

Foreword

Whilst working on the Epistle to the Ephesians I thought that it might be worthwhile to consult other commentaries, particularly those from the Patristics. Accordingly, I located John Chrysostom's commentary from Migne's *Patrologia Graecae* and I include a copy here. John Chrysostom's oeuvre was *very* extensive and much of it seems to have survived; practically all of his commentaries on both the Old and the New Testaments are available. Few other writers have been preserved so extensively.

Acknowledgements

I am grateful to my students at Buckingham and Milton Keynes for their enthusiasm and challenging questions, to Terry Walsh, head of Classics at Ratcliffe College, Leicestershire (now retired) for weekly conversations about the New Testament, Classics and Patristics and as always to Bishop Andrew Shergold of the Philippine Independent Catholic Church for his never-failing encouragement.

Table of Contents

Table of Contents	ii
1 Introduction	1
1.1 Sources for the text of In Epistulam ad Ephesios argumentum et homiliae 1-24	1
1.2 Manuscripts used by Field	6
1.3 Printed Editions	6
1.4 On-line resources	7
1.5 Bibliography	7
1.6 A note on the Greek Text	9
2 Greek Text	11
2.1 Ὑπόθεσις.	11
2.2 Ὁμιλία Πρώτη.	11
2.2.1 α΄.	11
2.2.2 β΄.	12
2.2.3 γ΄.	13
2.2.4 δ΄.	14
2.3 Ὁμιλία Β΄.	15
2.3.1 α΄.	15
2.3.2 β΄.	16
2.3.3 γ΄.	16
2.3.4 δ΄.	17
2.4 Ὁμιλία Γ΄	18
2.4.1 α΄.	18
2.4.2 β΄.	19
2.4.3 γ΄.	20
2.4.4 δ΄.	21
2.4.5 ε΄.	22
2.5 Ὁμιλία Δ΄	23
2.5.1 α΄.	23
2.5.2 β΄.	24
2.5.3 γ΄.	25
2.5.4 δ΄.	26
2.6 Ὁμιλία Ε΄	27
2.6.1 α΄.	27
2.6.2 β΄.	28
2.6.3 γ΄.	29
2.6.4 δ΄.	29
2.7 Ὁμιλία Σ΄	30

2.7.1	α'	31
2.7.2	β'	31
2.7.3	γ'	32
2.7.4	δ'	33
2.8	Ὁμιλία Ζ'.	34
2.8.1	α'	34
2.8.2	β'	36
2.8.3	γ'	37
2.8.4	δ'	37
2.9	Ὁμιλία Η'.	38
2.9.1	α'	38
2.9.2	β'	39
2.9.3	γ'	40
2.9.4	δ'	41
2.9.5	ϵ'	42
2.9.6	ζ'	43
2.9.7	ζ'	44
2.9.8	η'	45
2.10	Ὁμιλία Θ'.	47
2.10.1	α	47
2.10.2	β	48
2.10.3	γ' .	49
2.10.4	δ' .	50
2.11	Ὁμιλία Ι'.	51
2.11.1	α' .	51
2.11.2	β' .	52
2.11.3	γ' .	53
2.12	Ὁμιλία ΙΑ'.	54
2.12.1	α' .	54
2.12.2	β' .	55
2.12.3	γ' .	55
2.12.4	δ' .	56
2.12.5	ϵ' .	57
2.12.6	ζ' .	58
2.13	Ὁμιλία ΙΒ'.	59
2.13.1	α' .	59
2.13.2	β' .	60
2.13.3	γ' .	61

2.14	Ὁμιλία ΙΓ΄.	62
2.14.1	α΄.	62
2.14.2	β΄.	63
2.14.3	γ΄.	64
2.14.4	δ΄.	65
2.15	Ὁμιλία ΙΔ΄.	66
2.15.1	α΄.	66
2.15.2	β΄.	67
2.15.3	γ΄.	68
2.15.4	δ΄.	69
2.16	Ὁμιλία ΙΕ΄.	69
2.16.1	α΄.	69
2.16.2	β΄.	70
2.16.3	γ΄.	71
2.16.4	δ΄.	72
2.17	Ὁμιλία ΙΣ΄.	73
2.17.1	α΄.	73
2.17.2	β΄.	74
2.17.3	γ΄.	75
2.18	Ὁμιλία ΙΖ΄.	76
2.18.1	α΄.	76
2.18.2	β΄.	77
2.18.3	γ΄.	78
2.19	Ὁμιλία ΙΗ΄.	79
2.19.1	α΄.	79
2.19.2	β΄.	80
2.19.3	γ΄.	81
2.19.4	δ΄.	81
2.20	Ὁμιλία ΙΘ΄.	82
2.20.1	α΄.	82
2.20.2	β΄.	83
2.20.3	γ΄.	84
2.20.4	δ΄.	85
2.20.5	ε΄.	86
2.21	Ὁμιλία Κ΄.	87
2.21.1	α΄.	87
2.21.2	β΄.	88
2.21.3	γ΄.	89

2.21.4	δ'.	90
2.21.5	ε'.	91
2.21.6	ζ'.	92
2.21.7	ζ'.	93
2.21.8	η'.	94
2.21.9	θ'	95
2.22	Ὁμιλία ΚΑ'.	96
2.22.1	α'.	96
2.22.2	β'	97
2.22.3	γ'.	98
2.22.4	δ'.	98
2.23	Ὁμιλία ΚΒ'.	99
2.23.1	α'.	100
2.23.2	β'.	100
2.23.3	γ'.	101
2.23.4	δ'.	102
2.23.5	ε'.	103
2.24	Ὁμιλία ΚΓ'.	104
2.24.1	α'.	105
2.24.2	β'.	105
2.24.3	γ'.	106
2.25	Ὁμιλία ΚΔ'.	107
2.25.1	α'.	107
2.25.2	β'.	108
2.25.3	γ'.	110
2.25.4	δ'.	111
2.25.5	ε'.	111
3	Notes for the Greek Text	113
3.1	Ὑποθεσις	113
3.2	Ὁμιλία Πρώτη	114
3.2.1	<i>Inscr καὶ α</i>	114
3.2.2	β	117
3.2.3	γ	119
3.2.4	δ	122
3.3	Ὁμιλία Β'	125
3.3.1	<i>Inscr καὶ α</i>	125
3.3.2	β	128
3.3.3	γ	130

3.3.4	δ	133
3.4	Όμιλία Γ'	137
3.4.1	α	137
3.4.2	β	139
3.4.3	γ	141
3.4.4	δ	144
3.4.5	ε	147
3.5	Όμιλία Δ	149
3.5.1	α	149
3.5.2	β	153
3.5.3	γ	156
3.5.4	δ	158
3.6	Όμιλία Ε	162
3.6.1	α	162
3.6.2	β	164
3.6.3	γ	166
3.6.4	δ	168
3.7	Όμιλία Σ	171
3.7.1	α	171
3.7.2	β	174
3.7.3	γ	176
3.7.4	δ	178
3.8	Όμιλία Ζ	181
3.8.1	α	181
3.8.2	β	185
3.8.3	γ	187
3.8.4	δ	189
3.9	Όμιλία Η	192
3.9.1	α	192
3.9.2	β	195
3.9.3	γ	198
3.9.4	δ	200
3.9.5	ε	203
3.9.6	ζ'	206
3.9.7	ζ	208
3.9.8	η	211
3.10	Όμιλία Θ	216
3.10.1	α	216

3.10.2	β	219
3.10.3	γ	222
3.10.4	δ	225
3.11	Όμιλία I	227
3.11.1	α	227
3.11.2	β	229
3.11.3	γ	229
3.11.4	δ	229
3.12	Όμιλία ΙΑ	230
3.12.1	α	230
3.12.2	β	230
3.12.3	γ	230
3.12.4	δ	230
3.13	Όμιλία ΙΒ	231
3.13.1	α	231
3.13.2	β	231
3.13.3	γ	231
3.13.4	δ	232
3.14	Όμιλία ΙΓ	232
3.14.1	α	232
3.14.2	β	232
3.14.3	γ	232
3.14.4	δ	233
3.15	Όμιλία ΙΔ΄	233
3.15.1	α	233
3.15.2	β	235
3.16	Όμιλία ΙΕ	235
3.16.1	α	235
3.16.2	β	235
3.16.3	γ	236
3.16.4	δ	236
3.17	Όμιλία ΙΖ	236
3.17.1	α	236
3.17.2	β	236
3.17.3	γ	237
3.17.4	δ	237
3.18	Όμιλία ΙΘ	237
3.18.1	α	237

3.18.2	β	238
3.18.3	γ	238
3.18.4	δ	238
3.19	Όμιλία ΙΖ΄	238
3.19.1	α	238
3.19.2	β	242
3.20	Όμιλία ΙΘ΄	246
3.20.1	α	246
3.20.2	β	246
3.20.3	γ	246
3.20.4	δ	247
3.21	Όμιλία Κ	247
3.21.1	α	247
3.21.2	β	247
3.21.3	γ	248
3.21.4	δ	248
3.22	Όμιλία ΚΑ	248
3.22.1	α	248
3.22.2	β	248
3.22.3	γ	249
3.22.4	δ	249
3.23	Όμιλία ΚΒ	249
3.23.1	α	249
3.23.2	β	250
3.23.3	γ	250
3.23.4	δ	250
3.24	Όμιλία ΚΓ	250
3.24.1	α	250
3.24.2	β	251
3.24.3	γ	251
3.24.4	δ	251
3.25	Όμιλία ΚΔ΄	252
3.25.1	α'	252
3.25.2	β'	255
3.25.3	γ'	256
3.25.4	δ'	256
3.25.5	ε'	257
4	Translation	258

4.1	Υποθεσις	258
4.2	Όμιλία Α	258
4.2.1	α	258
4.2.2	β	259
4.2.3	γ	260
4.2.4	δ	261
4.3	Όμιλία Β	262
4.3.1	<i>Inscr</i> καὶ α	262
4.3.2	β	263
4.3.3	γ	263
4.3.4	δ	264
4.4	Όμιλία Γ	265
4.4.1	α	265
4.4.2	β	265
4.4.3	γ	265
4.4.4	δ	265
4.4.5	ε	265
4.5	Όμιλία Δ	265
4.5.1	α	265
4.5.2	β	266
4.5.3	γ	266
4.5.4	δ	266
4.6	Όμιλία Ε	266
4.7	Όμιλία Ϛ	266
4.8	Όμιλία Ζ	266
4.9	Όμιλία Η	266
4.10	Όμιλία Θ	266
4.11	Όμιλία Ι	266
4.12	Όμιλία ΙΑ	266
4.13	Όμιλία ΙΒ	266
4.14	Όμιλία ΙΓ	266
4.15	Όμιλία ΙΔ	266
4.15.1	α	267
4.16	Όμιλία ΙΕ	267
4.17	Όμιλία ΙϚ	267
4.18	Όμιλία ΙΖ	267
4.18.1	α	267
4.18.2	β	268

4.19	Ὁμιλία ΙΗ	269
4.20	Ὁμιλία ΙΘ	269
4.21	Ὁμιλία Κ	269
4.22	Ὁμιλία ΚΑ	269
4.23	Ὁμιλία ΚΒ	269
4.24	Ὁμιλία ΚΓ	269
4.25	Ὁμιλία ΚΔ	269
4.25.1	α	269
4.25.2	β	270
5	Commentary	271
5.1	Ὑποθεσις	271
5.2	Ὁμιλία Α	271
5.2.1	α	271
5.2.2	β	271
5.2.3	γ	272
5.2.4	δ	272
5.3	Ὁμιλία Β	272
5.3.1	α	272
5.3.2	β	273
5.3.3	γ	274
5.3.4	δ	274
5.4	Ὁμιλία Γ	275
5.4.1	α	275
5.5	Ὁμιλία Δ	275
5.5.1	α	275
5.5.2	β	275
5.6	Ὁμιλία Ε	276
5.7	Ὁμιλία Α	276
5.8	Ὁμιλία Ζ	276
5.9	Ὁμιλία Η	276
5.10	Ὁμιλία Θ	276
5.11	Ὁμιλία Ι	276
5.12	Ὁμιλία ΙΑ	276
5.13	Ὁμιλία ΙΒ	276
5.14	Ὁμιλία ΙΓ	276
5.15	Ὁμιλία ΙΔ	276
5.16	Ὁμιλία ΙΕ	276
5.17	Ὁμιλία Ι	276

5.18	Όμιλία ΙΖ	276
5.18.1	α	276
5.18.2	β	277
5.19	Όμιλία ΙΗ	277
5.20	Όμιλία ΙΘ	277
5.21	Όμιλία Κ	277
5.22	Όμιλία ΚΑ	277
5.23	Όμιλία ΚΒ	277
5.24	Όμιλία ΚΓ	277
5.25	Όμιλία ΚΔ	277
5.25.1	α	277
6	Critical Notes	279
6.1	Υποθεσις	279
6.2	Όμιλία Α	279
6.2.1	α	279
6.2.2	β	279
6.2.3	γ	279
6.2.4	δ	279
6.3	Όμιλία Β	280
6.3.1	α	280
6.3.2	β	280
6.4	Όμιλία Γ	281
6.5	Όμιλία Δ	281
6.5.1	α	281
6.5.2	β	281
6.6	Όμιλία Ε	281
6.7	Όμιλία Α	281
6.7.1	α	281
6.7.2	β	281
6.7.3	γ	281
6.7.4	δ	281
6.8	Όμιλία Ζ	282
6.9	Όμιλία Η	282
6.9.1	α	282
6.9.2	β	282
6.10	Όμιλία Θ	282
6.10.1	α	282
6.10.2	β	282

6.11	Ὁμιλία Ι	283
6.12	Ὁμιλία ΙΑ	283
6.13	Ὁμιλία ΙΒ	283
6.14	Ὁμιλία ΙΓ	283
6.15	Ὁμιλία ΙΔ	283
6.16	Ὁμιλία ΙΕ	283
6.17	Ὁμιλία Ι	283
6.18	Ὁμιλία ΙΖ	283
6.19	Ὁμιλία ΙΗ	283
6.20	Ὁμιλία ΙΘ	283
6.21	Ὁμιλία Κ	283
6.22	Ὁμιλία ΚΑ	283
6.23	Ὁμιλία ΚΒ	283
6.24	Ὁμιλία ΚΓ	283
6.25	Ὁμιλία ΚΔ	283
7	Vocabulary Greek – English	284
8	Document Control	291

1 Introduction

1.1 Sources for the text of *In Epistulam ad Ephesios argumentum et homiliae 1-24*

The CPG number for this work is 4431.

The manuscripts for this work are very numerous and are listed in the following table; note that many of these manuscripts contain other works beside the one in question. The column called 'Symbol' is used to number the various manuscripts and provide an index to the symbols used by Field shown in section 1.2.

Symbol	Date	Content	Name	Location
1	1105	Excerptum (PG 62, 112 lin. 33-38) ; f. 8 uaccum et f. 8v imago : Deesis	MS. Gr. 3	Harvard
2	XV		4	A Lyceum, Mytilene
3	XI		Plut. 08. 02	Laurentianus, Firenze
4	XII XVI	Sine divisione in capitulis; cum lacunis; ordo foliorum perturbatus; ff. 1-2v saec. XVI	theol. gr. 25	Österreichische Nationalbibliothek, Wien
5	XI		32	Monastery of Leimonos, Mytilene
6	XV	Argumentum (f. 88r-v)	Suppl. gr 33	Österreichische Nationalbibliothek, Wien
7	XIX		Coll S. Loberdos 34	Athens
8	968		Bibliotek of the Patriarch, 34	Iskandariyya, Egypt
9	1580	Sequitur (f. 302r-v) index ethicorum homiliarum in Epistulam ad Ephesios et in Epistulam I ad Thessalonicenses	Bibliotheek der Rijksuniversiteit, BPG 37	Leiden
10	XI/XII	argumentum hom. 1 - 24	British Museum, Burney 48	London
11	XV		Plut. 69. 37	Laurentianus, Firenze
12	XVII		074 (Lambros 1342) [ms. détruit]	Athos
13	X		Bibliothèque National de France Coislinianus 74	Paris
14	X	argumentum et homiliae 1-24 Cum lacunis	Bibliothèque National de France Coislinianus 75	Paris
15	XI		Österreichische Nationalbibliothek theol. gr. 77	Wien

16	XII	Ethica ex homiliis 2-8, 10-24.	Biblioteca Angelica gr. 84	Roma
17	1065	Argumentum. hom 1 – hom 24. Subscriptio litteris rubris: Τέλος τῆς πρὸς Ἐφεσίου(ς) ἐπιστολῆς, λόγοι ΚΔ.	Biblioteca Nazionale Marciana gr. Z 101 (coll. 428)	Venezia
18	XIV in	(f. 58) argumentum. (ff. 58-59) hom. 1 – hom 24.	Biblioteca Nazionale Marciana gr. Z 103 (coll. 0571)	Venezia
19	X/XI	Praemittitur (ff. 1-2) tabula antiqua ethicorum homiliarum ad Ephesios, ad Philippenses, ad Philemonem. (ff. 3-111) In Epistulam ad Ephesios argumentum et homiliae 1-24	Gosudarstvennyi Istoričeskii Musei (GIM) Sinod gr. 107 (Vlad 105)	Moskva
20	XVI		Μονὴ Κουτλουμουσίου 110 (Lambros 3183)	Athos
21	XIV	hom. 3 – 24.	Österreichische Nationalbibliothek theol. gr. 111	Wien
22	XIV	Hom. 15	Österreichische Nationalbibliothek theol. gr. 111	Wien
23	XI med	ETHICA ex Hom. 3, 11 et 18	Biblioteca Nazionale Marciana gr. Z 112 (coll. 0468)	Venezia
24	XI med	Hom. 20	Biblioteca Nazionale Marciana gr. Z 112 (coll. 0468)	Venezia
25	XIV	Homiliae 11 ethicon (PG 62, 85, lin. 20-88)	Bodleian Library Barocci 133	Oxford
26	XI/XII	argumentum hom 1 – 24. Cum lacunis	Μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου, 142	Patmos
27	1550-1559	Excerpta duo ex hom. 3	Bibliothèque National de France Supplément grec 143	Paris

28	XI		Μονή τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου, 147	Patmos
29	X		Μονή τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου, 148	Patmos
30	1088	Excerpta e commentario in epitome redacto homiliarum in ep. ad Ephesios, cum Euthalii argumento (vide sis cod. Vat. gr. 1650)	Österreichische Nationalbibliothek theol. gr. 157	Wien
31	1645-1646	Excerptum: Encomium in sanctos apostolos Petrum et Paulum (PG 62, 55-70)	Μονή Μεγίστης Λαῶρας E 190 (Eustratiades 0652)	Athos
32	XIV/XV	Cum lacunis; inc. mut.	Μοῦσειο Βενάκι T.A. 221	Athens
33	XIV	Hom. 9 (inc. mut.) et 10 (des. mut.)	Μοῦσειο Βενάκι T.A. 225	Athens
34	XVI		Μονή Ἰβερῶν 0286 (Lambros 4406)	Athos
35	XIV		Bibliothek of the Patriarch, 288	Iskandariyya, Egypt
36	XIV		Μονή Βατοπεδίου 326	Athos
37	X		Bayerische Staatsbibliothek Cod. Graec. 353	München
38	XI	argumentum hom. 1 – 24 Cum lacunis	Μονή τῆς Ἁγίας Αἰκατερινῆς, gr. 373	Sinai
39			Biblioteca Apostolica Vaticana Barb. gr. 417	Vatican
40	XIV		Μονή Ἰβερῶν 0418 (Lambros 4538)	Athos
41	XVI		Gosudarstvennyi Istoricheskii Musei (GIM) Sinod gr. 494 (Vlad 415)	Moskva
42	X/XI	argumentum et homiliae 1-24 Cum lacunis	Biblioteca Apostolica Vaticana Vat. gr. 551	Vatican
43	XV		Biblioteca Apostolica	Vatican

			Vaticana Vat. gr. 585	
44	XII		Hagiou Saba Patriarkê bibliothek, 611	Jerusalem
45	XIV		Biblioteca Apostolica Vaticana Vat. gr. 633	Vatican
46	XIII		Bibliothèque National de France Supplément grec 742	Paris
47	XIII/XIV	Homilia 4 (PG 62, 34, lin. 28 sqq.)	Căkovnoistoričeskii archiven institut, 839	Sofia
48	XIII/XIV	Sine titulo cod.; homilia 13, excerptum (PG 62, 98, linn. 1-40)	Căkovnoistoričeskii archiven institut, 839	Sofia
49	XIII/XIV	Homilia 17, excerptum Homilia 14; excerptum	Căkovnoistoričeskii archiven institut, 839	Sofia
50	X		Bibliothèque National de France Supplément grec 1017	Paris
51	XIV		Bibliothèque National de France Supplément grec 1280	Paris
52		Excerptum ex Hom. 11 (M. 62, 85.20-88.52).	Biblioteca Apostolica Vaticana Vat. gr. 1431	Vatican
53	XVI	Homiliarum 3, 10, 18 ethica	Staatsbibliothek zu Berlin (Preussischer Kulturbesitz) Phillipps 1440 (036)	Berlin
54	1034	Excerpta, inc. (PG 62, 9, lin. 4 ab imo), des. (col. 174, lin. 25 ab imo)	Biblioteca Apostolica Vaticana Vat. gr. 1650	Vatican
55	X/XI	hom. 9 – 24 Cum lacunis	Biblioteca Apostolica Vaticana Vat. gr. 2055	Vatican

56	XI in	Homiliae 9-24 Cum lacunis	Biblioteca Apostolica Vaticana Vat. gr. 2123	Vatican
57	XI in		Ἑθνικὴ Βιβλιοθηκὴ τῆς Ἑλλάδος, 2644	Athens
58	XVII		Biblioteca de la Fundación José Lázaro Galdiano, Inv. 15466	Madrid
59	XVI		Biblioteca Franzoniana, Urbani 10	Genova
60	X	hom. 1 cum lacunis	Library Company of Philadelphia, MS 01 (1140.F)	Philadelphia
61	XII		Biblioteca Apostolica Vaticana Chig. R. V. 031 (gr. 25)	Vatican
62	X		Bodleian Library Auct. T. 3. 15 (Misc. 232)	Oxford
63	XII		Μονὴ Προφήτου Ἑλίου, Sine numero 1	Thera, Greece
64	XVI/XVII 1612 ante		Bodleian Library Auct. E. 3. 06 (Misc. 051.6) Codex F Sauilii	Oxford
65	XVI/XVII 1612 ante	Homiliae 13 ethicon;	Bodleian Library E. 3. 12 (Misc. 051.12) codex N Sauilii	Oxford
66	XII		Biblioteca Ambrosiana A 051b sup. (Martini-Bassi 2)	Milano
67	XII	des. imperf. (PG 62, 14, lin. 28)	Biblioteca Ambrosiana A 172 sup. (Martini-Bassi 065)	Milano
68	XIV in	Excerptum e hom. 11 (PG 62, 83, 55 - 87, 30)	Biblioteca Ambrosiana E 009 sup. (Martini- Bassi 270)	Milano

69	XIV	Fragmentum ex hom. 11, PG 62, 85, l.40 sq.	Biblioteca Ambrosiana Q 050 sup. (Martini-Bassi 678)	Milano
70	X/XI	Argumentum et hom. 1-13, 15-24.	Biblioteca Ambrosiana C 154 inf. (Martini-Bassi 0864)	Milano
71	XIII, XV	Homiliae 1-24, ethica; praemittitur (f. 278r-v) tabula	Real Biblioteca Ω. II. 13 (Andrés 530)	Escorial
72	XIII		Real Biblioteca Y. III. 02 (Andrés 272)	Escorial
73	XVI/XVII	Excerptum	Biblioteca Nazionale Centrale Magliabecchi XXXIV.38 (Olivieri 48)	Firenze
74			Real Biblioteca Θ. IV. 08 (Andrés 460) [ms. détruit]	Escorial

1.2 Manuscripts used by Field

Symbol	Ref	Date	Content	Name	Location
A	37	X		Monacensis 353	München
B	14	XI		Coislinianus 75	Paris
C		XI		Vindobonensis CXXXVIII	
D				Vindobonensis CXXXVII	
E	3	XI		Laurentianus Plut 8	Firenze
F	42	X		Vaticanus 551	Vatican
Two Latin translations have been used by Field					

1.3 Printed Editions

Ref	Author	Title	Publisher	ISBN
-----	--------	-------	-----------	------

1	Sir Henry Savile	Τοῦ ἐν Ἀγίοις ἡμῶν Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου τοῦ Χρυσοστόμου τῶν εὐρισκομένων τομος πρῶτος - ὀγδόος	Etonae in Collegio Regali 1611 – 1612.	
2	Bernard de Montfaucon	Ἐν Ἀγίοις Πάτρις ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστομοῦ Opera Omnia quae Exstant Volume 11	Gaume Fratres, Paris 1838	
3	Field	Epistolam ad Galatas Commentaria et In Epistolam ad Ephesios	Rivington, London 1852	
4	Migne	Patrologiae Graecae Vol LXII	Brepols, Paris, 1862	

1.4 On-line resources

Address	Comments
www.archive.org	A searchable database of thousands of books that are out of copyright and usually out of print, culled from numerous University Libraries (such as the Bodleian). The difficulty with searching is that many of the books in which we are interested have titles in Greek, Latin, English, French or German. This is not a criticism of the site; it is a feature of the sort of resources for which one is searching. One can often download a PDF of the book. The images are from the <i>original</i> book; but one can also download a text version. Highly recommended.
www.documentacatholicaomnia.eu	A repository of Old Testament, New Testament, Patristics and other literature in the original language. Most translations are in Latin, there is also some (not much) Syriac, Coptic and Armenian. There is a full set of Migne, Patrologia Graecae and Patrologiae Latina.
www.forgottenbooks.com	A London-based publisher specialising in the restoration of old books, both fiction and non-fiction. Currently over 1 million titles are available. Books in numerous different languages are available; Greek, Latin (naturally), Syriac, Armenian, Coptic, Sanskrit, etc. etc. Available for purchase in print form, as e-books or to read on-line.

1.5 Bibliography

Ref	Author	Title	Publisher	ISBN
1	Abbott & Mansfield	A Primer of Greek Grammar	Duckworth	0 7156 1258 1
2	Aland B. and Juckel A.	Die Paulinischen Briefe Teil 2	De Gruyter	3 11 014613 4
3	Arndt W. F. and Gingrich F. Wilbur	A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature 2 nd Edition	University of Chicago Press	0 226 03932 3
4		Biblia Sacra Vulgata	Deutsche Bibelgesellschaft	978 3 438 05303 9
5		The New Testament in Syriac	British and Foreign Bible Society	978 1 48235648 9
6	Brown F., Driver S. R. and Briggs C. A.	A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament	Oxford University Press	
7	Gildersleeve and Lodge	Latin Grammar	Macmillan, 3 rd edition	
8	Goodwin, W. W.	A Greek Grammar	Bristol Classical Press	1853995223 978 1853995224
9	Hatch & Redpath	A Concordance to the Septuagint and Other Greek Versions of the Old Testament	Clarendon Press, Oxford, 1897 – 1906	
10	Jennings, William	Lexicon to the Syriac New Testament	LWM Publications	978 0 9820085 3 9
11	Kennedy B. H.	Kennedy's Revised Latin Primer	Longman	0 582 36240 7
12	Kiraz, George A. and Childers, Jeff W.	The Syriac Peshitta Bible, Galatians - Philemon	Gorgias Press, 2013	978 1 61143 893 2
13	Lampe G. W. H	A Patristic Greek Lexicon	Oxford University Press	978 0 19 864213 8
14	Lewis & Short	A Latin Dictionary	Oxford University Press	978 0 19 864201 5
15	Lewis & Short	Elementary Latin Dictionary	Oxford University Press	978 0 19 910205 1
16	Lejeune, Michel	Précis d'Accentuation Grecque 6ème tirage	Librairie Hachette 1953	
17	Liddell & Scott	Greek-English Lexicon 9 th Edition, 1996	Oxford University Press	0 19 864226 1
18	Liddell & Scott	Intermediate Greek Lexicon	Oxford University Press	978 0 19 901206 8
19	Marinone, N	All the Greek Verbs	Duckworth	0 7156 1772 9
20	Moule, C. F. D.	An Idiom-Book of New Testament Greek 2 nd Edition	Cambridge University Press	

21	Moulton, J. H	A Grammar of New Testament Greek	T & T. Clark, 3 rd Edition 1908	
22	Moulton and Geden	Concordance to the Greek New Testament 6 th Edition	T & T Clark	0 567 08571 6
23	Muddiman J.	A commentary on the Epistle to the Ephesians	Continuum, 2001	0 8264 5203 5
24	Nestle-Aland	Novum Testamentum Graece 28 th Edition	Deutsche Bibelgesellschaft	978 3 438 05156-1
25	Nöldeke, Theodor	Compendious Syriac Grammar	Wipf and Stock	1 59244 355 9
26	R Payne Smith & J. Payne Smith (Ed)	Compendious Syriac Dictionary	Henry Frowde 1903	
27	Probert, Philomen	A New Short Guide to the Accentuation of Ancient Greek	Bristol Classical Press 2003	1 8539959 9 1
28	Rahlfs-Hanhart	Septuaginta Editio Altera	Deutsche Bibelgesellschaft	978 3 438 05119 6
29	Roberts, John (Ed.)	Oxford Dictionary of the Classical World	Oxford University Press	978 0 19 280145 6
30	Stelten, Leo F.	Dictionary of Ecclesiastical Latin	Hendrickson	978 1 56563 131 1
31	Souter, Alexander	A Pocket Lexicon to the New Testament	Oxford University Press	
32	Thackeray, Henry St. John	A Grammar of the Old Testament in Greek	Forgotten Books (Reprinted, orig. 1909)	978 1 330 60844 9
33	Weingreen, J.	A Practical Grammar for Classical Hebrew	Oxford University Press 2 nd Edition 1959	0 19 815422 4
34	Zerwyck Maximilian S. J.	Biblical Greek	Scripta Pontificii Instituti Biblici	

1.6 A note on the Greek Text

The Greek Text here is taken from Migne Patrologia Graecae Vol LXII, cols 7 – 176. The layout in Migne is not very user-friendly; there are few paragraph breaks and no numbering of the sentences. I have therefore added sentence numbers; a sentence break is taken at each full stop or question mark. However, some sentences were so short that I have combined such sentences together according to the sense. I have also broken up Migne’s exceptionally long paragraphs.

Migne’s text has very few critical notes and a modern critical edition as such does not exist. Frederick Field (1801 – 1885) also published a Greek edition of Chrysostom’s commentary on Ephesians and I have obtained a copy from archive.org. Field used 6 manuscripts for his critical edition and the letters A – F were used as Sigla. A list of these is in section 1.2.

As can be seen from the Introduction section 1.1 there are numerous manuscripts but the only letters or sigla that have been assigned to any of them are from Field’s edition. Migne sometimes mentions ‘Coislinianus’

but there is no indication as to which manuscript that refers. From Pinakes (<https://pinakes.irht.cnrs.fr/recherche-generale.html>) it could be either 074 or 075.

I have been informed that:

- There is a project which is still trying to make a full inventory of all the manuscripts
- A team in Paris is working on Philippians
- A lot of work has been done on Acts
- Someone at Oxford has worked on Galatians
- Professor Hugh Houghton (Birmingham) has a doctoral student who is making an initial edition of earliest manuscripts of Romans

2 Greek Text

2.1 Ὑπόθεσις.

¹ Ἡ Ἔφεσος ἔστι μὲν τῆς Ἀσίας μητρόπολις· ἐτελεῖτο δὲ τῇ Ἀρτέμίδι, καὶ μάλιστα ταύτην ἐκεῖ ἔσεβον ὡς μείζονα δῆθεν θεόν· καὶ τοσαύτη δεισιδαιμονία οἱ ταύτην τιμῶντες ἐκέχρητο, ὡς μηδὲ τοῦνομα τοῦ τὸν ναὸν αὐτῆς ἐμπρήσαντος ποιῆσαι φανερόν· ἐνεπρήσθη γάρ. ² καὶ ὁ μακάριος δὲ Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς τὰ πολλὰ ἐνδιέτριπεν ἐκεῖ· καὶ γὰρ καὶ ἐξωρίσθη ἐκεῖ, καὶ ἐτελεύτησε. ³ καὶ τὸν Τιμόθεον δὲ ἐκεῖ κατέλιπεν ὁ Παῦλος, καθὼς γράφων πρὸς αὐτὸν, φησί· **Καθὼς παρεκάλεσά σε προσμεῖναι ἐν Ἐφέσῳ.** ⁴ καὶ τῶν φιλοσόφων οἱ πολλοὶ, καὶ μάλιστα οἱ ἀνθήσαντες περὶ τὴν Ἀσίαν, ἦσαν ἐκεῖ. ⁵ Λέγεται δὲ καὶ Πυθαγόρας ἐκεῖθεν εἶναι· καὶ γὰρ ἡ Σάμος, ὅθεν ἦν, Ἰωνικὴ ἐστὶ νῆσος. ⁶ τοὺς δὲ περὶ Παρμενίδην καὶ Ζήνωνα καὶ Δημόκριτον, καὶ πολλοὺς ἔτι καὶ νῦν εὖροι τις ἂν φιλοσόφους ἐκεῖ. ⁷ ταῦτα δὲ ἡμῖν οὐχ ἀπλῶς εἴρηται, ἀλλ’ ὥστε δεῖξαι, ὅτι πολλῆς ἔδει τῷ Παύλῳ σπουδῆς πρὸς ἐκείνους γράφοντι. ⁸ Λέγεται δὲ καὶ τὰ βαθύτερα τῶν νοημάτων αὐτοῖς ἐμπιστεῦσαι, ἅτε ἤδη κατηχημένοις. ⁹ ἔστι δὲ νοημάτων μεστὴ ἡ Ἐπιστολὴ ὑψηλῶν, καὶ δογμάτων. ¹⁰ γράφει δὲ τὴν Ἐπιστολὴν ἀπὸ Ῥώμης δεδεμένος, καθὼς καὶ αὐτὸς φησι· **Προσεύχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα μοι δοθῇ λόγος ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου ἐν παρρησίᾳ γνωρίσαι τὸ μυστήριον τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπὲρ οὗ ἐγὼ πρεσβεύω ἐν ἀλύσει.** ¹¹ Καὶ ὑψηλῶν σφόδρα γέμει τῶν νοημάτων καὶ υπερόγκων. ¹² ἃ γὰρ μηδαμοῦ σχεδὸν ἐφθέγγετο, ταῦτα ἐνταῦθα δηλοῖ, ὡς ὅταν λέγῃ· **Ἵνα γνωρισθῇ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ· καὶ πάλιν, Συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν ἡμᾶς ἐν τοῖς ἐπουρανίοις· καὶ, Ὅ ἐτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη, νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἀποστόλοις τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ καὶ προφήταις ἐν τῷ Πνεύματι, εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμετοχα τῆς κληρονομίας αὐτοῦ ἐν τῷ Χριστῷ.**

2.2 Ὁμιλία Πρώτη.

¹ Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ θελήματος Θεοῦ, τοῖς ἁγίοις τοῖς οὖσιν ἐν Ἐφέσῳ, καὶ πιστοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνῃ ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

2.2.1 α’.

² Ἴδου τὸ, διὰ, τῷ Πατρὶ δέδωκε. τί οὖν; ἐλάττονα αὐτὸν ἐροῦμεν; μηδαμῶς. ³ **Τοῖς ἁγίοις, φησί, τοῖς οὖσιν ἐν Ἐφέσῳ, καὶ πιστοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.** ⁴ ἰδου, ἁγίους καλεῖ, ἄνδρας ἔχοντας καὶ παιδιά καὶ γυναῖκας καὶ οἰκέτας. ⁵ ὅτι δὲ τούτους οὕτω καλεῖ, δῆλον ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς Ἐπιστολῆς, ὡς ὅταν λέγῃ· **Αἱ γυναῖκες, τοῖς ἰδίῳι ἀνδράσιν ὑποτάσσεσθε· καὶ πάλιν, Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς πατράσιν ὑμῶν· καὶ, Οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε τοῖς δεσπόταις.** ⁶ ἐννοήσωμεν ὅση κατέχει νῦν ἡ ῥαθυμία, καὶ πῶς σπανίζει τὰ τῆς ἀρετῆς, καὶ ὅση τότε ἡ φορὰ ἡ τῶν ἐναρέτων, ὡς καὶ τοὺς κοσμικοὺς, ἁγίους καὶ πιστοὺς λέγεσθαι. ⁷ **χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνῃ ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.** ⁸ εἶπε χάριν, καὶ Πατέρα τὸν Θεὸν ἐκάλεσε· τῆς χάριτος γὰρ ἐκείνης τεκμήριον τοῦτο. ⁹ πῶς; ἄκουσον αὐτοῦ ἐτέρωθι λέγοντος· ὅτι δέ ἐστε υἱοί, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, κράζον, **Ἀββᾶ, ὁ Πατήρ. Καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.** ¹⁰ δι’ ἡμᾶς γὰρ Χριστὸς γέγονε, καὶ ἐν σαρκὶ ὤφθη. **Εὐλογητὸς ὁ Θεός, φησί, καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.** ἰδου, Θεὸς τοῦ σαρκωθέντος. ¹¹ εἰ δὲ μὴ βούλει, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου Πατὴρ. ¹² **Ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ.** ¹³ τὴν Ἰουδαϊκὴν ἐνταῦθα αἰνίττεται· εὐλογία μὲν γὰρ ἦν κακείνη, ἀλλ’ οὐ πνευματικὴ. τί γὰρ ἔλεγεν; ¹⁴ **Εὐλογήσαι σε ὁ Θεός· Εὐλογήσει τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας σου, καὶ εὐλογήσει τὴν εἰσοδὸν σου καὶ τὴν ἐξοδὸν σου.** ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τί; **Ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ.** ¹⁵ τί γὰρ ἔτι σοι λείπει; ¹⁶ Γέγονας ἀθάνατος, γέγονας ἐλεύθερος, γέγονας υἱός, γέγονας δίκαιος, γέγονας ἀδελφός, γέγονας συγκληρονόμος, συμβασιλεύεις, συνδοξάζῃ· πάντα σοι κεχάρισται. ¹⁷ **Πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ, φησί, τὰ πάντα ἡμῖν χαρίζεται;** ἡ ἀπαρχὴ σου ὑπὸ ἀγγέλων προσκυνεῖται, ὑπὸ τῶν Χερουβὶμ, ὑπὸ τῶν Σεραφίμ· τί ἔτι λείπει; ¹⁸ **Ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ.** οὐδὲν σαρκικὸν ἐνταῦθα. ¹⁹ διὰ τοῦτο πάντα ἐξεῖλεν ἐκεῖνα εἰπὼν, **Θλίψιν ἔχετε ἐν τῷ κόσμῳ,** πρὸς ταῦτα ἡμᾶς ἀγαγόν. ²⁰ ὥσπερ γὰρ οἱ τὰ σαρκικὰ ἔχοντες, τῶν πνευματικῶν ἀκοῦσαι οὐκ ἠδύναντο· οὕτως οἱ τῶν πνευματικῶν τυγχάνοντες, οὐ δύνανται αὐτῶν ἐπιτυγχάνειν, ἂν μὴ πρότερον τῶν σαρκικῶν ἀποστῶσι. ²¹ τί ἐστίν, εὐλογία πνευματικὴ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις; ²² οὐκ ἐν τῇ γῇ, φησί, καθάπερ παρὰ Ἰουδαίους, **Τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε· Εἰς γῆν ῥέουσιν μέλι καὶ γάλα· Εὐλογήσει ὁ Θεὸς τὴν γῆν σου.** ²³ ἐνταῦθα

δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ τί; Ὁ ἀγαπῶν με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσει, καὶ ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐλευσόμεθα πρὸς αὐτόν, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν.²⁴ Ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους, καὶ ποιῶν αὐτοὺς, ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις ὠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν, καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι, καὶ ἤλθον οἱ ποταμοὶ, καὶ προσέρρηξαν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἔπεσε· τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν.²⁵ ἡ δὲ πέτρα ποία ἐστίν, ἀλλ' ἢ τὰ οὐράνια πράγματα, τὰ πάσης μεταβολῆς ἀνώτερα; ²⁶ Ὅστις γὰρ ἂν ὁμολογήσῃ με, φησὶν, ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ γὰρ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ, Ὅστις ἀπαρνήσεται με, ἀρνήσομαι αὐτὸν καὶ γὰρ· καὶ πάλιν, Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὁψονται· καὶ πάλιν, Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· καὶ πάλιν, Μακάριοι ἐστε οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς.²⁷ ὁρᾷς πανταχοῦ τοὺς οὐρανούς, οὐδαμοῦ γῆν, οὐδὲ τὰ ἐν τῇ γῇ;²⁸ καὶ πάλιν, Ἡμῶν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ Σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα Κύριον Ἰησοῦν· καὶ πάλιν, μὴ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες, ἀλλὰ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.²⁹ Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.³⁰ τουτέστι, διὰ Χριστοῦ Ἰησοῦ, οὐ διὰ Μωϋσέως ἦν αὕτη ἡ εὐλογία.³¹ ὥστε οὐ μόνον τῇ ποιότητι, ἀλλὰ καὶ τῷ μεσίτῃ διαφέρομεν ἡμεῖς, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους φησί· **Καὶ Μωϋσῆς μὲν πιστὸς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ὡς θεράπων εἰς μαρτύριον τῶν λαληθησομένων, Χριστὸς δὲ ὡς Υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, οὗ οἶκός ἐσμεν ἡμεῖς.**³² **Καθὼς καὶ ἐξελέξατο ἡμᾶς, φησὶν, ἐν αὐτῷ πρὸ καταβολῆς κόσμου, εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους κατενώπιον αὐτοῦ.**³³ ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτός ἐστι· Δι' οὗ εὐλόγησεν ἡμᾶς, διὰ τούτου καὶ ἐξελέξατο.³⁴ αὐτὸς τοίνυν ἡμῖν ἐκεῖ δώσει ἐκεῖνα πάντα, αὐτὸς ἐστὶν ὁ κριτὴς, καὶ ἐρεῖ· **Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· καὶ πάλιν, Ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, θέλω ἵνα καὶ οὗτοι ᾧσι.**

2.2.2 β'.

¹ Καὶ ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς Ἐπιστολαῖς τοῦτο σπουδάζει δεικνύναι, ὅτι οὐ νεώτερα τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ἄνωθεν οὕτω τετύπωτο, οὐδ' ἐκ μεταμελείας, ἀλλ' οὕτως ὠκονόμητο καὶ προώριστο. ² καὶ τοῦτο δὲ κηδεμονίας πολλῆς. ³ τί ἐστίν, Ἐν αὐτῷ ἐξελέξατο; ⁴ διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως ὁ Χριστὸς, φησὶ, τοῦτο κατώρθωσε, πρὶν ἢ γενέσθαι ἡμᾶς, μᾶλλον δὲ πρὶν ἢ τὸν κόσμον καταβληθῆναι. ⁵ καὶ καλῶς καταβολὴν εἶπεν, ὡς ἀπὸ τινος ὕψους καταβεβλημένον μεγάλου αὐτὸν δεικνύς. ⁶ Καὶ γὰρ μέγα καὶ ἄφατον τὸ ὕψος τοῦ Θεοῦ, οὐ τῷ τόπῳ, ἀλλὰ τῷ ἀνακεχωρηκότι τῆς φύσεως, καὶ πολὺ τὸ μέσον κτίσματος καὶ κτίστου. ⁷ αἰσχυνέσθωσαν οἱ αἰρετικοὶ ταῦτα ἀκούοντες. ⁸ τί δὲ ἐξελέξατο; **Ὡστε εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους κατενώπιον αὐτοῦ.** ⁹ Ἵνα τοίνυν μὴ, ἀκούσας, ὅτι **Ἐξελέξατο**, τὴν πίστιν ἀρκεῖν νομίσης μόνον, καὶ τὸν βίον προστίθῃσι· διὰ τοῦτο ἐξελέξατο, φησὶ, καὶ ἐπὶ τούτῳ, ἵνα ἅγιοι ᾧμεν καὶ ἄμωμοι. ¹⁰ ἐξελέξατο καὶ Ἰουδαίους ποτέ. πῶς; ¹¹ ἔθνος τοῦτο, φησὶν, ἐξελέξατο ἐκ τῶν ἐθνῶν. ¹² εἰ δὲ ἄνθρωποι ἐκλεγόμενοι, τὰ κάλλιστα ἐκλέγονται, πολλῷ μᾶλλον ὁ Θεός.

¹³ Καὶ τὸ ἐκλεγῆναι δὲ, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας τεκμήριον καὶ τῆς αὐτῶν ἀρετῆς· πάντως γὰρ αὐτοὺς δοκίμους ἐξελέξατο· ἐποίησεν ἡμᾶς αὐτὸς ἁγίους, ἀλλὰ δεῖ μεῖναι ἁγίους. ¹⁴ ἅγιός ἐστιν ὁ τῆς πίστεως μετέχων· ἄμωμος, ὁ ἀνεπίληπτον βίον μετιών. ¹⁵ ἀλλ' ἁγιότητα καὶ τὸ ἀνεπίληπτον οὐχ ἀπλῶς ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ τὸ ἐνώπιον αὐτοῦ τοιούτους φαίνεσθαι. ¹⁶ εἰσὶ γὰρ ἅγιοι καὶ ἄμωμοι, ἀλλ' ἀνθρώποις οὕτω νομιζόμενοι, οἱ τάφοις εὐοκότες κεκονιασμένοις, καθὼς οἱ τὰς δορὰς τῶν προβάτων ἔχοντες. ¹⁷ ἀλλ' οὐ τοιούτους ζητεῖ, ἀλλ' οἷους ὁ Προφήτης φησὶ· **Καὶ κατὰ τὴν καθαρότητα τῶν χειρῶν μου.** ¹⁸ Ποίαν; τὴν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἁγιωσύνην ζητεῖ, ἣν ὁ τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμὸς ὁρᾷ. ¹⁹ εἶπε καὶ τούτων τὰ κατορθώματα, καὶ πάλιν ἐπὶ τὴν χάριν ἄνεισι, καὶ φησιν· **Ἐν ἀγάπῃ, προορίσας ἡμᾶς.** ²⁰ Οὐ γὰρ ἀπὸ πόνων οὐδὲ κατορθωμάτων τοῦτο γίνεται, ἀλλ' ἀπὸ ἀγάπης, οὔτε ἀπὸ ἀγάπης μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ἀρετῆς. ²¹ εἰ γὰρ δὴ ἀπὸ ἀγάπης μόνης, ἐχρῆν ἅπαντας σωθῆναι· εἰ δὲ ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ἀρετῆς πάλιν μόνης, περιττὴ ἡ παρουσία αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ οἰκονομηθέντα. ²² ἀλλ' οὔτε ἀπὸ ἀγάπης μόνης, οὔτε ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ἀρετῆς, ἀλλ' ἐξ ἀμφοτέρων. ²³ ἐξελέξατο γὰρ ἡμᾶς, φησὶν· ὁ δὲ ἐκλεγόμενος οἶδεν ὅπερ ἐκλέγεται. ²⁴ **Ἐν ἀγάπῃ**, φησὶ, **προορίσας ἡμᾶς.** ²⁵ οὐδένα γὰρ ἂν ἔσωσεν ἡ ἀρετὴ, τῆς ἀγάπης μὴ οὔσης. ²⁶ εἰπέ γάρ μοι, τί Παῦλος ἂν ὠφελήθη, τί δὲ ἂν ἐπεδείξατο, εἰ μὴ καὶ ἄνωθεν αὐτὸν ἐκάλεσε, καὶ ἀγαπήσας εἵλκυσε πρὸς ἑαυτόν; ²⁷ ἄλλως δὲ, καὶ τὸ τοσοῦτων ἀξιῶσαι, ἀγάπης ἦν, οὐ τῆς ἡμετέρας ἀρετῆς. ²⁸ τὸ γὰρ ἐναρέτους γενέσθαι καὶ πιστεῦσαι καὶ προσελθεῖν, καὶ τοῦτο μὲν αὐτοῦ ἦν τοῦ καλέσαντος, πλὴν ἀλλὰ καὶ ἡμέτερον· τὸ δὲ προσελθόντας τοσοῦτων ἀξιῶσαι τιμῶν, ὥστε εὐθέως ἀπὸ ἔχθρας εἰς υἰοθεσίαν ἀγαγεῖν, ὑπερβαλλούσης ὄντως ἀγάπης. ²⁹ **Ἐν ἀγάπῃ,**

φησὶ, **προορίσας ἡμᾶς εἰς υἰοθεσίαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτόν.** ³⁰ ὁρᾷς πῶς οὐδὲν ἄνευ Χριστοῦ; πῶς οὐδὲν ἄνευ τοῦ Πατρὸς; ³¹ ἐκεῖνος προώρισεν, οὗτος προσήγαγε. ³² καὶ ταῦτα τίθησιν ἐπαίρων τὰ γεγεννημένα, καθάπερ καὶ ἐτέρωθί φησιν· **οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.** ³³ μεγάλα μὲν γὰρ τὰ δοθέντα, πολλῶ δὲ μείζονα γίνεται τῷ διὰ τοῦ Χριστοῦ δοθῆναι· ὅτι οὐκ ἔπεμψε τινα τῶν δούλων πρὸς τοὺς δούλους, ἀλλ' αὐτὸν τὸν Μονογενῆ. ³⁴ **Κατὰ τὴν εὐδοκίαν,** φησὶ, **τοῦ θελήματος αὐτοῦ.** ³⁵ τουτέστιν, διὰ τὸ σφοδρῶς θελῆσαι. ³⁶ ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ, ὡς ἂν τις εἴποι, αὕτη ἐστὶ· πανταχοῦ γὰρ εὐδοκία τὸ θέλημά ἐστι τὸ προηγούμενον. ³⁷ ἔστι γὰρ καὶ ἄλλο θέλημα· οἶον, θέλημα πρῶτον, τὸ μὴ ἀπολέσθαι ἡμαρτηκότας· θέλημα δεύτερον, τὸ γενομένους κακοὺς ἀπολέσθαι. ³⁸ Οὐ γὰρ δὴ ἀνάγκη αὐτοὺς κολάζει, ἀλλὰ θέλημα. ³⁹ τοιοῦτον καὶ ἐπὶ Παύλου ἔστιν ἰδεῖν, οἶον ὡς ὅταν λέγῃ· **Θέλω πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτόν·** καὶ πάλιν, **Θέλω νεωτέρας γαμεῖν, τεκνογονεῖν.** ⁴⁰ εὐδοκίαν οὖν τὸ πρῶτον θέλημά φησι, τὸ σφοδρὸν θέλημα, τὸ μετὰ ἐπιθυμίας θέλημα, τὸ πείσμα· οὐ γὰρ παραιτήσομαι καὶ κοινοτέρα λέξει χρήσασθαι σαφηνείας ἕνεκεν τῶν ἀφελεστέρων· ⁴¹ οὕτω γὰρ καὶ ἡμεῖς τὴν ἐπίτασιν τοῦ θελήματος δηλοῦντες, κατὰ τὸ πείσμα ἡμῶν, λέγομεν. ⁴² Ὁ οὖν λέγει, τοῦτό ἐστι· σφόδρα ἐφίεται, σφόδρα ἐπιθυμεῖ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας.

⁴³ Τίνος οὖν ἕνεκεν οὕτως ἡμᾶς ἀγαπᾷ, καὶ πόθεν οὕτω φιλεῖ; ⁴⁴ ἀπὸ ἀγαθότητος μόνης· ἡ γὰρ χάρις ἀγαθότητός ἐστι. ⁴⁵ διὰ τοῦτό φησιν, **Εἰς υἰοθεσίαν ἡμᾶς προώρισε,** θέλων, καὶ σφόδρα τοῦτο βουλόμενος, ἵνα ἡ τῆς χάριτος αὐτοῦ δόξα δειχθῇ. ⁴⁶ **Κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ,** φησὶν, **εἰς ἔπαινον δόξης τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς ἐν τῷ ἡγαπημένῳ.** ⁴⁷ ἵνα ἡ τῆς χάριτος αὐτοῦ δόξα δειχθῇ, φησὶν, ἐν ᾧ ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς ἐν τῷ ἡγαπημένῳ.

2.2.3 γ'.

¹ Οὐκοῦν εἰ εἰς τοῦτο ἐχαρίτωσεν, εἰς ἔπαινον δόξης τῆς χάριτος αὐτοῦ, καὶ ἵνα δείξῃ τὴν χάριν αὐτοῦ, μείνωμεν ἐν αὐτῇ. ² **Εἰς ἔπαινον δόξης.** ³ τί ἐστὶ τοῦτο; ἵνα τις αὐτὸν ἐπαινέσῃ; ἵνα τις δοξάσῃ; ἡμεῖς, ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, ἀλλὰ πᾶσα ἡ κτίσις; ⁴ καὶ τί τοῦτο; Οὐδέν· ἀνευδεδῆ γὰρ τὸ Θεῖον. ⁵ τίνος οὖν ἕνεκεν βούλεται ἐπαινέσθαι καὶ δοξάζεσθαι παρ' ἡμῶν; ⁶ ὥστε τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην θερμότεραν ἡμῖν ἐγγενέσθαι. ⁷ οὐδενὸς γὰρ ἐφίεται τῶν παρ' ἡμῶν, ἀλλ' ἡ τῆς σωτηρίας μόνης, οὐ διακονίας, οὐ δόξης, οὐκ ἄλλου οὐδενὸς, καὶ πάντα διὰ τοῦτο ποιεῖ. ⁸ ὁ γὰρ ἐπαινῶν καὶ θαυμάζων τὴν εἰς αὐτὸν χάριν γεγεννημένην, προσεκτικώτερος ἔσται καὶ σπουδαιότερος. ⁹ **Ἦς ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς,** φησὶν. ¹⁰ οὐκ εἶπεν, Ἦς ἐχαρίσατο, ἀλλ', **Ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς·** τουτέστιν οὐ μόνον ἁμαρτημάτων ἀπήλλαξεν, ἀλλὰ καὶ ἐπεράστους ἐποίησε. ¹¹ καθάπερ ἂν εἴ τις λαβὼν ψωραλέον τινὰ, καὶ λοιμῶ καὶ νόσῳ διεφθαρμένον, καὶ γῆρα καὶ πενίαν καὶ λιμῶ, εὐθέως εὐμορφον νεώτερον ἐργάσαιτο, πάντας ἀνθρώπους νικῶντα τῷ κάλλει, σφοδρὰν μὲν τὴν αὐγὴν ἀφιέντα ἀπὸ τῶν παρειῶν, καὶ τὰς μαρμαρυγὰς τοῦ ἡλίου ἀποκρύπτοντα ταῖς τῶν ὀφθαλμῶν βολαῖς, εἶτα ἐν αὐτῷ καταστήσειε τῷ τῆς ἡλικίας ἄνθει, καὶ μετὰ τοῦτο ἀλουργίδα περιβάλῃ καὶ διάδημα καὶ πάντα τὸν κόσμον τὸν βασιλικόν· οὕτως ἐξήσκησε τὴν ψυχὴν ἡμῶν, καὶ καλὴν καὶ ποθεινὴν καὶ ἐπεράστον ἐποίησεν. ¹² ἐπιθυμοῦσι γὰρ ἄγγελοι παρακύψαι πρὸς τὴν τοιαύτην ψυχὴν, ἀρχάγγελοι, πᾶσαι αἱ ἄλλαι δυνάμεις. ¹³ οὕτως ἡμᾶς καὶ ἐπιχαρίτας ἐποίησε, καὶ ἐαυτῷ ποθεινούς. ¹⁴ **Ἐπιθυμήσει γὰρ,** φησὶν, **ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου.** ¹⁵ Ὅρα γὰρ οἷα πρὸ τούτου ἐπιβλαβῇ φθεγγόμενοι, οἷα κεχαριτωμένα ῥήματα φθεγγόμεθα νῦν. ¹⁶ οὐκέτι πλοῦτον θαυμάζομεν, οὐκέτι τὰ ἐνταῦθα, ἀλλὰ τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ¹⁷ Οὐχὶ χαρίεν ἐκεῖνο τὸ παιδίον εἶναί φαμεν, ὅπερ ἂν μετὰ τῆς τοῦ σώματος ὥρας καὶ πολλὴν ἔχει τὴν ἐν τοῖς ῥήμασι χάριν; ¹⁸ τοιοῦτοί εἰσιν οἱ πιστοί. ¹⁹ Ὅρα οἷα φθέγγονται οἱ μεμνημένοι. ²⁰ τί γὰρ χαριέστερον ἐκείνου τοῦ στόματος γένοιτ' ἂν, τοῦ τὰ θαυμαστὰ ῥήματα ἀφιέντος, καὶ καθαρᾷ καρδίᾳ καὶ καθαροῖς χεῖλεσι μεταλαμβάνοντος τραπέζης μυστικῆς τοιαύτης μετὰ πολλῆς τῆς λαμπρότητος καὶ τῆς παρρησίας; ²¹ τί χαριέστερον τῶν ῥημάτων, δι' ὧν ἀποτασσόμεθα τῷ διαβόλῳ; ²² δι' ὧν συντασσόμεθα τῷ Χριστῷ; ²³ τῆς ὁμολογίας ἐκείνης τῆς πρὸ τοῦ λουτροῦ; τῆς μετὰ τὸ λουτρόν; ²⁴ Ἐννοήσωμεν ὅσοι διεφθείραμεν τὸ βάπτισμα, καὶ στενάξωμεν, ἵνα δυνηθῶμεν αὐτὸ πάλιν ἀναλαβεῖν. ²⁵ **Διὰ τοῦ ἡγαπημένου,** φησὶν, **ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ.** ²⁶ πῶς; οὐ μόνον ὅτι τὸν Υἱὸν ἔδωκε θαυμαστὸν, ἀλλ' ὅτι καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ, ὥστε σφαγῆναι αὐτὸν τὸν ἀγαπώμενον. ²⁷ πολλὴ ἡ ὑπερβολή· τὸν ἀγαπώμενον ὑπὲρ τῶν μισουμένων ἔδωκεν. ²⁸ ὅρα πόσου ἡμᾶς τιμᾶται. ²⁹ εἰ, ὅτε αὐτὸν ἐμισοῦμεν καὶ ἐχθροὶ ἦμεν, καὶ ἀγαπώμενον ἔδωκε· τί οὐ ποιήσει λοιπὸν, ὅταν τούτῳ καταλλαγῶμεν διὰ τῆς χάριτος; ³⁰ **Τὴν ἄφεσιν,** φησὶ, **τῶν παραπτωμάτων.** ³¹ Ἄνωθεν κάτω κάτεισι· πρότερον υἰοθεσίαν εἰπὼν καὶ ἀγιασμὸν καὶ ἀμώμους, καὶ τότε τὸ πάθος, οὐ μειῶν, οὐδὲ ἀπὸ τῶν μεγάλων

ἐπὶ τὰ μικρὰ κατάγων τὸν λόγον, ἀλλ' ἀπὸ τῶν μικρῶν ἐπὶ τὰ μεγάλα ἀνιών.³² οὐδὲν γὰρ οὕτω μέγα, ὥς τὸ αἷμα ἐκχυθῆναι τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν· καὶ τῆς υἰοθεσίας καὶ τῶν ἄλλων δωρεῶν τοῦτο μεῖζον, τὸ μηδὲ τοῦ Υἱοῦ φείσασθαι.³³ μέγα γὰρ τὸ ἀφεθῆναι τῶν ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ τὸ μεῖζον, τὸ διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Δεσποτικοῦ.³⁴ Ὅτι γὰρ τοῦτο πολλῶ μεῖζον ἀπάντων, ὅρα πῶς καὶ ἐνταῦθα ἀνεβόησε λέγων·³⁵ **Κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἧς ἐπερίσσευσεν εἰς ἡμᾶς.**³⁶ πλοῦτος μὲν γὰρ κάκεῖνος, πολλῶ δὲ πλέον οὗτος.³⁷ **ἧς ἐπερίσσευσε,** φησὶν, **εἰς ἡμᾶς.**³⁸ καὶ πλοῦτος, καὶ, **Ἐπερίσσευσε,** τουτέστι, ἀφάτως ἐξεχύθη.³⁹ οὐκ ἔνεστι λόγῳ παραστῆσαι, ὧν διὰ τῶν ἔργων ἐπειράθημεν.⁴⁰ πλοῦτος γὰρ ἐστὶ, πλοῦτος περισσεύων, πλοῦτος οὐκ ἀνθρώπων, ἀλλὰ Θεοῦ, ὥστε πανταχόθεν ἀμήχανον αὐτὸν λεχθῆναι.⁴¹ δεικνὺς δὲ πῶς εἰς περισσεΐαν ἔδωκεν, **Ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ φρονήσῃ,** φησὶ, **γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ·** τουτέστι, σοφοὺς καὶ φρονίμους ποιήσας τὴν ὄντως σοφίαν, τὴν ὄντως φρόνησιν.

2.2.4 δ'.

¹ Βαβαί, πόση φιλία! ² τὰ γὰρ μυστήρια αὐτοῦ ἡμῖν λέγει. ³ **Τοῦ θελήματος αὐτοῦ,** φησὶν· ὥς ἂν εἴποι τις, τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἡμῖν ἐγνώρισε. ⁴ τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ μυστήριον τὸ πάσης σοφίας τε γέμον καὶ φρονήσεως. ⁵ τί γὰρ ταύτης τῆς σοφίας ἴσον ἔρεις; τοὺς οὐδενὸς ἀξίους ὄντας, τούτους εὗρεν ὅπως εἰς πλοῦτον ἀναγάγη. ⁶ τί ταύτης τῆς εὐμηχανίας ἴσον; ὁ ἐχθρὸς, ὁ μεμισημένος, οὗτος ἐξαίφνης ἄνω γέγονε. ⁷ καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ· καὶ τοῦτο σοφίας ἦν, καὶ τὸ διὰ σταυροῦ. ⁸ μακρὸς ἐνταῦθα δεῖξαι ὁ λόγος, πῶς σοφίας ἦν τοῦτο, καὶ πῶς σοφοὺς ἡμᾶς εἰργάσατο. ⁹ διὸ πάλιν, **Κατὰ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ,** φησὶν, **ἦν προέθετο ἐν αὐτῷ.** ¹⁰ τουτέστι, τοῦτο ἐπεθύμει, τοῦτο ὥδινεν, ὥς ἂν ἔχοι ἐξειπεῖν ἡμῖν τὸ μυστήριον. ¹¹ ποῖον δὴ τοῦτο; Ὅτι ἄνθρωπον ἄνω καθίσαι βούλεται. ¹² τοῦτο δὲ γέγονεν, **Εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἐν αὐτῷ.** ¹³ ἀπέσχιτο, φησὶ, τὰ ἐπουράνια τῶν ἐπιγείων, οὐκ εἶχε μίαν κεφαλὴν. ¹⁴ κατὰ μὲν γὰρ τὸν τῆς δημιουργίας λόγον εἰς Θεὸς ἦν· κατὰ δὲ τὸν τῆς οἰκειώσεως οὐκέτι, τῆς Ἑλληνικῆς πλάνης κεχυμένης, ἀλλ' ἀπεσχισμένοι ἦσαν τῆς ὑπακοῆς αὐτοῦ. ¹⁵ **Εἰς οἰκονομίαν,** φησὶ, **τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν.** ¹⁵ πλήρωμα τῶν καιρῶν αὐτὸ ἐκάλεσεν. ¹⁶ Ὅρα πῶς ἀκριβῶς φθέγγεται. ¹⁷ καὶ τὴν μὲν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς δεῖξας, τὴν πρόθεσιν, τὴν βουλὴν, τὴν πρώτην ὁρμὴν, τὴν δὲ διὰ τῶν ἔργων ἐκπλήρωσιν διὰ τοῦ Χριστοῦ, οὐδαμοῦ διάκονον αὐτὸν ὀνομάζει. ¹⁸ **Ἐξελέξατο ἡμᾶς,** φησὶν, **ἐν αὐτῷ, προορίσας ἡμᾶς εἰς υἰοθεσίαν διὰ Χριστοῦ Ἰησοῦ εἰς αὐτὸν, καὶ εἰς ἔπαινον δόξης τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, ἦν προέθετο ἐν αὐτῷ εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ.** ¹⁹ καὶ οὐδαμοῦ διάκονον αὐτὸν εἶπεν. ²⁰ εἰ δὲ τὸ, ἐν, καὶ τὸ, διὰ, διακόνου ἐστίν, ὅρα ποῦ τρέπει τὸ πρᾶγμα. ²¹ ἀρχόμενος γὰρ εὐθέως τῆς Ἐπιστολῆς, **Διὰ τοῦ θελήματος,** εἶπε, **τοῦ Πατρός.** ²² ὁ Πατὴρ ἠθέλησε, φησὶν, ὁ Υἱὸς ἐνήργησεν. ²³ ἀλλ' οὔτε, ἐπειδὴ ὁ Πατὴρ ἠθέλησε, τῆς ἐνεργείας ἐκτός ἐστιν ὁ Υἱός· οὔτε ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς ἐνήργησε, τοῦ θελήματος ἀπεστέρηται ὁ Πατὴρ, ἀλλὰ κοινὰ Πατὴρ καὶ Υἱὸς πάντα· **Πάντα γὰρ τὰ ἐμὰ σὰ ἐστὶ,** φησὶ, **καὶ τὰ σὰ ἐμά.** ²⁴ πλήρωμα δὲ τῶν καιρῶν ἡ παρουσία αὐτοῦ ἦν. ²⁵ ἐπεὶ οὖν πάντα ἔπραξε καὶ δι' ἀγγέλων, καὶ διὰ προφητῶν, καὶ διὰ νόμου, καὶ οὐδὲν πλέον ἐγένετο, ἀλλ' ἐκινδύνευεν εἰκὴ γεγενῆσθαι ἄνθρωπος, εἰκὴ παρῆχθαι, μᾶλλον δὲ καὶ ἐπὶ κακῷ, πάντων ἀπολλυμένων ἀπλῶς, καὶ μειζόνως ἢ ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ, εὗρε ταύτην τὴν οἰκονομίαν τὴν διὰ τῆς χάριτος, ὥστε μὴ εἰκὴ μηδὲ μάτην αὐτὸν γενέσθαι. ²⁶ τὸ πλήρωμα τῶν καιρῶν τοῦτο λέγει, καὶ σοφίαν. ²⁷ πῶς; Ὅτι ὅτε μάλιστα ἔμελλον ἀπόλλυσθαι, τότε διεσώθησαν. ²⁸ **Ἀνακεφαλαιώσασθαι,** φησὶν. τί ἐστίν, **Ἀνακεφαλαιώσασθαι;** συνάψαι. ²⁹ πλὴν ἀλλὰ σπουδάσωμεν ἐγγὺς αὐτῆς γενέσθαι τῆς ἀληθείας. ³⁰ παρὰ μὲν γὰρ ἡμῖν καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ ἀνακεφαλαίωσις λέγεται καὶ τὰ διὰ μακρῶν λεγόμενα εἰς βραχὺ συστεῖλαι, καὶ πάντα τὰ διὰ πολλῶν λεγόμενα συντόμως εἰπεῖν. ³¹ ἐστὶ μὲν γὰρ καὶ τοῦτο· τὰ γὰρ διὰ μακροῦ χρόνου οἰκονομούμενα ἀνεκεφαλαιώσατο ἐν ἑαυτῷ, τουτέστι, συνέτεμε. ³² λόγον γὰρ συντελῶν, καὶ συντέμνων ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ ἐκεῖνα περιέλαβε, καὶ ἕτερα προσέθηκε. ³³ τοῦτό ἐστιν ἀνακεφαλαίωσις. ³⁴ ἐστὶ καὶ ἕτερόν τι δηλούμενον. ³⁵ ποῖον τοῦτο; μίαν κεφαλὴν ἅπασιν ἐπέθηκε τὸ κατὰ σάρκα Χριστὸν, καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις· τουτέστι, καὶ ἀγγέλοις μίαν ἀρχὴν ἔδωκεν, καὶ ἀνθρώποις, τοῖς μὲν τὸ κατὰ σάρκα, τοῖς δὲ τὸν Θεὸν Λόγον· ὥς ἂν περὶ οἰκίας τις εἴποι τὰ μὲν σαθρὰ, τὰ δὲ ἰσχυρὰ ἐχούσης· ἀνφοδόκησε τὴν οἰκίαν, τουτέστιν, ἰσχυροτέραν εἰργάσατο, ἰσχυροτέραν κρηπίδα ὑπέθηκεν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα πάντας ὑπὸ μίαν ἡγάγε κεφαλὴν. ³⁶ οὕτω γὰρ ἂν γένοιτο ἔνωσις, οὕτως [ἂν γένοιτο] ἀκριβῆς συνάφεια, ὅταν ὑπὸ μίαν ἅπαντα ἀχθεῖ κεφαλὴν, σύνδεσμόν τινα ἀναγκαῖον ἄνωθεν ἔχοντα. ³⁷ τοσαύτης τοίνυν ἀξιοθέντες δωρεᾶς, τοσαύτης τιμῆς, τοσαύτης φιλάνθρωπίας, μὴ καταισχύνομεν

τὸν εὐεργετήσαντα, μὴ εἰς κενὸν τὴν τοσαύτην χάριν ποιήσωμεν, ἀγγελικὸν βίον ἐπιδειξώμεθα, ἀγγελικὴν ἀρετὴν καὶ πολιτείαν· ναὶ δέομαι καὶ ἀντιβόλῳ, ἵνα μὴ εἰς κρίμα μὴδ' εἰς κατάκριμα γένηται ταῦτα πάντα ἡμῖν, ἀλλ' εἰς ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, καὶ τὰ ἐξῆς.

2.3 Ὁμιλία Β΄.

¹ Ἐν ᾧ καὶ ἐκληρώθημεν προορισθέντες κατὰ πρόθεσιν τοῦ τὰ πάντα ἐνεργοῦντος κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ, τοὺς προηλπικότας ἐν τῷ Χριστῷ· ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς ἀκούσαντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ὑμῶν, ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες ἐσφραγίσθητε τῷ Πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ, ὃ ἐστὶν ἄρραβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν, εἰς ἀπολύτρωσιν τῆς περιποιήσεως, εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ.

2.3.1 α΄.

² Πανταχοῦ τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν ἐσπούδασεν ὁ Παῦλος τὴν περὶ ἡμᾶς δεῖξαι, ὡς αὐτῷ δυνατόν. ³ Ὅτι γὰρ μετὰ ἀκριβείας οὐχ οἶόν τε, ἄκουσον τί φησιν αὐτός· **Ὡς βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! ὡς ἀνεξερευνήτα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ!** ⁴ πλὴν ἀλλ' ὡς οἶόν τε ἐστὶ δείκνυσι. ⁵ τί οὖν ἐστὶν ὃ λέγει, **Ἐν ᾧ καὶ ἐκληρώθημεν προορισθέντες;** ⁶ εἶπεν, **Ἐξελέξατο ἡμᾶς,** ἀνωτέρω· ἐνταῦθά φησιν· **Ἐκληρώθημεν.** ⁷ ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ κλῆρος συντυχίας πρᾶγμά ἐστιν, οὐ προαιρέσεως οὐδὲ ἀρετῆς· ἀγνοίας γὰρ καὶ ἐπιτυχίας ἔχεται, καὶ τοὺς ἐναρέτους πολλάκις ἀφείς, τοὺς οὐδενὸς ἀξιόους λόγου, τούτους εἰς μέσον παρήγαγεν· ὅρα πῶς αὐτὸ διορθοῦται. ⁸ **Προορισθέντες,** φησὶ, **κατὰ πρόθεσιν τοῦ τὰ πάντα ἐνεργοῦντος.** ⁹ τουτέστιν· οὐχ ἀπλῶς ἐκληρώθημεν ὥσπερ οὐδὲ ἀπλῶς ἐξελέγημεν· θεὸς γὰρ ὁ ἐκλεξάμενος· οὐδὲ ἀπλῶς ἐκληρώθημεν· θεὸς γὰρ ὁ κληρωσάμενος· ἀλλὰ κατὰ πρόθεσιν. ¹⁰ τοῦτο καὶ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῇ γράφων φησὶ· **Τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὓσιν. Οὓς ἐκάλεσε, τούτους καὶ ἐδικαίωσεν· οὓς δὲ ἐδικαίωσε, τούτους καὶ ἐδόξασε.** ¹¹ πρότερον εἰπὼν, **Τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὓσιν,** ὁμοῦ καὶ τὸ ἐξαίρετον τὸ πρὸς τοὺς ἄλλους δηλῶσαι βουλόμενος, καὶ κλῆρον εἶπεν, ὥστε τὸ αὐτεξουσίον μὴ ἀφελέσθαι. ¹² Ὅπερ ἐστὶ τοίνυν μακαριότητος μᾶλλον αὐτὸ τίθησιν. ¹³ ὁ γὰρ κλῆρος οὐκ ἀρετῆς ἐστὶν, ἀλλὰ, ὡς ἂν τις εἴποι, συντυχίας. ¹⁴ ὡς ἂν εἰ ἔλεγε· κλήρου γενομένου ἡμᾶς ἐξελέξατο. ¹⁵ τὸ δὲ ὅλον, ἀπὸ τῆς προαιρέσεως προορισθέντας, τουτέστιν, ἐαυτῷ ἐκλεξάμενος ἀφώρισεν· οἶον, ἐώρα ἡμᾶς πρὶν ἢ γενέσθαι κεκληρωμένους. ¹⁶ θαυμαστὴ γὰρ ἡ τοῦ θεοῦ πρόγνωσις, καὶ πάντα εἰδυῖα πρὶν γενέσεως αὐτῶν. ¹⁷ σὺ δὲ θέα πῶς πανταχοῦ σπουδὴν ποιεῖται δεῖξαι, ὅτι οὐκ ἐκ μετανοίας, ἀλλ' ἄνωθεν τὰ πράγματα οὕτω τετύπωτο, ὥστε μὴδὲν ὑμᾶς ἔχειν τῶν Ἰουδαίων ἔλαττον κατὰ τοῦτο, καὶ διὰ τοῦτο πάντα ὑπὲρ τούτου ποιεῖ. ¹⁸ πῶς οὖν φησιν αὐτὸς ὁ Χριστὸς, **Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ;** ¹⁹ καὶ πάλιν τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν, **Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθῃτε;** ²⁰ καὶ αὐτὸς δὲ πάλιν ὁ Παῦλος ἔλεγεν, **Ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτὸν, καὶ οὐκ ἀξιόους κρίνετε ἑαυτοὺς τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη;** ²¹ Διὰ γὰρ τοῦτο ταῦτα λέγεται, ἵνα μὴ ὡς ἐκ παρέργου νομίση τις τοῦτο γεγενῆσθαι. ²² **Κατὰ πρόθεσιν,** φησὶ, **τοῦ τὰ πάντα ἐνεργοῦντος κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ θελήματος αὐτοῦ.** ²³ τουτέστιν, οὐδὲν μετὰ ταῦτα ἐνήργησε, πάντα ἄνωθεν διατυπώσας. ²⁴ οὕτως αὐτὸς ἐπάγει τὸ τέλος κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ θελήματος αὐτοῦ. ²⁵ ὥστε οὐκ ἐπειδὴ Ἰουδαῖοι οὐ προσεῖχον, διὰ τοῦτο τὰ ἔθνη ἐκάλεσεν, οὐδὲ ἀναγκασθεῖς, οὐδὲ ἐξ ἐκείνων ὀρμηθεῖς. ²⁶ **Εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς,** φησὶν, **εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ, τοὺς προηλπικότας ἐν τῷ Χριστῷ· ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς ἀκούσαντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ὑμῶν·** τουτέστι, δι' οὗ. ²⁷ ὅρα πανταχοῦ αἷτιον πάντων γενομένου τὸν Χριστὸν, καὶ οὐδαμοῦ τὸ τοῦ ὑπουργοῦ ὄνομα, οὐδὲ τὸ τοῦ διακόνου· ὥσπερ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν Ἑβραίοις γράφων, ὅτι **Πάλαι λαλήσας τοῖς πατράσιν ἡμῶν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ.** τουτέστι, δι' Υἱοῦ. ²⁸ τὸν λόγον, φησὶ, τῆς ἀληθείας· οὐκέτι τὸν τοῦ τύπου, οὐδὲ τὸν τῆς εἰκόνος.

²⁹ **Τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ἡμῶν.** ³⁰ καὶ καλῶς εὐαγγέλιον αὐτὸ σωτηρίας καλεῖ, τὸ μὲν πρὸς τὸν νόμον αἰνιττόμενος, τὸ δὲ πρὸς τὴν μέλλουσαν κόλασιν. ³¹ οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἐστὶ τὸ κήρυγμα, ἀλλ' ἡ σωτηρίας εὐαγγέλιον, ὅτι τοὺς ἀξιόους ἀπόλλυσθαι οὐκέτι ἀπόλλυσιν. ³² **Ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες ἐσφραγίσθητε ἐν τῷ Πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ, ὃς ἐστὶν ἄρραβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν.** ³³ πάλιν πολλῆς προνοίας δεῖγμα τὸ σφραγισθῆναι, οὐ τὸ ἀφορισθῆναι, οὐδὲ τὸ κληρωθῆναι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ σφραγισθῆναι. ³⁴

καθάπερ γὰρ εἴ τις τοὺς λαχόντας αὐτῷ δῆλους ποιήσειεν, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἀφώρισεν εἰς τὸ πιστεῦσαι, ἐσφράγισεν εἰς τὸ κληρονομήσαι τὰ μέλλοντα.

2.3.2 β'.

¹ Ὅρᾳς πῶς, προϊόντος τοῦ χρόνου, θαυμαστοὺς αὐτοὺς ποιεῖ; ² ἕως μὲν γὰρ ἦσαν ἐν τῇ προγνώσει, οὐδενὶ ἦσαν δῆλοι· ἐπειδὴ δὲ ἐσφραγίσθησαν, δῆλοι γεγόνασιν, ἀλλ' οὐχ ὥς ἡμεῖς· ἔσονται γὰρ πλὴν ὀλίγων δῆλοι. ³ Ἐσφραγίσθησαν καὶ οἱ Ἰσραηλῖται, ἀλλὰ περιτομῇ, καθάπερ καὶ τὰ βοσκήματα καὶ τὰ ἄλογα· ἐσφραγίσθημεν καὶ ἡμεῖς, ἀλλ' ὥς υἱοὶ, Πνεύματι. ⁴ τί ἐστι, **Πνεύματι ἐπαγγελίας;** ⁵ ἦτοι ὅτι κατὰ ἐπαγγελίαν αὐτὸ ἐλάβομεν. ⁶ δύο γὰρ εἰσιν ἐπαγγελίαι, μία μὲν διὰ τῶν προφητῶν, ἑτέρα δὲ ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ· διὰ τῶν προφητῶν· ⁷ ἄκουε τοῦ Ἰωὴλ λέγοντος· **Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν, καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὀράσεις ὄψονται, καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται·** ἄκουε δὲ πάλιν τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· **Καὶ λήψεσθε δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἐν τε Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ, καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.** ⁸ καίτοι ἔδει, φησὶν, αὐτὸν ὡς Θεὸν πιστευθῆναι· ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τούτου δισχυρίζεται, ἀλλ' ὥς περὶ ἀνθρώπου ἐξετάζει, ὥσπερ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους, λέγων· **Ἵνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι Θεὸν ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχωμεν.** ⁹ οὕτω καὶ ἐνταῦθα τεκμήριον ποιεῖται τῆς τῶν μελλόντων ἐπαγγελίας τὰ ἤδη δεδομένα. ¹⁰ διὰ τοῦτο καὶ ἄρραβῶνα καλεῖ· ὁ γὰρ ἄρραβὼν μέρος ἐστὶ τοῦ παντός. ¹¹ ἠγόρασε, τὰ παρ' ἡμῶν, τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν, καὶ ἔδωκεν ἡμῖν ἄρραβῶνα τέως. ¹² διὰ τί οὖν μὴ τὸ ὅλον εὐθέως ἔδωκεν; ¹³ ἐπειδὴ μηδὲ ἡμεῖς τὸ ὅλον εἰργασάμεθα. ¹⁴ ἐπιστεύσαμεν· τοῦτο ἀρχή· ἔδωκε καὶ αὐτὸς ἄρραβῶνα, ὅταν τὴν πίστιν διὰ τῶν ἔργων δείξωμεν, τότε τὸ πᾶν προστίθῃσι. ¹⁵ μᾶλλον δὲ καὶ ἄλλην ἔδωκε τιμὴν, τὸ ἴδιον αἷμα, καὶ πάλιν ἄλλην ὑπέσχετο. ¹⁶ καθάπερ εἰ πόλεμος εἴη, ἔθνεσι πρὸς ἔθνη διδόασιν ὀμήρους· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἔδωκε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, τῆς εἰρήνης καὶ τῶν σπονδῶν ἐνέχυρον, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ ἐξ αὐτοῦ· οἱ γὰρ ὄντως Πνεύματος μετέχοντες, ἴσασιν ὅτι ἄρραβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν ἐστὶ. ¹⁷ τοιοῦτος ὁ Παῦλος ἦν, ἐντεῦθεν ἡδὴ τῶν ἐκεῖ γεγευμένος· διὸ καὶ ἠπείγετο καὶ ὥδινε τὰ ἐνθάδε ἀφεῖναι, καὶ ἔστενεν· ἑτέροις γὰρ ὀφθαλμοῖς ἑώρα, πάντα τὸν νοῦν μεταστήσας ἐκεῖ. ¹⁸ οὐ μετέχεις τῶν πραγμάτων· διὰ τοῦτο καὶ τῶν ῥημάτων ἐκπίπτεις. ¹⁹ εἰ μετείχομεν πάντες Πνεύματος, ὥς μετέχειν ἔδει, καὶ τοὺς οὐρανούς ἑωρῶμεν καὶ τὴν ἐκεῖ κατάστασιν. ²⁰ ἄρραβὼν δὲ τίς ἐστι; ²¹ τῆς ἀπολυτρώσεως, τῆς περιποιήσεως· ἡ γὰρ καθαρὰ ἀπολύτρωσις τότε γίνεται. ²² νῦν μὲν γὰρ καὶ ἐν κόσμῳ ἀναστρεφόμεθα, καὶ πολλὰ ἡμῖν ἀνθρώπινα συμπίπτει, καὶ μετὰ ἀσεβῶν ἐσμεν· ἡ δὲ καθαρὰ ἀπολύτρωσις, ὅταν μῆτε ἀμαρτήματα ἦ, μῆτε πάθη ἀνθρώπινα, μῆτε ἀναμιξ μετὰ πάντων ὦμεν, τότε ἐστί. ²³ νῦν δὲ ἄρραβῶν. ²⁴ καὶ γὰρ καὶ νῦν αὐτῶν ἀπέστημεν· οὐ γὰρ ἐστὶ τὸ πολίτευμα ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ νῦν ἐκτός ἐσμεν τῶν ἐνταῦθα· πάροικοι γὰρ ἐσμεν καὶ νῦν. ²⁵ **Εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ.** ²⁶ συνεχῶς τοῦτο τίθῃσι. τί δήποτε; ²⁷ ὅτι ἱκανὸν πληροφορῆσαι τοὺς ἀκούοντας. ²⁸ εἰ μὲν γὰρ ἡμῶν ἕνεκεν, φησὶ, ταῦτα ἐποίει, οὐκ ἂν ἦν ἀναμφίβολον· εἰ δὲ δι' αὐτὸν, καὶ ὥστε τὴν ἀγαθωσύνην αὐτοῦ δεῖξαι, ὥσπερ τινὰ μαρτυρίαν, αἰτίαν τίθῃσι τοῦ μὴ ἂν ἄλλως ταῦτα γενέσθαι· ἅπερ καὶ ἐπὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἄνω καὶ κάτω ὀρῶμεν λεγόμενα· **Ποίησον ἡμῖν διὰ τὸ ὄνομά σου·** καὶ πάλιν αὐτὸς ὁ Θεὸς ἔλεγε· **Ποιῶ ἕνεκεν ἐμοῦ·** καὶ ὁ Μωϋσῆς, **Ποίησον ἡμῖν διὰ τὸ ὄνομά σου,** εἰ καὶ μηδενὸς ἕνεκεν ἑτέρου. ²⁹ πληροφορεῖ γὰρ τοῦτο τοὺς ἀκούοντας καὶ ἀνίησι, μαθόντας ὅτι διὰ τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα πάντως ποιήσει, ἅπερ ἐπαγγέλλεται. ³⁰ ἀλλὰ μὴ ῥαθυμῶμεν ἀκούοντες· εἰ γὰρ καὶ δι' ἑαυτὸν ποιεῖ, ἀλλ' ὅμως καὶ τὰ παρ' ἡμῶν ἀπαιτεῖ. ³¹ εἰ γὰρ, **Τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω,** φησὶ, **καὶ οἱ ἐξουθενοῦντές με ἐξουθενηθήσονται·** ἐννοήσωμεν, ὅτι καὶ τὰ παρ' ἡμῶν ἐπιζητεῖ. ³² ἔπαινός ἐστι τῆς δόξης αὐτοῦ τὸ τοὺς ἐχθροὺς σῶσαι, ἀλλ' ἐκείνους τοὺς μετὰ τὸ γενέσθαι φίλους μείναντας φίλους· ὥς, εἰ πάλιν ἐπὶ τὴν προτέραν ἐχθρὰν ἐπανέλθοιεν, πάντα εἰκὴ καὶ μάτην.

2.3.3 γ'.

¹ Ἔτερον γὰρ οὐκ ἔστι λουτρὸν, οὐδὲ καταλλαγὴ πάλιν δευτέρα, ἀλλὰ φοβερὰ τις ἐκδοχὴ κρίσεως, καὶ πυρὸς ζῆλος ἐσθίειν μέλλοντος τοὺς ὑπεναντίους. ² εἰ γὰρ μέλλοιμεν, αἰεὶ ἐχθραίνοντες αὐτῷ, ἀξιοῦσθαι παρ' αὐτοῦ συγγνώμης, οὐ παυσόμεθα ἐχθραίνοντες καὶ θρυπτόμενοι καὶ χεῖρους γινόμενοι, καὶ πεπηρωμένοι τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης παραγενομένου. ³ βούλει λαβεῖν τὴν ἀκτῖνα ἀνοίγουσάν σου τοὺς ὀφθαλμούς; καλοὺς αὐτοὺς ἔργασαι, ὑγιεῖς, ὀξυδερκεῖς. ⁴ ἔδειξέ σοι τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν· ἂν πάλιν αὐτὸ φυγὼν, τῷ σκότει προσδράμῃς, τίς ἔσται ἀπολογία, ποία συγγνώμη; ⁵ οὐδεμία λοιπόν· μίσους γάρ ἐστιν

ἀρρήτου τοῦτο σημεῖον. ⁶ ὅτε μὲν γὰρ οὐκ ἤδεις τὸν Θεὸν, ἐχθραίνων αὐτῷ, ὅπωςδὴποτε τινα συγγνώμην εἶχες· ἐπειδὴ δὲ ἐγεύσω τῆς χρηστότητος καὶ τοῦ μέλιτος, ἂν πάλιν ἀφείς, ἐπὶ τὸν ἑμετον ἔλθης τὸν σαυτοῦ, οὐδὲν ἕτερον ἀλλ' ἢ μεγάλου μίσους καὶ καταφρονήσεως ἐκφέρεις σημεῖα. ⁷ οὐ, φησὶν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς φύσεως ἀναγκάζομαι· φιλῶ μὲν οὖν τὸν Χριστὸν, ἀναγκάζομαι δὲ ὑπὸ τῆς φύσεως. ⁸ εἰ ἀνάγκην καὶ βίαν ὑπομένεις, ἔξεις συγγνώμην· εἰ δὲ ἀπὸ ῥαθυμίας καταπίπτεις, οὐκέτι.

⁹ Φέρε οὖν, αὐτὸ δὴ τοῦτο ἐξετάσωμεν, πότερον ἐξ ἀνάγκης καὶ βίας τὰ ἀμαρτήματα γίνεται, ἢ ἀπὸ ῥαθυμίας καὶ ὀλιγορίας πολλῆς. ¹⁰ **Οὐ φονεύσεις**, φησί. ¹¹ ποία τοῦτο ἀνάγκη, ποία βία; ¹² βία μὲν οὖν ἐστὶ τὸ φονεύειν. ¹³ τίς γὰρ ἂν ἡμῶν ἔλοιτο βαπτίσαι ξίφος εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ πλησίον, καὶ αἰμάζει τὴν δεξιάν; οὐδὲ εἷς. ¹⁴ ὁρᾷς ὅτι τὸναντίον, ἀνάγκη τὸ ἀμαρτάνειν μᾶλλον ἐστὶ καὶ βία; ¹⁵ ἐνέθηκε γὰρ ὁ Θεὸς φίλτρον τῇ φύσει τῇ ἡμετέρᾳ, ὥστε ἀλλήλους ἀγαπᾶν· **πάν γὰρ, φησὶ, ζῶν ἀγαπᾷ τὸ ὅμοιον αὐτοῦ, καὶ ἄνθρωπος τὸν πλησίον αὐτοῦ.** ¹⁶ ὁρᾷς ὅτι πρὸς τὴν ἀρετὴν ἔχομεν ἀπὸ τῆς φύσεως σπέρματα; ¹⁷ τὰ δὲ τῆς κακίας παρὰ φύσιν ἐστίν· εἰ δὲ ταῦτα μᾶλλον κρατεῖ, τῆς πολλῆς ἡμῶν νωθείας τοῦτο τεκμήριον. ¹⁸ τί δὲ τὸ μοιχεύειν; ποία ἀνάγκη ἐπὶ τοῦτο ἄγει; ¹⁹ ναὶ, φησὶν, ἢ τῆς ἐπιθυμίας τυραννίς. ²⁰ διὰ τί, εἰπέ μοι; ²¹ οὐ γὰρ ἔνεστι τῇ οἰκείᾳ κεχρηῆσθαι γυναικὶ, καὶ παῦσαι τὴν τυραννίδα; ²² ἀλλ' ἔρως μέ τις λαμβάνει τῆς τοῦ πλησίον, φησὶ, γυναικός. ²³ οὐκέτι τοῦτο ἀνάγκης· ἔρως γὰρ οὐκ ἔστιν ἀνάγκης· οὐδεὶς ἀνάγκη φιλεῖ, ἀλλὰ προαιρέσει καὶ ἐκοντί. ²⁴ τὸ μὲν οὖν μίγνυσθαι ἀνάγκη ἴσως· τὸ δὲ τήνδε φιλεῖν ἢ τήνδε, οὐκ ἀνάγκης· οὐδὲ ἐπιθυμία μίξεως τὸ πρᾶγμα ἐστίν, ἀλλὰ κενοδοξία καὶ ὕβρις καὶ πέρα τοῦ μέτρου τρυφή. ²⁵ ποῖον γὰρ, εἰπέ μοι, κατὰ λόγον ἐστί; ²⁶ τὴν κατεγγυηθεῖσαν, τὴν κοινωνὸν οὖσαν παιδοποιίας, ταύτην ἔχειν, ἢ τὴν οὐκ ἐγνωσμένην; ²⁷ οὐκ ἴστε, ὅτι αἱ συνήθειαι τὰς φιλίας τίκτουσιν; ²⁸ ὥστε οὐ τῆς φύσεώς ἐστι. ²⁹ μὴ αἰτιῶ τὴν ἐπιθυμίαν· ἢ γὰρ ἐπιθυμία διὰ γάμον ἐδόθη, διὰ παιδοποιίαν παρεσχέθη, οὐ διὰ μοιχείαν οὐδὲ διαφθοράν. ³⁰ ἴσασι καὶ οἱ νόμοι τοῖς ἐξ ἀνάγκης συγγινώσκουσιν ἀμαρτήμασι· μᾶλλον δὲ οὐδὲν ἐστὶν ἀμαρτήμα ἐξ ἀνάγκης γινόμενον, ἀλλὰ πάντα ἀπὸ ὕβρεως. ³¹ οὐ γὰρ οὕτως ὁ Θεὸς τὴν φύσιν ἐδημιούργησεν, ὥς ἀνάγκην ἔχειν ἀμαρτάνειν· ἐπεὶ εἰ τοῦτο ἦν, κόλασις οὐκ ἦν. ³² τῶν γὰρ κατὰ ἀνάγκην καὶ βίαν οὐδὲ ἡμεῖς ἀπαιτοῦμεν λόγον, μήτιγε ὁ Θεὸς ὁ οὕτω φιλόανθρωπος καὶ ἀγαθός. ³³ ἀλλὰ τί; τὸ κλέπτειν ἀνάγκης ἐστί; ³⁴ ναὶ, φησὶν· ἢ γὰρ πενία τοῦτο ποιεῖ. ³⁵ ἢ πενία ἐργάζεσθαι μᾶλλον ἀναγκάζει, οὐ κλέπτειν. ³⁶ ἢ πενία τοίνυν τὸναντίον ποιεῖ· τὸ γὰρ κλέπτειν, ἀργίας ἐστίν, ἢ δὲ πενία οὐκ ἀργίαν, ἀλλὰ φιλοπονίαν τίκτειν εἰωθεν. ³⁷ ὥστε καὶ τοῦτο ῥαθυμίας ἐστί. ³⁸ καὶ ὧδε μάθης· τί γὰρ, εἰπέ μοι, δυσκολώτερον, τί δὲ ἀηδέστερον, τὰς νύκτας ἀγρυπνοῦντα περιέειναι, καὶ τοίχους διορύττειν, καὶ ἐν σκότει βαδίζειν, καὶ τὴν ψυχὴν ἔχειν ἐν χερσὶ, καὶ πρὸς φόνον παρατετάχθαι, καὶ τρέμειν, καὶ τεθνηκέναι τῷ δέει, ἢ πόνους προσέχειν καθημερινοῖς, καὶ ἀσφαλείας ἀπολαύειν μετὰ ἀδείας; ³⁹ τοῦτο εὐκόλον· καὶ ὅτι τοῦτο εὐκόλον, οἱ πλείους τοῦτο πράττουσιν, ἢ ἐκεῖνο.

2.3.4 δ'.

¹ Ὅρᾷς ὅτι κατὰ φύσιν μὲν ἡ ἀρετὴ, παρὰ φύσιν δὲ ἡ κακία, καθάπερ ἡ νόσος καὶ ἡ ὑγεία; ² τί δὲ τὸ ψεύδεσθαι καὶ ἐπιорκεῖν, ποίαν ἂν ἔχοι ἀνάγκην; ³ οὐδεμίαν, οὐδὲ βίαν, ἀλλ' ἐκόντες ἐπὶ τοῦτο ἐρχόμεθα. ⁴ ἀπιστοῦμεθα, φησὶν. ⁵ ἀπιστοῦμεθα, ἐπειδὴ βουλόμεθα· ἐξῆν γὰρ ἀπὸ τοῦ τρόπου πιστεύεσθαι μᾶλλον ἡμᾶς, ἢ ἀπὸ τῶν ὀρκῶν. ⁶ διὰ τί γὰρ, εἰπέ μοι, τοῖς μὲν οὐδὲ ὁμνύουσι πιστεύομεν, τοὺς δὲ καὶ χωρὶς ὀρκῶν πιστοὺς ἡγοῦμεθα; ὁρᾷς ὅτι οὐδαμοῦ χρεῖα ὀρκῶν; ⁷ ἂν ὁ δεῖνα εἴπη, φησὶ, καὶ χωρὶς ὀρκῶν πιστεύω· σοὶ δὲ οὐδὲ μεθ' ὀρκῶν. ⁸ ἄρα περιττὸν ὁ ὄρκος, καὶ τοῦτο μᾶλλον ἀπιστίας, ἢ πίστεως τεκμήριον. ⁹ τὸ γὰρ εὐκόλον εἶναι πρὸς τὸ ὁμόσαι οὐκ ἀφίησι δόξαν εὐλαβείας ἔχειν. ¹⁰ ὥστε ὁ μάλιστα συνεχῶς τῷ ὀρκῷ κεχρημένος, οὗτος οὐδαμοῦ τοῦ ὀρκου τὴν χρεῖαν ἔχει ἀναγκαίαν· ὁ δὲ μηδαμοῦ κεχρημένος, αὐτὸς αὐτοῦ τῆς χρεῖας ἀπολαύει. ¹¹ χρεῖα ὀρκου πρὸς τὸ πιστεύεσθαι λοιπόν; ¹² οὐδαμῶς· ὁρῶμεν γὰρ, ὅτι οἱ μὴ ὁμνύοντες, οὗτοι μᾶλλον πιστεύονται. ¹³ ἀλλὰ τί; τὸ ὑβριστὴν εἶναι ἀνάγκης ἐστί; ναὶ, φησὶν· ὁ γὰρ θυμὸς ἐξάγει, καὶ φλέγει, καὶ οὐκ ἀφίησι τὴν ψυχὴν ἡρεμεῖν. ¹⁴ οὐ τοῦ θυμοῦ ἐστίν, ἄνθρωπε, ἀλλὰ τῆς μικροψυχίας τὸ ὑβρίζειν· εἰ δὲ θυμοῦ ἦν, πάντες ἄνθρωποι ὀργιζόμενοι, οὐκ ἂν διέλειπον ὑβρίζοντες. ¹⁵ θυμὸν ἔχομεν, οὐχ ἵνα ὑβρίζωμεν τοὺς πλησίον, ἀλλ' ἵνα τοὺς ἀμαρτάνοντας ἐπιστρέφωμεν, ἵνα διανιστώμεθα, ἵνα μὴ νωθεῖς ᾤμεν. ¹⁶ ὥσπερ τι κέντρον ἔγκειται ἡμῖν ὁ θυμὸς, ἵνα κατὰ τοῦ διαβόλου βρύχωμεν τοὺς ὀδόντας, ἵνα σφοδροὶ ᾤμεν πρὸς αὐτὸν, οὐχ ἵνα κατ' ἀλλήλων στῶμεν. ¹⁷ ὅπλα ἔχομεν, οὐχ ἵνα ἡμᾶς αὐτοὺς πολεμῶμεν, ἀλλ' ἵνα κατὰ τοῦ πολεμίου χρώμεθα τῇ παντευχίᾳ. ¹⁸ ὀργίλος εἶ; ἔσο κατὰ τῶν ἀμαρτημάτων τῶν σαυτοῦ τοιοῦτος, ἐπίπληττε τῇ ψυχῇ, μάλιστα τὸ συνειδὸς, σφοδρὸς ἔσο κριτὴς καὶ

πικρὸς δικαστὴς τοῖς οἰκείοις ἀμαρτήμασι. ¹⁹ τοῦτο τῆς ὀργῆς τὸ κέρδος· διὰ τοῦτο ἡμῖν αὐτὴν ἐνέθηκεν ὁ Θεός. ²⁰ ἀλλ' ἡ ἀρπαγὴ ἐξ ἀνάγκης ἐστίν; ²¹ οὐδαμῶς· ποία γὰρ ἀνάγκη τὸ ἀρπάζειν, εἰπέ μοι; ποία βία; ²² πενία, φησὶ, ποιεῖ, καὶ τὸ δέος τῶν ἀναγκαίων. ²³ διὰ τοῦτο μὲν οὖν οὐκ ὀφείλεις ἀρπάζειν· οὐ γὰρ ἀσφαλὴς ὁ τοιοῦτος πλοῦτος. ²⁴ σὺ δὲ ταυτὸν ποιεῖς, ὥσπερ ἂν εἴ τις ἐρωτηθεῖς, τί δήποτε εἰς ἄμμον τὰ θεμέλια τῆς οἰκίας καταβάλλοι, εἴποι, ὅτι διὰ τὸν κρυμὸν, διὰ τὸν ὑετόν. ²⁵ διὰ τοῦτο μὲν οὖν εἰς ἄμμον οὐκ ἐχρῆν καταβάλλειν· ἀναστρέφει γὰρ αὐτὰ ταχέως καὶ ὑετὸς καὶ πνεύματα καὶ ἄνεμος. ²⁶ ὥστε εἰ πλουτεῖν θέλεις, μὴ πλεονέκτει. ²⁷ εἰ παισὶ βούλει παραδοῦναι πλοῦτον, δίκαιον κτῆσαι, εἴ γέ τις ἐστὶ τοιοῦτος· οὗτος γὰρ μένει, καὶ βέβαιος ἔστηκεν· ὁ δὲ μὴ τοιοῦτος ταχέως ἀπόλλυται καὶ διαφθείρεται. ²⁸ πλουτεῖν θέλεις, εἰπέ μοι, καὶ τὰ τῶν ἄλλων λαμβάνεις; ²⁹ καὶ μὴν τοῦτο οὐκ ἔστι πλοῦτος, ἀλλὰ τὸ τὰ ἴδια κατέχειν· ὁ δὲ τὰ ἀλλότρια ἔχων, οὐκ ἂν εἴη πλούσιος· ἐπεὶ οὕτω γε ἂν καὶ οἱ τὰ σηρικὰ πωλοῦντες, ἱμάτια παρ' ἐτέρων λαμβάνοντες, καὶ εὐπορώτεροι καὶ πλουσιώτεροι πάντων λέγοντο ἂν· καίτοι γε αὐτῶν ἐστὶ τέως, ἀλλ' ὅμως αὐτοὺς οὐ καλοῦμεν πλουσίους. ³⁰ τί δήποτε; ὅτι τὰ ἀλλότρια ἔχουσιν. ³¹ εἰ γὰρ καὶ τὰ ἱμάτια αὐτῶν τυγχάνει, ἀλλ' ἡ τιμὴ οὐκ αὐτῶν· εἰ δὲ καὶ ἡ τιμὴ αὐτῶν, ἀλλ' οὗτος πλοῦτος οὐκ ἔστι. ³² εἰ δὲ τὰ συμβόλαια διδόμενα οὐ ποιεῖ πλουσίους, διὰ τὸ ταχέως ἡμᾶς αὐτῶν ἀφίστασθαι, τὰ ἐξ ἀρπαγῆς πῶς ποιεῖ πλουσίους; ³³ εἰ δὲ καὶ ὅλως ἐπιθυμεῖς πλουτεῖν (οὐ γὰρ ἀνάγκης τὸ πρᾶγμα)· τίνας ἀπολαῦσαι βουλόμενος πλείονος; ³⁴ ἄρα ζωῆς μακροτέρας; καὶ μὴν οἱ τοιοῦτοι ταχέως ὀλιγοχρόνιοι γίνονται. ³⁵ πολλάκις γὰρ δίκην διδόασι τῆς ἀρπαγῆς καὶ τῆς πλεονεξίας τὸν ἄωρον θάνατον καὶ τὸ τῶν κτημάτων μὴ ἀπολαῦσαι, ἀλλὰ μικρὸν, καὶ τὴν γέννησαν ἀπελθεῖν λαβόντας· πολλάκις δὲ καὶ ἀπὸ τῆς τρυφῆς καὶ ἀπὸ τῶν πόνων καὶ ἀπὸ τῶν φροντίδων νόσους τεκόντες ἀπώλονται.

³⁶ Ἐβουλόμην μαθεῖν τίνας ἔνεκεν ὁ πλοῦτος διεσπούδασται τοῖς ἀνθρώποις. ³⁷ καίτοι ὁ Θεὸς διὰ τοῦτο τῇ φύσει μέτρον καὶ ὄριον ἔθηκεν, ἵνα μηδεμίαν ἔχωμεν ἀνάγκην τοῦ τὸν πλοῦτον ἐπιζητεῖν, οἷον ἐνὶ ἱματίῳ ἢ καὶ δευτέρῳ περιβάλλεσθαι τὸ σῶμα ἐκέλευσε, καὶ περιττοῦ οὐ χρειὰ πρὸς τὴν σκέπην. ³⁸ τίνας ἔνεκεν τὰ μυρία ἱμάτια, καὶ τὰ σητόβρωτα; ³⁹ μέτρον ὠρισμένον ἐστὶ τῆς γαστρὸς, καὶ πέρα τούτου δοθὲν ἐξ ἀνάγκης διέφθειρε τὸ πᾶν ζῶον· τίνας ἔνεκεν αἱ ἀγέλαι καὶ τὰ ποίμνια καὶ αἱ τῶν κρεῶν κατακοπαί; ⁴⁰ μιᾶς στέγης χρῆζομεν· τίνας ἔνεκεν οἱ περίβολοι, καὶ τὰ πολυτελεῖ οἰκημάτων; ⁴¹ ἵνα γῦπες καὶ κολιοὶ κατοικῶσι, τοὺς πένητας ἀποδύεις; ⁴² καὶ πόσης οὐκ ἄξια ταῦτα γενένης; ⁴³ πολλοὶ πολλάκις εἰς τόπους, οὓς οὐδὲ εἶδον, κίοσι καὶ λίθοις πολυτίμοις οἰκοδομήματα ἐξαστράπτοντα κατεργάζονται (τί γὰρ οὐκ ἐμηχανήσαντο;) καὶ οὐδὲ αὐτοὶ ἀπέλαυσαν, οὐδὲ ἄλλοι τινές· ἢ γὰρ ἐρημία οὐκ ἀφίησιν αὐτοὺς ἀπελθεῖν· καὶ οὐδὲ οὕτως ἀφίστανται. ⁴⁴ ὅρᾳς ὅτι οὐδὲ χρηματισμοῦ ἔνεκεν ταῦτα γίνεται; ⁴⁵ ἀλλὰ πάντων τούτων ἄνοια καὶ ἀλογία καὶ κενοδοξία αἰτία· ἦν, παρακαλῶ, φύγωμεν, ἵνα τὰ ἄλλα φυγεῖν δυνηθῶμεν κακὰ, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν τυχεῖν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

2.4 Ὁμιλία Γ'

¹ Διὰ τοῦτο καγὼ ἀκούσας τὴν καθ' ὑμᾶς πίστιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ τὴν ἀγάπην τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁγίους, οὐ παύομαι εὐχαριστῶν ὑπὲρ ὑμῶν, μνησθὲν ὑμῶν ποιοῦμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου, ἵνα Θεὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Πατὴρ τῆς δόξης, δῶῃ ὑμῖν πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως ἐν ἐπιγνώσει αὐτοῦ· πεφωτισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας ὑμῶν, εἰς τὸ εἰδέναι ὑμᾶς τίς ἐστὶν ἡ ἐλπίς τῆς κλήσεως αὐτοῦ, καὶ τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τῆς κληρονομίας αὐτοῦ ἐν τοῖς ἁγίοις, ἢ τί τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ κράτους τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ἣν ἐνήργησεν ἐν τῷ Χριστῷ, ἐγείρας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

2.4.1 α'.

² Οὐδὲν ἦν ἴσον τῶν σπλάγχνων τῶν ἀποστολικῶν, οὐδὲν ὅμοιον τῆς συμπαθείας καὶ τῆς φιλοστοργίας ἐγένετο τῆς τοῦ μακαρίου Παύλου, ὃς πάσας αὐτοῦ τὰς εὐχὰς ὑπὲρ πόλεων ὀλοκλήρων ἐποιεῖτο καὶ δήμων. ³ καὶ πᾶσι τοῦτο γράφει, ὅτι **Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ ὑπὲρ ὑμῶν, μνησθὲν ὑμῶν ποιοῦμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου.** ⁴ ἐννοήσατε ὅσους εἶχεν ἐν τῇ διανοίᾳ, ὧν καὶ μνησθῆναι ἔργον ἦν· ὅσων ἐμέμνητο ἐν ταῖς εὐχαῖς, ὑπὲρ πάντων εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ, ὡς αὐτὸς τὰ μέγιστα εὐεργετούμενος. ⁵ **Διὰ τοῦτο**, φησί· τουτέστι, διὰ τὸ μέλλον, καὶ τὰ ἀποκείμενα ἀγαθὰ τοῖς ὀρθῶς πιστεύουσιν καὶ βιοῦσιν. ⁶ ἄξιον μὲν οὖν εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν ὑπηργμένων παρ' αὐτοῦ τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, καὶ πρὸ τούτου καὶ μετὰ ταῦτα· ἄξιον δὲ εὐχαριστεῖν αὐτῷ καὶ ὑπὲρ τῆς πίστεως τῶν πιστευόντων. ⁷ **Ἀκούσας**, φησὶ, **τὴν**

πίστιν τὴν καθ' ὑμᾶς διὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἀγάπην τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁγίους.⁸ πανταχοῦ συνάπτει καὶ συγκολλᾷ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην, θαυμαστὴν τινα ξυνωρίδα.⁹ οὐ τοὺς ἐπιχωρίους φησὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντας.¹⁰ οὐ παύομαι εὐχαριστῶν ὑπὲρ ὑμῶν μνησίαν ὑμῶν ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου.¹¹ τί δέη, καὶ τί παρακαλεῖς;¹² ἵνα ὁ Θεὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Πατὴρ τῆς δόξης, δῶῃ ὑμῖν πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως.¹³ δύο ἀξιοῖ αὐτοὺς μαθεῖν, ὡς χρή μαθεῖν, ἐπὶ τίσιν ἐκλήθησαν, καὶ πῶς ἀπηλλάγησαν τῶν προτέρων.¹⁴ φησὶ δὲ αὐτὸς αὐτὰ τρία εἶναι.¹⁵ πῶς οὖν ἐστὶ τρία; περὶ τῶν μελλόντων ἂν μάθωμεν.¹⁶ ἀπὸ μὲν γὰρ τῶν ἀποκειμένων ἀγαθῶν τὸν ἄρρητον καὶ ὑπερφυῆ πλοῦτον αὐτοῦ εἰσόμεθα· ἀπὸ δὲ τοῦ μαθεῖν τίνες ὄντες πῶς ἐπιστεῦσαμεν, τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὴν αὐθεντίαν τῷ τοῦς ἐπὶ τοσοῦτῳ χρόνῳ ἀλλοτριωθέντας ἐπιστρέψαι.¹⁷ τὸ γὰρ ἀσθενὲς τοῦ Θεοῦ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί.¹⁸ ἀπὸ γὰρ τῆς αὐτῆς δυνάμεως, ἀφ' ἧς τὸν Χριστὸν ἤγειρε, καὶ ἡμᾶς εἴλκυσε πρὸς ἑαυτόν.¹⁹ καὶ οὐ μέχρι τῆς ἀναστάσεως ἡ δύναμις, ἀλλὰ καὶ πολλῶ πλέον.²⁰ **Καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ, ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ κυριότητος καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου· καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἣτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὸ πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου.**²¹ μεγάλων ὄντως μυστηρίων καὶ ἀπορρήτων ἡμᾶς ἐποίησε κοινωνούς.²² καὶ ταῦτα ἄλλως οὐκ ἐν μαθεῖν, ἢ Πνεύματος μετέχοντας ἁγίου, καὶ πολλῆς ἀπολαύοντας χάριτος.²³ διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος οὕτως εὐχεται· **Ὁ Πατὴρ τῆς δόξης,** φησὶ· τουτέστιν, ὁ μέγала ἡμῖν δεδοκὼς ἀγαθά. ἀπὸ γὰρ τῶν ὑποκειμένων ἀεὶ αὐτὸν καλεῖ, ὡς ὅταν λέγῃ· **Ὁ Πατὴρ τῶν οἰκτιρῶν, καὶ Θεὸς πάσης παρακλήσεως· καὶ πάλιν ὁ προφήτης, Κύριος ἰσχύς μου, καὶ βοήθειά μου.**²⁴ **Ὁ Πατὴρ τῆς δόξης.**²⁵ οὐκ ἔχει ἐπ' ὀνόματος αὐτὰ παραστήσαι, καὶ πανταχοῦ δόξαν καλεῖ, ὅπερ πάσης ἐστὶ λαμπρότης παρ' ἡμῖν ὄνομα καὶ προσηγορία. ἰδοὺ τῆς δόξης, φησὶ, Πατὴρ, τοῦ δὲ Χριστοῦ Θεός.²² τί οὖν; ἐλάττων τῆς δόξης ὁ Υἱός; ἀλλ' οὐδεὶς, οὐδ' ἂν μαινόμενος, εἴποι τοῦτο. δῶῃ ὑμῖν, τουτέστιν, ἐπᾶραι τὴν διάνοιαν ὑμῶν καὶ ἀναπτέρῶσαι. οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλως ταῦτα μαθεῖν.²³ **Ψυχικὸς γὰρ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος· μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστίν.**²⁴ ἄρα πνευματικῆς δεῖ σοφίας, ἵνα τὰ πνευματικὰ νοήσωμεν, ἵνα τὰ κρυπτόμενα ἴδωμεν· αὐτὸ τὰ πάντα ἀποκαλύπτει, μυστήρια μέλλει διηγεῖσθαι Θεοῦ.²⁵ τῶν δὲ μυστηρίων τοῦ Θεοῦ τὴν γνῶσιν τὸ Πνεῦμα οἶδε μόνον, τὸ καὶ τὰ βάθη αὐτοῦ ἐρευνῶν· οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἀρχάγγελος, οὐκ ἄλλη τις κτιστὴ δύναμις δῶῃ, τουτέστι, χάρισμα ὑμῖν παράσχοι.²⁶ εἰ δὲ ἀποκαλύψεως τοῦτο ἐστὶ, περιττὴ λοιπὸν τῶν λογισμῶν ἡ εὐρεσις.²⁷ ὁ γὰρ τὸν Θεὸν μαθὼν, καὶ τὸν Θεὸν γνοὺς, οὐκέτι περὶ οὐδενὸς ἀμφισβητήσει· οὐκ ἔρεῖ· τόδε ἀδύνατον, καὶ τόδε δυνατόν· καὶ, Πῶς τόδε ἐγένετο;²⁸ ἂν τὸν Θεὸν μάθωμεν, ὡς εἰδέναι χρή, ἂν τὸν Θεὸν μάθωμεν παρ' οὗ μαθεῖν δεῖ, παρ' αὐτοῦ τοῦ Πνεύματος, οὐκέτι περὶ οὐδενὸς ἀμφισβητήσομεν.²⁹ διὰ τοῦτο φησιν· **Ἐν ἐπιγνώσει αὐτοῦ πεφωτισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας ὑμῶν.**³⁰ ὁ μαθὼν τί ἐστὶ Θεός, οὐχ ὑπὲρ τῶν ἐπαγγελιῶν ἀμφισβητήσει, οὐχ ὑπὲρ τῶν ἤδη γενομένων ἀπιστήσει.³¹ εὐχεται μὲν οὖν δοθῆναι αὐτοῖς πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως· πλὴν καὶ αὐτὸς ἀπὸ λογισμῶν, ὅσα δύναται, κατασκευάζει, καὶ ἀπὸ τῶν ἤδη ὑπαρξάντων.³² ἐπειδὴ γὰρ τὰ μὲν ἤδη γενόμενα ἔμελλε λέγειν, τὰ δὲ οὕτω συμβάντα, ἀπὸ τῶν γενομένων τὰ μὴ γενόμενα πιστοῦται.³³ οἷόν τι λέγω· **Εἰς τὸ εἰδέναι ὑμᾶς,** φησὶ, **τίς ἐστὶν ἡ ἐλπίς τῆς κλήσεως αὐτοῦ.**³⁴ ἔτι ἄδηλός ἐστι, φησὶν, ἀλλ' οὐ τοῖς πιστοῖς.³⁵ **Καὶ τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης αὐτοῦ τῆς κληρονομίας ἐν τοῖς ἁγίοις.**³⁶ ἔτι καὶ τοῦτο ἄδηλον. τί δὲ δῆλον;³⁷ ὅτι ἐπιστεῦσαμεν, ἀπὸ τῆς δυνάμεως τῆς αὐτοῦ ὅτι ἤγειρε τὸν Χριστόν· τοῦ γὰρ ἀναστῆσαι νεκρὸν πολλῶ θαυμασιώτερον τὸ πείσαι ψυχάς. καὶ πῶς;³⁸ ἐγὼ τοῦτο πειράσομαι ποιῆσαι φανερόν· ἄκουε γάρ· εἶπεν ὁ Χριστὸς τῷ τεθνεῶτι, **Λάζαρε, δεῦρο ἔξω,** καὶ εὐθέως ὑπήκουσεν· εἶπεν ὁ Πέτρος Ταβιθά, **Ἀνάστηθι,** καὶ οὐκ ἀντεῖπεν.³⁹ ἐρεῖ αὐτὸς ἐν τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ, καὶ πάντες ἀναστήσονται, καὶ μετὰ τοσοῦτου τάχους, ὡς τοὺς ἔτι ζῶντας μὴ φθάσαι τοὺς κοιμηθέντας, ὡς ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ πάντα γενέσθαι καὶ συνδραμεῖν.

2.4.2 β'.

¹ Ἐπὶ δὲ τοῦ πιστεῦσαι, οὐχ οὕτως· ἀλλὰ πῶς; ἄκουε αὐτοῦ πάλιν λέγοντος· **Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα ὑμῶν, καὶ οὐκ ἠθελήσατε!**² ὁρᾷς ὅτι τοῦτο δυσκολώτερον;³ ὥστε ἀπὸ τούτου τὸ πᾶν κατασκευάζει.⁴ πολλῶ γὰρ ἐστὶ λογισμοῖς ἀνθρωπίνους δυσκολώτερον προαίρεσιν πείσαι τοῦ φύσιν ἐργάσασθαι.⁵ τὸ δὲ αἴτιον, ἐπειδὴ αὐτὸς οὕτω βούλεται ἐκόντας ἡμᾶς γενέσθαι ἀγαθοῦς.⁶ οὕτως εἰκότως εἶπε· **Τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας.**⁷ ὅτε γὰρ προφητῶν οὐδὲν ἦνυσαν, ὅτε ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι, ὅτε πᾶσα κτίσις ἡ ὁρατὴ, καὶ ἀόρατος, ὁρατὴ μὲν εἰς μέσον

προκειμένη, καὶ μὴ ἰσχύουσα χειραγωγῆσαι, ἀόρατος δὲ πολλή, ὠκονόμησε τὴν αὐτοῦ παρουσίαν τότε, δεικνὺς ὅτι θείας ἔχρηξε τὸ πρᾶγμα δυνάμεως.⁸ **Πλοῦτον δόξης.** τουτέστι, ἄφατον δόξαν.⁹ ποῖος γὰρ λόγος τὴν δόξαν ἐκείνην παραστήσαι δυνήσεται, ἧς οἱ ἅγιοι τότε μεθέξουσιν; ¹⁰ οὐδεὶς· ἀλλὰ χάριτος ὄντως δεῖ πρὸς τὸ τὴν διάνοιαν μαθεῖν καὶ ὅλως ἀκτίνα μικρὰν γοῦν τινα δέξασθαι.¹¹ τινὰ μὲν γὰρ ἤδεσαν καὶ πρότερον, ἐβούλετο δὲ νῦν πλέον αὐτοὺς μαθεῖν καὶ σαφέστερον γινῶναι.¹² ὁρᾷς ὅσα εἰργάσατο; ¹³ ἤγειρε τὸν Χριστόν· μικρὸν τοῦτο; ¹⁴ ἀλλ' ὅρα καὶ πάλιν· ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ· ἄρα τίς λόγος τοῦτο παραστήσαι δυνήσεται; ¹⁵ τὸν ἀπὸ τῆς γῆς, τὸν τῶν ἰχθύων ἀφωνότερον, τὸν παίγνιον τῶν δαιμόνων γενόμενον, εἰς ὕψος εὐθέως ἀνήγαγεν.¹⁶ ὄντως ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.

¹⁷ Καὶ θεὰ ποῦ ἀνήγαγεν· ἐν τοῖς ἐπουρανίοις πάσης κτιστῆς φύσεως ἀνώτερον ἐποίησεν, ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας.¹⁸ **Ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς,** φησὶν.¹⁹ ὄντως πνεύματος χρεῖα, διανοίας σοφῆς ἐν τῇ ἐπιγνώσει αὐτοῦ· ὄντως ἀποκαλύψεως χρεῖα.²⁰ ἐννόησον ὅσον ἐστὶν ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ φύσεως τὸ μέσον· ἀπὸ ταύτης τῆς εὐτελείας εἰς ἐκείνην αὐτὸν ἀνήγαγε τὴν τιμὴν· οὐχ ἓνα βαθμὸν ὑπερέβη καὶ δεύτερον καὶ τρίτον.²⁰ βαβαί! οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, ἄνω, ἀλλ', **Ὑπεράνω. Τὼν γὰρ ἄνω δυνάμεων** ἀνώτερός ἐστιν ὁ Θεός.²¹ ὥστε ἐκεῖ αὐτὸν ἀνήγαγε, τὸν ἐξ ἡμῶν, ἀπὸ τῆς ἐσχάτης νύσσης εἰς τὴν ἐσχάτην ἤγαγεν ἀρχὴν, μεθ' ἣν οὐκ ἔστιν ἐτέρα τιμή.²² **Πάσης ἀρχῆς,** φησὶν· οὐ τῆς μὲν, τῆς δὲ οὐ, ἀλλὰ, **Πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ κυριότητος, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου,** εἰ τί ἐστὶν ἐν τῷ οὐρανῷ, πάντων ἀνώτερος γέγονε.²³ τοῦτο περὶ τοῦ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντος· ὅπερ ἄξιον θαυμάσαι.²⁴ περὶ γὰρ τοῦ Θεοῦ Λόγου οὐδαμῶς.²⁵ ὅπερ γὰρ εἰσι κώνωπες πρὸς ἀνθρώπους, τοῦτο πᾶσα ἡ κτίσις πρὸς τὸν Θεόν.²⁶ καὶ τί λέγω, κώνωπες; εἰ πάντες ἄνθρωποι ὡς σίελος λογισθήσονται, καὶ ὡς ῥοπή ζυγοῦ ἐλογίσθησαν, θὲς τὰς ἀοράτους δυνάμεις ὡς κώνωπας.²⁷ οὐ τοίνυν περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου οὕτως εἶπεν, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἐξ ἡμῶν τοῦτο μέγα ὄντως καὶ θαυμαστόν.²⁸ ἀπὸ γὰρ τῶν κατωτάτων τῆς γῆς αὐτὸν ἀνήγαγεν.²⁹ εἰ πάντα τὰ ἔθνη ὡς σταγὼν, εἷς ἄνθρωπος πόσον ἄρα μέρος τῆς σταγόνης; ³⁰ ἀλλὰ τοῦτον πάντων ἀνώτερον ἐποίησεν, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.³¹ ἄρα ἐστὶ δυνάμεων τινων ὀνόματα ἡμῖν ἄσημα, καὶ οὐ γνωριζόμενα.³² καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ.³³ οὐχ ἀπλῶς ἀνώτερον ἐποίησεν, ὡς προτιμᾶσθαι αὐτῶν, οὐδὲ κατὰ σύγκρισιν, ἀλλ' ὡς δούλων προκαθεῖσθαι.³⁴ βαβαί, φρικτὰ ὄντως τὰ πρᾶγματα! ³⁵ ἀνθρώπου γέγονε δούλη πᾶσα ἡ κτιστὴ δύναμις διὰ τὸν ἐνοικοῦντα Θεὸν Λόγον.³⁶ ἔστι γὰρ τινα ἐπάνω εἶναι οὐκ ἔχοντα ὑπακούοντας, ἀλλὰ προτιμώμενον· ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ· καὶ οὐχ ἀπλῶς ὑπέταξεν, ἀλλὰ τὴν ἐσχάτην ὑποταγὴν, καὶ μεθ' ἣν ἐτέρα οὐκ ἔστι.³⁷ διὰ τοῦτο εἶπεν· ὑπὸ τοὺς πόδας.³⁸ **Καὶ αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ Ἐκκλησίᾳ.**³⁹ βαβαί, ποῦ πάλιν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἀνήγαγεν! ⁴⁰ ὥσπερ διὰ τινος ἔλκων μηχανῆς, εἰς ὕψος αὐτὴν ἀνήγαγε μέγα, καὶ αὐτὴν ἐκάθισεν εἰς ἐκείνον τὸν θρόνον.⁴¹ ἔνθα γὰρ ἡ κεφαλὴ, ἐκεῖ καὶ τὸ σῶμα· οὐδενὶ γὰρ μέσῳ διείργεται ἡ κεφαλὴ, καὶ τὸ σῶμα· εἰ γὰρ διείργετο, οὐκ ἂν εἴη σῶμα, οὐκ ἂν εἴη κεφαλὴ.⁴² **Ὑπὲρ πάντα,** φησί. τί ἐστὶν, **Ὑπὲρ πάντα;**⁴³ ἢ τὸν ὄντα ὑπὲρ πάντα τὰ ὀρώμενα καὶ τὰ νοούμενα Χριστόν· ἢ ὑπὲρ πάντα τὰ ἀγαθὰ τοῦτο πεποίηκε, τὸ τὸν Υἱὸν δοῦναι κεφαλὴν.⁴⁴ οὐκ ἄγγελον, οὐκ ἀρχάγγελον, οὐκ ἄλλον οὐδένα ἀφῆκεν ἀνώτερον.⁴⁵ οὐ ταύτη δὲ μόνον ἡμᾶς ἐτίμησε, τὸ ἐξ ἡμῶν ἀναγαγὼν, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ κοινὸν γένος ἅπαν ἐκείνῳ ἔπεσθαι παρεσκεύασεν, ἐκείνου ἔχεσθαι, ἐκείνῳ ἀκολουθεῖν.⁴⁶ ἥτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ.⁴⁷ ἵνα γὰρ μὴ, ἀκούσας κεφαλὴν, τὴν ἀρχὴν μόνον νομίσης, ἀλλὰ καὶ τὴν βεβαιότητα, μηδ' ὡς ἄρχοντα μόνον, ἀλλ' ὡς σώματος ἰδῆς κεφαλὴν, **Τὸ πλήρωμα,** φησὶν, **τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου.**⁴⁸ ὡς οὐκ ἀρκοῦντος τούτου δεῖξαι τὴν συγγένειαν καὶ τὴν ἐγγύτητα, τί φησι; ⁴⁹ **Τὸ πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ ἢ Ἐκκλησία.**⁵⁰ καὶ γὰρ πλήρωμα κεφαλῆς σῶμα, καὶ πλήρωμα σώματος κεφαλῆ.⁵¹ ὅρα πόση τάξει κέχρηται Παῦλος, πῶς οὐδενὸς φείδεται ῥήματος, ὥστε παραστήσαι τοῦ Θεοῦ τὴν δόξαν.⁵² **Πλήρωμα,** φησί· τουτέστιν, οἷον κεφαλὴ πληροῦται παρὰ τοῦ σώματος· διὰ γὰρ πάντων μερῶν τὸ σῶμα συνέστηκε, καὶ ἐνὸς ἐκάστου χρήζει.⁵³ ὅρα πῶς αὐτὸν κοινῇ πάντων χρῆζοντα εἰσάγει.⁵⁴ ἂν γὰρ μὴ ὦμεν πολλοὶ, καὶ ὁ μὲν χεῖρ, ὁ δὲ ποῦς, ὁ δὲ ἄλλο τι μέρος, οὐ πληροῦται ὅλον τὸ σῶμα.⁵⁵ διὰ πάντων οὖν πληροῦται τὸ σῶμα αὐτοῦ.⁵⁶ τότε πληροῦται ἡ κεφαλὴ, τότε τέλειον σῶμα γίνεται, ὅταν ὁμοῦ πάντες ὦμεν συνημμένοι καὶ συγκεκολλημένοι.

2.4.3 γ'.

¹ Εἶδες πλοῦτον δόξης κληρονομίας; ² εἶδες ὑπερβάλλον μέγεθος δυνάμεως εἰς τοὺς πιστεύοντας; ³ εἶδες ἐλπίδα κλήσεως; ⁴ αἰδεσθῶμεν ἡμῶν τὴν κεφαλὴν, ἐννοήσωμεν τίνος ἐσμὲν σῶμα κεφαλῆς, ἢ πάντα

ὑποτέτακται.⁵ καὶ τῶν ἀγγέλων κατὰ τοῦτο τὸ ὑπόδειγμα βελτίους ἡμᾶς εἶναι χρή, καὶ τῶν ἀρχαγγέλων μείζους, ὥς πάντων αὐτῶν προτετιμημένους.⁶ οὐκ ἀγγέλων ἐπελάβετο ὁ Θεὸς, καθὼς γράφων Ἑβραίοις φησὶν, **ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ**· οὐκ ἀρχῆς οὐδὲ ἐξουσίας οὐδὲ κυριότητος οὐδὲ ἄλλης οὐδεμιᾶς δυνάμεως· ἀλλὰ τὴν ἡμετέραν φύσιν ἀνέλαβε, καὶ ἐκάθισεν ἄνω.⁷ καὶ τί λέγω, ἐκάθισεν;⁸ ἱμάτιον αὐτοῦ ἐποίησεν, καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ πάντα ὑπέταξε.⁹ πόσους βούλει θεῖναι θανάτους;¹⁰ πόσας ψυχάς;¹¹ μυρίους καὶ πολλαπλασίους;¹² ἀλλ' οὐδὲν ἴσον ἐρεῖς.¹³ δύο γὰρ τὰ μέγιστα πεποίηκεν, αὐτός τε εἰς ἔσχατον ταπεινότητος ἦλθε, καὶ τὸν ἄνθρωπον εἰς μέγα ὑψηλότητος ἀνήγαγε.¹⁴ εἶπεν ἐκεῖνο πρῶτον, ὅτι ἑαυτὸν ἐταπείνωσε τοσοῦτον· λέγει τὸ τούτου ὑψηλότερον νῦν, τὸ μέγα ὄντως καὶ τὸ κεφάλαιον.¹⁵ καίτοι εἰ καὶ μηδενὸς ἠξιώθημεν, ἥρκει· ἢ καὶ τούτου εἰ ἠξιώθημεν, χωρὶς τοῦ σφάζαι ἥρκει· ὅταν δὲ τὰ δύο ᾗ, τίνα οὐκ ἂν ὑπερβολὴν λόγου νικήσειε καὶ ὑπερβαίῃ;¹⁶ οὐ μέγα ἢ ἀνάστασις, ὅταν ταῦτα λογίσωμαι.¹⁷ περὶ τούτου φησὶν· **Ὁ Θεὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ**, οὐ περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου.¹⁸ αἰδεσθῶμεν τὴν ἐγγύτητα τῆς συγγενείας, φοβηθῶμεν μὴ τις ἀποκοπῇ τοῦ σώματος τούτου, μὴ τις ἐκπέσῃ, μὴ τις ἀνάξιος φανῇ.¹⁹ εἰ διάδημά τις ἡμῶν περιέθηκε τῇ κεφαλῇ, στέφανον χρυσοῦν, ἄρα οὐκ ἂν πάντα ἐπράξαμεν, ὥστε τῶν ἀψύχων λίθων ὀφθῆναι ἄξιοι;²⁰ νῦν δὲ οὐ διάδημα ἡμῶν περικείται τῇ κεφαλῇ, ἀλλὰ κεφαλὴ ἡμῶν γέγονεν ὁ Χριστὸς, ὅπερ ἐστὶ μείζον, καὶ οὐδένα λόγον ποιούμεθα.²¹ ἀλλ' ἄγγελοι μὲν αὐτὴν αἰδοῦνται καὶ ἀρχάγγελοι καὶ πᾶσαι ἐκεῖναι αἱ δυνάμεις· ἡμεῖς δὲ, οἱ σῶμα αὐτοῦ ὄντες, οὔτε διὰ τοῦτο, οὔτε δι' ἐκεῖνο αἰδεσθησόμεθα;²² καὶ τίς ἡμῖν ἔσται σωτηρίας ἐλπίς;

²³ Ἐννόει τὸν θρόνον τὸν βασιλικόν, ἐννόει τῆς τιμῆς τὴν ὑπερβολήν· τοῦτο καὶ γεέννης, εἴ γε βουλοίμεθα, μᾶλλον ἡμᾶς φοβῆσαι δυνήσεται.²⁴ εἰ γὰρ μὴ γέεννα ἦν, τὸ τιμηθέντας τοσαύτην τιμὴν, ἀναξίους εὐρεθῆναι καὶ κακοῦς, τίνα οὐκ ἂν ἔχοι κόλασιν, τίνα τιμωρίαν;²⁵ ἐννόησον τίνος ἐγγὺς ἡ κεφαλὴ σου κάθηται· τοῦτο μόνον καὶ ἀπόχρη πρὸς πᾶν ὅτιοῦν· τίνος ἐν δεξιᾷ ἵδρυται.²⁶ ἀλλ' αὕτη μὲν ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως· τὸ δὲ ταύτης σῶμα καὶ ὑπὸ δαιμόνων πατεῖται;²⁷ ἀλλὰ μὴ γένοιτο· εἰ γὰρ γένοιτο, οὐκ ἂν εἴη τὸ τοιοῦτον σῶμα λοιπόν.²⁸ τὴν κεφαλὴν σου καὶ οἱ εὐδοκιμοῦντες τῶν δούλων πεφρίκασι, καὶ τὸ σῶμα τοῖς προσκεκρουκόσιν ὑποβάλλεις;²⁹ καὶ πόσης οὐκ ἔση κολάσεως ἄξιος;³⁰ εἴ τις τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως κλοιοῖς περιβάλοι καὶ πέδαις, ἄρα οὐχὶ τῆς ἐσχάτης δίκης ὑπεύθυνος ἔσται;³¹ σὺ ὅλον τὸ σῶμα θηρίοις παραβάλλεις χαλεποῖς, καὶ οὐ φρίττεις;³² ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ σώματος Κυριακοῦ ὁ λόγος, φέρε, καὶ περὶ ἐκείνου μνημονεύσωμεν, τοῦ σταυρωθέντος, τοῦ προσηλωθέντος, τοῦ θυομένου.³³ εἰ σῶμα εἴ τοῦ Χριστοῦ, φέρε τὸν σταυρόν· καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἦνεγκε· φέρε ἐμπτύσματα, φέρε ῥαπίσματα, φέρε ἥλους.³⁴ τοιοῦτον ἐκεῖνο τὸ σῶμα ἦν.³⁵ τὸ σῶμα ἐκεῖνο ἀναμάρτητον ἦν· **Ἀμαρτίαν γὰρ**, φησὶν, **οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ εὐρέθη**· αἱ χεῖρες αὐτοῦ πρὸς εὐεργεσίαν ἅπαντα ἔπραττον τῶν δεομένων· οὐδὲν τὸ στόμα ἐξέβαλε τῶν οὐ προσηκόντων· **Δαιμόνιον ἔχεις**, ἤκουσε, καὶ οὐδὲν ἀντεῖπεν.³⁶ ἐπεὶ δὲ περὶ σώματος ἡμῖν ὁ λόγος, ὅσοι μετέχομεν τοῦ σώματος, ὅσοι τοῦ αἵματος ἀπογευόμεθα τούτου, ἐννοεῖτε ὅτι τοῦ μηδὲν ἐκείνου διαφέροντος οὐδὲ διεστῶτος μετέχομεν πρὸς μετοχήν, ὅτι ἐκείνου τοῦ ἄνω καθημένου, τοῦ προσκυνουμένου παρὰ ἀγγέλων, τοῦ τῆς ἀκηράτου δυνάμεως ἐγγὺς, τούτου ἀπογευόμεθα.³⁷ οἶμοι, πόσαι πρὸς σωτηρίαν ἡμῖν ὁδοί!³⁸ σῶμα ἡμᾶς ἑαυτοῦ ἐποίησε, σῶμα ἡμῖν τὸ ἑαυτοῦ μετέδωκε, καὶ οὐδὲν τούτων ἡμᾶς ἀποτρέπει τῶν κακῶν.³⁹ ὦ τοῦ σκότους, καὶ τοῦ βυθοῦ τοῦ πολλοῦ!⁴⁰ ὦ τῆς ἀναλγησίας!⁴¹ **Τὰ ἄνω**, φησὶ, **φρονεῖτε, οὗ ὁ Χριστὸς ἐστὶν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθημένος**· καὶ μετὰ ταῦτα χρημάτων φροντίζουσιν τινες, ἕτεροι ὑπὸ τῶν παθῶν ἀλίσκονται.

2.4.4 δ'.

¹ Οὐχ ὁρᾶτε, ὅτι καὶ ἐν τῷ σώματι τῷ ἡμετέρῳ, ὅσα μὲν ἂν ᾗ περιττὰ καὶ ἄχρηστα, ἀποτεμένεται, περικόπτεται;² καὶ οὐδὲν κέρδος, ὅτι γέγονε τοῦ σώματος, ὅταν πεπηρωμένον ᾗ, ὅταν νενεκρωμένον, ὅταν σεσηπὸς, ὅταν καὶ τῷ λοιπῷ λυμαίνεται;³ μὴ τοίνυν θαρρῶμεν, ὅτι γεγόναμεν ἅπαξ τοῦ σώματος.⁴ εἰ δὲ τὸ σῶμα τοῦτο φυσικὸν ὄν, ὅμως ἀποτεμένεται, τὰ τῆς προαιρέσεως ἂν μὴ μένη, τί οὐ πείσεται δεινόν;⁵ ὅταν μὴ μετέχη τῆς τροφῆς ταύτης τὸ σῶμα, ὅταν οἱ πόροι ἐμφραγῶσι, τότε νεκροῦται· ὅταν οἱ ὀχετοὶ, τότε πηροῦται.⁶ οὕτω καὶ ἡμεῖς ὅταν ἀποφράζωμεν τὰς ἀκοὰς, πηροῦται ἡμῶν ἡ ψυχὴ· ὅταν μὴ μετέχωμεν τῆς πνευματικῆς τροφῆς, ὅταν πονηρίαι τινὲς ἀντὶ χυμῶν διεφθαρμένων ἡμᾶς λυμαίνονται, πάντα ταῦτα τίκτει τὴν νόσον χαλεπὴν, νόσον τηκεδόνα ἐργαζομένην· καὶ δεήσεται τοῦ πυρὸς ἐκείνου λοιπόν, δεήσεται τοῦ διχοτομηθῆναι.⁷ οὐ γὰρ ἀνέχεται μετὰ τοιούτου σώματος εἰσελθεῖν εἰς τὸν νυμφῶνα ὁ Χριστός.⁸ εἰ τὸν

ἱμάτια ῥυπαρὰ ἐνδεδυσμένον ἀπήγαγε καὶ ἐξέβαλε, τὸν τῷ σώματι ῥύπον προστιθέντα τί οὐκ ἐργάσεται; ⁹ τί οὐ διαθήσει;

¹⁰ Πολλοὺς ὁρῶ τοὺς σώματος τοῦ Χριστοῦ μετέχοντας ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, καὶ συνηθείᾳ μᾶλλον καὶ νόμῳ, ἢ λογισμῷ καὶ διανοίᾳ. ¹¹ ἂν ἐπιστῇ, φησὶν, ὁ τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς καιρὸς, οἷος ἐὰν ᾗ τις, μετέχει τῶν μυστηρίων, ἂν ἐπιστῇ ἢ τῶν ἐπιφανίων ἡμέρα. ¹² καίτοι καιρὸς οὐ τοῦτο προσόδου· οὐ γὰρ ἐπιφάνια, οὐδὲ τεσσαρακοστή ποιεῖ ἀξιους τοῦ προσιέναι, ἀλλὰ ψυχῆς εἰλικρίνεια καὶ καθαρότης. ¹³ μετὰ ταύτης ἀεὶ πρόσιθι, χωρὶς ταύτης μηδέποτε. ¹⁴ **ὁσάκις γὰρ, φησὶ, τοῦτο ποιεῖτε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε**· τουτέστιν, ὑπόμνησιν ποιεῖτε τῆς σωτηρίας τῆς ὑπὲρ ὑμῶν, τῆς εὐεργεσίας τῆς ἐμῆς. ¹⁵ ἐννόησον, οἱ τῆς θυσίας μετέχοντες τῆς παλαιᾶς πόση ἐκέχρητο τῇ φειδοῖ. ¹⁶ τί γὰρ οὐκ ἔπραττον; ¹⁷ τί δὲ οὐκ ἐποίουν; ¹⁸ πάντοτε ἐκαθαίροντο· σὺ δὲ θυσία προσίων ἦν καὶ ἄγγελοι φρίττουσι, καιρῶν περιόδοις τὸ πρᾶγμα ὀρίζεις; ¹⁹ καὶ πῶς παραστήσῃ τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, μιαραῖς χερσὶ καὶ χεῖλεσι κατατολμῶν αὐτοῦ τοῦ σώματος; ²⁰ καὶ βασιλέα μὲν οὐκ ἂν ἔλοιο καταφιλεῖν, ὁδωδότος σου τοῦ στόματος· τὸν δὲ Βασιλέα τοῦ οὐρανοῦ ψυχῇ καταφιλεῖς ὁδωδύα; ²¹ ὕβρις τὸ πρᾶγμά ἐστιν. ²² εἰπέ μοι, ἄρα ἂν ἔλοιο χερσὶν ἀνίπτοις τῇ θυσίᾳ προσελθεῖν; ²³ οὐκ ἔγωγε οἶμαι· ἀλλ’ ἐθέλοις ἂν μηδὲ ὅλως προσελθεῖν, ἢ ῥυπαραῖς χερσίν. ²⁴ εἶτα ἐν τῷ μικρῷ οὕτως ὦν εὐλαβῆς, ψυχὴν ἔχων ῥυπαρὰν προσέρχῃ, καὶ ἄπτεσθαι τολμᾷ; ²⁵ καίτοι ὑπὸ μὲν τῶν χειρῶν πρὸς καιρὸν κατέχεται, εἰς δὲ ἐκείνην ὁλόκληρος ἀναλύεται. ²⁶ τί δέ; ²⁷ οὐχ ὁρᾷς τὰ σκεύη οὕτω περικλυζόμενα; ²⁸ οὕτως ἀπολάμποντα; ²⁹ τούτων καθαρωτέρας ἡμῖν εἶναι δεῖ τὰς ψυχὰς, τούτων ἀγιωτέρας καὶ λαμπροτέρας. ³⁰ τί δῆποτε; ³¹ ὅτι ἐκεῖνα δι’ ἡμᾶς τοιαῦτα γίνεται. ³² ἐκεῖνα οὐ μετέχει τοῦ ἐνόητος, οὐκ αἰσθάνεται· ἡμεῖς δὲ, ναί. ³³ νῦν δὲ ῥυπαρῷ μὲν οὐκ ἂν ἔλοιο χρῆσασθαι σκεύει, ῥυπαρᾷ δὲ ψυχῇ προσέρχῃ; ³⁴ πολλὴν ὁρῶ τοῦ πράγματος τὴν ἀνωμαλίαν. ³⁵ ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις καιροῖς οὐδὲ καθαροὶ πολλάκις ὄντες προσέρχεσθε, ἐν δὲ τῷ Πάσχᾳ, κἂν ᾗ τι τετολμημένον ὑμῖν, πρόσιτε. ³⁶ ὦ τῆς συνηθείας! ³⁷ ὦ τῆς προλήψεως! ³⁸ εἰκὴ θυσία καθημερινή, εἰκὴ παρεστήκαμεν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδεὶς ὁ μετέχων. ³⁹ ταῦτα οὐχ ἵνα ἀπλῶς μετέχητε, λέγω, ἀλλ’ ἵνα ἀξιους ἐαυτοὺς κατασκευάζητε. ⁴⁰ οὐκ εἴ τῆς θυσίας ἄξιος, οὐδὲ τῆς μεταλήψεως; ⁴¹ οὐκοῦν οὐδὲ τῆς εὐχῆς. ⁴² ἀκούεις ἐστῶτος τοῦ κήρυκος, καὶ λέγοντος· **Ὅσοι ἐν μετανοίᾳ, ἀπέλθετε πάντες**. ὅσοι μὴ μετέχουσιν, ἐν μετανοίᾳ εἰσίν. ⁴³ εἰ τῶν ἐν μετανοίᾳ εἶ, μετασχεῖν οὐκ ὀφείλεις· ὁ γὰρ μὴ μετέχων, τῶν ἐν μετανοίᾳ ἐστί. ⁴⁴ τίνος οὖν ἔνεκεν λέγει, **Ἀπέλθετε, οἱ μὴ δυνάμενοι δεθῆναι**, σὺ δὲ ἔστηκας ἰταμῶς; ⁴⁵ ἀλλ’ οὐκ εἴ τούτων, ἀλλὰ τῶν δυναμένων μετέχειν, καὶ οὐδὲν φροντίζεις; ⁴⁶ οὐδὲν ἡγῇ τὸ πρᾶγμα;

2.4.5 ε’

¹ Σκόπει, παρακαλῶ· τράπεζα πάρεστι βασιλική, ἄγγελοι διακονοῦμενοι τῇ τραπέζῃ, αὐτὸς πάρεστιν ὁ βασιλεὺς, καὶ σὺ ἔστηκας χασμώμενος; ² ῥυπαρά σοι τὰ ἱμάτια, καὶ οὐδεὶς σοι λόγος; ³ ἀλλὰ καθαρὰ ἐστίν; ⁴ οὐκοῦν ἀνάπεσον, καὶ μέτεχε. ⁵ ἔρχεται καθ’ ἐκάστην ἰδεῖν τοὺς ἀνακειμένους, πᾶσι διαλέγεται· καὶ νῦν ἐν τῷ συνειδότη ἐρεῖ· ἐταῖροι, πῶς ἐστήκατε ὧδε, μὴ ἔχοντες ἔνδυμα γάμου; ⁶ οὐκ εἶπε, διὰ τί ἀνέπεσες; ⁷ ἀλλὰ πρὸ τῆς κατακλίσεως καὶ τῆς εἰσόδου ἀνάξιον αὐτὸν εἶναι φησιν· οὐ γὰρ εἶπε, διὰ τί κατεκλίθης; ⁸ ἀλλὰ, τί εἰσηλθες; ⁹ ταῦτα καὶ νῦν πρὸς ἅπαντας ἡμᾶς διαλέγεται τοὺς ἀναισχύντως καὶ ἰταμῶς ἐστῶτας. ¹⁰ πᾶς γὰρ ὁ μὴ μετέχων τῶν μυστηρίων, ἀναισχύντος καὶ ἰταμῶς ἐστηκώς. ¹¹ διὰ τοῦτο πρότεροι ἐκβάλλονται οἱ ἐν ἁμαρτήμασι. ¹² καθάπερ γὰρ ἐπὶ τραπέζης παραγενομένου τοῦ δεσπότη οὐ δεῖ τοὺς προσκεκρουκότας τῶν οἰκετῶν παρεῖναι, ἀλλ’ ἐκποδὼν γίνονται· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, ἐκφερομένης τῆς θυσίας, καὶ τοῦ Χριστοῦ τεθυμένου, καὶ τοῦ προβάτου τοῦ Δεσποτικοῦ, ὅταν ἀκούσης, **Δεθῶμεν πάντες κοινῇ**, ὅταν ἰδῇς ἀνελκόμενα τὰ ἀμφίθυρα, τότε νόμισον διαστέλλεσθαι τὸν οὐρανὸν ἄνωθεν, καὶ κατιέναι τοὺς ἀγγέλους. ¹³ ὥσπερ τοῖνυν τῶν ἀμυήτων οὐδένα χρὴ παρεῖναι, οὕτως οὐδὲ τῶν μεμνημένων καὶ ῥυπαρῶν. ¹⁴ εἰπέ μοι, εἴ τις εἰς ἐστίασιν κληθεῖς, τὰς χεῖρας νίψαιτο καὶ κατακλιθεῖ, καὶ ἔτοιμος γένοιτο πρὸς τὴν τράπεζαν, εἶτα μὴ μετέχοι, οὐχ ὑβρίζει τὸν καλέσαντα; ¹⁵ οὐ βέλτιον τὸν τοιοῦτον μηδὲ παραγενέσθαι; ¹⁶ οὕτω δὴ καὶ σὺ παραγέγονας· τὸν ὕμνον ᾗσας, μετὰ πάντων ὡμολόγησας εἶναι τῶν ἀξίων τῷ μὴ μετὰ τῶν ἀναξίων ἀνακεχωρηκέσθαι· πῶς ἔμεινας, καὶ οὐ μετέχεις τῆς τραπέζης; ¹⁷ ἀνάξιος εἰμι, φησίν. ¹⁸ οὐκοῦν καὶ τῆς κοινωνίας ἐκείνης τῆς ἐν ταῖς εὐχαῖς. ¹⁹ οὐ γὰρ διὰ προκειμένων μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ὀδῶν ἐκείνων τὸ Πνεῦμα πάντοθεν κάτεισιν. ²⁰ οὐχ ὁρᾷς τοὺς ἡμετέρους οἰκέτας τῇ σπογγίᾳ τὴν τράπεζαν περιπλύνοντας, καὶ τὸν οἶκον καθαίροντας, καὶ οὕτω τοὺς πίνακας τιθέντας; ²¹ τοῦτο γίνεται διὰ τῶν εὐχῶν, διὰ τῆς βοῆς τοῦ κήρυκος· ὥσπερ σπογγίᾳ περιπλύνομεν τὴν ἐκκλησίαν, ἵνα ἐν καθαρᾷ τῇ ἐκκλησίᾳ πάντα προτεθῇ, ἵνα

μηδεις ἢ σπῖλος, μηδὲ ῥυτίς. ²² ἀνάξιοι καὶ ὀφθαλμοὶ τῶν θεαμάτων τούτων, ἀνάξια καὶ ἀκοαί. ²³ **Κἂν θηρίον, φησὶ, θίγη τοῦ ὄρου, λιθοβοληθήσεται.** ²⁴ οὕτως οὐδὲ τῆς ἐπιβάσεως ἄξιοι ἦσαν· καίτοι γε μετὰ ταῦτα καὶ προσήλθον, καὶ εἶδον ποῦ ἐστήκει ὁ Θεός. ²⁵ ἔξεστι μετὰ ταῦτα προσελθεῖν, καὶ ἰδεῖν· ὅταν μέντοι παρῇ, ἅπιθι· οὐκ ἔξεστὶ σοὶ μᾶλλον, ἢ τῷ κατηγουμένῳ. ²⁶ οὐ γὰρ ἐστὶν ἴσον μηδέπω τυχεῖν μυστηρίων, καὶ μετὰ τὸ τυχεῖν προσκρούσαντα καταφρονεῖν, καὶ ἀνάξιον ἑαυτὸν καταστήσαι τοῦ πράγματος. ²⁷ ἐνῆν καὶ πλείονα λέγειν καὶ φοβερώτερα, ἀλλ' ὥστε μὴ βαρῆσαι τὴν διάνοιαν ὑμῶν, ἀρκεῖ καὶ ταῦτα· οἱ γὰρ μὴ τούτοις σωφρονιζόμενοι, οὐδὲ τοῖς πλείοσιν. ²⁸ ἴν' οὖν μὴ μείζον ὑμῖν τὸ κρῖμα ἐργασώμεθα, παρακαλῶμεν ὑμᾶς, οὐχ ἵνα μὴ παραγίνησθε, ἀλλ' ἵνα καὶ τῆς παρουσίας καὶ τῆς προσόδου ἀξιούς ἑαυτοὺς καταστήσητε. ²⁹ εἰπέ μοι, εἰ βασιλεύς τις ἐπέταξε, καὶ εἶπεν, εἴ τις τόδε πράττει, τῆς τραπέζης ἀπεχέτω τῆς ἐμῆς, ἄρα ὑπὲρ τούτου οὐκ ἂν πάντα ἐπράξατε; ³⁰ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἡμᾶς ἐκάλεσεν, εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου καὶ θαυμαστοῦ, καὶ ἀναδύομεθα καὶ μέλλομεν, καὶ οὐ σπεύδομεν οὐδὲ ἐπιτρέχομεν τῷ πράγματι; ³¹ καὶ τίς ἡμῖν ἐστὶν ἐλπίς σωτηρίας; ³² οὐκ ἔστιν αἰτιάσασθαι ἀσθένειαν, οὐκ ἔστιν αἰτιάσασθαι φύσιν· ῥαθυμία μόνον ἀναξίους ἡμᾶς καθίστησι. ³³ ταῦτα μὲν παρ' ἡμῶν εἴρηται· ὁ δὲ κατανύσσων καρδίας, ὁ διδοὺς πνεῦμα κατανύξεως, κατανύξη τὰς καρδίας ὑμῶν, καὶ ἐνθῇ εἰς βάθος τὰ σπέρματα, ὥστε ἀπὸ τοῦ φόβου αὐτοῦ λαβεῖν ἐν γαστρὶ καὶ τεκεῖν πνεῦμα σωτηρίας, καὶ μετὰ παρρησίας παραγενέσθαι. ³⁴ **Οἱ υἱοὶ σου γὰρ, φησὶν, ὡς νεόφυτα ἐλαιῶν κύκλῳ τῆς τραπέζης σου.** ³⁵ μηδὲν τοίνυν ἔστω παλαιὸν, μηδὲν ἄγριον, μηδὲν ἀνήμερον, μηδὲν ὠμόν. ³⁶ τοιαῦτα γὰρ τὰ νεόφυτα πρὸς καρπὸν ἐστὶν ἐπιτήδεια, καρπὸν δὲ τὸν θαυμαστὸν, τὸν τῆς ἐλαίας λέγω, καὶ ἰσχυρὰ ὥστε πάντας γενέσθαι κύκλῳ τῆς τραπέζης, καὶ μὴ εἰκῇ μηδὲ ὡς ἔτυχεν ἐνταῦθα συνέρχεσθαι, ἀλλὰ μετὰ φόβου καὶ δέους. ³⁷ Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸν ὤψεσθε ἐκεῖ τὸν Χριστὸν μετὰ παρρησίας, καὶ τῆς οὐρανόθεν ἀξιοθήσεσθε βασιλείας· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

2.5 Ὁμιλία Δ'

¹ **Καὶ ὑμᾶς ὄντας νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι καὶ ταῖς ἁμαρτίαις, ἐν αἷς ποτε περιεπατήσατε κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ κόσμου τούτου, κατὰ τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, τοῦ πνεύματος τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας, ἐν οἷς καὶ ἡμεῖς πάντες ἀνεστράφημέν ποτε ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς σαρκὸς ἡμῶν, ποιοῦντες τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν διανοιῶν, καὶ ἦμεν τέκνα φύσει ὀργῆς, ὡς καὶ οἱ λοιποί.**

2.5.1 α'

² Ἔστι μὲν νέκρωσις σωματικὴ· ἔστι δὲ καὶ ψυχικὴ· ἀλλ' ἐκείνης μὲν οὔτε ἔγκλημα μετέχειν οὔτε κίνδυνος· φύσεως γὰρ, οὐ προαιρέσεως τὸ πρᾶγμα ἐστὶ. ³ γέγονε μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς τοῦ πρωτοπλάστου παραβάσεως, λοιπὸν δὲ εἰς φύσιν τὸ πρᾶγμα ἐξέβη, ἄλλως δὲ καὶ ταχέως λυθήσεται. ⁴ αὕτη δὲ ἡ νέκρωσις ἢ ψυχικὴ, προαιρέσεως οὔσα, ἔγκλημα ἔχει καὶ λύσιν οὐδεμίαν. ⁵ ὅρα τοίνυν πῶς μέγα σφόδρα ὁ Παῦλος δεῖξας ἤδη, ὅτι τοῦ νεκροῦς ἀνιστᾶν τὸ ψυχὴν νεκρωμένην ἰάσασθαι πολλῷ μείζον ἐστὶ, καὶ νῦν, ὥσπερ μέγα, οὕτως αὐτὸ τίθησι. ⁶ **Καὶ ὑμᾶς ὄντας, φησὶ, νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι καὶ ταῖς ἁμαρτίαις, ἐν αἷς ποτε περιεπατήσατε κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ κόσμου τούτου, κατὰ τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, τοῦ πνεύματος τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας.** ⁷ ὅρᾳς τὸ προσηγὲς τοῦ Παύλου, καὶ πῶς πανταχοῦ παραμυθεῖται τὸν ἀκροατὴν, οὐ βαρὺν αὐτόν; ⁸ ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ὅτι εἰς ἔσχατον κακίας ἠλάσατε (τοῦτο γὰρ ἐστὶ νεκρωθῆναι)· ὥστε μὴ σφόδρα βαρῦναι αὐτοὺς (αἰσχύνονται γὰρ οἱ ἄνθρωποι τῶν προτέρων κακῶν εἰς μέσον φερομένων, κἂν ἀπολλύμενα ἢ καὶ κίνδυνον οὐκ ἔχοντα), δίδωσιν αὐτοῖς συνεργόν, ὥστε μὴ νομισθῆναι τὸ πᾶν αὐτῶν εἶναι, καὶ συνεργὸν ἰσχυρόν. ⁹ τίνα δὴ τοῦτον; τὸν διάβολον. ¹⁰ οὕτω δὴ καὶ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ποιεῖ· εἰπὼν γὰρ, **Μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι,** καὶ τὰ λοιπὰ ἅπαντα καταλέξας, καὶ ἐπαγαγὼν, **Βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι,** τότε φησὶ· **Καὶ ταῦτά τινες ἦτε.** ¹¹ οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, ἦτε, ἀλλὰ, **Τινὲς ἦτε·** τουτέστιν, οὕτω πῶς ἦτε.

¹² Ἐνταῦθα σφόδρα ἡμῖν ἐπιφύονται οἱ αἰρετικοί· περὶ γὰρ τοῦ Θεοῦ ταῦτα εἰρησθαι λέγουσι, καὶ τὴν ἀχαλίνωτον γλῶσσαν ἐπὶ πολὺ ἐξάγοντες, ταῦτα ἀρμόζουσι τῷ Θεῷ, ἃ τοῦ διαβόλου μόνου ἐστί. ¹³ πῶς οὖν αὐτοὺς ἐπιστομίσουμεν; ἀπ' αὐτῶν τῶν ῥημάτων. ¹⁴ εἰ γὰρ δίκαιός ἐστιν, ὥσπερ καὶ ὑμεῖς φατε, ταῦτα δὲ ἔπραξεν, οὐκ ἔτι δικαίου τοῦτο, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἀδίκου καὶ μιανοῦ τὸ πρᾶγμα· μιὰρὸς δὲ Θεὸς οὐκ ἂν εἴη

ποτέ.¹⁵ διὰ τί δὲ αὐτὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου φησίν; ¹⁶ ἐπειδὴ πᾶσα σχεδὸν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἐκεῖνον δέδωκεν ἑαυτήν, καὶ πάντες αὐτῷ δουλεύουσιν ἐκόντες καὶ προαιρούμενοι.¹⁷ καὶ τῷ μὲν Χριστῷ μυρία ἐπαγγελλομένῳ ἀγαθὰ οὐδὲ προσέχει τις· ἐκεῖνον δὲ οὐδὲν ὑπischνυμένῳ τοιοῦτον, ἀλλ' εἰς γέενναν παραπέμποντι, πάντες ὑπεΐκουσι.¹⁸ καὶ ἡ ἀρχὴ ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, καὶ πλείους οὗτος ἔχει τοῦ Θεοῦ, καὶ μᾶλλον αὐτῷ εἰκονταὶ ἢ τῷ Θεῷ, πλην ὀλίγων, διὰ τὴν ῥαθυμίαν τὴν ἡμετέραν.¹⁹ **Κατὰ τὴν ἐξουσίαν, φησὶ, τοῦ ἀέρος τοῦ πνεύματος.**²⁰ τοῦτο πάλιν φησίν, ὅτι τὸν ὑπουράνιον ἔχει τόπον, καὶ πνεύματα ἀέρια αἱ ἀσώματα δυνάμεις εἰσὶν αὐτοῦ τοῦ ἐνεργοῦντος.²¹ ὅτι καὶ αἰώνιος αὐτοῦ ἡ ἀρχή, τουτέστι, τῷ παρόντι αἰῶνι συγκαταλυομένη, ἄκουσον ἐν τῷ τέλει τῆς ἐπιστολῆς λέγοντος αὐτοῦ· **Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλιν πρὸς αἶμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου.**²² ἵνα γὰρ μὴ κοσμοκράτορας ἀκούσας, καὶ ἄκτιστον αὐτὸν εἶναι φῆς, **Τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος,** προστίθῃσι.²³ καὶ ἀλλαχοῦ αἰῶνα πονηρὸν καλεῖ τὸν καιρὸν τὸν διεστραμμένον, οὐ περὶ τῶν κτισμάτων λέγων.²⁴ ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ γενόμενος ἄρχων ὑπὸ τὸν οὐρανὸν μὴ μεταπεπτωκέναι τῆς ἀρχῆς, καὶ μετὰ τὴν παράβασιν.²⁵ τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος, φησίν, ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας.²⁶ ὁρᾷς ὅτι οὐ βία οὐδὲ τυραννίδι, ἀλλὰ πειθοὶ προσάγεται;²⁷ ἀπειθείαν γὰρ εἶπεν, ὡς ἂν τις εἴποι, ἀπάτη καὶ πειθοὶ τοὺς πάντας ἐφέλκεται.²⁸ καὶ οὐ τούτῳ δὲ μόνον αὐτοὺς παραμυθεῖται, τῷ δοῦναι κοινωνόν, ἀλλὰ καὶ τῷ ἑαυτὸν τάξαι μετ' ἐκεῖνων.²⁹ **Ἐν οἷς, φησὶ, καὶ ἡμεῖς πάντες ἀνεστράφημεν ποτε. Πάντες·** οὐκ ἐν γὰρ εἶπεν ὅτι ἐξηρτό τις.³⁰ **Ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς σαρκὸς ἡμῶν, ποιοῦντες τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν διανοιῶν, καὶ ἡμεν τέκνα φύσει ὀργῆς ὡς καὶ οἱ λοιποὶ πάντες·** τουτέστιν, οὐδὲν πνευματικὸν φρονοῦντες.³¹ ἀλλ' ἵνα μὴ ταῦτα λέγειν ὑποπτευθῇ ἐπὶ διαβολῇ τῆς σαρκὸς, μηδὲ μέγα νομίσῃ τις εἶναι τὸ πλημμέλημα, ὅρα πῶς ἀσφαλίζεται· **Τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς ἡμῶν, φησὶ, καὶ τῶν διανοιῶν ποιοῦντες,** τουτέστι, τὰ τῆς ἡδονῆς πάθη.³² παρωξύναμεν, φησὶ, τὸν Θεὸν, καὶ παρωργίσαμεν· τουτέστιν, ὀργὴ ἡμεν, καὶ οὐδὲν ἕτερον.³³ ὥσπερ γὰρ ὁ ἀνθρώπου ὢν τέκνον, φύσει ἀνθρωπὸς ἐστίν, οὕτω καὶ ἡμεῖς ὀργῆς τέκνα ἡμεν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ· τουτέστιν, οὐδεὶς ἦν ἐλεύθερος, ἀλλὰ πάντες ἐπράττομεν ἄξια ὀργῆς.³⁴ **Ὁ δὲ Θεὸς πλούσιος ὢν ἐν ἐλέει.**³⁵ οὐχ ἀπλῶς, ἐλεῆμων, ἀλλὰ πλούσιος, καθάπερ καὶ ἐν ἐτέρῳ φησίν· **Ἐν τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους σου·** καὶ πάλιν, **Ἐλέησόν με κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου. Διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ, ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς.**³⁶ δεικνύσι πόθεν ἡμᾶς ἠγάπησε.³⁷ ταῦτα γὰρ οὐκ ἀγάπης ἄξια, ἀλλ' ὀργῆς καὶ τιμωρίας τῆς ἐσχάτης.³⁸ καὶ οὕτω οὖν ἀπὸ πολλοῦ ἐλέους.³⁹ **Καὶ ὄντας ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι, συνεζωοποίησεν ἐν τῷ Χριστῷ.**⁴⁰ πάλιν ὁ Χριστὸς μέσος, καὶ τὸ πρᾶγμα ἀξιόπιστον.⁴¹ εἰ γὰρ ἡ ἀπαρχὴ ζῆ, καὶ ἡμεῖς· ἐζωοποίησε κακεῖνον, καὶ ἡμᾶς.

2.5.2 β'

¹ Ὅρᾳς ὅτι περὶ τοῦ κατὰ σάρκα πάντα εἴρηται; ² εἶδες τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας; ³ τοὺς νεκροὺς, τοὺς υἱοὺς ὀργῆς, **τούτους ἐζωοποίησεν.** ⁴ εἶδες τὴν ἐλπίδα τῆς κλήσεως; ⁵ **Συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν.** ⁶ εἶδες τὴν δόξαν τῆς κληρονομίας αὐτοῦ; ⁷ ναί, φησίν, ἀλλὰ τὸ μὲν, **Συνήγειρε,** δηλόν· τὸ δὲ, **Συνεκάθισεν ἡμᾶς ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ,** πῶς ἔστηκεν; ⁸ ὡς τὸ, **Συνήγειρεν·** οὐδέπω γὰρ οὐδεὶς ἐστὶν ἐγηγεργμένος, εἰ μὴ ὅτι τῆς κεφαλῆς ἀναστάσης, καὶ ἡμεῖς ἠγέρθημεν, ὡς καὶ ἐκεῖ τοῦ Ἰακώβ προσκυνήσαντος, καὶ ἡ γυνὴ προσεκύνησε τὸν Ἰωσήφ.⁹ οὐκοῦν οὕτω καὶ συνεκάθισε τῆς γὰρ κεφαλῆς καθεζομένης καὶ τὸ σῶμα συγκάθεται.¹⁰ διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν· **Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.**¹¹ ἢ εἰ μὴ τοῦτο, ἀλλὰ συνήγειρε διὰ τοῦ λουτροῦ, πῶς οὖν συνεκάθισεν; ¹² **Εἰ γὰρ ὑπομένομεν,** φησὶ, **καὶ συμβασιλεύσομεν·** εἰ ἀπεθάνομεν, καὶ συζήσομεν.¹³ ὄντως Πνεύματος χρεῖα καὶ ἀποκαλύψεως, ὥστε τὸ βάθος νοῆσαι τῶν μυστηρίων τούτων.¹⁴ εἶτα, ἵνα μὴ ἀπιστήσης, ὅρα τί ἐπάγει· **Ἵνα ἐνδείξῃται ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐν χρηστότητι ἐφ' ἡμᾶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.**¹⁵ ἐπειδὴ γὰρ εἶπε τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ, ταῦτα δὲ οὐδὲν ἦν πρὸς ἡμᾶς· τί γὰρ, φησὶ, πρὸς ἡμᾶς, εἰ ἐκεῖνος ἀνέστη; ¹⁶ ἔδειξε μὲν οὖν ὅτι καὶ πρὸς ἡμᾶς, εἴ γε οὗτος ἡμῖν ἦν ὢνται· πλην ὅτι καὶ τὰ ἡμῶν κατ' ἰδίαν φησίν· **ὄντας γὰρ ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν.**¹⁷ ὥστε, ὅπερ ἔφην, μὴ ἀπίσται, ἀπὸ τε τῶν προτέρων ἀπὸ τε τῆς κεφαλῆς ἀπὸ τε τοῦ βούλεσθαι ἐνδείκνυσθαι αὐτὸν τὴν ἀγαθότητα λαβὼν τὴν ἀπόδειξιν.¹⁸ πῶς γὰρ ἐνδείξεται, ἂν τοῦτο μὴ γένηται; ¹⁹ καὶ ἐνδείξεται ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις. τί; ὅτι καὶ μεγάλα τὰ ἀγαθὰ ἦν, καὶ πάντων πιστότερα.²⁰ νῦν μὲν γὰρ λῆρος εἶναι δοκεῖ τοῖς ἀπίστοις τὰ λεγόμενα, τότε δὲ πάντες εἴσονται.²¹ βούλει μαθεῖν καὶ πῶς συνεκάθισεν; ²² ἄκουε αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος τοῖς μαθηταῖς· **Καθίσεσθε ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ**

Ἰσραὴλ· καὶ πάλιν, Τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται παρὰ τοῦ Πατρὸς. ²³ ὥστε ἡτοίμασται. ²⁴ καὶ καλῶς εἶπεν· ἐνχρηστότητι ἐφ' ἡμᾶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ²⁵ τὸ γὰρ καθίσαι ἐκ δεξιῶν τιμῆς ἐστὶ τῆς ὑπὲρ πᾶσαν τιμὴν, καὶ μεθ' ἣν ἐτέρα οὐκ ἔστι. ²⁶ τοῦτο οὖν λέγει, ὅτι καὶ ἡμεῖς καθεδούμεθα. ²⁷ ὄντως ὑπερβάλλον πλοῦτος, ὄντως ὑπερβάλλον τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, μετὰ Χριστοῦ καθίσαι. ²⁸ κἂν μυρίας ψυχὰς ἔχῃς, οὐκ ἀπολλύεις αὐτὰς ἕνεκεν αὐτοῦ; ³⁰ εἰ γὰρ εἰς πῦρ ἐμβῆναι ἔδει, τοῦτο οὐκ ἔχρην ἐτοίμως ὑπομεῖναι; ³¹ καὶ αὐτὸς δὲ πάλιν φησί· θέλω, ἵνα ὅπου εἰμι ἐγὼ, καὶ οἱ διάκονοι ὧσιν οἱ ἐμοί. ³² εἰ γὰρ κατακόπτεσθαι ἔδει καθ' ἐκάστην ἡμέραν, ὑπὲρ τούτων οὐκ ἔχρην προθύμως καταδέχεσθαι; ³³ ἐννόησον ποῦ ἐκάθισεν ἐκεῖνος. ³⁴ **Ἐπάνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας.** ³⁵ καὶ τίνι συγκάθησαι; ³⁶ ἐκεῖνῳ. τίς ὢν; ³⁷ νεκρὸς, φύσει τέκνον ὀργῆς. ³⁸ καὶ τί κατώρθωσας; οὐδέν. ³⁹ ὄντως νῦν εὐκαιρον ἀναβοῆσαι· **ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! Τῇ γὰρ χάριτί ἐστε σεσωσμένοι,** φησὶν. ⁴⁰ ἵνα γὰρ μὴ τὸ μέγεθος τῶν εὐεργεσιῶν ἐπάρῃ σε, ὅρα πῶς σε καταστέλλει· **Τῇ χάριτί ἐστε σεσωσμένοι,** φησί. ⁴¹ **Διὰ πίστεως.** ⁴² εἵτα ἵνα μὴ πάλιν τὸ αὐτεξούσιον λυμῆνται, ἔθηκε καὶ τὰ ἡμῶν· καὶ πάλιν αὐτὸ ἀνεῖλε, καὶ φησι· **Καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ἡμῶν.** ⁴³ οὐδὲ ἡ πίστις, φησὶν, ἐξ ἡμῶν· εἰ γὰρ μὴ ἦλθεν, εἰ γὰρ μὴ ἐκάλεσε, πῶς ἡδυνάμεθα πιστεῦσαι; ⁴⁴ **Πῶς γὰρ,** φησὶ, **πιστεύουσιν, ἐὰν μὴ ἀκούσωσιν;** ⁴⁶ ὥστε οὐδὲ τὸ τῆς πίστεως ἡμέτερον. ⁴⁷ **Θεοῦ,** φησὶ, **τὸ δῶρον· οὐκ ἐξ ἔργων.** ⁴⁸ μὴ γὰρ ἥρκει ἡ πίστις σῶσαι, φησὶν; ⁴⁹ ἀλλ' ἵνα μὴ κενοὺς μηδὲ ἀργοὺς σώσῃ, ταύτην ἐζήτησεν ὁ Θεὸς, φησὶν· εἶπεν, ὅτι ἡ πίστις σώζει, ἀλλὰ διὰ Θεοῦ· ἐπειδὴ γὰρ ὁ Θεὸς ἠθέλησεν, ἡ πίστις ἔσωσεν. ⁵⁰ ἐπεὶ πῶς σώζει ἡ πίστις, εἰπέ μοι, ἄνευ ἔργων; τοῦτο αὐτὸ Θεοῦ δῶρόν ἐστιν, ἵνα μὴ τις καυχῆσθαι, ἵνα εὐγνώμονας περὶ τὴν χάριν ποιήσῃ. τί οὖν, φησὶν, αὐτὸς ἐκώλυσεν ἐξ ἔργων δικαιωθῆναι; ⁵¹ οὐδαμῶς· ἀλλ', οὐδεὶς, φησὶν, ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, ἵνα δειχθῇ τοῦ Θεοῦ ἡ χάρις καὶ ἡ φιλανθρωπία. ⁵² οὐχὶ ἔχοντας ἔργα ἀπόσωτο, ἀλλὰ προδεδομένους ἀπὸ τῶν ἔργων χάριτι ἔσωσεν, ὥστε μηδένα λοιπὸν ἔχειν καυχᾶσθαι.

2.5.3 γ'

¹ Εἵτα ἵνα μὴ ἀκούσας, ὅτι οὐκ ἐξ ἔργων ἀλλὰ πίστει τὸ πᾶν κατωρθώθη, ἀργὸς μένη, ὅρα τί ἐπήγαγεν· **Αὐτοῦ γὰρ ἐσμεν ποίημα, κτισθέντες ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, οἷς προητοίμασεν ὁ Θεός, ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν.** ² ὅρα αὐτὸν τί φησι· τὴν ἀναγέννησιν ἐνταῦθα αἰνίττεται. ³ ὄντως κτίσις ἐτέρα ἐστίν· ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήχθημεν. ⁴ ὅπερ ἤμεν πρότερον, ἀπεθάνομεν, τουτέστιν, ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος· ὅπερ οὐκ ἤμεν πρότερον, ἐγενόμεθα. ⁵ ἄρα κτίσις τὸ πρᾶγμά ἐστι, καὶ τῆς ἐτέρας τιμιωτέρα· ἐξ ἐκείνης μὲν γὰρ τὸ ζῆν, ἐκ δὲ ταύτης τὸ καλῶς ζῆν ἡμῖν περιέγονεν. ⁶ **Ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, οἷς προητοίμασεν ὁ Θεός, ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν·** οὐχ ἵνα ἀρξώμεθα, ἀλλ', **Ἵνα περιπατήσωμεν·** διαρκοὺς γὰρ ἡμῖν χρειαί τῆς ἀρετῆς καὶ ἐκτεταμένης εἰς τὴν τελευτὴν τὴν ἡμετέραν. ⁷ οὐδὲ γὰρ, εἰ βαδίζειν ὁδὸν ἔδει εἰς πόλιν φέρουσαν βασιλικὴν, εἵτα τὸ πλέον αὐτῆς ἀνύσαντες, περὶ τὸ τέλος αὐτὸ μαλακισθέντες ἐκαθίσταμεν, ὥνησεν ἂν ἡμᾶς τὸ βαδίσαι· οὕτως οὐδὲ ἡ ἐλπίς τῆς κλήσεως ὠνήσειεν ἂν τι τοὺς κεκτημένους τὸ πρᾶγμα, ἂν μὴ ἀξίως περιπατήσωμεν τοῦ καλέσαντος. ⁸ κληθέντες οὖν ἐπ' ἔργοις ἀγαθοῖς, μένωμεν ἅπαντα ἐργαζόμενοι. ⁹ διὰ τοῦτο γὰρ ἐκλήθημεν, οὐχ ἵνα ἐν ἔργον ἐργασώμεθα, ἀλλ' ἵνα πάντα. ¹⁰ ὥσπερ γὰρ αἰσθήσεις ἡμῖν πέντε εἰσὶ, καὶ πάσαις εἰς δέον κεχρησθαι δεῖ, οὕτω καὶ πάσαις ταῖς ἀρεταῖς. ¹¹ εἰ δέ τις σωφρονοῖ μὲν, ἀνελεήμων δὲ εἶη, ἢ ἐλεήμων μὲν εἶη, πλεονέκτης δὲ, ἢ ἀπέχοιτο μὲν τῶν ἁλλοτρίων, τῶν δὲ αὐτοῦ μὴ μεταδίδοι, πάντα εἰκῇ γίνεται. ¹² οὐ γὰρ ἀρκεῖ μία μόνον ἀρετὴ παραστῆσαι τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ μετὰ παρρησίας ἡμᾶς, ἀλλὰ πολλῆς ἡμῖν δεῖ καὶ ποικίλης καὶ παντοδαπῆς, καὶ πάσης αὐτῆς. ¹³ ἄκουε γὰρ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος τοῖς μαθηταῖς· **Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα, ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν·** καὶ πάλιν, **Ἄν λύσῃ τις μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν,** τουτέστιν, ἐν τῇ ἀναστάσει. ¹⁴ οὐ γὰρ δὴ εἰς βασιλείαν εἰσελεύσεται· οἶδε γὰρ καὶ αὐτὸν τὸν καιρὸν τῆς ἀναστάσεως βασιλείαν καλεῖν. ¹⁵ **Μίαν ἐὰν λύσῃ,** φησὶν, **ἐλάχιστος κληθήσεται.** ¹⁶ ὥστε πασῶν ἡμῖν δεῖ.

¹⁷ Καὶ ὅρα πῶς οὐκ ἐνὶ χωρὶς ἐλεημοσύνης εἰσελθεῖν, ἀλλὰ κἂν αὕτη μόνη ἐλλίπη, εἰς τὸ πῦρ ἀπελευσόμεθα. ¹⁸ **Ἀπέλθετε γὰρ,** φησὶν, **οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ.** ¹⁹ τίνος ἕνεκεν, καὶ διὰ τί; **Ὅτι ἐπείνασα, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με.** ²⁰ εἶδες πῶς οὐδὲν ἕτερον ἐγκληθέντες, διὰ τοῦτο μόνον ἀπώλοντο; ²¹ καὶ αἱ παρθένοι διὰ τοῦτο μόνον ἐξεβλήθησαν τοῦ νυμφῶνος, καίτοι γε σωφροσύνην εἶχον· ἀλλ' ἐπειδὴ τῆς ἀπὸ ἐλεημοσύνης ἦσαν ἔρημοι βοηθείας, τῷ νυμφίῳ οὐ συνεισηλθον. ²² **Εἰρήνην,** φησὶ,

μετὰ πάντων διώκετε, καὶ τὸν ἁγιασμὸν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον. ²³ ἐννόησον τοίνυν, ὅτι χωρὶς μὲν σωφροσύνης οὐκ ἔνι ἰδεῖν τὸν Κύριον· οὐ πάντως δὲ μετὰ σωφροσύνης δυνατόν ἰδεῖν· πολλάκις γὰρ ἕτερον ἐνεπόδισε. ²⁴ πάλιν ἂν πάντα κατορθώσωμεν, τὸν δὲ πλησίον οὐδὲν ὠφελήσωμεν, οὐδὲ οὕτως εἰσελευσόμεθα εἰς τὴν βασιλείαν. ²⁵ πόθεν δῆλον; ἅπὸ τῶν τὰ τάλαντα πιστευθέντων οἰκετῶν. ²⁶ ἐκεῖ γὰρ πᾶσα ἡ ἀρετὴ ἀκέραιος ἦν, καὶ οὐδὲν ἐλέλειπτο· ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ τὴν ἐργασίαν ὀκνηρὸς γέγονεν, εἰκότως ἐξεβάλλετο. ²⁷ ἔστι καὶ ἀπὸ λοιδορίας μόνης εἰς γένναν ἐμπεσεῖν· **Ὁ γὰρ λέγων, φησὶ, τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, Μωρὲ, ἐνοχος ἔσται εἰς τὴν γένναν τοῦ πυρός,** ²⁸ κἂν ἅπαντά τις κατορθώσῃ, ὑβριστὴς δὲ ᾖ, οὐκ εἰσελεύσεται. καὶ μὴ τις ὠμότητα καταγινωσκέτω τοῦ Θεοῦ, εἰ τοὺς τοῦτο ἐπταικότας ἐκβάλλει τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. ²⁹ καὶ ἐπ' ἀνθρώπων, κἂν ὅτιοῦν τῶν παρανόμων ἐργάσῃται τις, ἐξέπεσε τῆς τοῦ βασιλέως ὄψεως, κἂν νόμον ἓνα τῶν κειμένων παραβῇ· κἂν συκοφαντήσῃ κατηγορῶν, ἀπώλεσε τὴν ἀρχήν· κἂν μοιχεύσῃ καὶ ἄλφ, ἀνάξιος γέγονε· κἂν μυρία ᾗ κατωρθώκως, ἀπόλλυται· κἂν φόνον ἐργάσῃται, καὶ δειχθῇ, καὶ τοῦτο ἱκανὸν αὐτὸν διαφθεῖραι. ³⁰ εἰ δὲ οἱ τῶν ἀνθρώπων νόμοι τοσαύτης ἀπολαύουσι τῆς φυλακῆς, πόσῳ μᾶλλον οἱ τοῦ Θεοῦ! ³¹ ἀλλ' ἀγαθὸς ἐστὶ, φησὶ, μέχρι τίνος τὸν μωρὸν τοῦτον λόγον φθεγγόμεθα; ³² μωρὸν δὲ εἶπον, οὐχ ὅτι οὐκ ἀγαθὸς ἐστίν, ἀλλ' ὅτι τὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ νομίζομεν εἰς ταῦτα χρησίμην ἡμῖν εἶναι, καίτοι μυρία πολλάκις διαλεχθέντων ἡμῶν περὶ τούτου. ³³ ἄκουε γὰρ τῆς γραφῆς λεγούσης· **Μὴ εἴπῃς, ὅτι Ὁ οἰκτιρμὸς αὐτοῦ ὁ πολὺς τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μου ἐξιλιάσεται.** ³⁴ οὐχὶ κωλύει λέγειν ἡμᾶς, ὁ οἰκτιρμὸς αὐτοῦ πολὺς· μὴ γένοιτο· οὐ τοῦτο παραινεῖ, ἀλλὰ βούλεται ἡμᾶς καὶ συνεχῶς τοῦτο λέγειν, καὶ διὰ τοῦτο πάντα κινεῖ Παῦλος· ἀλλὰ διὰ τὰ ἐξῆς· μὴ ἐπὶ τούτῳ, φησὶ, θαύμαζε τοῦ Θεοῦ τὴν φιланθρωπίαν, ἐπὶ τῷ ἁμαρτάνειν, καὶ λέγειν· **Οἰκτιρμὸς αὐτοῦ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μου ἐξιλιάσεται.**

2.5.4 δ'

¹ Διὰ γὰρ τοῦτο τοσαῦτα καὶ ἡμεῖς περὶ ἀγαθότητος διαλεγόμεθα, οὐχ ἵνα ταύτη θαρροῦντες πάντα πράττωμεν, ἐπεὶ ἡ ἀγαθότης ἐπὶ λύμῃ τῆς ἡμετέρας ἔσται σωτηρίας, ἀλλ' ἵνα μὴ ἀπογινώσκωμεν ἐν τοῖς ἁμαρτήμασιν, ἀλλὰ μετανοῶμεν. ² τὸ γὰρ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει, οὐκ εἰς πλείονα κακίαν. ³ εἰ δὲ μοχθηρὸς γένῃ διὰ τὴν χρηστότητα, σὺ διαβάλλεις μᾶλλον αὐτὴν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις· πολλοὺς γὰρ ὁρῶ κατηγοροῦντας τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ. ⁴ ὥστε δίκην δώσεις, οὐκ εἰς δέον αὐτῇ χρησάμενος. ⁵ φιλάνθρωπος ὁ Θεός; ⁶ ἀλλὰ καὶ δίκαιος κριτής. ⁷ ἁμαρτίας συγχωρῶν; ⁸ ἀλλὰ ἀποδίδωσιν ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. ⁹ ὑπερβαίνει ἀδικίας, ἐξαιρεῖ ἀνομίας; ¹⁰ ἀλλὰ καὶ ἐξέτασιν ποιεῖται. ¹¹ πῶς οὖν οὐκ ἐναντία ταῦτα; ¹² οὐκ ἐναντία, ἂν τοῖς χρόνοις αὐτὰ διέλωμεν. ¹³ ἐξαιρεῖ ἀνομίας ἐνταῦθα καὶ διὰ λουτροῦ καὶ διὰ μετανοίας· ἐξέτασιν ποιεῖται τῶν πεπραγμένων ἐκεῖ διὰ πυρὸς καὶ βασάνων. ¹⁴ ἂν τοίνυν ἐργασάμενος ᾖ, φησὶν, ὀλίγα κακὰ, καὶ δι' ἐν αὐτῶν ἐκβάλλωμαι καὶ τῆς βασιλείας ἐκπίπτω, τίνος ἕνεκεν οὐκ ἐργάζομαι πάντα κακὰ; ¹⁵ ἀγνώμονος οἰκέτου ὁ λόγος· πλὴν ἀλλ' ὅμως καὶ τοῦτον ἐπιλυσόμεθα τὸν λόγον. ¹⁶ μὴ ἐργάζου τὰ κακὰ, ἵνα σαυτὸν ὠφελήσῃς· βασιλείας μὲν γὰρ πάντες ὁμοίως ἐκπεσούμεθα, ἐν δὲ γεέννῃ οὐ τὴν αὐτὴν δώσομεν δίκην πάντες, ἀλλ' ὁ μὲν μεῖζονα, ὁ δὲ ἡμερωτέραν. ¹⁷ εἰ μὲν γὰρ σὺ κάκεῖνος κατεφρονήσατε, καὶ ὁ τὰ πολλὰ καὶ ὁ τὰ ὀλίγα ὁμοίως ἐκπεσεῖσθε τῆς βασιλείας· εἰ δὲ οὐχ ὁμοίως κατεφρονήσατε, ἀλλ' ὁ μὲν μεῖζον, ὁ δὲ ἔλαττον, ἐν τῇ γεέννῃ τῆς διαφορᾶς αἰσθήσεσθε. ¹⁸ τί οὖν, φησὶν, ἀπειλεῖ τοῖς ἐλεημοσύνην μὴ δεδωκόσιν, εἰς τὸ πῦρ ἀπελεύσεσθαι, καὶ οὐχ ἀπλῶς εἰς τὸ πῦρ, ἀλλ' εἰς τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ; ¹⁹ τίνος ἕνεκεν, καὶ διὰ τί; ²⁰ ὅτι οὐδὲν οὕτω τὸν Θεὸν παροξύνει, ὥς τὸ τοὺς φίλους ἀδικεῖν. εἰ γὰρ τοὺς ἐχθροὺς φιλεῖν δεῖ, ὁ καὶ τοὺς φιλοῦντας ἀποστρεφόμενος, καὶ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦτο χείρων ὢν, τίνος οὐκ ἔσται κολάσεως ἄξιος; ²¹ ὥστε ἐνταῦθα τὸ μέγεθος τοῦ ἁμαρτήματος μετὰ τοῦ διαβόλου τὸν τοιοῦτον εἰκότως ἐποίησεν ἀπελθεῖν. ²² οὐαὶ γὰρ τῷ ἐλεημοσύνην, φησὶ, μὴ ἐργαζομένῳ. ²³ εἰ δὲ ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς τοῦτο ἦν, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῆς Καινῆς· εἰ ἔνθα συγκεχώρητο χρημάτων κτήσις καὶ ἀπόλαυσις καὶ ἐπιμέλεια, τοσαύτη πρόνοια ἐγένετο τῆς εἰς τοὺς πένητας βοηθείας, πόσῳ μᾶλλον, ἔνθα κελεύόμεθα πάντα ῥῖναι! ²⁴ τί γὰρ οὐκ ἐποιοῦν ἐκεῖνοι; ²⁵ δεκάτας, καὶ πάλιν δεκάτας ἐτέρας παρεῖχον· ὀρφανοῖς, χήραις, προσηλύτοις ἐπήρκουν. ²⁶ ἀλλὰ ἐμοὶ τις θαυμάζων τινὰ ἔλεγε· δεκάτας δίδωσιν ὁ δεῖνα. ²⁷ πόσης αἰσχύνης τοῦτο γέμει, εἰ ὁ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων οὐκ ἦν θαυμασμοῦ, τοῦτο ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν θαυμαστὸν γέγονεν; ²⁸ εἰ τότε κίνδυνος ἦν, τὸ δεκάτας ἀπολιπεῖν, ἐννόησον ὅσον ἐστὶ νῦν. ²⁹ ἡ μέθη πάλιν οὐ κληρονομεῖ τὴν βασιλείαν. ³⁰ ἀλλὰ τίς ὁ τῶν πολλῶν λόγος; ³¹ οὐκοῦν εἰ καὶ γὰρ κάκεῖνος ἐν τοῖς αὐτοῖς, οὐ μικρὰ παραμυθία. ³² τί οὖν ἂν εἵπομεν; ³³ μάλιστα μὲν, οὐ τῆς

αὐτῆς σὺ κάκεϊνος ἀπολαύσεις τιμωρίας· ἄλλως δὲ, οὐδὲ παραμυθία τοῦτό ἐστι. ³⁴ τότε γὰρ ἡ κοινωνία τῶν παθῶν ἔχει παραμυθίαν, ὅταν σύμμετρα ᾖ τὰ δεινὰ· ὅταν δὲ ὑπερβαίνει, καὶ ἐν ἐκστάσει ἡμᾶς ποιῇ, οὐκέτι ἀφίησι λοιπὸν ἔχειν παραμυθίαν. εἰπέ γὰρ τῷ κατακλιζομένῳ καὶ εἰς τὴν πυρὰν ἐμβεβηκότι, ὅτι καὶ ὁ δεῖνα τοῦτο πάσχει· ἀλλ' οὐδὲ αἰσθησεται τῆς παραμυθίας. ³⁵ οὐχὶ πάντες ὁμοῦ ἀπώλοντο οἱ Ἰσραηλῖται; ³⁶ ποίαν τοῦτο αὐτοῖς παραμυθίαν ἔφερον; ³⁷ οὐχὶ μᾶλλον αὐτὸ τοῦτο αὐτοὺς ἐλύπει; ³⁸ διὸ καὶ ἔλεγον· ἀπολώλαμεν, ἐξολώλαμεν, παρηνλώμεθα. ³⁹ ποία τοίνυν αὕτη παραμυθία; ⁴⁰ μάτην ἑαυτοὺς παραμυθούμεθα ταύταις ταῖς ἐλπίσι. ⁴¹ μία μόνη παραμυθία ἐστὶ, τὸ μὴ ἐμπεσεῖν εἰς τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ ἄσβεστον· ἐμπεσόντα δὲ οὐκ ἐνὶ παραμυθίας τυχεῖν, ἐνθα ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, ἐνθα ὁ κλαυθμὸς, ἐνθα σκώληξ ἀτελεύτητος, ἐνθα πῦρ ἄσβεστον. ⁴² ἐννοήσεις γὰρ ὅλως τινὰ, εἰπέ μοι, παραμυθίαν, ἐν τοσαύτῃ θλίψει καὶ στενοχωρίᾳ ὧν; ⁴³ ἐν σαυτῷ γὰρ ἔση λοιπόν. ⁴⁴ μὴ, δέομαι καὶ παρακαλῶ, μὴ ἑαυτοὺς εἰκὴ ἀπατῶμεν, καὶ τούτοις τοῖς λόγοις παραμυθώμεθα, ἀλλὰ ταῦτα πράττωμεν, ἅπερ ἡμᾶς σῶσαι δυνήσεται. ⁴⁵ συγκαθίσαι τῷ Χριστῷ πρόκειται, καὶ σὺ περὶ τούτων ἀκριβολογῇ; ⁴⁶ εἰ γὰρ μηδὲν ἕτερον ἦν ἀμάρτημα, ὑπὲρ τῶν ῥημάτων τούτων πόσῃν κόλασιν ἡμᾶς ἐχρῆν ὑποστῆναι, ὅτι οὕτω νωθεῖς, ὅτι οὕτω ταλαίπωροι καὶ ῥάθυμοί ἐσμεν, ὥς καὶ τοσαύτης προκειμένης τιμῆς ταῦτα λέγειν; ⁴⁷ ὦ πόσα στενάξεις, ὅταν ἀκούσῃ τότε τοὺς κατωρθωκότας καλουμένους ἐπὶ βασιλείαν καὶ τιμωμένους! ⁴⁸ ὅταν ἴδῃς ἀπὸ δούλων καὶ ἀπὸ δυσγενῶν ὀλίγα καμόντας ἐνταῦθα, τοῦ θρόνου μετέχοντας ἐκεῖ τοῦ βασιλικοῦ διαπαντός! ⁴⁹ οὐχὶ τῆς κολάσεώς σοι ταῦτα χεῖρονα ἔσται; ⁵⁰ εἰ γὰρ νῦν ὁρῶν εὐδοκιμοῦντάς τινας, καὶ οὐδὲν πάσχων κακόν, πάσης τιμωρίας χεῖρον τοῦτο νομίζεις, καὶ ὑπὸ τούτου μόνου διαφθεῖρη, καὶ πενθεῖς σαυτὸν, καὶ δακρύεις, καὶ μυρίων εἶναι θανάτων κρίνεις ἄξιον, τί τότε ὑποστήσῃ; ⁵¹ εἰ γὰρ μὴ γέεννα ἦν, αὕτη ἡ ἐννοια τῆς βασιλείας οὐκ ἦν ἱκανὴ ἀπολέσαι καὶ διαφθεῖραι; ⁵² καὶ ὅτι τοῦτο οὕτως ἔξει, ἱκανὸν ἀπὸ τῆς πείρας τῶν πραγμάτων μαθεῖν· μὴ τοίνυν εἰκὴ ψυχαγωγῶμεν ἑαυτοὺς τοῖς τοιούτοις ῥήμασιν, ἀλλὰ προσέχωμεν, καὶ φροντίζωμεν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, καὶ ἀρετῆς ἐπιμελώμεθα, καὶ πρὸς τὴν τῶν καλῶν ἐργασίαν ἑαυτοὺς διεγείρωμεν, ἵνα καταξιωθῶμεν τυχεῖν τῆς τοσαύτης δόξης ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

2.6 Ὁμιλία Ε΄

¹ Διὸ μνημονεύετε, ὅτι ὑμεῖς ποτε τὰ ἔθνη ἐν σαρκὶ, οἱ λεγόμενοι ἀκροβυστία ὑπὸ τῆς λεγομένης περιτομῆς ἐν σαρκὶ χειροποιήτου· ὅτι ἦτε ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ χωρὶς Χριστοῦ, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς πολιτείας τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ξένοι τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας, ἐλπίδα μὴ ἔχοντες, καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ.

2.6.1 α΄

² Πολλὰ δείκνυσιν τοῦ Θεοῦ τὴν εἰς ἡμᾶς φιланθρωπίαν· πρῶτον, ὅτι δι' ἑαυτοῦ ἔσωσε, καὶ δι' ἑαυτοῦ τρόπον τοιούτῳ· δεύτερον, ὅτι τίνας ὄντας ἔσωσε· τρίτον, ὅτι ποῦ ἀνήγαγε. ³ ταῦτα γὰρ πάντα καὶ καθ' ἑαυτὰ μεγίστην ἔχει τὴν ἀπόδειξιν τῆς φιланθρωπίας αὐτοῦ· καὶ ταῦτα πάντα κινεῖ νῦν γράφων ὁ Παῦλος. ⁴ εἶπεν, ὅτι νεκροὺς ὄντας τοῖς παραπτώμασι, καὶ τέκνα ὀργῆς, ἔσωσε· νῦν λέγει καὶ τίνων ἐποίησεν ἴσους. ⁵ Διὸ, φησὶ, **μνημονεύετε**. ⁶ ἔθος γὰρ ἡμῖν ἅπασιν, ὅταν ἐκ τῆς πολλῆς εὐτελείας εἰς ἀντίρροπον, ἢ καὶ μείζονα τιμὴν ἀναχθῶμεν, μὴδὲ μεμνησθαι τῶν προτέρων, ἐντρεφομένοις ἐκείνῃ τῇ δόξῃ. ⁷ Διὰ τοῦτο φησὶ, **Διὸ μνημονεύετε**. ⁸ διὸ, ποῖον; ⁹ ὅτι ἐκτίσθημεν ἐπ' ἔργοις ἀγαθοῖς. ¹⁰ τοῦτο δὲ ἱκανὸν ἡμᾶς πείσαι τῆς ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι. ¹¹ **Μνημονεύετε**. ¹² ἱκανὴ γὰρ ἡ μνήμη ἐκείνῃ εὐγνώμονας περὶ τὸν εὐεργέτην ποιῆσαι. ¹² **Ὅτι ὑμεῖς ποτε τὰ ἔθνη**. ¹³ ὅρα πῶς τὰ πλεονεκτήματα τὰ Ἰουδαϊκὰ καθαιρεῖ, καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν ἐθνῶν θαυμάζει, ἅπερ οὐκ ἦν ἐλαττώματα, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τρόπου καὶ τοῦ βίου ἐκατέρους πείθει. ¹⁴ οἱ λεγόμενοι ἢ ἀκροβυστία. ¹⁵ ἐν ῥήμασιν ἦν ἡ τιμὴ, ἐν σαρκὶ τὸ προτέρημα· οὐδὲν γὰρ ἐστὶν ἢ ἀκροβυστία, οὐδὲν ἢ περιτομή. ¹⁶ **Ὑπὸ τῆς λεγομένης**, φησὶ, **περιτομῆς ἐν σαρκὶ χειροποιήτου**. **Ὅτι ἦτε ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ χωρὶς Χριστοῦ, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς πολιτείας τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ξένοι τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας, ἐλπίδα μὴ ἔχοντες, καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ**. ¹⁷ ὑμεῖς οἱ ὑπὸ Ἰουδαίων τοῦτο, φησὶ, καλούμενοι. ¹⁸ τί δήποτε δὲ μέλλων δεικνύναι τὴν εὐεργεσίαν αὐτῶν ἐν τούτῳ γενομένην, ἐν τῷ κοινωνῆσαι αὐτοὺς τῷ Ἰσραὴλ, πάλιν τὸ ἀξίωμα τὸ Ἰσραηλιτικὸν οὐ καθαιρεῖ, ἀλλ' ἐν τούτοις ἐπαίρει αὐτό; ¹⁹ ἐν τοῖς ἀναγκαίοις ἐπαίρει, ἐν τούτοις δὲ καθαιρεῖ, ἐν οἷς οὐκ ἐκοινώνησαν. ²⁰ προῖων γὰρ, φησὶ· **Συμπολῖται τῶν ἁγίων ἐστέ, καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ**. ²¹ ὅρα πῶς οὐ καθαιρεῖ. ²² ταῦτα, φησὶν, ἀδιάφορά ἐστι. ²³ μὴ νομίσητε, φησὶν, ὅτι περιτομῆς οὐκ ἐτύχετε καὶ ἐν ἀκροβυστίᾳ ἐστέ, διαφορὰν τινα εἶναι. ²⁴ τὸ γὰρ χαλεπὸν τοῦτο ἦν,

τὸ χωρὶς τοῦ Χριστοῦ εἶναι, τὸ τῆς πολιτείας ἀπηλλοτριῶσθαι τοῦ Ἰσραήλ· τοῦτο δὲ οὐ πολιτεῖται· τὸ δὲ ξένους εἶναι τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας, τὸ μὴ ἔχειν ἐλπίδα τὴν μέλλουσαν, τὸ ἀθέους εἶναι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ταῦτα πάντα ἐκείνων ἦν. εἶπε περὶ τῶν οὐρανίων πραγμάτων, λέγει καὶ περὶ τῶν ἐπὶ γῆς, ἐπειδὴ μεγάλην δόξαν εἶχον περὶ αὐτῶν οἱ Ἰουδαῖοι. οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς παραμυθούμενος τοὺς μαθητὰς, μετὰ τὸ εἰπεῖν, **Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν**, τὸ ἔλαττον τίθησιν· **Οὕτω γὰρ, φησὶν, ἐδίωξαν τοὺς προφῆτας τοὺς πρὸ ὑμῶν.** ²⁵ τοῦτο γὰρ πρὸς μὲν τὸ μέγεθος ἔλαττον ἐστὶ, πρὸς δὲ τὸ ἐγγὺς εἶναι καὶ πιστεῦσαι, μέγα καὶ ἱκανόν, καὶ πολλὴν ἔχει τὴν ἰσχύν. ²⁶ ἄρα τοῦτο ἦν τὸ πολιτεύεσθαι. ²⁷ οὐκ εἶπε, κεχωρισμένοι, ἀλλ', **Ἀπηλλοτριωμένοι τῆς πολιτείας.** ²⁸ οὐκ εἶπεν, οὐ προσέχοντες, ἀλλ', οὐδὲ μετέχοντες, καὶ **Ξένοι.** ²⁹ πολλὴ τῶν ῥημάτων ἡ ἔμφασις, πολὺν δεικνύσα τὸν χωρισμόν. ³⁰ ἐπεὶ καὶ Ἰσραηλῖται τῆς πολιτείας ἦσαν ἐκτὸς, ἀλλ' οὐχ ὡς ἀλλότριοι, ἀλλ' ὡς ῥάθυμοι, καὶ τῶν διαθηκῶν ἐξέπεσον, ἀλλ' οὐχ ὡς ξένοι. τίνες δὲ ἦσαν αἱ διαθηकाὶ τῆς ἐπαγγελίας; ³¹ **Σοὶ καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω, φησὶ, τὴν γῆν ταύτην, καὶ ὅσα ἕτερα ἐπηγγείλατο.** ³² **Ἐλπίδα, φησὶ, μὴ ἔχοντες, καὶ ἄθεοι.** ³³ καίτοι θεοὺς προσεκύνουν, ἀλλ' οὐκ ἦσαν· οὐ γὰρ ἐστὶ τι εἶδωλον. ³⁴ **Νυνὶ δὲ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὑμεῖς, οἱ ποτὲ ὄντες μακρὰν, ἐγγὺς ἐγενήθητε ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ.** ³⁵ **Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφοτέρα ἓν, ὁ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ.** ³⁶ τοῦτο οὖν ἐστὶ μέγα, φησὶ, τὸ ὅτι εἰς τὴν τῶν Ἰουδαίων πολιτείαν ἤλθομεν; ³⁷ τί λέγεις; ³⁸ ἀνεκεφαλαιώσατο τὰ πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ νῦν περὶ Ἰσραηλιτῶν λέγεις; ³⁹ ναί, φησὶν. ⁴⁰ ἐκεῖνα μὲν γὰρ τῇ πίστει χρὴ παραλαμβάνειν, ταῦτα δὲ καὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῖς. ⁴¹ **Νυνὶ δὲ, φησὶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὑμεῖς, οἱ ποτὲ ὄντες μακρὰν, ἐγγὺς ἐγενήθητε πρὸς τὴν πολιτείαν.** ⁴² τὸ γὰρ, μακρὰν, καὶ τὸ, ἐγγὺς, προαιρέσεώς ἐστὶ μόνης. **Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν ὁ ποιήσας τὰ ἀμφοτέρα ἓν.**

2.6.2 β'

¹ Τί ἐστὶ, **τὰ ἀμφοτέρα ἓν;** ² οὐ τοῦτο λέγει, ὅτι εἰς ἐκείνην τὴν εὐγένειαν ἡμᾶς ἤγαγεν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡμᾶς, κἀκείνους εἰς μείζονα· πλὴν ἡμῶν μείζων ἡ εὐεργεσία. ³ τοῖς μὲν γὰρ ἐπήγγελτο, καὶ ἐγγύτεροι ἦσαν, ἡμῖν δὲ οὐδὲ ἐπήγγελτο, καὶ πορρωτέρω ἦμεν. ⁴ διὸ φησὶ· **Τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δοξάζσαι τὸν Θεόν.** ⁵ ἐπηγγείλατο μὲν γὰρ τοῖς Ἰσραηλίταις, ἀλλὰ ἀνάξιοι ἦσαν· ἡμῖν δὲ οὐδὲν ἐπηγγείλατο, ἀλλὰ καὶ ξένοι ἦμεν· οὐδὲν κοινὸν εἶχομεν πρὸς αὐτοὺς, καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς ἓν, οὐχ ἡμᾶς ἐκείνοις συνάψας, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους καὶ ἡμᾶς εἰς ἓν συνάψας. ⁶ ὑπόδειγμα δὲ ἐρῶ· ὑποθώμεθα εἶναι ἀνδριάντας δύο, τὸν μὲν ἐξ ἀργύρου, τὸν δὲ ἐκ μολίβδου, εἶτα ἀμφοτέρους καταχωνευθέντας, ἀνελθεῖν χρυσοῦς τοὺς δύο. ⁷ ἰδοὺ τοὺς δύο ἐν ἐποίησεν. ⁸ ἡ καὶ ἐτέρως· ἔστω ὁ μὲν δοῦλος, ὁ δὲ υἱοποίητος· ἀμφοτέροι δὲ αὐτὸν προσκυνεῖτωσαν, ὁ μὲν ἀποκήρυκτος ὢν παῖς, ὁ δὲ δραπετής, καὶ οὐδὲ ἐγνωκὼς τὸν πατέρα· εἶτα ἀμφοτέροι γινέσθωσαν κληρονόμοι, καὶ γνήσιοι παῖδες. ⁹ ἰδοὺ εἰς μίαν ἤχθησαν τὴν τιμὴν· οἱ δύο γεγονάσιν ἓν, ὁ μὲν πόρρωθεν ἐλθὼν, ὁ δὲ ἐγγύθεν, καὶ μᾶλλον ἢ πρὶν ἢ προσκροῦσαι γνησιώτερος. ¹⁰ **Τὸ μεσότοιχον, φησὶ, τοῦ φραγμοῦ λύσας.** ¹¹ ποῖόν ἐστὶ τὸ μεσότοιχον ἐρμηνεύει, **τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, λέγων.** ¹² **Τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας.** ¹³ τινὲς μὲν φασιν, ὅτι ὁ νόμος μεσότοιχον· διὰ τοῦτο τὸν νόμον εἶπεν, ὅτι οὐκ ἠφίει τοὺς Ἰουδαίους πρὸς τοὺς Ἑλληνας ἀναμίγνυσθαι. ¹⁴ ἐμοὶ δὲ οὐ τοῦτο δοκεῖ· ἀλλὰ τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ μεσότοιχον λέγει, τῷ κοινὸν εἶναι διάφραγμα ἀπὸ Θεοῦ διατειχίζον ἡμᾶς, καθὼς ὁ προφῆτης φησὶν· **Οὐχὶ αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν διυστῶσιν ἀνὰ μέσον ὑμῶν καὶ ἐμοῦ;** ¹⁵ καὶ εἰκότως· ὡς μεσότοιχον γὰρ ἦν ἔχθρα, ἦν καὶ πρὸς Ἰουδαίους εἶχε καὶ πρὸς Ἑλληνας. ¹⁶ τοῦ δὲ νόμου ὄντος, οὐ μόνον οὐκ ἐλύετο, ἀλλὰ καὶ ἠῤῥετο· **Ὁ γὰρ νόμος, φησὶν, ὀργὴν κατεργάζεται.** ¹⁷ ὥσπερ οὖν ἐκεῖ λέγων, **Ὁ νόμος ὀργὴν κατεργάζεται,** ¹⁸ οὐκ αὐτῷ τὸ πᾶν ἐπιγράφει, ἀλλ', ἐπειδὴ παρέβημεν, προσυπακούεται· οὕτω καὶ ἐνταῦθα μεσότοιχον αὐτόν φησιν, ἐπειδὴ παρακουόμενος ἔχθραν ἐποίει. ¹⁹ φραγμὸς ὁ νόμος ἦν, ἀλλ' οὗτος ἐγένετο μὲν ἀσφαλείας ἕνεκεν· διὸ καὶ φραγμὸς ὠνόμαστο, ἵνα περιφράττῃ. ²⁰ ἄκουε γὰρ πάλιν τοῦ προφήτου λέγοντος· **Καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκα·** καὶ πάλιν, **Καθεῖλες τὸν φραγμὸν αὐτῆς, καὶ τρυγῶσιν αὐτὴν πάντες οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδόν.** ²¹ οὐκοῦν τὴν ἀσφαλείαν φησὶ. ²² καὶ πάλιν, **Καθελὼ τὸν φραγμὸν αὐτοῦ, καὶ ἔσται εἰς καταπάτημα·** καὶ πάλιν, **Νόμον εἰς βοήθειαν ἔδωκε, καὶ πάλιν, Ποιῶν ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν ὁ Κύριος ἐγνώρισε τὰ δικαιώματα αὐτοῦ τῷ Ἰσραήλ.** ²³ γέγονε δὲ μεσότοιχον, οὐκέτι αὐτοὺς ἐν ἀσφαλείᾳ καθιστῶν, ἀλλὰ χωρίζον αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. ²⁴ τοιοῦτον γὰρ τὸ μεσότοιχον τὸ ἀπὸ τοῦ. ²⁵ ποῖον δὲ τοῦτο δηλῶν, ἐπάγει, **τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ.** ²⁶ **Τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν καταργήσας.** ²⁷ πῶς; σφραγίσας, καὶ λύσας ἐκεῖ τὴν ἔχθραν. οὐ τούτῳ δὲ μόνον ἔλυσεν, ἀλλὰ καὶ τῷ φυλάξαι αὐτόν. ²⁸ τί

οὖν, εἰ τῆς προτέρας παραβάσεως ἀπηλλάγμεθα, πάλιν δὲ αὐτὸν ἀναγκαζόμεθα φυλάττειν; ²⁹ πάλιν τὸ αὐτὸ ἦν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἔλυσεν· **Τὸν νόμον γὰρ τῶν ἐντολῶν**, φησὶν, **ἐν δόγμασι καταργήσας**. ³⁰ βαβαὶ τῆς φιλανθρωπίας· ἔδωκεν ἡμῖν νόμον, ἵνα φυλάττωμεν· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐφυλάξαμεν, δέον κολασθῆναι, ὁ δὲ καὶ τὸν νόμον κατέλυσεν· ὡς ἂν εἴ τις παιδίον παραδοὺς παιδαγωγῶ, ἐπειδὴ μὴ ὑπακούοι, καὶ τοῦ παιδαγωγοῦ ἐλεύθερον ποιήσῃ, καὶ ἀπαγάγοι. ³¹ πόσης τοῦτο φιλανθρωπίας; ³² τί ἐστίν, **Ἐν δόγμασι καταργήσας**; ³³ πολλὴν γὰρ ἐνταῦθα διαφορὰν φησὶν ἐντολῆς καὶ δογμάτων. ³⁴ ἢ τὴν πίστιν οὖν φησι, δόγμα αὐτὴν καλῶν· ἀπὸ γὰρ πίστεως μόνης ἔσωσεν· ἢ τὴν παραγγελίαν, καθὼς ἔλεγεν ὁ Χριστός· **Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μηδὲ ὀργισθῆναι ὅλως**. ³⁵ τουτέστιν, ἐὰν πιστεύσῃς, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἡγείρεν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ· καὶ πάλιν, **Ἐγγύς σου τὸ ῥῆμά ἐστίν ἐν τῷ στόματί σου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου**.

2.6.3 γ'

¹ Μὴ εἶπης, τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανὸν, ἢ τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον, ἢ τίς αὐτὸν ἀνήγαγεν ἐκ νεκρῶν; ² ἀντὶ βίου πίστιν εἰσήγαγεν. ³ ἵνα γὰρ μὴ εἰκὴ σῶση, καὶ αὐτὸς ἐκολάσθη, καὶ ἀπήτησεν αὐτοὺς τὴν πίστιν διὰ δογμάτων. ⁴ **Ἴνα τοὺς δύο κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον**. ⁵ ὁρᾷς οὐχὶ τὸν Ἕλληνα γενόμενον Ἰουδαῖον, ἀλλὰ καὶ τοῦτον κάκεῖνον εἰς ἑτέραν κατάστασιν ἦκοντας; ⁶ οὐχ ἵνα τοῦτον ἕτερον ἐργάσῃται, τὸν νόμον κατήργησεν, ἀλλ' ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ. ⁷ καὶ καλῶς πανταχοῦ τῷ ὀνόματι κέχρηται τῷ, κτίσῃ. ⁸ καὶ οὐκ εἶπε, μεταβάλλῃ, ἵνα δείξῃ τὸ ἐνεργὲς τοῦ γενομένου, καὶ ὅτι εἰ καὶ ὁρατὸν ἢ κτίσις, ἀλλ' ἐκείνης οὐκ ἐλάττων, καὶ ὅτι ὡς ἀπὸ φυσικῶν πραγμάτων ἀποπηδᾷ ἡμᾶς οὐ χρή λοιπόν. ⁹ **Ἴνα τοὺς δύο**, φησὶ, **κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ**· τουτέστι, δι' ἑαυτοῦ. ¹⁰ οὐκ ἄλλω τοῦτο ἐπέταξεν, ἀλλὰ αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ καὶ τοῦτον κάκεῖνον χωνεύσας, ἓνα ἀνήνεγκε θαυμαστὸν, αὐτὸς τοῦτο πρῶτον γενόμενος· ὅπερ τῆς προτέρας κτίσεως ἐστὶ μείζον. ¹¹ τοῦτο γάρ ἐστίν, **Ἐν ἑαυτῷ**, αὐτὸς πρῶτος τύπον παρασχὼν καὶ ὑπόδειγμα. ¹² ἐνθεν γὰρ τὸν Ἰουδαῖον κατασχὼν, κάκεῖθεν τὸν Ἕλληνα, καὶ μέσος αὐτὸς γενόμενος, καὶ συμμίξας αὐτοὺς, καὶ πᾶν αὐτῶν τὸ ἀπηλλοτριωμένον ἀφανίσας, ἀνέπλασεν ἄνωθεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος· οὐκέτι δι' ὕδατος καὶ γῆς, ἀλλὰ δι' ὕδατος καὶ πυρός. ¹³ γέγονεν Ἰουδαῖος περιτμηθεὶς, γέγονεν ἐπικατάρατος, γέγονεν Ἕλλην ἐκτὸς νόμου, καὶ ὑπὲρ Ἑλλήνας καὶ Ἰουδαίους. ¹⁴ **Εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον**, φησὶ. ¹⁵ **Ποιῶν εἰρήνην αὐτοῖς**· πρὸς τὸν Θεόν, καὶ πρὸς ἀλλήλους. ¹⁶ οὐ γὰρ ἂν μένοντες καὶ Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες κατηλλάγησαν ἄν· μὴ ἀπαλλαγέντες δὲ τῆς οἰκείας καταστάσεως ἕκαστος, πῶς ἂν εἰς ἑτέραν μείζονα ἦλθον; ¹⁷ ὁ γὰρ Ἰουδαῖος τότε τῷ Ἕλληνι συνάπτεται, ὅταν πιστὸς γένηται· ὡς ἂν εἴ τις, δύο οἰκημάτων ὄντων, κάτωθεν καὶ ἄνωθεν ἐνὸς θαυμαστοῦ καὶ μεγάλου, οὐκ ἂν δυνηθεῖεν ἀλλήλους ἰδεῖν, ἕως ἂν ἄνω γένωνται. ¹⁸ ποιῶν εἰρήνην· μᾶλλον πρὸς τὸν Θεόν· τὸ γὰρ ἐξῆς τοῦτο δηλοῖ. ¹⁹ τί γὰρ φησι; **Καὶ ἀποκαταλλάξῃ τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ σώματι τῷ Θεῷ διὰ τοῦ σταυροῦ**. ²⁰ οὐκ εἶπε, καταλλάξῃ, ἀλλ', **Ἀποκαταλλάξῃ**, δεικνὺς ὅτι πρὸ τούτου ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εὐκατάλλακτος ἦν, οἷον ἐπὶ τῶν ἀγίων καὶ πρὸ τοῦ νόμου. ²¹ **Ἐν ἐνὶ σώματι**, φησὶ, **τῷ αὐτοῦ, τῷ Θεῷ**. ²² πῶς τοῦτο γίνεται; ²³ τὴν ὀφειλομένην δίκην αὐτὸς, φησὶν, ὑποστὰς διὰ τοῦ σταυροῦ. ²⁴ **Ἀποκτείνας τὴν ἑχθρὰν ἐν αὐτῷ**. ²⁵ οὐδὲν κυριώτερον τούτων τῶν λέξεων, οὐδὲν ἐμφαντικώτερον. ²⁶ ὁ θάνατος αὐτοῦ, φησὶ, τὴν ἑχθρὰν ἀπέκτεινεν, ἔτρωσε καὶ ἀπόλεσεν, οὐχ ἑτέρω ἐπιτάξας, οὐδ' ἐνεργήσας μόνον, ἀλλὰ καὶ παθὼν. ²⁷ οὐκ εἶπε, λύσας, οὐκ εἶπεν, ἀνελὼν, ἀλλ', ὁ πάντων σφοδρότερον ἦν, **Ἀποκτείνας**, ὥστε μηκέτι αὐτὴν ἀναστῆναι. ²⁸ πῶς οὖν ἀνίσταται; ²⁹ ἀπὸ τῆς πολλῆς ἡμῶν κακίας. ³⁰ ἕως γὰρ ἂν μένωμεν ἐν τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ, ἕως ἂν ὦμεν ἡνωμένοι, οὐκ ἀνίσταται, ἀλλὰ κεῖται νεκρά· μᾶλλον δὲ ἐκείνη οὐδέποτε ἀνίσταται· ἂν δὲ ἑτέραν τέκωμεν, οὐκέτι παρὰ τὸν τὴν προτέραν ἀνελόντα καὶ ἀπολέσαντα· σὺ δὴ ὠδίνεις ἑτέραν. ³¹ τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς, φησὶν, ἑχθρὰ εἰς Θεόν. ³² ἂν μηδὲν φρονῶμεν σαρκικόν, οὐ τεχθήσεται ἑτέρα, ἀλλὰ μενεῖ ἡ εἰρήνη ἐκείνη.

2.6.4 δ'

¹ Ἐννόησον γὰρ ὅσον ἐστὶ κακὸν, τοσαῦτα τοῦ Θεοῦ πραγματευσαμένου, ἵνα καταλλαγῶμεν, καὶ ἀνύσαντος, πάλιν ἡμᾶς εἰς ἑχθρὰν ἐπανελθεῖν. ² ταύτην οὐκέτι λουτρὸν, ἀλλ' ἡ γέεννα μένει, οὐκέτι ἄφεσις, ἀλλ' ἐξέτασις. ³ φρόνημα τῆς σαρκὸς, τρυφή, σπατάλη· φρόνημα τῆς σαρκὸς, πλεονεξία καὶ πᾶσα ἁμαρτία. ⁴ διὰ τί φρόνημα σαρκὸς εἴρηται; ⁵ καίτοι γε οὐδὲν ἄνευ ψυχῆς εἰργάσατο ἄν. ⁶ οὐ διαβάλλων τὴν σάρκα λέγει, ἐπεὶ καὶ ὅταν λέγῃ, **Ψυχικὸς ἄνθρωπος**, οὐ διαβάλλων τὴν ψυχὴν τοῦτό φησιν, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἀρκεῖ οὔτε σῶμα, οὔτε ψυχὴ καθ' ἑαυτήν, μὴ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς ἀπολαύουσα, ποιῆσαί τι γενναῖον καὶ μέγα. ⁷ διὰ τοῦτο ψυχικὰ ἐκεῖνα καλεῖ, ἃ καθ' ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ ἐργάζεται· καὶ σαρκικὰ ἐκεῖνα καλεῖ, ἃ καθ' ἑαυτὸ τὸ

σῶμα· οὐκ ἐπειδὴ ταῦτα φυσικὰ, ἀλλ' ἐπειδὴ μὴ ἀπολαύσαντα προστασίας τῆς ἐκεῖθεν, ἀπόλλυται. ⁸ ἐπεὶ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ καλοὶ, ἀλλ' ἄνευ φωτὸς μυρία ἐργάζονται κακὰ· τοῦτο δὲ τῆς ἀσθενείας αὐτῶν ἐστίν, οὐ τῆς φύσεως. ⁹ εἰ δὲ φυσικὰ ἦν τὰ κακὰ, οὐκ ἂν αὐτοῖς ποτε εἰς δέον ἐχρησάμεθα· οὐδὲν γὰρ ἐστὶ φυσικὸν κακόν. ¹⁰ τί οὖν ἐστὶ σαρκικὰ φρονήματα; ¹¹ αἱ ἁμαρτίαι. ¹² ὅταν γὰρ αὕτη κρατήσῃ τοῦ ἡνίοχου μετεωρισθεῖσα, μυρία τίκει δεινά. ¹³ ἀρετὴ γὰρ σαρκὸς τὸ ὑποτετάχθαι τῇ ψυχῇ, κακία δὲ τὸ ἄρχειν ψυχῆς. ¹⁴ ὥσπερ οὖν ὁ ἵππος καλὸς μὲν καὶ εὐσκελὴς, ἀλλ' οὐκ ἄνευ ἡνίοχου τοῦτο δείκνυται· οὕτω καὶ ἡ σὰρξ τότε ἔσται καλὴ, ὅταν αὐτῆς τὰ σκιρτήματα περικόψωμεν. ¹⁵ ἀλλ' οὐδὲ ἡνίοχος δείκνυται ἄνευ ἐπιστήμης· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ἐκείνων δεινότερα ἄνευ ἐπιστήμης ἐργάζεται. ¹⁶ ὥστε πανταχόθεν ἐφεστάναι χρή· τὸ πνεῦμα, τοῦτο ἐφεστὸς, τὸν ἡνίοχον ἰσχυρότερον ποιεῖ· τοῦτο καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα καλλωπίζει. ¹⁷ καθάπερ γὰρ ἡ ψυχὴ ἐνοῦσα μὲν αὐτῷ, καλὸν αὐτὸ δείκνυσιν, ὅταν δὲ αὐτὸ ἐρημώσῃ τῆς οἰκειᾶς ἐνεργείας καὶ ἀποστῇ, καθάπερ ζωγράφου τινὸς τὰ χρώματα συγχέοντος, εἰδέχθεια γίνεται πολλή, πρὸς τὴν φθορὰν ἐπείγομένου τῶν μερῶν ἐκάστου καὶ τὴν ἀνάλυσιν· οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα ὅταν ἔρημον καταλίπῃ καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, χείρων γίνεται καὶ μείζων ἢ εἰδέχθεια. ¹⁸ μὴ τοίνυν, ἐπειδὴ τῆς ψυχῆς ἔλαττον τὸ σῶμα, κάκιζε τοῦτο. ¹⁹ οὐδὲ γὰρ ἐγὼ τὴν ψυχὴν κακίζειν ἀνέχομαι, ἐπειδὴ τοῦ πνεύματος οὐδὲν ἰσχύει χωρὶς. ²⁰ εἰ δὲ χρή τι εἰπεῖν, μείζονός ἐστι κατηγορίας ἀξία ἡ ψυχὴ. ²¹ τὸ μὲν γὰρ σῶμα οὐδὲν ἄνευ τῆς ψυχῆς ἐργάσαιο ἂν δεινόν, ἡ δὲ ψυχὴ πολλὰ χωρὶς τοῦ σώματος· καὶ γὰρ καὶ τηκομένου τούτου, καὶ οὐ σκιρτῶντος, πολλὰ ἐργάζεται ἐκείνη· καθάπερ οἱ γόητες ἐκείνοι, οἱ μάγοι, οἱ φθονοῦντες, οἱ φαρμακοὶ, μάλιστα τήκουσιν αὐτό. ²² ἄλλως δὲ οὐδὲ ἡ τρυφὴ τῆς τοῦ σώματος ἀνάγκης ἐστίν, ἀλλὰ τῆς ἀπροσεξίας τῆς ψυχῆς· ἡ γὰρ τροφή, οὐχὶ ἡ τρυφὴ, τῆς τοῦ σώματος ἀνάγκης. ²³ ἂν γὰρ θελήσω σφοδρὸν καθεῖναι χαλινόν, ἐπεστόμισα τὸν ἵππον· τὸ δὲ σῶμα τὴν ψυχὴν καταστέλλειν οὐ δύναται ἐν τοῖς αὐτῆς κακοῖς. ²⁴ τίνας οὖν ἔνεκεν φρόνημα αὐτὸ σαρκὸς καλεῖ; ²⁵ ὅτι τῆς σαρκὸς ὅλον γίνεται. ²⁶ ὅταν γὰρ αὕτη κρατήσῃ, τότε ἥμαρτεν, ὅταν ἀφέλῃται τὸν νοῦν καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς. ²⁷ οὐκοῦν ἐν τούτῳ ἡ ἀρετὴ τοῦ σώματος, ἐν τῷ εἴκειν τῇ ψυχῇ, ἐπεὶ καθ' ἑαυτὴν οὔτε καλὴ οὔτε κακὴ. ²⁸ τί γὰρ ἂν ἐργάσαιο τὸ σῶμα καθ' ἑαυτό; ²⁹ ὥστε τῇ συναφείᾳ καλὸν τὸ σῶμα, καλὸν διὰ τὴν ὑποταγὴν, ἐπεὶ καθ' ἑαυτὸ οὔτε καλόν, οὔτε κακόν, καὶ πρὸς τοῦτο δὲ, καὶ πρὸς ἐκεῖνο ἐπιτήδειον, εἰς ἑκάτερα τὴν ῥοπὴν ἔχον. ³⁰ τὸ σῶμα ἐπιθυμεῖ, ἀλλ' οὐ πορνείας οὐδὲ μοιχείας, ἀλλὰ μίξεως· τὸ σῶμα ἐπιθυμεῖ, οὐ τρυφῆς, ἀλλὰ τροφῆς, οὐ μέθης, ἀλλὰ ποτοῦ. ³¹ ὅτι γὰρ οὐχ ἡ μέθη τοῦ σώματός ἐστιν ἐπιθυμία, σκόπει πῶς· οὐκ ἀντέχει λοιπόν, ὅταν ὑπερβῇ τὸ μέτρον, ὅταν τὰ ὅρια νικήσῃ τὰ τοῦ σώματος· ἐπεὶ τὰ ἄλλα πάντα τῆς ψυχῆς ἐστίν, οἷον ὅταν εἰς σαρκικὰ καταφέρηται, ὅταν παχεῖα γένηται. ³² εἰ γὰρ καὶ καλὸν τὸ σῶμα, ἀλλὰ σφόδρα ἥττον τῆς ψυχῆς. ὥσπερ οὖν ἥττων ὁ μόλυβδος χρυσοῦ, ἀλλ' ὅμως δεῖται καὶ τοῦ μολίβδου τοῦ συγκολλῶντος· οὕτω δεῖ καὶ τοῦ σώματος τῇ ψυχῇ· ἡ ὥσπερ παιδίον ἐστὶν εὐγενὲς παιδαγωγοῦ δεόμενον, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ δεῖται τοῦ σώματος. ³³ καὶ μὴ θαυμάσης, εἰ τοιαῦτα παρήγαγον παραδείγματα. ³⁴ ὥσπερ γὰρ παιδικὰ πράγματα λέγομεν, οὐ τὴν ἡλικίαν διαβάλλοντες, ἀλλὰ τὰ κατ' αὐτήν· οὕτω καὶ περὶ τοῦ σώματος. ³⁵ ἀλλ' ἔνεστι μὴ εἶναι ἐν σαρκὶ, ἂν θέλωμεν, ὥσπερ οὐδὲ ἐν τῇ γῇ, ἀλλ' ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐν πνεύματι. ³⁶ τὸ γὰρ εἶναι πού, οὐχ οὕτω τῇ θέσει τῇ ἐν τῷ τόπῳ λέγεται, ὡς τῇ διαθέσει. ³⁷ πολλοὺς γοῦν ὄντας πού, λέγομεν μὴ εἶναι, λέγοντες, οὐκ ἦσθα ἐνταῦθα. ³⁸ καὶ τί λέγω ταῦτα; ³⁹ πολλάκις λέγομεν, οὐκ εἰ ἐν σεαυτῷ, οὐκ εἰμὶ ἐν ἑμαυτῷ· καίτοι τί σωματικώτερον τούτου, ὅταν αὐτὸς ἑαυτῷ πλησιάζῃ; ⁴⁰ ἀλλ' ὅμως οὐ φαμέν αὐτὸν εἶναι ἐν ἑαυτῷ. ⁴¹ γενώμεθα τοίνυν ἐν ἑαυτοῖς, ἐν τῷ οὐρανῷ, ἐν τῷ πνεύματι· μένωμεν ἐπὶ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἵνα πάντων τῶν σαρκικῶν ἀπαλλαγέντες, δυνηθῶμεν ἐπιτυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

2.7 Ὁμιλία Σ'

¹ Καὶ ἐλθὼν εὐηγγελίσαστο εἰρήνην ὑμῖν τοῖς μακρὰν, καὶ τοῖς ἐγγύς· ὅτι δι' αὐτοῦ ἔχομεν τὴν προσαγωγὴν ἀμφοτέροι ἐν ἐνὶ Πνεύματι πρὸς τὸν Πατέρα. Ἄρα οὖν οὐκέτι ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι, ἀλλὰ συμπολιταὶ τῶν ἁγίων καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ. Ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου λίθου αὐτοῦ Χριστοῦ· ἐν ᾧ πᾶσα ἡ οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὐξοῖ εἰς ναὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ· ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς συνοικοδομεῖσθε εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι.

2.7.1 α'

² Οὐ δι' ἐτέρου, φησὶν, ἔπεμψεν, οὐδὲ δι' ἄλλου τινὸς ταῦτα ἐμήνυσεν ἡμῖν, ἀλλ' αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ. ³ οὐκ ἄγγελον, οὐκ ἀρχάγγελον ἀπέστειλεν, ἐπειδὴ τὸ διορθῶσαι τὰ τοσαῦτα κακὰ οὐδενὸς ἐτέρου ἦν, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ παρουσίας, καὶ τὸ ἀπαγγεῖλαι τὰ γενόμενα. ⁴ Ὑπηρετοῦ καὶ σχεδὸν διακόνου τάξιν ἀνεδέξατο ὁ Δεσπότης, καὶ ἦλθε, καὶ εὐηγγελίσαστο εἰρήνην Ὑμῖν, φησὶ, τοῖς μακρὰν, καὶ τοῖς ἐγγύς. ⁵ τοῖς Ἰουδαίοις, φησὶν, ἐγγύς, ὡς πρὸς ἡμᾶς· μακρὰν δὲ, τοὺς ἐξ ἐθνῶν αἰνιττόμενος, ὡς ξένους τῶν διαθηκῶν ὄντας. ⁶ **Ὅτι δι' αὐτοῦ ἔχομεν τὴν προσαγωγὴν ἀμφοτέροι ἐν ἐνὶ Πνεύματι πρὸς τὸν Πατέρα.** ⁷ εἰρήνην τὴν πρὸς τὸν Θεὸν φησὶ· καὶ γὰρ κατήλλαξεν ἡμᾶς. ⁸ ἄλλως δὲ καὶ αὐτὸς φησιν, **Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν·** καὶ πάλιν, **Θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον·** καὶ, **Ὅσα ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, λήψετε·** καὶ πάλιν, **Ὅτι ὁ Πατὴρ ὑμᾶς φιλεῖ.** ⁹ ταῦτα τῆς εἰρήνης τεκμήρια, καὶ πρὸς τούτους καὶ πρὸς ἐκείνους. ¹⁰ πρὸς τούτους πῶς; ¹¹ **Ὅτι δι' αὐτοῦ τὴν προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν ἀμφοτέροι ἐν ἐνὶ Πνεύματι,** οὐχ ὑμεῖς ἔλαττον, ἐκεῖνοι δὲ πλέον, ἀλλὰ μιᾷ χάριτι. ¹² τὴν μὲν γὰρ ὀργὴν ἔλυσεν τῷ θανάτῳ, ἐπεράστους δὲ ἡμᾶς ἐποίησε τῷ Πατρὶ διὰ τοῦ Πνεύματος. ¹³ ἰδοὺ πάλιν τὸ, ἐν, διὰ ἐστὶ· δι' ἑαυτοῦ καὶ Πνεύματος προσήγαγεν αὐτῷ. ¹⁴ **Ἄρα οὖν οὐκέτι ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι, ἀλλὰ συμπολίται τῶν ἁγίων.** ¹⁵ ὁρᾷς ὅτι οὐχ ἀπλῶς τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ τῶν ἁγίων καὶ μεγάλων ἐκείνων ἀνδρῶν τῶν περὶ Ἀβραὰμ καὶ Μωϋσῆν καὶ Ἡλίαν εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν ἀπεγράφημεν, εἰς ἐκείνην ἐμφανιζόμεθα; ¹⁶ οἱ γὰρ τοιαῦτα λέγοντες, φησὶν, ἐμφανίζουσιν ὅτι πατρίδα ζητοῦσιν. ¹⁷ **οὐκέτι ξένοι τῶν ἁγίων, οὐδὲ πάροικοι.** ¹⁸ οἱ γὰρ μὴ μέλλοντες ἐπιτεύξεσθαι τῶν οὐρανίων, πάροικοί εἰσιν. ¹⁹ ὁ γὰρ Υἱὸς, φησὶ, μένει εἰς τὸν αἰῶνα. ²⁰ καὶ **οἰκεῖοι, φησὶ, τοῦ Θεοῦ.** ²¹ ὅπερ ἔσχον ἐξ ἀρχῆς ἐκεῖνοι διὰ τοσούτων πόνων, τοῦτο ὑμῖν διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος κατωρθώθη. ²² **Ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν.** ²³ ἰδοὺ ἡ ἐλπίς τῆς κλήσεως. ²⁴ ὅρα πῶς πάντα φύρει, τοὺς Ἕλληνας, τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς ἀποστόλους, τοὺς προφῆτας, τὸν Χριστόν· καὶ ποτὲ μὲν ἀπὸ τοῦ σώματος, ποτὲ δὲ ἀπὸ τῆς οἰκοδομῆς τὴν συναφὴν δείκνυσιν. ²⁵ **Ἐποικοδομηθέντες, φησὶν, ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν.** ²⁶ τουτέστι, θεμέλιος οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ προφῆται. ²⁷ καὶ πρῶτον τίθησι τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ὄντας τοῖς χρόνοις· ἥτοι τοῦτο δεικνὺς καὶ λέγων, ὅτι θεμέλιός εἰσι καὶ οὗτοι καὶ ἐκεῖνοι, καὶ μία οἰκοδομὴ τὸ πᾶν καὶ ρίζα μία. ²⁸ ἐννόησον τοὺς Ἕλληνας θεμέλιον ἔχοντας τοὺς πατριάρχας. ²⁹ ἐνταῦθα μᾶλλον αὐτὸ τὸ κυριώτερον λέγει, ἢ ὅταν ἐγκεντρισμὸν λέγῃ· μᾶλλον ἐκεῖ καθάπτεται. ³⁰ εἶτα ἐπάγει, **ὄντος ἀκρογωνιαίου Ἰησοῦ Χριστοῦ·** δηλῶν ὅτι ὁ τὸ πᾶν συνέχων ἐστὶν ὁ Χριστός. ὁ γὰρ λίθος ὁ ἀκρογωνιαίος καὶ τοὺς τοίχους συνέχει, καὶ τοὺς θεμελίους. ³¹ **Ἐν ᾧ πᾶσα οἰκοδομή.** ³² ὅρα πῶς αὐτὸ συνῆψε· καὶ δείκνυσιν ποτὲ μὲν ἄνωθεν κατέχοντα τὸ πᾶν σῶμα καὶ συγκροτοῦντα, ποτὲ δὲ κάτωθεν διαβαστάζοντα τὴν οἰκοδομὴν, καὶ ρίζαν ὄντα. ³³ τὸ δὲ, **Ἐκτίσεν ἐν ἑαυτῷ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον,** εἰπὼν, διὰ τούτου ἐδήλωσεν, ὅτι δι' ἑαυτοῦ συνῆψεν ἑκατέρους τοὺς τοίχους, καὶ πάλιν ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη. ³⁴ καὶ, **Πρωτότοκος, φησὶ, πάσης κτίσεως·** τουτέστι, πάντα αὐτὸς διαβαστάζει. ³⁵ ἐν ᾧ πᾶσα οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη. ³⁶ κἂν τὸν ὄροφον εἴπῃς, κἂν τοὺς τοίχους, κἂν ὅτιον ἕτερον, τὸ πᾶν διαβαστάζει αὐτός. ³⁷ ἀλλαχοῦ δὲ αὐτὸν θεμέλιον καλεῖ· **Θεμέλιον γὰρ ἄλλον, φησὶν, οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός.** **Ἐν ᾧ πᾶσα οἰκοδομή, φησὶ, συναρμολογουμένη.** ³⁹ ἐνταῦθα τὸ ἀκριβὲς ἐμφαίνει, καὶ δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἐν ἄλλως τεθῆναι, μὴ μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας βιώσαντα. ⁴⁰ **Αὖξει γὰρ, φησὶν, εἰς ναὸν ἅγιον ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς, φησὶ, συνοικοδομεῖσθε.** ⁴¹ συνεχέστερον αὐτὸ λέγει, **Εἰς ναὸν ἅγιον, εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι.** ⁴² τί δὴ βούλεται ἡ οἰκοδομή; ⁴³ ὥστε τὸν Θεὸν ἐνοικῆσαι ἐν τῷ ναῷ τούτῳ. ⁴⁴ ἕκαστος γὰρ ὑμῶν ναὸς ἐστὶ, καὶ κοινῇ πάντες, καὶ ὡς ἐν σώματι Χριστοῦ οἰκεῖ, καὶ ὡς ἐν ναῷ πνευματικῷ οἰκεῖ. ⁴⁵ διὰ τοῦτο οὐκ εἶπε, πρόσδοτον, ἀλλὰ, **Προσαγωγὴν·** οὐ γὰρ ἀφ' ἑαυτῶν προσήλθομεν, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ προσήχθημεν· **Οὐδεὶς γὰρ, φησὶν, ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ·** καὶ πάλιν, **Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωή.** ⁴⁶ **Εἰς ναὸν ἅγιον συνοικοδομεῖσθε.**

2.7.2 β'

¹ Πάλιν ἐπὶ τὸ πρότερον ἄνεισιν ὑπόδειγμα, καὶ συνάπτει αὐτοὺς τοῖς ἁγίοις, οὐδαμοῦ ἀφείδαι ἀπηρτῆσθαι τοῦ Χριστοῦ. ² ἄρα μέχρι τῆς παρουσίας ἡ οἰκοδομὴ αὕτη· ἄρα διὰ τοῦτο Παῦλος ἔλεγεν, **Ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον τέθεικα·** καὶ πάλιν ἐνταῦθα, **Θεμέλιον ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστι Χριστός.** ³ ὁρᾷς ὅτι τὰ παραδείγματα πρὸς τὰ ὑποκείμενα, ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς ἐκλαμβάνειν χρή; ⁴ ἀπὸ παραδειγμάτων τοῦτο εἶπεν, ὡς ὅταν ὁ Χριστὸς γεωργὸν λέγῃ τὸν Πατέρα, καὶ ρίζαν ἑαυτόν. ⁵

Τούτου χάριν ἐγὼ Παῦλος ὁ δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ ὑμῶν τῶν ἐθνῶν. ⁶ εἶπε τοῦ Χριστοῦ τὴν κηδεμονίαν τὴν πολλήν· ἐκβαίνει λοιπὸν καὶ ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ, μικρὰν μὲν οὖσαν, καὶ σφόδρα οὐδὲν πρὸς ἐκείνην, ἱκανὴν δὲ καὶ ταύτην ἐπισπάσασθαι. ⁷ διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ δέδεμαι, φησὶν. ⁸ εἰ γὰρ ὁ Δεσπότης ὁ ἐμὸς ἐσταυρώθη δι' ὑμᾶς, πολλῶ μᾶλλον ἐγὼ δέδεμαι. ⁸ οὐ μόνον αὐτὸς ἐδέθη, ἀλλὰ καὶ τοὺς αὐτοῦ δούλους δεσμεῖσθαι συγχωρεῖ ὑπὲρ ὑμῶν τῶν ἐθνῶν. ⁹ πολλὴ ἡ ἔμφασις· οὐ μόνον ὑμᾶς οὐ βδελυττόμεθα λοιπὸν, ἀλλὰ καὶ δεσμούμεθα δι' ὑμᾶς, φησὶ, καὶ ἐγὼ τοσαύτης ἀπέλυνσα χάριτος. ¹⁰ **Εἴ γε ἠκούσατε τὴν οἰκονομίαν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ τῆς δοθείσης μοι εἰς ὑμᾶς.** ¹¹ τὴν πρόρρησιν αἰνίττεται τὴν πρὸς τὸν Ἀνανίαν ῥηθεῖσαν περὶ αὐτοῦ ἐν Δαμασκῷ, ἥνικα ἔλεγε· **Πορεύου, ὅτι σκεδὸς ἐκλογῆς μοί ἐστιν οὗτος τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων.** ¹² οἰκονομίαν χάριτός φησι τὴν ἀποκάλυψιν· τουτέστι, οὐ παρὰ ἀνθρώπου ἔμαθον· κατηξίωσε καὶ ἐμοὶ ἐνὶ ὄντι ἀποκαλύψαι δι' ὑμᾶς. ¹³ αὐτὸς γὰρ μοι εἶπε, φησὶ· **Πορεύου, ὅτι εἰς ἔθνη μακρὰν ἐξαποστελῶ σε.** ¹⁴ τὴν οἰκονομίαν καλῶς οὕτως εἶπεν· οἰκονομία γὰρ ἦν μεγάλη, τὸ μηδαμόθεν πειθόμενον ἄνωθεν καλέσαι, καὶ εἰπεῖν· **Σαῦλε, Σαῦλε, τί με διώκεις;** ¹⁵ καὶ τὸ πηρῶσαι τῷ φωτὶ ἐκείνῳ τῷ ἀπορρήτῳ. ¹⁶ **Εἴ γε ἠκούσατε, φησὶ, τὴν οἰκονομίαν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ τῆς δοθείσης μοι εἰς ὑμᾶς, ὅτι κατὰ ἀποκάλυψιν ἐγνωρίσθη μοι τὸ μυστήριον, καθὼς προέγραψα ἐν ὀλίγῳ.** ¹⁷ ἴσως διὰ τινων ἐδήλωσεν, ἢ οὐ πρὸ πολλοῦ γεγραφὼς ἦν. ¹⁸ δείκνυσιν ἐνταῦθα, ὅτι τὸ πᾶν τοῦ Θεοῦ ἐστιν, ὅτι οὐδὲν εἰσηνέγκαμεν. ¹⁹ τί γὰρ, εἰπέ μοι; ²⁰ Παῦλος αὐτὸς ὁ μέγας καὶ θαυμαστὸς, ὁ νομομαθὴς, ὁ ὑπὸ τοὺς πόδας Γαμαλιήλ κατὰ ἀκρίβειαν παιδευθεὶς οὐχὶ χάριτι ἐσώθη; ²¹ τοῦτο μυστήριον εἰκότως καλεῖ· μυστήριον γὰρ ἐστὶ τὸ τὰ ἔθνη ἐξαίφνης εἰς μείζονα τῶν Ἰουδαίων εὐγένειαν ἀναγαγεῖν. ²² **Καθὼς προέγραψα, φησὶν, ἐν ὀλίγῳ, διὰ βραχέων.** ²³ **Πρὸς ὃ δύνασθε ἀναγινώσκοντες νοῆσαι.** ²⁴ βαβαί· ὥστε οὐ τὸ πᾶν ἔγραφεν, οὐδὲ ὅσα γράψαι ἐχρῆν. ²⁵ ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ἡ φύσις τοῦ πράγματος τοῦτο ἐποίει, ἀλλαχοῦ δὲ ἡ κακία, ὡς παρ' Ἑβραίοις, ὡς παρὰ Κορινθίοις. ²⁶ **Πρὸς ὃ δύνασθε ἀναγινώσκοντες νοῆσαι τὴν σύνεσίν μου, φησὶν, ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Χριστοῦ·** τουτέστι, πῶς συνῆκα, πῶς ἐνόησα, ἢ τοιαῦτα, ἃ εἶπεν ὁ Θεὸς, ἢ ὅτι κάθηται ἐκ δεξιῶν. ²⁷ εἶτα καὶ τὸ ἀξίωμα, ὅτι **Οὐκ ἐποίησεν οὕτως ὁ Θεὸς παντὶ ἔθνει·** καὶ ποῖον ἔθνος τοῦτο, ὃ ἐποίησεν οὕτως ὁ Θεὸς δηλῶν, ἐπάγει· **Ὁ ἐτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις ἐν τῷ Πνεύματι.** ²⁸ τί οὖν, εἰπέ μοι, οὐκ ᾔδесαν οἱ προφῆται; ²⁹ πῶς οὖν φησιν ὁ Χριστὸς, ὅτι Μωϋσῆς καὶ οἱ προφῆται ταῦτα περὶ ἐμοῦ ἔγραφαν; ³⁰ καὶ πάλιν, **Εἰ ἐπιστεύσατε Μωϋσῇ, ἐπιστεύσατε ἂν ἐμοί;** ³¹ καὶ πάλιν, **Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφὰς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν, κάκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ;** ³² τοῦτό φησιν, ἢ ὅτι πᾶσιν ἀνθρώποις οὐκ ἀπεκαλύφθη· προσέθηκε γὰρ, **Ὁ ἐτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη·** ἢ ὅτι οὕτως οὐκ ἐγνωρίσθη διὰ πραγμάτων αὐτῶν καὶ ἔργων, **Ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις ἐν Πνεύματι.** ³³ ἐνόησον γάρ· ὁ Πέτρος, εἰ μὴ παρὰ τοῦ Πνεύματος ἤκουσεν, οὐκ ἂν ἐπορεύθη εἰς τὰ ἔθνη. ³⁴ ἄκουσον γὰρ τί φησιν· **Ἄρα ἔδωκεν ὁ Θεὸς αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς καὶ ἡμῖν.** ³⁵ τοῦτό ἐστὶν ὃ φησιν, **Ἐν Πνεύματι,** ὅτι διὰ Πνεύματος ἠξίωσεν ὁ Θεὸς λαβεῖν αὐτοὺς τὴν χάριν. ³⁶ ἔλεγον μὲν οὖν οἱ προφῆται, οὕτω δὲ ἀκριβῶς οὐκ ᾔδесαν, ὅπου γε οὐδὲ οἱ ἀπόστολοι μετὰ τὸ ἀκοῦσαι· πολὺ γὰρ ὑπερέβαιναν ἀνθρώπινον λογισμὸν καὶ ἐλπίδα κοινήν. ³⁷ **Εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμετοχα.**

2.7.3 γ'

¹ Τί ἐστὶ, **Συγκληρονόμα καὶ συμμετοχα τῆς ἐπαγγελίας, καὶ σύσσωμα;** ² τοῦτό ἐστὶ τὸ μέγα, τὸ ἐν σῶμα εἶναι, ἢ ἐγγύτης ἢ πολλή. ³ ὅτι μὲν γὰρ κληθήσεται, ᾔδесαν, ὅτι δὲ ἐπὶ τούτοις, οὐκέτι. ⁴ τοῦτο τοίνυν καλεῖ μυστήριον τῆς ἐπαγγελίας. ⁵ μετεῖχον οἱ Ἰσραηλῖται, συμμετεῖχον δὲ καὶ τὰ ἔθνη τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ. ⁶ **Ἐν τῷ Χριστῷ διὰ τοῦ εὐαγγελίου.** ⁷ τουτέστι, τῷ πεμφθῆναι καὶ πρὸς αὐτοὺς, καὶ τῷ πιστεῦσαι· οὐ γὰρ ἀπλῶς, ἀλλὰ, **Διὰ τοῦ εὐαγγελίου.** ⁸ ἄλλα τοῦτο μὲν οὐδὲν μέγα, μικρὸν γὰρ, καὶ ἄλλο μείζον ἡμῖν ἀποκαλύπτει, ὅτι οὐ μόνον ἄνθρωποι, ἀλλ' οὐδὲ ἄγγελοι, οὐδὲ ἀρχάγγελοι, οὐδὲ ἄλλη τις κτιστὴ δύναμις ᾔδει τοῦτο· μυστήριον γὰρ ἦν τοῦτο, καὶ οὐκ ἀπεκαλύφθη τινί. ⁹ **Τὴν σύνεσίν μου, φησὶ, νοῆσαι.** ¹⁰ τοῦτο αἰνίττεται ἴσως, ὃ ἐν ταῖς Πράξεσιν εἶπεν αὐτοῖς, ὅτι τις ἡ σύνεσις αὐτοῦ, ὅτι καὶ τὰ ἔθνη προσκαλεῖται. ¹¹ ταύτην ἑαυτοῦ λέγει σύνεσιν τὴν τοῦ μυστηρίου, ὃ εἶπεν, ὅτι ἐν ἑαυτῷ κτίσει εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον. ¹² ἀπὸ γὰρ ἀποκαλύψεως ἔμαθεν, ὅτι οὐ δεῖ βδελύττεσθαι τὰ ἔθνη, καὶ οὗτος καὶ Πέτρος· καὶ τοῦτο ἐν τῇ ἀπολογίᾳ αὐτοῦ φησιν. ¹³ **Οὗ ἐγενόμην διάκονος κατὰ τὴν δωρεὰν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ τὴν δοθείσάν**

μοι κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. ¹⁴ εἶπεν, ὅτι δέσμιός εἰμι, ἀλλὰ πάλιν τὸ ὅλον αὐτοῦ εἶναι φησι, **Κατὰ τὴν δωρεὰν τῆς χάριτος αὐτοῦ, λέγων· κατὰ δύναμιν γὰρ δωρεᾶς γέγονε τὸ ἀξίωμα τῆς τιμῆς ταύτης. ἀλλ’ οὐκ ἔρκει ἡ δωρεὰ, εἰ μὴ καὶ δύναμιν ἐνέθηκεν.**

¹⁵ Ὅντως γὰρ δυνάμεως μεγάλης, καὶ οὐκ ἔρκει ἀνθρωπίνη σπουδή. ¹⁶ τρία γὰρ εἰσήνεγκεν εἰς τὸ κήρυγμα, προθυμίαν ζέουσιν καὶ παράβολον, ψυχὴν πᾶν ὅτιοῦν ὑπομεῖναι ἔτοιμον, καὶ σύνεσιν καὶ σοφίαν· οὐ γὰρ ἔρκει τὸ φιλοκίνδυνον, ὁ βίος ἄληπτος, εἰ μὴ καὶ δύναμιν Πνεύματος ἔλαβε. ¹⁷ καὶ θεὰ ἀπ’ αὐτοῦ πρώτου, μᾶλλον δὲ ἄκουε αὐτοῦ γράφοντος· **Ἵνα μὴ μωμηθῇ ἡ διακονία ἡμῶν· καὶ πάλιν, Ἡ γὰρ παράκλησις ἡμῶν οὐκ ἐκ πλάνης, οὐδὲ ἐξ ἀκαθαρσίας, οὔτε ἐν λόγῳ κολακείας, οὔτε ἐν προφάσει πλεονεξίας.** ¹⁸ εἶδες τὸ ἄμωμον; ¹⁹ καὶ πάλιν, **Προνοοῦμενοι καλὰ, οὐ μόνον ἐνώπιον Κυρίου, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον ἀνθρώπων.** ²⁰ εἶτα μετὰ ταῦτα, **Καθ’ ἐκάστην ἡμέραν ἀποθνήσκω, νῆ τὴν ἡμετέραν καύχησιν, ἣν ἔχω ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· καὶ πάλιν, Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλίψις, ἢ στενοχωρία, ἢ διωγμός;** ²¹ καὶ πάλιν, **Ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς, ἐν στενοχωρίαις, ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς·** εἶτα ἡ οἰκονομία αὐτοῦ· **Γέγονα τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος, τοῖς ὑπὸ νόμον ὡς ὑπὸ νόμον·** καὶ ξυρᾶται, καὶ μυρία ποιεῖ. ²² ὁ δὲ πάντων κεφάλαιον, ἐν δυνάμει Πνεύματος ἁγίου. ²³ **Οὐ γὰρ τολμήσω λαλῆσαί τι,** φησὶν, **ὧν οὐ κατειργάσατο Χριστὸς δι’ ἐμοῦ·** καὶ πάλιν, **Τί γὰρ ἐστίν, ὃ ἡττήθητε ὑπὲρ τὰς λοιπὰς Ἐκκλησίας;** ²⁴ καὶ πάλιν, **Οὐδὲν γὰρ ὑστέρησα τῶν ὑπερλίαν ἀποστόλων, εἰ καὶ οὐδὲν εἰμι.** ²⁵ τούτων γὰρ ἄνευ οὐ δυνατόν. ²⁶ οὐ διὰ τὰ σημεῖα οὖν αὐτοῦ ἐγένοντο πιστοί· οὐ γὰρ τὰ σημεῖα τοῦτο ἐποίει· οὐδὲ ἀπὸ τούτων ἡξίου μέγα φρονεῖν, ἀλλ’ ἀπὸ τῶν ἄλλων. ²⁷ δεῖ γὰρ καὶ ἄληπτον εἶναι καὶ οἰκονομικὸν καὶ ῥησοκίνδυνον καὶ διδακτικόν. ²⁸ τούτοις τὸ πλεον κατῴρθου· εἰ ταῦτα ἦν, οὐδὲν ἔδει σημείων.

²⁹ Ὅρῳμεν γοῦν αὐτὸν καὶ πρὸ τῶν σημείων μυρία τοιαῦτα κατῴρθωκότα. ³⁰ νῦν δὲ οὐδὲν τούτων ἔχοντες ἡμεῖς, βουλόμεθα πάντων κρατεῖν. ³¹ θάτερον γὰρ ἂν διασπασθῇ θατέρου, τὸ λοιπὸν ἄχρηστον γίνεται. ³² τί γὰρ ὄφελος ῥησοκίνδυνον εἶναι, βίου ὄντα ἐπιληψίμου; ³³ **Εἰ γὰρ τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος,** φησὶ, **τὸ σκότος πόσον;** ³⁴ τί τὸ ὄφελος βίου εἶναι ἀλήπτου, νωθρὸν ὄντα καὶ ὑπνηλόν; ³⁵ **Ἐὰν γὰρ μὴ τις ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ,** φησὶ, **καὶ ἀκολουθήσῃ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος·** καὶ, **Ἐὰν μὴ τις θῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων.** ³⁶ τί δὲ ὄφελος εἶναι ταῦτα ἀμφοτέρω, καὶ μὴ εἶναι οἰκονομικόν, τῷ εἰδέναι πῶς δεῖ ἐνὶ ἐκάστῳ ἀποκρίνασθαι; ³⁷ εἰ καὶ τὰ σημεῖα οὐκ ἐν ἡμῖν, ταῦτα ἀμφοτέρω ἐν ἡμῖν. ³⁸ ἀλλ’ ὅμως τοσαῦτα εἰσφέρων περὶ ἑαυτοῦ, τὸ πᾶν ἐλογίζετο τῇ χάριτι. τοῦτο εὐγνώμονος οἰκέτου. ³⁹ καὶ οὐδ’ ἂν ἐμάθομεν αὐτοῦ ποτε τὰ κατορθώματα, εἰ μὴ εἰς ἀνάγκην κατέστη τοῦ πράγματος. ⁴⁰ ἄρα ἄξιοι ἐσμεν καὶ μεμνησθαι Παύλου; ⁴¹ ἐκεῖνος καὶ τὴν χάριν ἔχων βοηθοῦσαν, οὐκ ἠρκεῖτο, ἀλλὰ μυρίους εἰσέφερε κινδύνους· ἡμεῖς δὲ ἀπεστερημένοι τῆς παρρησίας ἐκείνης, πόθεν, εἰπέ μοι, προσδοκῶμεν ἢ τοὺς ἐγγχειρισθέντας φυλάξαι, ἢ τοὺς οὐδέπω προσελθόντας προσλαβεῖν, ἀνθρωποὶ τρυφᾶν μεμελετηκότες καὶ ἀνάπαυσιν πανταχοῦ ζητοῦντες, καὶ κινδύνους οὐδὲ ὄναρ ἐνεγκεῖν δυνάμενοι, μᾶλλον δὲ οὐ θέλοντες, τῆς δὲ σοφίας ἐκείνου τοσοῦτον ἀπέχοντες, ὅσον ὁ οὐρανὸς τῆς γῆς; ⁴² διὰ τοῦτο καὶ οἱ ὑφ’ ἡμῖν πολλὰ τῶν τότε ἀφεςτήκασιν, ἐπεὶ οἱ τότε μαθηταὶ τῶν νῦν διδασκάλων κρείττους ἦσαν, ἐν μέσοις δήμοις καὶ τυράννοις ἀπειλημμένοι, καὶ πάντας πάντοθεν ἔχοντες πολεμίους, καὶ οὐδὲ πρὸς βραχὺ καθελκόμενοι καὶ ἐπικαμπτόμενοι.

2.7.4 δ’

¹ Ἄκουε γοῦν τί φησι Φίλιππης· **Ὅτι ὑμῖν ἐχαρίσθη τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν.** ² Θεσσαλονικεῦσι δὲ πάλιν, ὅτι **Μιμηταὶ ἐγένεσθε τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ τῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ.** ³ καὶ Ἑβραίοις δὲ γράφων ἔλεγε· **Καὶ τὴν ἀρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε.** ⁴ καὶ Κολοσσαεῦσι δὲ μαρτυρεῖ λέγων· **Ἀπεθάνετε γὰρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ·** καὶ αὐτοῖς δὲ τούτοις πολλοὺς κινδύνους μαρτυρεῖ. ⁵ καὶ Γαλάταις δὲ γράφων λέγει· **Τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῇ, εἴ γε καὶ εἰκῇ.** ⁶ καὶ ὁρᾷ αὐτοὺς περὶ εὐποΐας πάντας ἐσχολακότας. ⁷ διὰ τοῦτο καὶ ἡ χάρις ἐνήργει τότε, διὰ τοῦτο καὶ ἐν κατορθώμασιν ἔζων, ἄκουε δὲ καὶ Κορινθίοις τί γράφει, οἷς μυρία ἐγκαλεῖ· οὐχὶ καὶ αὐτοῖς μαρτυρεῖ, λέγων, **Ἀλλὰ τὸν ζῆλον ὑμῶν, ἀλλὰ τὴν ἐπιπόθησιν;** ⁸ καὶ πάλιν περὶ τούτου ὅσα αὐτοῖς μαρτυρεῖ, ταῦτα οὐδὲ ἐν διδασκάλοις ἴδιοι τις ἂν γινόμενα νῦν· ὥστε πάντα οἶχεται καὶ ἀπόλωλε. ⁹ τὸ δὲ αἴτιον, τὸ τὴν ἀγάπην ἐψύχθαι, τὸ τοὺς ἁμαρτάνοντας μὴ κολάζεσθαι· ἄκουε γὰρ αὐτοῦ γράφοντος τῷ Τιμοθέῳ, καὶ λέγοντος· **Τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐνώπιον πάντων ἔλεγγε·** τὸ τοὺς ἄρχοντας νοσεῖν· τῆς γὰρ κεφαλῆς οὐχ ὑγιαίνουσης, πῶς ἂν τὸ λοιπὸν

σῶμα εὐρωστον μένοι; ¹⁰ ὅρα γοῦν ἀνωμαλία νῦν ὅση. ¹¹ οἱ μὲν γὰρ ὀρθῶς βιοῦντες, καὶ ὅπωςδήποτε παρρησίαν ἔχοντες, τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων κατειλήφασιν, καὶ ἐκ μέσου γεγονάσιν, ὥσπερ πολέμιου καὶ ἀλλοτρίου, ἀλλ' οὐχὶ οἰκείου σώματος ἀποσπώμενοι· φθόροι δὲ καὶ μυρίων γέμοντες κακῶν εἰσεπήδησαν εἰς τὰς Ἐκκλησίας· ὧνται γεγονάσιν αἱ ἀρχαί. ¹² μυρία ἐντεῦθεν τίκεται κακὰ, καὶ οὐδεὶς ὁ διορθούμενος, οὐδεὶς ὁ ἐπιτιμῶν· ἀλλ' ὁδόν τινα καὶ ἀκολουθίαν ἔλαβεν ἡ ἀταξία. ¹³ ἡμαρτέ τις, καὶ ἐνεκλήθη; ¹⁴ οὐ πρὸς τὸ δεῖξαι ἑαυτὸν ἀθῶν σπεύδει, ἀλλὰ πρὸς τὸ δυνηθῆναι κοινωνοὺς τῶν ἐγκλημάτων εὑρεῖν. ¹⁵ τί πάθω, ὅτι γέεννα ἡπειλήται; πιστεύσατέ μοι, ὥς εἰ μὴ ἐκεῖ τεταμίευτο τὴν κόλασιν ἡμῖν ὁ Θεός, τῶν Ἰουδαϊκῶν συμφορῶν μείζους ἂν εἶδετε καθ' ἐκάστην ἡμέραν τραγωδίας. ¹⁶ τί γάρ; ἀλλὰ μὴ ὀργισθῆτω μηδεὶς· οὐ γὰρ ὀνομαστὶ ἐρῶ· εἴ τις παραγενόμενος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὑμᾶς τοὺς νῦν ὄντας ἐνθάδε παραστήσας, τοὺς μεθ' ἡμῶν ὄντας, ἐξέτασιν ἐποιεῖτο· μᾶλλον δὲ οὐ νῦν, ἀλλ' εἴ τις κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πάσχα πάντας τοὺς προσιόντας καὶ λουομένους, μετὰ τὸ προσελθεῖν τοῖς μυστηρίοις ἐξήτασε σὺν ἀκριβείᾳ, πνεῦμα τοιοῦτον λαβὼν, ὥστε εἰδέναι τὰ πεπραγμένα αὐτοῖς μετὰ ἀκριβείας, πολλὰ ἂν εὐρέθη βαρύτερα τῶν Ἰουδαϊκῶν κακῶν. ¹⁷ καὶ γὰρ οἰωνιζομένους, καὶ φαρμακείας καὶ κληδονισμοὺς καὶ ἐπωδαῖς κεχρημένους, καὶ πεπορνευκότας, καὶ μοιχεύσαντας, καὶ μεθύσους, καὶ λοιδοροὺς εὗρεν ἅν. ¹⁸ πλεονέκτας δὲ οὐ βούλομαι λέγειν, μὴ καὶ τινων ἄψωμαι τῶν ἐνθάδε ἐστώτων. ¹⁹ τί δὲ, εἴ τις τοὺς ἐν τῇ οἰκουμένῃ προσιόντας ἅπαντας ἡρεῦνησε, ποῖον οὐκ ἂν εὗρε πλημμέλημα; ²⁰ τί δὲ τοὺς ἄρχοντας; ²¹ οὐχὶ χρημάτων ἐφιεμένους, οὐχὶ ἀρχὰς ὠνουμένους, οὐχὶ φθονερούς, οὐχὶ βασκάνους, οὐχὶ κενοδόξους, οὐχὶ λαιμάργους, καὶ χρημάτων δούλους; ²² τοσαύτης οὖν ἀσεβείας γινομένης, τί οὐχὶ προσδοκῆσαι χρή δεινόν; ²³ καὶ ἵνα μάθητε ὅση τιμωρία ὑπεύθυνοί εἰσιν οἱ τούτοις ἀλίσκόμενοι τοῖς ἁμαρτήμασιν, ἐννοεῖτε τὰ παλαιά· εἷς ἔκλεψεν ἱερὰ χρήματα στρατιώτης ἄνθρωπος, καὶ πάντες ἀπώλονται. ²⁴ ἄρα ἴστε τὴν ἱστορίαν; ²⁵ περὶ τοῦ Χαρμὶ λέγω τοῦ τὸ ἀνάθημα κλέψαντος. ²⁵ καὶ τότε μὲν ὁ προφήτης ἔλεγεν, ὅτι **Ἐνεπλήσθη ἡ χώρα αὐτῶν κληδονισμῶν, ὡς ἡ τῶν ἀλλοφύλων.** ²⁶ νῦν δὲ μυρία γέμει πανταχοῦ κακὰ, καὶ οὐδεὶς δέδοικε. ²⁷ φοβηθῶμεν λοιπόν· οἶδεν ὁ Θεὸς καὶ δικαίους μετὰ ἀσεβῶν τιμωρεῖσθαι, οἷον γέγονεν ἐπὶ τοῦ Δανιὴλ, ἐπὶ τῶν τριῶν παίδων, οἷον ἐπὶ μυρίων ἐτέρων, οἷον ἐπὶ τῶν πολέμων τῶν ἔτι καὶ νῦν συμβαινόντων. ²⁸ οὗτοι μὲν γὰρ καὶ αὐτὸ ὅσον ἔχουσιν ἁμαρτημάτων βάρος, διὰ τούτου ἀποτίθενται, ἐκεῖνοι δὲ οὐ. ²⁹ διὰ ταῦτα πάντα προσέχωμεν ἑαυτοῖς. ³⁰ οὐχ ὁρᾶτε τοὺς πολέμους; ³¹ οὐκ ἀκούετε τὰς συμφοράς; ³² οὐ παιδεύεσθε τούτοις; ³³ ἔθνη καὶ πόλεις ὀλόκληροι κατεποντίσθησαν καὶ ἀπώλονται, μυριάδες τοσαῦτα παρὰ τοῖς βαρβάροις δουλεύουσιν· ἂν μὴ τῇ γεέννῃ σωφρονιζώμεθα, κἂν τούτοις. ³⁴ μὴ καὶ ταῦτα ἀπειλαί εἰσι, καὶ οὐχὶ πράγματα ἐκβεβηκότα; ³⁵ μεγάλην ἐκεῖνοι τὴν δίκην ἔδωκαν, ἀλλὰ μείζονα δώσομεν ἡμεῖς, οἱ μὴδὲ ταῖς ἐκείνων σωφρονιζόμενοι συμφοραῖς. ³⁶ φορτικὸς ὁ λόγος, οἶδα κἀγὼ, ἀλλ' ἐὰν αὐτῷ προσέχωμεν, κέρδος ἔχων. ³⁷ οὐ γὰρ ἔχει πρὸς χάριν ὁμιλεῖν, μᾶλλον δὲ οὐδέποτε, ἀλλ' αἰεὶ τὰ δυνάμενα συστεῖλαι καὶ σωφρονίσει τὴν ψυχὴν. ³⁸ ταῦτα γὰρ αἷτια γίνεται τῶν μελλόντων ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιланθρωπία.

2.8 Ὅμιλία Ζ'.

¹ Ἐμοὶ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων ἁγίων ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη, ἐν τοῖς ἔθνεσιν εὐαγγελίσασθαι τὸν ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τοῦ Χριστοῦ, καὶ φωτίσαι πάντας, τίς ἡ οἰκονομία τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀποκεκρυμμένου ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ τῷ τὰ πάντα κτίσαντι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἵνα γνωρισθῇ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ, κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων, ἣν ἐποίησεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

2.8.1 α'

² Τοὺς εἰς ἱατρεῖον ἐρχομένους οὐχ ἀπλῶς ἐκεῖ δεῖ πορεύεσθαι, ἀλλ' ὥστε μαθάνειν θεραπεύεσθαι, καὶ φάρμακα ἐπιτιθέναι. ³ καὶ ἡμᾶς τοῖνυν ἐνταῦθα παραγενομένους, οὐχ ἀπλῶς δεῖ τοῦτο ποιεῖν, ἀλλὰ μαθάνειν τῆς ταπεινοφροσύνης Παύλου τὴν ὑπερβολήν. ⁴ τί γάρ; ἐπειδὴ ἔμελλε λέγειν τὸ μέγεθος τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἄκουσον τί φησιν· **Ἐμοὶ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων ἁγίων ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη.** ⁵ ἦν μὲν ταπεινοφροσύνης καὶ τὸ ἐπὶ τοῖς προτέροις ἁμαρτήμασι, καίτοι ἐξηλειμμένοις, θρηνεῖν, καὶ μεμνησθαι αὐτῶν, καὶ μετριάζειν, ὡς ὅταν λέγῃ βλάσφημον ἑαυτὸν καὶ διώκτην καὶ ὑβριστήν· ἀλλ' οὐδὲν ἴσον τούτου. πρότερον γὰρ, φησὶ, τοιοῦτος ἦμην, καὶ ἔκτρωμα δὲ ἑαυτὸν καλεῖ· τὸ δὲ μετὰ τοσαῦτα κατορθώματα καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος μετριάζειν, καὶ πάντων ἑαυτὸν λέγειν ἐλαχιστότερον, πολλῆς καὶ ὑπερβαλλούσης ἐστὶ μετριοτήτος. ⁶ Ἐμοὶ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων ἁγίων. οὐκ εἶπε, τῶν ἀποστόλων· ὥστε κἀκεῖνο τούτου

ἔλαττον. ⁷ ἐκεῖ γὰρ εἶπεν, **Οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος**; ἐνταῦθα δὲ καὶ τῶν ἁγίων πάντων ἐλαχιστότερον εἶναι φησιν. ⁸ Ἐμοί, φησὶ, **τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων ἁγίων ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη**. ⁹ ποία; **Εὐαγγελίσασθαι τοῖς ἔθνεσι τὸν ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τοῦ Χριστοῦ, καὶ φωτίσαι πάντας, τίς ἡ οἰκονομία τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀποκεκαλυμμένου ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ, τῷ τὰ πάντα κτίσαντι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα γνωρισθῇ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ**. ¹⁰ ἔστω, ἀνθρώποις οὐκ ἀπεκαλύφθη· καὶ ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους φωτίζεις, καὶ ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας; ¹¹ ναὶ, φησὶν· ἐν γὰρ τῷ Θεῷ κέκρυπτο, καὶ Θεῷ τῷ πάντα κτίσαντι διὰ Ἰησοῦ. ¹² καὶ τολμᾷς τοῦτο εἰπεῖν; ¹³ ναὶ, φησὶν. ¹⁴ ἀλλὰ πόθεν τοῦτο δῆλον τοῖς ἀγγέλοις γέγονε; ¹⁵ διὰ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ οὐδὲ ἀπλῶς εἶπεν, Ἡ ποικίλη σοφία τοῦ Θεοῦ, ἀλλ', **Ἡ πολυποίκιλος**. ¹⁶ τί οὖν ἐστὶ τοῦτο; ¹⁷ οὐκ ᾔδесαν ἄγγελοι; οὐδαμῶς· εἰ γὰρ ἀρχαὶ οὐκ ᾔδесαν, πολλῷ μᾶλλον ἄγγελοι οὐκ ᾔδесαν ἅν. ¹⁸ τί οὖν; οὐδὲ ἀρχάγγελοι ᾔδесαν; ¹⁹ οὐδὲ ἐκεῖνοι· πόθεν δὲ καὶ ἔμελλον εἰσεσθαι; ²⁰ τίνας ἀποκαλύπτοντος; ²¹ ὅτε ἡμεῖς ἐμάθομεν, τότε καὶ ἐκεῖνοι δι' ἡμῶν. ²² ἄκουε γὰρ τοῦ ἀγγέλου λέγοντος πρὸς τὸν Ἰωσήφ· **Καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν**. ²⁴ αὐτὸς ἀπεστάλη εἰς τὰ ἔθνη, ἐκεῖνοι δὲ εἰς τὴν περιτομήν. ²⁵ ὥστε, τὸ θαυμασιώτερον καὶ ἐκπληκτον, ἐμοί, φησὶν, ἐδόθη τῷ ἐλαχιστοτέρῳ, καὶ τοῦτο δὲ χάριτος ἦν, τὸ τὸν μικρὸν τὰ μείζονα ἐγχειρισθῆναι, τὸ γενέσθαι τούτων εὐαγγελιστήν. ²⁶ ὁ γὰρ τῶν μειζόνων γενόμενος εὐαγγελιστής, ταύτη μέγας ἐστίν. ²⁷ **Εὐαγγελίσασθαι ἐν τοῖς ἔθνεσι τὸν ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τοῦ Χριστοῦ**. ²⁸ εἰ ὁ πλοῦτος αὐτοῦ ἀνεξιχνίαστος, καὶ μετὰ τὸ φανῆναι, πολλῷ μᾶλλον ἢ οὐσία. ²⁹ εἰ μυστήριον ἐτι ἐστὶ, πολλῷ μᾶλλον πρὸ τοῦ γνωρισθῆναι. ³⁰ μυστήριον γὰρ αὐτὸ διὰ τοῦτο καλεῖ, ἐπειδὴ μηδὲ ἄγγελοι ᾔδесαν, μηδὲ ἐτέρῳ τινὶ δῆλον ἦν. ³¹ **Καὶ φωτίσαι πάντας**, φησὶ, **τίς ἡ οἰκονομία τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀποκεκρυμμένου ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ τῷ τὰ πάντα κτίσαντι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ**. ³² ἄγγελοι τοῦτο μόνον ᾔδесαν, ὅτι **Ἐγενήθη μερὶς Κυρίου λαὸς αὐτοῦ**· καὶ πάλιν, **Ὁ ἀρχὼν τῶν Περσῶν**, φησὶν, **ἀντέστη μοι**. ³³ ὥστε οὐδὲν θαυμαστὸν, εἰ καὶ τοῦτο ἠγνόουν. ³⁴ εἰ γὰρ τὰ τῆς ἐπανόδου ἠγνόουν, πολλῷ μᾶλλον ταῦτα· καὶ γὰρ εὐαγγέλιον τοῦτό ἐστιν. ³⁵ **Ὅστις**, φησὶ, **σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ τὸν Ἰσραήλ**. ³⁶ οὐδὲν περὶ τῶν ἐθνῶν· ἀλλὰ περὶ τῶν ἐθνῶν τὸ Πνεῦμα ἀποκαλύπτει. ³⁷ ὅτι μὲν οὖν ἐκλήθησαν, ᾔδесαν, ὅτι δὲ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς, καὶ ὥστε εἰς τὸν θρόνον καθίσει τὸν τοῦ Θεοῦ, τοῦτο τίς ἂν προσεδόκησε; ³⁸ τίς ἂν ἐπίστευσε; ³⁹ **Τοῦ ἀποκεκρυμμένου**, φησὶν, **ἐν τῷ Θεῷ**. ⁴⁰ ταύτην δὲ τὴν οἰκονομίαν σαφέστερον ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἀποκαλύπτει. ⁴¹ **Ἐν τῷ Θεῷ**, φησὶ, **τῷ τὰ πάντα κτίσαντι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ**. ⁴² καὶ καλῶς ἐμνημόνευσε κτίσεως, εἰπὼν, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. ⁴³ ὁ γὰρ πάντα δι' αὐτοῦ κτίσας, καὶ τοῦτο δι' αὐτοῦ ἀποκαλύπτει· οὐδὲν γὰρ χωρὶς αὐτοῦ πεποίηκε· **Χωρὶς γὰρ αὐτοῦ**, φησὶν, **ἐγένετο οὐδέν**. ⁴⁴ εἰπὼν ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας, καὶ τοὺς ἄνω καὶ τοὺς κάτω εἶπε. ⁴⁵ **Κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων**. ⁴⁶ νῦν μὲν, φησὶ, γέγονεν, οὐ νῦν δὲ ὥριστο, ἀλλ' ἄνωθεν προτετύπωτο. ⁴⁷ **Κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων**, ἣν ἐποίησεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ **τῷ Κυρίῳ ἡμῶν**· τουτέστι, κατὰ πρόγνωσιν τῶν αἰώνων, προειδὼς τὰ μέλλοντα· τοὺς μέλλοντας αἰῶνάς φησιν· ᾔδει γὰρ τὰ ἐσόμενα, καὶ οὕτως ὥρισε. ⁴⁸ **Κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων**· ἴσως τούτων ὧν ἐποίησεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅτι διὰ τοῦ Χριστοῦ γέγονεν ἅπαν. ⁴⁹ **Ἐν ᾧ ἔχομεν**, φησὶ, **τὴν παρρησίαν καὶ τὴν προσαγωγὴν ἐν πεποιθήσει διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ**. ⁵⁰ οὐχ ὡς αἰχμάλωτοι, φησὶ, προσήχθημεν, οὐδ' ὡς συγγνώμης ἀξιούμενοι, οὐδὲ ὡς ἡμαρτηκότες. καὶ, **τὴν παρρησίαν** γὰρ, φησὶν, **ἔχομεν ἐν πεποιθήσει**, τουτέστι, μετὰ τοῦ θαρρεῖν. ⁵¹ πόθεν; **Διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ**. **Διὸ αἰτοῦμαι μὴ ἐκκακεῖν ἐν ταῖς θλίψεσί μου ὑπὲρ ὑμῶν, ἥτις ἐστὶ δόξα ὑμῶν**. ⁵² πῶς ἐστὶν ὑπὲρ αὐτῶν; ⁵³ πῶς ἐστὶ δόξα αὐτῶν; ⁵⁴ ὅτι οὕτως αὐτοὺς ἠγάπησεν ὁ Θεός, ὥστε καὶ τὸν Υἱὸν ὑπὲρ αὐτῶν δοῦναι, καὶ τοὺς δούλους κακοῦν. ⁵⁵ Ἴνα γὰρ οὗτοι τύχωσι τοσούτων ἀγαθῶν, Παῦλος ἐδεσμεῖτο. ⁵⁶ Ἄρα τοῦτο τῆς πολλῆς τοῦ Θεοῦ περὶ αὐτοὺς ἀγάπης· ὅπερ καὶ περὶ τῶν προφητῶν φησιν ὁ Θεός· **Ἀπέκτεινον αὐτοὺς ἐν ῥήματι στόματός μου**. ⁵⁸ πῶς δὲ ἐξεκákουν, ἄλλου θλιβομένου; τουτέστιν, ἐθορυβοῦντο, ἐταράττοντο. ταῦτα καὶ Θεσσαλονικεῦσι γράφων λέγει· **Ὡστε μηδένα σαίνεσθαι ἐν ταῖς θλίψεσι ταύταις**. ⁵⁹ οὐ μόνον γὰρ οὐκ ἀλγεῖν, ἀλλὰ καὶ χαίρειν χρή. ⁶⁰ εἰ γὰρ ἀπὸ τῆς προρρήσεως παραμυθεῖσθε, προλέγομεν ὑμῖν, ὅτι μέλλομεν θλίβεσθαι ἐνθάδε. ⁶¹ τί δήποτε; ὅτι οὕτως ὁ Δεσπότης προσέταξε. ⁶² **Τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς, καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται**. ⁶³ τὴν διάθεσιν τῆς εὐχῆς τῆς ὑπὲρ αὐτῶν δείκνυσιν. ⁶⁴ οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, εὐχομαι, ἀλλὰ τὴν κατανευυγμένην δέησιν διὰ τοῦ κάμπτειν τὰ γόνατα ἐδήλωσεν. ⁶⁵ **Ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ**. οὐκέτι κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων, φησὶν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἄνω καὶ τὰς κάτω ποιήσαντα φυλάς, οὐχ οἷαι αἱ Ἰουδαϊκαί. ⁶⁶ **Ἴνα δῶῃ ὑμῖν κατὰ τὸν**

πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ δυνάμει κραταιωθῆναι διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον, κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν.⁶⁷ ὅρα μεθ' ὅσης ἀπληστίας ἐπεύχεται αὐτοῖς τὰ ἀγαθὰ ὥστε μὴ περιφέρεσθαι, πῶς δὲ τοῦτο γίνεται; ⁶⁸ Διὰ Πνεύματος ἁγίου εἰς τὸν ἔσω ὑμῶν ἄνθρωπον κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις.⁶⁹ πῶς; Ἐν ἀγάπῃ ἐρριζωμένοι καὶ τεθεμελιωμένοι, ἵνα ἐξισχύσητε καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις, τί τὸ πλάτος, καὶ μήκος καὶ βάθος καὶ ὕψος, γινῶναι τε τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ.

2.8.2 β'

¹ Ὅπερ ἀρχόμενος ἠΐξαστο, τοῦτο καὶ νῦν. ² τί δὲ καὶ ἔλεγεν ἐν ἀρχῇ; ³ Ἴνα ὁ Θεὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Πατὴρ τῆς δόξης, δώῃ ὑμῖν πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως ἐν ἐπιγνώσει αὐτοῦ, πεφωτισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας ὑμῶν, εἰς τὸ εἰδέναι ὑμᾶς τίς ἐστὶν ἡ ἐλπίς τῆς κλήσεως αὐτοῦ, καὶ τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τῆς κληρονομίας αὐτοῦ ἐν τοῖς ἁγίοις, καὶ τί τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας. ⁴ καὶ νῦν τὸ αὐτὸ φησὶν· Ἴνα ἰσχύσητε καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις, τί τὸ πλάτος καὶ μήκος καὶ βάθος καὶ ὕψος· τουτέστι, τὸ μυστήριον τὸ ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομηθὲν μετὰ ἀκριβείας εἰδέναι· τοῦτο γὰρ πλάτος καὶ μήκος καλεῖ, καὶ βάθος καὶ ὕψος· τουτέστι, τὸ μέγεθος τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ γινῶναι, πῶς πανταχοῦ ἐκτέταται· καὶ σωματικοῖς αὐτὴν ὑπέγραψε σχήμασι, δεικνὺς τὸν ἄνθρωπον· περιέλαβε τὰ ἄνω, τὰ κάτω, τὰ ἐκ πλαγίων. ⁵ εἵπομεν γὰρ, φησὶν, οὐκ ἔστι δὲ τῶν ἐμῶν λόγων ταῦτα διδάξαι, ἀλλὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. ⁶ Τοῦτου τῇ δυνάμει, φησί, κραταιωθῆναι πρὸς τοὺς πειρασμοὺς, καὶ τὸ μὴ παραφέρεσθαι. ⁷ ὥστε οὐκ ἔστιν ἄλλως κραταιωθῆναι, ἀλλ' ἢ διὰ Πνεύματος καὶ πειρασμῶν. ⁸ πῶς δὲ ὁ Χριστὸς κατοικεῖ ἐν ταῖς καρδίαις, ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος τοῦ Χριστοῦ· Ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν. ⁹ κατοικεῖ δὲ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐν ταῖς καρδίαις ταῖς πισταῖς, ταῖς ἐρριζωμέναις ἐν τῇ ἀγάπῃ αὐτοῦ, ταῖς μὴ παραφερομέναις. ¹⁰ Ἴνα ἐξισχύσητε, φησὶν. ¹¹ ὥστε ἰσχύος πολλῆς δεῖ. ¹² ποῦ δὲ ταύτης ἡμῖν χρεία δηλῶν, ἐπάγει· Καταλαβέσθαι σὺν πᾶσιν ἁγίοις, τί τὸ βάθος καὶ ὕψος, γινῶναι τε τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ. Ἴνα πληρωθῶμεν εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ. ¹³ ὁ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· εἰ καὶ ὑπέρκειται πάσης γνώσεως ἀνθρωπίνης ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, ὅμως ὑμεῖς γνώσεσθε, εἰ τὸν Χριστὸν σχοίητε ἐνοικοῦντα· οὐ μόνον δὲ γνώσεσθε ἐξ αὐτοῦ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ πληρωθήσεσθε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ· πλήρωμα Θεοῦ λέγων ἢ τὸ γινῶναι, ὡς ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Πνεύματι ἁγίῳ προσκυνεῖται ὁ Θεός, ἢ προτρέπων οὕτω σπουδάζειν, ὥστε πληροῦσθαι πάσης ἀρετῆς, ἥς πλήρης ἐστὶν ὁ Θεός. ¹⁴ Τῷ δὲ δυναμένῳ ὑπὲρ πάντα ποιῆσαι ὑπερεκπερισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν, κατὰ τὴν δύναμιν τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἡμῖν. ¹⁵ καλῶς, Κατὰ τὴν δύναμιν, εἶπε· δυνάμεως γὰρ τὸ λαβεῖν, ἃ μὴδὲ ἠλπίσαμεν πώποτε. ¹⁶ ὅτι δὲ ἐκπερισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν ἐποίησε, δηλὸν ἐξ ὧν ἔγραφεν αὐτός. ¹⁷ ἐγὼ μὲν γὰρ, φησὶν, εὐχομαι· αὐτὸς δὲ καὶ χωρὶς τῆς ἐμῆς εὐχῆς, μείζονα ἐργάζεται τῶν ἡμετέρων αἰτήσεων, οὐχ ἀπλῶς μείζονα, ἢ ἐκπερισσοῦ, ἀλλ' Ὑπερεκπερισσοῦ, τὸ μέγεθος ἐμφαίνων τῆς δωρεᾶς. ¹⁸ πόθεν δὲ δηλὸν τοῦτο; ¹⁹ ἐκ τῆς δυνάμεως τῆς ἐνεργουμένης, φησὶν, ἐν ἡμῖν. ²⁰ οὔτε γὰρ ἠτήσαμεν ποτε ταῦτα, οὔτε προσεδοκήσαμεν. ²¹ Αὐτῷ ἡ δόξα, φησὶν, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς πάσας τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος τῶν αἰώνων. Ἀμήν. ²² καλῶς εἰς εὐχὴν καὶ δοξολογίαν τὸν λόγον κατέκλεισεν. ²³ ἔδει γὰρ τὸν τοσαῦτα παρασχόντα ἡμῖν δοξασθῆναι καὶ εὐλογηθῆναι. ²⁴ ὥστε καὶ τοῦτο μέρος ἐστὶ θαυμασμοῦ, τὸ δοξάζειν ἕνεκα τῶν ὑπεργμένων ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. ²⁵ Ἡ δόξα αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καλῶς οὕτως εἶπεν· αὕτη γὰρ οἶδε μόνη μένειν εἰς τὸ διηνεκές. ²⁶ ἐπεὶ δὲ αὕτη διὰ παντὸς ἔστηκε, βούλεται αὐτὸν καὶ δοξάζεσθαι ὑφ' ἡμῶν μέχρι τῆς συντελείας· τοῦτο γὰρ ἐδήλωσεν εἰπὼν, Εἰς πάσας τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος. ²⁷ τί ἐστὶν, αἱ πατριαὶ, ἀναγκαῖον εἰπεῖν. ²⁸ ἐνταῦθα μὲν γὰρ πατριαὶ εἰσι τὰ γένη, ἐν δὲ οὐρανῷ πῶς, ἔνθα οὐδεὶς ἐξ οὐδενὸς γέγονεν; ²⁹ ἢ ἐκεῖ τὰ συστήματά φησι πατριας, καθάπερ καὶ ἐν τῇ Γραφῇ ἔστιν εὐρεῖν κείμενον, πατριὰ ἀμαρταρεῖ, ἀφ' οὗ καὶ πατέρες καλοῦνται. ³⁰ οὐ παρὰ τοῦ Θεοῦ δὲ τὸ πᾶν ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῶν τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην· καὶ οὐχ ἀπλῶς τὴν ἀγάπην, ἀλλ' ἐρριζωμένην καὶ τεθεμελιωμένην, ὥστε μήτε πνεύματα αὐτὴν σαλεύειν, μήτε ἄλλο μηδὲν αὐτὴν καταβάλλειν. ³¹ εἶπεν ὅτι δόξα εἰσὶν αἱ θλίψεις· εἰ δὲ αἱ ἐμαί, πολλῷ μᾶλλον αἱ ὑμῶν.

2.8.3 γ'

¹ Ὡστε οὐκ ἐγκαταλιμπανομένων ἐστὶ τὸ θλίβεσθαι· οὐ γὰρ ἂν ὁ τοσαῦτα ἐργασάμενος τοῦτο ἐποίησεν. ² εἰ δὲ τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγάπην ὥστε μαθεῖν, τῆς εὐχῆς Παύλῳ δεῖ, καὶ Πνεύματος χρεία ἐνιδρύσεως, τοῦ Χριστοῦ τὴν οὐσίαν τίς εἴσεται λογισμοῖς κατακολουθῶν; ³ καίτοι τί δύσκολον πρᾶγμα μαθεῖν, ὅτι φιλεῖ ἡμᾶς ὁ Θεός; ⁴ σφόδρα δύσκολον, ἀγαπητέ. ⁵ οἱ μὲν γὰρ καὶ τοῦτο ἀγνοοῦσιν, ὅθεν καὶ φασὶ μυρία κακὰ εἰς τὸν κόσμον γίνεσθαι· οἱ δὲ τὸ πόσον ἀγνοοῦσι. ⁶ καὶ ὁ Παῦλος δὲ οὐ τὸ πόσον, οὐ δὲ ὥστε μετρηῆσαι ζητεῖ· πῶς γάρ; ⁷ ἀλλ' ὅτι ὑπερβάλλον καὶ μέγα ἐστὶ αὐτὸ τοῦτο μαθεῖν· καὶ φησιν, ὅτι αὐτὸ τοῦτο ἱκανός ἐστι δεῖξαι καὶ ἀπὸ τῆς γνώσεως, ἧς ἡμεῖς κατηξιώθημεν. ⁸ καίτοι τί περισσόν ἐστι τοῦ κραταιοῦσθαι; ⁹ τὸ δυνάμει, ὥσπερ τοῦ τὸν Χριστὸν ἔχειν ἀπλῶς τὸ ἔνδον ἐστὶ περισσόν. ¹⁰ μεγάλα τὰ αἰτηθέντα, φησὶν, ἀλλ' οἶδε καὶ ὑπὲρ αὐτὰ ποιεῖν, ὥστε μὴ μόνον ἀγαπᾶν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα τοῦτο ποιεῖν. ¹¹ μεριμνήσωμεν τοίνυν, ἀγαπητοί, ὥστε τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγάπην μαθεῖν. ¹² μέγα τοῦτό ἐστιν, οὐδὲν οὕτω ἡμᾶς ὠφελεῖ, οὐδὲν οὕτως ἡμᾶς κατανύσσει· τοῦ φόβου τῆς γεέννης ἱκανὸν τοῦτο μᾶλλον ἐλεῖν τὰς ἡμετέρας ψυχάς. ¹³ πόθεν οὖν εἰσόμεθα; ¹⁴ ἐκ τε τῶν εἰρημένων, ἐκ τε τῶν καθ' ἐκάστην ἡμέραν συμβαινόντων. ¹⁵ τίνος γὰρ ἔνεκεν ταῦτα γεγένηται; ¹⁶ ποίας χρείας τῆς αὐτοῦ; οὐδεμιᾶς. ¹⁷ ἄνω καὶ κάτω τὴν ἀγάπην τίθησιν αἰτίαν· μάλιστα δὲ ἐκείνη ἀγάπη ἐστὶν, ὅταν εὐεργετῶνται ἄνθρωποι μηδενὸς προϋπάρξαντος παρ' αὐτῶν. ¹⁸ τοῦτον τοίνυν καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα, τοὺς ἐχθροὺς εὖ ποιῶμεν, τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς, τοὺς ἀποστρεφόμενους προσιῶμεθα. ¹⁹ τοῦτο ὁμοιοῖ ἡμᾶς τῷ Θεῷ. ²⁰ ἂν γὰρ τὸν φίλον, φησὶν, ἀγαπήσῃς, τί τὸ κέρδος; ²¹ τοῦτο καὶ οἱ ἐθνικοὶ ποιοῦσιν. ²² ἀλλὰ τί τῆς ἀγάπης τεκμήριον; ²³ τὸν μισοῦντα ἀγαπᾶν. ²⁴ βούλομαί τι ὑπόδειγμα εἰπεῖν, σύγγνωτέ μοι, καὶ οὐχ εὐρίσκω ἐν τοῖς πνευματικοῖς· διὸ ἀπὸ τῶν ἔξωθεν ἐρῶ. ²⁵ οὐχ ὁράτε τοὺς ἐρῶντας τούτους; ²⁶ πόσα ὑβριζόμενοι παρὰ τῶν ἐρωμένων, πόσα ἐπιβουλευόμενοι, πόσα ζημιούμενοι, προσηλοῦνται καὶ ἐκκαίονται, καὶ τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς μᾶλλον αὐτὰς ἀγαπῶσι, διανυκτερεύοντες ἐν τοῖς ἐκείνων προθύροις; ²⁷ ἐκεῖθεν λάβωμεν τὸ ὑπόδειγμα, οὐχ ὥστε τοιαύτας φιλεῖν, πόρνας λέγω γυναικάς, ἀλλ' ὥστε οὕτω φιλεῖν τοὺς ἐχθροὺς. ²⁸ εἰπέ γάρ μοι, οὐχὶ πάντων ἐχθρῶν ὑβριστικώτερον αὐτοῖς κέχρηται, καὶ τὴν οὐσίαν διασπαθῶσι, καὶ τὴν ὄψιν ὑβρίζουσι, καὶ τῶν διακονουμένων αὐταῖς δουλικώτερα ἐπιτάττουσιν; ²⁹ ἀλλ' ὅμως οὐκ ἀφίστανται. ³⁰ καίτοι οὐδεὶς οὐδένα ἔχει τοιοῦτον ἐχθρὸν, οἶον ὁ φιλῶν τὴν φιλουμένην. ³¹ καὶ γὰρ θρύπτεται καὶ αἰκίζεται, καὶ ἀποκέχρηται αὐτῷ πολλάκις ἡ φιλουμένη, καὶ ὅσῳ ἂν φιληται, τοσοῦτ' ἀποφρονεῖ. ³² καίτοι τί τῆς οὕτω διακειμένης ψυχῆς θηριωδέστερον; ³³ ἀλλ' ὅμως φιλοῦσιν ἐκεῖνοι. ³⁴ ἀλλὰ τάχα καὶ ἀπὸ τῶν πνευματικῶν εὐρήσομεν τοιαύτην ἀγάπην, οὐ τῶν νῦν ἐψύγῃ γάρ· ἀλλὰ τῶν πάλαι μεγάλων καὶ θαυμαστῶν ἐκείνων ἀνδρῶν.

2.8.4 δ'

¹ Ὁ Μωϋσῆς ὁ μακάριος καὶ τούτους αὐτοὺς ὑπερέβαλε τοὺς ἔρωτι φιλοῦντας. ² πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; ³ πρῶτον μὲν τὰ βασίλεια ἀφιεῖς καὶ τὴν ἐκεῖ τρυφήν καὶ τὴν θεραπείαν καὶ τὸ δοξάζεσθαι, εἴλετο εἶναι μετὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν. ⁴ καίτοι οὐ μόνον οὐκ ἂν τις ἄλλος εἰργάσατο τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐπησχύνθη ἐλέγχοντος ἐτέρου φανῆναι συγγενῆς οὐ μόνον δούλων, ἀλλὰ καὶ μιαρῶν εἶναι νομιζομένων· ὁ δὲ οὐ μόνον τὴν συγγένειαν οὐκ ἐπησχύνθη, ἀλλὰ καὶ παντὶ θυμῷ ἤμυνε, καὶ εἰς κινδύνους ἑαυτὸν ἔρριπεν ὑπὲρ ἐκείνων. ⁵ πῶς; ὁρῶν, φησὶ, τινὰ ἀδικοῦντα, ἤμυνε τῷ ἀδικουμένῳ, καὶ ἀπέκτεινε τὸν ἀδικοῦντα. ⁶ ἀλλ' οὐπω ταῦτα ὑπὲρ ἐχθρῶν· μεγάλα μὲν οὖν καὶ αὐτὰ, οὐχ οὕτω δὲ ὡς τὰ μετὰ ταῦτα. ⁷ τῇ οὖν ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ τὸ αὐτὸ εἶδε γινόμενον, κάκεῖνον ᾧ ἤμυνεν ὁρῶν ἀδικοῦντα, παρήνει παύσασθαι τῆς ἀδικίας· ὁ δὲ φησι, πολλῇ ἀγνωμοσύνῃ κεχρημένος, **Τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστὴν ἐφ' ἡμᾶς;** ⁸ τίνα οὐκ ἂν ἐνέπρησε τὰ ῥήματα ταῦτα; ⁹ εἰ τοίνυν θυμῷ τὸ πρότερον ἐγένετο καὶ μανία, καὶ τοῦτον ἂν πλήξας ἀνεῖλεν. ¹⁰ οὐ γὰρ δὴ ἐκεῖνος, ὑπὲρ οὗ τοῦτο ἐγένετο, κατεμήνυσεν ἂν αὐτὸν, ἀλλ' ὅτι συγγενεῖς ἦσαν, φησὶ, ταῦτα εἶπεν. ¹¹ ὅτε ἡδικοῖτο, οὐδὲν τοιοῦτον ἐφθέγγετο, **Τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστὴν ἐφ' ἡμᾶς;** ¹² διὰ τί μὴ χθὲς εἶπες τοῦτο; ¹³ ἡ ἀδικία ἢ σὴ καὶ ἡ ὁμότης, φησὶν, αὕτη με κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστὴν. ¹⁴ ἀλλὰ νῦν ὅρα ὅτι καὶ τῷ Θεῷ ταῦτα λέγουσί τινες. ¹⁵ ἐν οἷς μὲν γὰρ ἀδικοῦνται, βούλονται αὐτὸν εἶναι σφοδρὸν, καὶ τῆς μακροθυμίας αὐτοῦ κατηγοροῦσιν· ὅταν δὲ ἀδικῶσιν, οὐκέτι. ¹⁶ τί τούτων πικρότερον τῶν ῥημάτων; ἀλλ' ὅμως μετὰ ταῦτα πρὸς τοὺς ἀγνώμονας, πρὸς τοὺς ἀχαρίστους πεμπόμενος, ἤρχετο, καὶ οὐκ ἀνεδύετο. ¹⁷ ἀλλὰ καὶ μετὰ τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, καὶ μετὰ τὰ θαύματα τὰ δι' αὐτοῦ γενόμενα, καταλεῦσαι αὐτὸν πολλάκις ἐπεχείρησαν, καὶ ἐξέφυγε τὰς χεῖρας αὐτῶν· καὶ κατεγόγγυζον συνεχῶς, ἀλλ' ὅμως αὐτοὺς οὕτως ἐφίλει ἔρωτι, ὡς εἰπεῖν πρὸς τὸν Θεόν, ἡνίκα τὴν ἁμαρτίαν ἐκείνην τὴν χαλεπὴν εἰργάσαντο· **Εἰ μὲν ἀφῆς αὐτοῖς**

τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μὴ, καμὲ ἐξάλειψον ἐκ τῆς βίβλου ἧς ἔγραψας.¹⁸ βούλομαι μετ' ἐκείνων ἀπολέσθαι, φησὶν, ἢ χωρὶς ἐκείνων σώζεσθαι.¹⁹ ὄντως μανία, ὄντως ἔρωσ μέγας.²⁰ τί λέγεις;²¹ τοῦ οὐρανοῦ καταφρονεῖς; ναί, φησί· φιλῶ γὰρ τοὺς ἡδικοκτότας.²² ἐξαλειφθῆναι αἰτεῖς;²³ καὶ τί πάθω, φησὶν; ἔρωσ γάρ ἐστι.²⁴ τί δὲ τὰ μετὰ ταῦτα; ἄκουσον τί φησιν ἐτέρωθι ἡ Γραφή· **Καὶ ἐκακώθη Μωϋσῆς δι' αὐτούς.**²⁵ ποσάκις ὕβρισαν;²⁶ ποσάκις ἀπεχειροτόνησαν αὐτὸν, καὶ τὸν ἀδελφόν; εἰς Αἴγυπτον ποσάκις μετاناστῆναι ἐζήτησαν;²⁷ καὶ μετὰ ταῦτα πάντα ἐξεκαίετο καὶ ἐμεμήνει, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν πάσχειν ἔτοιμος ἦν, οὕτω δεῖ φιλεῖν τοὺς ἐχθροὺς, κοπτόμενον καὶ ταλαιπωρούμενον καὶ πάντα ποιοῦντα καὶ χωριζόμενον, ἐφίεσθαι τῆς σωτηρίας αὐτῶν.²⁸ τί δὲ ὁ Παῦλος, εἰπέ μοι, οὐχὶ καὶ γέενναν ἤτησεν ἀντ' αὐτῶν;²⁹ ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Δεσπότη τοῦ παράδειγμα ἀναγκαῖον ἀγαγεῖν.³⁰ οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸς ποιεῖ, λέγων, ὅτι **Τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς·** ἀπὸ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ φέρων τὸ παράδειγμα, ἡμεῖς δὲ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ.³¹ ἦλθε πρὸς αὐτοὺς, κατὰ τὴν οἰκονομίαν λέγω, δοῦλος ἐγένετο δι' αὐτοὺς, ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, ἐκένωσε, μορφὴν δούλου ἔλαβε· καὶ παραγενόμενος, οὕτε αὐτὸς εἰς ὁδὸν ἐθνῶν ἀπήρχετο, καὶ τοῖς μαθηταῖς τοῦτο ἐπέταττε· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ περιῆγε θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν.³² Τί οὖν; οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἐξεπλήσσοντο καὶ ἐθαύμαζον, καὶ ἔλεγον, **Πόθεν τούτω ταῦτα;**³³ οὗτοι δὲ εὐεργετούμενοι ἔλεγον **Δαιμόνιον ἔχει, καὶ, βλασφημεῖ,** καὶ, Μαίνεται, καὶ, **Πλάνος ἐστί.**³⁴ ἄρ' οὖν ἀπόσωτο αὐτούς;³⁵ οὐδαμῶς, ἀλλὰ καὶ μειζόνως εὐηργέτει ταῦτα ἀκούων, καὶ ἀπῆει πρὸς τοὺς μέλλοντας αὐτὸν σταυροῦν, ἵνα μόνον αὐτοὺς διασώσῃ.³⁶ καὶ μετὰ τὸ σταυρωθῆναι, τί φησι;³⁷ **Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασιν ὃ ποιοῦσι.**³⁸ καὶ πρὸ τούτου κακῶς παθὼν, καὶ μετὰ ταῦτα κακῶς παθὼν, μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς περὶ αὐτῶν πάντα ἔπραττεν, ὑπὲρ αὐτῶν ἐδεῖτο.³⁹ καὶ μετὰ τὸν σταυρὸν τί οὐκ ἐποίησε δι' αὐτούς;⁴⁰ οὐχὶ ἀποστόλους ἀπέστειλεν;⁴¹ οὐχὶ σημεῖα εἰργάσατο;⁴² οὐχὶ πᾶν ὅτιοῦν ἐκίνησεν;⁴³ οὕτω δεῖ φιλεῖν τοὺς ἐχθροὺς, οὕτω μιμεῖσθαι τὸν Χριστόν.⁴⁴ οὕτω Παῦλος ἐποίησε λιθαζόμενος, μυρία πάσχων, ὑπὲρ αὐτῶν ἅπαντα ἔπραττεν. ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος· **Ἡ εὐδοκία μου καὶ ἡ δέησις ὑπὲρ αὐτῶν ἐστὶν εἰς σωτηρίαν·** καὶ πάλιν, **Μαρτυρῶ γὰρ αὐτοῖς, ὅτι ζῆλον Θεοῦ ἔχουσι·** καὶ πάλιν, **Εἰ σὺ ἀγριέλαιος ὢν ἐνεκεντρίσθης,** πόσῳ μᾶλλον οὗτοι ἐγκεντρίσθήσονται τῇ ἰδίᾳ ἐλαίᾳ;⁴⁵ ἀπὸ πόσης φιλοστοργίας οἶει ταῦτα λέγεσθαι τὰ ῥήματα; ἀπὸ πόσης εὐνοίας;⁴⁶ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, οὐκ ἔστιν.⁴⁷ οὕτω δεῖ φιλεῖν τοὺς ἐχθροὺς· τοῦτο τὸν Θεὸν ἐστὶ φιλεῖν, τὸν ἐπιτάζαντα, τὸν νομοθετήσαντα· τὸ μιμεῖσθαι ἐκεῖνον, τὸ φιλεῖν τὸν ἐχθρόν ἐστιν. ἐννόησον ὅτι οὐ τὸν ἐχθρόν εὐεργετεῖς, ἀλλὰ σαυτὸν, οὐκ ἐκεῖνον φιλεῖς, ἀλλὰ τῷ Θεῷ ὑπακούεις.⁴⁸ ταῦτα οὖν εἰδότες, κυρώσωμεν εἰς ἀλλήλους τὴν ἀγάπην, ἵνα μετὰ ἀκριβείας ταύτην κατορθώσαντες, τύχωμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

2.9 Ὅμιλία Η'.

¹ **Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγὼ, ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ, ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθητε, μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος.**

2.9.1 α'

² Διδασκάλων ἐστὶν ἀρετὴν μὴ τιμῆν, μηδὲ δόξαν ζητεῖν παρὰ τῶν ἀρχομένων, ἀλλὰ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν, καὶ πάντα ὑπὲρ τούτου ποιεῖν· ὡς ὃ γε ἐκεῖνο ζητῶν, οὐκ ἂν εἴη διδάσκαλος, ἀλλὰ τύραννος.³ οὐ γὰρ διὰ τοῦτο σε ἐπέστησεν ὁ Θεὸς αὐτοῖς, ἵνα σὺ πλείονος ἀπολαύσης θεραπείας, ἀλλ' ἵνα τὰ μὲν σὰ ἀμελῇται, πάντα δὲ τὰ ἐκείνων οἰκοδομηται.⁴ τοῦτό ἐστι διδασκάλου· τοιοῦτος ὁ μακάριος Παῦλος ἦν, ὃς τύφου μὲν ἀπήλλακτο παντὸς, οὕτω δὲ διέκειτο, ὡς εἷς τῶν πολλῶν, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτῶν ἐλάχιστος.⁵ διὰ τοῦτο καὶ δοῦλον αὐτῶν ἑαυτὸν καλεῖ, καὶ τὰ πλείονα ἐν ἱκετηρίας τάξει φθέγγεται.⁶ ὅρα γοῦν καὶ νῦν οὐδὲν ἐπιτακτικὸν γράφοντα, οὐδὲν αὐθεντικὸν, ἀλλὰ συνεσταλμένον, καὶ καθυφειμένον.⁷ **Παρακαλῶ οὖν ἐγὼ,** φησὶν, **ὑμᾶς ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ, ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθητε.**⁸ τί παρακαλεῖς, εἰπέ μοι;⁹ ἵνα τινὸς τύχης αὐτός;¹⁰ οὐδαμῶς, φησὶν, ἀλλ' ἵνα ἄλλους σώσω.¹¹ καίτοι γε οἱ παρακαλοῦντες, ὑπὲρ τῶν αὐτοῖς διαφερόντων παρακαλοῦσι.¹² Καὶ ἐμοὶ τοῦτο διαφέρει, φησὶ, καθὼς καὶ ἐτέρωθι γράφων ἔλεγε· **Νῦν ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς στήκητε ἐν Κυρίῳ.**¹³ σφόδρα γὰρ ἀεὶ τῆς σωτηρίας τῶν μαθητευομένων ἐφίετο.¹⁴ **Ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ.**¹⁵ μέγα ἀξίωμα καὶ σφοδρὸν, καὶ βασιλείας καὶ ὑπατείας καὶ πάντων μεζῶν.

¹⁶ Ὅπερ οὖν καὶ πρὸς Φιλίμονα γράφων φησὶν· **Ὡς Παῦλος πρεσβύτης, νυνὶ δὲ καὶ δέσμιος ἐν Χριστῷ.**

¹⁷ οὐδὲν γὰρ οὕτω λαμπρὸν, ὡς δεσμὸς διὰ Χριστόν, ὡς αἱ ἀλύσεις αἱ περικείμεναι ταῖς ὁσίαις χερσίν

ἐκείναις.¹⁸ τοῦ ἀπόστολον εἶναι, τοῦ διδάσκαλον εἶναι.¹⁹ τοῦ εὐαγγελιστὴν εἶναι, τοῦτο λαμπρότερον, τὸ δέσμιον εἶναι διὰ τὸν Χριστόν.²⁰ εἴ τις φιλεῖ τὸν Χριστόν, ἔγνω τὸ λεγόμενον· εἴ τις μαίνεται καὶ περικαίεται τοῦ Δεσπότη, οἶδε τὴν δύναμιν τῶν δεσμῶν.²¹ ὁ τοιοῦτος ἔλοιτο ἂν δέσμιος εἶναι διὰ Χριστόν, ἢ τοὺς οὐρανοὺς οἰκεῖν.²² παντὸς χρυσοῦ λαμπροτέρας αὐτοῖς ἐδείκνυ τὰς χεῖρας, παντὸς διαδήματος βασιλικοῦ.²³ οὐ γὰρ οὕτω ποιεῖ λαμπρὰν κεφαλὴν ταινία λιθοκόλλητος περικειμένη, ὡς ἄλυσις σιδηρὰ διὰ Χριστόν.²⁴ τότε τῶν βασιλείων λαμπρότερον τὸ δεσμωτήριον ἦν.²⁵ τί λέγω βασιλείων;²⁶ καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ οὐρανοῦ· δέσμιον γὰρ εἶχε Χριστοῦ.

²⁷ Εἴ τις φιλεῖ τὸν Χριστόν, οἶδε τοῦτο τὸ ἀξίωμα, οἶδε ταύτην τὴν ἀρετὴν, οἶδεν ὅσον ἐχαρίσατο τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει τὸ δεθῆναι δι' αὐτόν.²⁸ τάχα τοῦ καθίσαι ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ τοῦτο λαμπρότερον, τοῦ καθίσαι ἐπὶ δώδεκα θρόνων τοῦτο σεμνότερον, τὸ δεθῆναι δι' αὐτόν.²⁹ καὶ τί λέγω περὶ τῶν ἀνθρωπίνων;³⁰ αἰσχύνομαι συγκρίνων πλοῦτον καὶ κόσμον χρυσοῦν δεσμοῖς.³¹ ἀλλ' ἀφείς εἰπεῖν περὶ τῶν μεγάλων ἐκείνων, κἂν μηδὲνα μισθὸν εἶχε τὸ πρᾶγμα, τοῦτο μόνον μέγας μισθὸς, τοῦτο ἀντίδοσις ἱκανή, τὸ διὰ τὸν φιλούμενον ταῦτα πάσχειν τὰ δεινὰ.³² ἴσασι οἱ φιλοῦντες, εἰ καὶ μὴ τὸν Θεόν, ἀλλ' ἀνθρώπους, τὸ λεγόμενον, οἱ ἥδονται κακῶς πάσχοντες μᾶλλον, ἢ τιμώμενοι παρὰ τῶν ἐρωμένων.³³ τοῦ ἀγίου χοροῦ τὸ ταῦτα συνιδεῖν μόνον, τῶν ἀποστόλων λέγω.³⁴ ἄκουε γὰρ τοῦ μακαρίου Λουκᾶ λέγοντος· ὅτι **Ὑπέστρεφον χαίροντες ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου, ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ κατηξιώθησαν ἀτιμασθῆναι.**³⁵ τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις δοκεῖ γέλως εἶναι, εἰ τὸ ἀτιμασθῆναι καταξιωθῆναί ἐστιν, εἰ τὸ ἀτιμασθῆναι, χαίρειν ἐστί· τοῖς δὲ ἐπισταμένοις τοῦ Χριστοῦ τὸν πόθον τοῦτο πάντων μακαριστότερον νενόμισται.³⁶ εἴ τις ἐμοὶ τὸν οὐρανὸν ἐχαρίζετο πάντα, ἢ τὴν ἄλυσιν ἐκείνην, ἐκείνην ἂν ἐγὼ προετίμησα· εἴ τις με μετὰ τῶν ἀγγέλων ἴστη ἄνω, ἢ μετὰ Παύλου δεδεμένου, τὸ δεσμωτήριον ἂν εἰλόμην· εἴ τις με ἐκείνων ἕνα ἐποίει τῶν δυνάμεων τῶν περὶ τὸν οὐρανὸν, τῶν περὶ τὸν θρόνον, ἢ δεσμώτην τοιοῦτον, τοιοῦτος ἂν εἰλόμην γενέσθαι δεσμώτης.³⁷ εἰκότως· οὐδὲν τῆς ἀλύσεως ἐκείνης μακαριώτερον.³⁸ ἐβουλόμην ἐν τοῖς τόποις γενέσθαι νῦν ἐκείνοις· λέγεται γὰρ ἔτι μένειν τὰ δεσμά· καὶ ἰδεῖν καὶ θαυμάσαι τοὺς ἄνδρας ἐκείνους τοῦ πόθου τοῦ Χριστοῦ· ἐβουλόμην ἰδεῖν τὰς ἀλύσεις, ἃς δεδοίκασι μὲν δαίμονες καὶ φρίττουσιν, αἰδοῦνται δὲ ἄγγελοι.³⁹ οὐδὲν βέλτιον τοῦ κακῶς παθεῖν τι διὰ Χριστόν.⁴⁰ οὐχ οὕτω μακαρίζω Παῦλον, ὅτι εἰς παράδεισον ἤρπᾳ, ὡς ὅτι εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐνεβλήθη.⁴¹ οὐχ οὕτως αὐτὸν μακαρίζω, ὅτι ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα, ὡς ὅτι ὑπέμεινε τὰ δεσμά· οὐχ οὕτως αὐτὸν μακαρίζω, ὅτι ἤρπᾳ εἰς τρίτον οὐρανὸν, ὡς μακαρίζω διὰ τὰ δεσμά.⁴² ὅτι γὰρ ταῦτα ἐκείνων μείζονα, ἄκουσον καὶ αὐτὸς πῶς τοῦτο οἶδεν.⁴³ οὐδὲ γὰρ εἶπε, Παρακαλῶ ὑμᾶς ἐγὼ ὁ ῥήματα ἄρρητα ἀκούσας, ἀλλὰ τί;⁴⁴ **Παρακαλῶ ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ.**

2.9.2 β'

¹ Εἰ δὲ μὴ πάσαις τοῦτο προσγράφει ταῖς ἐπιστολαῖς, οὐ θαυμαστόν· οὐδὲ γὰρ πάντοτε ἐδέδετο, ἀλλ' ἐν χρόνοις τισίν.² αἰρετώτερον ἐμοὶ παθεῖν κακῶς ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ἢ τιμᾶσθαι παρὰ τοῦ Χριστοῦ.³ τοῦτο μεγάλη τιμὴ, τοῦτο δόξα ἢ πάντα ὑπερβάλλουσα.⁴ εἰ αὐτὸς δι' ἐμὲ γενόμενος δοῦλος, καὶ τὴν δόξαν κενώσας, οὐχ οὕτως ἡγεῖτο ἐν δόξῃ εἶναι, ὡς ὅτε ἐσταυροῦτο ὑπὲρ ἐμοῦ, τί ἐμὲ παθεῖν οὐ δεῖ;⁵ ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος.⁶ **Δόξασόν με σὺ, Πάτερ.**⁷ τί λέγεις; ἐπὶ σταυροῦ ἄγῃ μετὰ ληστῶν καὶ τυμβωρύχων, τὸν τῶν ἐπαράτων ὑφίστασθαι θάνατον, ἐμπτύεσθαι μέλλεις καὶ ῥαπίζεσθαι, καὶ ταῦτα δόξαν καλεῖς;⁸ ναί, φησίν· ὑπὲρ γὰρ τῶν φιλουμένων ἐγὼ πάσχω ταῦτα, καὶ τανῦν δόξαν αὐτὰ ἡγοῦμαι.⁹ εἰ ὁ τοὺς οἰκτροὺς καὶ τάλαιπώρους φιλήσας, δόξαν τὸ πρᾶγμα καλεῖ, καὶ οὐ τὸ ἐν τῷ θρόνῳ εἶναι τῷ πατρικῷ, οὐδὲ τὸ ἐν τῇ δόξῃ, ἀλλὰ τὸ ἐν ἀτιμίᾳ δόξα ἦν, καὶ τοῦτο ἐκείνου προετίθει, πολλῷ μᾶλλον ἐγὼ ταῦτα ὀφείλω δόξαν ἡγεῖσθαι.¹⁰ ὦ τῶν μακαρίων δεσμῶν, ὦ τῶν μακαρίων χειρῶν, ἃς ἐκόσμησεν ἡ ἄλυσις ἐκείνη.¹¹ οὐκ ἦσαν οὕτω τίμαι αἱ χεῖρες Παύλου τὸν χωλὸν τὸν ἐν Λύστροις ἀναστήσασαι καὶ ἐγείρασαι, ὡς τὰ δεσμά περικείμεναι.¹² εἰ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἦν ἐγὼ, τότε ἂν μάλιστα αὐτὰς περιεπτυσάμην, καὶ ἐπὶ τὰς κόρας ἔθηκα τὰς ἐμάς· οὐκ ἐπαυσάμην καταφιλῶν χεῖρας καταξιωθείσας ὑπὲρ τοῦ Δεσπότη δεθῆναι τοῦ ἐμοῦ.¹³ θαυμάζεις Παῦλον, ὅτε καθῆσεν αὐτοῦ ἡ ἔχρις τῆς χειρὸς, καὶ οὐδὲν ἐποίησε;¹⁴ μὴ θαυμάσης· ἠδέσθη γὰρ τὴν ἄλυσιν· καὶ θάλαττα δὲ ὀλόκληρος ταύτην ἠδεῖτο· τότε γὰρ ἐδέδετο.¹⁵ εἴ τις μοι νεκροὺς ἔδωκεν ἀναστήσαι νῦν, οὐκ ἂν τοῦτο εἰλόμην, ἀλλὰ τὴν ἄλυσιν· εἰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν φροντίδων ἐκτὸς ἤμην, καὶ τὸ σῶμα εὖρωστον εἶχον, οὐκ ἂν παρητησάμην ἀποδημίαν τοσαύτην ποιήσασθαι ὑπὲρ τοῦ τὰς ἀλύσεις μόνον ἰδεῖν, ὑπὲρ τοῦ τὸ δεσμωτήριον ἔνθα ἐδέδετο.¹⁶ καίτοι καὶ τῶν θαυμάτων αὐτοῦ πολλὰ πανταχοῦ σημεῖα

τυγχάνει, ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐστὶ ποθεινὰ, ὡς τὰ τῶν στιγμάτων. ¹⁷ καὶ ἐν ταῖς Γραφαῖς δὲ οὐχ οὕτω με εὐφραίνει θαύματα ἐργαζόμενος, ὡς πάσχων κακῶς, μαστιζόμενος, συρόμενος. ¹⁸ ὄντως θαυμαστὰ καὶ τὰ τοῦ χρωτὸς σουδάρια καὶ τὰ σημικίνθια, παράδοξα ἐργαζόμενα· ἀλλ' οὐ τοιαῦτα οἶα ἐκεῖνα. ¹⁹ **Δείραντες αὐτὸν, φησὶ, καὶ ἐπιθέντες πολλὰς πληγὰς, ἔβαλον εἰς φυλακὴν· καὶ πάλιν, Δεδεμένοι ὕμνουσαν τὸν Θεόν· καὶ πάλιν, Λιθάσαντες αὐτὸν, ἔσυρον ἔξω τῆς πόλεως, νομίσαντες αὐτὸν τεθνάναι.**

²⁰ Βούλεσθε μαθεῖν ὅσον ἐστὶν ἄλλυσις σιδηρᾷ διὰ Χριστὸν περικειμένη σώματι δουλικῷ; ²¹ ἀκούσατε αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, **Μακάριοί ἐστε.** ²¹ τί; ὅταν νεκροὺς ἀναστήσητε; οὐχί· ἀλλὰ τί; ²² ὅταν τυφλοὺς θεραπεύσητε; ²³ οὐδαμῶς· ἀλλὰ τί; ²⁴ **Ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς, καὶ διώξωσι, καὶ εἰπωσὶ πᾶν πονηρὸν ῥῆμα, ψευδόμενοι καθ' ὑμῶν ἕνεκεν ἐμοῦ.** ²⁵ εἰ δὲ τὸ κακῶς ἀκοῦσαι οὕτω ποιεῖ μακαρίου, τὸ κακῶς παθεῖν τί οὐκ ἂν εἰργάσατο; ²⁶ ἄκουε αὐτοῦ τοῦ μακαρίου τούτου λέγοντος ἀλλαχοῦ· **Λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος.** ²⁷ ἀλλὰ τοῦ στεφάνου τούτου λαμπρότερος ὁ δεσμός. ²⁸ τούτου με καταξιώσει, φησὶ, καὶ οὐδὲν ὑπὲρ ἐκείνων ἀκριβολογοῦμαι. ²⁹ ἀρκεῖ μοι πρὸς πᾶσαν ἀντίδοσιν τὸ παθεῖν κακῶς διὰ τὸν Χριστόν. ³⁰ δότω μοι φθέγγασθαι ἐκεῖνο, ὅτι **Ἀνταναπληρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου,** καὶ οὐδενὸς δέομαι. ³¹ κατηξιώθη καὶ Πέτρος ταύτης τῆς ἀλύσεως· ἦν γὰρ, φησὶ, δεδεμένος, καὶ παραδεδομένος στρατιώταις, καὶ ἐκάθευδεν οὕτως ἔχαιρε, καὶ οὐκ ἤλγει, ὡς καὶ καθεύδειν· οὐκ ἂν δὲ αὐτὸν βαθὺς ὕπνος εἶχεν, εἴ γε ἐν φροντίδι ἦν πολλῇ. ³² ἐκάθευδε μετὰ στρατιωτῶν ὧν· καὶ ἄγγελος ἦλθε πρὸς αὐτὸν, καὶ πατάξας αὐτοῦ τὴν πλευρὰν, ἤγειρεν. ³³ εἴ τις τοῖνον εἶπέ μοι, Τί ἐβούλου; ³⁴ ἄγγελος εἶναι ὁ Πέτρον νύξας, ἢ Πέτρος ὁ διασωθείς; ³⁵ Πέτρος ἂν εἰλόμην γενέσθαι, δι' ὃν καὶ ὁ ἄγγελος ἦλθεν. ³⁶ ἐγὼ τῶν δεσμῶν ὀναίμην ἐκείνων. ³⁷ καὶ πῶς, φησὶν, ὡς μεγάλων κακῶν ἀπαλλαγεῖς εὔχεται; μὴ θαυμάσης· εὔχεται γὰρ, δεδοικὼς μὴ ἀποθάνῃ. ³⁸ τὸ δὲ ἀποθανεῖν ἐδεδοίκει διὰ τὸ ἐτι βούλεσθαι αὐτὸν τὴν ζωὴν εἶναι ὑπόθεσιν τῶν παθῶν. ³⁹ ἄκουσον γοῦν καὶ αὐτὸς ὁ μακάριος Παῦλος τί φησι; ⁴⁰ **Τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον, τὸ δὲ παραμένειν τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς.** ⁴¹ τοῦτο καὶ χάριν ἐκάλεσε γράφων· **Ἐχαρίσθη γὰρ ὑμῖν, φησὶν, ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν.** ⁴² ὥστε τοῦτο ἐκείνου μεῖζόν ἐστιν· ἐχαρίσατο γάρ. ⁴³ ὄντως ἐστὶ χάρις μεγίστη, καὶ πασῶν τούτων μεῖζων, τοῦ τὸν ἥλιον στήσαι καὶ τὴν σελήνην, τοῦ τὸν κόσμον κινήσαι· τοῦτο μεῖζον τοῦ δαιμόνων κρατῆσαι, ἢ ἀπελάσαι δαίμονας. οὐχ οὕτως ἀλγοῦσιν ἐκεῖνοι πίστει τῇ παρ' ἡμῶν ἐλαυνόμενοι, ὡς ὅταν ἡμᾶς ἴδωσι κακόν τι πάσχοντας διὰ τὸν Χριστόν, καὶ δεσμουμένους· μεῖζονα γὰρ τοῦτο ποιεῖ τὴν παρησίαν. ⁴⁴ οὐ διὰ τοῦτο καλὸν τὸ δεδέσθαι διὰ τὸν Χριστόν, ὅτι βασιλείαν προξενεῖ τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ὅτι διὰ τὸν Χριστόν γίνεται· οὐ διὰ τοῦτο μακαρίζω τοὺς δεσμούς, ὅτι εἰς τὸν οὐρανὸν παραπέμπουσιν, ἀλλ' ὅτι διὰ τὸν Δεσπότην τοῦ οὐρανοῦ γίνονται.

2.9.3 γ'

¹ Πόσον καύχημα εἰδέναι, ὅτι διὰ τὸν Χριστόν ἐδέθη; ² πόση ἡδονή, πόση τιμὴ, πόση λαμπρότης; ἐβουλόμην διαπαντὸς ταῦτα φθέγγεσθαι· ἐβουλόμην ἔχεσθαι τῆς ἀλύσεως· ἐβουλόμην, εἰ καὶ τῷ πράγματι ἀπεστέρημαι, ἀλλὰ τῷ λόγῳ περιθεῖναι τὴν ἄλλυσιν τῇ ψυχῇ διὰ τῆς διαθέσεως. ³ **Ἐεῖσθι, φησὶ, τὸ δεσμωτήριον δεδεμένου Παύλου, καὶ πάντων τὰ δεσμὰ ἀνείθι.** ⁴ εἶδες δεσμῶν φύσιν τὰ δεσμὰ ἀναλύουσιν; ⁵ ὥσπερ γὰρ ὁ τοῦ Κυρίου θάνατος τὸν θάνατον ἐθανάτωσεν, οὕτω καὶ τὰ Παύλου δεσμὰ τοὺς δεσμώτας ἔλυσεν, τὸ δεσμωτήριον ἔσεισε, τὰς θύρας ἀνέφξε· καίτοι οὐχ αὕτη τῶν δεσμῶν ἡ φύσις ἐστίν, ἀλλ' ἡ ἐναντία, κατέχειν ἐν ἀσφαλείᾳ τὸν δεδεμένον, οὐχὶ τοὺς τοίχους ἀνοίγειν αὐτῷ. ⁶ ἀλλὰ τῶν μὲν δεσμῶν ἀπλῶς φύσις οὐκ ἐστὶν αὕτη, δεσμῶν δὲ τῶν διὰ Χριστόν αὕτη. ⁷ προσέπεσεν ὁ δεσμοφύλαξ τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σίλᾳ. ⁸ ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ποιεῖ δεσμὰ ἀπλῶς, τοὺς δήσαντας εἰς τοὺς πόδας ἄγειν τῶν δεδεμένων, ἀλλὰ τοῦναντίον ὑποχειρίους τούτους ἐκείνοις ποιεῖν. ⁹ νῦν δὲ ὁ λελυμένος ὑπὸ τοὺς πόδας ἦν τοῦ δεδεμένου· ὁ δῆσας ἡξίου τὸν δεθέντα λυθῆναι τοῦ φόβου. οὐχὶ σὺ ἔδησας, εἶπέ μοι; ¹⁰ οὐχὶ εἰς τὴν ἐσωτέραν ἔβαλες φυλακὴν; ¹¹ οὐχὶ εἰς τὸ ξύλον ἡσφαλίσω τοὺς πόδας; ¹² τί τρέμεις; ¹³ τί θορυβῇ; ¹⁴ τί δακρύεις; ¹⁵ τί τὸ ξίφος ἐσπάσω; ¹⁶ οὐδὲν τοιοῦτον ἔδησα, φησὶν· οὐκ ἤδειν, ὅτι τοσαύτη τῶν τοῦ Χριστοῦ δεσμῶν ἡ δύναμις. ¹⁷ τί λέγεις; ¹⁸ οὐρανοὺς ἔλαβον ἐξουσίαν ἀνοίγειν, καὶ δεσμωτήριον οὐκ ἔμελλον ἀνοίγειν; ¹⁹ τοὺς ὑπὸ δαιμόνων δεδεμένους ἔλυον, καὶ σιδήριον ἔμελλεν αὐτῶν περιέσεσθαι; ²⁰ οὐκ οἶδας τοὺς ἄνδρας· διὰ τοῦτο καὶ συγγνώμης ἔτυχες. ²¹ Παῦλος ὁ δεδεμένος ἐστίν, ὃν ἄγγελοι πάντες ἠδέσθησαν· Παῦλός ἐστιν, οὗ καὶ τὰ σουδάρια καὶ τὰ σημικίνθια δαίμονας ἤλαυνε, καὶ νόσους ἐφυγάδευε, καίτοι πολλῷ σιδήρου ἀδαμάντινος, καὶ ἄρραγέστερος ὁ παρὰ τοῦ δαίμονος δεσμός· οὗτος μὲν γὰρ ψυχὴν, ἐκεῖνος δὲ

σῶμα δεσμεῖ. ²² ὁ ψυχὰς τοίνυν δεδεμένους λύων, τὸ σῶμα τὸ αὐτοῦ οὐκ ἂν ἴσχυσε λύσαι; ²³ ὁ δαιμόνων δεσμὰ διαρρηγνύς, σιδήρου δέσιν οὐκ ἂν ἔλυσεν; ²⁴ ὁ διὰ τῶν ἱματίων αὐτοῦ τοὺς δεσμώτας ἐκείνους λύων, καὶ τῶν δαιμόνων ἀπαλλάττων, αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ ἑαυτὸν οὐκ ἂν ἔλυσε; ²⁵ διὰ τοῦτο πρῶτον ἐδέθη, καὶ τότε τοὺς δεδεμένους ἔλυσε, ἵνα μάθῃς, ὅτι οἱ τοῦ Χριστοῦ δοῦλοι δεδεμένοι, πολλῶ τῶν λελυμένων μείζονα ἔχουσι τὴν ἰσχύϊν. ²⁶ εἰ λελυμένος τοῦτο εἰργάσατο, οὐκ ἦν οὕτω θαυμαστόν· ὥστε οὐκ ἀσθενείας ὁ δεσμός ἦν, ἀλλὰ μείζονος δυνάμεως. ²⁷ οὕτω γὰρ λαμπροτέρα ἡ ἰσχύς τοῦ ἁγίου δείκνυται, ὅταν καὶ δεδεμένος τῶν λελυμένων κρατῇ, ὅταν ὁ δεδεμένος μὴ μόνον ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ τοὺς δεδεμένους λύῃ. ²⁸ τί τῶν τοίχων τὸ ὄφελος; ²⁹ τί τὸ πλεον ἀπὸ τοῦ εἰς τὴν ἐσωτέραν φυλακὴν βαλεῖν αὐτὸν, ὅπου γε καὶ τὴν ἐξωτέραν ἀνέωξε; ³⁰ διὰ τί δὲ ἐν νυκτὶ, καὶ μετὰ σεισμοῦ γέγονεν; ³¹ ἔνδοτέ μοι μικρὸν καὶ παραχωρήσατε, τῶν ἀποστολικῶν ἀποσχομένῳ ῥημάτων, καὶ ἐντρύψαντι τοῖς ἀποστολικοῖς πράγμασιν, ἐστιαθῆναι ἐν τῇ ἀλύσει Παύλου· δότε μοι ἐπιπλέον ἐνδιατρίψαι. ³² ἐπελαβόμεν τοῦ δεσμοῦ, οὐδεὶς με ἀφίστησιν. ³³ ἀσφαλέστερον ἐγὼ δέδεμαι νῦν τῷ πόθῳ, ἢ ἐκεῖνος τότε τῷ ξύλῳ. τοῦτον οὐδεὶς λύει τὸν δεσμόν· ἀπὸ γὰρ τοῦ πόθου ἐστὶ τοῦ Χριστοῦ· τοῦτον οὐδὲ οἱ ἄγγελοι, οὐδὲ βασιλεία οὐρανῶν ἰσχύει λύσαι· αὐτοῦ Παύλου ἐστὶν ἀκοῦσαι λέγοντος, ³⁴ **Οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἀρχαί, οὔτε δυνάμεις, οὔτε ἐνεστώτα οὔτε μέλλοντα, οὔτε ὕψωμα οὔτε βάθος δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ.**

³⁵ Τίνος οὖν ἕνεκα μέσον νυκτῶν τὸ πρᾶγμα γέγονε; ³⁶ τίνος ἕνεκεν καὶ μετὰ σεισμοῦ; ³⁷ ἀκούσατε Θεοῦ οἰκονομίαν, καὶ θαυμάσατε. ³⁸ πάντων τὰ δεσμὰ ἐλύθη, καὶ αἱ θύραι ἀνεώγησαν. ³⁹ ἀλλὰ τοῦτο μόνον διὰ τὸν δεσμοφύλακα γέγονεν, οὐ πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλὰ πρὸς σωτηρίαν. ⁴⁰ ὅτι γὰρ οὐκ ᾔδεσαν οἱ δεσμῶται ὅτι λελυμένοι εἰσιν, δηλὸν ἀπὸ τῆς φωνῆς Παύλου. ⁴¹ τί γὰρ φησιν; ⁴² ἐφώνησε δὲ φωνῇ μεγάλῃ λέγων· **Μηδὲν πράξης σεαυτῷ κακόν, πάντες γὰρ ἐσμεν ἐνθάδε.** ⁴³ οὐκ ἂν δὲ πάντες ἦσαν ἔνδον, εἰ εἶδον τὰς θύρας ἀνεωγμένας, καὶ ἑαυτοὺς λελυμένους. ⁴⁴ οἱ γὰρ τοίχους διατέμνοντες, καὶ ὀρόφους καὶ θριγκία ὑπερβαίνοντες, καὶ πάντα τολμῶντες μετὰ δεσμῶν, οὐκ ἂν ἐκαρτέρησαν, καὶ τῶν δεσμῶν λελυμένων καὶ τῶν θυρῶν ἀνεωγμένων, ἔνδον μένειν, καὶ τοῦ δεσμοφύλακος καθεύδοντος αὐτοῦ. ⁴⁵ ἀλλ' ἀντὶ δεσμῶν σιδηρῶν ἦν αὐτοῖς ὁ δεσμός τοῦ ὕπνου. ⁴⁶ διὰ τοῦτο οὕτως ὠκονομήθη, ὥστε καὶ τὸ πρᾶγμα γενέσθαι, καὶ μηδεμίαν ἀπὸ τοῦ θαύματος ζημίαν συμβῆναι τῷ μέλλοντι σώζεσθαι δεσμοφύλακι. καὶ ἐτέρως δὲ μάλιστα οἱ δεδεμένοι ἐν νυκτὶ δεσμοῦνται, οὐκ ἐν ἡμέρᾳ. ⁴⁷ μετὰ πολλῆς οὖν σπουδῆς ἦν ἰδεῖν δεδεμένους πάλιν, καὶ καθεύδοντας. ⁴⁸ εἰ δὲ ἐν ἡμέρᾳ ἐγένετο ταῦτα, πολὺς ἂν ἐγένετο θόρυβος. ⁴⁹ τίνος οὖν ἕνεκεν καὶ ἐσείσθη τὸ οἶκημα; ⁵⁰ ὥστε διαναστῆναι τὸν δεσμοφύλακα ἐπὶ τὴν τοῦ πράγματος θεάν· οὗτος γὰρ ἦν ἄξιος τῆς σωτηρίας μόνος.

2.9.4 δ'

¹ Σὺ δέ μοι θέα τῆς τοῦ Χριστοῦ χάριτος τὴν ὑπερβολήν. ² μεταξὺ γὰρ τῶν Παύλου δεσμῶν καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ χάριτος μεμνήσθαι καλόν, μᾶλλον δὲ καὶ ταῦτα τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτός ἐστιν. ³ εἰσὶ τινες ἐγκαλοῦντες ὅτι διεσώθη ὁ δεσμοφύλαξ, καὶ ὑπὲρ ὧν θαυμάζειν τοῦ Θεοῦ τὴν φιланθρωπίαν ἐχρῆν, ἀπὸ τούτων ψέγοντες· καὶ οὐδὲν θαυμαστόν. ⁴ οἱ γὰρ ἀσθενεῖς τοιοῦτοί εἰσιν, οἱ καὶ τὴν τρέφουσαν τροφὴν κακίζουσιν, ἦν θαυμάζειν ἐχρῆν, καὶ τὸ μέλι πικρὸν εἶναι φασί. ⁵ καὶ οἱ τυφλώττοντες, ἀφ' οὗ ὥφειλον φωτίζεσθαι, ἀπὸ τούτου σκοτίζονται, οὐ παρὰ τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν τούτων συμβαινόντων, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν εἰς δέον αὐτοῖς κεχρησθαι μὴ δυναμένων. ⁶ τί οὖν ἔλεγον; ⁷ δέον θαυμάσαι, ὅτι εἰς ἐσχάτην κακίαν ἐμπεσόντα, τοῦτον εἴλε, καὶ βελτίω εἰργάσατο, λέγουσι· πῶς γὰρ οὐκ ἐνόμισε τὸ πρᾶγμα γοητείας εἶναι καὶ μαγανείας, καὶ μᾶλλον αὐτοὺς κατέσχε, καὶ ἀνωλόλυξε; ⁸ πολλὰ πρὸς τοῦτο συνεβάλλετο· πρῶτον μὲν, ὅτι ἤκουσεν ὑμνούντων τὸν Θεόν· οὐκ ἂν δὲ γόητες τοιούτους ὕμνους ᾄδον· **Ἦκουσε γὰρ αὐτῶν,** φησὶν, ὑμνούντων τὸν Θεόν. ⁹ δεύτερον, ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἀπέφυγον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἐκώλυσαν σφάξαι ἑαυτόν· οὐκ ἂν δὲ, εἰ ἑαυτῶν ἕνεκεν ἐποίουν, ἔνδον ἔμενον, ἀλλὰ προτέρους ἂν ἑαυτοὺς ἐξεῖλον. ¹⁰ πολλὴ δὲ αὐτῶν καὶ ἡ φιλανθρωπία· ἐκώλυσαν αὐτὸν σφάξαι ἑαυτόν, τὸν δῆσαντα αὐτοὺς, μονονουχὶ πρὸς αὐτὸν λέγοντες· μετὰ πολλῆς τῆς ἀσφαλείας ἡσφαλίσω εἰς τὴν ἐσωτέραν βαλὼν φυλακὴν, καὶ πικρῶς ἡμᾶς ἔδῃσας, ἵνα λυθῇς αὐτὸς τῶν πικροτάτων δεσμῶν. ¹¹ σειραῖς γὰρ τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται. ¹² ἐκεῖνα μὲν γὰρ ἐπάρματα τὰ δεσμὰ, ταῦτα δὲ μακάρια, καὶ πολλῆς εὐχῆς ἄξια. ¹³ ὅτι γὰρ λύει τὰ δεσμὰ ἐκεῖνα ταῦτα, ἔδειξεν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν. ¹⁴ εἶδες τοὺς τῷ σιδήρῳ δεδεμένους λυθέντας; ¹⁵ ὅψει καὶ σαυτὸν ἐξ ἐτέρων δεσμῶν ἀνεθέντα χαλεπῶν. ταῦτα τὰ δεσμὰ, τὰ τῶν δεσμοτῶν λέγω, οὐ τὰ Παύλου, ἐκεῖνα τὰ δεσμὰ ποιεῖ τὰ τῶν ἁμαρτιῶν. ¹⁶ διπλῇ ἦσαν δεσμῶται οἱ ἔνδον, καὶ αὐτὸς δεσμώτης ἦν

ὁ δεσμοφύλαξ. ¹⁷ ἐκεῖνοι μὲν γὰρ σιδήρῳ ἐδέδεκτο, καὶ ἁμαρτίαις, οὗτος δὲ ἁμαρτίαις μόναις. ¹⁸ ἔλυσεν ἐκείνους ὁ Παῦλος εἰς πληροφορίαν τούτου· καὶ γὰρ ἦν ὁρατὰ τὰ δεσμά. ¹⁹ οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησε, μᾶλλον δὲ ἀντιστρόφως. ²⁰ ἐκεῖ διπλὴ παράλυσις ἦν. ²¹ ποία δὲ αὕτη; ²² ἡ τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ ἡ τοῦ σώματος. ²³ τί οὖν ποιεῖ; **Θάρσει, φησὶ, τέκνον, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι.** ²⁴ προτέραν τὴν ὄντως παράλυσιν ἔλυσεν, εἶτα ἐπὶ ταύτην ἔρχεται. ²⁵ ὅτε γὰρ **Εἰπὸν τινες τῶν γραμματέων ἐν ἑαυτοῖς, Οὗτος βλασφημεῖ, εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν, εἶπεν· Ἵνα τί ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;** ²⁶ **τί γὰρ ἐστὶν εὐκοπώτερον εἰπεῖν, Ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν, Ἐγείραι καὶ περιπάτει;** ²⁷ **Ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας, λέγει τῷ παραλυτικῷ· Ἐγερθεῖς, ἄρὸν σου τὴν κλίνην, καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου.** ²⁸ ἐβεβαίοντο τὸ νοητὸν ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ, ἀπὸ τοῦ σωματικοῦ τὸ κατὰ ψυχὴν ἐργασάμενος. διὰ τί δὲ τοῦτο ἐποίησεν; ²⁹ ἵνα πληρωθῇ τὸ εἰρημένον· **Δοῦλε πονηρῆ, ἐκ τοῦ στόματός σου κρινῶ σε.** ³⁰ τί δὲ ἐκεῖνοι; ³¹ οὐδεὶς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός· οὐκ ἄγγελος ἄρα λοιπὸν, οὐκ ἀρχάγγελος, οὐδὲ ἄλλη κτιστὴ δύναμις. ὑμεῖς τοῦτο ὡμολογήσατε. ³² τί οὖν ἐχρῆν εἰπεῖν; ³³ ἂν δειχθῶ ἀφιεῖς ἁμαρτίας, εὐδελον ὅτι Θεὸς ἐγώ. ³⁴ ἀλλ' οὐκ εἶπεν οὕτως, ἀλλὰ τί; ³⁵ **Ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας, τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ, Ἐγερθεῖς ἄρὸν σου τὴν κλίνην, καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου.** ³⁶ ὅταν οὖν, φησὶ, τὸ δυσκολώτερον ἐργάσωμαι, εὐδελον ὅτι οὐδεμία περὶ τοῦ εὐκόλου καταλείπεται πρόφασις οὐδὲ ἀντιλογία. ³⁷ διὰ τοῦτο τὸ νοητὸν ἐκεῖνος ἐποίησε πρότερον, ἐπειδὴ πολλοὶ ἦσαν οἱ ἀντιλέγοντες· ἐνταῦθα δὲ ἀπὸ τοῦ νοητοῦ ἐπὶ τὸ αἰσθητὸν αὐτὸ ἦγαγεν. ³⁸ ἄρα οὐκ ἦν κουφότητος ἢ πίστις. ³⁹ εἶδε τοὺς δεσμώτας, καὶ οὐδὲν εἶδεν οὐδὲ ἤκουσε φαῦλον· εἶδεν οὐ μαγανεία τι γεγεννημένον· ὕμνου γὰρ τὸν Θεόν· εἶδεν ἀπὸ φιλανθρωπίας πολλῆς πάντα γενόμενα· οὐ γὰρ ἡμύναντο αὐτὸν, καίτοι δυνάμενοι. ⁴⁰ ἐνῆν γὰρ καὶ ἑαυτοὺς, καὶ τοὺς δεδεμένους ἐξελόντας ἀπελθεῖν· εἰ δὲ μὴ τοὺς δεδεμένους, ἀλλ' ἑαυτούς. ⁴¹ ἀλλ' οὐκ εἰργάσαντο τοῦτο. ⁴² ὥστε οὐκ ἀπὸ τοῦ θαύματος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ τρόπου αὐτὸν κατήδεσαν. ⁴³ πῶς ἐφώνησε; ⁴⁴ μεγάλη φωνὴ λέγων, **Μηδὲν ποιήσης σεαυτῷ κακόν· ἅπαντες γὰρ ἐσμεν ἐνθάδε.** ⁴⁵ ὁρᾷς καὶ τὸ ἀκενόδοξον καὶ τὸ ἄτυφον καὶ τὸ φιλόστοργον. ⁴⁶ οὐκ εἶπεν, ὅτι δι' ἡμᾶς ταῦτα γέγονεν· ἀλλ', ὡσανεὶ τῶν δεσμοτῶν εἷς, φησὶ· **Πάντες γὰρ ἐσμεν ἐνθάδε.** ⁴⁷ καίτοι εἰ καὶ μὴ πρὸ τούτου, μηδὲ διὰ τοῦ θαύματος ἔλυσαν ἑαυτοὺς, ἀλλ' ἐνῆν αὐτοὺς σιγήσαι, καὶ πάντας ἀπολῦσαι καὶ δεδεμένους. ⁴⁸ εἰ γὰρ ἐσίγησαν, καὶ μὴ διὰ τῆς μεγάλης φωνῆς κατέσχον αὐτοῦ τὰς χεῖρας, ὥθισεν ἂν διὰ τοῦ λαιμοῦ τὸ ξίφος. ⁴⁹ διὰ τοῦτο καὶ ἐβόησεν, ἐπειδὴ εἰς τὴν ἐνδοτέραν φυλακὴν ἦν βεβλημένος. ⁵⁰ κατὰ σκεπτικὸν τοῦτο πεποίηκας, φησὶν, ἐνδοτέρῳ βαλὼν τοὺς μέλλοντάς σε ἐλευθεροῦν τοῦ κινδύνου. ⁵¹ ἀλλ' οὐκ ἐμιμήσαντο τὰ παρ' ἐκείνου γενόμενα. ⁵² ἐκείνου δὲ ἀποθανόντος πάντες ἂν ἐξέφυγον.

2.9.5 ε΄

¹ Εἶδες ὅτι εἵλοντο δεδέσθαι μᾶλλον, ἢ ἐκεῖνον περιδεῖν ἀπολλύμενον. ² διὰ τοῦτο καὶ ἐνενόησε πρὸς ἑαυτὸν, εἰ γόητες ἦσαν, πάντως ἂν ἐκείνους ἀπέλυσαν, καὶ ἑαυτοὺς ἡλευθέρωσαν τῶν δεσμῶν· εἰκὸς γὰρ πολλοὺς καὶ τοιούτους ἐμβεβλήσθαι. ³ ἄλλως δὲ, πολλάκις δεξάμενος γόητας, καὶ οὐδὲν ἰδὼν τοιοῦτον γενόμενον, ἐθαύμασεν. ⁴ ὁ γόης οὐκ ἂν ἔσεισε τὰ θεμέλια ὥστε διυπνίσαι τὸν δεσμοφύλακα, καὶ δυσκολωτέραν ἑαυτῷ ποιῆσαι τὴν φυγὴν. ⁵ ἀλλ' ἰδωμεν λοιπὸν τοῦ δεσμοφύλακος τὴν πίστιν. ⁶ **Αἰτήσας, φησὶ, φῶτα εἰσεπήδησε, καὶ ἔντρομος ὑπάρχων, προσέπεσε τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σίλῳ, καὶ προαγαγὼν αὐτοὺς ἔξω, φησὶ· Κύριοι, τί με δεῖ ποιεῖν ἵνα σωθῶ;** ⁷ πῦρ ἐκράτει καὶ ξίφος, καὶ ἔλεγε· **Κύριοι, τί με δεῖ ποιεῖν ἵνα σωθῶ;** ⁹ **Οἱ δὲ εἶπον· Πίστευσον εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ σωθήσῃ σὺ, καὶ ὁ οἶκός σου.** ¹⁰ τοῦτο οὐχὶ γόητων ἐστὶ, φησὶ, δόγμα τοιοῦτον παραδοῦναι· οὐδαμοῦ δαίμονος ἐνταῦθα μνήμη. ¹¹ ὁρᾷς πῶς ἄξιός τοῦ σωθῆναι ἐκεῖνος; ¹² ἰδὼν γὰρ τὸ θαῦμα, καὶ τοῦ φόβου ἀπαλλαγείς, οὐκ ἐπελάθετο τῶν συμφερόντων, ἀλλ' ἐν τοσούτῳ κινδύνῳ περὶ τῆς σωτηρίας ἐφρόντιζε τῆς κατὰ ψυχὴν, καὶ ὡς ἐχρῆν διδασκάλους προσελθεῖν, οὕτω προσήλθε· καὶ πρὸς τοὺς πόδας αὐτῶν ἔπεσε. ¹³ **Καὶ ἐλάλησεν αὐτῷ, φησὶ, τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.** ¹⁴ **Καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ, ἔλυσεν ἀπὸ τῶν πληγῶν, καὶ ἐβαπτίσθη αὐτὸς, καὶ οἱ αὐτοῦ πάντες παραχρῆμα.** ¹⁵ ὁρᾷς θερμότητα ἀνδρός; ¹⁶ οὐκ ἀνεβάλετο, οὐκ εἶπεν, Ἡμέρα γενέσθω, ἰδωμεν, σκεψώμεθα· ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς θερμότητος καὶ αὐτὸς καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ πᾶσα ἐβαπτίσθη· ἀλλ' οὐχ ὡς νῦν οἱ πλείους περιορῶσι καὶ δούλους καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας ἀμυήτους τυγχάνοντας. ¹⁷ γίνεσθε, παρακαλῶ, κατὰ τὸν δεσμοφύλακα· οὐ τὴν ἀξίαν λέγω, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν. ¹⁸ τί γὰρ ὄφελος ἀξιώματος, ὅταν ἢ ἡ προαίρεσις ἀσθενής; ¹⁹ βαβαί, ὁ

ὠμὸς, ὁ ἀπηνής, ὁ μυρίοις συζῶν κακοῖς, ὁ τοῦτο μελετῶν ἀεὶ, οὕτω φιλάνθρωπος, οὕτω κηδεμονικὸς ἀθρόως γέγονεν. ²⁰ **Ἐλουσεν αὐτοὺς**, φησὶν, **ἀπὸ τῶν πληγῶν**. ²¹ **θέα** πάλιν καὶ τοῦ Παύλου τὴν θερμότητα· δεδεμένος, μεμαστιγμένος, οὕτως εὐηγγελίζετο. ²² ὡς τῆς μακαρίας ἀλύσεως, οἷας ὠδινεν ὠδῖνας κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην· οἷα ἀπέτεκε παιδία. ²³ καὶ περὶ τούτων ἔστιν εἰπεῖν, **Οὗς ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς μου**. ²⁴ ὁρᾷς πῶς ἀγάλλεται, καὶ τὰ τεχθέντα παιδία ἀπὸ τούτου λαμπρότερα βούλεται εἶναι; ²⁵ ὁρᾷς πόση περιουσία δόξης τῶν δεσμῶν, ὅπου γε οὐ μόνον τὸν περικείμενον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ τεχθέντας ὑπ' αὐτοῦ λαμπροὺς ποιεῖ; ²⁶ ἔχουσί τι πλέον οἱ ἐν τοῖς Παύλου δεσμοῖς τεχθέντες, οὐ κατὰ τὴν χάριν λέγω, ἢ γὰρ αὐτὴ χάρις, οὐδὲ κατὰ τὴν ἄφεσιν, ἢ γὰρ αὐτὴ πάντων ἄφεσις, ἀλλ' ὅτι ἐκ προοιμίων παιδεύονται χαίρειν καὶ ἀγάλλεσθαι τοῖς τοιοῦτοις πράγμασιν. ²⁷ **Αὐτῇ τῇ ὥρᾳ τῆς νυκτὸς**, φησὶ, **παραλαβὼν αὐτοὺς, ἔλουσεν ἀπὸ τῶν πληγῶν, καὶ ἐβαπτίσθη**. ²⁸ καὶ θέα λοιπὸν τὸν καρπὸν· ἀντέδωκεν εὐθέως τὰ σαρκικά. ²⁹ **Ἀναγαγὼν αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον, εὐθέως παρέθηκε τράπεζαν, καὶ ἡγαλλίαστο πανοικί πεπιστευκῶς τῷ Θεῷ**. ³⁰ τί γὰρ οὐκ ἔμελλεν, ἀνοιγέμενος αὐτῷ τοῦ οὐρανοῦ διὰ τῆς ἀνοιξέως τῶν τοῦ δεσμοτηρίου θυρῶν; ³¹ ἔλυσεν τὸν διδάσκαλον, τράπεζαν παρέθηκε, καὶ ἡγαλλίαστο. ³² εἰσῆλθεν εἰς δεσμοτήριον ἢ Παύλου ἄλυσις, καὶ ἐκκλησίαν εἰργάσατο πάντα τὰ ἐκεῖ, καὶ σῶμα Χριστοῦ πάντας ἐποίησε, καὶ τράπεζαν ἔθηκε τὴν πνευματικὴν, καὶ ὠδῖνας ἔτεκεν, ἐφ' αἷς ἄγγελοι χαίρουσι. μήτι εἰκὴ ἔλεγον τὸ δεσμοτήριον τοῦ οὐρανοῦ λαμπρότερον; ³³ τῆς γὰρ ἐκεῖ χαρᾶς τοῦτο γέγονεν αἴτιον. ³⁴ εἰ γὰρ ἐφ' ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι χαρὰ ἐν οὐρανοῖς, εἰ ὅπου δύο εἰσὶ συνηγμένοι εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἐκεῖ ἐν μέσῳ αὐτῶν ἔστιν ὁ Χριστὸς, ὅπου Σίλας καὶ Παῦλος καὶ ὁ δεσμοφύλαξ καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη καὶ πίστις τοσαύτη, πόσῳ μᾶλλον; ὅρα τὴν σφοδρότητα τῆς πίστεως. ³⁵ ἀλλὰ τὸ δεσμοτήριον τοῦτο ἐτέρου με ὑπέμνησε δεσμοτηρίου. ποίου δὴ τούτου; ἔνθα Πέτρος ἦν. ³⁶ ἀλλὰ τοιοῦτον οὐδὲν ἐγένετο ἐκεῖ· ἀλλ' ἦν παραδεδομένος τέσσαρσι τετραδίοις στρατιωτῶν φυλάσσειν αὐτὸν, καὶ οὐχ ὕμνει οὐδὲ ἡγρύπνει, ἀλλ' ἐκάθευδε· καὶ οὐδὲ μεμαστιγμένος ἦν, ἀλλὰ μείζων ὁ κίνδυνος. ἐνταῦθα μὲν γὰρ ἤδη τὸ πᾶν εἰργαστο, καὶ δίκην ἦσαν δεδωκότες· ἐκεῖ δὲ οὐδέπω. ³⁷ ὥστε εἰ μὴ πληγαὶ ὠδύνων, ἀλλ' ἡ προσδοκία τοῦ μέλλοντος ἐθορύβει. ³⁸ ὅρα καὶ ἐκεῖ τὸ θαῦμα. ³⁹ **Ἰδοὺ ἄγγελος Κυρίου, φησὶν, ἐπέστη, καὶ φῶς ἔλαμψεν ἐν τῷ οἰκήματι· πατάξας δὲ τὴν πλευρὰν τοῦ Πέτρου, ἤγειρεν αὐτὸν λέγων· Ἀνάστα ἐν τάχει**. ⁴⁰ καὶ εὐθέως ἐξέπεσον αὐτοῦ αἱ ἀλύσεις ἐκ τῶν χειρῶν. ⁴¹ ὥστε μὴ νομίσαι τὸ πρᾶγμα τοῦ φωτὸς μόνον εἶναι, καὶ τὸν Πέτρον ἐνυξεν. ⁴² οὐδεὶς δὲ τὸ φῶς ἑώρα, ἀλλὰ μόνος αὐτὸς, καὶ ἐδόκει ὅτι ὄραμά ἐστιν· οὕτως οὐκ ἐπαισθάνονται οἱ καθεύδοντες τῶν τοῦ Θεοῦ εὐεργεσιῶν. ⁴³ **Εἶπε δὲ, φησὶν, ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτόν· Περίζωσαι καὶ ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου**. ⁴⁴ **Καὶ ἐποίησεν οὕτω. Καὶ λέγει αὐτῷ, Περιβαλοῦ τὸ ἱμάτιόν σου, καὶ ἀκολούθει μοι**. ⁴⁵ **Καὶ ἐξελθὼν ἠκολούθησεν αὐτῷ, καὶ οὐκ ᾔδει ὅτι ἀληθὲς ἐστὶ τὸ γινόμενον διὰ τοῦ ἀγγέλου· ἐδόκει δὲ ὄραμα βλέπειν**. ⁴⁶ **Διελθόντες δὲ πρώτην φυλακὴν καὶ δευτέραν, ἦλθον ἐπὶ τὴν πύλιν τὴν σιδηρᾶν τὴν φέρουσαν εἰς τὴν πόλιν, ἣτις αὐτομάτῃ ἠνοίχθη αὐτοῖς**. ⁴⁷ **Καὶ εἰσελθόντες, προῆλθον ῥύμην μίαν, καὶ εὐθέως ὁ ἄγγελος ἀπ' αὐτοῦ ἀπέστη**.

2.9.6 ζ'

¹ Διὰ τί μὴ τοῦτο γέγονεν ἐνταῦθα, ὅπερ ἐπὶ τοῦ Παύλου καὶ Σίλα; ² ὅτι ἐκεῖ μὲν ἔμελλον ἀπολύειν αὐτούς· διὰ τοῦτο οὐκ ἠθέλησεν οὕτως ἀπολυθῆναι αὐτούς· ἐπὶ δὲ τοῦ μακαρίου Πέτρου, εἰς φόνον αὐτὸν ἔμελλον ἐξάγειν. τί οὖν; ³ οὐ πολλῷ θαυμασιώτερον ἦν, φησὶν, ἐξαχθέντα καὶ παραδοθέντα ταῖς τοῦ βασιλέως χερσὶ, τότε ἐκ μέσων αὐτῶν ἐξαρπασθῆναι τῶν κινδύνων, καὶ μηδὲν παθεῖν; ⁴ οὕτω γὰρ ἂν οὐδὲ οἱ στρατιῶται ἀπώλοντο. ⁵ μέγα ἐνταῦθα κεκίνηται ζήτημα. ⁶ ὁ Θεὸς τὸν αὐτοῦ δοῦλον, φησὶ, μετὰ τῆς ἐτέρων ἔσωσε τιμωρίας, μετὰ τῆς ἐτέρων ἀπωλείας; ⁷ τί οὖν ἐροῦμεν; ⁸ πρῶτον μὲν οὖν, ὅτι οὐ μετὰ τῆς ἐτέρων ἀπωλείας· δεύτερον, ὅτι οὐ τῆς τοῦ πράγματος οἰκονομίας τοῦτο γέγονεν, ἀλλὰ τῆς τοῦ δικαστοῦ πικρίας. ⁹ πῶς; ὁ μὲν Θεὸς οὕτως ὠκονόμησεν, ὥς μὴ μόνον τούτους μὴ ἀπολέσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐκείνον σωθῆναι, καθάπερ δὴ καὶ ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ δεσμοφύλακος· ἐκεῖνος δὲ οὐκ ἐχρήσατο τῇ δωρεᾷ εἰς δέον. ¹⁰ **Γενομένης δὲ ἡμέρας**, φησὶν, **ἦν τάραχος οὐκ ὀλίγος ἐν τοῖς στρατιώταις, τί ἄρα ὁ Πέτρος ἐγένετο**. ¹¹ εἴτα τί; ἐξέτασιν τοῦ πράγματος ποιεῖται ὁ Ἡρώδης, καὶ ἀνακρίνας αὐτοὺς, ἐκέλευσεν ἀπαχθῆναι. ¹² εἰ μὲν γὰρ μὴ ἀνέκρινεν, ἦν ἂν τις ἀπολογία· νῦν δὲ παρέστησεν, ἀνέκρινεν, ἔμαθεν ὅτι ἐδέδετο, ὅτι τὸ δεσμοτήριον ἡσφάλιστο, ὅτι οἱ φύλακες ἦσαν πρὸ τῶν θυρῶν· οὐ τοῖχος διωρώρυκτο, οὐ θύρα ἀνέφκτο, οὐδὲν ἄλλο κακουργίας τεκμήριον. ἐχρῆν αὐτὸν ἀπὸ τούτων θαυμάσαι τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν, ἣτις καὶ ἐκ μέσων αὐτὸν ἀνῆρπασε τῶν κινδύνων· καὶ προσκυνῆσαι τὸν τοσαῦτα δυνηθέντα· ὁ δὲ ἐκείνους ἀπήγαγε. ¹³ πῶς οὖν ἐνταῦθα ὁ Θεὸς

αἴτιος; ¹⁴ εἰ μὲν γὰρ τοῖχον διαρραγῆναι ἐποίησε, καὶ οὕτως ἐξέβαλεν, ἴσως ἂν ἐνομίσθη τῆς ἐκεῖνων ῥαθυμίας τὸ πρᾶγμα· εἰ δὲ οὕτως ὠκονόμησεν, ὥστε δειχθῆναι ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνης κακουργίας, ἀλλὰ θείας θαυματουργίας τὸ πρᾶγμα ἦν, τί δὴ τοῦτο ἐποίησεν; ¹⁵ εἰ γὰρ ἔμελλε φεύγειν, οὕτως ὥς εἶχε τὰς ἀλύσεις ἔφυγεν ἂν· εἰ ἔμελλε φεύγειν τεθορυβημένος, οὐκ ἂν τοσαύτην ἐποίησατο πρόνοιαν, ὥστε καὶ τὰ σανδάλια λαβεῖν, ἀλλ’ εἶασεν ἂν. ¹⁶ νῦν δὲ διὰ τοῦτο φησιν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτὸν, **ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου**· ἵνα μάθωσιν ὅτι οὐ φεύγων, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς ἀνέσεως τὸ πρᾶγμα εἰργάσατο. δεδεδεμένος γὰρ, καὶ μεταξὺ τῶν δύο μένων στρατιωτῶν οὐκ ἂν τοσαύτην ἐποίησατο σχολὴν, ὥστε καὶ τὰς ἀλύσεις λῦσαι, καὶ ταῦτα εἰς τὴν ἐσωτέραν ὦν καὶ αὐτὸς φυλακὴν. ¹⁷ ὥστε τῆς ἀδικίας τοῦ δικαστοῦ γέγονεν ἡ κόλασις τῶν φυλάκων. ¹⁸ διὰ τί γὰρ Ἰουδαῖοι μὴ τοῦτο ἐποίησαν; καὶ γὰρ ἐτέρου δεσμοωτηρίου μέμνημαι, ἐκεῖνου μὲν τοῦ προτέρου τοῦ ἐν Ῥώμῃ, τούτου δὲ τοῦ ἐν Καισαρείᾳ, νῦν δὲ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις. ¹⁹ ἀκούσαντες γὰρ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι παρὰ τῶν ἀποσταλέντων παρ’ αὐτῶν εἰς τὸ δεσμοωτήριον, ὥστε ἐξαγαγεῖν τὸν Πέτρον, ὅτι Ἔσω οὐδένα εὕρομεν, ἀλλὰ καὶ κεκλεισμένας τὰς θύρας, καὶ τοὺς φύλακας ἐστῶτας πρὸ τῶν θυρῶν· διὰ τί μὴ τοὺς φύλακας ἀνεῖλον, ἀλλὰ διηπόρουν περὶ αὐτῶν λέγοντες, τί ἂν γένοιτο τοῦτο; ²⁰ εἰ δὲ σφόδρα κατ’ αὐτῶν φονῶντες οὐδὲν τοιοῦτον ἐνενόησαν, πολλῶ μᾶλλον σὺ ὁ πρὸς ἐκεῖνων χάριν πάντα ποιῶν. ²¹ διὰ τοῦτο μετῆλθεν αὐτὸν ἡ δίκη ταχέως. ²² εἰ δὲ τοῦτο ἐγκαλεῖς, ἐγκάλει καὶ περὶ τῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς σφαπτομένων, καὶ περὶ τῶν ἀδικῶς ἀναιρουμένων μυρίων ἐτέρων, καὶ ἔτι περὶ τῶν παίδων τῶν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἀναιρεθέντων· καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνοις, ὡς σὺ λέγεις, ὁ Χριστὸς ἐγένετο αἴτιος· μᾶλλον οὐχ ὁ Χριστὸς, ἀλλ’ ἡ μανία καὶ ἡ τυραννὶς τοῦ πατρὸς τοῦ Ἡρώδου. ²³ εἰ δὲ λέγεις, διὰ τί μὴ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτὸν ἥρπασε τοῦ Ἡρώδου; καὶ τοῦτο ἡδύνατο ποιῆσαι, ἀλλ’ οὐδὲν ἐκέρδανεν ἂν ἀπὸ τούτου. ²⁴ ποσάκις γοῦν ὁ Χριστὸς ἐκ μέσου αὐτῶν ἐξῆλθε τῶν χειρῶν; ²⁵ τί οὖν τοῦτο ὠφέλησε τοὺς ἀγνώμονας; ²⁵ ἐνταῦθα μέντοι γε καὶ πολλὴ τοῖς πιστοῖς ὠφέλεια γίνεται ἀπὸ τῶν γεγεννημένων· ὑπομνημάτων γὰρ γενομένων, καὶ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν μαρτυρούντων τοῖς πραττομένοις, ἀνύποπτος ἦν ἡ μαρτυρία. ²⁶ ὥσπερ οὖν κάκεῖ οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν ἐπεστομίσθησαν, ἀλλ’ ἡ ἐκ τοῦ τοὺς ἐλθόντας ὁμολογεῖν τὰ γεγεννημένα, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. διὰ τί γὰρ ὁ δεσμοφύλαξ οὐδὲν τοιοῦτον ἐποίησε; ²⁷ καίτοι γε οὐδὲν ἐλάττονα τῶν τούτου τὰ Ἡρώδου ἦν. τοῦ γὰρ ἰδεῖν ἀνεωγμένας τὰς θύρας, ὅσον εἰς ἐκπλήξεως λόγον, οὐδὲν ἔλαττον τὸ μαθεῖν ὅτι κεκλεισμένων αὐτῶν ἐξῆλθεν ὁ δεδεδεμένος· καίτοι ταῦτα καὶ φαντασία ἔδοξεν ἂν εἶναι μᾶλλον, ἐκεῖνο δὲ οὐκέτι, μετὰ ἀκριβείας ἀπαγγελλόμενον. ²⁸ ὥστε εἰ καὶ οὗτος οὕτως ἦν πονηρὸς, ἔσφαξεν ἂν τὸν Παῦλον, καθάπερ ἐκεῖνος τοὺς στρατιώτας· ἀλλ’ οὐκ ἦν. ²⁹ εἰ δὲ πρὸς τοὺς λέγοντας, διὰ τί καὶ τὰ παιδιά συνεχώρησεν ὁ Θεὸς ἀναιρεθῆναι, βουλευθῶμεν ἀπολογήσασθαι, τάχα εἰς μακρότερον ἐμπεσούμεθα λόγον, ὃν ἐν προοιμίῳς ἔδει λέγεσθαι πρὸς ὑμᾶς.

2.9.7 ζ’

¹ Τέως δὲ πολλὰ τῇ Παύλῳ εὐχαριστήσαντες ἀλύσει, καταπαύσωμεν τὸν λόγον, ὅτι τοσοῦτων ἡμῖν ἀγαθῶν αἰτία γέγονε, παρακαλέσαντες ὑμᾶς μὴ μόνον μὴ δυσχεραίνειν, εἴ τι διὰ Χριστὸν πάθοιτε, ἀλλὰ καὶ χαίρειν ὡς οἱ ἀπόστολοι, καὶ καυχᾶσθαι ὡς Παῦλος ἔλεγεν· **Ἥδιστα καυχῆσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου**. ² διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἤκουσεν, **Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου**. ³ Παῦλος ἐπὶ δεσμοῖς καυχᾶται, καὶ σὺ ἐπὶ πλούτῳ μέγα φρονεῖς; ⁴ οἱ ἀπόστολοι ἔχαιρον, ὅτι κατηξιώθησαν μαστιγωθῆναι, καὶ σὺ ἄνεσιν ζητεῖς καὶ τρυφήν; ⁵ πῶς οὖν θέλεις τῶν αὐτῶν ἐκεῖνοις τυχεῖν, ἀπεναντίας αὐτοῖς ὁδεύων ἐνταῦθα; ⁶ **Καὶ νῦν, φησὶ, πορεύομαι εἰς Ἱεροσόλυμα δεδεδεμένος τῷ πνεύματι, τὰ ἐν αὐτοῖς συναντήσοντά μοι μὴ εἰδὼς, πλὴν ὅτι τὸ Πνεῦμά μοι κατὰ πόλιν διαμαρτύρεται λέγον, ὅτι δεσμά με καὶ θλίψεις μένουσι**. ⁷ τί οὖν ἀπέρχη, εἰ δεσμά σε καὶ θλίψεις μένουσι; ⁸ διὰ τοῦτο αὐτὸ, φησὶν, ἵνα δεσμευθῶ διὰ Χριστὸν, ἵνα ἀποθάνω δι’ αὐτόν. ⁹ οὐ γὰρ μόνον δεθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν ἐτοιμῶς ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

¹⁰ Οὐδὲν τῆς ψυχῆς ἐκεῖνης μακαριώτερον. ¹¹ ἐν τίσιν καυχᾶται; ¹² ἐν δεσμοῖς, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀλύσει, ἐν στίγμασιν. ¹³ **Ἐγὼ τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, φησὶν, ἐν τῷ σώματί μου βαστάζω, καθάπερ τρόπαιόν τι μέγα καὶ πάλιν, Ἐνεκεν τοῦ Ἰσραὴλ, φησὶ, τὴν ἄλυσιν ταύτην περικείμεαι· καὶ πάλιν, Ἐν ᾧ πρεσβεύω ἐν ἀλύσει**. ¹⁴ τί ἐστὶ τοῦτο; ¹⁵ οὐκ αἰσχύνῃ; ¹⁵ οὐ δέδοικας τὴν οἰκουμένην δεσμώτης περιωών; ¹⁶ οὐ φοβῇ μή τις ἀσθένειαν τοῦ Θεοῦ σου καταγνῶ; ¹⁷ μή τις διὰ τοῦτο οὐ μὴ προσέλθῃ; ¹⁸ οὐ τοιαῦτά μου, φησὶ, τὰ δεσμά· οἶδε καὶ ἐν βασιλείῳς λάμπειν. ¹⁹ **Ὡστε τοὺς δεσμούς μου, φησὶ, φανεροὺς γενέσθαι ἐν ὄλῳ τῷ πραιτωρίῳ, καὶ τοὺς πλείονας τῶν ἀδελφῶν ἐν Κυρίῳ πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου περισσοτέρως τολμᾶν ἀφόβως λαλεῖν τὸν λόγον**. ²⁰ ὁρᾷς δεσμῶν ἰσχὺν μᾶλλον, ἢ νεκρῶν ἀναστάσεως;

²¹ δεδεμένον με εἶδον, καὶ μᾶλλον θαρροῦσιν. ²² ὅπου γὰρ δεσμὰ, ἀνάγκη καὶ μέγα τι γενέσθαι ἐκεῖ· ὅπου θλίψις, πάντως ἐκεῖ καὶ σωτηρία, πάντως ἐκεῖ ἄνεσις, πάντως ἐκεῖ μεγάλα κατορθώματα. ²³ ὁ γὰρ διάβολος ὅταν λακτίσῃ, τότε πλῆττεται· ὅταν δῆσῃ τοὺς τοῦ Θεοῦ δούλους, τότε μάλιστα ὁ λόγος ἐπιδίδωσι. ²⁴ καὶ θέα πανταχοῦ τοῦτο γινόμενον. ²⁵ ἐδεσμεύθη, καὶ ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ ταῦτα εἰργάσατο. ²⁶ **Ἐν αὐτοῖς γὰρ, φησὶ, τοῖς δεσμοῖς μου.** ²⁷ ἐδεσμεύθη ἐν Ῥώμῃ, καὶ πλείονας ἐπηγάγετο· οὐ γὰρ αὐτὸς μόνος ἐθάρρει, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πολλοὶ δι' αὐτοῦ. ²⁸ ἐδεσμεύθη ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ δεδεμένος δημηγορῶν τὸν βασιλέα κατέπληξε, καὶ τὸν ἄρχοντα εἰς φόβον ἤγαγεν· ἔμφοβος γὰρ γενόμενος, φησὶν, ἀπέλυσεν αὐτὸν, καὶ οὐκ ἡσχύνετο παρὰ τοῦ δεδεμένου μανθάνων περὶ τῶν μελλόντων ὁ δῆσας αὐτόν. ²⁹ δεδεμένος ἔπλει, καὶ ναυάγιον ἔλυσε, καὶ τὸν χειμῶνα ἐπέδησεν. ³⁰ ἐν δεσμοῖς ὄντος αὐτοῦ τὸ θηρίον ἐκεῖνο καθήψατο, καὶ μηδὲν λυμηνάμενον ἐξέπεσεν. ³¹ ἐδέθη ἐν Ῥώμῃ, καὶ δεδεμένος δημηγορῶν μυρίους ἐπεσπάσατο, ἀντὶ πάντων τοῦτο αὐτὸ προβαλλόμενος, τὴν ἄλυσιν λέγων. ³² ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἀλύσει δεθῆναι νῦν. ³³ ἀλλ' ἔστιν ἑτέρα ἄλυσις, ἣν ἐθέλωμεν. ³⁴ ποία δὲ αὕτη; ³⁵ τὸ τῆς χειρὸς κρατεῖν, τὸ μὴ πρὸς πλεονεξίαν ἔτοιμον εἶναι. ³⁶ ταύτῃ τῇ ἀλύσει δῆσωμεν ἑαυτούς· ἀντὶ σιδηρίου γενέσθω ἡμῖν ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος. ³⁷ λύσωμεν τοὺς δεδεμένους ὑπὸ πενίας, ὑπὸ θλίψεως. ³⁸ οὐκ ἔστιν ἴσον δεσμοτηρίου θύρας ἀνοῖξαι, καὶ ψυχὴν συγκεκλεισμένην ἀφεῖναι· οὐκ ἔστιν ἴσον λύσαι δεσμὰ δεσμοτῶν δεδεμένων, καὶ τεθραυσμένους ἀπολῦσαι ἐν ἀφέσει. ³⁹ τοῦτο ἐκείνου μεῖζόν ἐστιν· ἐκείνου μὲν γὰρ οὐδεὶς κεῖται μισθός, τούτου δὲ μυριοί. ⁴⁰ μακρὰ ἢ τοῦ Παύλου γέγονεν ἄλυσις, καὶ ἐπὶ πολὺ κατέσχευ ἡμᾶς· καὶ γὰρ ἔστιν ὄντως μακρὰ, καὶ πάσης σειρᾶς χρυσεῖς κοσμιωτέρα. ⁴¹ αὕτη τοὺς δεδεμένους καθάπερ διὰ τινος μηχανῆς ἔλκει πρὸς τὸν οὐρανόν, καὶ ὥσπερ χρυσὴ σειρὰ ἐξαρτηθεῖσα, ἀνέλκει πρὸς αὐτὸν τὸν οὐρανόν· καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, κάτω δεθεῖσα, τοὺς δεδεμένους ἄνω ἔλκει. ⁴² καίτοι οὐχ αὕτη τῶν πραγμάτων ἢ φύσις· ἀλλ' ὅταν Θεὸς οἰκονομῇ, μὴ ζητεῖ πραγμάτων φύσιν μηδὲ ἀκολουθίαν, ἀλλὰ τὰ ὑπὲρ φύσιν καὶ ἀκολουθίαν. ⁴³ μάθωμεν μηδὲ ἐν ταῖς θλίψεσι καταπίπτειν, μηδὲ δυσχεραίνειν. ⁴⁴ ὅρα γὰρ τὸν μακάριον τοῦτον· μεμαστίγωτο, καὶ μεμαστίγωτο ἰσχυρῶς· **Πολλὰς γὰρ αὐτοῖς, φησὶν, ἐπιθέντες πληγὰς**· καὶ ἐδέδετο, καὶ τοῦτο πάλιν ἰσχυρῶς· εἰς γὰρ τὴν ἐσωτέραν φυλακὴν ἐνέβαλεν αὐτόν, καὶ μετὰ πλείονος ἀσφαλείας. ⁴⁵ καὶ ἐν τοσοῦτοις ὧν κατὰ τὸ μεσονύκτιον, ὅτε καὶ οἱ σφόδρα ἐγυγερμένοι καθεύδουσιν, ἑτέρου δεσμοῦ χαλεπωτέρου, τοῦ ὕπνου ἐπικειμένου, ἦδον καὶ ὕμνου τὸν Κύριον. ⁴⁶ τί τούτων γένοιτ' ἂν τῶν ψυχῶν ἀδαμαντιώτερον; ⁴⁷ ἐνενόουν ὅτι καὶ οἱ παῖδες ἐν πυρὶ ἦδον καὶ ἐν καμίνῳ· ἴσως ἐλογίζοντο, ὅτι ἡμεῖς οὐδὲν τοιοῦτον οὐδέπω πεπόνθαμεν. ⁴⁸ ἀλλὰ καλῶς ποιῶν ὁ λόγος εἰς ἑτέρους ἡμᾶς πάλιν ἐξήνεγκε δεσμούς καὶ δεσμοτήριον ἕτερον.

2.9.8 η´

¹ Τί πάθω; ² βούλομαι σιγῆσαι, ἀλλ' οὐ δύναμαι. ³ ἕτερον δεσμοτήριον εὗρον ἐκείνου πολλῶ θαυμασιώτερον καὶ ἐκπληκτικώτερον. ⁴ ἀλλὰ μοι διανάστητε, ὡς νῦν ἀρχομένου τοῦ λόγου, καὶ ἀκμαζούσαις προσέλθετε ταῖς διανοίαις. ⁵ βούλομαι διακόψαι τὸν λόγον, καὶ οὐκ ἀνέχεται. ⁶ καθάπερ γὰρ τις μεταξὺ πίνων οὐκ ἂν ἀνάσχοιτο διακόψαι, κἂν ὅτιοῦν τις ἐπαγγέλληται· οὕτω καὶ γὰρ τῆς κύλικος ἐπιλαβόμενος τῆς θαυμαστῆς τοῦ δεσμοτηρίου τῶν διὰ Χριστὸν δεδεμένων, οὐ δύναμαι παύσασθαι, οὐ δύναμαι σιγῆσαι. ⁷ εἰ γὰρ αὐτὸς ἐν δεσμοτηρίῳ καὶ ἐν νυκτὶ οὐκ ἐσίγησεν, οὐδὲ ἐν μαστίξιν, ἐγὼ σιγήσομαι καθήμενος ἡμέρας οὔσης, μετὰ πολλῆς τῆς ἀνέσεως φθεγγόμενος, τῶν δεδεμένων, τῶν μεμαστιγμένων, τῶν ἐν μέσῃ νυκτὶ τοῦτο μὴ παθόντων;

⁸ Οἱ παῖδες οὐκ ἐσίγων ἐν καμίνῳ καὶ ἐν πυρὶ· καὶ ἡμεῖς οὐκ αἰσχυρόμεθα σιγῶντες; ⁹ ἴδωμεν οὖν καὶ τοῦτο τὸ δεσμοτήριον. ¹⁰ ἐδέθησαν καὶ ἐνταῦθα, ἀλλ' εὐθέως καὶ ἐκ προοιμίων ἐδείκνυτο, ὅτι οὐκ ἔμελλον καίεσθαι, ἀλλ' ὡς εἰς δεσμοτήριον εἰσιέναι. ¹¹ τί γὰρ δεσμεῖς τοὺς μέλλοντας φλογίζεσθαι; ¹² ἐδέθησαν, καθὼς Παῦλος, καὶ πόδας καὶ χεῖρας· ἐδέθησαν μετὰ τοσοῦτου θυμοῦ. ¹³ καὶ γὰρ ἐκεῖνος εἰς τὴν ἐσωτέραν ἔβαλε φυλακὴν, καὶ οὗτος ἐπὶ πολὺ καῖναι τὴν κάμινον ἐκέλευσεν. ¹⁴ ἀλλ' ἴδωμεν τὰ μετὰ ταῦτα. ¹⁵ ὑμνούντων ἐκείνων ἐσεῖετο τὸ δεσμοτήριον, καὶ ἀνέφχθησαν αἱ θύραι· καὶ τούτων ὑμνούντων ἐλύθη τὰ δεσμὰ καὶ τῶν ποδῶν καὶ τῶν χειρῶν· ἀνέφχθη τὸ δεσμοτήριον, καὶ ἀνέφχθησαν αἱ θύραι τῆς καμίνου· δρόσος γὰρ πνεύματος διεσύριζεν. ¹⁶ ἀλλ' ὅμως πολλὰ με περιρρεῖ· οὐκ οἶδα ποῖον εἶπω πρῶτον, ποῖον δὲ δεύτερον. ¹⁷ διὸ παρακαλῶ, μὴ με τάξιν τις ἀπαιτεῖτω· πολλὴ γὰρ ἡ συγγένεια τῶν πραγμάτων. ¹⁸ ἐλύθησαν οἱ συνδεδεμένοι αὐτοῖς, καὶ ὅμως ἐκάθευδον· ἐνταῦθα δὲ ἀντὶ τούτου γέγονεν ἕτερόν τι· κατεκάησαν οἱ ἐμβαλόντες αὐτούς. ¹⁹ ἀλλ', ὅπερ ἐβουλόμην εἰπεῖν, εἶδε λελυμένους, καὶ προσέπεσεν αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς· ἤκουσεν ὑμνούντων, καὶ τέσσαρας εἶδε περιπατοῦντας, καὶ ἐκάλεσεν αὐτούς. ²⁰ καθάπερ οὖν ὁ Παῦλος οὐκ

ἐξῆλθε, καίτοι δυνάμενος, ἕως ὃ ἐμβαλὼν ἐκάλεσεν αὐτὸν καὶ ἐξήγαγεν, οὕτως οὐδὲ οἱ τρεῖς παῖδες ἐξῆλθον, ἕως οὗ ὃ ἐμβαλὼν ἐξελθεῖν ἐκέλευσε.²¹ τί ἀπὸ τούτου παιδεύομεθα;²² μὴ σπεύδεις ἐν ταῖς ἐπαγωγαῖς, μηδὲ ἐπείγῃσθαι ἐν ταῖς θλίψεσι, μήτε πάλιν λυόντων ἐμμένειν.²³ ἀλλ' οὗτος μὲν προσέειπε· καὶ γὰρ εἰσελθεῖν ἡδύνατο, ἔνθα ἦσαν οἱ ἅγιοι· ἐκεῖνος δὲ πρὸς τὴν θύραν ἔλθων, ἔστη· οὐ γὰρ ἐτόλμα προσελθεῖν εἰς τὸ δεσμοτῆριον τὸ ἔνδον, ὅπερ αὐτοῖς διὰ τοῦ πυρὸς κατεσκεύασε.²⁴ καὶ θέα μοι τὰ ῥήματα.²⁵ οὗτός φησι, **Κύριοι, τί με δεῖ ποιεῖν ἵνα σωθῶ;**²⁶ ἐκεῖνος οὐ μετὰ τοσαύτης μὲν ταπεινοφροσύνης, οὐκ ἔλαττον δὲ φωνὴν ἡδὶ ἄφηκε, **Σεδράχ, Μισάκ, Ἀβδεναγῶ, οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ἐξέλθετε, καὶ δεῦτε.**²⁷ μεγάλη τιμὴ· **Οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ἐξέλθετε, καὶ δεῦτε.**²⁸ πῶς ἐξέλθωσιν, ὃ βασιλεῦ;²⁹ δεδεμένους ἐνέβαλες τῷ πυρὶ, τοσοῦτον ἐνεχρόνισαν τῷ πυρὶ χρόνον;³⁰ εἰ γὰρ ἀδαμάντινοι ἦσαν, εἰ γὰρ ὕλαι μεταλλικαὶ, καὶ ὕμνον λέγοντες ἐκεῖνον ἅπαντα, οὐκ ἂν ἀπώλοντο;³¹ διὰ τοῦτο μὲν οὖν ἐσώθησαν, ὅτι ὕμνου. ³² ἡδέσθη τὴν προθυμίαν αὐτῶν τὸ πῦρ, ἡδέσθη καὶ τὴν ᾠδὴν τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην καὶ τοὺς ὕμνους.³³ πῶς αὐτοὺς καλεῖς;³⁴ προλαβὼν εἶπον, **Οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου·** τοῖς γὰρ τοῦ Θεοῦ δούλοις πάντα δυνατά.³⁵ εἰ γὰρ ἀνθρώπων εἰσὶ δοῦλοί τινες, καὶ ἐν τοῖς ἐκείνων οὐχ ἦττον ἰσχύουσι καὶ κρατοῦσι καὶ διατάττονται, πολλῶ μᾶλλον οἱ τοῦ Θεοῦ δοῦλοι.³⁶ τὴν ἡδίστην φωνὴν ἐκάλεσεν· ἦδει τούτῳ μάλιστα κολακεύων αὐτούς.³⁷ εἰ γὰρ ἵνα δοῦλοι τοῦ Θεοῦ μένωσιν, εἰς πῦρ ἐνέβησαν, οὐκ ἦν αὐτοῖς ἑτέρα φωνὴ ταύτης ἡδίων· οὐκ ἂν, εἰ βασιλεῖς αὐτοὺς ἐκάλεσεν, οὐκ ἂν, εἰ τῆς οἰκουμένης δεσπότης, οὕτως ἂν αὐτοὺς ἠψφρανεν, ὥς ὅτε εἶπεν, **Οἱ δοῦλοι Θεοῦ τοῦ ὑψίστου.**³⁸ καὶ τί θαυμάζεις;³⁹ τῇ γὰρ μεγάλῃ πόλει, τῇ κρατούσῃ τῆς οἰκουμένης, καὶ μέγα φρονούσῃ ἐπ' ἀξιώμασιν, ὥς ἀντίρροπον πρὸς ἀξίαν, μᾶλλον δὲ πολλῶ μείζον καὶ ἀσυγκρίτως μείζον καὶ ὑπατείας καὶ βασιλείας καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς οἰκουμένης, ὁ Παῦλος τοῦτο τέθεικε γράφων· **Παῦλος δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ.**⁴⁰ **Οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου.**⁴¹ εἰ γὰρ τοσαύτην, φησὶ, ποιοῦνται σπουδὴν, ὥστε δοῦλοι εἶναι, πάντως τούτῳ πείσομεν αὐτούς.⁴² ὅρα τοίνυν καὶ τὴν εὐλάβειαν τῶν παίδων. οὐκ ἠγανάκτησαν, οὐδὲ ὠργίσθησαν, οὐδὲ ἀντεῖπον, ἀλλ' ἐξῆλθον.⁴³ εἰ γὰρ τιμωρίαν τὸ πρᾶγμα ἐνόμιζον, τὸ ἐμπεσεῖν εἰς τὴν κάμινον, καὶ ἠλγισαν πρὸς τὸν ἐμβαλόντα· νῦν δὲ οὐδὲν τούτων, ἀλλ' ὥς ἐξ αὐτοῦ προϊόντες τοῦ οὐρανοῦ, οὕτω προήεσαν.⁴⁴ καὶ ὁ περὶ τοῦ ἡλίου φησὶν ὁ προφήτης, ὅτι **Ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ,** τοῦτο καὶ περὶ τούτων εἰπὼν τις οὐκ ἂν ἀμάρτοι.⁴⁵ πῶς; ὅτι τούτου δὴ τοῦ οὕτως ἐκπορευομένου ἐκεῖνοι τότε λαμπρότερον ἐξεπορεύοντο.⁴⁶ οὗτος μὲν γὰρ ἐξεπορεύετο τὴν οἰκουμένην φωτίζων τῷ αἰσθητῷ φωτὶ, ἐκεῖνοι δὲ τὴν οἰκουμένην φωτίζοντες ἑτέρως, νοητῶς λέγω. διὰ γὰρ αὐτοὺς εὐθέως διάταγμα ἔπεμπεν ὁ βασιλεὺς ταῦτα ἔχον τὰ ῥήματα· ἤρεσεν ἐναντίον ἐμοῦ τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα, ἃ ἐποίησεν ὁ Θεὸς δηλῶσαι ἡμῖν, ὥς μεγάλα καὶ ἰσχυρά.⁴⁷ ὥστε λαμπροτέραν ἐξήεσαν ἀφιέντες ἀκτῖνα, φαιδρὰν μὲν οὖσαν καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς χωρίοις, μάλιστα δὲ πανταχοῦ ἐκταθῆναι δυναμένην διὰ τῶν γραμμάτων τῶν βασιλικῶν, καὶ λῦσαι τὸ πανταχοῦ τεταμένον σκότος.⁴⁸ **Ἐξέλθετε, καὶ δεῦτε.**⁴⁹ οὐκ ἐκέλευσε σβέσαι τὴν κάμινον, ἀλλὰ καὶ τούτῳ μάλιστα αὐτοὺς ἐτίμησε, τῷ πιστεῦσαι, ὅτι δυνήσονται μὴ μόνον ἔνδον περιπατεῖν, ἀλλὰ καὶ καιομένης ἐξελθεῖν.

⁵⁰ Ἰδωμεν δὲ, εἰ δοκεῖ, καὶ τοῦ δεσμοφύλακος τὰ ῥήματα.⁵¹ **Κύριοι, τί με δεῖ ποιεῖν, ἵνα σωθῶ;**⁵² τί ταύτης τῆς φωνῆς ἡδίων;⁵³ αὕτη σκιρτᾷ καὶ ἀγγέλους ποιεῖ· ἵνα ταύτην ἀκούσῃ τὴν φωνὴν, καὶ δοῦλος ἐγένετο ὁ τοῦ Θεοῦ Μονογενής· ταύτην πρὸς Πέτρον ἔλεγον τὴν φωνὴν οἱ παρὰ τὴν ἀρχὴν πιστεύσαντες· **Τί ποιήσομεν, ἵνα σωθῶμεν;**⁵⁴ καὶ τί φησιν αὐτός; Πιστεύσατε, καὶ βαπτίσθητε.⁵⁵ ἡδέως ἂν καὶ εἰς γέενναν ἐνέπεσεν ὁ Παῦλος, ὥστε ταύτην ἀκοῦσαι τὴν φωνὴν παρὰ Ἰουδαίων, δι' ἐπιθυμίαν σωτηρίας καὶ ὑπακοῆς αὐτῶν.⁵⁶ ὅρα δέ· τὸ πᾶν αὐτοῖς ἐπιτρέπει, οὐδὲν περιεργάζεται.⁵⁷ ἀλλ' ἰδωμεν τὰ μετὰ ταῦτα. οὗτος οὐ λέγει, Ἵνα σωθῶ, ἀλλὰ τρανοτέρα πάσης φωνῆς αὐτῷ ἡ διδασκαλία γέγονε· καὶ γὰρ εὐθέως γίνεται κήρυξ.⁵⁸ οὐ δεῖται κατηχηθῆναι, καθάπερ ὁ δεσμοφύλαξ, ἀλλὰ τί;⁵⁹ ἀνακηρύττει τὸν Θεὸν, καὶ ὁμολογεῖ τὴν δύναμιν· ἐπ' ἀληθείας οἶδα, ὅτι ὁ Θεὸς ὑμῶν αὐτός ἐστι τῶν θεῶν Θεός, καὶ Κύριος τῶν κυρίων· ὅτι ἐξαπέστειλε τὸν ἄγγελον αὐτοῦ, καὶ ἐρρύσατο ὑμᾶς ἀπὸ τῆς καμίνου.⁶⁰ καὶ τί μετὰ ταῦτα;⁶¹ οὐχ εἰς δεσμοφύλαξ, ἀλλὰ πολλοὶ κατηχοῦνται διὰ τῶν γραμμάτων τῶν βασιλικῶν, διὰ τῆς θέας τῶν πραγμάτων.⁶² ὅτι γὰρ οὐκ ἂν ἐψεύσατο ὁ βασιλεὺς, παντὶ που δῆλον· οὐ γὰρ ἂν ἠθέλησε τοιαῦτα τοῖς αἰχμαλωτισθεῖσι μαρτυρῆσαι, οὐδὲ τὰ αὐτοῦ καταβαλεῖν· οὐκ ἂν ἠθέλησε τοσαύτης ἀνοίας δόξαν λαβεῖν.⁶³ ὥστε εἰ μὴ πολλὴ τῆς ἀληθείας ἡ περιφάνεια, οὐκ ἂν τοιαῦτα ἔγραψε, καὶ τοσοῦτων παρόντων.⁶⁴ ὁρᾶτε πόση τῶν δεσμῶν ἡ δύναμις;⁶⁵ πόση τῆς ὑμνωδίας τῆς ἐν θλίψει ἡ ἰσχύς;⁶⁶ οὐκ ἀπηγόρευσαν οὐδὲ ἀνέπεσον, ἀλλὰ τότε μᾶλλον ἦσαν σφοδροὶ, τότε πλείων ἡ προθυμία.⁶⁷ εἰκότως ταῦτα ἐννοοῦσιν.⁶⁸ ἔτι ἐν

ὑπολείπεται. ⁶⁹ διὰ τί ἐν μὲν τῷ δεσμοτηρίῳ οἱ δεδεμένοι ἐλύθησαν, ἐν δὲ τῇ καμίνῳ οἱ ἐμβαλόντες κατεκάησαν; ⁷⁰ καίτοι γε ἐχρῆν τὸν βασιλέα τοῦτο παθεῖν· οὐ γὰρ οἱ δεσμοῦντες οὐδὲ οἱ ἐμβάλλοντες τοσοῦτον ἥμαρτον, ὅσον ὁ κελεύων τοῦτο γενέσθαι. ⁷¹ τίνος οὖν ἔνεκεν ἐκεῖνοι ἀπώλοντο; ⁷² ἐνταῦθα οὐ πολλή τις χρεια τῆς ἀκριβολογίας. ⁷³ ἀσεβεῖς γὰρ ἦσαν· διὰ τοῦτο ὠκονόμητο, ἵνα δειχθῇ τοῦ πυρὸς ἡ ἰσχὺς, καὶ μείζον τὸ θαῦμα γένηται. ⁷⁴ εἰ γὰρ τοὺς ἔξω οὕτω κατέφαγεν, οὓς ἔνδον εἶχε, πῶς ἀπαθεῖς ἐδείκνυ; ⁷⁵ ἵνα δῆλη γένηται ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις. ⁷⁶ καὶ μηδεὶς θαυμάζτω, εἰ τὸν βασιλέα ἐν τάξει τοῦ δεσμοφύλακος ἔθηκε· τὸ γὰρ αὐτὸ εἰργάσατο. ⁷⁷ οὐδὲν γὰρ οὗτος ἐκείνου λαμπρότερος ἦν· ἀπώναντο γὰρ ἀμφοτέρω. ⁷⁸ ἀλλ', ὅπερ ἔφην, ὅτι ἐν ταῖς θλίψεσιν ὄντες οἱ δίκαιοι, τότε μάλιστα εἰσι σφοδρότεροι, ὅταν ἐν δεσμοῖς ᾧσι. ⁷⁹ τὸ γὰρ διὰ Χριστόν τι παθεῖν, πάσης παραμυθίας ἡδίων. ⁸⁰ βούλεσθε ὑπο μνήσῳ ὑμᾶς καὶ ἑτέρου δεσμοτηρίου; ⁸¹ ἀναγκαῖον ἀπὸ τῆς ἀλύσεως ταύτης ἐφ' ἕτερον ἐλθεῖν δεσμοτήριον. ⁸² τὸ ποῖον βούλεσθε; ⁸³ τὸ τοῦ Ἰερεμίου; ⁸⁴ ἢ τὸ τοῦ Ἰωσήφ; ⁸⁵ ἢ τὸ Ἰωάννου; ⁸⁶ Χάρις τῇ Παύλου ἀλύσει· πόσα ἀνέωξε τῷ λόγῳ δεσμοτήρια; τὸ Ἰωάννου βούλεσθε; ⁸⁷ ἐδέθη καὶ οὗτος ποτὲ διὰ τὸν Χριστόν καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον. ⁸⁸ τί οὖν; ⁸⁹ ἄρα ἤργει ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ ὢν; ⁹⁰ οὐχὶ δὲ ἐκεῖθεν πέμψας ἐκ τοῦ δεσμοτηρίου ἔλεγε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Πορευθέντες εἰπατε τῷ Χριστῷ, **Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;** ⁹¹ καὶ ἐκεῖ ὢν ἄρα ἐδίδασκεν· οὐ γὰρ δὴ ἡμέλει. ⁹² ἀλλ' Ἰερεμίας οὐχὶ προεφήτευσεν περὶ τοῦ Βαβυλωνίου, πάντα τὰ αὐτοῦ καὶ ἐκεῖ ποιῶν; ⁹³ τί δὲ ὁ Ἰωσήφ; ⁹⁴ οὐχὶ τριακαίδεκα ἔτη ἐδέδετο; ⁹⁵ ἀλλ' ὅμως οὐδὲ ἐκεῖ τῆς ἀρετῆς ἐπελάθετο. ⁹⁶ ἔτι ἐνὸς εἰπόντες δεσμοὺς, καταπαύσομεν τὸν λόγον. ⁹⁷ ἐδέθη καὶ ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος, ὁ τὴν οἰκουμένην λύσας τῶν ἀμαρτημάτων· ἐδέθησαν χεῖρες αἱ μυρία ἐργασάμεναι καλὰ· δῆσαντες γὰρ αὐτὸν, φησὶν, ἤγαγον πρὸς Καϊάφαν. ⁹⁸ καὶ ἐδέδετο ὁ τοσαῦτα θαυματουργήματα ἐργασάμενος. ⁹⁹ ταῦτα ἐννοοῦντες, μηδέποτε δυσχεραίνωμεν, ἀλλὰ κἂν δεθῶμεν, χαίρωμεν· κἂν μὴ ἐν τοῖς δεσμοῖς ᾧμεν, ὥς συνδεδεμένοι διακεῶμεθα. ¹⁰⁰ ὅρᾳς ὅσον ἀγαθὸν ὁ δεσμός; ¹⁰¹ ταῦτα πάντα εἰδότες, χάριν ἀναπέμπωμεν ὑπὲρ πάντων τῷ Θεῷ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

2.10 Ὁμιλία Θ'.

¹ Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγὼ, ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ, ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθητε, μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος, μετὰ μακροθυμίας, ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ, σπουδάζοντες τηρεῖν τὴν ἐνότητα τοῦ πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης.

2.10.1 α

² Ἀπεδείχθη τῆς ἀλύσεως τοῦ Παύλου ἡ ἰσχὺς καὶ μεγάλη καὶ σημείων λαμπρότερα. οὐ μάτην οὖν ἐνταῦθα, ὥς ἔοικε, ταύτην προβάλλεται, οὐδὲ εἰκῇ, ἀλλ' ὥς μάλιστα δι' αὐτῆς δυσωπήσων. καὶ τί φησι; ³ **Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγὼ, ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ, ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθητε.** ⁴ πῶς; **Μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης, μετὰ πραότητος καὶ μακροθυμίας, ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ.** ⁵ οὐχ ἁπλῶς τὸ δέσμιον εἶναι καλόν, ἀλλὰ τὸ διὰ Χριστόν. ⁶ διὰ τοῦτό φησιν, **Ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ**, τουτέστι, διὰ Χριστόν. ⁷ οὐδὲν τούτου ἴσον. ⁸ ἀλλὰ μᾶλλον ἡμᾶς ἀποσύρει τῶν προκειμένων ἢ ἄλυσις καὶ περισπᾶ, καὶ ἀντιπесеῖν οὐχ ὑπομένομεν, ἀλλ' ἐλκόμεθα καὶ ἄκοντες, μᾶλλον δὲ καὶ βουλόμενοι καὶ εὐχόμενοι. ⁹ καὶ εἴθε ἀεὶ περὶ τῆς ἀλύσεως Παύλου διαλέγεσθαι ἦν. ¹⁰ ἀλλὰ μὴ ναρκήσητε· ἔτι γὰρ ἐκεῖνο εἰπεῖν βούλομαι, ὃ πολλοὶ ζητοῦντές φασιν· καὶ εἰ καλὸν αἱ θλίψεις, πῶς αὐτὸς ἀπολογούμενος πρὸς τὸν Ἀγρίππαν ἔλεγεν, **Εὐξαίμην ἂν τῷ Θεῷ, καὶ ἐν ὀλίγῳ καὶ ἐν πολλῷ, οὐ μόνον σέ, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἀκούοντάς μου σήμερον γενέσθαι τοιούτους, ὁποῖος καὶ ἐγὼ εἰμι, παρεκτὸς τῶν δεσμῶν τούτων·** οὐχ ὥς ἀπευκτὸν τὸ πρᾶγμα νομίζων, ταῦτα ἔλεγε, μὴ γένοιτο· οὐ γὰρ ἂν, εἴ γε ἀπευκτὸν ἦν, ἐκαυχᾶτο ἐπὶ τοῖς δεσμοῖς, ἐπὶ ταῖς φυλακαῖς, ἐπὶ ταῖς ἄλλαις θλίψεσι· οὐδ' ἂν γράφων ἔλεγεν, **Ἥδιστα καυχῆσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου·** ἀλλὰ τί; ¹¹ τοῦτο αὐτὸ τεκμήριον ἦν τοῦ μεγάλα ἠγεῖσθαι τὰ δεσμά. ¹² ὥσπερ γὰρ Κορινθίους γράφων ἔλεγε· **Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα, οὐπω γὰρ ἐδύνασθε·** οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, οὐκ ἠδύναντο ἀκοῦσαι τὸ κάλλος, οὐδὲ τὸν κόσμον, οὐδὲ τὴν ὠφέλειαν τῶν δεσμῶν. ¹³ διὰ τοῦτό φησιν, Ἐκτὸς τῶν δεσμῶν τούτων. ¹⁴ τοῖς μέντοι Ἑβραίοις οὐχ οὕτως, ἀλλὰ παρῆναι συνδεδέσθαι τοῖς δεδεμένοις. διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἔχαιρεν ἐπὶ τοῖς δεσμοῖς, καὶ ἐδεσμεῖτο, καὶ μετὰ τῶν δεσμοτῶν ἀπήγετο εἰς φυλακὴν. ¹⁵ μεγάλη τῆς ἀλύσεως Παύλου ἡ ἰσχὺς· ἀρκεῖ ἀντὶ πάντων τοῦτο τὸ θέαμα, δεδεμένον ἰδεῖν Παῦλον καὶ ἐξαγόμενον ἀπὸ τοῦ δεσμοτηρίου. ¹⁶ δεδεμένον ἰδεῖν καὶ ἔνδον καθημένον, ποίας ἡδονῆς τοῦτο οὐ μείζον; ¹⁷ τίνος οὐκ ἂν τιμήσαιμι τὸ πρᾶγμα;

¹⁸ Οὐχ ὁρᾶτε τοὺς βασιλέας, τοὺς ὑπάτους ἐπὶ ζεύγους φερομένους καὶ χρυσοφοροῦντας, καὶ τοὺς δορυφοροῦντας πάντα ἔχοντας χρυσᾶ, χρυσᾶ τὰ δόρατα, χρυσᾶς τὰς ἀσπίδας, χρυσᾶ τὰ ἱμάτια, ἵππους χρυσοφόρους; ¹⁹ πόσον τῆς θεᾶς ἐκείνης τοῦτο τερπνότερον; ²⁰ ἅπαξ ἂν ἠδύαμην Παῦλον ἰδεῖν ἐκ τοῦ δεσμοτηρίου μετὰ τῶν δεσμοτῶν ἐξίόντα, ἢ μυριάκις ἐκείνους μετὰ τῆς δορυφορίας ἐκείνης παραπεμπομένους. ²¹ πόσους οἴεσθε ἀγγέλους προηγεῖσθαι αὐτοῦ, ὅτε ἐξήγετο οὕτω; ²² καὶ ὅτι οὐ ψεύδομαι, ἀπὸ τίνος παλαιᾶς ἱστορίας τὸ πρᾶγμα ὑμῖν ποιήσω φανερόν. ²³ ἑλισσαῖος ὁ προφήτης, τάχα δὲ ἴστε τὸν ἄνδρα, τοῦ βασιλέως Συρίας ἐκτεπολεμωμένου πρὸς τὸν τοῦ Ἰσραὴλ βασιλέα, καθήμενος παρ' ἐαυτῷ, ἅπαντα, ἅπερ ἐκεῖνος ἐν τοῖς ταμείοις μετὰ τῶν κοινωνούντων αὐτῷ τῆς γνώμης ἐβουλεύετο, εἰς μέσον ἐξέφερε, καὶ ἀκύρους ἐποίει τοῦ βασιλέως τὰς βουλὰς, τὰ ἀπόρρητα προλέγων, καὶ οὐκ ἀφίεις εἰς τὰς παγίδας, ἃς ἐκεῖνος ἐτίθει, ἐμπεσεῖν. ²⁴ ἐλύπει τοῦτο τὸν βασιλέα, καὶ ἀθυμῶν, ἐν ἀπορίᾳ πολλῇ καθειστήκει, οὐκ ἔχων μαθεῖν τὸν ἐκφέροντα ἅπαντα καὶ ἐπιβουλεύοντα, καὶ τὰς μηχανὰς ἀκυροῦντα τὰς τούτου. ²⁵ ἀποροῦντι τοίνυν αὐτῷ καὶ τὴν αἰτίαν ζητοῦντι εἶπε τις τῶν ὑπασπιστῶν, ὅτι δὴ προφήτης εἴη τις Ἑλισσαῖος ἐν Σαμαρείᾳ καθήμενος, οὐκ ἔδωκ' ἐστάναι τὴν τοῦ βασιλέως γνώμην, ἀλλὰ πάντα ἐκφέρων. ²⁶ ἐκεῖνος ἐνόμισεν εὐρηκέναι τὸ πᾶν. ²⁷ οὐδὲν δὲ ἄρα αὐτοῦ ἀθλιώτερον. ²⁸ ὅρα γάρ· δέον τιμῆσαι τὸν ἄνδρα, θαυμάσαι, ἐκπλαγῆναι, εἰ δὴ τοσαύτην ἔχει τὴν ἰσχὺν, ὥς ἀπὸ τοσοῦτων σταδίων καθήμενον, πάντα τὰ ἐν τῷ ταμείῳ τοῦ βασιλέως, οὐδενὸς ἀπαγγέλλοντος, εἰδέναι· τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησε, παροξυνθεὶς δὲ, καὶ τῆς ὀργῆς γενόμενος μόνῃς, ἰππέας καὶ ὀπλίτας συντάξας, πέμπει παραστήσων τὸν προφήτην. ²⁹ ἦν δὲ τῷ Ἑλισσαίῳ μαθητὴς ἐν προπυλαίοις ἐτι τῆς προφητείας, τῶν τοιούτων ἀποκαλύψεων μήπω κρινόμενος ἀξιούσθαι. ³⁰ ἐπέστησαν οἱ στρατιῶται τοῦ βασιλέως, ὥς δήσοντες τὸν ἄνδρα, μᾶλλον δὲ τὸν προφήτην. ³¹ πάλιν εἰς δεσμοὺς ἐμπίπτομεν, καὶ τί πάθω; ³² πάντοθεν οὗτος ὁ λόγος οὕτως ὑφαίνεται. ³³ καὶ ἰδὼν ὁ μαθητὴς τῶν στρατιωτῶν τὸ πλῆθος, ἐξέστη, καὶ περιδεὴς καὶ ἔντρομος προσδραμὼν τῷ διδασκάλῳ, τὴν συμφορὰν, ὥς ᾤετο, ἀπήγγειλε, καὶ τὸν ἄφυκτον ἐμήνυσε κίνδυνον. ³⁴ κατεγέλασεν ὁ Προφήτης, ὅτι τὰ οὐκ ἄξια δέους ἐδέδοίκει, καὶ παρήνει θαρρεῖν. ³⁵ ἐκεῖνος δὲ ἀτελής ἐτι ὢν, οὐκ ἐπέιθετο, ἀλλ' ἐτι ὑπὸ τῆς ὀψεως ἐκπληττόμενος ἐνέκειτο τῷ φόβῳ. ³⁶ τί οὖν ὁ Προφήτης; **Κύριε, ἄνοιξον, φησὶ, τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ παιδαρίου τούτου, καὶ ἰδέτω,** ὅτι πλείους οἱ μεθ' ἡμῶν ὑπὲρ τοὺς μετ' αὐτῶν. ³⁷ καὶ ἄφνω τὸ ὄρος ὅλον ὄρᾳ, ὅπερ ὁ Προφήτης ᾤκει τότε, ἵππων πυρίνων, καὶ ἀρμάτων τοιούτων ἐμπεπλησμένον. ³⁸ τοῦτο δὲ οὐδὲν ἕτερον ἦν, εἰ μὴ ἀγγέλων παρατάξεις.

2.10.2 β

¹ Εἰ δὲ Ἑλισσαίῳ ὑπὲρ τούτου μόνου τοσαύτη παρείπετο τάξις ἀγγέλων, τί Παῦλος; ² τοῦτο καὶ ὁ προφήτης Δαυὶδ ἔλεγε· **Παραμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν·** καὶ πάλιν, **Ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.** ³ καὶ τί λέγω ἀγγέλους; ⁴ αὐτὸς ὁ Δεσπότης τότε μετ' αὐτοῦ ἦν ἐξίόντος. ⁵ οὐ γὰρ δήπου τῷ μὲν Ἀβραάμ ὠπτάνετο, μετὰ δὲ τούτου οὐκ ἦν· αὐτὸς γὰρ ἐπηγγείλατο λέγων· **Ἐγὼ εἰμι μεθ' ὑμῶν πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.** ⁶ καὶ πάλιν ὀφθεὶς αὐτῷ, ἔλεγε· **Μὴ φοβοῦ, ἀλλὰ λάλει, ὅτι ἐγὼ εἰμι μετὰ σοῦ, καὶ οὐδεὶς ἐπιθήσεται σοὶ τοῦ κακῶσαι σε.** ⁷ καὶ κατ' ὄναρ δὲ αὐτῷ ἐπέστη λέγων· **Θάρσει· ὥς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμοῦ εἰς Ἱερουσαλὴμ, οὕτω σε δεῖ καὶ ἐν Ῥώμῃ μαρτυρῆσαι.** ⁸ αἰεὶ μὲν οὖν οἱ ἅγιοι θαυμαστοὶ, καὶ πολλῆς γέμουσι χάριτος, μάλιστα δὲ ὅταν διὰ Χριστὸν κινδυνεύωσιν, ὅταν δέσμιοι γίνωνται. ⁹ καθάπερ γὰρ στρατιωτῆς γενναῖος αἰεὶ μὲν καὶ ἀπλῶς ἡδὺ θέαμα τοῖς ὁρῶσι γίνεται, μάλιστα δὲ ὅταν ἐστήκη καὶ παρατάττη παρ' αὐτὸν τὸν βασιλέα· οὕτω δὴ καὶ Παῦλον ἐννόησον, ὅσον ἦν ἰδεῖν μετὰ τῶν δεσμῶν αὐτὸν διδάσκοντα. ¹⁰ εἶπω τί μεταξὺ νῦν ὑπελθόν με νόημα; ¹¹ ὁ μακάριος μάρτυς Βαβύλας ἐδέθη, καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῆς αὐτῆς αἰτίας, ἀφ' ἧς καὶ Ἰωάννης, βασιλέα παρανομοῦντα ἐλέγξας. ¹² οὗτος τελευτῶν ἐπέτρεψε τὰ δεσμὰ τεθῆναι μετὰ τοῦ σώματος, καὶ τὸ σῶμα δεδεμένον ταφῆναι· καὶ νῦν αἱ πέδαι κεῖνται μετὰ τῆς τέφρας. ¹³ τοσοῦτος ἦν αὐτῷ πόθος τῶν διὰ Χριστὸν δεσμῶν. ¹⁴ **Σίδηρον διήλθεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ,** ὁ Προφήτης φησὶ περὶ τοῦ Ἰωσήφ. ¹⁵ ἤδη δὲ καὶ γυναῖκες τούτων ἔλαβον πείραν τῶν δεσμῶν· ἀλλ' ἡμεῖς οὐ δεσμούμεθα. ¹⁶ οὐδὲ τοῦτο παραινῶ, καιροῦ νῦν οὐκ ὄντος· ἀλλὰ σὺ μὴ δήσης τὰς χεῖρας, ἀλλὰ δησον τὴν διάνοιαν. ¹⁷ ἔστι καὶ ἄλλα δεσμὰ· οἱ ταῦτα μὴ φέροντες, ἐκεῖνα οἴσουσιν. ¹⁸ ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· **δήσατε αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας.** ¹⁹ ἀλλὰ μὴ γένοιτο πείραν ἐκείνων λαβεῖν, τούτων δὲ τῶν δεσμῶν καὶ ἐμπλησθῆναι γένοιτο. ²⁰ διὰ ταῦτα ἔλεγεν· **Ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθητε·** καὶ πάλιν, **Κεφαλὴν ἔχομεν τὸν Χριστόν.** ²¹ συνήγειρε γὰρ καὶ συνεκάθισεν ἡμᾶς ἐν τοῖς ἐπουρανίοις

ἐχθρούς ὄντας, καὶ μυρία ἐργασαμένους κακά. ²² μεγάλη ἡ κλῆσις, καὶ ἐπὶ μεγάλους, οὐχ ὅτι ἀπ' ἐκείνων μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐπὶ τοιαῦτα, καὶ τοιοῦτῳ τρόπῳ.

²³ Πῶς δὲ ἔστιν ἀξίως περιπατῆσαι; ²⁴ **Μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης.** ²⁵ ὁ τοιοῦτος ἀξίως περιπατεῖ· τοῦτο ἀρετῆς πάσης ὑπόθεσις. ²⁶ ἂν ταπεινὸς ᾖ, καὶ ἐννοήσῃς τίς ὢν πῶς ἐσώθῃς, ἀφορμὴν πρὸς ἀρετὴν λαμβάνεις τὴν μνήμην, οὔτε τοῖς δεσμοῖς ἐπαίρη, οὔτε αὐτοῖς τούτοις οἷς εἶπον, ἀλλ' εἰδὼς ὅτι τὸ πᾶν τῆς χάριτός ἐστι, συστέλλεις σαυτὸν. ²⁷ ὁ ταπεινόφρων καὶ εὐγνώμων δύναται εἶναι καὶ εὐχάριστος οἰκέτης. ²⁸ **Τί γὰρ ἔχεις, φησὶν, ὃ οὐκ ἔλαβες;** ²⁹ ἄκουε δὲ πάλιν αὐτοῦ λέγοντος· **Περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα, οὐκ ἐγὼ δὲ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σὺν ἐμοί.** ³⁰ **Μετὰ πάσης, φησὶ, ταπεινοφροσύνης,** μὴ τῆς ἐν ῥήμασι, μηδὲ ἐν πράγμασι μόνοις, ἀλλὰ καὶ ἐν σχήματι καὶ ἐν φθέγματι· μὴ πρὸς τοῦτον μὲν ταπεινός, πρὸς δὲ ἐκείνον θρασύς· πρὸς πάντας ἔσο ταπεινός, κἂν φίλος ᾖ κἂν ἐχθρός, κἂν μέγας κἂν μικρός· τοῦτο ταπεινοφροσύνη. ³¹ καὶ ἐν τοῖς κατορθώμασιν ἔσο ταπεινός. ³² ἄκουε γὰρ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, **Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι,** καὶ τοῦτο πρῶτον τιθέντος. ³³ διὰ τοῦτο καὶ αὐτός φησι· **Μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος καὶ μακροθυμίας.** ³⁴ ἔστι γὰρ ταπεινὸν μὲν εἶναι, ὅξυν δὲ καὶ ὀργίλον· ἀλλ' οὐδὲν ὄφελος· πολλάκις γὰρ ὑπὸ τῆς ὀργῆς κατεχόμενος, πάντα ἀπώλεσεν. ³⁵ **Ἀνεχόμενοι, φησὶν, ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ.** ³⁶ πῶς ἀνέχεσθαι δυνατόν, ἂν ὀργίλος ᾖ, ἂν κατήγορος; ³⁷ εἶπε καὶ τὸν τρόπον· **Ἐν ἀγάπῃ,** φησὶν. ³⁸ εἰ τοῦ πλησίον, φησὶν, οὐκ ἀνέχη, πῶς σοῦ ἀνέξεται ὁ Θεός; ³⁹ εἰ αὐτὸς τὸν ὁμόδουλον οὐ φέρεις, πῶς σὲ οἶσει ὁ Δεσπότης; ⁴⁰ ἔνθα ἂν ᾖ ἀγάπη, πάντα οἰστά ἐστι. ⁴¹ **Σπουδάζοντες, φησὶ, τηρεῖν τὴν ἐνότητα τοῦ πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης.** ⁴² δῆσον οὖν τὰς χεῖρας τῇ ἐπιεικείᾳ. ⁴³ πάλιν τὸ καλὸν ὄνομα ἠνθῆσεν, ὁ δεσμός· ἀφήκαμεν αὐτὸν, καὶ αὐτὸς ἡμῖν πάλιν ἐπέδραμε. ⁴⁴ καλὸς ἐκεῖνος ὁ δεσμός, καλὸς καὶ οὗτος· καὶ ἐκεῖνος ἀπὸ τούτου τίκεται. ⁴⁵ σύνδησον σαυτὸν τῷ ἀδελφῷ· οἱ τοιοῦτοι ἅπαντα κούφως φέρουσιν οἱ συνδεδεμένοι τῇ ἀγάπῃ. ⁴⁶ σαυτὸν ἐκείνῳ πρόσδεσον, κἀκεῖνόν σοι· ἀμφοτέρων σὺ κύριος· ὃν γὰρ ἂν βουλήσωμαι ποιῆσαι φίλον, δυνήσομαι. ⁴⁷ **Μετ' εὐκολίας σπουδάζοντες.** ⁴⁸ δείκνυσιν οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ τοῦ τυχόντος τὸ πρᾶγμα εἶναι.

⁴⁹ **Σπουδάζοντες, φησὶ, τηρεῖν τὴν ἐνότητα τοῦ πνεύματος.**

2.10.3 γ'.

¹ Τί ἐστιν ἐνότης πνεύματος; ² καθάπερ ἐν σώματι πνεῦμά ἐστι τὸ πάντα συνέχον, καὶ ἐν τι ποιοῦν τὸ ἐν διαφόροις ὃν μέλεσιν· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. ³ διὰ γὰρ τοῦτο τὸ πνεῦμα ἐδόθη, ἵνα τοὺς γένει καὶ τρόποις διαφόροις διεστηκότας ἐνώσῃ. ⁴ ὁ γὰρ γέρων καὶ ὁ νέος, ὁ πένης καὶ ὁ πλούσιος, ὁ παῖς καὶ ὁ ἔφηβος, ἡ γυνὴ καὶ ὁ ἀνὴρ, καὶ πᾶσα ψυχὴ ἐν τι γίνεται, καὶ μᾶλλον ἢ εἰ σῶμα ἐν ᾗ. ⁵ ταύτης γὰρ τῆς συγγενείας πολλῶ μείζων ἐκείνη, καὶ πλείων ἡ ἀκρίβεια τῆς ἐνώσεως. ⁶ ἢ γὰρ τῆς ψυχῆς συνάφεια ἀκριβεστέρα ἐστίν, ὅσῳ καὶ ἀπλῇ καὶ μονοειδῆς ἐστὶ. ⁷ πῶς δὲ αὕτη φυλάττεται; ⁸ **Ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης.** ⁹ οὐκ ἐστὶν ἐν ἐχθρᾷ καὶ διαστάσει ταύτην εἶναι. ¹⁰ **Ὅπου γὰρ ἔριδες ἐν ἡμῖν, φησὶ, καὶ ζῆλοι καὶ διχοστασίαι, οὐχὶ σαρκικοὶ ἐστε, καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε;** ¹¹ καθάπερ γὰρ τὸ πῦρ, ὅταν μὲν ξηρὰ εὖρη ξύλα, μίαν τὰ πάντα ἐργάζεται πυρὰν, ὅταν δὲ ὑγρὰ, οὐδὲ ἐνεργεῖ οὐδὲ συγκολλᾶται· οὕτω καὶ ἐνταῦθα· οὐδὲν τῶν ψυχρῶν αὐτὴν συσφίγξει δύναται, ἕκαστον δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῶν θερμῶν. ¹² ἀπὸ τούτου γοῦν καὶ ἡ θερμότης τῆς ἀγάπης τίκεται· ἀπὸ τοῦ συνδέσμου τῆς εἰρήνης βούλεται συνδεῖσθαι πάντας ἡμᾶς. ¹³ καθάπερ γὰρ, φησὶν, ἐὰν θέλῃς σαυτὸν ἐτέρῳ προσδεῖσθαι, ἄλλως οὐ δυνήσῃ, ἀλλ' ἢ διὰ τοῦ κἀκεῖνον σαυτῷ προσδεῖσθαι, καὶ εἰ ἐθέλοις διπλοῦν ποιῆσαι τὸν δεσμόν, χρὴ κἀκεῖνόν σε προσδεθῆναι· οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἀλλήλοις προσδεδεσθαι βούλεται, οὐχ ἀπλῶς εἰρηνεύειν, οὐδὲ ἀπλῶς φιλεῖν, ἀλλ' ἐν πᾶσιν εἶναι μίαν ψυχὴν. ¹⁴ καλὸς οὗτος ὁ δεσμός· τούτῳ τῷ δεσμῷ καὶ ἀλλήλοις καὶ πρὸς τὸν Θεὸν συνδεῖσθαι αὐτούς. ¹⁵ οὐ θλίβει, οὐ πιέζει τὰς δεδεμένας χεῖρας οὗτος ὁ δεσμός, ἀλλ' ἀνίησι καὶ ἐν εὐρυχωρίᾳ καθίστησι πολλῇ καὶ τῶν λελυμένων μᾶλλον εὐθυμεῖσθαι ποιεῖ. ¹⁶ ὁ ἰσχυρὸς καὶ δεδεμένος μετὰ τοῦ ἀσθενοῦς διαβαστάζει τε ἐκείνον, καὶ οὐκ ἀφίησιν ἀπολέσθαι· κἂν μετὰ τοῦ ῥαθύμου προσδεθῇ, διεγείρει μᾶλλον αὐτόν. ¹⁷ **Ἀδελφός γὰρ ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος,** φησὶν, **ὡς πόλις ὀχυρά.** ¹⁸ ταύτην τὴν ἄλυσιν οὐχ ὁδῶν διάστημα κωλύσαι δύναται, οὐκ οὐρανός, οὐ γῆ, οὐ θάνατος, οὐκ ἄλλο οὐδὲν, ἀλλὰ πάντων ἐστὶ κρείττων καὶ ἰσχυροτέρα· αὕτη καὶ ἀπὸ μιᾶς τεχθεῖσα ψυχῆς, δύναται ὁμοῦ πολλοὺς περιλαβεῖν. ¹⁹ ἄκουε γὰρ Παύλου λέγοντος· **Οὐ στενοχωρεῖσθε δὲ ἐν τοῖς σπλάγχνοις ὑμῶν.** πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς. ²⁰ τί δὴ οὖν τοῦτον λυμαίνεται τὸν δεσμόν; ²¹ χρημάτων ἔρως, φιλαρχίας, δόξης καὶ τῶν ἄλλων τοιούτων· χαύνους αὐτοὺς ποιεῖ καὶ διακόπτει. ²² πῶς οὖν, ἵνα μὴ διακοπῶσιν; ²³ ἐὰν ταῦτα ἐκποδῶν γένηται, καὶ μηδὲν παρενοχλῇ τῶν διαφθειρόντων τὴν

ἀγάπην. ²⁴ ἄκουε γὰρ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· **Ὅταν πληθυνθῇ ἡ ἀνομία, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν.** ²⁵ οὐδὲν οὕτως ἐναντίον ἀγάπῃ, ὡς ἁμαρτία, καὶ οὐ λέγω τῇ πρὸς τὸν Θεὸν, ἀλλὰ καὶ τῇ πρὸς τὸν πλησίον. ²⁶ πῶς οὖν καὶ λησταὶ εἰρηνεύουσι, φησί; ²⁷ πότε, εἶπέ μοι; ²⁸ πάντως, ὅταν οὐ ληστρικῶ τρόπῳ χρήσωνται. ²⁹ ἂν γὰρ ἐν αὐτοῖς, οἷς ἂν διανεμῶνται, μὴ τοὺς νόμους φυλάξωσι τοὺς τοῦ δικαίου, καὶ ἐκάστῳ ἀπονεύωσι τὸ δίκαιον, εὐρήσεις ἂν κἀκεῖνους ἐν πολέμοις καὶ μάχαις. ³⁰ ὥστε οὐδὲ ἐν τοῖς κακοῖς τὴν εἰρήνην ἔστιν εὐρεῖν· πανταχοῦ δὲ ταύτην ἔστιν εὐρεῖν, ὅπου ἂν μετὰ δικαιοσύνης καὶ ἀρετῆς βιώσιν. ³¹ ἀλλὰ τί; ³² ἀντερασταὶ εἰρηνεύουσιν; οὐδαμῶς. ³³ ἀλλὰ τίνα βούλει εἶπω; ³⁴ πλεονέκτης μετὰ πλεονέκτου οὐκ ἂν εἰρηνεύσειέ ποτε· ὡς εἴ γε μὴ ἦσαν δίκαιοι καὶ ἐπεικεῖς, καὶ ἀδικούμενοι μεταξὺ αὐτῶν, καὶ διεσπάρσθη ἂν τὸ γένος. ³⁵ καθάπερ γὰρ δύο θηρίων σφόδρα πεινῶντων, ἂν μὴ τι γένοιτο μέσον τὸ δυνάμενον ὑπ’ αὐτῶν ἀναλωθῆναι, ἑαυτὰ κατεσθίουσιν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν πλεονεκτῶν καὶ τῶν κακῶν ἐγένετο ἂν. ³⁶ ὥστε οὐκ ἐν εἰρήνῃ εἶναι, μὴ πρότερον ἀρετῆς κατορθωθείσης. ³⁷ κατασκευάσωμεν δὲ καὶ πόλιν, εἰ βούλει, πάντων πλεονεκτῶν καὶ ἰσοτίμων, καὶ μηδεὶς φερέτω ψῆφον τοῦ ἀδικεῖσθαι, ἀλλὰ πάντες ἀδικεῖτωσαν· μὴ δύναται συστήναι ἡ πόλις ἐκείνη; οὐδαμῶς. ³⁸ ἀλλὰ μοιχῶν ἔστιν εἰρήνη; ³⁹ ἀλλ’ οὐχὶ εὐρήσεις οὐδὲ δύο ὁμονοοῦντας. ⁴⁰ ὥστε οὐδὲν τούτου αἷτιον πάλιν, ἢ τὸ τὴν ἀγάπην ψυγῆναι· τοῦ δὲ τὴν ἀγάπην ψυγῆναι αἷτιον τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν. ⁴¹ εἰς γὰρ φιλαυτίαν ἄγει τοῦτο, καὶ διαιρεῖ καὶ σχίζει τὸ σῶμα, καὶ χαυνοὶ καὶ διασπᾶ. ⁴² ἔνθα δὲ ἀρετὴ, τὸ ἐναντίον ποιεῖ· ὁ μὲν γὰρ ἐνάρετος καὶ χρημάτων κρείττων. ⁴³ ὥστε κἂν μυριοὶ ᾧσιν ἐν πενίᾳ, δύναιντ’ ἂν εἶναι εἰρηνικοί· οἱ δὲ πλεονέκται, κἂν δύο ᾧσιν, οὐδέποτε δύνανται ἐν εἰρήνῃ εἶναι.

2.10.4 δ’.

¹ Ὡστε ἐὰν ἡμεῖς ᾧμεν ἐνάρετοι, ἡ ἀγάπη οὐκ ἀπολείται· ἀπὸ γὰρ ἀγάπης ἡ ἀρετὴ, καὶ ἀπὸ ἀρετῆς ἡ ἀγάπη. ² καὶ πῶς, ἐγὼ λέγω· ὁ ἐνάρετος οὐ προτιμᾷ χρήματα φιλίας, οὐδὲ μνησίκακός ἐστιν, οὐδὲ ἀδικεῖ τὸν πλησίον· οὐχ ὑβρίζει, φέρει πάντα γενναίως. ³ ἀπὸ τούτων ἡ ἀγάπη συνίσταται. ⁴ πάλιν ὁ ἀγαπῶν, πάντα ταῦτα ὑφίσταται. ⁵ οὕτως ἀλλήλων ἐστὶ κατασκευαστικά. ⁶ καὶ τοῦτο μὲν ἐντεῦθεν δείκνυται, ὅτι ἀπὸ ἀρετῆς ἡ ἀγάπη· τῷ γὰρ εἶπεῖν, **Ὅταν πληθυνθῇ ἡ ἀνομία, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη**, τοῦτο ἐδήλωσεν· ὅτι δὲ ἀπὸ ἀγάπης ἡ ἀρετὴ, **Ὁ ἀγαπῶν τὸν πλησίον, νόμον ἐπλήρωσε**, φησὶν. ⁷ ὥστε ἐν τῶν δύο εἶναι χρὴ ἢ σφόδρα φιλικὸν καὶ ἐρώμενον, ἢ σφόδρα ἐνάρετον. ⁸ ὁ γὰρ τὸ ἐν ἔχων, ἐξ ἀνάγκης καὶ τὸ ἕτερον κέκτηται· καὶ τοῦναντίον, ὁ μὴ εἰδὼς φιλεῖν, καὶ πονηρὰ ἐργάζεται· ὁ πονηρὰ ἐργαζόμενος, οὐδὲ φιλεῖν οἶδε. ⁹ μεταδιώξωμεν τοίνυν τὴν ἀγάπην· φρούριον γάρ ἐστι πρὸς τὸ μηδὲν συγχωρῆσαι ἡμᾶς παθεῖν κακόν· συνδήσωμεν ἑαυτούς. ¹⁰ μηδὲν δολερὸν ἔστω παρ’ ἡμῖν, μηδὲν ὑπουλον· οὐδὲν γὰρ εὐρίσκεται τοιοῦτον, ἔνθα ἂν ᾖ φιλία. ¹¹ εἶπε δὲ τοῦτο καὶ ἄλλος σοφός τις ἀνὴρ· **Ἐπὶ φίλον ἐὰν καὶ σπάσης ῥομφαίαν, μὴ ἀπελπίσης· ἔστι γὰρ ἐπάνοδος. Ἐπὶ φίλον ἐὰν ἀνοίξης τὸ στόμα, μὴ ἀπογνῶς·** ¹² ἔστι γὰρ διαλλαγή, ἄνευ ὀνειδισμοῦ, καὶ μυστηρίων ἀποκαλύψεως, καὶ πληγῆς δολίας. ¹³ ἐν τούτοις ἀποφεύγει φίλος, ἐν ἀποκαλύψει, φησὶ, μυστηρίων. ¹⁴ ἂν πάντες τοίνυν ᾧμεν φίλοι, οὐδὲ μυστηρίων δεῖ· ὥσπερ γὰρ αὐτός τις πρὸς ἑαυτὸν οὐδὲν ἔχει μυστήριον, οὐδὲ αὐτὸς ἑαυτὸν κρύπτειν δυνήσεται· οὕτως οὐδὲ τοὺς φίλους. ¹⁵ οὐκ ὄντων οὖν μυστηρίων, ἀδύνατος ἡ ἐκ τούτου διακοπή. ¹⁶ δι’ οὐδὲν γὰρ ἔχομεν μυστήρια, ἢ διὰ τὸ μὴ πᾶσι θαρρεῖν· ὥστε ὁ ψυγμὸς τῆς ἀγάπης πεποίηκε μυστήρια. ¹⁷ τί γὰρ ἔχεις μυστήριον; ¹⁸ ἀδικῆσαι τὸν πλησίον βούλει; ¹⁹ ἢ κωλύεις ἀγαθοῦ τινος μετέχειν, καὶ διὰ τοῦτο κρύπτεις; ²⁰ ἀλλ’ οὐδὲν τούτων· ἀλλ’ αἰσχύνη; ²¹ οὐκοῦν τὸ μὴ θαρρεῖν τούτου τεκμήριον. ²² ἂν μὲν οὖν ἀγάπῃ ᾖ, οὐκ ἔσται μυστηρίων ἀποκάλυψις, ἀλλ’ οὐδὲ ὀνειδισμός. ²³ τίς γὰρ ἂν, εἶπέ μοι, καὶ πότε τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ ὀνειδίσαιεν; ²⁴ εἰ δὲ καὶ γένοιτο, ἐπὶ κέρδει. ²⁵ ἐπεὶ καὶ παισὶν ὀνειδίζομεν, δακεῖν αὐτοὺς βουλόμενοι· καὶ ὁ Χριστὸς δὲ τότε ἤρξατο ὀνειδίζειν τὰς πόλεις, λέγων, **Οὐαὶ σοι Χωραζὶν, οὐαὶ σοι Βηθσαϊδᾶ**, ἵνα ὀνειδισμῶν ἀπαλλάξῃ. ²⁶ οὐδὲν γὰρ οὕτω δύναται καθάσασθαι διανοίας, καὶ διαναστῆσαι μᾶλλον αὐτήν, καὶ παρειμένην ἀνορθῶσαι. ²⁷ μὴ δὲ ὀνειδίζωμεν ἀπλῶς ἀλλήλους. ²⁸ τί γάρ; ²⁹ ἐπὶ χρήμασιν αὐτὸν ὀνειδίσαις; ³⁰ μηδαμῶς, εἴ γε κοινὰ τὰ ὄντα κέκτηται. ³¹ ἀλλ’ ἐπὶ ἁμαρτήμασιν; ³² ἀλλ’ οὐδὲ τοῦτο, ἀλλὰ μᾶλλον διορθώσεις. ³³ **Καὶ πληγῆς**, φησὶ, **δολίας.** ³⁴ τί ποτε; ³⁵ ἑαυτὸν ἀναιρήσει; ³⁶ τίς δὲ πλήξει; ³⁷ οὐδὲ εἷς. ³⁸ διώκωμεν τοίνυν τὴν ἀγάπην. ³⁹ οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, Ἀγαπῶμεν, ἀλλὰ, Διώκωμεν. ⁴⁰ πολλῆς δεῖ τῆς σπουδῆς· ταχέως ἀφανίζεται, ὅξεϊα πρὸς ἀναχώρησιν ἐστὶ· τοσαῦτα ἐν τῷ βίῳ τῷ πράγματι τούτῳ λυμαίνεται. ⁴¹ ἂν διώκωμεν αὐτήν, οὐ φθάσει ἀπελθεῖν, ἀλλὰ ταχέως αὐτήν ἐξελεύσομεν· ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τῷ οὐρανῷ συνῆψε τὴν γῆν· ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τὸν θρόνον τὸν βασιλικὸν ἐκάθισεν· ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τὸν Θεὸν ἔδειξεν ἐπὶ τῆς

γῆς· ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τὸν Δεσπότην δοῦλον ἐποίησεν· ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν τὸν Ἀγαπητὸν, ὑπὲρ τῶν μισούντων τὸν Υἱὸν, ὑπὲρ τῶν δούλων τὸν Δεσπότην, ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων τὸν Θεὸν, ὑπὲρ οἰκετῶν τὸν ἐλεύθερον ἐκδοθῆναι ἐποίησε. ⁴³ καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἔσται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μείζονα ἡμᾶς ἐκάλεσεν. ⁴⁴ οὐ γὰρ μόνον ἀπήλλαξεν ἡμᾶς τῶν προτέρων κακῶν, ἀλλὰ καὶ πολλῶ μείζονα δώσειν ἕτερα ἐπηγγείλατο. ⁴⁵ ὑπὲρ δὴ τούτων εὐχαριστήσαντες τῷ Θεῷ, πᾶσαν ἀρετὴν μετέλθωμεν, καὶ πρὸ πάντων τὴν ἀγάπην μετ' ἀκριβείας κατορθώσωμεν, ἵνα καταξιωθῶμεν ἐπιτυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος. ⁴⁶ τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

2.11 Ὁμιλία Γ'.

¹ Ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν.

2.11.1 α'.

² Ὄταν ἐπὶ τι μείζον παρακαλῇ ὁ μακάριος Παῦλος, συνετὸς ὢν σφόδρα καὶ πνευματικὸς, ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ποιεῖται τὴν παράκλησιν, τοῦτο δὴ αὐτὸ παρὰ τοῦ Κυρίου μεμαθηκώς· καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ φησι· **Περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν·** καὶ πάλιν, **Τοῦτο φρονεῖσθω ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμόν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ.** ³ τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ. ⁴ ὅταν γὰρ ᾗ τὰ ὑποδείγματα τὰ προκείμενα μεγάλα, σφοδρὸς ἐστὶ ζήλω καὶ τῷ πόθῳ. ⁵ τί οὖν φησιν, εἰς ἐνότητα προτρέπων ἡμᾶς; ⁶ **Ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεύμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν· εἷς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα.** ⁷ τί δὲ ἐστίν, Ἐν σῶμα; ⁸ οἱ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης πιστοὶ καὶ ὄντες καὶ γενόμενοι καὶ ἐσόμενοι. ⁹ πάλιν καὶ οἱ πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας εὐηρεστηκότες, ἐν σῶμά εἰσι. πῶς; ὅτι κάκεῖνοι τὸν Χριστὸν ᾗδεσαν. πόθεν δὴλον; **Ἀβραάμ ὁ πατὴρ ἡμῶν, φησὶν, ἠγαλλιάσατο, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμὴν, καὶ εἶδε, καὶ ἐχάρη·** καὶ πάλιν, **Εἰ ἐπιστεύσατε,** φησὶ, **Μωϋσῇ, ἐπιστεύσατε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε,** καὶ οἱ προφηταί. οὐκ ἂν δὲ ἔγραψαν περὶ οὗ ἠγνόουν ἃ ἔλεγον· εἰδότες δὲ αὐτὸν, καὶ προσεκύνουν. ὥστε κάκεῖνοι ἐν σῶμα. οὐ διέστηκε σῶμα πνεύματος, ἐπεὶ οὐκ ἂν εἴη σῶμα. οὕτω καὶ ἡμῖν ἔθος ἐπὶ τῶν ἠνωμένων καὶ πολλὴν τὴν ἀκολουθίαν ἐχόντων λέγειν· ἐν σῶμά ἐστιν. οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἐνώσεως τὸ σῶμα λαμβάνομεν μιᾷ κεφαλῇ. εἰ δὲ μία κεφαλὴ καὶ ἐν σῶμα, τὸ σῶμα ἐξ ἐντίμων καὶ ἀτίμων σύγκειται μελῶν. πλὴν ἄλλ' οὕτε τοῦ φαυλοτάτου τὸ μείζον κατεξανίσταται, οὕτε τοῦτο ἐκείνῳ διαφθονεῖται. καίτοι γε οὐ τὴν αὐτὴν συντέλειαν τὰ πάντα εἰσφέρει, ἀλλὰ κατὰ τὸν τῆς ἀνάγκης λόγον. καὶ ὅτι πάντα ἀναγκαίως γεγένηται, καὶ εἰς χρείας διαφόρους, πάντα ὁμότιμα. ἔστι δὲ τὰ μὲν κυριώτατα, τὰ δὲ ἥττον· οἶον, ἡ κεφαλὴ παντὸς τοῦ σώματός ἐστι κυριώτερα, τάς τε αἰσθήσεις πάσας ἐν ἑαυτῇ ἔχουσα, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικόν· καὶ κεφαλῆς ἄνευ ζῆσαι οὐκ ἔνι· ποδῶν δὲ ἐκκοπέντων πολλοὶ πολὺν χρόνον ἐβίωσαν. ὥστε οὐ τῇ θέσει μόνον αὕτη βελτίων ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ αὐτῇ τῇ ἐνεργείᾳ καὶ τῇ τάξει. τί δὴ τοῦτο λέγω; εἰσὶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πολλοὶ, εἰσὶν εἰς ὕψος ἀνωρθωμένοι, καθάπερ ἡ κεφαλὴ, τὰ οὐράνια περισκοποῦντες, καθάπερ οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ ἐν τῇ κεφαλῇ, πολὺ τῆς γῆς ἀφεστηκότες, οὐδὲν ἔχοντες κοινὸν πρὸς αὐτήν· ἄλλοι δὲ ποδῶν τάξιν ἐπέχουσι, τὴν γῆν πατοῦντες, ποδῶν μέντοι ὑγιεινῶν. οὐ γὰρ τὸ τὴν γῆν πατεῖν ἔγκλημα ποδῶν, ἀλλὰ τὸ εἰς πονηρίαν τρέχειν· **Οἱ πόδες γὰρ αὐτῶν, φησὶν, εἰς πονηρίαν τρέχουσι.** μήτε δὴ οὖν οὗτοι, φησὶ, μέγα φρονεῖτωσαν κατὰ τῶν ποδῶν, μηδὲ ἐκεῖνοι τούτοις βασκαίνετωσαν· ἐπεὶ τὸ οἰκεῖον ἐκάστου κάλλος ἀνήρηται, καὶ ἡ χρεία ἡ αὐτοτελὴς ἐμπεπόδισται· καὶ εἰκότως· ὁ γὰρ τῷ πλησίον ἐπιβουλεύων, ἑαυτῷ πρῶτον ἐπεβούλευσεν. ἂν τε οὖν οἱ πόδες μὴ βουληθῶσι κομίσειν πού τὴν κεφαλὴν εἰς ἔξοδον ἀναγκαίαν, καὶ ἑαυτοῖς ἐλυμήναντο διὰ τῆς ἀκινήσεως καὶ τοῦ ὀκνοῦ· ἂν τε ἡ κεφαλὴ μηδεμίαν βουληθῇ τῶν ποδῶν ποιήσασθαι τὴν πρόνοιαν, αὕτη πρώτη τὴν βλάβην ἐδέξατο. ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν εἰκότως ἀλλήλων οὐ κατεξανίσταται· φυσικῶς γὰρ οὕτω τέτακται· ἀνθρώπον δὲ πῶς δυνατόν ἀνθρώπου μὴ κατεξαναστῆναι; οὐδὲ γὰρ ἀγγέλων τις κατεξανίσταται· ἐπειδὴ οὕτε ἐκεῖνοι τῶν ἀρχαγγέλων· οὐδὲ ἐμοῦ πάλιν τὰ ἄλογα μείζον τι φρονῆσαι δύναται· ἐνθα δὲ ὁμότιμος ἡ φύσις καὶ μία ἡ δωρεὰ, καὶ οὐδὲν οὗτος ἐκείνου πλέον ἔσχηκε, πῶς οὐ μὴ κατεξαναστῇ; καὶ μὴν διὰ ταῦτα κατεξαναστῆναι οὐκ ὀφείλεις κατὰ τοῦ πλησίον. εἰ γὰρ πάντα κοινὰ, καὶ οὐδὲν ἕτερος ἑτέρου πλέον ἔχει, πόθεν ἡ ἀπόνοια; φύσεως μετέχομεν τῆς αὐτῆς, ψυχῆς καὶ σώματος ὁμοίως, τὸν αὐτὸν ἀναπνέομεν ἀέρα, ταῖς αὐταῖς κεκρήμεθα τροφαῖς· πόθεν ἡ ἐξανάστασις; καὶ μὴν τὸ δύνασθαι διὰ τὴν ἀρετὴν τῶν ἀσωμάτων περιγίνεσθαι δυνάμεων ἱκανὸν εἰς ἀλαζονεῖαν ἀγαγεῖν·

μᾶλλον δὲ οὐκ ἂν εἶη τοῦτο ἀλαζονεία. ἐγὼ γὰρ εἰκότως κατὰ τοῦ δαίμονος μέγα φρονῶ, καὶ σφόδρα μέγα. καὶ ὅρα καὶ Παῦλος πῶς μέγα ἐφρόνει κατὰ τοῦ δαίμονος. ὅτε γὰρ μεγάλα περὶ αὐτοῦ ἔλεγε καὶ θαυμαστὰ ὁ δαίμων, ἐπεστόμισε αὐτὸν, οὐδὲ κολακεύοντος ἀνασχόμενος. λεγούσης γὰρ ἐκείνης τῆς παιδίσκης τῆς τὸ πνεῦμα τοῦ πύθωνος ἐχούσης, Οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου εἰσιν, οἵτινες καταγγέλλουσιν ὑμῖν ὁδὸν σωτηρίας, ἐπιτιμήσας σφοδρῶς ἐπεστόμισε αὐτοῦ τὴν ἀναίσχυντον γλῶσσαν. καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ γράφει λέγων· **Συντρίψει ὁ Θεὸς τὸν Σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν ἐν τάχει.** μή τι τὸ τῆς φύσεως παρηλλαγμένον ἐποίησεν;

2.11.2 β΄.

Ὅραξ ὅτι οὐδὲν ποιεῖ τὸ τῶν φύσεων μέσον, ἀλλὰ τὸ τῆς προαιρέσεως; διὰ τὴν προαίρεσιν τοίνυν πολλὴ χεῖρους ἀπάντων εἰσιν. ἀλλ’ ἀγγέλου οὐ κατεξανίσταμαι, φησί· πολὺ γὰρ τὸ μέσον ἐμοῦ κἀκείνου. καὶ μὴν ἀνθρώπου κατεξανίστασθαι οὐκ ὀφείλεις, οὐ μᾶλλον ἢ ἀγγέλου. ὁ μὲν γὰρ ἄγγελος τῇ φύσει σοῦ διέστηκεν, ὅπερ οὔτε ἐγκώμιον ἐκείνου, οὔτε κακία γένοιτο· ἄνθρωπος δὲ ἀνθρώπου οὐκέτι φύσει, ἀλλὰ προαιρέσει διέστηκε· καὶ ἔστι καὶ ἐν ἀνθρώποις ἄγγελος. ὥστε εἰ κατ’ ἀγγέλων μὴ κατεξανίστασαι, πολλῷ μᾶλλον κατὰ ἀνθρώπων τῶν ἐν τῇ φύσει ταύτῃ γενομένων ἀγγέλων. εἰ γὰρ γένοιτο ἐν ἀνθρώποις ἐνάρετος οὕτως ὡς ἄγγελος, πολὺ σου μᾶλλον οὗτος μείζων, ἢ ἐκεῖνός ἐστι. τί δήποτε; ὅτι ὅπερ ἀπὸ φύσεως ἔσχεν ἐκεῖνος, τοῦτο κατώρθωσεν ἀπὸ προαιρέσεως αὐτός· καὶ ὅτι ἀπώκισταί σου ὁ ἄγγελος καὶ τῷ τόπῳ καὶ τὸν οὐρανὸν οἰκεῖ· οὗτος δὲ ἀναστρέφεται μετὰ σοῦ, καὶ δίδωσί σοι τοῦ ζήλου ῥοπήν. καὶ μὴν καὶ οὗτος ἀπώκισται μᾶλλον ἢ ἐκεῖνος. **Ἡμῶν γὰρ, φησί, τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς,** ὅτι δὲ μᾶλλον οὗτος ἀπώκισται, ἄκουσον, ποῦ αὐτοῦ κάθηται ἡ κεφαλὴ· εἰς τὸν θρόνον, φησί, τὸν βασιλικόν· ὅσῳ δὲ πόρρω ἡμῶν ὁ θρόνος, τοσούτῳ καὶ οὗτος. ἀλλ’ ὁρῶ τιμῆς ἀπολαύοντα, φησί, καὶ εἰς ζηλοτυπίαν ἄγομαι. τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὃ πάντα ἄνω καὶ κάτω πεποίηκε, καὶ οὐ τὴν οἰκουμένην μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν μυρίων ἐνέπλησε θορύβων. καὶ καθάπερ εἰς λιμένα γαληνὸν πνεύματα ἄγρια ἐξ ἐναντίας ἐμπεσόντα, πάσης σπιλᾶδος καὶ παντὸς πορθμοῦ ἐπισφαλέστερον αὐτὸν καθίστησιν· οὕτω δὴ καὶ ὁ τῆς δόξης ἔρως ἐπεισελθὼν, πάντα ἀνέτρεψε καὶ συνέχεε. παραγεγόνατε πολλάκις ἐμπρησμῷ οἰκῶν μεγάλων· εἶδετε πῶς ἄνεισιν εἰς τὸν οὐρανὸν ὁ καπνός, καὶ μηδενὸς προσιόντος σβέσαι τὸ κακόν, ἀλλὰ τὸ καθ’ ἑαυτὸν ἐκάστου σκοπομένου, μετὰ πολλῆς τῆς ἡσυχίας τὸ πῦρ ἅπαντα ἐπινέμεται· καὶ περιέστηκε μὲν πολλάκις κύκλῳ πᾶσα ἡ πόλις, περιεστήκασι δὲ θεαταὶ κακῶν, οὐ σύμμαχοι οὐδὲ βοηθοί· καὶ ἔστιν ἰδεῖν οὐδὲν ποιοῦντας ἅπαντας τοὺς περιεστῶτας, ἀλλ’ ἕκαστον αὐτῶν τὴν χεῖρα ἐκτείνοντα, καὶ τῷ προσφάτως ἐλθόντι πρὸς τὸν τόπον ἐπιδεικνύντα, ἢ διὰ θυρίδος λαμπάδα ἐξαλλομένην συνεχῶς, ἢ δοκοὺς καταρριπτομένας, ἢ περιβολὸν ὀλόκληρον τῶν ἐρεισμάτων ἀποσπασθέντα καὶ πρὸς τὴν γῆν ἐπαιγόμενον. εἰσὶ δὲ πολλοὶ τῶν τολμηρῶν καὶ ῥιψοκινδύνων, οἱ καὶ πλησίον αὐτῶν γενέσθαι τῶν καιομένων οἰκοδομημάτων κατετόλμησαν, οὐχ ὥστε χεῖρα ὀρέξαι αὐτοῖς καὶ σβέσαι τὸ κακόν, ἀλλ’ ὥστε ἡδυτέραν γενέσθαι τὴν θέαν, ἐκ τοῦ σύνεγγυς πάντα δυναμένων αὐτῶν περισκοπεῖν, ἃ τοὺς ἔξωθεν πολλάκις ἔλαθεν. εἰ δὲ καὶ λαμπρὰ καὶ μεγάλη τύχοι οὕσα ἡ οἰκία, ἐλεεινὸν θέαμα καὶ πολλῶν αὐτοῖς δακρύων ἄξιον εἶναι δοκεῖ. καὶ ἔστιν ἀληθῶς ἰδεῖν θέαμα ἐλεεινόν, κιόνων κεφαλὰς κόνιν γινομένας, πολλοὺς δὲ καὶ αὐτοὺς διακεκλασμένους, τοὺς μὲν τοῦ πυρὸς κατεργαζομένου, τοὺς δὲ πολλάκις τῶν οἰκοδομησάντων αὐτοὺς χειρῶν ὠθουσῶν, ὥστε μὴ πλείονα τροφὴν γενέσθαι τῷ πυρί. ἔστι δὲ ἰδεῖν ἀγάλματα, ἃ μετὰ πολλοῦ τοῦ κόσμου, τῆς ὀροφῆς ἐπικειμένης, εἰστήκει, ἀνακαλυφθέντα, τῆς στέγης ἀφαιρεθείσης, καὶ ἐν αἰθρίῳ μετὰ πολλῆς τῆς ἀμορφίας ἐστηκότα. τί δέ; τὸν πλοῦτον τὸν ἔνδον ἐναποκείμενον τίς διηγῆσαιτο, τὰ ἱμάτια τὰ χρυσαῖα, καὶ τὰ σκεύη τὰ ἀργυρᾶ; καὶ γὰρ ἔνθα μόνος ὁ δεσπότης εἰσῆει μετὰ τῆς ἑαυτοῦ συζύγου, ἔνθα τῶν πολλῶν ἱματίων καὶ ἀρωμάτων τὸ ταμεῖον ἦν, τῶν λίθων τῶν πολυτελῶν τὰ δοχεῖα, μιᾶς πυρᾶς γενομένης, καὶ βαλανευταὶ καὶ κοπρῶναι καὶ δραπεταὶ καὶ πάντες λοιπὸν ἔνδον, καὶ πάντα τὰ ἔνδον ὕδωρ καὶ πῦρ καὶ πηλὸς καὶ κόνις, καὶ ξύλα ἡμίκαιστα. τί δὲ τὴν εἰκόνα ταύτην ἐπιπλέον ἐξέτεινα; οὐχ ἀπλῶς οἰκίας ἐμπρησμὸν ὑπογράψαι βουλόμενος· τί γάρ μοι τούτου μέλει; ἀλλὰ παραστήσαι βουλόμενος τοῖς ὑμετέροις ὀφθαλμοῖς, ὡς οἶόν τε, τὰ τῆς Ἐκκλησίας κακά. καθάπερ γὰρ ἐμπρησμὸς ὄντως, ἢ σκηπτὸς τις ἄνωθεν φερόμενος, οὕτως εἰς αὐτὸν κατηνέχθη τῆς Ἐκκλησίας τὸν ὄροφον, καὶ οὐδένα διανίστησιν· ἀλλὰ τῆς οἰκίας τῆς πατρώας καιομένης, καθεύδομεν ὕπνον τινὰ βαθὺν καὶ ἀναίσθητον. τίνος γὰρ οὐχ ἦψατο τοῦτο τὸ πῦρ; ποίων ἀγαλμάτων τῶν ἐν Ἐκκλησίᾳ ἐστώτων; ἐκκλησία γὰρ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ’ ἢ διὰ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ὀικοδομημένη οἰκία. ἢ δὲ οἰκία αὕτη οὐκ ἔστιν ἰσότημος ἅπασα, ἀλλὰ τῶν εἰς αὐτὴν συντελούντων λίθων οἱ μὲν εἰσι

λαμπροὶ καὶ φαιδροὶ, οἱ δὲ ἐκείνων μὲν ἐλάττους καὶ ἀμαυρότεροι, πολλῶ δὲ ἄλλων βελτίους. ἔστιν ἰδεῖν ἐνταῦθα πολλοὺς καὶ χρυσοῦ τάξιν ἐπέχοντας, χρυσοῦ τοῦ κοσμοῦντος τὸν ὄροφον· ἔστιν ἰδεῖν καὶ τὸν ἀπὸ ἀγαλμάτων κόσμον ἄλλους παρεχομένους· πολλοὺς ἔστιν ἰδεῖν ὡς στύλους ἐστῶτας. οἶδε γὰρ καὶ ἀνθρώπους στύλους καλεῖν, οὐ τῇ δυνάμει μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ κάλλει πολὺν παρέχοντας κόσμον, κεφαλὰς ἔχοντας κεχρυσωμένας. ἔστι πλῆθος ἰδεῖν, ὡς ἐπὶ πολὺ τὸ διάστημα καὶ τὴν εὐρυχωρίαν τῶν περιβόλων εἶναι· τὸ γὰρ πολὺ πλῆθος τὴν τάξιν ἐπέχει τῶν λίθων τῶν τοὺς τοίχους οἰκοδομούντων.

2.11.3 γ'.

Μᾶλλον δὲ ἐπὶ λαμπροτέραν ἐλθεῖν εἰκόνα δεῖ. αὕτη ἡ Ἐκκλησία οὐκ ἀπὸ τῶν λίθων τούτων ὠκοδόμηται, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου καὶ τῶν λίθων τῶν τιμίων, καὶ πολὺς πανταχοῦ διέσπαρται ὁ χρυσός. ἀλλ' ὦ τῶν πικρῶν δακρῶν! πάντα γὰρ ταῦτα κατέφλεξε τῆς κενοδοξίας ἡ τυραννὶς, ἡ παμφάγος αὕτη φλόξ, καὶ οὐδεὶς ἀνωτέρω τοῦ πράγματος γέγονεν· ἀλλ' ἐστήκαμεν τὴν μὲν φλόγα θαυμάζοντες, σβέσαι δὲ τὸ κακὸν οὐκέτι δυνάμενοι. κἂν σβέσωμεν δὲ πρὸς βραχὺν καιρὸν, ἀλλὰ πάλιν μετὰ δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας ὥσπερ ἀπὸ τινος σποδιᾶς σπινθήρ ἐντυφόμενος ἀνέτρεψεν ἅπαντα, καὶ ὅσα τοῖς πρότερον οὐ κατειργάσατο. οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα γίνεται· καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦτο συμβαίνειν ἔθος ἐστί. τὸ δὲ αἴτιον, τῶν στύλων αὐτῶν τῆς Ἐκκλησίας τὰ ἐρείσματα διέφυγεν ἡμᾶς, τοὺς τὸν ὄροφον ἀνέχοντας, καὶ πρότερον πᾶσαν συγκρατοῦντας τὴν οἰκοδομίαν περιέβαλε τῷ πυρί. διὰ τοῦτο καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς τοίχους εὐκολος γέγονεν ἡ διαδρομή. καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν οἰκοδομημάτων, ὅταν μὲν ξύλων ἐπιλάβηται, μᾶλλον ὀπλίζεται κατὰ τῶν λίθων· ὅταν δὲ τοὺς στύλους κατενέγκῃ καὶ ῥίψη χαμαί, οὐδὲν δεῖται λοιπὸν πρὸς τὸ τὰ λοιπὰ τῇ φλογὶ κατεργάσασθαι. τῶν γὰρ ἐρειδόντων καὶ ὑποστηριζόντων τὰ ἄνω καταπιπτόντων, αὐτόματα κάκεινα μετὰ πολλῆς τῆς ἐτοιμότητος τούτοις ἔπεται. οὕτω δὴ καὶ νῦν γέγονεν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας· πάντων τὸ πῦρ ἐπελάβετο· τιμὰς τὰς παρὰ ἀνθρώπων ζητοῦμεν, καὶ περὶ τὴν δόξαν ἐκκαίόμεθα, καὶ οὐκ ἀκούομεν τοῦ Ἰωβ λέγοντος· **Εἰ καὶ ἁμαρτῶν ἀκουσίως, διετράπην πολυοχλίαν;** εἶδες ψυχὴν ἐνάρετον; οὐκ ἠσχύνθη, φησὶν, ἐναντίον τοῦ πλήθους παντὸς εἰπεῖν τὰ ἀκούσια ἁμαρτήματα. εἰ δὲ ἐκεῖνος οὐκ ἠσχύνετο, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς ἐχρὴν τοῦτο ποιεῖν. **Λέγε γὰρ σὺ, φησὶ, τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῇς.** πολλὴ γέγονεν ἡ σφοδρότης τούτου τοῦ κακοῦ, πάντα ἀνατέτραπται καὶ ἠφάνισται. τιμῆς δοῦλοι γεγόναμεν, ἀφέντες τὸν Θεόν· οὐκέτι τοῖς ἀρχομένοις ἐπιπλήξαι δυνάμεθα, τῷ αὐτῷ καὶ αὐτοὶ κατεχόμενοι πυρετῷ· καὶ αὐτοὶ δὲ δεόμεθα ἰατρείας, οἱ ταχθέντες εἰς τὸ θεραπεύειν τοὺς ἄλλους ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. ποία λοιπὸν ἐλπίς σωτηρίας ὑπολείπεται, τῶν ἰατρευόντων καὶ αὐτῶν τῆς ἐτέρων δεομένων χειρός; ταῦτα οὐχ ἀπλῶς εἶπον, οὐδὲ μάτην ὁδύρομαι, ἀλλ' ἵνα κοινῇ πάντες μετὰ γυναικῶν καὶ παίδων σποδὸν καταπασάμενοι, καὶ σάκκον περιζωσάμενοι, νηστείαν ἐπιτείνωμεν, τὸν Θεὸν παρακαλέσωμεν αὐτὸν ἡμῖν χεῖρα ὀρέξαι, καὶ σβέσαι τὸ δεινόν. τῆς γὰρ ἐκείνου χειρὸς ὄντως χρεῖα, τῆς μεγάλης, τῆς θαυμαστῆς. μείζονα τῶν Νινευϊτῶν γενέσθαι δεῖ παρ' ἡμῶν. **Ἔτι τρεῖς ἡμέραι, φησὶ, καὶ Νινευὶ καταστραφήσεται.** φοβερὸν τὸ κήρυγμα, καὶ πολλῆς γέμον τῆς ἀπειλῆς· πῶς γὰρ οὐ; μετὰ τρεῖς ἡμέρας προσδοκᾷ τὴν πόλιν αὐτοῖς ἔσσεσθαι τάφον, καὶ μιᾷ τιμωρίας ιδεῖα πάντας ἀπολέσθαι. εἰ γὰρ ὅταν συμβῇ κατὰ τὸν καιρὸν ἐν οἰκίᾳ μιᾷ δύο παῖδας ἀπολέσθαι, ἀφόρητον γίνεται τὸ δεινόν, καὶ εἰ τῷ Ἰωβ τοῦτο μάλιστα πάντων ἔδοξεν εἶναι ἀφόρητον, ὅτι πᾶσιν αὐτοῦ τοῖς παισὶν ἔπεσεν ὁ ὄροφος, καὶ οὕτως ἀνηρέθησαν· τί ἦν, ἰδεῖν οὐ μίαν οἰκίαν, οὐδὲ δύο παῖδας, ἀλλ' ἔθνος δώδεκα μυριάδων ὑπὸ τῶν ὀρόφων καταχωννύμενον; ἴστε ἡλίκον τὸ δεινόν. καὶ γὰρ καὶ ἡμῖν πρώην αὕτη γέγονεν ἡ ἀπειλή, οὐ προφήτου τινὸς φωνὴν ἀφιέντος (οὐ γὰρ ἄξιοι ἡμεῖς τοιαύτης ἀκοῦσαι φωνῆς), ἀλλὰ πάσης σάλπιγγος εὐσημότερον τῆς ἄνωθεν ἀπειλῆς ἀνακραγούσης. ἀλλ', ὅπερ ἔφην, **Ἔτι τρεῖς ἡμέραι, φησὶ, καὶ Νινευὶ καταστραφήσεται.** φοβερὰ ὄντως ἡ ἀπειλή. ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστι νῦν. οὐ γὰρ ἔτι τρεῖς ἡμέραι, οὐδὲ Νινευὶ καταστραφήσεται, ἀλλὰ πολλαὶ ἡμέραι ἐξ οὗ τῆς οἰκουμένης ἡ Ἐκκλησία κατέστραπται, καὶ εἰς ἔδαφος κεῖται, πάντων ἐξ ἴσης τῷ κακῷ κατεχομένων, μᾶλλον δὲ τῶν ἐν ἀρχαῖς ὄντων τοῖς αὐτοῖς ὑπευθύνων· ὅθεν καὶ τὸ κακὸν χεῖρον, ὅσῳ καὶ πλείων αὐτοῖς ἡ ἀνάγκη. μὴ τοίνυν θαυμάσητε διὰ τί μείζονα παρήνεσα ποιεῖν τῶν Νινευϊτῶν· μᾶλλον δὲ οὐ νηστείαν κηρύττω νῦν μόνον, ἀλλὰ τὸ φάρμακον ἐκεῖνο ὑποδείκνυμι, ὃ καὶ τὴν πόλιν ἐκείνην πίπτουσαν ἀνέστησε. ποῖον δὴ τοῦτο; **Εἶδε Κύριος, φησὶν, ὅτι ἀπέστη ἕκαστος ἀπὸ τῶν ὁδῶν αὐτοῦ τῶν πονηρῶν, καὶ μετενόησεν ἐπὶ τῇ κακίᾳ, ἣ ἐλάλησε ποιῆσαι αὐτοῖς.** τοῦτο πράττωμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ὑμεῖς· ἀποστῶμεν τοῦ τῶν χρημάτων ἔρωτος, τοῦ τῆς δόξης, παρακαλοῦντες τὸν Θεὸν χεῖρα ὀρέξαι, καὶ διαναστῆσαι τὰ πεπτωκότα μέλη. οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ὁ φόβος. τότε μὲν γὰρ λίθοι καὶ ξύλα καταπίπτειν ἔμελλον, καὶ σώματα ἀναιρεῖσθαι· νῦν δὲ τούτων

οὐδὲν, ἀλλὰ ψυχὰι τῷ τῆς γεέννης μέλλουσι παραδίδοσθαι πυρί. παρακαλέσωμεν, ἐξομολογησώμεθα, ὑπὲρ τῶν προτέρων αὐτῷ χάριν ὁμολογήσωμεν, ὑπὲρ τῶν μελλόντων αἰτῶμεν ἵνα καταξιωθῶμεν, τοῦ θηρίου τούτου τοῦ χαλεποῦ καὶ δεινοτάτου ἀπαλλαγέντες, χάριν ἀναπέμψαι τῷ φιланθρώπῳ Θεῷ καὶ Πατρὶ, μεθ' οὗ τῷ Υἱῷ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

2.12 Ὁμιλία ΙΑ΄.

Ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν· εἷς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα· εἷς Θεὸς Πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων, καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐν πᾶσιν. Ἐνὶ δὲ ἐκάστῳ ἡμῶν ἐδόθη ἡ χάρις κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ.

2.12.1 α΄.

Ἀγάπην ζητεῖ παρ' ἡμῶν ὁ Παῦλος οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἀλλὰ τὴν συγκολλῶσαν ἡμᾶς καὶ ἀδιασπᾶστος ἔχειν πρὸς ἀλλήλους ποιοῦσαν, καὶ τοσαύτην ἔνωσιν καὶ οὕτως ἀκριβῆ παρεχομένην, ὥσανεὶ μέλη πρὸς μέλη. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ τὰ μεγάλα ἐργαζομένη καλά. Διὰ τοῦτο φησιν· **Ἐν σῶμα**, καὶ τῇ συμπαθείᾳ, καὶ τῷ μὴ βάλλεσθαι τοῖς ἐτέρων ἀγαθοῖς, καὶ τῷ συγχαίρειν. καὶ πάντα ὁμοῦ διὰ τούτου δείξας, **Καὶ ἐν πνεῦμα**, καλῶς εἶπε, δεικνὺς ὅτι ἀπὸ τοῦ ἑνὸς σώματος ἐν πνεῦμα ἔσται, ἢ ὅτι ἔστι μὲν σῶμα εἶναι ἐν, οὐχ ἐν δὲ πνεῦμα· ὡς ἂν εἴ τις καὶ αἰρετικῶν φίλος εἴη· ἢ ἀπὸ τούτου πρὸς ὁμόνοιαν δυσωπεῖ, τοιοῦτό τι λέγων· οἱ ἐν πνεῦμα λαβόντες, καὶ ἐκ μιᾶς ποτισθέντες πηγῆς, οὐκ ὀφείλετε διχονοεῖν· ἢ πνεῦμα ἐνταῦθα τὴν προθυμίαν φησίν. εἶτα ἐπάγων, **Καθὼς ἐκλήθητε, φησιν, Ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν**. τουτέστιν, ὁ Θεὸς ὑμᾶς ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἐκάλεσεν· οὐδὲν ἐτέρῳ πλέον ἀπένειμε τοῦ ἐτέρου· πᾶσιν ἀθανασίαν, πᾶσι ζωὴν αἰώνιον, πᾶσι δόξαν ἀθάνατον, πᾶσιν ἀδελφότητα, πᾶσι κληρονομίαν ἐχαρίσατο. κοινὴ πάντων ἐγένετο κεφαλὴ, πάντας συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν. οἱ τοίνυν ἐν τοῖς πνευματικοῖς τοσαύτην ἔχοντες ἰσοτιμίαν, πόθεν μέγα φρονεῖτε; ὅτι ὁ δεῖνα πλούσιος, καὶ ὁ δεῖνα ἰσχυρός; καὶ πῶς οὐκ ἂν εἴη τοῦτο γέλως; εἰπε γάρ μοι, εἰ ὁ βασιλεὺς ποτε λαβὼν ὀνόματα δέκα, πάντας ἀλουργίδα ἐνέδυσσε, καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐκάθισε τοῦ βασιλικοῦ, καὶ πᾶσιν ἔδωκε τὴν αὐτὴν τιμὴν, ἄρα ἂν τούτων ἐτόλμησέ τις ὀνειδίσαι τὸν ἕτερον, ὡς πλουσιώτερος ὢν, ἢ ὡς λαμπρότερος; οὐδαμῶς. καὶ οὐπω τὸ πᾶν εἴρηκα· οὐ γὰρ τοσοῦτον τὸ μέσον. ἐν οὖν τοῖς οὐρανοῖς ἴσοι, καὶ κάτω διεσθήκαμεν; **Εἷς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα**. ἰδοὺ ἡ ἐλπίς τῆς κλήσεως. **Εἷς Θεὸς καὶ Πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων, καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐν πᾶσιν αὐτός**. μὴ γὰρ σοὶ μὲν ὁ μείζων, ἐκείνῳ δὲ ὁ ἐλάττω ἐπεκλήθη; μὴ γὰρ σὺ μὲν ἀπὸ πίστεως, ἐκεῖνος δὲ ἀπὸ ἔργων ἐσώθη; μὴ γὰρ σοὶ μὲν ἀφείθη διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἐκείνῳ δὲ οὐ; ἄπαγε· **Εἷς Θεὸς καὶ Πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων, καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐν πᾶσιν ὑμῖν**. Ὁ ἐπὶ πάντων, τουτέστιν, ὁ ἐπάνω πάντων· **Καὶ διὰ πάντων**, τουτέστι, προνοῶν, διοικῶν· **Καὶ ἐν πᾶσιν ὑμῖν**, τουτέστιν, ὁ ἐν πᾶσιν οἰκῶν. καίτοι τοῦ Υἱοῦ, τοῦτο εἶναί φησιν· ὥστε εἰ ἐλαττώσεως ἦν, οὐκ ἂν περὶ τοῦ Πατρὸς ἐρρήθη. **Ἐνὶ δὲ ἐκάστῳ ἡμῶν ἐδόθη ἡ χάρις**. τί οὖν, φησὶ, καὶ πόθεν τὰ χαρίσματα διάφορα; τοῦτο γὰρ ἀεὶ καὶ αὐτοὺς καὶ Κορινθίους καὶ πολλοὺς ἐτέρους, τοὺς μὲν εἰς ἀπόνοιαν, τοὺς δὲ εἰς ἀθυμίαν καὶ φθόνον ἀνῆγε. διὰ τοῦτο πανταχοῦ τὸ τοῦ σώματος ὑπόδειγμα παραλαμβάνει· διὰ τοῦτο καὶ νῦν τοῦτο τέθεικεν, ἐπειδὴ ἔμελλε διαφορῶν χαρισμάτων μνημονεύειν. ἀκριβέστερον μὲν οὖν αὐτὸ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῇ ἐπεξέρχεται, ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖ μάλιστα τὸ νόσημα τοῦτο ἐτυράννει· νῦν δὲ ἐνταῦθα μόνον ἠνίζατο· καὶ ὅρα τί φησιν. οὐκ εἶπε, Κατὰ τὴν ἐκάστου πίστιν, ἵνα μὴ εἰς ἀθυμίαν ἐμβάλῃ ἐκείνους, τοὺς μεγάλων μὴ τετυχηκότας· ἀλλὰ τί; **Κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ**. τὰ πάντων κεφαλαιωδέστερα, φησὶ, κοινὰ πάντων ἐστὶ, τὸ βάπτισμα, τὸ διὰ πίστεως σωθῆναι, τὸ τὸν Θεὸν ἔχειν Πατέρα, τὸ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος ἅπαντας μετέχειν. εἰ δέ τι πλέον ὁ δεῖνα ἔχει ἐν τῷ χαρίσματι, μὴ ἄλγει, ἐπεὶ καὶ ὁ πόνος αὐτῷ πλείων ἐστί· καὶ ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν, πέντε ἀπηρεῖτο· ὁ δὲ τὰ δύο, δύο μόνον προσήνεγκε, καὶ οὐδὲν ἔλαττον ἔσχεν ἐκείνου. διὰ τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ἀπὸ τῆς αὐτῆς αἰτίας παραμυθεῖται τὸν ἀκούοντα. **Πρὸς καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, φησὶν, εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ**. διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἔλεγεν· **Οὐαὶ μοι, ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι**. οἶον, ἀποστολῆς ἔλαβέ τις χάρισμα. ἀλλὰ διὰ τοῦτο αὐτῷ οὐαὶ, ἐπειδὴ ἔλαβε· σὺ δὲ τοῦ κινδύνου ἀπήλλαξαι. **Κατὰ τὸ μέτρον**. τί ἐστι, **Κατὰ τὸ μέτρον**; τουτέστιν, οὐ πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀξίαν· ἐπεὶ οὐδ' ἂν ἔλαβεν οὐδεὶς ἃ ἔλαβεν· ἀλλὰ πάντες ἀπὸ τῆς δωρεᾶς ἐλάβομεν.

2.12.2 β'.

Καὶ διὰ τί ὁ μὲν πλέον, ὁ δὲ ἔλαττον; οὐδὲν τοῦτο ποιεῖ, φησὶν, ἀλλ' ἀδιάφορον τὸ πρᾶγμα ἐστίν· ἕκαστος γὰρ πρὸς τὴν οἰκοδομὴν συντελεῖ. καὶ διὰ τούτου δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἀπὸ τῆς οἰκείας ἀξίας ὁ μὲν πλέον, ὁ δὲ ἔλαττον ἔλαβεν, ἀλλὰ δι' ἐτέρους, ὡς αὐτὸς ἐμέτρησεν· ἐπεὶ καὶ ἀλλαχοῦ λέγει· **Τὰ δὲ μέλη ἔθετο ἐν ἕκαστον αὐτῶν, καθὼς αὐτὸς ἠθέλησε.** καὶ οὐ λέγει τὸν λόγον, ἵνα μὴ καταβάλῃ τὰ φρονήματα τῶν ἀκουόντων. **Διὸ λέγει· Ἀναβὰς εἰς ὕψος ἠχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν, καὶ ἔδωκε δόματα τοῖς ἀνθρώποις.** ὥσπερ ἔλεγε· τί μέγα φρονεῖς; τοῦ Θεοῦ τὸ πᾶν γέγονεν. ὁ μὲν Προφήτης φησὶν ἐν τῷ ψαλμῷ· **Ἐλαβες δόματα ἐν ἀνθρώποις·** αὐτὸς δὲ φησιν· **Ἐδωκε δόματα ἐν ἀνθρώποις.** τοῦτο ταυτὸν ἐστὶν ἐκεῖνον. τοιοῦτόν ἐστι καὶ, **Τὸ δὲ ἀνέβη τί ἐστίν, εἰ μὴ ὅτι καὶ κατέβη πρῶτον εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς;** **Ὁ καταβὰς, αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβὰς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα.** ταῦτα ἀκούων, μὴ μετάβασιν νόμιζε. ὅπερ γὰρ ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησίους Ἐπιστολῇ κατασκευάζει, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα. καθάπερ ἐκεῖ περὶ ταπεινοφροσύνης παραινῶν παράγει τὸν Χριστὸν, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, λέγων· **Εἰς τὰ κατώτερα μέρη κατέβη τῆς γῆς.** εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, περιττὸς οὗτος ὁ λόγος ὄνπερ λέγει· **Ὑπήκοος γενόμενος μέχρι θανάτου.** ἀπὸ δὲ τοῦ ἀναβῆναι τὴν κατάβασιν αἰνίττεται. τὰ δὲ κάτω μέρη τῆς γῆς, τὸν θάνατόν φησιν, ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων ὑπονοίας, καθάπερ καὶ ὁ Ἰακώβ ἔλεγε· **Κατάξετε τὸ γῆράς μου μετ' ὀδύνης εἰς ἄδου·** καὶ πάλιν ἐν τῷ ψαλμῷ, **Ὁμοιωθήσομαι τοῖς καταβαίνουσιν εἰς λάκκον·** τουτέστι, τοῖς ἀποθανούσι. Διὰ τί τοῦτο τὸ χωρίον ἐπεξεργάζεται ἐνταῦθα; καὶ ποίαν αἰχμαλωσίαν φησὶ; τὴν τοῦ διαβόλου· αἰχμάλωτον γὰρ τὸν τύραννον ἔλαβε, τὸν διάβολον λέγω, καὶ τὸν θάνατον, καὶ τὴν ἁρὰν καὶ τὴν ἁμαρτίαν. ὁρᾷς σκῦλα καὶ λάφυρα; **Τὸ δὲ ἀνέβη τί ἐστίν, εἰ μὴ ὅτι καὶ κατέβη;** τοῦτο πρὸς τοὺς Παύλου τοῦ Σαμοσατέως. **Ὁ καταβὰς, αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβὰς ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα.** εἰς τὰ κατώτερα, φησὶ, μέρη κατέβη τῆς γῆς, μεθ' ἧς οὐκ ἔστιν ἕτερα· καὶ ἀνέβη ὑπεράνω πάντων, μεθ' ὧς οὐκ ἔστιν ἕτερόν τι. τοῦτό ἐστι τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ καὶ τῆς δεσποτείας· καὶ γὰρ καὶ πάλαι πάντα πεπλήρωτο. **Καὶ αὐτὸς ἔδωκε τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς δὲ προφῆτας, τοὺς δὲ εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλους, πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ.** ὅπερ λέγει ἀλλαχοῦ, **Διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε,** τοῦτο καὶ ἐνταῦθα λέγει· **Ὁ καταβὰς, αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβὰς.** οὐδὲν αὐτὸν ἔβλαψε τὸ εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς κατελθεῖν, οὐδὲ ἐνεπόδισε πρὸς τὸ ἀνωτέρω γενέσθαι τῶν οὐρανῶν. ὥστε ὅσῳ ἂν τις ταπεινωθῇ, τοσούτῳ μᾶλλον ὑψοῦται. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ ὕδατος ὅσῳ ἂν τις τοῦτο εἰς τὸ κάτω κατενέγκῃ, τοσούτῳ μᾶλλον αὐτὸ πρὸς ὕψος ἀνάγει, καὶ ὅσῳ ἂν τις ἐκ διαστήματος ἀκοντίσῃ, τοσούτῳ ἐπιτυγχάνει· οὕτω ἐπὶ τῆς ταπεινοφροσύνης. ἀλλ' ὅταν περὶ Θεοῦ λέγωμεν τὰς ἀναβάσεις, ἀνάγκη πρῶτον κατάβασιν ἐννοεῖν· ὅταν δὲ περὶ ἀνθρώπου, οὐκέτι. εἴτα καὶ τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ δείκνυσιν καὶ τὴν σοφίαν, καὶ φησιν· ὁ τοιαῦτα ἐργασάμενος, καὶ τοσαῦτα ἰσχύσας, καὶ μέχρι τῶν κατωτέρων μερῶν μὴ παραιτησάμενος κατελθεῖν δι' ἡμᾶς, οὐκ ἂν ἀπλῶς τὰς διανομὰς τῶν χαρισμάτων ἐποίησεν. ἀλλαχοῦ δὲ φησιν ὅτι τὸ Πνεῦμα τοῦτο εἰργάσατο, οὕτω λέγων· **Ἐν ᾧ ἔθετο ὑμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου.** καὶ ἐνταῦθα μὲν φησιν, ὅτι ὁ Υἱὸς, ἀλλαχοῦ δὲ, ὅτι ὁ Θεός· καὶ πάλιν, **Αὐτὸς ἔδωκε τῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς δὲ προφῆτας.** ἐν δὲ τῇ πρὸς Κορινθίους φησὶν· **Ἐγὼ ἐφύτευσα, Ἀπολλῶς ἐπότισεν ἄλλ' ὁ Θεὸς ἡύξανε·** καὶ πάλιν, **Ὁ φυτεύων δὲ καὶ ὁ ποτίζων, ἓν εἰσιν·** ἕκαστος δὲ τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον. οὕτω καὶ ἐνταῦθα. τί γὰρ, εἰ ἔλαττον εἰσφέρεις; τοσοῦτον ἔλαβες. **Πρῶτον ἀποστόλους·** πάντα γὰρ εἶχον οὗτοι. **Δεύτερον προφῆτας·** ἦσαν γὰρ τινες, οἱ ἀπόστολοι μὲν οὐκ ἦσαν, προφῆται δὲ, ὥσπερ Ἀγαβός. **Τρίτον εὐαγγελιστάς·** οἱ μὴ περιόντες πανταχοῦ, ἀλλ' εὐαγγελιζόμενοι μόνον, ὡς Πρίσκιλλα καὶ Ἀκύλας. **Ποιμένας καὶ διδασκάλους,** τοὺς ὁλόκληρον ἐμπεπιστευμένους ἔθνος. τί οὖν; οἱ ποιμένες καὶ οἱ διδάσκαλοι ἐλάττους; καὶ πάννυ, τῶν περιόντων καὶ εὐαγγελιζομένων οἱ καθήμενοι καὶ περὶ ἓνα τόπον ἡσυχολημένοι, οἷον Τιμόθεος, Τίτος. ἄλλως δὲ, οὐ δυνατόν ἐντεῦθεν ποιήσασθαι τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν προτίμησιν, ἀλλ' ἀπὸ ἐτέρας Ἐπιστολῆς. αὐτὸς ἔδωκε, φησὶ· μηδὲν ἀντείπης. ἢ εὐαγγελιστάς φησι, τοὺς τὸ Εὐαγγέλιον γράψαντας. **Πρὸς καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ.**

2.12.3 γ'.

Ὅρᾳς τὸ ἀξίωμα; ἕκαστος οἰκοδομεῖ, ἕκαστος καταρτίζει, ἕκαστος διακονεῖ. **Μέχρις οὗ καταντήσομεν, φησὶν, οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως, καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα**

τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. @ηλικίαν ἐνταῦθα φησι τὴν τελείαν ἐπίγνωσιν. καθάπερ γὰρ ὁ ἀνὴρ ἔστηκε βεβαίως, οἱ δὲ παῖδες τὰς φρένας περιφέρονται, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν πιστῶν. **Εἰς τὴν ἐνότητα,** φησὶ, **τῆς πίστεως,** τουτέστιν, ἕως ἂν δειχθῶμεν πάντες μίαν πίστιν ἔχοντες. τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἐνότης πίστεως, ὅταν πάντες ἐν ὧμεν, ὅταν πάντες ὁμοίως τὸν σύνδεσμον ἐπιγινώσκωμεν. μέχρι τότε ἐργάζεσθαι χρή, εἰ διὰ τοῦτο χάρισμα ἔλαβες, ἵνα ἄλλους οἰκοδομήῃς. βλέπε μὴ σαυτὸν καταστρέψῃς, ἐτέρῳ φθονῶν. ἐτίμησέ σε ὁ Θεὸς, καὶ ἔταξεν, ὥστε καταρτίζειν ἕτερον. καὶ γὰρ καὶ ὁ ἀπόστολος πρὸς τούτῳ ἦν, καὶ ὁ προφήτης πρὸς τούτῳ ἦν προφητεύων καὶ πείθων, καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς εὐαγγελιζόμενος, καὶ ὁ ποιμὴν καὶ ὁ διδάσκαλος· πάντες ἐν ἔργον ἦσαν ἀναδεδεγμένοι. μὴ γὰρ μοι τὴν διαφορὰν τῶν χαρισμάτων εἶπης· πάντες ἐν ἔργον εἶχον. ὅταν δὲ πάντες ὁμοίως πιστεύωμεν, τότε ἐνότης ἐστίν. ὅτι γὰρ τοῦτο λέγει ἄνδρα τέλειον, δηλόν. καὶ μὴν ἀλλαχοῦ νηπίους ἡμᾶς φησι, καὶ, ὅταν τέλειοι ὦμεν, ἀλλὰ πρὸς ἕτερον ὁρῶν. ἐκεῖ μὲν γὰρ πρὸς τὴν μέλλουσαν γνῶσιν νηπίους ἐκάλεσεν· εἰπὼν γὰρ, **Ἐκ μέρους γινώσκομεν,** ἐπήγαγε καὶ τὸ, **Δι' αἰνιγμάτων,** καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἐνταῦθα δὲ πρὸς ἕτερον εἶπε, πρὸς τὸ εὐμετάπτωτον· ὥσπερ καὶ ἀλλαχοῦ φησι· **Τελείων δὲ ἡ στερεὰ τροφή.** ὁρᾷς κάκεῖ τελείους πῶς φησιν; ὅρα καὶ πῶς ἐκάλεσε τελείους ἐνταῦθα διὰ τῶν ἐπαγομένων, εἰπὼν· **Ἵνα μηκέτι ὦμεν νήπιοι.** αὐτὸ φησι τὸ μέτρον τὸ ὀλίγον ὅπερ ἐλάβομεν, ἵνα κατέχωμεν μετὰ πάσης σπουδῆς, μετὰ στερρότητος καὶ βεβαιώσεως. **Ἵνα μηκέτι.** τὸ, **Μηκέτι,** δείκνυσι πάλαι τοῦτο παθόντας, καὶ τίθησι καὶ ἑαυτὸν ἐν τάξει διορθώσεως, καὶ διορθοῦται. διὰ τοῦτό φησι· τέκτονες τοσοῦτοι γεγόνασιν, ἵνα ἡ οἰκοδομὴ μὴ σαλεύηται, ἵνα μὴ περιφέρηται, ἵνα πεπηγότες ὦσιν οἱ λίθοι. ἐκείνων γὰρ τοῦτό ἐστι τὸ κλυδωνίζεσθαι, τὸ περιφέρεσθαι καὶ σαλεύεσθαι. **Ἵνα μηκέτι ὦμεν,** φησὶ, **νήπιοι, κλυδωνιζόμενοι, καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας,** ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης. Καὶ περιφερόμενοι, φησὶ, **παντὶ ἀνέμῳ.** ἐπεξηλθε τῇ τροπῇ, δεικνὺς τὰς δισταζούσας ψυχὰς ἐν οἴῳ κινδύνῳ εἰσὶ. **Παντὶ ἀνέμῳ,** φησὶν, ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης. κυβευταὶ λέγονται οἱ τοῖς πεττοῖς κεκρημένοι. τοιοῦτοί εἰσιν οἱ πανοῦργοι, ἐπειδὰν ἀφελεστέρους τινὰς λάβωσι· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι μετατιθέασιν καὶ μεταφέρουσιν ἅπαντα. ἐνταῦθα καὶ βίου ἦψατο. **Ἀληθεύοντες δὲ,** φησὶν, ἐν ἀγάπῃ, αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστὸς, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα, ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, φησὶ, **συναρμολογούμενον καὶ συμβιβαζόμενον διὰ πάσης ἀφῆς τῆς ἐπιχορηγίας, κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἐνὸς ἐκάστου μέλους, τὴν αὐξήσιν τοῦ σώματος ποιεῖται εἰς οἰκοδομὴν ἑαυτοῦ ἐν ἀγάπῃ.** σφόδρα ἀσαφῶς ἡρμήνευσε, τῷ πάντα ὁμοῦ θελήσῃ εἰπεῖν. ὁ δὲ φησι, τοῦτό ἐστι· καθάπερ τὸ πνεῦμα τὸ ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου καταβαῖνον, τὸ διὰ τῶν νεύρων [τὸ] αἰσθητικὸν οὐχ ἀπλῶς δίδωσι πᾶσιν, ἀλλὰ κατὰ ἀναλογίαν ἐκάστου μέλους, τῷ μὲν δυναμένῳ πλέον δέξασθαι, πλέον, τῷ δὲ ἐλάττω, ἔλαττον (τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἡ ρίζα, τὸ πνεῦμα)· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς· καθάπερ γὰρ μελῶν τῶν ψυχῶν εἰς αὐτὸν ἀνηρτημένων, ἡ πρόνοια αὐτοῦ καὶ ἡ χορηγία τῶν χαρισμάτων κατὰ ἀναλογίαν ἐν μέτρῳ τὴν ἐνὸς ἐκάστου μέλους αὐξήσιν ποιεῖται. τί δὲ ἐστὶ, Διὰ τῆς ἀφῆς τῆς ἐπιχορηγίας; τουτέστι, διὰ τῆς αἰσθήσεως. τὸ γὰρ πνεῦμα ἐκεῖνο τὸ ἐπιχορηγούμενον τοῖς μέλεσιν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, ἐκάστου μέλους ἀπτόμενον οὕτως ἐνεργεῖ. ὥς ἂν τις εἴποι· τὸ σῶμα ἀντιλαμβανόμενον τῆς ἐπιχορηγίας, κατὰ ἀναλογίαν τῶν ἐν αὐτῷ μελῶν, οὕτω ποιεῖται τὴν αὐξήσιν· ἢ ἐτέρως· τὰ μέλη κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ οἰκείου μέτρου δεχόμενα τὴν ἐπιχορηγίαν, οὕτως αὐξεται ἢ καὶ ἐτέρως· τὸ πνεῦμα ἄνωθεν ἐπιρρεόμενον ἀφθόνως, καὶ πάντων ἀπτόμενον τῶν μελῶν, καὶ χορηγούμενον, ὥς ἕκαστον δύναται δέξασθαι, οὕτως αὐξεται. τίνος δὲ ἕνεκεν προσέθηκεν, **Ἐν ἀγάπῃ;** οὐ γὰρ ἄλλως ἐνὶ κατελθεῖν ἐκεῖνο τὸ πνεῦμα. καθάπερ γὰρ, εἰ τύχοι χεῖρ ἀποσπασθεῖσα τοῦ σώματος, τὸ πνεῦμα τὸ ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου τὴν συνέχειαν ζητοῦν, καὶ μὴ εὐρὸν, οὐκ ἐξάλλεται τοῦ σώματος, καὶ διατρήσαν πρὸς τὴν χεῖρα ἐξέρχεται, ἀλλ' ἂν μὴ εὐρὴ κείμενον, οὐκ ἄπτεται· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ἐὰν μὴ ὦμεν τῇ ἀγάπῃ συνδεδεμένοι.

2.12.4 δ'.

Ταῦτα δὴ πάντα πρὸς ταπεινοφροσύνην αὐτῷ εἴρηται. τί γὰρ, φησὶν, εἰ πλέον λαμβάνει ὁ δεῖνα; τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἔλαβεν, ἀπὸ τῆς αὐτῆς κεφαλῆς ἐκπεμπόμενον, ὁμοίως ἐνεργοῦν, ὁμοίως ἀπτόμενον, **Συναρμολογούμενον καὶ συμβιβαζόμενον,** τουτέστι, πολλῆς ἀπολαῦον τῆς ἐπιμελείας. οὐ γὰρ ἀπλῶς, ἀλλὰ σφόδρα τεχνικῶς δεῖ κεῖσθαι τὸ σῶμα· ὥς, ἐὰν τὸν τόπον ἐκβῇ, οὐκέτι κεῖται. ὥστε οὐχ ἡνῶσθαι τῷ σώματι δεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν οἰκεῖον τόπον ἐπέχειν, ὥς ἐὰν ὑπερβῇς, οὐχ ἡνώσῃ, οὐδὲ δέχηται τὸ πνεῦμα. ἢ οὐχ ὁρᾷς ἐν ταῖς τῶν ὁστῶν μεταθέσει ταῖς κατὰ τινὰ περιστάσιν συμβαινούσαις, ὅταν τὸν οἰκεῖον τόπον

ὑπερβάν, τὸν ἑτέρου κατέχη, πῶς τῷ παντὶ σώματι λυμαίνεται, καὶ θάνατον πολλάκις εἰργάσατο, ἔστι δὲ ὅπου καὶ ἀνάξιον εὐρέθη λοιπὸν τοῦ κατέχεσθαι; πολλοὶ γὰρ πολλάκις αὐτὸ ἐκκόψαντες, διάκενον τὸν τόπον ἐποίησαν. πανταχοῦ γὰρ ἡ πλεονεξία κακόν. καὶ ἐπὶ τῶν στοιχείων δὲ, ὅταν τὴν οἰκείαν ἀφέντα συμμετρίαν πλεονάσῃ, τὸ πᾶν λυμαίνεται. τοῦτό ἐστι τὸ **Συναρμολογούμενον, καὶ συμβιβαζόμενον**. ὥστε ἕκαστον ἐπὶ τῆς οἰκείας μένει χώρας, καὶ μὴ τῆς ἑτέρας καὶ μηδὲν αὐτῷ προσηκούσης ἐπιβαίνειν, ἐννόησον ὅσον ἐστί. σὺ τὰ μέλη συντιθεῖς, ἐκεῖνος ἄνωθεν ἐπιχορηγεῖ. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ σώματός ἐστιν ὄργανα τοιαῦτα δεκτικά, οὕτως ἐστί καὶ ἐπὶ τοῦ πνεύματος, τῆς ρίζης ἄνωθεν οὔσης πάσης· οἷον ἡ καρδία, τοῦ πνεύματος· τὸ ἦπαρ, τοῦ αἵματος· ὁ σπλήν, τῆς χολῆς καὶ ἄλλα ἄλλου· πάντα δὲ ταῦτα ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου τὴν αἰτίαν ἔχει· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἐποίησε, τὸν ἄνθρωπον σφόδρα τιμῶν, καὶ οὐ βουλόμενος αὐτοῦ ἀπέχειν, τὴν μὲν αἰτίαν αὐτὸς ἀναρτησάμενος, συνεργοὺς δὲ ἑαυτῷ καταστήσας· καὶ τὸν μὲν ἔθηκεν εἰς τοῦτο, τὸν δὲ εἰς ἐκεῖνο. οἷον ἀπόστολος ἀγγεῖον τοῦ σώματός ἐστι τὸ καιριώτερον, δεχόμενος παρ' αὐτοῦ τὰ πάντα. ὥστε ὥσπερ διὰ φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν, τοῦ λόγου λέγω, εἰς πάντας διατρέχειν ποιεῖ τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον. ὁ προφῆτης προλέγει τὰ μέλλοντα, καὶ αὐτὸς τὰ αὐτὰ κατασκευάζει· καὶ ἐκεῖνος μὲν συντίθησι τὰ ὁσᾶ· αὐτὸς δὲ αὐτοῖς ζωὴν χορηγεῖ, **Πρὸς καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, εἰς ἔργον διακονίας**. ἡ ἀγάπη ἀνοικοδομεῖ, καὶ τὸ συγκολλᾶσθαι ἀλλήλοις καὶ συμπήγνυσθαι καὶ ἀρμόζεσθαι, τοῦτο ποιεῖ. εἰ τοίνυν βουλόμεθα τοῦ πνεύματος ἀπολαύειν τοῦ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, ἀλλήλων ἐχώμεθα. δύο γὰρ εἰσι διαιρέσεις ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ· μία μὲν, ὅταν ψύξωμεν τὴν ἀγάπην, δευτέρα δὲ, ὅταν ἀνάξια τοῦ τελεῖν εἰς ἐκεῖνο τὸ σῶμα τολμήσωμεν· ἐκατέρως γὰρ χωρίζομεν ἑαυτοὺς τοῦ πληρώματος. εἰ δὲ καὶ ἄλλους εἰς τὸ οἰκοδομεῖν τετάγμεθα, οἱ μὴ οἰκοδομοῦντες, ἀλλὰ καὶ πρότερον σχίζοντες, τί οὐκ ἂν πάθοιεν; οὐδὲν οὕτως Ἐκκλησίαν δυνήσεται διαιρεῖν, ὡς φιλαρχία· οὐδὲν οὕτω παροξύνει τὸν Θεόν, ὡς τὸ Ἐκκλησίαν διαιρεθῆναι. κἂν μυρία ὦμεν ἐργασάμενοι καλὰ, τῶν τὸ σῶμα αὐτοῦ διατεμόντων οὐκ ἐλάττονα δώσομεν δίκην, οἱ τὸ πλήρωμα κατατέμνοντες τὸ ἐκκλησιαστικόν. ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἐπὶ κέρδει τῆς οἰκουμένης ἐγένετο, εἰ καὶ μὴ ἀπὸ διανοίας τοιαύτης· τοῦτο δὲ οὐδὲν οὐδαμοῦ τὸ χρήσιμον ἔχει, ἀλλὰ πολλὴ ἡ βλάβη. ταῦτά μοι οὐχὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας εἴρηται μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἀρχομένους. ἀνὴρ δέ τις ἅγιος εἶπέ τι δοκοῦν εἶναι τολμηρὸν, πλὴν ἄλλ' ὅμως ἐφθέγγατο. τί δὴ τοῦτό ἐστιν; οὐδὲ μαρτυρίου αἷμα ταύτην δύνασθαι ἐξαλείφειν τὴν ἁμαρτίαν ἔφησεν. εἶπε γὰρ μοι, τίνος ἕνεκεν μαρτυρεῖς; οὐ διὰ τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ; ὁ τοίνυν τὴν ψυχὴν προέμενος ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, πῶς τὴν Ἐκκλησίαν πορθεῖς, ὑπὲρ ἧς τὴν ψυχὴν προήκατο ὁ Χριστός; ἄκουε τοῦ Παύλου λέγοντος, **ὅτι Οὐκ εἰμὶ ἄξιος καλεῖσθαι ἀπόστολος, ὅτι ἐδίωξα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ**, καὶ ἐπόρθουν αὐτήν. οὐκ ἔστιν αὕτη ἐλάττων ἢ βλάβη τῆς παρὰ ἐχθρῶν, ἀλλὰ πολὺ μείζων. ἐκεῖνη μὲν γὰρ καὶ λαμπροτέραν αὐτὴν ἐργάζεται, αὕτη δὲ αὐτὴν καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς καταισχύνει, ὅταν ὑπὸ τῶν ἰδίων τέκνων πολεμῇται. μέγα γὰρ δεῖγμα ἀπάτης εἶναι δοκεῖ παρ' αὐτοῖς τὸ τοὺς γεννηθέντας ἐν αὐτῇ καὶ τραφέντας, καὶ τὰ ἀπόρρητα αὐτῆς μεμαθηκότας ἀκριβῶς, τούτους μεταβαλλομένους ἐξαίφνης τὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτὴν διατίθεσθαι.

2.12.5 ε'.

Ταῦτά μοι εἰρήσθω πρὸς τοὺς ἀδιαφόρως διδόντας ἑαυτοὺς τοῖς σχίζουσι τὴν Ἐκκλησίαν. εἰ μὲν γὰρ καὶ δόγματα ἔχουσιν ἐναντία, καὶ διὰ τοῦτο οὐ προσῆκεν ἐκείνοις ἀναμίγνυσθαι· εἰ δὲ τὰ αὐτὰ φρονοῦσι, πολλῷ μᾶλλον. τί δήποτε; ὅτι φιλαρχίας ἐστὶν ἡ νόσος. οὐκ ἴστε τί πεπόνθασιν οἱ περὶ Κορὲ καὶ Δαθᾶν καὶ Ἀβειρών; ἄρα αὐτοὶ μόνοι, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ μετ' αὐτῶν; τί λέγεις; ἡ αὐτὴ πίστις ἐστίν, ὁρθόδοξοί εἰσι κἀκεῖνοι. τίνος οὖν ἕνεκεν οὐκ εἰσὶ μεθ' ἡμῶν; **Εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα**. εἰ τὰ ἐκείνων καλῶς γίνεται, τὰ ἡμέτερα κακῶς· εἰ δὲ τὰ ἡμέτερα καλῶς, τὰ ἐκείνων κακῶς. **Νήπιοι**, φησὶ, **κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ**. ἀρκεῖν τοῦτο ἡγεῖσθε, εἶπέ μοι, τὸ λέγειν, ὅτι ὁρθόδοξοί εἰσι, τὰ τῆς χειροτονίας δὲ οἷχεται καὶ ἀπόλωλε; καὶ τί τὸ ὄφελος τῶν ἄλλων, ταύτης οὐκ ἠκριβωμένης; ὥσπερ γὰρ ὑπὲρ τῆς πίστεως, οὕτω καὶ ὑπὲρ ταύτης μάχεσθαι χρή. ἐπεὶ, εἰ παντὶ ἔξεστι πληροῦν τὰς χεῖρας αὐτοῦ, κατὰ τοὺς παλαιούς, καὶ ἱερεῖς γίνεσθαι, παρίτωσαν πάντες, εἰκὴ τὸ θυσιαστήριον ὠκοδόμηται τοῦτο, εἰκὴ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, εἰκὴ τῶν ἱερέων ὁ ἀριθμὸς· ἀνέλωμεν αὐτὰ καὶ διαφθείρωμεν. μὴ γένοιτο, φησὶν. ὑμεῖς αὐτὰ ποιεῖτε, καὶ φατε, μὴ γένοιτο; πῶς λέγεις, μὴ γένοιτο, γενομένων αὐτῶν; ἐγὼ λέγω καὶ μαρτύρομαι, οὐ τὸ ἑμᾶντοῦ σκοπῶν, ἀλλὰ τὴν ὑμετέραν σωτηρίαν· εἰ δέ τις ἀδιαφοροίῃ, αὐτὸς ἂν εἰδείῃ· εἰ δέ τι τούτων οὐ μέλει, ἀλλ' ἡμῖν μέλει· **Ἐγὼ ἐφύτευσα**, φησὶν, **Ἀπολλῶς ἐπότισεν, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἡῤῥξανε**. πῶς οἴσομεν τὸν παρὰ τῶν Ἑλλήνων γέλωτα; εἰ γὰρ ὑπὲρ τῶν αἰρέσεων ἐγκαλοῦσιν ἡμῖν, ὑπὲρ τούτων τί

οὐκ ἐροῦσιν; εἰ τὰ αὐτὰ δόγματα, εἰ τὰ αὐτὰ μυστήρια, τίνος ἕνεκεν ἕτερος ἄρχων ἐτέρα Ἐκκλησία ἐπιτηδᾷ; ὁρᾶτε, φησὶν, ὅτι πάντα κενοδοξίας πεπλήρωται τὰ Χριστιανῶν, καὶ φιλαρχία παρ' αὐτοῖς καὶ ἀπάτη, γύμνωσον αὐτοὺς τοῦ πλήθους, φησὶ, τὴν νόσον ἔκκοψον, τοῦ ὄχλου τὴν διαφθοράν, καὶ οὐδὲν εἰσι. βούλεσθε εἶπω ἃ περὶ τῆς πόλεως λέγουσι τῆς ἡμετέρας; πῶς ἡμᾶς εἰς εὐκολίαν διαβάλλουσιν; ἔξεστι, φησὶ, παντὶ τῷ βουλομένῳ εὐρεῖν τοὺς πειθομένους, καὶ οὐκ ἂν ποτε ἀπορήσειε τούτων. ὦ τοῦ γέλωτος! ταῦτα πόσης αἰσχύνης; ἀλλὰ καὶ ἕτερος γέλως, ἐτέρα αἰσχύνῃ· ἂν τινες ἀλόντες παρ' ἡμῖν ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις, μέλλωσιν ἐπιτιμίου τυγχάνειν τινός, πολὺς ὁ τρόμος, πολὺς ὁ φόβος πάντοθεν· μὴ ἀποπηδήσῃ, φησὶ, μὴ μετ' ἐκείνων στῇ. ἀποπηδήσῃ μὲν γὰρ μυριάκις ὁ τοιοῦτος, καὶ ἔστω μετ' ἐκείνων, οὐχὶ τῶν ἡμαρτηκόντων λέγω· ἀλλ' εἴ τις ἀναμάρτητος ὢν τυγχάνοι, καὶ βούλεται μεταθέσθαι, μεταθέσθω. ἀλγῶ μὲν γὰρ καὶ κόπτομαι καὶ ὀδύρομαι καὶ διαπρίομαι τὰ σπλάγχνα, ὡς οἰκείου μέλους ἀποστερούμενος· πλὴν ἀλλ' οὐχ οὕτως ἀλγῶ ὡς ἀναγκάζεσθαι τι, διὰ τὸν φόβον τοῦτον, τῶν μὴ προσηκόντων ποιεῖν.

Οὐ κυριεύομεν ὑμῶν τῆς πίστεως, ἀγαπητοί, οὐδὲ δεσποτικῶς ταῦτα ἐπιτάττομεν· εἰς διδασκαλίαν λόγου προεχειρίσθημεν, οὐκ εἰς ἀρχὴν οὐδὲ εἰς αὐθεντίαν· συμβούλων τάξιν ἐπέχομεν παραινούντων. ὁ συμβουλευὼν λέγει τὰ παρ' ἑαυτοῦ, οὐκ ἀναγκάζων τὸν ἀκροατὴν, ἀλλ' αὐτὸν ἀφήσιν τῆς τῶν λεγομένων αἰρέσεως κύριον· ἐν τούτοις ἐστὶν ὑπεύθυνος μόνον, ἂν τὰ παραστάνα μὴ εἴποι. διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ταῦτα φάμεν, ταῦτα λέγομεν, ἵνα ὑμῖν μὴ ἐξῇ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν λέγειν οὐδεὶς ἡμῖν εἶπεν, οὐδεὶς διεστείλατο, ἡγνοήσαμεν, οὐδὲν ἡγούμεθα τὸ ἀμάρτημα εἶναι. διὰ τοῦτο λέγω καὶ διαμαρτύρομαι, ὅτι τοῦ εἰς αἵρεσιν ἐμπεσεῖν τὸ τὴν Ἐκκλησίαν σχίσαι οὐκ ἔλαττόν ἐστι κακόν. εἰπέ μοι, εἴ τις ὑπὸ βασιλεῖ τινι τυγχάνων, ἐτέρῳ μὲν βασιλεῖ μὴ πρόσθοιτο, μηδὲ δῶ ἑαυτὸν ἄλλῳ, αὐτοῦ δὲ ἐκείνου τὴν ἀλουργίδα λαβὼν καὶ κατασχὼν, ἀπὸ τῆς περόνης κατήνεγκεν ἅπασαν, καὶ διέρρηξεν εἰς πολλὰ ῥήγματα, ἄρα ἤττον ἂν τῶν ἐτέρῳ προσθεμένων ἐκολάσθη; τί δέ, εἰ μετὰ τούτου αὐτὸν τὸν βασιλέα ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ κατασχὼν ἔσφαττε, κατὰ μέλος διαξαίνων αὐτοῦ τὸ σῶμα, ποῖαν ἂν δίκην δούς, τὴν ἀξίαν ἔδωκεν; εἰ δὲ εἰς βασιλέα τὸν ὁμόδουλον τοῦτο ἐργασάμενος, πάσης ἂν μείζονα δίκης εἰργάσατο· ὁ τὸν Χριστὸν σφάττων καὶ διαξαίνων κατὰ μέλος, ποίας γεέννης οὐκ ἔσται ἄξιος; ἄρα ταύτης [τῆς] ἀπειλουμένης; οὐκ ἔγωγε οἶμαι, ἀλλ' ἐτέρας πολλῷ χαλεπωτέρας. εἶπατε, ὅσαι πάρεστε (ὡς γὰρ ἐπὶ τὸ πολὺ γυναικῶν τοῦτο τὸ ἐλάττωμα), ταῖς ἀπούσαις διηγῆσασθε τοῦτο τὸ ὑπόδειγμα, φοβήσατε. εἴ τινες ἡμᾶς λυπεῖν καὶ ἀμύνασθαι τούτῳ νομίζουσιν, εὖ εἰδέτωσαν, ὅτι ταῦτα μάτην ποιοῦσιν. εἰ γὰρ ἡμᾶς ἀμύνασθαι βούλει, ἐγὼ σοι δίδωμι τρόπον, καθ' ὃν χωρὶς τῆς σῆς βλάβης ἀμύνασθαι δυνήσῃ· μᾶλλον δὲ οὐκ ἔστι χωρὶς βλάβης ἀμύνασθαι, πλὴν ἀλλὰ μετὰ ἐλάττονος βλάβης· ῥάπισον, ἔμπτυσον ἐντυχοῦσα δημοσίᾳ, καὶ πληγὰς ἔντεινον.

2.12.6 ζ'.

Φρίττεις ταῦτα ἀκούουσα; ἂν εἶπω, ἐμὲ ῥάπισον, φρίττεις; καὶ τὸν Δεσπότην σου σπαράττεις, καὶ οὐ φρίττεις; τὰ μέλη τὰ Δεσποτικὰ διαξαίνεις, καὶ οὐ τρέμεις; οἶκός ἐστιν ἡ Ἐκκλησία πατρικός· **Ἐν σῶμα, καὶ ἐν πνεῦμα.** ἀλλὰ βούλει με ἀμύνασθαι; μέχρις ἐμοῦ στῇθι. τί ἀντ' ἐμοῦ τὸν Χριστὸν ἀμύνῃ; μᾶλλον δὲ τί κατὰ τῶν ἡλίων λακτίζεις; οὐδαμοῦ μὲν οὖν τὸ ἀμύνασθαι καλόν· τὸ δὲ ἐτέρου ἀδικοῦντος ἕτερον ὑβρίζειν, πολλῷ χαλεπώτερον. παρ' ἡμῶν ἡδίκησαι; τί τὸν οὐκ ἡδικηκότα λυπεῖς; τοῦτο μανίας ἐσχάτης. οὐκ εἰρωνευόμενος, ὃ μέλλω λέγειν, φημί, οὐδὲ ἀπλῶς, ἀλλ' ὡς ἔχω καὶ ὡς διάκειμαι· ἕκαστον τῶν σὺν ὑμῖν λυπουμένων πρὸς ἡμᾶς, καὶ διὰ ταύτην τὴν λύπην βλαπτόντων ἑαυτοὺς, καὶ ἀλλαχοῦ πορευομένων, ἐβουλόμην πληγὰς ἐντείνειν ἡμῖν εἰς τὴν ὄψιν αὐτὴν, καὶ γυμνοὺς ἀποδύσαντα αἰκίζεσθαι μάστιξιν, εἴτε δικαίως εἴτε ἀδίκως ἐγκαλοίῃ, καὶ μᾶλλον εἰς ἡμᾶς ἀφιέναι τὴν ὀργὴν, ἢ ταῦτα τολμᾶν, ἃ νῦν τολμῶσιν. εἰ τοῦτο γέγονεν, οὐδὲν ἂν ἦν, οὐδαμινὸν ἄνθρωπον καὶ οὐδενὸς ἄξιον λόγου τοιαῦτα πάσχειν. ἄλλως δὲ ἂν καὶ παρεκάλεσα ὁ ἡδικημένος καὶ ὑβρισμένος ἐγὼ τὸν Θεόν, καὶ ἀφῆκεν ὑμῖν τὰ ἀμαρτήματα· οὐκ ἐπειδὴ παρρησίαν ἔχω τοσαύτην, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἡδικημένος, ὅταν ὑπὲρ τοῦ ἡδικηκότος παρακαλῇ, πολλὴν κέκτηται τὴν παρρησίαν. **Ἄν εἰς ἄνθρωπόν τις ἀμάρτη, φησὶ, προσεύξονται περὶ αὐτοῦ.** εἰ δὲ μὴ ἡδυνάμην ἐγὼ, ἐτέρους ἂν ἀγίους ἐζήτησα καὶ παρεκάλεσα, καὶ τοῦτο ἂν εἰργάσαντο. νῦν δὲ τίνα καὶ παρακαλέσομεν, τοῦ Θεοῦ παρ' ἡμῶν ὑβριζομένου; ὅρα ἀνωμαλίαν. τῶν γὰρ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην τελούντων οἱ μὲν οὐδέποτε προσίασιν, ἢ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἅπαξ, καὶ τότε εἰκὴ καὶ ὡς ἔτυχεν· οἱ δὲ συνεχέστερον μὲν, καὶ αὐτοὶ δὲ εἰκὴ καὶ ἀπλῶς, διαλεγόμενοι καὶ ἐρεσχελοῦντες ὑπὲρ τοῦ μηδενός· οἱ δὲ δῆθεν σπουδάζειν δοκοῦντες, οὗτοί εἰσιν οἱ τὴν συμφορὰν ταύτην ἐργαζόμενοι. εἰ γοῦν τούτων ἕνεκεν σπουδάζετε, βέλτιον καὶ ὑμᾶς μετὰ τῶν ἀμελούντων τετάχθαι· μᾶλλον δὲ τὸ βέλτιον ἦν, μήτε ἐκείνους εἶναι ἀμελεῖς, μήτε τοιούτους ὑμᾶς· οὐχ

ὕμᾱς λέγω τοὺς παρόντας, ἀλλ' ἐκείνους τοὺς ἀποπηδῶντας. μοιχεία τὸ πρᾶγμα ἐστίν. εἰ δὲ οὐ δέχηται περὶ ἐκείνων ταῦτα ἀκούειν, οὐκοῦν οὐδὲ περὶ ἡμῶν· τῶν γὰρ δύο τὸ ἕτερον παρανόμως γεγενῆσθαι δεῖ. εἰ μὲν οὖν περὶ ἡμῶν ταῦτα ὑποπτεύετε, ἔτοιμοι παραχωρήσαι τῆς ἀρχῆς ὅτῳ περ ἂν βούλησθε· μόνον Ἐκκλησία ἔστω μία· εἰ δὲ ἡμεῖς ἐννόμως γεγενήμεθα, πείσατε καταθέσθαι τοὺς παρανόμους ἐπὶ τὸν θρόνον ἀναβεβηκότας. ταῦτα εἶπον, οὐχ ὥς ἐπιτάττων, ἀλλ' ὕμᾱς ἀσφαλιζόμενος καὶ φρουρῶν. ἐπειδὴ ἕκαστος ἡλικίαν ἔχει, καὶ τῶν αὐτῶν πεπραγμένων δώσει τὰς δίκας, παρακαλῶ μὴ τὸ πᾶν ἐφ' ἡμᾶς ῥίψαντας, νομίζειν ἀνευθύνους εἶναι ὑμᾶς αὐτοὺς, ἵνα μὴ μάτην ἀπατῶντες ἑαυτοὺς κόπτητε. λόγον μὲν γὰρ δώσομεν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ἀλλ' ὅταν τὰ παρ' ἡμῶν ἐλλείπη, ὅταν μὴ παρακαλέσωμεν, ὅταν μὴ νουθετήσωμεν, ὅταν μὴ διαμαρτυρώμεθα. μετὰ δὲ ταῦτα, δότε καὶ ἐμοὶ εἰπεῖν· **Καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων**, καὶ, ὅτι **τὴν ψυχὴν μου ῥύσεται ὁ Θεός**. εἶπατε ὁ βούλεσθε, καὶ αἰτίαν δικαίαν δι' ἣν ἅπιτε, καὶ ἀπολογήσομαι. ἀλλ' οὐκ ἐρεῖτε. διὸ, παρακαλῶ, σπουδάσατε καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς ἐντεῦθεν ἤδη στηῆσαι βεβαίως, καὶ τοὺς μετατεθέντας ἐπαναγαγεῖν, ἵνα ὁμοθυμαδὸν ἀναπέμψωμεν εὐχαριστίαν τῷ Θεῷ, ὅτι αὐτῶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

2.13 Ὁμιλία IB'.

Τοῦτο οὖν λέγω καὶ μαρτύρομαι ἐν Κυρίῳ, μηκέτι ὑμᾶς περιπατεῖν, καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη περιπατεῖ, ἐν ματαιότητι τοῦ νοὸς αὐτῶν, ἐσκοτισμένοι τῇ διανοίᾳ.

2.13.1 α'.

Τὸν διδάσκαλον, οὐ μόνον συμβουλευόντα καὶ διδάσκοντα δεῖ καταρτίζειν καὶ ὀρθοῦν τὰς τῶν μαθητευομένων ψυχὰς, ἀλλὰ καὶ φοβοῦντα καὶ τῷ Θεῷ παραδιδόντα. ἐπειδὴ γὰρ τὰ παρὰ τῶν ἀνθρώπων λεγόμενα, ὡς παρὰ ὁμοδούλων, οὐχ ἱκανὰ καθ [62.88] ἀψασθαι ψυχῆς, ἀναγκαῖον τῷ Κυρίῳ παραδιδόναι λοιπόν. τοῦτο οὖν καὶ ὁ Παῦλος ποιεῖ. περὶ ταπεινοφροσύνης γὰρ καὶ ἐνώσεως διαλεχθεῖς, καὶ τοῦ μὴ δεῖν ἕτερον κατεξανίστασθαι τοῦ ἐτέρου, ἄκουσον τί φησὶ· **Τοῦτο οὖν λέγω καὶ μαρτύρομαι ἐν Κυρίῳ, μηκέτι ὑμᾶς περιπατεῖν, καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη περιπατεῖ**. οὐκ εἶπε, Μηκέτι ὑμᾶς περιπατεῖν, καθὼς περιπατεῖτε· πληκτικώτερος γὰρ ὁ λόγος· ἀλλὰ τὸ αὐτὸ μὲν ἐδήλωσεν, ἀπὸ δὲ ἐτέρων τὸ παράδειγμα ἤγαγε. καὶ πρὸς Θεσσαλονικέας δὲ γράφων, τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ λέγων· **Μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας, καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη**. διεστήκατε, φησὶ, τοῖς δόγμασιν αὐτῶν, ἀλλὰ τὸ ὅλον γέγονε τοῦ Θεοῦ· ἐγὼ δὲ ζητῶ τὰ παρ' ὑμῶν, τὸν βίον καὶ τὸν περίπατον τὸν κατὰ τὸν Θεόν· τοῦτο ὑμέτερόν ἐστι. μάρτυρα δὲ τὸν Κύριον καλῶ τῶν εἰρημένων ἐμοί, ὅτι οὐχ ὑπεστειλάμην, ἀλλ' εἶπον πῶς δεῖ περιπατεῖν. **Ἐν ματαιότητι**, φησὶ, **τοῦ νοὸς αὐτῶν**. τί ἐστὶ νοῦ ματαιότης; τὸ περὶ τὰ μάταια ἡσχολῆσθαι. τίνα δὲ ἐστὶ μάταια, ἀλλ' ἢ τὰ παρόντα ἅπαντα; περὶ ὧν φησιν ὁ Ἐκκλησιαστής· **Ματαιότης ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης**. ἀλλ' ἐρεῖ τις· εἰ μάταια καὶ ματαιότης, τίνας ἔνεκεν γέγονεν; εἰ τοῦ Θεοῦ ἔργα, πῶς μάταια; καὶ πολλὸς περὶ τούτων ὁ λόγος. ἀλλ' ἄκουε, ἀγαπητέ· οὐ τὰ τοῦ Θεοῦ ἔργα εἶπε μάταια, μὴ γένοιτο· οὐκ οὐρανὸς μάταιος, οὐδὲ γῆ ματαία, μὴ γένοιτο· οὐχ ἥλιος, οὐδὲ σελήνη καὶ ἄστρα, οὐδὲ τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον· πάντα γὰρ ταῦτα καλὰ λίαν· ἀλλὰ τί μάταιον; ἀκούσωμεν αὐτοῦ λέγοντος τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ· **Ἐφύτευσά μοι ἀμπελῶνας, ἐποίησά μοι ἄδοντας καὶ ἄδούσας, ἐποίησά μοι κολυμβήθρας ὑδάτων, ἐγένετό μοι ποίμνιον καὶ βοσκῶν, συνήγαγον χρυσίον καὶ ἀργύριον· καὶ εἶδον ὅτι πάντα ματαιότης· καὶ πάλιν, Ματαιότης ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης**. ἀκούε καὶ τοῦ Προφήτου λέγοντος· **Θησαυρίζει, καὶ οὐ γινώσκει τίνι συνάξει αὐτά**. κατὰ τοῦτο ματαιότης ματαιοτήτων, αἱ λαμπραὶ οἰκοδομαί, ὁ πολὺς καὶ περιρρέων χρυσὸς, τῶν ἀνδραπόδων αἱ ἀγέλαι κατὰ τὴν ἀγορὰν σοβοῦσαι, ὁ τυφὸς καὶ ἡ κενοδοξία, τὰ φρονήματα καὶ ὁ κόμπος. ταῦτα γὰρ πάντα μάταια· οὐ γὰρ παρὰ Θεοῦ γεγένηται, ἀλλὰ παρ' ἡμῶν δεδημιούργηται. τί δήποτε δὲ μάταια; ὅτι οὐδὲν ἔχει τέλος χρηστόν.

Τὰ χρήματα μάταια, ὅταν εἰς τρυφὴν ἀναλίσκῃται· οὐ μάταια δὲ γίνεται, ὅταν εἰς πένητας σκορπίζεται. ὅταν δὲ εἰς τρυφὴν ἀναλώσῃς, ἴδωμεν αὐτῶν τὸ τέλος τί ποτέ ἐστι· λιπασμὸς σώματος, ἐρυγαί, πνεύματα, κόπρου πλῆθος, καρηβαρία, μαλακία σαρκὸς, καὶ θερμότης καὶ ἔκλυσις. ὡς γὰρ ἂν εἴ τις τετρημένον πίθον ἐπαντλῶν ματαιοπονεῖ, οὕτω καὶ ὁ τρυφῶν εἰς πίθον τετρημένον ἀντλεῖ. ἄλλως δὲ, μάταιον λέγεται τὸ προσδοκῆθαι μὲν ἔχειν τιμὴν, μὴ ἐσχηκὸς δέ· ὅπερ καὶ κενὸν λέγουσι, καὶ κενὰς ἐλπίδας, καὶ τὸ εἰκῇ. καὶ ἀπλῶς δὲ μάταιον λέγεται τὸ πρὸς μηδὲν χρήσιμον. ἴδωμεν οὖν, εἰ μὴ τοιαῦτα τὰ ἀνθρώπινα. **Φάγωμεν καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν**. τί οὖν τὸ τέλος, εἰπέ μοι; φθορά. ἐνδυσώμεθα καὶ περιβαλώμεθα, καὶ

τί τὸ πέρας; οὐδέν. τοιαῦτά τινες τῶν Ἑλλήνων ἐφιλοσόφησαν, ἀλλὰ μάτην· τὸν σκληρὸν βίον ἐπεδείξαντο, ἀλλ' ἀπλῶς, οὐ πρὸς τι τέλος χρήσιμον ὀρῶντες, ἀλλὰ πρὸς κενοδοξίαν καὶ τὴν παρὰ τῶν πολλῶν τιμὴν. τί δὲ ἢ παρὰ τῶν πολλῶν τιμή; οὐδέν. εἰ γὰρ αὐτοὶ οἱ τὴν τιμὴν παρεχόμενοι ἀπόλλυνται, πολλῶ μᾶλλον ἢ τιμὴ. ὁ τιμὴν παρέχων ἐτέρῳ, ἑαυτῷ πρότερον ὀφείλει παρασχεῖν· εἰ δὲ μὴ παρέχοι ἑαυτῷ, πῶς ἂν ἐτέρῳ παρέξοι; νῦν δὲ καὶ τὰς τιμὰς ζητοῦμεν ἐξ εὐτελῶν καὶ εὐκαταφρονήτων ἀνδρῶν, ἀτίμων ὄντων καὶ ἐπονειδίστων. ποία οὖν αὕτη τιμή;

2.13.2 β'.

Ὅρᾳς ὅτι ματαιότης ματαιοτήτων τὰ πάντα; διὰ τοῦτο ἔλεγεν· **Ἐν ματαιότητι τοῦ νοῦς αὐτῶν.** ἀλλ' ἢ θρησκεία αὐτῶν οὐ τοιαύτη; τί δαί; ἄρα οὐ ξύλα καὶ λίθοι τὰ προσκυνούμενα; ἥλιον φαίνειν ἡμῖν ἐποίησεν ἀντὶ λύχνου· τίς τὸν λύχνον τὸν ἑαυτοῦ προσκυνεῖ; ἥλιος παρέχει τὸ φῶς· ἀλλ' ὅταν ἐκεῖνος μὴ δύνηται, λύχνος δύναται· τί τοίνυν οὐ προσκυνεῖς τὸν λύχνον; ναί, φησὶ, προσκυνῶ τὸ πῦρ. Ὡ τοῦ γέλωτος! τοσαύτη ἢ ὕβρις, καὶ οὐκ αἰσχύνῃ; ὅρα δὲ καὶ ἐτέραν πάλιν· τὸ προσκυνούμενον τί σβεννύεις; τί ἀπολλύεις; τί ἀναιρεῖς σου τὸν θεόν; διὰ τί μὴ συγχωρεῖς τὴν οἰκίαν ἐμπεπλησθαι αὐτοῦ; εἰ γὰρ θεός ἐστι τὸ πῦρ, ἐπινεμέσθω σου τὸ σῶμα, μὴ τῷ πυθμένι τῆς χύτρας καὶ τοῦ λέβητος τὸν θεὸν ὑποβάλῃς· εἴσαγε εἰς τὰ ταμεῖα, εἴσαγε εἰς τὰ σπηρικὰ ἱμάτια. σὺ δὲ οὐ μόνον οὐκ εἰσάγεις, ἀλλὰ καὶ διὰ περιπέτειάν τινος ἐπεισέλθῃ, πάντοθεν ἐλαύνεις, πάντας συγκαλεῖς, καὶ ὥσπερ θηρίου τινὸς ἐπεισελθόντος, ὀδύρη καὶ στένεις, καὶ συμφορὰν τὸ πρᾶγμα καλεῖς ὑπερβάλλουσιν τὸν θεόν σου παρεῖναι. ἔχω ἐγὼ Θεόν, καὶ πάντα ποιῶ, ὥστε αὐτὸν ἐνστερνίσασθαι, καὶ μακαριότητα ἐμαυτοῦ ἡγοῦμαι, οὐχ ὅταν τὴν οἰκίαν ἐπισκέπτηται τὴν ἐμὴν, ἀλλ' ἂν εἰς τὴν καρδίαν αὐτὸν ἐλκύσω τὴν ἐμὴν. ἔλκυσον καὶ σὺ τὸ πῦρ εἰς τὴν καρδίαν τὴν σὴν. γέλως ταῦτα, καὶ ματαιότης. καλὸν τὸ πῦρ εἰς χρῆσιν, οὐκ εἰς προσκύνησιν· εἰς διακονίαν, εἰς ὑπηρεσίαν, εἰς τὸ δουλεύειν ἐμοί, οὐκ εἰς τὸ κρατεῖν ἐμοῦ· ἐκεῖνο δι' ἐμὲ γέγονεν, οὐκ ἐγὼ δι' αὐτό. εἰ προσκυνεῖς τὸ πῦρ, τί αὐτὸς μὲν ἐπὶ τῆς κλίνης κατάκεισαι, μαγεῖρ δὲ κελεύεις παρεστάναι σου τῷ θεῷ; αὐτὸς ἀνάδεξαι τὴν μαγειρικὴν, καὶ ἄρτοκόπος γενοῦ, εἰ βούλει, καὶ χαλκεύς. οὐδὲν γὰρ τούτων τῶν τεχνῶν τιμιώτερον, ἐπειδὴ ταῦτα ὁ σὸς ἐπισκέπτεται θεός. τί ὕβριν ἡγῇ τὴν τέχνην, ἔνθα σου πολλὺς ὁ θεός; τί τοῖς δούλοις ἐπιτάττεις, αὐτὸς δὲ οὐ καταξιοῖς; καλὸν τὸ πῦρ, ἐπειδὴ καὶ καλοῦ δημιουργοῦ, ἀλλ' οὐ θεός· ἔργον γὰρ Θεοῦ, οὐ θεὸς ἐκλήθη. οὐχ ὁρᾷς αὐτοῦ τὸ ἄτακτον; πῶς ὅταν ἐπιλάβηται οἰκίας, οὐδαμοῦ ἴσταται; ἀλλ' ἐὰν σχῇ συνεχὴ τινα, πάντα καθαιρεῖ, καὶ μὴ τεκτόνων χεῖρες ἢ καὶ ἄλλων τινῶν σβέσωσιν αὐτοῦ τὴν μανίαν, οὐ φίλους οἶδεν, οὐ πολεμίους, ἀλλ' ὁμοίως πᾶσι κέχρηται. τοῦτο οὖν θεός, καὶ οὐκ αἰσχύνεσθε; ὄντως καλῶς εἶπεν· **Ἐν ματαιότητι τοῦ νοῦς αὐτῶν.** ἀλλ' ὁ ἥλιος, φησὶ, θεός. τοῦτο γὰρ, εἰπέ μοι, πόθεν, καὶ διὰ τί; ὅτι φῶς ἀφίησι πολὺ; ἀλλ' οὐχ ὁρᾷς αὐτὸν νικώμενον ὑπὸ τῶν νεφῶν, καὶ ἀνάγκη δουλεύοντα φύσεως, καὶ ἐκλείποντα καὶ ὑπὸ σελήνης καὶ νέφους κρυπτόμενον; καίτοι γε νέφος ἀσθενέστερον ἡλίου, ἀλλ' ὅμως πολλαχοῦ κρατεῖ, καὶ τοῦτο δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ἔργον ἐστίν. ὁ Θεὸς παναρκῆς εἶναι ὀφείλει, οὗτος δὲ πολλῶν ἐστὶν ἐνδεής· τοῦτο δὲ οὐκ ἔστι Θεοῦ. δεῖται γὰρ ἀέρος πρὸς τὸ φᾶναι, καὶ ἀέρος λεπτοῦ· ὥς ὁ γε σφόδρα πυκνωθεὶς οὐκ ἀφίησι τὴν ἀκτῖνα διαδῦναι· δεῖται καὶ ὕδατος, καὶ ἐτέρου τοῦ ἐπέχοντος, ὥστε μὴ καταφλέξει. εἰ γὰρ μὴ πηγαὶ καὶ λίμναι καὶ ποταμοὶ καὶ θάλασσαι τινὰ ὑγρότητα διὰ τῆς τῶν ἀτμῶν συνέστησαν ἀναδόσεως, οὐδὲν ἂν ἐκώλυσεν ἐκπυρωθῆναι τὰ πάντα. ὁρᾷς οὖν, φησὶν, ὅτι θεός; ὦ τῆς μανίας! ὦ τοῦ γέλωτος! ἐπειδὴ, φησὶ, βλάψαι δύναται, θεός, Καὶ μὴν διὰ τοῦτο οὐ θεός, ὅτι ἐν οἷς μὲν βλάπτει, οὐδενὸς δεῖται, ἐν οἷς δὲ ὠφελεῖ, πολλῶν ἐτέρων χρήζει· Θεοῦ δὲ τὸ μὲν βλάπτειν, πόρρω, τὸ δὲ ὠφελεῖν, οἰκεῖον. ὅταν οὖν τὸ ἐναντίον ᾖ, πῶς θεός; οὐχ ὁρᾷς, ὅτι τὰ δηλητήρια φάρμακα καταβλάπτει, καὶ οὐδενὸς δεῖται, ὅταν δὲ ὠφελῇ, πολλῶν; διὰ σὲ τοίνυν ἐστὶ τοιοῦτος, καὶ καλὸς καὶ ἀσθενής· καλὸς μὲν, ἵνα ἐπιγινώσκῃς τὸν Δεσπότην· ἀσθενής δὲ, ἵνα μὴ Δεσπότην αὐτὸν εἶναι λέγῃς. ἀλλὰ τρέφει, φησὶ, τὰ φυτὰ καὶ τὰ σπέρματα. τί οὖν μὴ παρὰ τοῦτο καὶ ἡ κόπρος θεός; καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνη τρέφει. τί μὴ παρὰ τοῦτο καὶ τὸ δρέπανον, καὶ αἱ τοῦ γεωργοῦ χεῖρες; δεῖξόν μοι μόνον τρέφοντα τὸν ἥλιον, καὶ μηδενὸς δεόμενον, μήτε γῆς, μήτε ὕδατος, μήτε γεωργίας· ἀλλὰ βαλλέσθω τὰ σπέρματα, καὶ τὴν ἀκτῖνα ἀφείς δεικνύτω τοὺς ἀστάχους. εἰ δὲ οὐκ αὐτοῦ μόνου, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑετῶν ἐστὶ, διὰ τί μὴ καὶ τὸ ὕδωρ θεός; ἀλλὰ μήπω περὶ τούτου. διὰ τί μὴ καὶ ἡ γῆ θεός; διὰ τί μὴ καὶ ἡ κόπρος, καὶ ἡ δίκελλα; πάντα οὖν, εἰπέ μοι, προσκυνήσομεν; ὦ τῆς ληρωδίας! Καίτοι μᾶλλον ἄνευ ἡλίου γένοιτο ἄσταχυς, ἢ ἄνευ γῆς καὶ ὕδατος, καὶ φυτὰ καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα. γῆς μὲν οὖν οὐκ οὔσης, οὐκ ἂν ποτε τούτων τι φανεῖ· εἰ δέ τις ἐν κεραμίῳ, οἷα τὰ παιδιά ποιοῦσι καὶ αἱ γυναῖκες, γῆν ἐναποθέμενος, ὑπὸ τὸν ὄροφον κατάθοιτο, κέραμον ἐμπλήσας κόπρου πολλῆς, ἀσθενῇ

μὲν, ἀναδίδονται δὲ ὅμως τὰ φυτά. ὥστε πλείων ἢ παρὰ τῆς γῆς καὶ τῆς κόπρου συντέλεια, καὶ ταῦτα μᾶλλον ἐκείνου χρή προσκυνεῖν. οὐρανοῦ δεῖται, ἀέρος δεῖται, ὑδάτων δεῖται τούτων, ὥστε μὴ βλάπτειν καθάπερ χαλινῶν κατεχόντων αὐτοῦ τὴν τῆς δυνάμεως ἀγριότητα, καὶ οὐκ ἐόντων ἐπαφεῖναι πανταχοῦ τὴν ἀκτῖνα, ὥσπερ τινὰ ἵππον ἄγριον. εἰπέ δὴ μοι, ποῦ ἡμῖν ἐστὶν οὗτος κατὰ τὴν νύκτα; ποῦ ὁ θεὸς ἀποδεδήμεκεν; οὐ γὰρ θεοῦ τοῦτο τὸ περικλείεσθαι καὶ περατοῦσθαι· σωμάτων γὰρ ὄντως τοῦτο μόνον. ἀλλὰ καὶ δύνάμις τίς ἐστὶν ἐν αὐτῷ, φησὶ, καὶ κινεῖται. αὕτη οὖν ἡ δύναμις, εἰπέ μοι, θεός; τί οὖν αὕτη δεῖται, καὶ μὴ κατέχει τὸ πῦρ; πάλιν γὰρ ὁ αὐτός μοι λόγος. τί δὲ ἡ δύναμις ἐκείνη; φωτιστική τί[ς] ἐστὶν, ἢ διὰ τούτου φωτίζει, αὕτη μετέχουσα τούτων μηδενός; οὐκοῦν μείζων αὐτῆς ὁ ἥλιος. μέχρι τίνος ἀνελίττομεν λαβύρινθον;

2.13.3 γ'.

Τί δὲ τὸ ὕδωρ; οὐχὶ καὶ αὐτὸ θεός, φασί; τοῦτο ὄντως γέλωτος πάλιν φιλονείκου. οὐχὶ θεός, φησὶν, ᾧ πρὸς τοσαῦτα κεκρήμεθα; καὶ περὶ τῆς γῆς πάλιν ὁμοίως. ὄντως, **Ἐν ματαιότητι τοῦ νοὸς αὐτῶν, ἐσκοτισμένοι τὴν διάνοιαν.** ἀλλὰ περὶ βίου ταῦτά φησι νῦν· πορνεύουσι καὶ μοιχεύουσιν Ἕλληνες. εἰκότως· οἱ γὰρ τοιούτους ὑπογράφοντες ἑαυτοῖς θεοὺς, πάντα ἀκολούθως ἐργάζονται· κἂν τοὺς τῶν ἀνθρώπων δυνηθῶσι λαθεῖν ὀφθαλμοὺς, οὐδεὶς ὁ καθέξων αὐτούς. τί γὰρ δυνήσεται ὁ περὶ ἀναστάσεως λόγος, μῦθος αὐτοῖς εἶναι δοκῶν; ἀλλὰ περὶ τῶν ἐν ἄδου; ἀλλὰ καὶ ταῦτα μῦθοι· καὶ θέα τὴν σατανικὴν ἔννοιαν. ὅταν μὲν λέγωσιν αὐτοῖς θεοὺς πόρνους, οὐ φασιν εἶναι μύθους, ἀλλὰ πείθονται· ὅταν δὲ περὶ κολάσεως διαλέγονται, Ποιηταί, φασὶν, εἰσὶ, καὶ πάντα μυθεύουσιν, ἵνα πάντοθεν ἀνατρέπηται τῆς εὐζωΐας ἡ κατάστασις.

Ἀλλ' οἱ φιλόσοφοι, φησὶν, ἐφεῦρόν τι σεμνὸν πάντως, καὶ τούτων κρεῖττον. πῶς; οἱ τὴν εἰμαρμένην ἐπεισάγοντες, καὶ ἀπρονόητα εἶναι λέγοντες τὰ πάντα, καὶ μηδενὶ μέλειν μηδενός, ἀλλ' ἐξ ἀτόμων συνεστάναι; ἀλλ' ἕτεροι οἱ σῶμα τὸν Θεὸν εἰπόντες; ἀλλὰ τίνες, εἰπέ μοι; οἱ τὰς ἀνθρωπίνας ψυχὰς κυνεῖας ποιοῦντες, καὶ τοὺς ἀνθρώπους πείθοντες, ὅτι καὶ κύων ἐγένετό ποτέ τις, καὶ λέων καὶ ἰχθύς; μέχρι τίνος οὐ παύεσθε ληροῦντες, ἐσκοτισμένοι τῇ διανοίᾳ; καθάπερ γὰρ ὄντες ἐν σκότῳ πάντα καὶ λέγουσι καὶ πράττουσι, καὶ τὰ περὶ δογμάτων καὶ τὰ περὶ βίου. οὐδὲν γὰρ ὁρᾷ τῶν ἐν μέσῳ κειμένων, ὅς ἐστιν ἐσκοτισμένος, ἀλλὰ σχοινίον πολλάκις ἰδὼν, ὅφιν ἐνόμισεν αὐτόματον· ὑπὸ φραγμοῦ πάλιν κατασχεθεῖς, ἐνόμισεν ἄνθρωπόν τινα ἢ δαίμονα κατέχειν αὐτόν· καὶ πολλὸς ὁ θόρυβος, πολλὴ ἡ ταραχή. τοιαῦτά τινα φοβοῦνται· **Φοβηθήσονται**, φησὶ, **φόβον, οὗ οὐκ ἦν φόβος**· τὰ δὲ ἄξια φόβου οὐ δεδοίκασιν. ἀλλὰ καθάπερ τὰ παιδιά τῷ μὲν πυρὶ τὰς χεῖρας ἀπρονοήτως, καὶ τῷ λύχνῳ τολμηρῶς ἐπαφιάσιν ὑπὸ τῶν τιτθῶν βασταζόμενα, σάκκον δὲ ἄνδρα ἐνδεδυμένον φοβοῦνται· οὕτω δὴ καὶ οὗτοι οἱ Ἕλληνες, καθάπερ ὄντως αἰεὶ παιδιά (ὡς καὶ τις τῶν παρ' αὐτοῖς εἶπεν· **Ἕλληνες αἰεὶ παῖδες**), τὰ μὲν οὐκ ὄντα ἁμαρτήματα δεδοίκασιν, οἷον ρύπον σώματος, κῆδος, λέχος, καὶ ἡμερῶν παρατηρήσεις, καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἃ δὲ ἐστὶν ὄντως ἁμαρτήματα, παιδεραστία, μοιχεία, πορνεία, τούτων οὐδὲ λόγον ἔχουσιν. ἀλλ' ἴδοις ἂν αὐτὸν ἀπὸ μὲν νεκροῦ λουόμενον, ἀπὸ δὲ νεκρῶν ἔργων, οὐκέτι· καὶ χρημάτων μὲν ἕνεκεν πολλὴν ποιοῦμενον σπουδὴν, ἐνὶ δὲ ἀλεκτρυόνι τὸ πᾶν διαλελύσθαι νομίζοντα· οὕτως ἐσκοτισμένοι εἰσὶ τῇ διανοίᾳ. πολλῶν δειμάτων αὐτοῖς ἡ ψυχὴ μεστή, οἷον, ὁ δεῖνά μοι πρῶτος ἐνέτυχε, φησὶν, ἐξιόντι τῆς οἰκίας· πάντως μυρία δεῖ κακὰ συμπεσεῖν. νῦν ὁ οἰκέτης ὁ μιὰς τὰ ὑποδήματα ἐπιδιδούς, πρῶτον ὥρεξε τὸ ἀριστερόν· συμφοραὶ δειναί, καὶ ὕβρεις. ἐγὼ αὐτὸς ἐξιὼν, τῷ ἀριστερῷ προτέρῳ προῦβην ποδί· καὶ τοῦτο συμφορῶν σημεῖον. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τὴν οἰκίαν τὰ κακὰ· ἐξω δὲ ἐξελθόντι ὁ ὀφθαλμός μοι ὁ δεξιὸς κάτωθεν ἀναπηδᾷ· δακρύων τοῦτο τεκμήριον. καὶ αἱ γυναῖκες δὲ, ὅταν τῷ ἰστόποδι προσαρασσομένοι κροτῶσιν οἱ κάλαμοι, ἢ ὅταν αὐταὶ τῷ κτενὶ σπαθῶσι, σημεῖον καὶ τοῦτο ποιοῦνται. πάλιν ὅταν τὴν κρόκην τῷ κτενὶ κατακρούωσι, καὶ σφοδρότερον τοῦτο ἐργάζονται, εἴτα οἱ ἄνωθεν κάλαμοι ὑπὸ τῆς ἐντόνου πληγῆς κροτῶσι προσαρασσομένοι τῷ ἰστόποδι, σημεῖον καὶ τοῦτο ποιοῦνται· καὶ μυρία ἕτερα γέλωτος ἄξια. κἂν ὄνος ἀνακράξῃ, κἂν ἀλεκτρυὼν, κἂν πτάρῃ τις, κἂν ὅτιον συμβῇ, καθάπερ μυρίοις δεδεμένοι δεσμοῖς, ὅπερ ἔφην, καθάπερ ἐν σκότῳ κατεχόμενοι, πάντα ὑποπτέουσιν, καὶ μυρίων εἰσὶν ἀνδραπόδων δουλικώτεροι. ἀλλὰ μὴ καὶ ἡμεῖς· ἀλλὰ πάντων τούτων καταγελάσαντες, ἅτε ἐν φωτὶ ζῶντες, καὶ ἐν οὐρανῷ πολιτευόμενοι, καὶ πρὸς τὴν γῆν οὐδὲν ἔχοντες κοινόν, ἐν μόνον ἡγώμεθα εἶναι φοβερὸν τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὸ προσκροῦσαι Θεῷ. τούτου δὲ οὐκ ὄντος, πάντων καταγελάσωμεν τῶν ἄλλων, καὶ τοῦ ταῦτα εἰσενεγκόντος διαβόλου. ὑπὲρ δὴ τούτων εὐχαριστῶμεν τῷ Θεῷ· σπουδάσωμεν, μηδέποτε μήτε αὐτοὶ ταύτη ἀλῶναι τῇ δουλείᾳ, καὶ εἴ τις ἡμῖν τῶν φίλων ἐάλωκε, διαρρήξωμεν αὐτοῦ τὰ δεσμὰ, ἀποδύσωμεν αὐτὸν τῆς χαλεπωτάτης καὶ καταγελάστου ταύτης εἵρκτης, εὐλυτον αὐτὸν ἐργασώμεθα πρὸς τὸν δρόμον τὸν εἰς τὸν

οὐρανὸν, τὰ πτερὰ βαρούμενα ἀνορθώσωμεν, καὶ βίου καὶ δόγματος ἕνεκεν διδάσκωμεν φιλοσοφεῖν. εὐχαριστῶμεν τῷ Θεῷ πάντων ἕνεκεν· παρακαλῶμεν αὐτὸν, μὴ ἀναξίους ἡμᾶς ἀποφανῆναι τῆς παρασχεθείσης δωρεᾶς· καὶ αὐτοὶ μετὰ τούτων σπουδάζωμεν τὰ παρ' ἐαυτῶν εἰσενεγκεῖν, ἵνα μὴ μόνον λέγοντες, ἀλλὰ καὶ ποιοῦντες διδάσκωμεν. οὕτω γὰρ δυνησόμεθα τῶν μυρίων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

2.14 Ὁμιλία ΙΓ'.

Τοῦτο οὖν λέγω καὶ μαρτύρομαι ἐν Κυρίῳ, μὴ κέτι ὑμᾶς περιπατεῖν, καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη περιπατεῖ, ἐν ματαιότητι τοῦ νοῦς αὐτῶν, ἐσκοτισμένοι τῇ διανοίᾳ, ὄντες ἀπηλλοτριω μένοι τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἄγνοιαν τὴν οὖσαν ἐν αὐτοῖς, διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν, οἵτινες ἀπηληγκότες, ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ, εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ.

2.14.1 α'.

Οὐ πρὸς Ἐφεσίους ταῦτα εἴρηται μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὑμᾶς νῦν λέγεται, καὶ οὐ παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ παρὰ Παύλου, μᾶλλον δὲ οὔτε παρ' ἡμῶν, οὔτε παρὰ Παύλου, ἀλλὰ παρὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος. ὥς οὖν αὐτῆς ταῦτα φθεγγομένης, οὕτω διακεῖσθαι χρή. ἄκουε δὲ καὶ τί φθέγγεται· **Τοῦτο οὖν λέγω καὶ μαρτύρομαι ἐν Κυρίῳ, μὴ κέτι ὑμᾶς περιπατεῖν, καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη περιπατεῖ, ἐν ματαιότητι τοῦ νοῦς αὐτῶν, ἐσκοτισμένοι τῇ διανοίᾳ, ὄντες ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν ἄγνοιαν τὴν οὖσαν ἐν αὐτοῖς, διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν.** εἰ οὖν ἄγνοιά ἐστιν, εἰ πώρωσίς ἐστι, τί ἐγκαλεῖς; τὸν γὰρ ἀγνοοῦντα οὐ κακῶς πάσχειν, οὐδὲ ἐγκαλεῖσθαι, ἀλλὰ μανθάνειν δίκαιόν ἐστιν ἅπερ ἀγνοεῖ. ἀλλ' ὅρα πῶς αὐτοὺς εὐθέως ἀφαιρεῖται τῆς συγγνώμης. **Οἵτινες, φησὶν, ἀπηληγκότες, ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ, καὶ τῇ ἐργασίᾳ τῆς ἀκαθαρσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ.** Ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως ἐμάθετε τὸν **Χριστόν.** δείκνυσιν ἐνταῦθα ὅτι τῆς πωρώσεως ὁ βίος γέγονεν αὐτοῖς αἴτιος· ὁ δὲ βίος ἐξ οἰκείας γέγονε ῥαθυμίας καὶ ἀναληγσίας. **Οἵτινες, φησὶν, ἀπηληγκότες, ἑαυτοὺς παρέδωκαν.** ὅταν οὖν ἀκούσης, ὅτι **Παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν,** τούτου μέμνησο τοῦ ῥήματος, ὅτι ἑαυτοὺς παρέδωκαν. εἰ οὖν ἑαυτοὺς παρέδωκαν, πῶς ὁ Θεὸς παρέδωκεν; εἰ δὲ ὁ Θεὸς αὐτοὺς παρέδωκε, πῶς ἑαυτοὺς παρέδωκαν; ὁρᾷς τὴν δοκοῦσαν ἐναντίωσιν; τὸ οὖν, **Παρέδωκε,** τοῦτό ἐστι, συγκεχώρηκεν. ὁρᾷς ὅτι οὐ μὴ καθαρὸς βίος, καὶ δογμάτων τοιούτων ἐστὶν ὑπόθεσις; **Πᾶς, φησὶν, ὁ φαῦλα πράσων, μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς.** Πῶς γὰρ ἂν δύναίτο μιὰρὸς ἀνὴρ, καὶ μᾶλλον τῶν ἐγκαλινδουμένων βορβόρῳ χοίρων τοῖς ἀπασῶν τῶν γυναικῶν σώμασιν ἐμφυρόμενος, καὶ χρημάτων ἐρῶν, καὶ οὐδὲ ὅλως σωφροσύνης ἐφιέμενος, τοῦτον ἀναδέξασθαι τὸν βίον; ἐργασίαν, φησὶν, ἔθεντο τὸ πρᾶγμα. ἀπὸ τούτου ἡ πώρωσις, ἀπὸ τούτου ἡ σκοτομήνη τῆς διανοίας. ἔστι καὶ φωτὸς λάμψαντος ἐσκοτίσθαι, ὅταν οἱ ὀφθαλμοὶ ἀσθενεῖς ᾧσιν· ἀσθενεῖς δὲ γίνονται, ἢ χυμῶν ἐπιρροῇ πονηρῶν, ἢ ρεύματος πλημμύρα. οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, ὅταν ἡ πολλὴ ῥύμη τῶν βιωτικῶν πραγμάτων τὸ διορατικὸν ἡμῶν ἐπικλύσῃ τῆς διανοίας, ἐν σκοτώσει γίνεται· καὶ καθάπερ ἐν ὕδατι κατὰ βάθους κείμενοι, τὸν ἥλιον οὐκ ἂν δυνηθῇμεν ὁρᾶν, ὥσπερ τινὸς διαφράγματος τοῦ πολλοῦ ἄνωθεν ἐπικειμένου ὕδατος· οὕτω δὴ καὶ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς διανοίας γίνεται πώρωσις τῆς καρδίας, ὅταν μηδεὶς τὴν ψυχὴν κατασεύῃ φόβος. **Οὐκ ἔστι φόβος Θεοῦ, φησὶν, ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ.** καὶ πάλιν· **Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἔστι Θεός.** πώρωσις δὲ οὐδαμῶθεν γίνεται, ἀλλ' ἢ **ἀπὸ ἀναισθησίας·** τοῦτο διαφράττει τοὺς πόρους. ὅταν γὰρ ρεῦμα πεπηγὸς εἰς ἓνα συνάγῃται τόπον, νεκρὸν γίνεται τὸ μέλος καὶ ἀναίσθητον· κἂν καύσης, κἂν τέμῃς, κἂν ὀτιοῦν ποιῇς, οὐκ αἰσθάνεται. οὕτω καὶ ἐκεῖνοι ἅπαξ ἑαυτοὺς δόντες τῇ ἀσελγείᾳ, κἂν πυρὸς δίκην, κἂν σιδήρου ἐπαγάγῃς αὐτοῖς τὸν λόγον, οὐδὲν καθάπτεται, οὐδὲν καθικνεῖται αὐτῶν· νενέκρωται γὰρ αὐτῶν ἅπαξ τὸ μέλος· κἂν μὴ τὴν ἀναισθησίαν ἀνέλῃς, ὥστε ὑγιαίνοντων ἄψασθαι μελῶν, πάντα εἰκὴ ποιεῖς. **Ἐν πλεονεξίᾳ, φησὶν.** ἐνταῦθα μάλιστα αὐτῶν τὴν ἀπολογίαν ἀφείλετο. ἐξῆν γὰρ αὐτοῖς, εἴ γε ἐβούλοντο, μήτε πλεονεκτεῖν, μήτε ἀσελγαίνειν, μήτε γαστριζέσθαι, καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀπολαύειν· ἐξῆν καὶ χρημάτων, ἐξῆν καὶ ἡδονῆς καὶ τρυφῆς μετέχειν μετὰ συμμετρίας· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀμέτρως ἐχρήσαντο τῷ πράγματι, πάντα διέφθειραν. **Εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας, φησὶν.** ὁρᾷς πῶς αὐτοὺς ἀποστερεῖ συγγνώμης, ἐργασίαν ἀκαθαρσίας εἰπών; οὐ παραπесόντες, φησὶν, ἡμαρτον, ἀλλ' εἰργάζοντο αὐτὰ τὰ δεινὰ, καὶ μελέτῃ τῷ πράγματι ἐκέχρηντο. ἐν πάσῃ ἀκαθαρσίᾳ.

Ἀκαθαρσία πᾶσα μοιχεία, πορνεία, παιδεραστία, φθόνος, πᾶσα ἀκολασία καὶ ἀσέλγεια. **Ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως ἐμάθετε τὸν Χριστὸν**, φησὶν, **εἴ γε αὐτὸν ἠκούσατε, καὶ ἐν αὐτῷ ἐδιδάχθητε, καθὼς ἐστὶν ἀλήθεια ἐν τῷ Ἰησοῦ**. τὸ, **Εἴ γε αὐτὸν ἠκούσατε**, οὐκ ἀμφιβάλλοντός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα διαβεβαιουμένου, καθάπερ καὶ ἀλλαχοῦ φησὶν· **Εἴπερ δίκαιον παρὰ Θεῷ ἀνταποδοῦναι τοῖς θλίβουσιν ὑμᾶς θλίψιν**. τουτέστιν, οὐκ ἐπὶ τούτοις ἐμάθετε τὸν Χριστόν. **Εἴ γε αὐτὸν ἠκούσατε, καὶ ἐν αὐτῷ ἐδιδάχθητε, καθὼς ἐστὶν ἀλήθεια ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἀποθέσθαι ὑμᾶς κατὰ τὴν προτέραν ἀναστροφὴν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον**. ἄρα καὶ τοῦτο μαθεῖν ἐστὶ τὸν Χριστόν, τὸ ὀρθῶς βιοῦν. ὁ γὰρ πονηρῶς βιῶν, ἀγνοεῖ τὸν Θεόν, καὶ ἀγνοεῖται παρ' αὐτοῦ. ἄκουε γὰρ αὐτοῦ ἀλλαχοῦ λέγοντος· **Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται**. **Καθὼς ἐστὶν ἀλήθεια ἐν τῷ Ἰησοῦ, ἀποθέσθαι ὑμᾶς κατὰ τὴν προτέραν ἀναστροφὴν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον**. τουτέστιν, Οὐκ ἐπὶ τούτοις συνέθου. οὐ ματαιότης τὰ παρ' ἡμῖν, ἀλλ' ἀλήθεια· ὥσπερ τὰ δόγματα ἀληθῆ, οὕτω καὶ ὁ βίος. ματαιότης γὰρ ἡ ἁμαρτία ἐστὶ καὶ ψεῦδος· ὁ δὲ βίος ὁ ὀρθός, ἀλήθεια· ἔχει γὰρ καὶ τέλος μέγα· ἡ δὲ ἀκολασία εἰς οὐδὲν τελευτᾷ. **Τὸν φθειρόμενον**, φησὶν, **κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης αὐτοῦ**. ὥσπερ αἱ ἐπιθυμίαι αὐτοῦ φθείρονται, οὕτω καὶ αὐτός.

2.14.2 β'.

Πῶς ἄρα αἱ ἐπιθυμίαι αὐτοῦ φθείρονται; τῷ θανάτῳ πάντα λύεται· ἄκουε γὰρ τοῦ Προφήτου λέγοντος· **Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀπολοῦνται πάντες οἱ διαλογισμοὶ αὐτοῦ**. καὶ οὐ τῷ θανάτῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις πολλοῖς· οἷον τὸ κάλλος, καὶ νόσου καὶ γήρωος ἐπελθόντος, ὑπεξέστη καὶ ἀπέθανε καὶ ἐφθάρη· ἡ ῥώμη τοῦ σώματος τοῖς αὐτοῖς πάλιν ἀλίσκεται· ἡ τρυφή οὐδὲ αὕτη τὴν αὐτὴν ἔχει ἐν γήρᾳ ἡδονήν. καὶ δῆλον ἡμῖν τοῦτο ἀπὸ τοῦ Βερζελλῆ. ἴστε πάντως τὴν ἱστορίαν. ἡ ἐτέρως πάλιν τοῦτον αὐτὸν φθείρει καὶ ἀπόλλυσιν ἡ ἐπιθυμία. καθάπερ γὰρ τὸ ἔριον, ἀφ' ὧν τίκτεται, ὑπὸ τούτων καὶ ἀπόλλυται· οὕτω καὶ ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος. καὶ γὰρ δόξης ἔρως ἀπόλλυσι, καὶ ἡδοναὶ πολλάκις ἀπώλεσαν, καὶ ἐπιθυμία ἐξηπάτησεν. οὐ γὰρ ἐστὶν ὄντως ἡδονή, ἀλλὰ πικρία καὶ ἀπάτη τὸ πρᾶγμα, ὑπόκρισις καὶ σκηνὴ· καὶ τὸ μὲν πρόσωπον λαμπρὸν τῶν πραγμάτων, αὐτὰ δὲ τὰ πράγματα οὐδὲν ἕτερον, ἢ ταλαιπωρίας καὶ πολλῆς πτωχείας γέμοντα καὶ ἀηδίας καὶ πολλῆς τῆς πενίας· κἂν ἀφέλῃς τὸ προσωπεῖον, καὶ γυμνώσῃς τὴν ὄψιν, ὅψει τὴν ἀπάτην. ἀπάτη γὰρ τοῦτό ἐστιν, ὅταν ὅπερ τί ἐστὶ, μὴ φαίνεται, ἀλλ' ὅπερ μὴ ἐστὶ, δείκνυται. οὕτω καὶ οἱ παραλογισμοὶ γίνονται. τέσσαρας δὲ ἡμῖν ἀνθρώπους ἐνταῦθα ὑπογράφει· καὶ, εἰ βούλεσθε, τούτων ἤδη τὴν ἀπόδειξιν παρέχω· ἐνταῦθα μὲν δύο, οὕτω λέγων· **Ἀποθέμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, ἀνανεοῦσθε τῷ πνεύματι τοῦ νοῦς ὑμῶν, καὶ ἐνδύσασθε τὸν καινὸν ἄνθρωπον**. ἐν δὲ τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἄλλους δύο, ὡς ὅταν λέγῃ· **Βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου, ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοῦς μου, αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου**. καὶ οὗτοι πρὸς ἐκείνους ἔχουσι τὴν συγγένειαν, πρὸς μὲν τὸν ἔσω ὁ καινός, πρὸς δὲ τὸν ἔσω ὁ παλαιός· ἀλλ' ὅμως οἱ τρεῖς διεφθάρησαν. μᾶλλον δὲ τρεῖς εἰσι καὶ νῦν, καινός καὶ παλαιός, καὶ οὗτος ὁ οὐσιώδης καὶ φυσικός. **Ἀνανεοῦσθε δὲ**, φησὶ, **τῷ πνεύματι τοῦ νοῦς ὑμῶν**. ἵνα μὴ τις νομίσῃ, ὅτι ἐπεισάγει ἄνθρωπον ἕτερον, εἰπὼν παλαιὸν καὶ καινόν, ὅρα τί φησὶν· **Ἀνανεοῦσθε**. ἀνανεοῦσθαι ἐστὶν, ὅταν αὐτὸ τὸ γεγηρακὸς ἀνανεῶται, ἄλλο ἐξ ἄλλου γινόμενον. ὥστε τὸ μὲν ὑποκείμενον τὸ αὐτὸ, ἡ δὲ μεταβολὴ περὶ τὸ συμβεβηκός, καθάπερ τὸ μὲν σῶμά ἐστὶ τὸ αὐτὸ, ἡ δὲ μεταβολὴ περὶ τὸ συμβεβηκός, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. πῶς δ' ἂν γένοιτο ἡ ἀνανέωσις; **Ἐν τῷ πνεύματι τοῦ νοῦς ὑμῶν**, φησὶν. ὅς ἐάν οὖν ἔχη πρᾶγμα παλαιόν, οὐδὲν ἐργάσεται· οὐ γὰρ ἀνέξεται τὸ πνεῦμα παλαιῶν πράξεων. **Τῷ πνεύματι, φησὶ, τοῦ νοῦς ὑμῶν**· τουτέστι, τῷ πνεύματι τῷ ἐν τῷ νῷ. **Καὶ ἐνδύσασθε τὸν καινὸν ἄνθρωπον**. ὁρᾷς ὅτι τὸ μὲν ὑποκείμενον ἓν ἐστὶ, τὰ δὲ ἐνδύματα δύο, τὸ τε ἐκδυόμενον καὶ τὸ ἐνδυνόμενον; **Τὸν καινὸν ἄνθρωπον**, φησὶ, **τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας**. διὰ τί δὲ ἄνθρωπον καλεῖ τὴν ἀρετὴν, καὶ διὰ τί ἄνθρωπον τὴν κακίαν; ὅτι χωρὶς ἐνεργείας οὐκ ἂν δειχθεῖη ἄνθρωπος. ὥστε οὐχ ἥττον τῆς φύσεως ταῦτα ἄνθρωπον δείκνυσιν, εἴτε καλόν, εἴτε πονηρόν. ὥσπερ δὲ τὸ ἀποδύσασθαι, εὐκολόν, οὕτω καὶ ἐπὶ ἀρετῆς καὶ κακίας ἔστιν ἰδεῖν. ὁ νέος ἰσχυρός ἐστὶν· οὐκοῦν καὶ ἡμεῖς ἰσχυροὶ γενώμεθα πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῶν ἀγαθῶν πράξεων. ὁ νέος ῥυτίδα οὐκ ἔχει· οὐκοῦν μηδὲ ἡμεῖς. Ὁ νέος οὐ περιφέρεται, οὐδέ ἐστὶν εὐάλωτος τοῖς νοσήμασιν· οὐκοῦν μηδὲ ἡμεῖς. **Τὸν κτισθέντα**. ὅρα ἐνταῦθα πῶς κτίσιν καλεῖ τὴν οὐσίωσιν τῆς ἀρετῆς, τὴν ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παραχθεῖσαν. τί δέ; ἐκείνη οὐ κατὰ Θεὸν ἢ κτίσις; οὐδαμῶς, ἀλλὰ κατὰ τὸν διάβολον· αὐτὸς δημιουργὸς τῆς ἁμαρτίας. πῶς; ὁ γὰρ ἄνθρωπος οὐκ ἀπὸ ὕδατος, οὐδὲ ἀπὸ γῆς ἐκτίσθη λοιπὸν, ἀλλ' ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας. τί ἐστὶ τοῦτο; Υἱὸν εὐθέως, φησὶν, αὐτὸν ἐκτίσε· τοῦτο γὰρ ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος γίνεται· αὕτη ἐστὶν ἡ οὐσία. καλῶς

εἶπεν· **Ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας.** ἦν ποτε δικαιοσύνη, ἦν καὶ ὁσιότης ἐπὶ Ἰουδαίων, ἀλλ' οὐ τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ τοῦ τύπου ἡ δικαιοσύνη ἐκεῖνη. τὸ γὰρ καθαρὸν εἶναι σώματι τύπος καθαρότητος ἦν, οὐχὶ ἀλήθεια καθαρότητος· τύπος δικαιοσύνης ἦν, οὐχὶ ἀλήθεια δικαιοσύνης. **Ἐν ὁσιότητι, φησὶ, καὶ δικαιοσύνῃ τῆς ἀληθείας.** τάχα καὶ πρὸς τὸ ψευδὲς εἴρηται τοῦτο, ὅτι εἰσὶ πολλοὶ παρὰ τοῖς ἔξωθεν δοκοῦντες εἶναι δίκαιοι, ἀλλὰ ψευδεῖς.

Δικαιοσύνη δὲ, ἡ καθολικὴ ἀρετὴ λέγεται. ἄκουε γὰρ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· **Ἐὰν μὴ περισσεύῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν·** καὶ πάλιν, **Δίκαιος λέγεται ὁ μηδεμίαν ἔχων λαβήν.** ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἐκεῖνόν φαμεν δίκαιον, τὸν ἀδικηθέντα, καὶ μὴ ἀνταδικήσαντα. ἂν τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ φρικτοῦ δικαστηρίου δυνηθῶμεν δίκαιοι πρὸς ἀλλήλους ὀφθῆναι, δυνησόμεθα φιλανθρωπίας τινὸς τυχεῖν. πρὸς μὲν γὰρ τὸν Θεὸν ἀδύνατον, ὅσα ἂν ἐπιδειξώμεθα· πανταχοῦ γὰρ αὐτὸς τοῖς δικαίοις νικᾷ, καθὼς καὶ ὁ Προφήτης λέγει· **Καὶ νικήσεις ἐν τῷ κρίνεσθαί σε.** ἀλλὰ τὰ πρὸς ἀλλήλους δίκαια ἂν μὴ διαφείρωμεν, τότε ἐσόμεθα δίκαιοι· ἂν δυνηθῶμεν δεῖξαι, ὅτι ἡδικήθημεν, τότε ἐσόμεθα δίκαιοι. πῶς ἐνδεδυσμένοι αὐτοῖς πάλιν λέγει, Ἐνδύσασθε; ἀπὸ τοῦ βίου νῦν φησι καὶ τῶν ἔργων. τότε γέγονεν ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος τὸ ἐνδυμα, νῦν δὲ ἀπὸ τῆς πολιτείας καὶ τῶν ἔργων, οὐκέτι κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, ἀλλὰ κατὰ τὸν Θεόν. τὸ δὲ ὅσιον τί ἐστι; τὸ καθαρὸν, τὸ ὀφειλόμενον. διὰ τοῦτο καὶ τὴν ὁσίαν ἐπὶ ἀπελθόντων φαμέν· τουτέστιν, Οὐδὲν ὀφείλω αὐτοῖς λοιπὸν, οὐκ εἰμὶ ὑπεύθυνος. οὕτως ἔθος ἡμῖν λέγειν καὶ τὸ, Ἀφωσιωσάμην, καὶ ὅσα τοιαῦτα, τουτέστι τὸ, Μηδὲν ὀφείλω.

2.14.3 γ'.

Ἡμῶν τοίνυν ἐστὶ μὴ ἀποδύσασθαι τὸ τῆς δικαιοσύνης ἱμάτιον, ὃ καὶ ὁ Προφήτης ἱμάτιον σωτηρίου καλεῖ, ἵνα τῷ Θεῷ ὁμοιωθῶμεν· καὶ γὰρ αὐτὸς δικαιοσύνην ἐνδεδυται. τοῦτο ἐνδυσώμεθα τὸ ἱμάτιον. τὸ δὲ, ἐνδύσασθαι, οὐδὲν ἄλλο δηλοῖ, ἢ τὸ μηδέποτε ἀποθέσθαι. ἄκουε γὰρ τοῦ Προφήτου λέγοντος· **Ἐνεδύσατο κατάραν ὡς ἱμάτιον, καὶ ἤξει αὐτῷ.** καὶ πάλιν, **Ὁ περιβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον.** καὶ πάλιν ἡμῖν ἔθος λέγειν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων· ὁ δεῖνα τὸν δεῖνα ἐνεδύσατο. ὥστε οὐ μίαν ἡμέραν οὐδὲ δευτέραν οὐδὲ τρίτην, ἀλλὰ διαπαντὸς ἡμᾶς βούλεται εἶναι ἐν ἀρετῇ, καὶ μηδέποτε γυμνοὺς εἶναι τοῦ ἱματίου τούτου. οὐ γὰρ οὕτως ἄνθρωπος ἀσχημονεῖ γυμνὸς ὢν τὸ σῶμα, ὡς γυμνὸς ὢν τὴν ἀρετὴν. ἐνταῦθα αὐτὸν οἱ ὁμόδουλοι βλέπουσιν ἀσχημονοῦντα, ἐκεῖ δὲ ὁ Δεσπότης καὶ οἱ ἄγγελοι. ἂν οὖν τινα ἴδῃς, εἰπέ μοι, γυμνὸν διὰ τῆς ἀγορᾶς προϊόντα, οὐχὶ ἀλγεῖς; ὅταν οὖν σὺ γυμνὸς τοῦ ἱματίου τούτου τρέχῃς, τί ἐροῦμεν; οὐχ ὁρᾷς τούτους τοὺς προσαιτοῦντας, οὓς λώταγας ἡμῖν ἔθος καλεῖν, πῶς περιίασι, πῶς καὶ αὐτοὺς ἐλεοῦμεν; ἀλλ' ὅμως τούτοις οὐδὲ συγγνώμη τίς ἐστιν· οὐδὲ γὰρ συγγινώσκομεν αὐτοῖς, ὅταν κυβεύοντες ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἀπολλύωσι. πῶς οὖν ἡμῖν ὁ Θεὸς συγγνώσεται τὸ ἱμάτιον τοῦτο ἀπολέσασιν; ὅταν γὰρ ὁ διάβολος ἴδῃ γυμνὸν ἀρετῆς τινα, εὐθέως καὶ ἀσβολοῖ καὶ ἁμαυροῖ τὸ πρόσωπον, καὶ τιτρώσκει, καὶ ἀναγκάζει μεγάλα. γυμνοὶ γενώμεθα χρημάτων, ἵνα μὴ γυμνωθῶμεν ἀπὸ δικαιοσύνης· ἡ τῶν χρημάτων περιβολὴ τοῦτο λυμαίνεται τὸ ἱμάτιον· ἀκανθῶν ἐστὶ περιβολή. τοιαῦταί εἰσιν αἱ ἄκανθαι, καὶ ὅσῳ ἂν πλείονας περιβαλώμεθα, τοσούτῳ μᾶλλον γυμνούμεθα. ἡ ἀσέλγεια γυμνοῖ τοῦ ἱματίου τούτου· πῦρ γάρ ἐστι, τὸ δὲ πῦρ ἀναλωτικὸν τοῦ ἱματίου τούτου. σῆς ἐστὶν ὁ πλοῦτος· καθάπερ ὁ σῆς πάντα διατρώγει καὶ οὐδὲ τῶν σηρικῶν φείδεται, οὕτω καὶ οὗτος. πάντα τοίνυν ταῦτα ἀποθώμεθα, ἵνα γενώμεθα δίκαιοι, ἵνα ἐνδυσώμεθα τὸν καινὸν ἄνθρωπον. μηδὲν παλαιὸν, μηδὲν φαινόμενον, μηδὲν φθειρόμενον κατέχωμεν. οὐκ ἔστιν ἡ ἀρετὴ ἐπίπονος, οὐκ ἔστι δυσκατόρθωτος.

Οὐχ ὁρᾷς τοὺς ἐν τοῖς ὄρεσιν; ἐκεῖνοι καὶ οἰκίας ἀφιάσι καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας καὶ προστασίαν ἅπασαν, καὶ ἐκτὸς ἑαυτοὺς τοῦ κόσμου ποιησάμενοι, σάκκον περιθέμενοι, σποδὸν ὑποστρωσάμενοι, κλοιὰ τῶν τραχήλων ἐξαρτήσαντες, ἐν οἰκίσκῳ μικρῷ κατακλείσαντες ἑαυτοὺς, οὐδὲ μέχρι τούτων ἴστανται, ἀλλὰ καὶ νηστείας καὶ λιμῷ διηνεκεῖ κατατείνουσιν ἑαυτούς. εἰ τοιαῦτα ἐπέταττον νῦν ἐγὼ, οὐκ ἂν ἅπαντες ἀπεπηδήσατε; οὐκ ἂν εἶπατε τὸ πρᾶγμα φορτικόν; οὐδὲ τοιοῦτόν φημι δεῖν ποιεῖν· βούλομαι μὲν γὰρ, πλὴν οὐ νομοθετῶ. ἀλλὰ τί; καὶ λουτροῖς κέχρησο, καὶ τὸ σῶμα θεράπευε, καὶ εἰς ἀγορὰν ἔμβαλλε, καὶ οἰκίαν ἔχε, καὶ διακόνους διακονοῦ, καὶ χρῶ σιτίοις καὶ ποτοῖς· πανταχοῦ τὴν πλεονεξίαν ἐκβάλλε. ἐκεῖνη γάρ ἐστιν ἡ τὴν ἁμαρτίαν ποιοῦσα, καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα πλεονάζον ἁμαρτία γέγονεν. ὥστε οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἡ πλεονεξία, ἢ ἁμαρτία. καὶ ὅρα· ὁ θυμὸς ὅταν πλεον τοῦ δέοντος κινηθῇ, τότε ἐκπηδῶν λοιδορεῖται, τότε ἀδίκως πάντα ποιεῖ· ὁ τῶν σωμάτων ἔρωσ, ὁ τῶν χρημάτων, ὁ τῆς δόξης, ὁ τῶν ἄλλων ἀπάντων. καὶ μή μοι

εἵτης, ὅτι ἐκεῖνοι ἡδυνήθησαν· πολλοὶ γὰρ πολλῶ ἀσθενέστεροί σου καὶ πλουσιώτεροι καὶ τρυφερώτεροι τὸν σκληρὸν ἐκείνον καὶ τραχὺν ἀνεδέξαντο βίον. καὶ τί λέγω ἄνδρας; κόραι εἰκοστὸν ἔτος οὕτω γενόμεναι, ἐν θαλάμοις καὶ ἐν σκιατροφίᾳ τὸν ἅπαντα διατελέσασαι χρόνον, [ἐν] θαλάμοις μύρων γέμουσαι καὶ θυμιαμάτων, ἐπὶ στρωμνῆς ἀπαλῆς κατακείμεναι, ἀπαλαὶ καὶ αὐταὶ τὴν φύσιν, καὶ τῇ πολλῇ θεραπεία μαλακώτεραι γινόμεναι, διὰ τῆς ἡμέρας πάσης οὐδὲν ἕτερον ἔργον ἔχουσαι, ἢ τὸ καλλωπίζεσθαι καὶ χρυσοφορεῖν καὶ τρυφῆς ἀπολαύειν πολλῆς, οὐδὲ ἑαυταῖς διακονοῦμεναι, ἀλλὰ πολλὰς ἔχουσαι τὰς θεραπαινίδας τὰς παρεστηκυίας, ἱμάτια ἔχουσαι μαλακὰ τοῦ σώματος μαλακώτερα, λεπτὰς ὀθόνας καὶ τρυφερὰς, ἐν ῥόδοις καὶ ταῖς τοιαύταις εὐωδίαις διηνεκῶς ἀσχολοῦμεναι· αὐταὶ δὲ ἐξαίφνης τῷ πυρὶ ληφθεῖσαι τοῦ Χριστοῦ, πᾶσαν ἐκείνην ἀποδυσάμεναι τὴν βλακείαν καὶ τὸν τῦφον, καὶ τρυφῆς καὶ ἡλικίας ἐπιλαθόμεναι, καθάπερ τινὲς ἀθληταὶ γενναῖοι τὰ μαλακὰ ἐκεῖνα ἀποδυσάμεναι, εἰς μέσους ἐνέβησαν τοὺς ἀγῶνας. καὶ ἴσως μὲν ἄπιστα δόξω ἐρεῖν, πλην ἀλλ’ ἀληθῆ. ταύτας δὲ τὰς οὕτως ἀπαλὰς κόρας ἤκουσα ἐγὼ, ὅτι εἰς τοσαύτην σκληραγωγίαν ἑαυτὰς ἤγαγον, ὥς τὰ τραχύτερα τῶν τριχίνων περιθέσθαι ἑαυτῶν τοῖς σώμασι γεγυμνωμένοις, καὶ ἀνυποδήτους εἶναι τὰς ἀπαλὰς πτέρνας ἐκεῖνας, καὶ ἐπὶ στιβάδος κατακεῖσθαι· μᾶλλον δὲ τὸ πλεον ἐρηγορέναι τῆς νυκτός, καὶ οὔτε μύρου, οὔτε ἄλλου τινὸς τῶν παλαιῶν πρόνοιαν ποιεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τὴν οὕτω θεραπευομένην κεφαλὴν ἀτημέλητον ἔχειν, ἀπλῶς καὶ εἰκὴ τὰς τρίχας ἐνδεδεμένην, ὥστε μὴ εἰς ἀσχημοσύνην ἐμπεσεῖν. τράπεζα δὲ αὐταῖς ἐστὶν ἐσπερινὴ μόνη, τράπεζα οὐδὲ λαχάνου οὐδὲ ἄρτου, ἀλλὰ σεμίδαλις καὶ κύαμος καὶ ἐρέβινθος, καὶ ἐλαία καὶ σῦκα· καὶ ταλασιουργία διηνεκῆς καὶ τῶν οἴκοι θεραπαινίδων ἔργα πολλῶ χαλεπώτερα. τί γάρ; τὰς καμνοῦσας τὸ σῶμα θεραπεύειν ἀνεδέξαντο, τὰς κλῖνας βαστάζουσαι, τοὺς πόδας νίπτουσαι· πολλὰ δὲ αὐτῶν καὶ μαγειρεύουσι. τοσαῦτα δύναται τοῦ Χριστοῦ τὸ πῦρ· οὕτω καὶ φύσεως ἀνώτερον ἢ προθυμία. πλην ἀλλ’ οὐδὲν τοιοῦτον ἐγὼ ὑμᾶς ἀπαιτῶ, ἐπειδὴ βούλεσθε παρελαύνεσθαι παρὰ γυναικῶν.

2.14.4 δ’.

Κἂν γοῦν ὅσα μὴ φορτικὰ, ταῦτα πράττετε, χειρὸς κρατεῖτε καὶ ἀκολάστων ὀφθαλμῶν. τί δύσκολον, εἰπέ μοι, τί δυσχερές; δίκαια πράττετε, μηδὲν ἀδικεῖτε, μήτε ὁ πένης, μήτε ὁ πλούσιος, μήτε ὁ ἀγοραῖος, μήτε ὁ μισθωτός· ἔστι γὰρ καὶ μέχρι πενήτων ἀδικίαν διελθεῖν. ἢ οὐχ ὁρᾶτε πόσας οὗτοι μάχας ποιοῦσι, καὶ πάντα ἀνατρέπουσι; κέχηρσο γάμφω, ἔχε παῖδας· καὶ Παῦλος τοιούτοις ἐπέταττε, τοιούτοις ἔγραφε. μέγας ἐκεῖνος ὁ ἀγὼν, καὶ ὑψηλὸς ὁ σκόπελος, καὶ ἐγγὺς τοῦ οὐρανοῦ ἡ κορυφή, καὶ οὐ δύνασαι φθάσαι πρὸς τὸ μέγα; οὐκοῦν κἂν τῶν ἐλαττόνων ἔχου, καὶ τῶν κατωτέρων ἐφίεσο. οὐ δύνασαι κενῶσαι τὰ χρήματα; κἂν τὰ τῶν ἄλλων μὴ ἄρπαξε, μηδὲ ἀδίκει. οὐ δύνασαι νηστεῦσαι; κἂν μὴ εἰς τρυφὴν σεαυτὸν ἐξαγάγῃς. οὐ δύνασαι ἐπὶ στιβάδος κατακλιθῆναι; μὴ μοι κλῖνας ἀργυρενδέτους κατασκεύαζε, ἀλλὰ κέχηρσο κλίνῃ καὶ στρώμασι μὴ πρὸς ἐπίδειξιν πεποιημένοις, ἀλλὰ πρὸς ἀνάπαυσιν, μηδὲ ἐλεφαντίνας κλῖνας· σύστειλον σαυτόν. τί μυρίων ἀγωγίμων πληροῖς τὴν ὀλκάδα; ἂν ἦς εὐσταλῆς, οὐδὲν δείσεις, οὐ φθόνον, οὐ ληστὰς, οὐκ ἐπιβούλους. οὐδὲ γὰρ οὕτω τοῖς χρήμασιν, ὥς ταῖς φροντίσι πλουτεῖς· οὐχ οὕτως εὐπορεῖς ἐν τοῖς κτήμασιν, ὥς ταῖς ἀγωνίαις καὶ τοῖς κινδύνοις. **Οἵτινες βούλονται πλουτεῖν, φησὶ, πειρασμοὺς καὶ ἐπιθυμίας βλαβεράς ἑαυτοῖς ἐπεισάγουσι.** ταῦτα ὑπομένουσιν οἱ πολλὰ κεκτηῖσθαι βουλόμενοι. οὐ λέγω· διακόνησον τῷ κάμνοντι· κἂν τῷ παιδί κέλευσον τοῦτο ποιεῖν. ὁρᾷς πῶς φορτικὸν οὐκ ἔστι; πῶς γὰρ, ἔνθα κόραι ἀπαλαὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ διαστήματος ἡμᾶς παρελαύνουσιν; αἰσχυνθῶμεν, παρακαλῶ, ὅτι ἐν μὲν τοῖς κοσμικοῖς οὐδαμοῦ παραχωροῦμεν αὐταῖς, οὐκ ἐν πολέμοις, οὐκ ἐν ἄθλοις· ἐν δὲ τοῖς πνευματικοῖς ἀγῶσι πλέον ἡμῶν φέρονται, καὶ πρῶται τὸ βραβεῖον ἀρπάζουσιν, καὶ ὑψηλότερα πέτανται, καθάπερ ἀετοὶ τινες· ἡμεῖς δὲ, καθάπερ κολοιοὶ, κάτω περὶ τὴν κνίσσαν καὶ τὸν καπνὸν ἀεὶ στρεφόμεθα. κολοιῶν γὰρ ὄντως, τραπεζοποιοὺς καὶ μαγείρους ἐπινόειν, καὶ κυνῶν λίχνων. ἄκουσον τῶν παλαιῶν γυναικῶν· μεγάλαί γὰρ ἐγένοντο, μεγάλαί γυναῖκες καὶ θαυμασταί, οἶον, ἡ Σάρρα, ἡ Ρεβέκκα, ἡ Ραχήλ, ἡ Δεβώρα, ἡ Ἄννα· καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ δὲ ἦσαν τοιαῦται, ἀλλ’ οὐδαμοῦ ἄνδρας παρήλασαν, ἀλλὰ τὴν ὑστέραν τάξιν ἐπεῖχον. νῦν δὲ τοῦναντίον, γυναῖκες ἡμᾶς παρελαύνουσι καὶ ἀποκρύπτουσι. ποῖος ὁ γέλως; τίς ἡ αἰσχύνῃ; ἡμεῖς τῆς κεφαλῆς τὴν τάξιν ἐπέχομεν, καὶ ὑπὸ τοῦ σώματος νικώμεθα; ἄρχειν αὐτῶν ἐτάχθημεν, οὐχ ἵνα μόνον ἄρχωμεν, ἀλλ’ ἵνα καὶ ἐν ἀρετῇ ἄρχωμεν. ὁ γὰρ ἄρχων, τούτῳ μάλιστα ἄρχειν ὀφείλει, τῷ τῇ ἀρετῇ νικᾷ· εἰ δὲ νικᾷται, οὐκέτι ἄρχων ἐστίν.

Εἶδετε πόση τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἡ δύναμις; πῶς ἔλυσεν τὴν κατάραν; καὶ γὰρ πλείους αἱ παρθέναι παρὰ γυναῖξιν, πλείων ἢ σωφροσύνη παρ’ ἐκείναις, αἱ χηρεῖαι πλείους· οὐδὲν ἂν αἰσχρὸν ταχέως γυνή

πρόοιτο ῥῆμα. τίνος οὖν ἔνεκεν, εἰπέ μοι, αἰσχρολογεῖς σύ; μὴ γάρ μοι τὰς ἀπεγνωσμένας εἶπης, φιλόκοσμον πως τὸ γένος ἐστὶ, καὶ τοῦτο ἔχει τὸ ἐλάττωμα. ἀλλὰ κὰν τούτῳ νικᾷτε ὑμεῖς οἱ ἄνδρες, οἱ καὶ ἐπ' ἐκείναις, ὡς ἐπ' οἰκείῳ κόσμῳ, ἐναβρυνόμενοι. οὐ γὰρ οὕτως οἶμαι τοῖς ἑαυτῆς χρυσίοις τὴν γυναικα καλλωπίζεσθαι, ὡς τὸν ἄνδρα τοῖς τῆς γυναικὸς· οὐχ οὕτως ἐπὶ τῇ ζώνῃ φρονεῖ τῇ χρυσῇ, ὡς ἐπὶ τῇ τὴν γυναικα χρυσοφορεῖν. ὥστε καὶ τούτου ὑμεῖς αἵτιοι οἱ τὸν σπινθῆρα ἐκκαίοντες, καὶ τὴν φλόγα ἀνάπτοντες. ἄλλως δέ, οὐ τοσοῦτον ἀμάρτημά ἐστιν ἐπὶ γυναικὸς, ὅσον ἐπὶ ἀνδρός. σὺ ἐτάχθης ἐκείνην ῥυθμίζειν πανταχοῦ τῶν πρωτείων ἀξιοῖς τυγχάνειν· οὐκοῦν καὶ ἐν τούτῳ δεῖξον, ὅτι σοι τῆς πολυτελείας οὐδεὶς λόγος ἐκείνης, ἀπὸ τῶν σαυτοῦ. γυναικὶ μᾶλλον ἐπιτήδειον τὸ κοσμεῖσθαι, ἢ ἀνδρί. ὅταν οὖν σὺ αὐτὸς μὴ διαφεύγῃς, πῶς ἐκείνη διαφεύξεται; ἔχουσιν ἐκεῖναί τι κενόδοξον, ἀλλὰ τοῦτο κοινὸν καὶ ἀνδρῶν· ὀργίλαι πῶς εἰσι, καὶ τοῦτο κοινόν. ἐν οἷς δὲ πλεονεκτοῦσιν, οὐκέτι κοινά· τὴν σεμνότητα λέγω, τὴν θερμότητα, τὴν εὐλάβειαν, τὴν περὶ τὸν Χριστὸν ἀγάπην. διὰ τί οὖν ἀπεῖρξεν αὐτὰς τοῦ θρόνου τοῦ διδασκαλικοῦ, φησί; καὶ τοῦτο σημεῖον τοῦ πολὺ τὸ μέσον εἶναι τῶν ἀνδρῶν, καὶ μεγάλας εἶναι τὰς τότε. Παύλου γὰρ διδάσκοντος, εἰπέ μοι, καὶ Πέτρου καὶ τῶν ἁγίων ἐκείνων, γυναικα τῷ πράγματι ἐπιτηδᾶν ἐχρῆν; νυνὶ δὲ εἰς τοῦτο κακίας ἠλάσαμεν, ὡς καὶ ζητήματος ἄξιον εἶναι, διὰ τί γυναῖκες οὐ διδάσκουσιν· οὕτως εἰς τὴν αὐτὴν αὐταῖς ἀσθένειαν ἦλθομεν. ταῦτα οὐκ ἐκείνας ἐπᾶραι βουλόμενος εἶπον, ἀλλ' ἡμᾶς αὐτοὺς ἐντρέψαι καὶ παιδεῦσαι καὶ νουθετῆσαι, ὥστε τὴν προσήκουσαν ἡμῖν ἀρχὴν ἀναλαβεῖν, μὴ κατὰ τὸ μεῖζον, ἀλλὰ κατὰ τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν προστασίαν καὶ τὴν ἀρετὴν. οὕτω γὰρ καὶ τὸ σῶμα ἐν τάξει ἔσται τῇ προσηκούσῃ, ὅταν ἀρίστου τοῦ ἄρχοντος ἐπιτύχῃ. γένοιτο δὲ καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς ἄνδρας κατὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν ἅπαντας βιοῦν, ἵνα καταξιοθῶμεν ἅπαντες ἐν ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ τῆς φιλανθρωπίας ἀπολαῦσαι τοῦ Δεσπότη, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

2.15 Ὁμιλία ΙΔ'.

Διὸ ἀποθέμενοι τὸ ψεῦδος, λαλεῖτε ἀλήθειαν ἕκαστος μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ, ὅτι ἐσμὲν ἀλλήλων μέλη. Ὁργίξεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε· ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν· μὴ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ.

2.15.1 α'.

¹ Εἰπὼν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον καθολικῶς, λοιπὸν αὐτὸν καὶ ὑπογράφει κατὰ μέρος. ² αὕτη γὰρ εὐμαθεστέρα ἢ διδασκαλία, ὅταν καὶ κατὰ μέρος μανθάνωμεν. ³ καὶ τί φησι; **Διὸ ἀποθέμενοι τὸ ψεῦδος.** ποῖον ψεῦδος; τὰ εἰδῶλα ἄρα φησιν; οὐδαμῶς· ψεῦδος μὲν γὰρ καὶ ταῦτα· ἀλλὰ νῦν οὐ περὶ τούτων· οὐδὲν γὰρ αὐτοῖς κοινὸν πρὸς αὐτά· ἀλλὰ τὸ πρὸς ἀλλήλους φησί, τουτέστι, τὸ δολερὸν καὶ ὑποῦλον. ⁴ λαλεῖτε ἀλήθειαν ἕκαστος μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ. ⁵ εἶτα καὶ τὸ ἐντρεπτικώτερον, **Ὅτι ἐσμὲν ἀλλήλων μέλη,** μηδεὶς ἀπατάτω τὸν πλησίον· ⁶ ὁ φησιν ὁ Ψαλμωδὸς ἄνω καὶ κάτω· **χεῖλη δόλια ἐν καρδίᾳ, καὶ ἐν καρδίᾳ ἐλάλησε κακά.** ⁷ οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν οὐδὲν οὕτως ἐχθραν ποιοῦν, ὡς τὸ ἀπατᾶν καὶ παραλογίζεσθαι. ⁸ ὅρα πῶς πανταχοῦ αὐτοὺς δυσωπεῖ διὰ τοῦ σώματος. μὴ ψευδέσθω, φησὶν, ὁ ὀφθαλμὸς τὸν πόδα, μηδὲ ὁ ποὺς τὸν ὀφθαλμόν. ⁹ οἶον, ἐὰν βαθὺ ὄρυγμα ᾗ, εἶτα ἄνωθεν ἐπὶ τῆς γῆς καλάμων διακειμένων, καὶ ὑπὸ τῆς γῆς κεκαλυμμένων, ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ στερεᾶς γῆς παρέχῃ δόξαν τοῖς ὀφθαλμοῖς, οὐχὶ τῷ ποδὶ χρήσεται, καὶ εἴσεται πότερον εἰκῇ καὶ διάκενόν ἐστι κάτω, ἢ ἀντερείδει καὶ ἀντιτυπεῖ; μὴ ψεύδεται ὁ ποὺς, ἀλλ' οὐχ ὅπερ ἐστὶν ἀπαγγέλλει; ¹⁰ τί δέ; εἰ ὄφιν ἴδοι ὁ ὀφθαλμὸς, ἢ θηρίον, μὴ ψεύδεται τὸν πόδα; οὐκ εὐθέως ἀπαγγέλλει, κάκεῖνος παρ' αὐτοῦ μαθὼν, οὐκέτι ἐπέρχεται. ¹¹ τί δέ; ὅταν μήτε ὁ ὀφθαλμὸς, μήτε ὁ ποὺς εὖρη διαγῶναι, ἀλλὰ τὸ πᾶν τῆς ὁσφρήσεως ᾗ, οἶον πότερον δηλητήριον φάρμακον, ἢ οὐ, μὴ ψεύδεται ἢ ὁσφρησὶς τὸ στόμα; οὐδαμῶς. ¹² διὰ τί; καὶ γὰρ καὶ ἑαυτὴν προσαπόλλυσιν· ἀλλ' ὅπερ αὐτῇ παρίσταται, λέγει. ¹³ Τί δέ; ἢ γλῶσσα μὴ ψεύδεται τὸν στόμαχον; οὐκ ἔνθα μὲν πικρὸν ᾗ, τοῦτο ρίπτει, ἂν δὲ γλυκὺ, παραπέμπει; Ὅρα διακονίαν καὶ δουλείας ἀντίδοσιν· ὅρα πρόνοιαν ἐξ ἀληθείας γεγεννημένην, καὶ ἐκθύμως, ὡς ἂν τις εἴποι. ¹⁴ οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς μὴ ψευδόμεθα, εἰ ἀλλήλων μέλη ἐσμὲν. τοῦτο φιλίας τεκμήριον, τὸ δὲ ἐναντίον ἐχθρας. ¹⁵ τί οὖν, ἂν ἐπιβουλεύῃ, φησί; τὸ ἀληθὲς μάθε· ἂν γὰρ ἐπιβουλεύῃ, οὐκ ἔστι μέλος. εἶπε δὲ, μὴ ψεύδεσθε πρὸς τὰ μέλη. **Ὁργίξεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε.** ὅρα σύνεσιν· καὶ λέγει ὅπως μὴ ἁμαρτήσωμεν, καὶ παρακούσαντας πάλιν οὐκ ἐγκαταλιμπάνει· οὐ γὰρ ἀφίησιν αὐτοῦ τὰ σπλάγχνα τὰ πνευματικά. καθάπερ γὰρ ὁ ἱατρὸς διαγορεύει μὲν τὰ πρακτέα τῷ κάμνοντι, καὶ μὴ ἀνασχομένου δὲ ὅμως οὐ καταφρονεῖ, ἀλλὰ τὴν ἐκ τῆς πειθοῦς εἰσάγων συμβουλὴν, θεραπεύει πάλιν, οὕτω καὶ ὁ Παῦλος. ¹⁶ ὁ μὲν γὰρ ἐκεῖνο ποιῶν, τὴν δόξαν

μόνον ζητεῖ, καὶ ὅτι κατεφρονήθη δάκνεται· ὁ δὲ πανταχοῦ τὴν ὑγείαν τοῦ κάμνοντος ἐπιζητῶν, πρὸς ἓν τοῦτο μόνον ὁρᾷ, ὅπως ἀναστήσῃ τὸν κείμενον.¹⁷ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ποιεῖ. εἶπε, μὴ ψεύδεσθε· εἰ δέ ποτε γένοιτο ἀπὸ ψεύδους ὀργή, καὶ τοῦτο θεραπεύει πάλιν.¹⁸ τί γάρ φησιν; **Ὅργιζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε.** καλὸν μὲν γὰρ τὸ μὴ ὀργίζεσθαι· εἰ δέ τις ἐμπέσοι ποτὲ εἰς τὸ πάθος, ἀλλὰ μὴ εἰς τοσοῦτον. **Ὁ ἥλιος γάρ, φησὶ, μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν.**¹⁹ βούλει τῆς ὀργῆς ἐμπλησθῆναι;²⁰ ἀρκεῖ σοι μία ὥρα καὶ δευτέρα καὶ τρίτη· μὴ καταλιπὼν ἐχθροὺς ὑμᾶς ὁ ἥλιος ἀπέλθοι.²¹ ἀπὸ ἀγαθότητος ἀνέτειλε, μὴ ἀπερχέσθω εἰς ἀναξίους λάμπας.²² εἰ γὰρ ὁ Δεσπότης αὐτὸν ἀπὸ πολλῆς ἀγαθότητος ἔπεμψε, καὶ αὐτὸς μὲν ἀφήκε σοι τὰ ἁμαρτήματα, σὺ δὲ τῷ πλησίον οὐκ ἀφίης, ὅρα πόσον τὸ κακόν.²³ καὶ ἄλλο δὲ μετὰ τούτου· δέδοικε τὴν νύκτα ὁ μακάριος Παῦλος, μὴ λαβοῦσα ἐπ' ἐρημίας τὸν ἡδικοημένον ἔτι φλεγμαίνοντα, ἀνακαύσῃ τὸ πῦρ.²⁴ ἕως μὲν γὰρ ἂν πολλὰ ἐκκρούῃ, τῆς ἡμέρας οὔσης, ἔξεστὶ σοι ἐμφορεῖσθαι· ὅταν δὲ μέλλοι ἐσπέρα γίνεσθαι, καταλλάττου καὶ πρόσφατον σβέσον τὸ κακόν.²⁵ ἂν γὰρ νῦξ ἐπιλάβηται, οὐκ ἀρκέσει ἢ μετὰ ταῦτα ἡμέρα τὸ συναχθὲν καὶ ἐν τῇ νυκτὶ σβέσαι κακόν· ἀλλὰ κἂν τὸ πλέον ὑποτέμῃς, τὸ δὲ ὅλον μὴ δυνηθῇς, πάλιν δίδωσιν ἀπὸ τοῦ ὑπολειφθέντος τῇ ἐπιούσῃ νυκτὶ σφοδροτέραν ἐργάσασθαι τὴν πυράν.²⁶ καὶ καθάπερ ὁ ἥλιος, ἂν τὸ νεφωθὲν καὶ πυκνωθὲν τοῦ ἀέρος διὰ τῆς νυκτὸς μὴ ἀρκέσῃ τῇ καθημερινῇ μαλάξαι καὶ διασκεδάσαι θερμῇ, ὑπόθεσιν χειμῶνος παρέχεται, τῆς νυκτὸς ἐπιλαβομένης τοῦ λειψάνου, καὶ πάλιν αὐτὸ τρεφούσης ἑτέροις ἀτμοῖς· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ὀργῆς.²⁷ **Μήτε δίδετε τόπον τῷ διαβόλῳ.**²⁸ ὥστε τὸ ἀλλήλους πολεμεῖν, τόπον ἐστὶ δοῦναι τῷ διαβόλῳ. δέον γὰρ πάντας συμπεφράχθαι, καὶ κατ' ἐκείνου ἴστασθαι, ἐκλύσαντες ἡμεῖς τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἔχθραν, ἐπ' ἀλλήλους κελεύομεν τρέπεσθαι. οὐδέποτε γὰρ οὕτως ἔχει τόπον ὁ διάβολος, ὥς ἐν ταῖς ἔχθραις.

2.15.2 β'

Τὰ μυρία ἐντεῦθεν κακὰ τίκεται. καὶ καθάπερ ἕως μὲν ἂν ὦσιν ἡρμοσμένοι λίθοι, καὶ μηδὲν διάκενον ἔχοντες, ἐστήκασιν ἀρραγεῖς· ἂν δὲ βελόνης μόνης διάτρησιν διαμπαῖ γεγενημένην, ἢ ραγάδα τριχὸς ἐπέχουσιν τόπον συμβῇ γενέσθαι, τοῦτο πάντα καταλύει καὶ ἀπόλλυσιν· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ διαβόλου· ἕως μὲν ἂν ὦμεν πεπυκνωμένοι καὶ συνηρμοσμένοι, οὐδὲν ὅλως ἐπείσῃ τῶν αὐτοῦ· ἐπειδὴν δὲ μικρὸν ἡμᾶς διαχαυνώσῃ, καθάπερ τις χειμάρρους ἐπιχέεται. πανταχοῦ γὰρ ἀρχῆς αὐτῷ χρεῖα μόνης, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ δυσκατόρθωτον· τούτου δὲ γενομένου, αὐτὸς ἑαυτῷ τὰ πάντα εὐρύνει· λοιπὸν γὰρ διαβολαῖς τὰ ὅλα ἀνέωγε, καὶ οἱ τὰ ψευδῇ λέγοντες, πιστότεροι· τὴν γὰρ ἔχθραν ἔχουσι δικάζουσιν, οὐ τὴν ἀλήθειαν κρίνουσαν. καὶ ὥσπερ φιλίας οὔσης, καὶ τὰ ἀληθῆ ψευδῇ φαίνεται τῶν κακῶν· οὕτως ἔχθρας οὔσης, καὶ τὰ ψευδῇ ἀληθῇ· ἕτερος νοῦς, ἕτερον δικαστήριον, οὐκ ἐξ ἴσης ἀκοῦον, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς προσκλίσεως καὶ ἐπιρρεπείας. καθάπερ γὰρ ἐν ζυγῷ μόλυβδος προστεθείς τὸ πᾶν εἴλκυσεν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, τὸ τῆς ἔχθρας βάρος, μόλυβδου χαλεπώτερον ὄν. διὸ, παρακαλῶ, πάντα πράττωμεν, ὥστε πρὸ τοῦ ἡλίου σβεννύναι τὰς ἔχθρας. ἂν γὰρ τὴν ἡμέραν τῇ πρώτῃ μὴ κρατήσῃς καὶ τῇ ἑξῆς, πολλάκις καὶ εἰς ἐνιαυτὸν αὐτὴν ἐξέτεινας, καὶ αὐτὴ ἑαυτὴν ἠύξησε λοιπὸν ἢ ἔχθρα, καὶ οὐ δεῖται τιος. καὶ ῥήματα γὰρ ἐτέρως λεγόμενα ἐτέρως ὑποπτεύειν ποιοῦσα, καὶ σχήματα καὶ πᾶν ὅτιοῦν ἐκθηριοῖ καὶ ἐξαγριοῖ, καὶ τῶν μαινομένων χεῖρω διατίθῃσιν, οὔτε τὸ ὄνομα εἰπεῖν, οὔτε ἀκοῦσαι ἀνεχομένη, ἀλλ' ἀπὸ τῶν λοιδοριῶν ἅπαντα φθεγγομένη. πῶς οὖν μαλάξομεν τὸν θυμόν; πῶς σβέσομεν τὴν φλόγα; ἂν τὰ ἑαυτῶν ἁμαρτήματα ἐννοήσωμεν, καὶ ὅσον ἐσμέν ὑπεύθυνοι τῷ Θεῷ· ἂν ἐννοήσωμεν, ὅτι οὐ τὸν ἐχθρὸν ἀμυνόμεθα, ἀλλ' ἡμᾶς αὐτούς· ἂν ἐννοήσωμεν, ὅτι τὸν διάβολον εὐφραίνομεν, ὅτι τὸν ἐχθρὸν τὸν ἡμέτερον, τὸν ὄντως ἐχθρὸν, δι' ὃν τὸ μέλος τὸ ἡμέτερον ἀδικοῦμεν. βούλει εἶναι μνησικάκος καὶ ἐχθρός; ἐχθρὸς ἔσο, ἀλλὰ τοῦ διαβόλου, μὴ τοῦ μέλους τοῦ σοῦ. διὰ τοῦτο ἡμᾶς ὥπλισε τῷ θυμῷ ὁ Θεός, οὐχ ἵνα τὸ ξίφος κατὰ τῶν ἡμετέρων σωμάτων, ἀλλ' ἵνα ὁλόκληρον τὴν μάχαιραν εἰς τὸ τοῦ διαβόλου στήθος βαπτίζωμεν. ἐκεῖ τὸ ξίφος ἐγκλείσον μέχρι τῆς λαβῆς, εἰ βούλει, καὶ τὴν λαβὴν αὐτὴν, καὶ μηδέποτε ἐκσπάσῃς, ἀλλὰ καὶ ἕτερον πρόσθε. τοῦτο δὲ ἔσται, ὅταν ἡμῶν φειδόμεθα, ὅταν εἰρηνικῶς πρὸς ἀλλήλους διακεώμεθα. ἐρρέτω χρήματα, ἐρρέτω δόξα καὶ εὐδοκίμησις· πάντων τὸ μέλος τὸ ἐμὸν ἐμοὶ τιμιώτερον. ταῦτα λέγωμεν πρὸς ἑαυτούς· μὴ τὴν φύσιν ἀδικῶμεν τὴν ἡμετέραν, ἵνα χρήματα κτησώμεθα, ἵνα δόξης ἐπιτύχωμεν. ὁ κλέπτων, μηκέτι κλεπτέτω, φησὶν. ὁρᾷς τίνα τὰ μέλη τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου; ψεῦδος, μνησικακία, κλοπή. διὰ τί μὴ εἶπεν, ὁ κλέπτων κολαζέσθω, βασανιζέσθω, στρεβλούσθω, ἀλλὰ, **Μηκέτι κλεπτέτω· μᾶλλον δὲ κοπιᾶτω ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθὸν ταῖς χερσίν, ἵνα ἔχη μεταδιδόναι τῷ χρεῖαν ἔχοντι;** ποῦ οἱ Καθαροὶ λεγόμενοι, οἱ παντὸς ρύπου γέμοντες, καὶ τοῦτο ἑαυτοὺς ὀνομάζουσιν τολμῶντες; ἔστι γὰρ, ἔστιν ἀποδύσασθαι τὸ ἐγκλημα, οὐ τῷ στήναι

μόνον τοῦ ἁμαρτήματος, ἀλλὰ καὶ τῷ ἀγαθόν τι ἐργάσασθαι. ὁρᾶτε πῶς ἀπολύεσθαι τὰ ἁμαρτήματα δεῖ; ἔκλεψαν, τοῦτο ἐστὶ τὸ ἁμάρτημα πρᾶξαι· οὐκ ἔκλεψαν, τοῦτο οὐκ ἐστὶ τὸ ἁμάρτημα λῦσαι· ἀλλὰ πῶς; εἰ ἐκοπίασαν, καὶ ἐτέροις μετέδωκαν· οὕτως ἔλυσαν τὸ ἁμάρτημα. οὐχ ἀπλῶς ἡμᾶς ἐργάζεσθαι βούλεται, ἀλλ' ὥστε κοπιᾶν, ὥστε ἐτέροις μεταδιδόναι· καὶ γὰρ ὁ κλέπτων ἐργάζεται, ἀλλὰ κακόν. **Πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν μὴ ἐκπορευέσθω.** τίς ἐστὶ σαπρὸς; ὃν φησιν ἀλλαχοῦ καὶ ἄργον, καταλαλιά, αἰσχρολογία, εὐτραπελία, μωρολογία. ὁρᾷς πῶς τὰς ρίζας ἐκκόπτει τῆς ὀργῆς, τὸ ψεῦδος, τὴν κλοπὴν, τὴν ἄκαιρον διάλεξιν; τὸ δὲ, **Μηκέτι κλεπτέτω**, οὐκ ἐκείνοις συγγινώσκων τοσοῦτόν φησιν, ὅσον τοὺς ἡδικομένους πράους καθιστῶν, καὶ τῷ μηκέτι τὰ αὐτὰ παθεῖν ἀρκεῖσθαι παραινῶν. καλῶς δὲ καὶ περὶ λόγων διδάσκει. οὐ γὰρ πραγμάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ῥημάτων τίνομεν δίκας. **Ἀλλ' εἴ τις ἀγαθός**, φησὶ, **πρὸς οἰκοδομὴν τῆς χρείας, ἵνα δῶ χάριν τοῖς ἀκούουσι.** τουτέστιν, ὅπερ οἰκοδομεῖ τὸν πλησίον, τοῦτο φθέγγου μόνον, περιττὸν δὲ μηδέν.

2.15.3 γ'

Διὰ τοῦτο γὰρ σοὶ στόμα καὶ γλῶσσαν ἔδωκεν ὁ Θεός, ἵνα εὐχαριστῇς αὐτῷ, ἵνα οἰκοδομῇς τὸν πλησίον· ὥς ἐὰν καθαιρῇς τὴν οἰκοδομὴν, βέλτιον σιγᾶν, καὶ μηδέποτε φθέγγεσθαι. καὶ γὰρ χεῖρες τεχνίτου, ἀντὶ τοῦ τοὺς τοίχους ἐξυφαίνειν μαθοῦσαι καθαιρεῖν, ἐκκόπτεσθαι δίκαιαι ἂν εἶεν. καὶ γὰρ ὁ Ψαλμωδὸς τοῦτο φησιν· **Ἐξολοθρεύσει Κύριος πάντα τὰ χεῖλη τὰ δόλια.** τοῦτο πάντων αἴτιον τῶν κακῶν, τὸ στόμα· μᾶλλον δὲ οὐ τὸ στόμα, ἀλλ' οἱ κακῶς αὐτῷ χρώμενοι. ἐντεῦθεν ὕβρεις, λοιδορίαι, βλασφημίαι, ἐκκαύματα τῶν ἡδονῶν, φόνοι, μοιχεῖαι, κλοπαί, πάντα ἀπὸ τούτου τίκτεται. καὶ πῶς, φησὶ, φόνοι; ἀπὸ ὕβρεως εἰς ὀργὴν, ἀπὸ ὀργῆς εἰς πληγὰς, ἀπὸ πληγῶν εἰς φόνον ἐξέβης. πῶς μοιχεῖαι; ἢ δεῖνά σε φιλεῖ, φησὶν, ἐφθέγγατό τι περὶ σοῦ χρηστὸν, ἐχάλασέ σου τὸν τόνον, εἴτα καὶ σοὶ οὕτως ἀνάπτεται τὰ τῆς ἐπιθυμίας. διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἔλεγεν, **Εἴ τις ἀγαθός**. ἐπεὶ οὖν πολὺ τὸ χύμα τῶν λόγων, εἰκότως ἀδιορίστως εἶπεν, ἐκεῖνα φθέγγεσθαι κελεύσας, καὶ τύπον δοὺς ὁμιλίας. ποῖον δὴ τοῦτον; εἴ τις οἰκοδομεῖ, εἰπὼν. ἢ τοῦτο φησιν, ἵνα χάριν σοὶ εἰδῇ ὁ ἀκούων. οἶον, ἐπόρνευσεν ὁ ἀδελφός· μὴ ἐκτόμπευε τὴν ὕβριν. μηδὲ ἐντρύφα· οὐδὲν ὠφέλησας τὸν ἀκούοντα, ἀλλὰ καὶ ἔβλαψας, εἰκότως, ἦλον αὐτῷ δοῦς. ἂν μέντοι τὰ πρακτέα παραινῇ, πολλὴν αὐτῷ δίδως τὴν χάριν· ἂν παιδεύσης εὐφημον ἔχειν στόμα, ἂν διδάξης μηδένα κακηγορεῖν, μάλιστα αὐτὸν ἐπαίδευσας, καὶ χάριν αὐτῷ δέδωκας· ἂν περὶ κατανύξεως, ἂν περὶ εὐλαβείας, ἂν περὶ ἐλεημοσύνης διαλεχθῇς, πάντα ταῦτα μαλάττει αὐτοῦ τὴν ψυχὴν. ὑπὲρ τούτων πάντων χάριν ὁμολογήσει. ἂν μέντοι γέλωτα κινήσης, ἂν αἰσχρὸν φθέγγῃ, μᾶλλον ἐξήψας· ἂν ἐπαινέσης τὴν πονηρίαν, κατέβαλες καὶ ἀπώλεσας. τοῦτο οὖν ἐστὶν εἰπεῖν· ἢ ἵνα κεχαριτωμένους αὐτοὺς ἐργάσεται, οὕτως εἶπε. καθάπερ γὰρ τὸ μύρον χάριν δίδωσι τοῖς μεταλαμβάνουσιν, οὕτω καὶ λόγος ἀγαθός· διὰ τοῦτο καὶ τις ἔλεγε, Μύρον ἐκκενωθὲν ὀνομά σου· ἀποπνεῖν αὐτοὺς ἐποίει ἀπὸ τῆς εὐωδίας ἐκείνης. ὁρᾷς ὅτι, ὅπερ ἀεὶ παραινεῖ, τοῦτο καὶ νῦν λέγει, ἐκάστῳ οἰκοδομεῖν τὸν πλησίον ἐπιτρέπων κατὰ δύναμιν τὴν ἑαυτοῦ; ὁ ἐτέροις οὖν τοιαῦτα παραινῶν, πολλῷ μᾶλλον σαντῷ. **Καὶ μὴ λυπεῖτε**, φησὶ, **τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.** φρικωδέστερον καὶ φοβερώτερον τοῦτο, ὅπερ καὶ ἐν τῇ πρὸς Θεσσαλονικέας Ἐπιστολῇ φησὶ· καὶ γὰρ ἐκεῖ τοιοῦτόν τι λέγει· ὁ γὰρ ἀθετῶν, οὐκ ἄνθρωπον ἀθετεῖ, ἀλλὰ τὸν Θεόν. οὕτω καὶ ἐνταῦθα. ἂν εἴπῃς ὑβριστικὸν ῥῆμα, ἂν πλήξῃς τὸν ἀδελφόν, οὐκ ἐκεῖνον ἐπληξας, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα ἐλύπησας. εἴτα καὶ ἡ προσθήκη τῆς εὐεργεσίας, ἵνα μείζων γένηται ἡ κατηγορία. **Καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον**, φησὶν, **ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως.** τοῦτο ἡμᾶς ἔδειξεν ἀγέλην βασιλικήν, τοῦτο ἡμᾶς πάντων τῶν πρώτων ἀπέστησε, τοῦτο οὐκ ἀφῆκε κεῖσθαι μετὰ τῶν ὑπευθύνων τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, καὶ σὺ αὐτὸ λυπεῖς; ὅρα πῶς ἐκεῖ μὲν φοβερῶς, **Ὁ γὰρ ἀθετῶν, φησὶν, οὐκ ἄνθρωπον ἀθετεῖ, ἀλλὰ τὸν Θεόν·** ἐνταῦθα δὲ ἐντρεπτικῶς, **Μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον**, φησὶν, **ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε.** ἡ σφραγὶς αὕτη ἐπὶ τοῦ στόματος κείσθω· μὴ ἀνέλης τὰ σήμαντρα. στόμα πνευματικὸν οὐδὲν τοιοῦτον φθέγγεται. μὴ εἴπῃς, οὐδὲν ἐστίν, ἂν αἰσχρὸν εἶπω, ἂν τὸν δεῖνα ὕβρισω. διὰ τοῦτο μέγα ἐστὶ κακόν, ἐπεὶ οὐδὲν εἶναι δοκεῖ. τὰ γὰρ μηδὲν εἶναι δοκοῦντα, εὐκόλως καὶ καταφρονεῖται, τὰ δὲ καταφρονούμενα καὶ αὔξεται, τὰ δὲ αὐξόμενα καὶ ἀνίατα γίνεται. στόμα ἔχεις πνευματικόν; ἐννόησον τί ἐφθέγγω εὐθέως ῥῆμα τεχθεῖς, ποία ἀξία τοῦ στόματός σου. πατέρα καλεῖς τὸν Θεόν, καὶ τὸν ἀδελφόν εὐθέως ὕβρίζεις; ἐννόησον πόθεν Πατέρα καλεῖς τὸν Θεόν. ἀπὸ φύσεως; ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις. ἀπὸ ἀρετῆς; ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο. ἀλλὰ πόθεν; ἀποφιλανθρωπίας μόνης, ἀπὸ εὐσπλαγχνίας, ἀπὸ ἐλέου πολλοῦ. ὅταν οὖν Πατέρα καλῇς τὸν Θεόν, μὴ τοῦτο μόνον ἐννόει, ὅτι ἀνάξια τῆς εὐγενείας ἐκείνης πράττεεις ὕβρίζων, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀπὸ φιλανθρωπίας ἔχεις τὴν εὐγένειαν. μὴ τοίνυν αὐτὴν καταισχύνῃς, ἀπὸ μὲν φιλανθρωπίας λαβὼν,

ὡμότητι δὲ κεχρημένος πρὸς τοὺς ἀδελφούς, πατέρα καλεῖς τὸν Θεὸν, καὶ ὑβρίζεις; ἀλλ' οὐ ταῦτα τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. τὸ ἔργον τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῖς ἐχθροῖς ἀφιέναι, ὑπὲρ τῶν σταυρούντων εὐχεσθαι, ὑπὲρ τῶν μισούντων τὸ αἷμα ἐκχέειν. ταῦτά ἐστιν ἄξια τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοὺς ἐχθροὺς, τοὺς ἀγνώμονας, τοὺς κλέπτας, τοὺς ἱταμοὺς, τοὺς ἐπιβουλεύοντας, τούτους ἀδελφοὺς ποιεῖσθαι καὶ κληρονόμους, οὐχὶ τοὺς ἀδελφοὺς γινομένους, τούτους ὡς ἀνδράποδα ὑβρίζειν.

2.15.4 δ'

Ἐννόησον τίνα ἐφθέγγατο ῥήματα τὸ στόμα τὸ σὸν, ποίας ἄξια τραπέζης· ἐννόησον τίνων ἄπτεται, τίνων γεύεται, ποίας ἀπολαύει τροφῆς. οὐδὲν ἡγῆ ποιεῖν δεινὸν τὸν ἀδελφὸν κατηγορῶν; πῶς οὖν καλεῖς ἀδελφόν; εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἀδελφός, πῶς λέγεις, **Πάτερ ἡμῶν**; τὸ γὰρ, **Ἡμῶν**, πολλῶν ἐστὶ προσώπων σημαντικόν. ἐννόησον μετὰ τίνων ἔστηκας κατὰ τὸν καιρὸν τῶν μυστηρίων, μετὰ τῶν Χερουβὶμ, μετὰ τῶν Σεραφίμ. τὰ Σεραφίμ οὐχ ὑβρίζει, ἀλλὰ μίαν αὐτοῖς χρεῖαν μόνον τὸ στόμα πληροῖ, τὸ δοξολογεῖν, τὸ δοξάζειν τὸν Θεόν. πῶς οὖν δυνήσῃ σὺ μετ' ἐκείνων λέγειν, **Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος**, εἰς ὕβριν τῷ στόματι κεχρημένος; εἰπέ δὴ μοι, εἰ σκεῦος εἶ βασιλικόν, καὶ αἰετὶ ἐδεσμάτων ἔμπλεων βασιλικῶν, καὶ εἰς τοῦτο ἀποτεταγμένον, εἰτά τις αὐτῶ τῶν οἰκετῶν χρήσαιτο εἰς κόπρον ἅρα τολμήσει πάλιν μετ' ἐκείνων τῶν σκευῶν τῶν εἰς ἐκεῖνα ἀποτεταγμένων αὐτὸ ἀποτίθεσθαι τῆς κόπρου ἐμπεπλησμένον; οὐδαμῶς. τοιοῦτόν τί ἐστὶν ἡ κατηγορία, τοιοῦτόν ἐστιν ἡ ὕβρις. **Πάτερ ἡμῶν**. καὶ τί; τοῦτο μόνον; ἄκουε καὶ τῶν ἐξῆς· **Ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς**. εὐθέως εἶπες, **Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς**, καὶ ἀνέστησέ σε τὸ ῥῆμα, ἐπτέρωσέ σου τὴν διάνοιαν, ἔδειξεν ὅτι Πατέρα ἔχεις ἐν τοῖς οὐρανοῖς. μηδὲν πρᾶττε, μηδὲν λέγε τῶν ἐπὶ γῆς. εἰς ἐκείνην σε τὴν τάξιν ἔστησε τὴν ἄνω, ἐκείνῳ σε ἐνέκρινε τῷ χορῷ· τί σαυτὸν κάτω καθέλκεις; παρὰ τὸν θρόνον ἔστηκας τὸν Βασιλικόν, καὶ ὑβρίζεις; οὐ δέδοικας μὴ ὕβριν τὸ πρᾶγμα ἡγήσῃται ὁ βασιλεὺς; ἀλλ' ἂν μὲν οἰκέτης ἐφ' ἡμῶν τὸν ὁμόδουλον τύπτῃ, ἢ ὑβρίξῃ, κἂν δικαίως τοῦτο ποιῇ, εὐθέως ἐπιτιμῶμεν, ὕβριν τὸ πρᾶγμα ἡγούμενοι· σὺ δὲ μετὰ τῶν Χερουβὶμ ἐστὼς παρὰ τὸν θρόνον τοῦ Βασιλέως, ὑβρίζεις τὸν ἀδελφόν; οὐχ ὁρᾷς τὰ ἅγια ταῦτα σκεύη; οὐχὶ πρὸς ἓν ἐστὶν αὐτῶν διαπαντὸς ἡ χρεῖα; μή τις τολμᾷ πρὸς ἄλλο τι χρῆσασθαι αὐτοῖς; σὺ τῶν σκευῶν ἀγιώτερος εἶ τούτων, καὶ πολλῶ ἀγιώτερος· τί τοίνυν ῥυπαίνεις σαυτὸν καὶ μολύνεις; ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἔστηκας, καὶ ὑβρίζεις; μετὰ ἀγγέλων πολιτεύῃ, καὶ ὑβρίζεις; φιλήματος ἡξίωσαι Δεσποτικοῦ, καὶ ὑβρίζεις; τοσοῦτοις σου τὸ στόμα ἐκόσμησεν ὁ Θεὸς ὕμνοις ἀγγελικοῖς, τροφῇ οὐκέτι ἀγγελικῇ, ἀλλ' ὑπὲρ ἀγγελικὴν, φιλήματι τῷ αὐτοῦ, περιπλοκαῖς ταῖς πρὸς αὐτὸν, καὶ ὑβρίζεις; μὴ, παρακαλῶ. μεγάλων τὸ πρᾶγμα αἷτιον κακῶν, πόρρω ψυχῆς Χριστιανῆς. Οὐ πείθομέν σε λέγοντες, οὐδὲ ἐντρέπομεν; οὐκοῦν ἄξιον φοβῆσαι λοιπόν· ἄκουε γὰρ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· **Ὁ εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, Μωρὲ, ἔνοχος ἔσται τῇ γεέννῃ τοῦ πυρός**. εἰ δὲ τὸ κουφότερον πάντων γέενναν προξενεῖ, ὁ τὰ τολμηρὰ λέγων, τίνος οὐκ ἔσται ἄξιος; παιδεύσωμεν ἡμῶν πρὸς εὐφημίαν τὸ στόμα· μέγα ἀπὸ τούτου κέρδος, μεγάλη ἀπὸ τῆς ὕβρεως ἡ βλάβη· οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα χρήματα δαπανῆσαι. ἐπιθῶμεν θύραν καὶ μοχλόν, κατεσθίωμεν ἑαυτοὺς, ἐὰν ῥῆμά ποτε φορτικὸν ἐκπηδήσῃ τῶν ὁδόντων· παρακαλῶμεν τὸν Θεόν, παρακαλῶμεν τὸν ὑβρισμένον, μὴ ἀναξιοπαθῶμεν· ἑαυτοὺς ἐπλήξαμεν, οὐκ ἐκείνον· ἐπιθῶμεν τὸ φάρμακον τὴν εὐχὴν καὶ τὴν πρὸς τὸν ὑβρισμένον καταλλαγὴν. ἂν ἐν τοῖς ῥήμασι τοσαύτην ποιῶμεθα πρόνοιαν, πολλῶ μᾶλλον ἐν τοῖς πράγμασι νόμους τιθῶμεν ἑαυτοῖς. κἂν φίλους ἔχωμεν, κἂν οὐστιναςοῦν, καὶ εἴποιεν κακῶς τινα, ἢ ὑβρίσαιεν, ἀπαίτησον αὐτοὺς καὶ εἰσπραξαι δίκην. μαθάνωμεν ὅλως, ὅτι κἂν ἀμάρτημα τὸ τοιοῦτόν ἐστιν· ἂν γὰρ μάθωμεν, ταχέως ἀποστησόμεθα. ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης φυλάξοι ὑμῶν καὶ τὸν νοῦν, καὶ τὴν γλῶσσαν, καὶ τειχίσοι ἀσφαλεῖ τειχίῳ τῷ αὐτοῦ φόβῳ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ καὶ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι.

2.16 Ὁμιλία ΙΕ'.

Πᾶσα πικρία καὶ θυμὸς, καὶ ὀργή, καὶ κραυγὴ, καὶ βλασφημία ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν σὺν πάσῃ κακίᾳ.

2.16.1 α'.

Ὡσπερ εἰς σκεῦος ἀκάθαρτον οὐκ ἂν ποτε ἑαυτὰς καθεῖεν αἱ μέλισσαι· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ θυμιάμασι καὶ μύροις καὶ εὐωδίαις τὸν τόπον καταρραίνουσιν οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ, οἶνοις τε εὐώδεσι καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν τοὺς καλαθίσκους, ἐν οἷς ἂν μέλλουσιν ἄρτι τῶν σμηνῶν ἐξιοῦσαι ἐνιζάνειν, ὥστε μὴ τὴν ἀηδὴ ὁσμὴν λυπήσασαν αὐτὰς ἀποστησῇ πάλιν· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος ἐστὶ τοῦ ἁγίου. ἀγγεῖόν τί ἐστὶν ἡ

ἡμετέρα ψυχὴ καὶ καλαθίσκος, τὰ σμήνη τῶν χαρισμάτων τῶν πνευματικῶν ὑποδέξασθαι δυναμένη· ἀλλ' ἐὰν ἢ ἔνδον χολὴ καὶ πικρία καὶ θυμὸς, τὰ σμήνη ἀφίπταται. διὰ τοῦτο ὁ μακάριος οὗτος καὶ σοφὸς γεωργὸς διακαθαίρει καλῶς ἡμῶν τὰ σκεύη, οὐ δρέπανον, οὐδέ τι ἄλλο σκεῦος σιδηροῦν κατέχων· καὶ καλεῖ ἡμᾶς ἐπὶ τὸ πνευματικὸν τοῦτο σμήνος, καὶ συνάγων αὐτὸ διακαθαίρει εὐχαῖς καὶ πόνοις καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν. ὅρα οὖν πῶς ἡμῶν ἐκκαθαίρει τὴν καρδίαν· ἀπήλασε τὸ ψεῦδος, ἀπήλασε τὴν ὀργήν. δείκνυσι πάλιν πῶς ἂν μᾶλλον πρόρριζον ἀνασπασθεῖν τὸ κακόν· ἂν μὴ ὤμεν, φησὶ, πικροὶ τὴν διάνοιαν. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῆς χολῆς συμβαίνειν εἶωθε τῆς ἡμετέρας, ἂν μὲν ὀλίγη τύχη τις οὔσα, ὀλίγη καὶ ἡ κίνησις γίνεται ἐκραγέντος τοῦ ταμείου· ὅταν δὲ πλεονάσῃ τὸ σφοδρὸν τῆς τοιαύτης ποιότητος καὶ δηκτικόν, οὐκέτι στέγει τὸ φέρον αὐτὴν πρότερον ἄγγειον, ἀλλὰ καθάπερ πυρὸς σφοδροῦ διαβρωθὲν οὐκέτι οἷόν τέ ἐστὶ στέγειν αὐτὴν καὶ κατέχειν ἐν τοῖς ὠρισμένοις ὅροις, ἀλλὰ διασπασθὲν ὑπὸ τῆς ἀμέτρου δριμύτητος ἀφήσιν ἐξελθοῦσαν παντὶ τῷ σώματι λυμαίνεσθαι· καὶ καθάπερ εἰς πόλιν ἐνεχθὲν θηρίον χαλεπώτατον καὶ ἀφόρητον, ἕως μὲν ἂν ἔνδον ἐν ταῖς πεπονημέναις εἰρκταῖς κατέχεται, οὐδὲν, κἂν ἀγριαίνῃ, κἂν κράζῃ, οὐδένα βλάψαι δυνήσεται· ὅταν δὲ τῷ θυμῷ κρατηθῇ, καὶ διακλάσας τοὺς διὰ μέσου βεβλημένους κανόνας ἐκπηδῆσαι δυνήθῃ, παντὸς θορύβου τὴν πόλιν ἐμπύλησι καὶ ταραχῆς, καὶ πάντας ἀπελαύνει· οὕτω δὲ καὶ τῆς χολῆς ἡ φύσις· ἕως μὲν ἂν ἐν τοῖς οἰκείοις ὅροις κατέχεται, οὐδὲν μέγα ἡμᾶς ἐργάζεται κακόν· ἐπειδὴν δὲ ἐκραγέντος τοῦ περιέχοντος αὐτὴν ὑμένο, οὐδὲν ἢ τὸ κωλύον λοιπὸν εἰς πᾶσαν διαχυθῆναι τὴν φύσιν, τότε δὴ, τότε, καίτοι οὕτω σφόδρα μικρὸν ὄν τῇ ποσότητι, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἐν τῇ ποιότητι δύναμιν πάντα τὰ ἄλλα στοιχεῖα τῆς οἰκείας ἀναχρώννυσι κακίας. τότε γὰρ δὴ αἷμα εὐροῦσα πλησίον τῷ τε τόπῳ καὶ τῇ ποιότητι, καὶ τὴν ἐν ἐκείνῳ θερμότητα δριμυτέραν ἐργαζομένη, καὶ τὸ ἐγγύθεν πᾶν ὅπερ ἐστίν, ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ὑγρότητα συμμετρίας ὑπερβαίνειν τοὺς ὅρους καὶ χολὰς ἐργαζόμενον, μετὰ τούτου λοιπὸν καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιστρατεύεται μέλεσι, καὶ οὕτω πάντα εἰς τὴν οἰκείαν ἐνθεῖσα πονηρίαν, ἄφωνον ἐργάζεται τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἀποπνεῖν ποιεῖ, τὴν ψυχὴν ἀπελαύνουσα. τί δὲ ταῦτα ἡμῖν ἅπαντα οὕτω μετὰ ἀκριβείας εἴρηται; ἵνα ἀπὸ τῆς πικρίας τῆς αἰσθητῆς, τῆς πικρίας τῆς νοητῆς τὴν ἀφόρητον αἰσθόμενοι κακίαν, καὶ ὡς ὀλόκληρον τὴν τίκτουσαν ψυχὴν πρῶτον λυμαίνεται, πάντα ἄνω καὶ κάτω ποιοῦσα, φύγωμεν αὐτῆς τὴν πείραν. καθάπερ γὰρ αὕτη τὸ στοιχεῖον ὅλον, οὕτως ἐκείνη τοὺς λογισμοὺς ἐμπρήσασα, εἰς τὸ τῆς γεέννης ἀπάγει βάραθρον τὸν ἀλόντα. ἴν' οὖν ταῦτα ἀκριβῶς διερευνώμενοι, τοῦτο φύγωμεν τὸ κακόν, καὶ χαλινώσωμεν τὸ θηρίον, μᾶλλον δὲ πρόρριζον ἀνασπάσωμεν, τῷ Παύλῳ πειθώμεθα λέγοντι· **Πᾶσα πικρία**, οὐχὶ καθαιρέσθω, ἀλλὰ ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν. τί γάρ μοι δεῖ πραγμάτων καὶ κατοχῆς; τί δὲ χρὴ φυλάττειν θηρίον, ἐξὸν ἀποικίσαι τῆς ψυχῆς καὶ μεταστῆσαι, καὶ εἰς ὑπερορίαν τινὰ ἀπαγαγεῖν; πειθώμεθα τοίνυν τῷ Παύλῳ λέγοντι· **Πᾶσα πικρία ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν**. ἀλλ' οἱμοὶ τῆς κατεχούσης ἡμᾶς διαστροφῆς· δέον ἅπαντα ἐπὶ τούτῳ ποιεῖν, οὕτω τινές εἰσιν ὄντως ἀνόητοι, ὥστε καὶ ἑαυτοὺς ἐν τούτῳ μακαρίζουσιν, καὶ ἐναβρύνεσθαι τῷ κακῷ, καὶ ἐγκαλλωπίζεσθαι, καὶ παρ' ἐτέρων ζηλοῦσθαι. πικρὸς, φησὶν, ἄνθρωπος ὁ δεῖνα, σκορπίος ἐστίν, ὄφεις ἐστίν, ἔχιδες φοβερόν νομίζουσιν αὐτόν. τί δέδοικας τὸν πικρὸν, ἄνθρωπε; μὴ βλάβη, φησὶ, μὴ λυμνήνῃται· ἄπειρος ἐγὼ τῆς ἐκείνου κακίας εἰμί· δέδοικα μὴ με λαβὼν ἀπλοῦν ἄνθρωπον, καὶ οὐδὲν τῶν αὐτοῦ προορώμενον, εἰς τὰς πάγας ἐμβάλλῃ τὰς αὐτοῦ, καὶ τοῖς δικτύοις ἡμᾶς συμποδίσῃ τοῖς ἡτοιμασμένοις αὐτῷ πρὸς ἡμετέραν ἀπάτην. γελῶ νῦν. τί δήποτε; ὅτι παίδων ἐστὶ ταῦτα τὰ ῥήματα, τὰ μὴ φοβερά φοβουμένων. οὐδενὸς μὲν οὖν οὕτω δεῖ καταφρονεῖν, οὐδενὸς οὕτω καταγελαῖν, ὡς ἀνθρώπου πικροῦ καὶ πονηροῦ. οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀσθενές, ὡς πικρία· μωροὺς ποιεῖ καὶ ἀνοήτους.

2.16.2 β'.

Ἡ οὐχ ὁρᾷτε ὅτι τυφλὸν ἢ κακία; ἢ οὐκ ἠκούσατε, ὅτι ὁ ὀρύσσων βόθρον τῷ πλησίον, ἑαυτῷ ὀρύσσει; πῶς οὖν οὐ χρὴ φοβεῖσθαι ψυχὴν ταραχῆς ἐμπεπλησμένην; εἰ μὲν οὖν, ὡς δαίμονας καὶ μαινομένους, χρὴ καὶ τοὺς πικροὺς φοβεῖσθαι, καὶ ὡς τοὺς μωροὺς (καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ἀπλῶς ἅπαντα ποιοῦσι), φημὶ κἀγώ· εἰ δὲ ὡς δεινοὺς πράγμασι χρῆσθαι, τοῦτο οὐκέτι. οὐδὲν γὰρ οὕτω πρὸς πραγμάτων οἰκονομίαν ἐπιτήδειον, ὡς σύνεσις· οὐδὲν οὕτω συνέσεως ἐμπόδιον, ὡς πονηρία καὶ κακία, καὶ τὸ ὑπουλον. οὐχ ὁρᾷτε τὰ σώματα τὰ χολερικά, πῶς ἐστὶν ἀειδῆ, παντὸς ἄνθους μαρνανθέντος ἐν αὐτοῖς; πῶς ἐστὶν ἀσθενὴ καὶ λεπτά, καὶ πρὸς πάντα ἀνεπιτήδεια; τοιαῦταί εἰσι καὶ αἱ ψυχαὶ αἱ τοιαῦται. ἵκτερος γὰρ ψυχῆς οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ' ἡ πονηρία. οὐκ ἔστιν οὖν ἰσχυρόν ἢ πονηρία, οὐκ ἔστι. βούλεσθε πάλιν καὶ ἐπὶ ὑποδείγματος, ὃ λέγω, ποιήσω φανερόν, κακούργου καὶ ἀπλάστου παραγαγὼν ὑμῖν εἰκόνας; κακούργος ἦν ὁ Ἀβεσσαλὼμ, καὶ πάντας ἰδιοποιεῖτο· ὅρα οὖν ὅση ἦν ἡ κακουργία. περιῶν, φησὶν, ἔλεγε, μὴ ἔστι σοι κρίσις; οἰκειώσασθαι ἕκαστον

βουλόμενος, ὁ δὲ Δαυὶδ ἄπλαστος, τί οὖν; ὅρα ἀμφοτέρων τὸ τέλος, ὅρα πόσης ἔγμεν ἐκεῖνος ἀνοίας. ἐπεὶ γὰρ πρὸς τὴν βλάβην ἑώρα μόνην τοῦ πατρὸς, ἐν τοῖς ἄλλοις τετύφλωτο πᾶσιν. ἀλλ' οὐχ ὁ Δαυὶδ. **Ὁ πορευόμενος γὰρ ἀπλῶς, πορεύεται πεποιοῦς.** τουτέστιν, ὁ μηδὲν περιεργαζόμενος, ὁ μηδὲν κατασκευάζων κακόν. πειθόμεθα τοίνυν τῷ μακαρίῳ Παύλῳ, καὶ ἐλεῶμεν καὶ δακρύωμεν τοὺς πικροὺς, καὶ πάντα πράττωμεν καὶ ποιῶμεν, ὥστε αὐτῶν ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἐξαντλήσαι τὴν πονηρίαν. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, χολῆς μὲν ἡμῖν ἐνούσης (καίτοι γε χρήσιμον τοῦτο τὸ στοιχεῖον· χωρὶς γὰρ χολῆς ἄνθρωπον εἶναι οὐ δυνατόν, ταύτης δὲ λέγω τῆς στοιχειώδους)· πῶς οὐκ ἄτοπον ταύτην μὲν κενοῦν κατὰ δύναμιν, καίτοι μεγάλα παρ' αὐτῆς ὠφελουμένους· τὴν δὲ ἐν τῇ ψυχῇ μηδὲν ποιεῖν μηδὲ σπουδάζειν ὥστε κενοῦν, οὐδαμοῦ χρήσιμον οὔσαν, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα ἀδικοῦσαν; **Ὁ βουλόμενος, φησὶν, εἶναι σοφὸς ἐν ὑμῖν, γενέσθω μωρὸς, ἵνα γένηται σοφός.** ἄκουε πάλιν καὶ τοῦ Λουκᾶ λέγοντος· **Μετελάμβανον τροφῆς ἐν ἀγαλλιάσει καὶ ἀφελότητι καρδίας, αἰνοῦντες τὸν Θεόν, καὶ εἶχον χάριν πρὸς ὅλον τὸν λαόν.** ἢ οὐχ ὁρῶμεν καὶ νῦν τοὺς ἀφελεῖς καὶ ἀπλάστους κοινῆς τιμῆς παρὰ πάντων ἀπολαύοντας; οὐδεὶς τῷ τοιοῦτῳ φθονεῖ εὐπραγοῦντι, οὐδεὶς ἐπεμβαίνει δυσπραγοῦντι· ἀλλὰ πάντες καὶ καλῶς πράττοντι συγχαίρουσι, καὶ πταίσαντι συναλγοῦσιν. ἂν δὲ πικρὸς ἄνθρωπος εὐημερήσῃ ποτὲ, ὥς κακοῦ τινος συμβάντος, ἅπαντες στένουσι· κἂν δυσπραγίῃ πάλιν, ἅπαντες χαίρουσιν. ἐλεῶμεν οὖν αὐτούς· ἔχουσι γὰρ κοινούς ἐχθροὺς πανταχοῦ περιόντας. ὁ Ἰακώβ ἄπλαστος ἦν, ἀλλὰ τὸν κακοῦργον Ἡσαΐ ἐνίκησεν· **Εἰς κακότεχνον γὰρ ψυχὴν οὐκ εἰσελεύσεται σοφία. Πᾶσα πικρία ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν·** μηδὲ λείψανον μενέτω. οἶδε γὰρ τοῦτο κινήθην, καθάπερ ἀπὸ σπινθῆρός τινος, ὀλόκληρον ἔνδον ποιῆσαι πυράν. τί τοίνυν ἐστὶν ἡ πικρία κατανοήσωμεν ἀκριβῶς· οἷον ὁ ὕπουλος ἀνὴρ, ὁ δολερὸς, ὁ πρὸς τὸ κακοποιεῖν παρεσκευασμένος, ὁ καχύποπτος· ἀπὸ δὲ τούτου ἀεὶ θυμὸς καὶ ὀργὴ τίκτεται. οὐ γὰρ ἔστιν ἐν γαλήνῃ τὴν τοιαύτην εἶναι ψυχὴν· ρίζα γὰρ θυμοῦ καὶ ὀργῆς πικρία. ὁ τοιοῦτος καὶ βαρύθυμὸς ἐστίν, καὶ οὐδέποτε ἀνίησι τὴν ψυχὴν, ἀεὶ σύννους ὢν, ἀεὶ σκυθρωπός, ὅπερ γὰρ ἔφην, αὐτοὶ πρῶτοι καρποῦνται τὰ ἑαυτῶν κακά. καὶ κραυγὴ, φησί. τί δὴποτε; καὶ κραυγὴν ἀναιρεῖς; τὸν γὰρ ἥπιον τοιοῦτον εἶναι χρή. ἵππος γὰρ ἐστὶν ἀναβάτην φέρων, ἡ κραυγὴ τὴν ὀργήν· συμπόδισον τὸν ἵππον, καὶ κατέστρεψας τὸν ἐπιβάτην. ἀκουέτωσαν ταῦτα μάλιστα γυναῖκες, αἱ ἐν παντὶ πράγματι κράζουσαι καὶ βοῶσαι. ἐν ἐνὶ χρήσιμον τὸ κράζειν μόνον, ἐν τῷ κηρύττειν καὶ διδάσκειν, ἀλλαχοῦ δὲ οὐδαμοῦ, ἀλλ' οὔτε ἐν εὐχῇ. καὶ εἰ βούλει μαθεῖν διὰ τῶν πραγμάτων, μηδέποτε κράζης, καὶ οὐδέποτε ὀργισθῇ· ἰδοὺ τρόπος ὀργισσίας. ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔστι τὸν μὴ κράζοντα ὀργισθῆναι, οὕτως οὐκ ἔστι τὸν κράζοντα μὴ ὀργισθῆναι. μὴ γάρ μοι τὸν βαρύμηνιν εἴπης καὶ μνησικάκον καὶ αὐτοπικρίαν καὶ αὐτοχολήν· ἡμεῖς περὶ τῆς τοῦ πάθους συναρπαγῆς διαλεγόμεθα νῦν.

2.16.3 γ'.

Ὡστε οὐ μικρὸν πρὸς τοῦτο συμβάλλεται τὸ παιδεῦσαι τὴν ψυχὴν μηδέποτε κράζειν καὶ βοᾶν. τὰ πτερὰ περικόπτεις τῆς ὀργῆς, τὴν κραυγὴν περαιοῦν, τὸ οἶδημα καταστέλλεις τῆς καρδίας. ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔστι τὰς χεῖρας μὴ ἀντάραντα παλαίειν, οὕτως οὐκ ἔστι μὴ κράζοντα συμποδίζεσθαι. δῆσον τοῦ πυκτεύοντος τὰς χεῖρας, καὶ κέλευσον πυκτεῦειν, ἀλλ' οὐ δυνήσεται· οὕτως οὐδὲ ὁ θυμός. ἡ δὲ κραυγὴ καὶ τὸν οὐκ ὄντα ἐξαίρει· καὶ μάλιστα ἐντεῦθεν ταχέως ἀλίσκεται τὸ τῶν γυναικῶν γένος, αἱ, ὅταν ὀργίζονται ταῖς θεραπαίνισι, τὴν οἰκίαν ἅπασαν τῆς κραυγῆς πληροῦσι τῆς ἑαυτῶν· πολλάκις δὲ καὶ εἰ παρὰ στενωπὸν τυγχάνοι ὠκοδομημένη ἡ οἰκία, καὶ οἱ παριόντες· ἅπαντες ἀκούουσιν αὐτῆς βοῶσης, καὶ τῆς θεραπαίνιδος ὀλολυζούσης. τί τούτου γένοιτο' ἂν ἀσχημονέστερόν ποτε τοῦ κωκυτοῦ ἀκούειν; πᾶσαι γὰρ εὐθέως διακύψασαι, τί δὲ γέγονεν, ἐρωτῶσιν, ἐκεῖ; ἡ δεῖνα, φησὶ, τὴν δούλην τύπτει τὴν αὐτῆς. τί τούτου γένοιτο' ἂν ἀναισχυντότερον; τί οὖν, οὐ χρή τύπτειν; οὐ τοῦτο λέγω· δεῖ μὲν γὰρ, ἀλλὰ μήτε συνεχῶς, μήτε ἀμέτρως, μήτε ὑπὲρ τῶν οἰκείων ἀδικημάτων, ὅπερ ἀεὶ φημι, μήτε τῆς ὑπηρεσίας ἂν τι ἐλλείπη, ἀλλ' εἰ τὴν ἑαυτῆς βλάπτει ψυχὴν· ἂν ὑπὲρ τοιαύτης τύπτης αἰτίας, ἐπαινέσονται πάντες, καὶ ὁ ἐγκαλέσων οὐδεὶς· ἂν δὲ ὑπὲρ τῶν σῶν, ὁμότητα πάντες καταγνώσονται καὶ ἀπήνειαν. καὶ τὸ δὴ πάντων αἰσχυρότερον, εἰσὶν οὕτως ἄγρια καὶ ἀπηνεῖς, ὥς ἐπὶ τοσοῦτον μαστίζειν, ὥς μηδὲ αὐθημερὸν τοὺς μώλωπας σβέννυσθαι. γυμνώσασαι γὰρ τὰς κόρας, καὶ τὸν ἄνδρα ἐπὶ τοῦτο καλέσασαι, δεσμοῦσι πολλάκις πρὸς τοῖς σκίμποσιν. οἴμοι, οὐκ ἐπείσερχεται σοι ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ τῆς γεέννης, εἰπέ μοι, μνήμη; ἀλλὰ γυμνοῖς τὴν παιδίσκην, καὶ δεικνύεις τῷ ἀνδρί; καὶ οὐκ αἰσχύνῃ μὴ σου καταγνῶ; καὶ ἐπιπλέον αὐτὸν παροξύνεις, καὶ ἀπειλεῖς δῆσειν, μυρία πρότερον λαιώρησάμενη τῇ ἀθλίᾳ καὶ ταλαιπώρῳ, Θεσσαλίδα, δραπετρίαν, προεστῶσαν καλοῦσα. ὁ γὰρ θυμὸς οὐδὲ τοῦ οἰκείου ἀφίησι στόματος φεῖδεσθαι, ἀλλ' εἰς ἐν μόνον ὁρᾷ, πῶς ἐκείνην ἀμύνηται, κἂν

ἐαυτὴν καταισχύνη. καὶ μετὰ ταῦτα δὴ πάντα προκάθεται καθάπερ τις τύραννος, καὶ καλεῖ παῖδας, καὶ παραστησαμένη τὸν ἀνόητον ἄνδρα, καθάπερ δημίῳ αὐτῷ κέχρηται. ταῦτα ἐν Χριστιανῶν οἰκίαις γίνεσθαι ἔδει; ἀλλὰ πονηρὸν τὸ γένος, φησὶ, καὶ ἰταμὸν καὶ ἀναίσχυντον καὶ ἀδιόρθωτον. οἶδα καὶ γὰρ· ἀλλ' ἔστιν ἐτέρως ρυθμίσαι, φόβοις, ἀπειλαῖς, ῥήμασι, κἀκείνην μειζόνως δυναμένοις δάκνειν, καὶ σὲ τῆς αἰσχύνης ἀπαλλάξαι. αἰσχροὶ ἐφθέγξω ῥήματα ἐλευθέρᾳ οὔσα, καὶ οὐ μᾶλλον ἐκείνην ἢ σαυτὴν καταισχύνεις; εἴτα ἐν βαλανείῳ ἐὰν δέῃ προελθεῖν, μώλωπες κατὰ τῶν νώτων γυμνουμένης αὐτῆς, καὶ τεκμήρια περιφέρει τῆς ὁμότητος. ἀλλ' ἀφόρητον, φησὶν, ἀνέσεως τυχὸν τὸ δουλικὸν γένος. οἶδα καὶ γὰρ· ἀλλ' ἐτέρως, ὅπερ ἔφην, ἐπίστρεφε, μὴ μάστιξι μόνον μηδὲ φόβῳ, ἀλλὰ καὶ κολακείᾳ καὶ τῷ εὖ ποιεῖν. ἀδελφὴ σου γέγονεν, ἃν ἦ πιστὴ. ἐννόησον ὅτι σὺ δέσποινα, κἀκείνη σοι διακονεῖται. ἃν ἦ μέθυσος, περίελε τῆς μέθης τὰς ὑποθέσεις, τὸν ἄνδρα κάλεσον, καὶ παραΐνεσον. ἢ οὐχ ὁρᾷς πῶς αἰσχρὸν πρᾶγμα γυναῖκα τύπτεσθαι; οἱ γοῦν μυρία κατὰ ἀνδρῶν νομοθετήσαντες, καὶ καύσεις καὶ βασάνους, σπανιάκις γυναῖκα ἀνήρτησαν, ἀλλὰ μέχρι τοῦ ράπισαι τὸν θυμὸν ἰστώσι. Τοσαυτὴ δὲ κέχρηται πρὸς τὴν φύσιν ταύτην αἰδοῖ, ὅτι οὐδὲ ἀναγκαίᾳς χρεΐας οὔσης ἀνήρτησαν, καὶ μάλιστα ὅταν κύουσα τύχη. αἰσχύνη γὰρ ἀνδρὶ γυναῖκα τύπτειν· εἰ δὲ ἀνδρὶ, πολλῷ μᾶλλον τῇ ὁμοφύλῳ. ἀπὸ τούτων καὶ τοῖς ἀνδράσι γίνονται μισηταὶ αἱ γυναῖκες. τί οὖν, φησὶν, ὅταν πορνεύῃ; ζευξὼν ἀνδρὶ, περίελε τῆς πορνείας τὰς ὑποθέσεις, μὴ συγχώρει ὑπερμαζᾶν. τί οὖν, ἃν κλέπτῃ; φύλαττε καὶ παρατήρει; ὦ τῆς ὑπερβολῆς! ἐγὼ ἔσομαι φύλαξ, φησὶν. ὦ τῆς ἀνοίας! διὰ τί, παρακαλῶ, οὐκ ἔση φύλαξ; οὐχὶ τῆς αὐτῆς σοι μετέχει ψυχῆς; οὐχὶ τῶν αὐτῶν ἡξίωται παρὰ τοῦ Θεοῦ; οὐ τῆς αὐτῆς ἀπολαύει τραπέζης; οὐ τῆς αὐτῆς σοι κοινωνεῖ εὐγενείας; τί οὖν, ἃν ἦ, φησὶ, λοιδόρος καὶ λάλος καὶ μέθυσος; πόσαι δὲ εἰσιν ἐλεύθεραι τοιαῦται; πάντα δὲ τὰ ἐλαττώματα τῶν γυναικῶν φέρειν τοὺς ἄνδρας προσέταξεν ὁ Θεός, μόνον μὴ ἔστω, φησὶ, πόρνη ἢ γυνή, καὶ πάντα τὰ λοιπὰ φέρε ἐλαττώματα. κἂν μέθυσος ἦ, κἂν λοιδόρος, κἂν λάλος, κἂν βάσκανος, κἂν πολυτελής, κἂν σπαθῶσα τὴν οὐσίαν, κοινωνὸν ἔχεις βίου· ρυθμίζειν ἀνάγκη ἔχεις· διὰ τοῦτο κεφαλὴ εἶ σύ. οὐκοῦν ρύθμιζε, τὸ σαυτοῦ ποίει. κἂν ἀδιόρθωτος μένη, κἂν κλέπτῃ, φύλαττε τὰ σά· μὴ ἐκείνην τοσοῦτον τιμωροῦ· ἃν λάλος ἦ, ἐπιστόμιζε. τοῦτο φιλοσοφίας ἐστὶ τῆς ἀνωτάτω. νυνὶ δὲ εἰς τοσοῦτό τινες ἀτοπίας ἤκουσιν, ὥς ἀποκαλύπτειν τὴν κεφαλὴν, καὶ ἀπὸ τριχῶν σύρειν τὰς θερααινίδας.

2.16.4 δ'.

Τί ἡρυθρίασατε πᾶσαι; οὐ πρὸς πάσας ἡμῖν ὁ λόγος· ἀλλὰ πρὸς τὰς εἰς τὴν θηριωδίαν ἐξελκομένας ταύτην. γυνὴ ἀκατακάλυπτος μὴ ἔστω, φησὶν ὁ Παῦλος· σὺ δὲ ὅλως τὸ κρήδεμνον περιαιρεῖς; ὅρᾳς πῶς σαυτὴν ὑβρίζεις; ἃν μὲν οὖν γυμνὴ φανῇ σοι τῇ κεφαλῇ ἐκείνη, ὕβριν τὸ πρᾶγμα λέγεις· σὺ δὲ αὐτὴν γυμνοῦσα, οὐδὲν δεινὸν εἶναι φῆς; εἴτα φησὶ· τί, ἃν μὴ διορθῶται; ράβδῳ καὶ πληγαῖς σωφρόνισον. πόσα δὲ καὶ σὺ ἔχεις ἐλαττώματα, καὶ οὐ διορθοῦσαι; ταῦτα ἡμῖν νῦν οὐχ ὑπὲρ ἐκείνων εἴρηται, ἀλλ' ὑπὲρ ὑμῶν τῶν ἐλευθέρων, ὥστε μηδὲν ἄσεμνον, μηδὲν αἰσχρὸν ποιεῖν, ὥστε μὴ βλάπτειν ἑαυτάς. ἐὰν ἐν οἰκίᾳ ταῦτα παιδευθῇς ἐπὶ τῆς θερααινίδος, καὶ προσηγῇς ἥς καὶ μὴ χαλεπὴ, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ ἀνδρὸς ἔση τοιαύτη. εἰ γὰρ ἐξουσίας οὔσης μηδὲν τοιοῦτον ἐργαζομένη δειχθῇς, πολλῷ μᾶλλον, ἔνθα τὸ κωλύον ἐστίν, οὐδὲν ἐργάσῃ τοιοῦτον. ὥστε ἡ περὶ τὰς θερααινίδας φιλοσοφία μέγιστα ὑμᾶς εἰς τὴν τῶν ἀνδρῶν εὐνοίαν ὠφελεῖ. **Ὡ γὰρ μέτρω μετρεῖτε, φησὶν, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν.** θές τῷ στόματι χαλινόν· κἂν ἐγγυμνασθῇς θερααινίδα χαλεπαίνουσιν φέρειν γενναίως, πρὸς τὴν ὁμότημον οὐδὲ ὑβρίζουσιν δυσχερανεῖς· μὴ δυσχεραίνουσα δὲ, τὴν ἄκραν φιλοσοφίαν κατώρθωσας. εἰσὶ δὲ τινες, αἱ καὶ ὄρκους προστιθέασιν· οὐδὲν δὲ αἰσχροτέρων τῆς οὕτω θυμουμένης. τί οὖν, ἃν καλλωπίζεται, φησὶ; τοῦτο κώλυσον, καὶ ἐγὼ σύμφημι· κώλυσον δὲ, ἀπὸ σαυτῆς ἀρχομένη, μὴ φόβῳ τοσοῦτον, ὅσον ὑποδείγματι· ἔσο ἐν πᾶσιν ἀρχέτυπος εἰκὼν. **Καὶ βλασφημία, φησὶν, ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν.** ὅρα πῶς πρόεισι τὸ κακόν. ἡ πικρία τὸν θυμὸν ἔτεκεν, ὁ θυμὸς τὴν ὀργὴν, ἡ ὀργὴ τὴν κραυγὴν, ἡ κραυγὴ τὴν βλασφημίαν, τουτέστι, τὰς λοιδωρίας· ἡ βλασφημία λοιπὸν πληγὰς, αἱ πληγαὶ τραύματα, τὰ τραύματα θάνατον. ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἠθέλησε φθέγγασθαι Παῦλος, ἀλλ' ἢ τοῦτο μόνον, **Ἀρθήτω σὺν πάσῃ κακίᾳ.** τί ἐστὶ, **Σὺν πάσῃ κακίᾳ;** πᾶσα γὰρ κακία εἰς τοῦτο τελευτᾷ. εἰσὶ γὰρ τινες καθάπερ οἱ λαθροδῆκται τῶν κυνῶν, οἱ τοὺς μὲν προσιόντας οὐδὲν ὑλακτοῦσιν, οὐδὲ δυσχεραίνουσι· σαίνοντες δὲ καὶ προσηγῆς ἐπιδεικνύμενοι σχῆμα, ἀφυλάκτους λαβόντες, τοὺς ὁδόντας ἐνέπηξαν· οὗτοι χαλεπώτεροι τῶν ἐκ φανεροῦ τὴν ἔχθραν ἀναδεχομένων. ἐπεὶ οὖν καὶ ἄνθρωποι εἰσι κύνες, καὶ οὔτε κράζοντες, οὔτε ὀργιζόμενοι, οὔτε δυσχεραίνοντες ἀπειλοῦσι, λάθρα δὲ ράπτοντες δόλους, καὶ κατασκευάζοντες μυρία κακὰ, καὶ δι' ἔργων ἀμυνόμενοι, καὶ τούτους ἠνίζατο.

Ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν, φησὶ, σὺν πάσῃ κακίᾳ. μὴ ῥημάτων μὲν φείδου, διὰ δὲ τῶν ἔργων ἀμύνου. ἐγὼ διὰ τοῦτο τὴν γλῶσσαν ἐκόλασα, καὶ τὴν κραυγὴν αὐτῆς περιέκοψα, ἵνα μὴ τὸν πυρσὸν ἀνάψῃ σφοδρότερον· εἰ δὲ καὶ χωρὶς κραυγῆς τὰ αὐτὰ ποιεῖς, καὶ ἔνδον τρέφεις τὴν πυρὰν καὶ τοὺς ἄνθρακας, τί τὸ ὄφελος τῆς σιγῆς; ἢ οὐκ οἶδας, ὅτι αἱ πυρκαῖαι μάλιστα εἰσι χαλεπώταται, αἵπερ ἂν ἔνδον τρεφόμεναι μὴ φαίνωνται τοῖς περιεστηκόσιν ἐκτός; καὶ τραύματα, ἅπερ ἂν μὴ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἐξανθήσῃ; καὶ πυρετοὶ ὅσοι τὰ ἐντόσθια καίουσιν; οὕτω καὶ ὀργὴ αὕτη χαλεπωτέρα ἢ τὴν ψυχὴν ἐπινεμομένη. ἀλλὰ καὶ αὕτη ἀρθήτω, φησὶ, σὺν πάσῃ κακίᾳ, καὶ μικρᾷ καὶ μεγάλῃ. πειθώμεθα τοίνυν αὐτῷ, καὶ πᾶσαν πικρίαν καὶ πᾶσαν κακίαν ἐξαίρωμεν, ἵνα μὴ λυπώμεν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἀνέλωμεν πρόρριζον τὴν πικρίαν, ἐκτέμωμεν αὐτήν· οὐδὲν ἀγαθὸν ἀπὸ πικρᾶς γένοιτο ἂν ψυχῆς, οὐδὲν ὑγιές, πάντα συμφοραὶ, πάντα δάκρυα, πάντα θρήνοι καὶ οἰμωγαί. οὐχ ὁρᾷτε καὶ τῶν θηρίων ὅσα ἂν κράζῃ, πῶς ἀποστρεφόμεθα· οἷον τὸν λέοντα, τὴν ἄρκτον, ἀλλ' οὐχὶ τὸ πρόβατον; οὐ γάρ ἐστὶν ἐκεῖ κραυγὴ, ἀλλὰ προσηνῆς τις φωνή. καὶ τῶν ὀργάνων δὲ τῶν μουσικῶν, ὅσα μὲν ἂν κράζῃ, ἀηδέστερά ἐστι πρὸς τὸν φθόγγον, οἷον τύμπανα, σάλπιγγες· τὰ δὲ μὴ οὕτως, ἀλλὰ μαλάττοντα, ταῦτα ἡδέα, οἷον αὐλὸς καὶ κιθάρα καὶ σύριγγες. οὕτως οὖν ἡμῶν τὴν ψυχὴν καταστήσωμεν, ὥστε μὴ κράζειν· καὶ οὕτω δυνησόμεθα καὶ τῆς ὀργῆς περιγενέσθαι· ταύτην δὲ ἐκκόψαντες, αὐτοὶ πρῶτοι τῆς γαλήνης ἀπολαύσομεν, καὶ εἰς τὸν εὐδιδον πλευσόμεθα λιμένα· οὗ γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

2.17 Ὁμιλία ΙC'.

Πᾶσα πικρία καὶ θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ κραυγὴ καὶ βλασφημία ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν σὺν πάσῃ κακίᾳ. Γίνεσθε δὲ εἰς ἀλλήλους χρηστοὶ, εὖσπλαγ χνοι, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ ὁ Θεὸς ἐχαρίσατο ὑμῖν.

2.17.1 α'.

Οὐκ ἄρκεῖ κακίας ἀπαλλαγῆναι, εἰ δεῖ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτυχεῖν, ἀλλὰ δεῖ καὶ πολλῆς τῆς τῶν ἀρετῶν ἐργασίας. Ἵνα μὲν γὰρ γεέννης ἀπαλλαγῶμεν, ἀπέχεσθαι δεῖ πονηρίας· ἵνα δὲ βασιλείας ἐπιτύχωμεν, ἀντέχεσθαι τῆς ἀρετῆς. ἢ οὐκ ἴστε, ὅτι καὶ ἐν τοῖς ἔξωθεν δικαστηρίοις, ὅταν ἐξέτασις ᾖ τῶν εἰργασμένων, καὶ ἐκκλησιαζῇ πᾶσα ἡ πόλις, οὕτω γίνεται; Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν ἔξωθεν ἔθος ἦν παλαιόν, χρυσῷ στεφανοῦσθαι στεφάνῳ, οὐ τὸν μηδὲν κακὸν ἐργασάμενον τὴν πόλιν· τοῦτο γὰρ αὐτὸ πρὸς τὸ μὴ δοῦναι δίκην ἀπόχρη μόνον· ἀλλὰ τὸν μεγάλας εὐεργεσίας ἐπιδειξάμενον. Οὕτως ἐπὶ ταύτην ἐχρῆν ἄγεσθαι τὴν τιμὴν. Ἀλλὰ γὰρ οὐκ οἶδα πῶς μικροῦ δεῖν με παρέλαθεν ὁ μάλιστα πρὸς ὑμᾶς ἀναγκαῖον ἦν εἰπεῖν. τῆς γὰρ διαιρέσεως ταύτης τὸ πρῶτον ἀνατίθεμαι μέρος, μικρᾷ τινι ἐπιδιορθώσει χρυσάμενος. ἐπειδὴ γὰρ ἔφην, πρὸς τὸ μὴ περιπεσεῖν γεέννη ὅτι τῶν κακῶν ἡμῖν ἡ ἀναχώρησις ἄρκεῖ, μεταξύ με λέγοντα ὑπεισηλθέ τις ἀπειλὴ φοβερά, οὐ τοῖς κακόν τι τολμήσασι τὴν τιμωρίαν ἐπάγουσα, ἀλλὰ τοὺς ἐλλειπομένους τι τῶν ἀγαθῶν κολάζουσα. τίς δὴ οὖν αὕτη ἐστὶ; τῆς ἡμέρας, φησὶν, ἐπιστάσεως τῆς φοβερᾶς, καὶ παραγενομένης τῆς κυρίας, καθεσθεις ἐπὶ τοῦ βήματος ὁ Κριτής, καὶ τὰ μὲν πρόβατα στήσας ἐκ δεξιῶν, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ ἁριστερῶν, πρὸς μὲν τὰ πρόβατα ἔλεγε· **Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· ἐπέινασα γὰρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν.** τοῦτο καλῶς· ἔδει γὰρ αὐτοὺς τῆς τοσαύτης φιλανθρωπίας ταυτὴν λαβεῖν τὴν ἀντίδοσιν· τὸ μέντοι τοὺς μὴ μεταδόντας τοῖς δεομένοις ἐξ ὧν εἶχον αὐτοὶ, μὴ μέχρι τῆς τῶν ἀγαθῶν στέρησεως κολάζεσθαι, ἀλλὰ καὶ τῷ τῆς γεέννης παραπέμπεσθαι πυρὶ, ποῖον ἂν ἔχοι λόγον τοῦτο δὴ; μάλιστα μὲν οὖν καὶ τοῦτο εὐπρόσωπον ἂν ἔχοι λόγον, οὐχ ἥττον ἢ ἐκεῖνο τὸ πρότερον. διὰ γὰρ τούτου παιδευόμεθα, ὅτι οἱ μὲν τὰ ἀγαθὰ πράξαντες, τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀπολαύσονται ἀγαθῶν· δοὶ δὲ ἐγκληθῆναι μὲν οὐδὲν ἔχοντες κακόν, ἐλλειποῦτες δὲ τι τῶν ἀγαθῶν, μετὰ τῶν τὰ κακὰ ἐργασαμένων εἰς τὸ γεέννης ἀπαχθήσονται πῦρ. εἰ μὴ τις ἐκεῖνο λέγοι, ὅτι καὶ τὸ ἀγαθὸν μὴ ποιῆσαι, κακίας μέρος ἐστίν· ἀργίας γὰρ τοῦτό ἐστιν, ἀργία δὲ κακίας μέρος· μᾶλλον δὲ οὐ μέρος, ἀλλὰ ὑπόθεσις καὶ ῥίζα πονηρά· πᾶσαν γὰρ κακίαν ἐδίδαξεν ἡ ἀργία. μὴ τοίνυν ἀνοήτως ταύτας τὰς ἐρωτήσεις ἐρωτῶμεν, οἷον, ὁ μηδὲν πεποιηκὼς κακόν, μηδὲν ἀγαθόν, ποῖον δέξεται τόπον; τὸ γὰρ μὴ ποιῆσαι ἀγαθόν, τοῦτο ποιῆσαί ἐστι κακόν. εἰπέ γάρ μοι, εἴ τινα οἰκέτην ἔχοις, μήτε κλέπτοντα, μήτε ὑβρίζοντα, μήτε ἀντιλέγοντα, ἀλλὰ καὶ μέθης κρατοῦντα καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, καθήμενον δὲ διαπαντός ἀργόν, καὶ οὐδὲν τῶν ὀφειλόντων παρὰ οἰκέτου δεσπότη πληροῦσθαι ποιοῦντα, οὐ μαστιγώσει, οὐ

στρεβλώσεις αὐτόν; ναι, φησί· καὶ μὴν οὐδὲν εἰργάσατο κακόν. αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτό ἐστι κακόν. ἀλλ', εἰ δοκεῖ, ἀγάγωμεν καὶ ἐπὶ τὸν λοιπὸν βίον τὸν λόγον. ἔστω τις γεωργὸς, καὶ μηδὲν λυμαινέσθω τοῖς ἢ μετέροις ὑπάρχουσι, μήτε ἐπιβουλευέτω, μήτε κλεπτέτω, μόνον δὲ τὰς αὐτοῦ χεῖρας δήσας, οἱκοὶ καθεζέσθω μήτε σπείρων, μήτε αὐλακα τέμνων, μήτε βοῦς ὑποζευγνὺς, μήτε ἄμπελον θεραπεύων, μήτε ἄλλο τι τῶν περὶ τὴν γῆν πονῶν· ἄρα οὐ κολάσομεν τὸν τοιοῦτον; καίτοι γε οὐδὲν ἠδίκησεν, οὐδὲ ἔχομεν ἐγκαλεῖν αὐτῷ τι· ἀλλ' αὐτῷ μὲν οὖν τούτῳ ἠδίκησεν· ἀδικεῖ γὰρ κοινῷ λόγῳ, τὴν παρ' ἑαυτοῦ συντέλειαν μὴ παρεχόμενος. τί δέ, εἰπέ μοι; ἂν τῶν δημιουργῶν ἕκαστος καὶ χειροτεχνῶν τὸν μὲν ἑτερότεχνον, ἀλλὰ μηδὲ τὸν ὁμότεχνον βλάβῃ μηδὲν, ἀργῇ δὲ μόνον, οὐχὶ ἀπόλωλεν ἅπας ὁ μῦν ὁ βίος οὕτω καὶ διέφθαρται; βούλει καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος τὸν λόγον ἐλκύσωμεν; οὐκοῦν ἢ χεῖρ μὴ πληττέτω τὴν κεφαλὴν, μηδὲ ἐκκοπτέτω τὴν γλῶσσαν, μηδὲ ἐξορυττέτω τὸν ὀφθαλμόν, μηδὲ ἄλλο τι τοιοῦτον ἐργαζέσθω κακόν· μόνον δὲ ἀργῇ μενέτω, καὶ τὴν παρ' ἑαυτῆς λειτουργίαν μὴ πληροῦτω τῷ παντὶ σώματι· ἄρα οὐκ ἄξιον ἐκκοπῆναι αὐτήν, ἢ περιφέρειν ἀργοῦσαν, καὶ παντὶ λυμαιομένην τῷ σώματι; τί δέ; ἂν τὸ στόμα μὴ κατεσθῇ τὴν χεῖρα, μηδὲ δάκνη τὸ στήθος, τὰ δὲ παρ' ἑαυτοῦ πάντα ἐλλείπη, οὐ βέλτιον ἐμπεφράχθαι μᾶλλον; εἰ τοίνυν καὶ ἐπὶ τῶν οἰκετῶν, καὶ ἐπὶ τῶν δημιουργῶν, καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος παντὸς ἀδικία μεγάλη, οὐ μόνον τὸ κακόν τι πρᾶξαι, ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν ἄλλειψις, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ τοῦτο γένοιτ' ἂν.

2.17.2 β'.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἀπάγων ἡμᾶς τῆς πονηρίας, ἄγει πρὸς τὴν ἀρετὴν. τί γὰρ ὄφελος, εἰπέ μοι, τὰς ἀκάνθας ἐκκοπῆναι πάσας, ἂν τὰ χρηστὰ μὴ καταβάληται σπέρματα; εἰς γὰρ τὴν αὐτὴν περιστήσεται πάλιν ζημίαν ἡμῖν ὁ πόνος μείνας ἀτελής. διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος σφόδρα κηδόμενος ἡμῶν, οὐ μέχρι τῆς τῶν κακῶν ἐκκοπῆς καὶ ἀναιρέσεως ἴσθησι τὰ παραγγέλματα, ἀλλὰ καὶ ταχὺ τῶν ἀγαθῶν τὴν καταφύτευσιν ἐπιδείκνυσθαι προτρέπει. εἰπὼν γὰρ, **Πᾶσα πικρία καὶ θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ κραυγὴ καὶ βλασφημία ἀρθήτω ἀφ' ὧν σὺν πάσῃ κακίᾳ**, ἐπήγαγε· **Γίνεσθε δὲ εἰς ἀλλήλους χρηστοὶ, εὖσπλαγχοι, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς**. ἔξεις γὰρ εἰσιν αὗται καὶ διαθέσεις. καὶ οὐκ ἄρκεῖ ἡ τῆς ἐτέρας ἀπαλλαγὴ εἰς τὴν τῆς ἐτέρας ἡμᾶς ἕξιν καταστῆσαι πάλιν, ἀλλὰ δεῖ πάλιν κινήσεώς τινος, καὶ ὁρμῆς οὐκ ἐλάττονος τῆς ἐν τῇ φυγῇ τῶν κακῶν, ὥστε γενέσθαι ἐν τῇ κτήσει τῶν ἀγαθῶν. καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος ὁ μέλας ἂν ἀπαλλαγῇ τῆς ποιότητος ταύτης, οὐκ εὐθέως γίνεται λευκός. μᾶλλον δὲ μὴ ἐπὶ τῶν φυσικῶν τὸν λόγον γυμνάσωμεν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν κατὰ προαίρεσιν τὸ παράδειγμα παραγάγωμεν. ὁ μὴ ἐχθρὸς οὐ πάντως φίλος ἐστίν, ἀλλ' ἔστι τι μέσον, ὃ μήτε ἐχθρας, μήτε φιλίας ἐστίν, ἐν ᾧ μάλιστα οἱ πλείους τῶν ἀνθρώπων καθεστήκασι πρὸς ἡμᾶς. ὁ μὴ δακρύων, οὐ πάντως καὶ γελαῖ, ἀλλ' ἔστι μέση κατάστασις. οὕτω δὲ καὶ ἐνταῦθα, οὐχ ὁ μὴ πικρὸς πάντως χρηστὸς, οὐδὲ ὁ μὴ θυμώδης πάντως εὖσπλαγχνος· ἀλλὰ δεῖ πάλιν ἐτέρας σπουδῆς, ὥστε κτήσασθαι τοῦτο τὸ καλόν.

Καὶ θεὰ πῶς κατὰ νόμον ἀρίστης γεωργίας ὁ μακάριος Παῦλος τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ γῆν παρὰ τοῦ Γεωργοῦ διακαθαίρει τε καὶ ἐργάζεται. ἀνεῖλε τὰ νόθα σπέρματα, παρακαλεῖ λοιπὸν, ὥστε κατασχεῖν τὰ γνήσια φυτὰ. **Γίνεσθε χρηστοὶ**, φησὶν. ἂν γὰρ τῶν ἀκανθῶν ἀνασπασθεῖσιν μένη ἢ χώρα ἀργοῦσα, ἀνονήτους πάλιν οἶσει βοτάνας. διὸ τὴν σχολὴν αὐτῆς καὶ τὴν ἀργίαν προκαταλαμβάνειν δεῖ τῇ τῶν ἀγαθῶν σπερμάτων τε καὶ φυτῶν καταβολῇ. ἀνεῖλεν ὀργὴν, ἔθηκε χρηστότητα· ἀνεῖλε πικρίαν, ἔθηκεν εὖσπλαγχνίαν· ἐξέτεμε κακίαν καὶ βλασφημίαν, ἐφύτευσε συγγνώμην· τὸ γὰρ, **Χαριζόμενοι ἑαυτοῖς**, τοῦτο ἐστίν. συγγνωμικοὶ, φησὶ, γίνεσθε. μείζων γὰρ αὕτη ἢ χάρις τῆς ἐν τοῖς χρήμασιν. ὁ μὲν γὰρ χρήματα ἀφιεῖς τῷ δανεισαμένῳ παρ' αὐτοῦ, καινὸν μὲν ἐργάζεται ἔργον καὶ θαυμαστὸν, πλὴν ἀλλὰ μέχρι τοῦ σώματος ἢ χάρις, εἰ καὶ ἑαυτῷ τὴν ἀμοιβὴν ἐν τοῖς πνευματικοῖς καὶ τοῖς κατὰ ψυχὴν ἀποδίδωσι δώροις· ὁ δὲ ἁμαρτήματα χαρισάμενος, τὴν τε ψυχὴν ὠφέλησε τὴν ἑαυτοῦ, καὶ τὴν ἐκείνου τοῦ τῆς συγγνώμης τυχόντος· οὐ γὰρ ἑαυτὸν μόνον τούτῳ τῷ τρόπῳ, ἀλλὰ κάκεῖνον ἐπιεικέστερον ἐποίησεν. οὐ γὰρ οὕτως ἐπεξερχόμενοι τοῖς ἠδίκηκόσιν ἡμᾶς, ὡς συγχωροῦντες δάκνομεν αὐτῶν τὰς ψυχὰς, ἐντρέποντες καὶ δυσωποῦντες. ἐκείνους μὲν γὰρ οὔτε ἡμᾶς αὐτούς, οὔτε ἐκείνους ὠνήσαμεν, ἀλλ' ἀμφοτέρους ἐβλάψαμεν, αὐτοὶ τε τὸ ἀνταπόδομα διώξαντες κατὰ τοὺς παρὰ Ἰουδαίοις ἄρχοντας, καὶ τὸν ἐν ἐκείνοις ἐκκαύσαντες θυμόν· ἂν δὲ ἐπιεικεία τὴν ἀδικίαν ἀμειψώμεθα, πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ὀργὴν ἐκλύσαντες, ἐκαθίσταμεν παρ' αὐτῷ δικαστήριον ἡμῖν φέρον τὰς ψήφους, καταδικάζον αὐτὸν χαλεπότερον ἢ ἡμεῖς. καταγνώσεται γὰρ αὐτοῦ καὶ καταψηφιεῖται, καὶ πᾶσαν ζητήσῃ πρόφασιν, δι' ἧς ἀποτίσῃ τὸ δανεισθὲν τῆς μακροθυμίας μέρος μετὰ πλείονος τοῦ μέτρου,

εἰδὼς ἂν μὲν τὸ ἴσον ἀποδῶ, καὶ οὕτως ἡλάττωται, τῷ μὴ αὐτὸς ἄρξασθαι, ἀλλὰ τῷ παρ' ἡμῶν τὸ ὑπόδειγμα λαβεῖν ἕλαττον φέρων. σπουδάσει τοίνυν ὑπερβαλέσθαι τῷ μέτρῳ, ἵνα τὴν ἐλάττωσιν, ἣν ἐκ τοῦ δεύτερος ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν ἀνταπόδοσιν ὑπέμεινε, τῇ τῆς ἀντιδόσεως ὑπερβολῇ κατακρύψει, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ χρόνου γενομένην αὐτῷ ἐλάττωσιν τοῦ προτέρου παθόντος κακῶς, ταύτην ἀπὸ τῆς καθ' ὑπερβολὴν ἐπιεικείας κοινὴν ἐργάσεται. οἱ γὰρ ἄνθρωποι, ὅταν εὐγνώμονες ᾖσιν, οὐχ οὕτως ἐπὶ τοῖς κακοῖς, ὥς ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς, οἷς ἂν εὖ ἀσχωσὶ παρὰ τῶν ἡδικομένων, στένουσι. τὸ μὲν γὰρ κακίας, τὸ δὲ καὶ ὀνειδῶς καὶ γέλωτος μεστὸν, τὸν εὖ παθόντα μὴ ἀντευποιεῖν. τοῦτο μὲν γὰρ ἔπαινον ἔχει καὶ κρότους παρὰ πάντων καὶ εὐφημίας, τὸ κακῶς παθόντα μὴ ἀντεπεξελθεῖν. διὰ τοῦτο μάλιστα τοῦτω δάκνονται. ὥστε, εἰ βούλει ἀμύνασθαι, τοῦτω ἀμύνου τῷ τρόπῳ· κακοῖς ἀγαθὰ ἀνταπόδος, ἵνα αὐτὸν καὶ ὀφειλέτην καταστήσης, καὶ νικῆσης νίκην θαυμαστήν. ἔπαθες κακῶς; ποιήσον καλῶς, οὕτως ἀμύνου τὸν ἐχθρόν. ἂν μὲν γὰρ ἐπεξέλθῃς, ὁμοίως καὶ σὲ κάκεῖνον ἅπαντες μέμφονται· ἂν δὲ ἐνέγκῃς, ἐτέρως σε μὲν κροτήσουσι καὶ θαυμάσονται, ἐκεῖνον δὲ κατηγορήσουσι.

2.17.3 γ'.

Τί δὲ ἐχθρῷ γένοιτο ἂν μείζον τοῦ τὸν ἐχθρόν ἰδεῖν παρὰ πάντων θαυμαζόμενον καὶ κροτούμενον; τί ἐχθρῷ πικρότερον τοῦ ἑαυτὸν θεάσασθαι παρὰ πάντων ὑβριζόμενον ἐπ' ὅψει τοῦ ἐχθροῦ; ἐὰν αὐτὸν ἀμύνῃ, καὶ κατεγνώσθῃς ἴσως, καὶ σὺ μόνος ἡμύνῃς· ἂν δὲ ἀφῇς, ἀντὶ σοῦ πάντες ἀμυνοῦνται αὐτόν· ὅπερ τοῦ παθεῖν κακῶς χαλεπώτερον, τὸ τὸν ἐχθρόν τοσοῦτους τοὺς ἀμύνοντας ἔχειν. ἂν ἀνοίξῃς σὺ τὸ στόμα, ἐκεῖνοι σιγήσονται· ἂν δὲ σιγήσῃς, οὐκέτι ἐνὶ στόματι, ἀλλὰ μυρίοις τοῖς τῶν ἄλλων αὐτὸν βάλλεις, καὶ μᾶλλον ἀμύνῃ. καὶ σοὶ μὲν ὑβρίζοντι πολλοὶ καὶ ἐγκαλοῦσιν· ἐροῦσι γὰρ τοῦ πάθους εἶναι τὰ ῥήματα· ὅταν δὲ ὁ μὴδὲν ἡδικομένος οὕτως αὐτὸν πλύνῃ ταῖς ὕβρεσι, τότε μάλιστα καθαρὰ πάσης ὑποψίας ἢ ἄμυνα. ὅταν γὰρ οἱ μὴδὲν παθόντες δεινὸν, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς σῆς ἐπιεικείας ὥς ἡδικομένοι συναλγῶσι καὶ συμπάσχωσι, πάσης ὑποψίας καθαρὰ αὕτη ἡ ἐκδικία. τί οὖν, ἂν μὴδεις ἀμύνῃται; φησὶν. οὐκ ἔστιν εἶναι λιθίνους ἀνθρώπους, ὥς τοσαύτην φιλοσοφίαν ὀρῶντας μὴ θαυμάσαι· κἂν μὴ τότε ἀμύνωσιν, ὕστερον ὁμως ἐν καταστάσει γενόμενοι, τοῦτο ἐργάσσονται, σκώπτοντες ἐκεῖνον καὶ λοιδοροῦντες. κἂν ἕτερος δὲ μὴδεις θαυμάσῃ, αὐτὸς σε ἐκεῖνος πάντως θαυμάσεται, κἂν μὴ λέγῃ. ἢ γὰρ τοῦ καλοῦ κρίσις ἡμῖν, κἂν εἰς αὐτὸ τῆς κακίας τὸ βάραθρον ἔλθωμεν, ἀδέκαστος καθέστηκεν, οὐ παρακλινομένη. ἢ διὰ τί τὸν Κύριον ἡμῶν οἶε τὸν Χριστὸν ταῦτα λέγειν, Ἐάν τις σε ῥαπίσῃ εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην; οὐκ ἐπειδὴ ὅσῳ ἂν τις μακρόθυμος γένηται, τοσοῦτω μᾶλλον καὶ ἑαυτὸν κάκεῖνον ὠφέλησεν ὠφέλειαν τὴν μεγίστην; διὰ τοῦτο στρέφειν καὶ τὴν ἄλλην προσέταξεν, ἵνα ἐμπλήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ θυμουμένου. τίς γὰρ οὕτω θηρίον ἐστίν, ὥς μὴ ἐντραπῆναι λοιπόν; οἱ κύνες λέγονται τοῦτο ποιεῖν· κἂν γὰρ ὑλακτῆσωσι, καὶ ἐπέλθωσί τι, ὁ δὲ ὑπτιον ῥίψας ἑαυτὸν μὴδὲν ἐργάσεται, τὸν θυμὸν ἅπαντα ἔσβεσεν. εἰ τοίνυν ἐκεῖνοι τὸν παθεῖν παρ' αὐτοῖς κακῶς ἔτοιμον δυσωποῦνται, πολλῷ μᾶλλον τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος λογικώτερον. ἀλλὰ γὰρ ἄξιον τὸ μικρὸν ἔμπροσθεν εἰς μνήμην ἐλθόν, καὶ εἰς μαρτυρίαν ἐλकुσθὲν, μὴ παριδεῖν. τί δὴ τοῦτό ἐστιν; ἐλέγομεν περὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἀρχόντων τῶν παρ' αὐτοῖς, ὅτι ἐνεκαλοῦντο ὥς διώκοντες ἀνταπόδομα, καίτοι τοῦτο ὁ νόμος αὐτοῖς ἐπέτρεπεν· **Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος**· ἀλλ' οὐχ ἵνα τοὺς ἀλλήλων ἐξορύττωσιν ὀφθαλμοὺς, ἀλλ' ἵνα φόβῳ τοῦ παθεῖν τὴν τοῦ ποιεῖν ἄδειαν ἐπισχόντες, μήτε ἐργάζωνται τι κακὸν ἐτέρους, μήτε πάσχωσιν αὐτοὶ παρ' ἐτέρων. διὰ τοῦτο εἶπεν· **Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ**, ἵνα τὰς ἐκεῖνου δῆσῃ χεῖρας, οὐχ ἵνα τὰς σὰς ἀντεξαγάγῃ, οὐχ ἵνα τῶν σῶν ὀφθαλμῶν ἀπείρξῃ τὴν βλάβην μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τοὺς ἐκεῖνου διατηρήσῃ σώους. ἀλλ' ὅπερ ἐζήτουν, τίνας ἐνεκεν συγκεχωρημένης ἀμύνης ἐνεκαλοῦντο οἱ τῷ πράγματι κεχρημένοι; τί ποτε τοῦτό ἐστι; τὸ μνησικάκον ἐνταῦθα φησιν. εὐθέως μὲν γὰρ τὸν παθόντα δρᾶσαι συγχωρεῖ, ὅπερ ἔφην, κατέχων ἐκεῖνον· μνησικακεῖν δὲ οὐκέτι ἀφίησιν· οὐκέτι γὰρ τὸ πρᾶγμα ἐστὶ τοῦ θυμοῦ, οὐδὲ τῆς ζεοῦσης ὀργῆς, ἀλλὰ πονηρίας μεμελετημένης. συγγινώσκει δὲ ὁ Θεὸς τοῖς ἀπὸ τῆς ἐπιπείρας ἴσως συναρπασθεῖσι, καὶ ἐπὶ τὴν ἄμυναν ὠρμηκόσι· διὸ λέγει, **Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ**· καὶ πάλιν, **Ὁδοὶ μνησικάκων εἰς θάνατον**. εἰ δὲ ἔνθα ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ πηροῦν ἐξῆν, τοσαύτη κεῖται τιμωρία τοῖς μνησικάκοις, πόσῳ μᾶλλον τοῖς καὶ παρέχειν ἑαυτοὺς πρὸς τὸ παθεῖν κακῶς κελευσθεῖσι; μὴ τοίνυν ὦμεν μνησικάκοι, ἀλλὰ σβέσωμεν τὴν ὀργὴν, ἵνα τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῶμεν. **Ἦ γὰρ μέτρῳ μετρεῖτε**, φησὶν, **ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν, καὶ ἐν ᾧ κρίματι κρίνετε, κριθήσεσθε**. Γινώμεθα οὖν περὶ τοὺς ὁμοδούλους

φιλόανθρωποι, συμπαθεῖς, ὅπως ἂν καὶ τὰς ἐν τῷ παρόντι βίῳ διαφύγωμεν παγίδας, καὶ κατὰ τὴν μέλλουσαν ἡμέραν τῆς παρ' αὐτοῦ τύχωμεν συγγνώμης, χάριτι καὶ φιланθρωπία, καὶ τὰ ἐξῆς.

2.18 Ὁμιλία ΙΖ΄.

Γίνεσθε δὲ εἰς ἀλλήλους χρηστοὶ, εὖσπλαγχοι, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ ὁ Θεὸς ἐν Χριστῷ ἐχαρίσατο ὑμῖν. Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητὰ, καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας.

2.18.1 α΄.

¹ Τὰ παρελθόντα τῶν μελλόντων πλείονα ἔχει τὴν ἰσχύν, καὶ δοκεῖ θαυμαστότερα εἶναι καὶ πιστότερα. ² διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἀπὸ τῶν ὑπεργμένων ἤδη ποιεῖται τὴν παράκλησιν· ἐκεῖνα μὲν γὰρ τοῦ Χριστοῦ ἔνεκεν μείζονα ἔχει τὴν ἰσχύν. ³ τὸ γὰρ εἰπεῖν, Ἄφες, καὶ ἀφεθήσεται σοι, κἂν μὴ ἀφήτε, οὐ μὴ ἀφεθήσεται ὑμῖν, πρὸς μὲν φιλοσόφους ἄνδρας λεγόμενον καὶ τοῖς μέλλουσι πιστεύοντας, μέγα δύναται· ὁ δὲ Παῦλος οὐκ ἀπὸ τούτων ἐντρέπει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ὑπεργμένων. ⁴ Ἐκεῖνον μὲν γὰρ ἔστι κόλασιν φυγεῖν, τούτῳ δὲ ἀγαθοῦ τινος μετασχεῖν. ⁵ τὸν Χριστὸν, φησὶ, μιμῆ. ⁶ ἄρκεῖ τοῦτο μόνον εἰς παράκλησιν ἀρετῆς, τὸ τὸν Θεὸν μιμεῖσθαι· τοῦτο μείζον ἐκείνου, ὅτι **Ἀνατέλλει τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους.** ⁷ οὐ γὰρ ἀπλῶς, ὅτι τὸν Θεὸν μιμούμεθα, εἶπεν, ἀλλ' ὅτι ἐν οἷς αὐτοὶ εὖ πάσχομεν, πατέρων σπλάγχνα πρὸς ἀλλήλους ἡμᾶς ἔχειν βούλεται· σπλάγχνα γὰρ ταῦτα λέγεται ἡ φιλανθρωπία καὶ οἱ οἰκτιρμοί. ⁸ ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐνὶ ἀνθρώπους ὄντας μήτε λυπεῖν μήτε λυπεῖσθαι, δεύτερον εὖρε φάρμακον, ὥστε ἀλλήλοις χαρίζεσθαι· **Χαριζόμενοι, φησὶν, ἑαυτοῖς.** ⁹ καίτοι οὐδὲν ἴσον· σὺ μὲν γὰρ ἂν χάριση, πάλιν σοι χαριεῖται ἐκεῖνος, Θεῷ δὲ οὐδὲν ἐχαρίσω. ¹⁰ καὶ σὺ μὲν τῷ ὁμοδούλῳ, ὁ δὲ Θεὸς τῷ δούλῳ καὶ τῷ ἐχθρῷ καὶ τῷ μισοῦντι αὐτόν. ¹¹ καθὼς καὶ ὁ Θεός, φησὶν, ἐν Χριστῷ ἐχαρίσατο ἡμῖν. ¹² μέγα καὶ τοῦτο ἔχει αἰνίγμα· ὁ δὲ λέγει, τοῦτο ἐστίν· οὐχ ἀπλῶς ἀκινδύνως ἐχαρίσατο, φησὶν, ἀλλὰ μετὰ τοῦ κινδύνου τοῦ Υἱοῦ. ¹³ ἵνα γὰρ σοι συγγνῶ, τὸν Υἱὸν ἔθυσσε· σὺ δὲ πολλάκις καὶ ἀκίνδυνον καὶ ἀδάπανον ὁρῶν τὴν συγχώρησιν, οὐ ποιῇ. ¹⁴ **Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητὰ, καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας.** ¹⁵ ἵνα μὴ νομίσης ἀνάγκης εἶναι τὸ πρᾶγμα, ἄκουσον πῶς οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ὅτι **Ἐαυτὸν παρέδωκεν**, εἶπεν· ὥσει ἔλεγεν· ἐχθρὸν ὄντα σε ὁ Δεσπότης ἠγάπησεν, ἀγάπησον σὺ τὸν φίλον· μᾶλλον δὲ οὐδὲ οὕτω δυνήσῃ, πλὴν ἀλλ' ὡς δύνασαι. ¹⁶ βαβαί! τί ταύτης τῆς φωνῆς μακαριώτερον γένοιτ' ἂν; ¹⁷ κἂν βασιλείαν εἴπῃς, κἂν ὁτιοῦν, οὐδὲν ἴσον. ¹⁸ τὸν Θεὸν μιμῆ, τῷ Θεῷ ἐξομοιοῦσαι, ὅταν συγχωρήσῃς ἐκείνῳ. ¹⁹ μᾶλλον ἀμαρτήματα δεῖ συγχωρεῖν, ἢ χρήματα. ²⁰ χρήματα μὲν γὰρ ἐὰν συγχωρήσῃς, οὐκ ἐμιμήσω τὸν Θεόν· ἀμαρτήματα δὲ ἐὰν συγχωρήσῃς, τὸν Θεὸν μιμῆ. ²¹ πλὴν πῶς δυνήσῃ λέγειν, Πένης εἰμὶ, καὶ οὐ δύναμαι συγχωρῆσαι, ὅταν καὶ ἂ δύνασαι συγχωρῆσαι, μὴ συγχωρήσῃς, καὶ ἐνταῦθα ζημίαν ἡγῇ, οὐχὶ πλοῦτον μᾶλλον, οὐχὶ περιουσίαν, οὐχὶ εὐπορίαν; ²² **Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ.** ²³ ἴδου καὶ ἄλλη παράκλησις εὐγενεστέρα. ²⁴ **Ὡς τέκνα ἀγαπητὰ,** φησὶν. ἔχετε καὶ ἄλλην ἀνάγκην τοῦ μιμεῖσθαι αὐτόν, οὐ τῷ παθεῖν εὖ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ τέκνα γενέσθαι. ²⁵ **Ὡς τέκνα ἀγαπητά.** ²⁶ ἐπειδὴ γὰρ οὐ πάντες υἱοὶ τοὺς πατέρας μιμοῦνται, ἀλλ' οἱ ἀγαπητοὶ, διὰ τοῦτο φησὶν· **Ὡς τέκνα ἀγαπητά. Περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ.** ²⁷ ἴδου πάντων ἡ ὑπόθεσις· οὐκοῦν ταύτης οὐσης, οὐ θυμὸς, οὐκ ὀργή, οὐ κραυγὴ, οὐ βλασφημία, ἀλλὰ πάντα ἀνήρηται. ²⁸ διὸ ὕστερον τὸ κεφάλαιον τίθησι. ²⁹ πόθεν ἐγένου τέκνον; ἐπειδὴ συνεχωρήθη σοι. ³⁰ ἀπὸ τῆς ὑποθέσεως, ἀφ' ἧς τοσαύτης ἡξιώθης τιμῆς, ἀπὸ τῆς αὐτῆς καὶ τῷ πλησίον συγχώρησον. ³¹ εἰπέ δὴ μοι, εἴ τίς σε δεσμώντην ὄντα, καὶ μυρίων ὑπεύθυνον κακῶν, ἡγαγεν ἐπὶ τὰ βασίλεια· μᾶλλον δὲ τοῦτο ἀφῶμεν· εἴ τίς σε πυρέττοντα καὶ ψυχορραγοῦντα ὠφέλησε φαρμάκῳ τινί, ἄρα οὐκ ἂν αὐτόν πάντων προϋτίμησας, καὶ αὐτὸ τοῦνομα τοῦ φαρμάκου; εἰ γὰρ καιροὺς καὶ τόπους, δι' ὧν ὠφελοῦμεθα, οὕτως ἔχομεν ὡς τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς, πολλῷ μᾶλλον αὐτὰ τὰ πράγματα. ³² ἐραστὴς ἔσο τῆς ἀγάπης· δι' αὐτῆς γὰρ ἐσώθης, δι' αὐτῆς υἱὸς γέγονας· κἂν ἕτερον δυνήθῃς σῶσαι, οὐχὶ τῷ αὐτῷ χρήσῃ φαρμάκῳ, καὶ παραινέσεις πᾶσι τὸ, Ἄφετε, ἵνα ἀφεθῇ ὑμῖν; ³³ εὐγνωμόνων ψυχῶν τοῦτο, τὸ οὕτω προτρέπεσθαι, καὶ ἐλευθέρων καὶ εὐγενῶν. ³⁴ **Καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς,** φησὶ. ³⁵ σὺ τῶν φίλων φείδῃ, ἐκεῖνος τῶν ἐχθρῶν· οὐκοῦν πολλῷ μείζον τὸ παρὰ τοῦ Δεσπότης γινόμενον. ³⁶ τὸ γὰρ, **Καθὼς**, πῶς σώζεται; ³⁷ ἢ δήλον ὅτι, ἐὰν τοὺς ἐχθροὺς εὖ ποιῶμεν. ³⁸ **Καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας.** ³⁹ ὁρᾷς τὸ ὑπὲρ

ἐχθρῶν παθεῖν, ὅτι ὁσμη εὐωδίας ἐστὶ, καὶ θυσία εὐπρόσδεκτος; ⁴⁰ κὰν ἀποθάνης, τότε ἔση θυσία· τοῦτο μιμήσασθαι ἐστὶ τὸν Θεόν. ⁴¹ **Πορνεία δὲ καὶ πᾶσα ἀκαθαρσία, ἢ πλεονεξία, μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, καθὼς πρέπει ἁγίοις.**

⁴² Εἶπε περὶ τοῦ πικροῦ πάθους τοῦ θυμοῦ· ἦλθεν ἐπὶ τὸ ἥττον κακόν. ⁴³ ὅτι γὰρ ἥττον κακὸν ἢ ἐπιθυμία, ἄκουε καὶ ἐν τῷ νόμῳ Μωϋσέως λέγοντος πρῶτον, **Οὐ φονεύσεις**, ὅπερ ἐστὶ τοῦ θυμοῦ, καὶ τότε, **Οὐ μοιχεύσεις**, ὅπερ ἐστὶ τῆς ἐπιθυμίας. ⁴⁴ καθάπερ γὰρ ἡ πικρία καὶ ἡ κραυγὴ καὶ πᾶσα κακία καὶ βλασφημία, καὶ ὅσα τοιαῦτα, τοῦ θυμώδους ἐστίν· οὕτω καὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ πορνεία, ἀκαθαρσία, πλεονεξία· τῷ γὰρ αὐτῷ χρημάτων ἐρῶμεν, καὶ σωμάτων. ⁴⁵ ἀλλ' ὥσπερ ἐκεῖ τὴν κραυγὴν περιεῖλεν, ὄχημα οὖσαν τῆς ὀργῆς, οὕτω νῦν τὴν αἰσχρολογίαν καὶ εὐτραπελίαν ὄχημα οὖσαν τῆς πορνείας. ⁴⁶ **Καὶ αἰσχροῦ γὰρ, φησὶ, καὶ μωρολογία, ἢ εὐτραπेलία, τὰ οὐκ ἀνήκοντα, ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία.** ⁴⁷ μὴ εἴπῃς ἀστεῖα μὴδ' αἰσχροὰ, μὴδὲ πράξεις, καὶ κατασβέσεις τὴν φλόγα. ⁴⁸ **Μηδὲ ὀνομαζέσθω**, φησὶν, ἐν ὑμῖν· τουτέστι, μηδαμοῦ μηδὲ φαινέσθω. ⁴⁹ τοῦτο καὶ Κορινθίοις γράφων ἔλεγεν· **Ὅλως ἀκούεται ἐν ὑμῖν πορνεία.** ⁵⁰ τουτέστι, πάντες καθαροὶ γένεσθε. ⁵¹ οἱ γὰρ λόγοι τῶν πραγμάτων εἰσὶν ὁδοί. ⁵² εἶτα ἵνα μὴ δόξη φορτικός τις εἶναι καὶ βαρὺς, καὶ εὐτραπελίαν ἐκκόπτων, ἐπήγαγε καὶ τὴν αἰτίαν, εἰπὼν, **Τὰ μὴ ἀνήκοντα**, τὰ οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, φησὶν, **ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία.**

2.18.2 β'.

¹ Τί ὠφελεῖ τὸ ἀστεῖον εἰπεῖν; γέλωτα ἐκίνησας μόνον. ² εἰπέ μοι, ὁ σκυτοτόμος ἐργάζεται τί ποτε τῶν οὐκ ἀνηκόντων εἰς τὴν αὐτοῦ τέχνην; ἢ κτήσεται τι τοιοῦτον ὄργανον; ³ οὐδαμῶς· τὰ γὰρ οὐκ ἐν χρεῖα οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. ⁴ μηδεὶς ἔστω λόγος ἀργός· ἀπὸ γὰρ τοῦ ἀργοῦ καὶ εἰς ἀτόπους καταπίπτομεν. ⁵ οὐ διαχύσεως ὁ παρὼν καιρὸς, ἀλλὰ πένθους, θλίψεων καὶ ὀδυρμῶν· σὺ δὲ εὐτραπελεύη; ⁶ τίς ἀθλητῆς εἰς τὸ στάδιον εἰσελθὼν, καὶ τὴν ἀγωνίαν ἀφείς τὴν πρὸς τὸν ἀντίδικον, ἀστεῖα φθέγγεται; ⁷ ἐφέστηκεν ὁ διάβολος, περιέρχεται ὠρυσόμενος τοῦ ἀρπάσαι, πάντα κινεῖ καὶ πάντα στρέφει κατὰ τῆς σῆς κεφαλῆς, καὶ μηχανᾶται τῆς καλιᾶς σε ἐκβαλεῖν, τρίζει τοὺς ὀδόντας, βρυχᾶται, πῦρ πνεῖ κατὰ τῆς σωτηρίας τῆς σῆς· καὶ σὺ κάθησαι ἀστεῖα λέγων, καὶ μωρολογῶν, καὶ τὰ μὴ ἀνήκοντα φθεγγόμενος; ⁸ οὐκοῦν καλῶς αὐτοῦ περιγενέσθαι δυνήσῃ; παίζομεν, ἀγαπητοί. βούλει μαθεῖν τῶν ἁγίων τὴν διαγωγὴν; ⁹ ἄκουε Παύλου λέγοντος· **Τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν οὐκ ἐπαυσάμην μετὰ δακρύνων νουθετῶν ἓνα ἕκαστον ὑμῶν.** ¹⁰ εἰ δὲ ὑπὲρ Μιλησίων καὶ Ἐφεσίων τοσαύτη ἐχρήσατο σπουδῇ, οὐχὶ ἀστεῖα λέγων, ἀλλὰ μετὰ δακρύνων τὴν νουθεσίαν εἰσφέρων, τί περὶ τῶν ἄλλων εἴποι τις ἄν; ἄκουε δὲ καὶ Κορινθίοις τί φησιν· ¹¹ **Ἐκ πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδίας ἔγραψα ὑμῖν διὰ πολλῶν δακρύνων· καὶ πάλιν· Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;** ¹² ἄκουε δὲ αὐτοῦ καὶ ἀλλαχοῦ λέγοντος, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ὡς εἰπεῖν, ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ κόσμου ἐπιθυμοῦντος· **Καὶ γὰρ ἡμεῖς οἱ ὄντες ἐν τῷ σκῆνει, στενάζομεν.** ¹³ σὺ δὲ γελαῖς καὶ παίζεις; πολέμου καιρὸς, καὶ σὺ τὰ τῶν χορευόντων μεταχειρίζῃ; ¹⁴ οὐχ ὁρᾷς τῶν πολεμούντων τὰ πρόσωπα, πῶς εἰσι σκυθρωπὰ, πῶς συνηγμένα, ὀφρὺς γὰρ παρ' αὐτοῖς φοβερά καὶ φρίκης γέμουσα. ¹⁵ ὁρᾷς ὄμμα αὐστηρὸν, καρδίαν διεγερμένην καὶ πηδῶσαν καὶ ἀλλομένην, συνηγμένον νοῦν, τρέμοντα καὶ ἀγωνιῶντα, πολλὴν τὴν εὐταξίαν, πολλὴν τὴν εὐρυθμίαν, πολλὴν τὴν σιγὴν ἐν τοῖς στρατοπέδοις· οὐ λέγω, ὥστε αἰσchrὸν ῥῆμα μὴ εἰπεῖν, ἀλλὰ μηδὲ ἀπλῶς φθέγγασθαι. ¹⁶ εἰ γὰρ πρὸς αἰσθητοὺς ἔχοντες πολεμίους ἐκεῖνοι, καὶ οὐδὲν ἀπὸ λόγων βλαπτόμενοι, τοσαύτη κέχρηται σιγῇ, σὺ, ὁ καὶ ἐν λόγοις ἔχων τὸν πόλεμον, καὶ τὸ πλεον τοῦ πολέμου, τοῦτό σοι τὸ μέρος ἔαυτο γυμνόν; ¹⁷ ἢ ἀγνοεῖς, ὅτι τὰ πλείονα ἐντεῦθεν ἐπιβουλεύομεθα; ¹⁸ παίζεις καὶ τρυφᾷς, καὶ ἀστεῖα λέγεις, καὶ γέλωτα κινεῖς, καὶ οὐδὲν ἡγῇ τὸ πρᾶγμα; πόσαι ἀπὸ ἀστειολογιῶν ἐπιορκίαι, πόσαι βλάβαι, πόσαι αἰσχρολογίαι! ¹⁹ ἀλλ' οὐ τοιαῦτα ἐστὶ τὰ ἀστεῖα, φησὶν. ²⁰ ἀλλ' ἄκουε ὅτι πᾶσαν εὐτραπελίαν ἐξέβαλε. ²¹ πολέμου καιρὸς νῦν καὶ μάχης, ἀγρυπνίας καὶ φυλακῆς, ὀπλίσεως καὶ παρατάξεως· οὐδένα τόπον ἐνταῦθα ὁ τοῦ γέλωτος ἂν ἔχοι καιρός· τοῦ γὰρ κόσμου οὗτός ἐστιν. ²² ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· **Ὁ κόσμος χαρήσεται, ὑμεῖς δὲ λυπηθήσεσθε.** ²³ ὁ Χριστὸς ἐσταυρώθη διὰ τὰ σὰ κακὰ, σὺ δὲ γελαῖς; ²⁴ ἐκεῖνος ἐρραπίσθη, καὶ τοσαῦτα ἔπαθε διὰ τὴν σὴν συμφορὰν καὶ τὸν καταλαβόντα σε χειμῶνα· σὺ δὲ τρυφᾷς; ²⁵ καὶ πῶς οὐ μᾶλλον αὐτὸν παροξύνεις; ²⁶ ἀλλ' ἐπειδὴ τισιν ἀδιάφορον εἶναι τὸ πρᾶγμα δοκεῖ, ὃ καὶ δυσφύλακτόν ἐστι, φέρε, μικρὰ περὶ τούτου διαλεχθῶμεν, ὅσον ἐστὶ κακὸν διδάξαντες. ²⁷ καὶ γὰρ τοῦτο τοῦ διαβόλου ἔργον ἐστὶ, τὸ ποιεῖν τῶν ἀδιαφόρων καταφρονεῖν. ²⁸ πρῶτον μὲν οὖν εἰ καὶ ἀδιάφορον ἦν, οὐδὲ οὕτως ἐχρῆν αὐτοῦ καταφρονεῖν, εἰδότα ὅτι τὰ μεγάλα ἀπὸ τούτου τίκτεται κακὰ καὶ αὖξεται, καὶ εἰς πορνείαν τελευτᾷ

πολλάκις· ὅτι δὲ οὐδὲ ἀδιάφορόν ἐστιν, ἐκεῖθεν δηλόν. ²⁹ ἴδωμεν οὖν πόθεν τίκεται· μᾶλλον δὲ ἴδωμεν ὅποιον εἶναι δεῖ τὸν ἅγιον, ἥμερον, πρᾶον, πενθοῦντα, θρηνοῦντα, τεθλιμμένον. ³⁰ ὁ τοίνυν τὰ εὐτράπελα λέγων, οὐχ ἅγιος· κἂν Ἑλλήν ἦ, καταγέλαστος ὁ τοιοῦτος· τοῖς ἐν τῇ σκηνῇ ταῦτα ἐφεῖται μόνοις. ³¹ ἔνθα αἰσχροτής, ἐκεῖ καὶ εὐτραπελία. ³² ἔνθα γέλως ἄκαιρος, ἐκεῖ καὶ εὐτραπελία. ³³ ἄκουε τοῦ Προφήτου λέγοντος· **Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν φόβῳ, καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ.** ³⁴ ἡ εὐτραπελία μαλακὴν ποιεῖ τὴν ψυχὴν, ῥάθυμον, ἀναπεπτωκυῖαν· αὕτη καὶ ὕβρεις πολλάκις ὠδινε, καὶ πολέμους ποιεῖ.

2.18.3 γ'.

Τί δέ; ὅλως οὐχὶ ἐν ἀνδράσι γέγονας; οὐκοῦν κατάργησον τὰ τοῦ νηπίου. ἀλλὰ τὸν μὲν οἰκέτην τὸν σὸν ἐν ἀγορᾷ οὐκ ἀξιοῖς εἰπεῖν τι τῶν ἀσυμφόρων· σὺ δὲ τοῦ Θεοῦ λέγων οἰκέτης εἶναι, ἐν ἀγορᾷ ἀστεῖα φθέγγῃ; ἀγαπητὸν τὴν νήφουσιν ψυχὴν μὴ κλαπῆναι· τὴν δὲ διακεχυμένην τίς οὐχ αἰρήσει; αὕτη ἑαυτῇ περιπαρήσεται, καὶ οὐ δεήσεται τῆς τοῦ διαβόλου ἐπιβουλῆς καὶ ἐπηρείας. ἵνα δὲ καὶ μάθῃς, ὅρα καὶ αὐτὸ τοῦνομα· εὐτράπελος λέγεται ὁ ποικίλος, ὁ παντοδαπός, ὁ ἄστατος, ὁ εὐκολος, ὁ πάντα γινόμενος· τοῦτο δὲ πόρρω τῶν τῇ πέτρᾳ δουλευόντων. ταχέως τρέπεται ὁ τοιοῦτος καὶ μεθίσταται· δεῖ γὰρ αὐτὸν καὶ σχῆμα καὶ ῥῆμα καὶ γέλωτα καὶ βάδισιν καὶ πάντα μιμεῖσθαι· καὶ σκώμματα δὲ ἐπινοεῖν χρὴ τὸν τοιοῦτον· δεῖ γὰρ αὐτῷ καὶ τούτου. πόρρω δὲ τοῦτο Χριστιανοῦ, τὸ κωμωδεῖν. καὶ ἀνάγκη τὸν εὐτραπελευόμενον ἔχθρας ἀναδέχεσθαι περιττὰς τῶν εἰκῇ σκωπτομένων, ἅν τε παρῶσιν, ἅν τε ἀπόντες ἀκούσωσιν. εἰ καλὸν τὸ πρᾶγμα, τί τοῖς μίμοις ἀφίεται; μῖμος γίνῃ, καὶ οὐκ αἰσχύνῃ; διὰ τί ταῖς ἐλευθέραις ὑμῶν οὐκ ἐπιτρέπετε τοῦτο ποιεῖν; οὐχὶ ἥθους τίθεσθε ἀσέμνου, καὶ οὐ σῶφρονος τὸ πρᾶγμα; μεγάλα κακὰ ἐν ψυχῇ εὐτραπελευομένη οἰκεῖ, μεγάλη διάχυσις καὶ ἐρημία· κέχνηεν ἡ ἁρμονία, σεσάθρωται ἡ οἰκοδομή, ὁ φόβος ἐξώριστα, εὐλάβεια ἀπέστη. γλῶσσαν ἔχεις, οὐχ ἵνα ἕτερον κωμωδήσῃς, ἀλλ' ἵνα εὐχαριστήσῃς τῷ Θεῷ. οὐχ ὁρᾷς τοὺς λεγομένους γελωτοποιούς, τοὺς κόρδακας; οὗτοί εἰσιν οἱ εὐτράπελοι. ἐξορίσατε, παρακαλῶ, τῶν ὑμετέρων ψυχῶν τὴν ἄχαριν ταύτην χάριν· παρασίτων τὸ πρᾶγμα, μίμων, ὀρχηστῶν, γυναικῶν πορνῶν· πόρρω ψυχῆς ἐλευθέρας, πόρρω εὐγενοῦς, καὶ δούλων πόρρω. εἴ τις ἄτιμος, εἴ τις αἰσchrός, οὗτος καὶ εὐτράπελος. πολλοῖς δὲ καὶ ἀρετὴ τὸ πρᾶγμα εἶναι δοκεῖ· καὶ γὰρ τοῦτο πένθους ἄξιον. ὥσπερ ἡ ἐπιθυμία κατὰ μικρὸν εἰς πορνείαν ἐξώκειλεν· οὕτω καὶ τὸ εὐτράπελον ἐπίχαρι εἶναι δοκεῖ, οὐδὲν δὲ τούτου ἄχαρι μᾶλλον. ἄκουε γὰρ τῆς Γραφῆς λεγούσης· **Πρὸ βροντῆς κατασπεύδει ἀστραπὴ, καὶ πρὸ αἰσχυνηροῦ προελεύσεται χάρις.** οὐδὲν δὲ τοῦ εὐτραπέλου ἀναισχυντότερον. ὥστε οὐ χάριτος αὐτοῦ γέμει τὸ στόμα, ἀλλ' ὀδύνης. ἐξορίσωμεν τοῦτο τὸ ἔθος τῶν τραπεζῶν. εἰσὶ δὲ τινες, οἱ καὶ τοὺς πένητας τοῦτο διδάσκουσιν. ὦ τῆς ἀτοπίας! τοὺς ἐν θλίψεσιν εὐτραπελεύεσθαι ποιοῦσι. ποῦ γὰρ οὐκ ἔστι τοῦτο τὸ νόσημα λοιπόν; ἤδη καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰσηκται, ἤδη καὶ τῶν Γραφῶν ἤφατο. εἶπω τι ἵνα δείξω τὴν ὑπερβολὴν τοῦ κακοῦ; αἰσχύνομαι μὲν, πλην ἀλλ' ὅμως ἐρῶ· βούλομαι γὰρ δεῖξαι οἷς προῆλθε τὸ κακόν, ἵνα μὴ δόξω μικρολογεῖν καὶ περὶ μικροῦ τινος ὑμῖν διαλέγεσθαι, ἵνα κἂν οὕτως ἀποστήσῃς δυνηθῇ τῆς πλάνης ὑμᾶς. καὶ μὴ μέ τις οἰέσθω πλάττειν, ἀλλ' ἄπερ ἤκουσα ἐρῶ. ἔτυχέ τις ὢν παρά τινι τῶν ἐπὶ γνώσει μέγα φρονούντων· καὶ οἶδα μὲν γέλωτα κινήσων, πλην ἀλλ' ὅμως ἐρῶ· καὶ τοῦ πίνακος παρατεθέντος, ἔλεγε· δράξασθε, παιδία, μὴ ποτε ὀργισθῇ κοιλία. καὶ πάλιν ἕτεροί φασιν· οὐαὶ σοι, μαμμωνᾶ, καὶ τῷ μὴ ἔχοντί σε. καὶ πολλὰ τοιαῦτα ἄτοπα ἡ εὐτραπελία ἐπεισήγαγεν, ὡς ὅταν λέγωσιν· ἄρτι οὐκ ἔστι γένεσις; καὶ τοῦτο λέγω τοῦ αἰσχροῦ ἥθους δεικνύων τὴν ἀτοπίαν· ψυχῆς γὰρ ἐρήμου εὐλαβείας ταυτὶ τὰ ῥήματα. ἄρ' οὐχὶ σκηπτῶν ἄξια ταῦτα; καὶ πολλὰ ἀπὸ τούτων καὶ ἕτερα τοιαῦτα λεγόμενα εὗροι τις ἄν. διὸ, παρακαλῶ, πάντοθεν τοῦτο ἐξορίσαντες τὸ ἔθος, ἐκεῖνα φθεγγώμεθα, ἃ ἡμῖν ἀρμόττει· καὶ μὴ τὰ ἅγια στόματα τὰ τῶν ἀτίμων καὶ αἰσchrῶν φθεγγέσθω ῥήματα. τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνης καὶ ἀνομία; τίς δὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; Ἀγαπητὸν γὰρ, πάντων τῶν ἀτόπων ἑαυτοὺς ἀποστήσαντας, δυνηθῆναι τῶν ἐπηγγελμένων τυχεῖν ἀγαθῶν, μὴτι γε τοσαῦτα ἐπισυρομένους, καὶ τὸ ἀκριβὲς τῆς διανοίας διὰ τῶν τοσούτων λυμαινομένους. Ὁ γὰρ εὐτραπελευόμενος κακῆγορος ἔσται ταχέως· ὁ δὲ κακῆγορος καὶ μυρία ἑαυτῷ ἐπισωρεύει ἕτερα κακά. Ταῦτα δὲ οὖν τὰ δύο τῆς ψυχῆς εἶδη ῥυθμίσαντες, καὶ ὑποζεύξαντες τῷ λογισμῷ, καθάπερ ἵππους εὐηνίους, τὴν τε ἐπιθυμίαν, καὶ τὸν θυμὸν, οὕτως ἐπιστήσωμεν τὸν νοῦν ἡνίοχον, ἵνα καὶ τὸ βραβεῖον λάβωμεν τῆς ἄνω κλήσεως· οὗ γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

2.19 Ὁμιλία ΙΗ΄.

Τοῦτο γάρ ἴστε γινώσκοντες, ὅτι πᾶς πόρνος, ἢ ἀκάθαρτος, ἢ πλεονέκτης, ὅς ἐστιν εἰδωλο λάτρης, οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ. Μηδεὶς ὑμᾶς ἀπατάτω κενοῖς λόγοις· διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας.

2.19.1 α΄.

Ἦσαν, ὡς ἔοικε, τινὲς καὶ ἐπὶ τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων οἱ τὰς χεῖρας ἐκλύοντες τοῦ λαοῦ, καὶ τὸ παρὰ τοῦ Ἰεζεκιὴλ εἰρημένον εἰς ἔργον ἄγοντες, μᾶλλον δὲ τὰ τῶν ψευδοπροφητῶν ποιοῦντες, οἱ δρακὸς κριθῶν ἐκφραυλίζοντες τὸν Θεὸν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ αὐτοῦ· ὃ δὴ καὶ νῦν οἶμαι παρὰ τινων γίνεσθαι. ὅταν οὖν εἴπωμεν, ὅτι ὁ μωρὸν καλέσας τὸν ἀδελφόν, εἰς γέενναν ἀπέρχεται, ἄλλοι φασί· ναί, ὁ μωρὸν καλέσας τὸν ἀδελφόν εἰς γέενναν ἀπέρχεται; οὐχί, φησί· καὶ ὅταν εἴπωμεν, ὅτι ὁ πλεονέκτης εἰδωολάτρης ἐστὶ, καὶ τοῦτο πάλιν ἐκφραυλίζουσι, λέγοντες ὑπερβολῆς εἶναι τὸ ῥῆμα· καὶ πάσας οὕτω τὰς ἐντολὰς ἐξευτελίζουσι. τούτους οὖν αἰνιττόμενος ὁ μακάριος Παῦλος, καὶ τότε ἔγραφεν Ἐφεσίοις, οὕτω λέγων· **Τοῦτο γάρ ἴστε γινώσκοντες, ὅτι πᾶς πόρνος, ἢ ἀκάθαρτος, ἢ πλεονέκτης, ὅς ἐστιν εἰδωολάτρης, οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ.** εἶτα ἐπάγει· **Μηδεὶς ὑμᾶς ἀπατάτω κενοῖς λόγοις.** κενοὶ εἰσιν οὗτοι οἱ λόγοι, οἱ πρὸς καιρὸν χάριν ἔχοντες, καὶ οὐδαμῶς ἐπὶ τῶν ἔργων δεικνύμενοι· ἀπάτη γὰρ τὸ πρᾶγμα ἐστὶ. **Διὰ ταῦτα ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας.** διὰ τὴν πορνείαν, φησί, διὰ τὴν πλεονεξίαν, διὰ τὴν ἀκαθαρσίαν, ἢ καὶ διὰ ταῦτα καὶ διὰ τὴν ἀπάτην, ἐπειδὴ εἰσιν ἀπατεῶνες, υἱοὺς ἀπειθείας, τοὺς σφόδρα ἀπειθεῖς, τοὺς αὐτῷ ἀπειθοῦντας καλεῖ. **Μὴ οὖν γίνεσθε συμμέτοχοι αὐτῶν.** Ἦτε γάρ ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν Κυρίῳ. ὅρα πῶς συνετῶς προέτρεψε· πρῶτον ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καὶ μηδένα ἀδικεῖτε· εἶτα πάλιν ἀπὸ τῆς κολάσεως καὶ τῆς γέεννης· **Ἦτε γάρ ποτε σκότος, φησί, νῦν δὲ φῶς ἐν Κυρίῳ.** ὅπερ λέγει καὶ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῇ· **Τίνα οὖν καρπὸν εἶχετε τότε, ἐφ’ οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε;** καὶ ἀναμιμνήσκει αὐτοὺς τῆς προτέρας κακίας· τουτέστιν, ἐννοήσαντες τί ἦτέ ποτε ὑμεῖς, καὶ τί γέγονατε νῦν, μὴ παλινδρομήτε πρὸς τὴν προτέραν κακίαν, μηδὲ ἐνυβρίζετε τοῦ Θεοῦ τὴν χάριν. **Ἦτέ ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν Κυρίῳ·** οὐκ ἀπὸ τῆς ὑμετέρας, φησὶν, ἀρετῆς, ἀλλὰ διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος τοῦτο ὑμῖν ὑπῆρξε· τουτέστι, καὶ ὑμεῖς τῶν αὐτῶν ἄξιοι ἦτέ ποτε, ἀλλ’ οὐκέτι. **ὥς τέκνα τοίνυν φωτὸς περιπατεῖτε. Τί δὴ ἐστὶ, Τέκνα φωτὸς,** ἐπάγει ἐξῆς· **ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ Πνεύματος ἐν πάσῃ δικαιοσύνῃ καὶ ἀγαθωσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ. Δοκιμάζοντες τί ἐστὶν εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ.** **Ἐν πάσῃ, φησὶν, ἀγαθωσύνῃ.** τοῦτο πρὸς τοὺς ὀργιζομένους, πρὸς τοὺς πικρούς· **Καὶ δικαιοσύνη**· τοῦτο πρὸς τοὺς πλεονεκτοῦντας· **Καὶ ἀληθεία**· τοῦτο πρὸς τὴν ψευδὴ ἡδονήν. οὐκ ἐκεῖνα ἃ εἶπον, φησὶν, ἀλλὰ τὰ ἐναντία. **Ἐν πάσῃ,** τουτέστι, καρπὸν δεῖ πνευματικὸν ἐπιδείκνυσθαι ἐν πᾶσι. **Δοκιμάζοντες τί ἐστὶ τὸ εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ.** ἅρα παιδικῆς ἐκεῖνα διανοίας καὶ ἀτελοῦς. **Καὶ μὴ συγκοινωνεῖτε, φησὶ, τοῖς ἔργοις τοῖς ἀκάρποις τοῦ σκότους, μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγχετε· τὰ γὰρ κρυφῇ γινόμενα ὑπ’ αὐτῶν, αἰσχρόν ἐστὶ καὶ λέγειν.** **Τὰ δὲ πάντα, ἐλεγχόμενα ὑπὸ τοῦ φωτὸς, φανεροῦνται.** εἶπεν, **ὅτι Φῶς ἐστε·** τὸ δὲ φῶς ἐλέγχει τὰ ἐν σκότει γινόμενα. ὥστε ἂν ἦτε ὑμεῖς, φησὶν, ἐνάρετοι καὶ θαυμαστοὶ, λαθεῖν οὐ δυνήσονται οἱ πονηροί. καθάπερ γὰρ λύχνου κειμένου πάντες φωτίζονται, καὶ ὁ ληστής οὐκ ἂν ἐπεισέλθοι· οὕτω τοῦ φωτὸς ὑμῶν λάμποντος, ἀλώσονται οἱ πονηροὶ ἐλεγχόμενοι. **Ἄρα διελέγχειν δεῖ.** Πῶς οὖν φησι, **Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῇτε;** ἐλέγχειν εἶπεν, οὐ κατακρίνειν, τουτέστι, παιδεύειν· καὶ, **Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῇτε,** περὶ τῶν ἐλαχίστων ἁμαρτημάτων εἶπεν. ἀμέλει καὶ ἐπήγαγε· **Τί βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σφὶ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς;** ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ὥσπερ τὸ τραῦμα, ἕως ἂν ἐμφωλεύῃ καλυπτόμενον ἄνωθεν, καὶ διὰ βάθους τρέχῃ, οὐδεμιᾶς ἀπολαύει τῆς ἐπιμελείας· οὕτω καὶ ἁμαρτία, ἕως μὲν ἂν κρύπτηται, καθάπερ ἐν σκότῳ μετὰ ἀδείας τολμᾶται πολλῆς· ἐπειδὰν δὲ φανερωθῇ, γίνεται φῶς· οὐχὶ αὕτη ἡ ἁμαρτία· πῶς γάρ; ἀλλ’ ὁ ἐργασάμενος. ὅταν γὰρ εἰς μέσον ἐνεχθῇ, ὅταν νουθετηθῇ, ὅταν μετανοήσῃ, ὅταν ἀφέσεως τύχῃ, οὐχὶ ἐξεκάθαρος αὐτοῦ τὸ σκότος; οὐχὶ τότε ἐθεράπευσας αὐτοῦ τὸ τραῦμα; οὐχὶ τὴν ἀκαρπίαν ἐξεκαλέσω πρὸς καρπόν; ἢ τοῦτό φησιν, ἢ ἐκεῖνο, ὅτι Ὁ μὲν ὑμέτερος βίος φανερὸς ὢν, φῶς ἐστὶν· οὐδεὶς γὰρ τὸν ἄληπτον κρύπτει βίον· τὰ δὲ κρυπτόμενα, διὰ τὸ ἐσκοτίσθαι κρύπτεται. διὸ λέγει· **Ἑγείραι, ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφάσει σοι ὁ Χριστός.** καθεύδοντα καὶ νεκρὸν, τὸν ἐν ἁμαρτίαις φησί· καὶ γὰρ δυσωδίας πνεῖ, ὡς ὁ νεκρὸς, καὶ ἀνενέργητός ἐστιν, ὡς ὁ καθεύδων, καὶ οὐδὲν ὁρᾷ, ὡς ἐκεῖνος, ἀλλ’ ὄνειρώττει καὶ φαντάζεται. οἱ μὲν, **Ἐπιφάσεις, φασὶ, τοῦ Χριστοῦ·** οἱ δὲ, **Ἐπιφάσει σοι ὁ Χριστός·**

μᾶλλον δὲ τοῦτό ἐστι. ἀπόστηθι τῆς ἀμαρτίας, καὶ δυνήσῃ τὸν Χριστὸν ἰδεῖν. **ὁ γὰρ τὰ φαῦλα πράσσων, μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς·** ὁ τοίνυν μὴ πράττων, ἔρχεται.

2.19.2 β΄.

ἀλλ’ οὐ περὶ τῶν ἀπίστων τοῦτο μόνον φησί· πολλοὶ γὰρ τῶν πιστῶν οὐδὲν ἤττον τῶν ἀπίστων τῆς κακίας ἔχονται· εἰσὶ δὲ, οἱ καὶ πολλῶ μᾶλλον. διὸ καὶ πρὸς τούτους ἀναγκαῖον εἰπεῖν· **Ἔγειραι, ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφάσει σοι ὁ Χριστός.** πρὸς τούτους ἀρμόζει καὶ τοῦτο εἰπεῖν· **Ὁ Θεὸς οὐκ ἔστι νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων.** εἰ τοίνυν οὐκ ἔστι νεκρῶν, ζήσωμεν. τινὲς δὲ ὑπερβολὴν εἶναι φασι τὸ, ὁ πλεονέκτης εἰδωολάτρης ἐστίν. ἀλλ’ οὐκ ἔστιν ὑπερβολῆς τὸ ῥῆμα, ἀλλὰ ἀληθείας. πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; ὅτι ἀφίσταται ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ὁ πλεονέκτης, καθάπερ ὁ εἰδωολάτρης. καὶ ἵνα μὴ νομίσης ἀπλῶς εἰρησθαι, ἀπόφασίς ἐστι τοῦ Χριστοῦ λέγουσα· **Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν, καὶ μαμμωνᾷ.** οἱ μαμμωνᾷ δουλεύοντες, ἐξέβαλον ἑαυτοὺς τῆς τοῦ Θεοῦ δουλείας· οἱ δὲ ἀρνησάμενοι αὐτοῦ τὴν δεσποτείαν, καὶ χρυσῶ δουλεύοντες ἀψύχῳ, εὐδῆλον ὅτι εἰδωολάτραι εἰσίν. ἀλλ’ οὐκ ἐποίησα, φησὶν, εἰδωλον, οὐδὲ ἔστησα βωμὸν, οὐδὲ κατέθυσα πρόβατα, οὐδὲ οἶνον ἐπέσπεισα, ἀλλ’ εἰς ἐκκλησίαν εἰσῆλθον, καὶ χεῖρας ἀνέτεινα τῷ μονογενεῖ τοῦ Θεοῦ Παιδί, καὶ μυστηρίων μετέχῳ, καὶ εὐχῆς κοινωνῶ, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ὧν προσῆκε τὸν Χριστιανόν. πῶς οὖν, φησὶν, εἰδῶλα προσκυνῶ; τοῦτο μὲν οὖν αὐτὸ καὶ τὸ θαυμαστότατόν ἐστιν, ὅτι πεῖραν λαβὼν καὶ γευσάμενος τῆς φιланθρωπίας τοῦ Θεοῦ, καὶ ἰδὼν ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος, τὸν μὲν χρηστὸν εἶσας, τὸν δὲ ὦμόν τυράννον κατεδέξω, καὶ προσποιῇ μὲν τούτῳ δουλεύειν, τῇ δὲ ἀληθείᾳ τῷ σκληρῷ ζυγῷ καὶ χαλεπῷ τῆς φιλαργυρίας σαυτὸν ὑπέβαλες. οὐπω μοι σὸν εἶπας κατόρθωμα, ἀλλὰ τὰ δῶρα τοῦ Δεσπότη. εἰπέ γάρ μοι, παρακαλῶ, τὸν στρατιώτην πόθεν κρίνομεν; ὅταν δορυφορῇ τὸν βασιλέα καὶ παρ’ αὐτοῦ τρέφηται καὶ καλῆται αὐτοῦ, ἢ ὅταν τὰ ἐκείνου οὐ φρονῇ, ἀλλὰ προσποιῆται μὲν εἶναι μετ’ ἐκείνου καὶ τὰ ἐκείνου θεραπεύειν, τὰ δὲ τῶν πολεμίων πράγματα αἰρῇ; εὐδῆλον ὅτι τὸν βασιλέα δορυφορῶν. διὰ τοῦτο καὶ χαλεπωτέρας κολάσεως ἄξιος, ἢ τῆς τοῦ βασιλέως δουλείας ἑαυτὸν ἀπορρήξας, καὶ τοῖς ἐχθροῖς προστεθείς. καὶ σὺ τοίνυν ὑβρίζεις τὸν Θεὸν καθάπερ εἰδωολάτρης, οὐχ ἐνὶ στόματι τῷ σῷ, ἀλλὰ μυρίοις τοῖς ἡδικημένοις. ἀλλ’ εἰδωολάτρης, φησὶν, οὐκ ἔστιν. ὅταν οὖν λέγωσιν οἱ Ἕλληνες, ὁ Χριστιανὸς ὁ πλεονέκτης, τότε οὐκ αὐτὸς μόνος ὑβρίζει δι’ ὧν πράττει, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἡδικημένους ἀναγκάζει πολλάκις τοῦτο λέγειν· εἰ δὲ μὴ λέγουσι, τοῦτο τῆς ἐκείνων εὐλαβείας λογιστέον. ἢ οὐχ ὀρῶμεν τὰ πράγματα οὕτω γινόμενα; ὁ εἰδωολάτρης, τί ἄλλο; ἢ οὐχὶ καὶ αὐτὸς πάθη προσκυνεῖ πολλάκις, μὴ τοῦ πάθους κρατῶν; οἷόν τι λέγω· ὅταν εἰπώμεν, ὅτι εἰδῶλα προσκυνεῖ, Οὐ, φησὶν, ἀλλὰ τὴν Ἀφροδίτην, ἀλλὰ τὸν Ἄρην. κἂν εἰπώμεν, Τίς αὕτη ἡ Ἀφροδίτη; οἱ σεμνότεροι αὐτῶν φασιν· ἡ ἡδονή· καὶ τίς ὁ Ἄρης; ὁ θυμός. οὕτω καὶ σὺ τὸν μαμμωνᾶν. ἂν εἰπώμεν, τίς ὁ μαμμωνᾶς; ἡ πλεονεξία. καὶ σὺ ταύτην προσκυνεῖς; Οὐ προσκυνῶ, φησὶ. διὰ τί; ὅτι οὐ κάμπτεται σαυτόν; ἀλλὰ νῦν πολλῶ μᾶλλον προσκυνεῖς διὰ τῶν ἔργων καὶ τῶν πραγμάτων· αὕτη γὰρ μείζων ἢ προσκύνησις. καὶ ἵνα μάθης, θέα ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, τίνες μᾶλλον αὐτὸν προσκυνοῦσιν, οἱ ἀπλῶς ἐστῶτες ἐν ταῖς προσευχαῖς, ἢ οἱ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιοῦντες; εὐδῆλον ὅτι οὗτοι. οὕτω καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ μαμμωνᾶ, οἱ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιοῦντες, μᾶλλον αὐτὸν προσκυνοῦσι. καίτοι ἐκεῖνοι τὰ πάθη προσκυνοῦντες, πολλάκις ἐκτός εἰσι τῶν παθῶν· ἴδοι γὰρ ἂν τις τὸν τοῦ Ἄρεος θεραπευτὴν, τοῦ θυμοῦ κρατοῦντα πολλάκις· ἐπὶ δὲ σοῦ οὐκέτι τοῦτο, ἀλλὰ τῷ πάθει καταδουλοῖς σαυτόν. ἀλλ’ οὐ σφάζεις πρόβατα; ἀλλ’ ἀνθρώπους, καὶ ψυχὰς λογικὰς, τὰς μὲν λιμῶ, τὰς δὲ βλασφημίαις. οὐδὲν ταύτης τῆς θυσίας βακχικώτερον. τίς εἶδε ψυχὰς σφαζομένας ποτέ; ἐπάρατος ὁ τῆς πλεονεξίας βωμός. παρὰ γὰρ τοῦτον τῶν εἰδώλων ἂν ἔλθῃς βωμὸν, ὅψει αἰγείων καὶ βοείων αἱμάτων ὄζοντα· παρὰ δὲ τὸν τῆς πλεονεξίας βωμὸν ἂν ἔλθῃς, αἱμάτων ἀνθρωπίνων ὅψει χαλεπὸν ἀποπνέοντα· ἂν παραστῇς ἐνταῦθα, οὐ θεάσῃ πτερὰ καιόμενα ὀρνίθων, οὐδὲ κνίσσαν καὶ καπνὸν ἀναδιδόμενον, ἀλλὰ σώματα ἀνθρώπων ἀπολλύμενα. οἱ μὲν γὰρ εἰς κρημνοὺς ἑαυτοὺς ἔρριψαν, οἱ δὲ βρόχον ἤψαν, οἱ δὲ ξίφος διήλασαν διὰ τοῦ λαιμοῦ. εἶδες θυσίας ὡμὰς καὶ ἀπανθρώπους; βούλει τούτων χαλεπωτέρας ἰδεῖν; ἐγὼ σοι δείξω, οὐκέτι σώματα ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ψυχὰς ἀνθρώπων κατασφαττομένας ἐκεῖ. καὶ γὰρ ἔστι ψυχὴν σφάττεσθαι σφαγῇ τῇ προσηκούσῃ ψυχῇ· ὥσπερ γὰρ ἔστι σώματος θάνατος, οὕτω καὶ ψυχῆς· **Ψυχὴ γὰρ ἡ ἀμαρτάνουσα, φησὶν, αὐτὴ καὶ ἀποθανεῖται.** οὐ τοιοῦτος, οἷος ὁ τοῦ σώματος θάνατος, ἀλλὰ πολλῶ χαλεπώτερος ὁ τῆς ψυχῆς. οὗτος μὲν γὰρ ὁ σωματικὸς θάνατος διαλύσας ἀπ’ ἀλλήλων τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, τὸ μὲν πολλῶν φροντίδων καὶ πόνων ἀνέπαυσε, τὴν δὲ εἰς φανερόν χῶρον παρέπεμψε· εἶτα τῷ χρόνῳ διαλυθὲν καὶ ἀπορρεῦσαν, πάλιν συνάγεται μετὰ ἀφθαρσίας, καὶ τὴν οἰκείαν ἀπολαμβάνει ψυχὴν.

2.19.3 γ'.

Οὗτος μὲν οὖν τοιοῦτος· ὁ δὲ τῆς ψυχῆς φρικτὸς καὶ φοβερός. οὐ γὰρ ἐὰν διαλυθῇ, καθάπερ τὸ σῶμα αὐτὴν παραπέμπει, ἀλλὰ καταδεθεῖσαν πάλιν ἀφθάρτῳ σώματι, εἰς τὸ πῦρ ἐμβιβάζει τὸ ἄσβεστον. οὗτος τοίνυν ἐστὶν ὁ ψυχῆς θάνατος. ὥσπερ οὖν ἐστὶ ψυχῆς θάνατος, οὕτω καὶ σφαγὴ ψυχῆς. τί σώματος σφαγὴ; τὸ νεκρωθῆναι, καὶ τῆς ἐνεργείας ἀπορραγῆναι τῆς κατὰ ψυχὴν. τί ἐστὶ ψυχῆς σφαγὴ; καὶ αὐτὸ νέκρωσις. τί δὲ νέκρωσις ψυχῆς; ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα τότε νεκροῦται, ὅταν ἔρημον αὐτὸ καταλίπη τῆς οἰκείας ἐνεργείας ἢ ψυχῇ· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ τότε νεκροῦται, ὅταν ἔρημον αὐτὴν καταλίπη τῆς οἰκείας ἐνεργείας τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. αὗται μάλιστα αἱ σφαγαὶ παρὰ τῷ βωμῷ τῆς πλεονεξίας εἰσὶν· οὐ κορέννυνται, οὐδὲ ἴστανται μέχρι τοῦ αἵματος τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἂν μὴ καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν καταθύσῃ, οὐκ ἐμπίπλαται ὁ τῆς πλεονεξίας βωμὸς, ἂν μὴ ἀμφοτέρων τὰς ψυχὰς δέξῃται, τοῦ τε θύοντος, τοῦ τε θυομένου. τὸν γὰρ θύοντα πρῶτον ἀνάγκη τυθῆναι, καὶ οὕτω θύει, καὶ ὁ νεκρὸς θύει τὸν τέως ζῶντα. ὅταν γὰρ εἴπη βλάσφημα, ὅταν λοιδορῇται, ὅταν δυσχεραίνει, οὐχὶ αἱ πληγαὶ αὗται τῆς ψυχῆς εἰσιν ἀνίατοι; εἶδες ὅτι οὐχ ὑπερβολῆς τὸ ῥῆμά ἐστι;

Βούλει καὶ ἕτερον ἀκοῦσαι, καὶ μαθεῖν πῶς εἰδωλολατρεία ἢ πλεονεξία, καὶ χαλεπώτερον εἰδωλολατρείας; οἱ εἰδωολάτραι τοῖς τοῦ Θεοῦ κτίσμασι προσκυνοῦσι· καὶ ἐσεβάσθησαν γὰρ, φησί, καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα· σὺ δὲ τῷ κτίσματι τῷ σαυτοῦ προσκυνεῖς. ὁ γὰρ Θεὸς πλεονεξίαν οὐκ ἐδημιούργησεν, ἀλλ' ἢ τῆς σῆς ἀπληστίας ἐπεξεῦρεν ἀμετρία. καὶ θεὰ μανίαν καὶ γέλωτα. οἱ τὰ εἰδωλα προσκυνοῦντες, καὶ τιμῶσιν αὐτὰ ἃ προσκυνοῦσι· κἂν εἴπη τις κακῶς, κἂν λοιδορήσῃται, προΐστανται· σὺ δὲ καθάπερ ὑπὸ τινος μέθης πρᾶγμα προσκυνεῖς, ὃ οὐ μόνον κατηγορίας οὐκ ἀπήλλακται, ἀλλὰ καὶ ἀσεβείας ἐστὶ μεστόν. ὥστε μᾶλλον αὐτῶν χεῖριστος εἶ· οὐ γὰρ ἂν ἔχοις ἀπολογίαν εἰπεῖν, ὅτι οὐ κακόν. εἰ καὶ τὰ μάλιστα κἀκεῖνοί εἰσιν ἀναπολόγητοι, ἀλλὰ σὺ πολλῷ μᾶλλον μυριάκις πλεονεξίας κατηγορῶν, καὶ τοὺς θεραπεύοντας αὐτὴν καὶ δουλεύοντας καὶ πειθομένους ἅπαντας κακίζων. εἰ δὲ βούλεσθε, ἐξετάσωμεν πόθεν ἐπεισῆλθεν ἡ εἰδωλολατρεία. λέγει τις σοφὸς ἀνὴρ, ὅτι πλούσιός τις ἄνθρωπος ἄωρφ πένθει τρυχόμενος υἱοῦ, καὶ παραμυθίαν οὐδεμίαν ἔχων τοῦ πένθους, ταύτη παραμυθούμενος τὸ πάθος, εἰκόνα ἄψυχον τοῦ τετελευτηκότος ποιήσας, καὶ διὰ παντὸς εἰς αὐτὴν ἐνορῶν, ἐδόκει τὸν ἀπελθόντα ἔχειν διὰ τῆς εἰκόνης. κόλακες δὲ τινες ἄνθρωποι, ὧν ὁ Θεὸς ἡ κοιλία, θεραπεύοντες εἰς τὴν ἐκείνου τιμὴν τὴν εἰκόνα, τὸ ἔθος εἰς εἰδωλολατρείαν προήγαγον. οὐκοῦν ἀπὸ ἀσθενείας ἐπεισῆλθη ψυχῆς, ἀπὸ συνηθείας ἀλόγου, ἀπὸ ἀμετρίας. ἡ δὲ πλεονεξία οὐχ οὕτως· ἀπὸ ἀσθενοῦς μὲν γὰρ καὶ αὕτη ψυχῆς, πλὴν ἀλλ' ἀπὸ χείρονος· οὐκ ἀπέβαλέ τις υἱὸν, οὐδὲ πένθους παραμυθίαν ζητῶν, οὐδὲ ὑπὸ κολάκων ἐξελκόμενος· ἀλλὰ πῶς; Ἐγὼ πρὸς ὑμᾶς ἐρῶ. ὁ Κάϊν τὸν Θεὸν ἐπλεονέκτησεν· ἃ γὰρ ἐκεῖνφ δοθῆναι ἐχρῆν, παρ' ἑαυτῷ κατασχὼν, ἅπερ αὐτὸν ἔχειν ἔδει, ταῦτα ἐκεῖνφ προσήνεγκε, καὶ τὸ κακὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἤρξατο. εἰ γὰρ ἡμεῖς τοῦ Θεοῦ ἐσμεν, πολλῷ μᾶλλον τὰ πρωτεῖα τῶν κτημάτων τῶν ἡμετέρων. πάλιν εἰς γυναῖκας ἀπὸ πλεονεξίας ἡ ὁρμὴ γέγονεν· εἶδον τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐξεκυλίσθησαν πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν· ἀπὸ τούτων πάλιν εἰς χρήματα. τὸ γὰρ πλεόν ἔχειν θέλει τοῦ πλησίον ἐν τοῖς βιωτικοῖς, οὐδαμόθεν ἄλλοθεν γίνεται, ἀλλ' ἢ ἐκ τοῦ ψυγῆναι τὴν ἀγάπην· τὸ πλεόν ἔχειν θέλει οὐκ ἀλλαχόθεν γίνεται, ἀλλ' ἢ ἐξ ἀπονοίας καὶ μισανθρωπίας καὶ ὑπεροψίας. οὐχ ὁρᾷς τὴν γῆν ὅση ἐστὶ; πῶς πολλῷ μείζων τῆς χρείας ἐστὶν ὁ ἀὴρ, ὁ οὐρανός; Ἵνα γὰρ σου τὴν πλεονεξίαν σβέσῃ ὁ Θεός, εἰς τοσοῦτον μέτρον τὰ κτίσματα ἐξήγαγε· σὺ δὲ ἀρπάζεις καὶ οὕτω, καὶ ἀκούεις ὅτι εἰδωλολατρεία ἢ πλεονεξία, καὶ οὐδὲ οὕτω φρίττεῖς; κληρονομήσαι τὴν γῆν θέλεις; ἀλλ' οὐκ ἔχεις ἐν τῷ οὐρανῷ κληρονομίαν, ἵνα σαυτὸν ἀποστερήσῃς;

2.19.4 δ'.

Εἰπέ μοι, εἴ τίς σοι παρῆχεν ἐξουσίαν λαβεῖν ἅπαντα, ἄρα οὐκ ἂν ἠθέλησας; ἐνεστι νῦν, ἐὰν βούλῃ. καίτοι τινές φασιν, ὅτι ἀλγοῦσιν, ὅταν εἰς ἐτέρους τὸν κλῆρον παραπέμπωσι, καὶ ἐβούλοντο εἶναι κατεδηδοκότες αὐτὸν μᾶλλον, ἢ ἐτέρους ὁρᾶν κυρίου γενομένους. οὐδὲ ἐγὼ σε ταύτης ἀπαλλάττω τῆς ἀσθενείας· ἀσθενοῦς μὲν γὰρ καὶ τοῦτο ψυχῆς· πλὴν ἀλλ' ὅμως κἂν τοῦτο γινέσθω· ἐν ταῖς διαθήκαις τὸν Χριστὸν κατάλιπε κληρονόμον. ἔδει μὲν γὰρ ζῶντα· τοῦτο γὰρ προαιρέσεως ὁρθῆς ἦν· ἀλλ' ὅμως κἂν ὑπὸ τῆς ἀνάγκης γενοῦ φιλοτιμότερος. καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς διὰ τοῦτο προσέταξε διδόναι πένησιν, ἵνα ζῶντας ἡμᾶς φιλοσόφους ἐργάσῃται, ἵνα πείσῃ χρημάτων καταφρονεῖν, ἵνα ὑπερορᾶν διδάξῃ τῶν γηίνων. τοῦτο οὐκ ἐστὶ χρημάτων ὑπεροψία, τὸ τελευτῶντα καὶ οὐκ ὄντα κύριον τῷ δεῖνι παρέχειν καὶ τῷ δεῖνι· οὐκ ἐκ τῶν σῶν δίδως λοιπὸν, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς ἀνάγκης· τῷ θανάτῳ χάρις, οὐ σοί· τοῦτο οὐκ ἐστὶ φιλοστοργίας, ἀλλ' ἐπηρείας. πλὴν κἂν οὕτω γινέσθω, κἂν τότε λῦσον τὸ πάθος. ἐννόησον ὅσα ἤρπασας, ὅσα ἐπλεονέκτησας· πάντα ἀπόδος

τετραπλάσια· οὕτως ἀπολόγησαι τῷ Θεῷ. ἀλλ’ εἰσὶ τινες εἰς τοῦτο μανίας ἦκοντες καὶ πηρώσεως, οἱ οὐδὲ τότε συννοῶσι τὸ δέον· ἀλλ’ ὥσπερ σπουδάζοντες χαλεπώτερον ἑαυτοῖς ἐργάσασθαι τοῦ Θεοῦ τὸ κρίμα, οὕτως ἅπαντα πράττουσι. διὰ τοῦτο ὁ μακάριος οὗτος ἔλεγε γράφων· Ὡς τέκνα φωτὸς περιπατεῖτε. ὁ δὲ πλεονέκτης μάλιστα ἐν σκότῳ ζῇ καὶ σκότος πολὺ κατασκεδάζει πάντων. καὶ, Μὴ συγκοινωνῆτε, φησὶ, τοῖς ἔργοις τοῖς ἀκάριοις τοῦ σκότους, μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγχετε· τὰ γὰρ κρυφῇ γινόμενα ὑπ’ αὐτῶν, αἰσχρὸν ἐστὶ καὶ λέγειν. τὰ δὲ πάντα, ἐλεγχόμενα ὑπὸ τοῦ φωτὸς, φανεροῦνται.

Ἀκούσατε, παρακαλῶ, πάντες ὅσοι οὐ βούλεσθε εἰκὴ μισεῖσθαι. ἀρπάζει, καὶ οὐκ ἐλέγχεις; ἀλλὰ δέδοικας τὸ μῖσος. καίτοι οὐκ ἔστιν εἰκὴ μισεῖσθαι τοῦτο· ἀλλὰ δικαίως ἐλέγχεις, καὶ δέδοικας τὸ μῖσος; ἔλεγξον τὸν ἀδελφόν, ἀνάδεξαι ἔχθραν διὰ τὴν ἀγάπην τὴν εἰς τὸν Χριστόν, διὰ τὴν ἀγάπην τὴν εἰς αὐτόν· κώλυσον αὐτόν εἰς βάραθρον ἀπερχόμενον. τὸ γὰρ τραπέζης κοινωνῆσαι καὶ ῥημάτων χρηστῶν καὶ προσήσεως καὶ τρυφῆς, οὐ σφόδρα φιλίας ἐστὶ. τοιαῦτα τοῖς φίλοις ἡμῶν χαριζώμεθα δῶρα, ἵνα τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἐξέλκωμεν ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ· εἰς τὴν κάμινον κειμένους αὐτοὺς ὀρῶντες τῆς κακίας, ἀναστήσωμεν. ἀλλ’ οὐ διορθοῦνται, φησὶν. ἀλλὰ σὺ τὸ σαυτοῦ πρᾶξον, καὶ ἀπελογήσω τῷ Θεῷ. μὴ κρύψῃς τὸ τάλαντον· διὰ τοῦτο λόγον ἔχεις, διὰ τοῦτο γλῶσσαν καὶ στόμα, ἵνα διορθοῖς τὸν πλησίον. τὰ ἄλογα μόνον οὐ φροντίζει τοῦ πλησίον, οὐδὲ λόγον ἔχει τινὰ τῶν ἄλλων· σὺ δὲ πατέρα καλῶν τὸν Θεόν, καὶ ἀδελφὸν τὸν πλησίον ὀρῶν, αὐτὸν μυρία ποιοῦντα κακὰ, τὴν χάριν τὴν παρ’ ἐκείνου τῆς ὠφελείας αὐτοῦ προτίθῃς; μὴ, παρακαλῶ.

οὐδὲν οὕτω φιλίας τεκμήριον, ὥς τὸ μὴ περιορᾶν ἁμαρτάνοντας τοὺς ἀδελφούς. εἶδες ἐχθραίνοντας; διάλυσον. εἶδες πλεονεκτοῦντας; κώλυσον. εἶδες ἀδικουμένους; πρόστηθι· οὐκ ἐκείνοις, ἀλλὰ σαυτῷ προτέρῳ ἐχαρίσω. διὰ τοῦτο φίλοι ἐσμέν, ἵνα ἀλλήλους ὠφελῶμεν. ἄλλως ἀκούσεται παρὰ τοῦ φίλου, καὶ ἄλλως παρὰ τοῦ τυχόντος· τὸν τυχόντα ὑποπτέυσει ἴσως, καὶ τὸν διδάσκαλον ὁμοίως, τὸν δὲ φίλον οὐκέτι. τὰ γὰρ κρυφῇ γινόμενα, αἰσχρὸν ἐστὶ, φησὶ, καὶ λέγειν. Τὰ δὲ πάντα, ἐλεγχόμενα ὑπὸ τοῦ φωτὸς, φανεροῦνται. τί βούλεται ἐνταῦθα εἰπεῖν; τοῦτο λέγει, ὅτι τὰ μὲν τῶν ἁμαρτημάτων ἐνταῦθα λάθρα γίνεται, τὰ δὲ καὶ φανερώς· ἐκεῖ δὲ οὐχ οὕτως ἔσται· οὐδεὶς γὰρ ἐστὶν ὁ μὴ συνειδὼς ἑαυτῷ ἐπὶ ἁμαρτήματι. διὰ τοῦτό φησι· Τὰ δὲ πάντα, ἐλεγχόμενα ὑπὸ τοῦ φωτὸς, φανεροῦνται. τί οὖν; οὐ περὶ εἰδωλολατρείας, φησὶ, καὶ ἐνταῦθα τοῦτο εἴρηται; οὐχί, ἀλλὰ περὶ βίου καὶ ἁμαρτημάτων ἐστὶν ὁ λόγος. Πᾶν γὰρ τὸ φανερούμενον, φησὶ, φῶς ἐστὶ. διὸ, παρακαλῶ, μήτε ὑμεῖς ὀκνεῖτε ἐλέγχειν, μήτε δυσχεραίνετε ἐλεγχόμενοι. ἕως μὲν γὰρ ἂν ἐν σκότει πράττηται τι, μετὰ πλείονος πράττεται τῆς ἀδείας· ἐπειδὴ δὲ πολλοὺς ἔχη τοὺς μαρτυροῦντας τοῖς γινομένοις, φωτίζεται. διὸ μάλιστα πάντα πράττωμεν, ὥστε τὴν νέκρωσιν τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡμετέρων ἀποσοβεῖν, ὥστε τὸ σκότος σκεδάζειν, ὥστε τὸν ἥλιον ἐπισπάσασθαι τῆς δικαιοσύνης. ἂν γὰρ πολλοὶ ᾧσιν οἱ φωστῆρες, αὐτοῖς τε εὐκόλος ἔσται τῆς ἀρετῆς ἡ ὁδός, καὶ οἱ ἐν σκότει μᾶλλον ἀλώσονται, τοῦ φωτὸς ἐπιτεινομένου, κάκεῖνο ἀφανίζοντος. ἂν δὲ τοῦναντίον, δέος μὴ καὶ οὗτοι σβεσθῶσι, τῆς παχύτητος τῆς ἀπὸ τοῦ σκότους καὶ τῶν ἁμαρτημάτων κρατούσης τοῦ φωτὸς, καὶ ἀποσοβούσης αὐτοῦ τὸ διειδές. ὥς οὖν ἑαυτοὺς ὠφελοῦντες, οὕτω διακεώμεθα, ἵνα διὰ πάντων δόξαν ἀναπέμψωμεν τῷ φιланθρώπῳ Θεῷ, χάριτι καὶ φιλανθρωπία, καὶ τὰ ἐξῆς.

2.20 Ὅμιλία ΙΘ΄.

Βλέπετε οὖν ἀκριβῶς πῶς περιπατεῖτε, μὴ ὡς ἄσοφοι, ἀλλ’ ὡς σοφοί, ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσι. Διὰ τοῦτο μὴ γίνεσθε ἄφρονες, ἀλλὰ συνιέντες τί τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου.

2.20.1 α΄.

Ἔτι τὴν τῆς πικρίας ἐκκαθαρίζει ρίζαν, ἔτι τὴν ὑπόθεσιν τῆς ὀργῆς ἐκκόπτει. τί γὰρ φησι; βλέπετε ἀκριβῶς πῶς περιπατεῖτε. ἦδει τὸν Διδάσκαλον αὐτοῦ, ὅτι πέμπων τοὺς μαθητὰς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων, ἔτι ἐκέλευεν αὐτοὺς καὶ ὡς περιστερὰς εἶναι· καὶ ἀκέραιοι γὰρ, φησὶν, ἔσεσθε, ὥσει περιστεραί. ἔπει οὖν καὶ μεταξὺ λύκων ἦσαν, καὶ ἔτι προστεταγμένοι μὴ ἀμύνεσθαι, ἀλλὰ πάσχειν κακῶς, διὰ τοῦτο τῆς τοιαύτης ἐδέοντο παραινέσεως. καίτοι γε καὶ τὸ πρότερον ἱκανὸν ἦν αὐτοὺς εὐσθενεστέρους ποιῆσαι· ὅταν δὲ καὶ ἡ τῶν δύο προσθήκη ἦ, ἐννόησον τὴν ὑπερβολήν. ὅρα γοῦν καὶ πῶς αὐτοὺς ἐπιμελῶς ἀσφαλίζεται, λέγων· Βλέπετε πῶς περιπατεῖτε. ὁλόκληροι πόλεις πρὸς αὐτοὺς πόλεμον εἶχον, ἐπεισῆλθε καὶ εἰς τὰς οἰκίας οὗτος ὁ πόλεμος· πατήρ κατὰ υἱοῦ, υἱὸς κατὰ πατρός, μήτηρ κατὰ θυγατρός, θυγάτηρ κατὰ μητρὸς ἦσαν διεσπαρμένοι. τί οὖν; πόθεν αἱ διαιρέσεις αὗται; ἦκουσαν τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· Ὁ φιλὼν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. ἴν’ οὖν μὴ νομίσωσιν, ὅτι ἀπλῶς πολέμους εἰσάγει καὶ μάχας, ἐπειδὴ ἔμελλε μεγάλη τίκεσθαι ὀργή, εἰ καὶ αὐτοὶ ἔμελλον ἐπεξιέναι, τούτου χάριν λέγει· Βλέπετε πῶς ἀκριβῶς περιπατεῖτε.

τουτέστι, πλὴν τοῦ κηρύγματος, μηδαμόθεν ἄλλοθεν δῶτε λαβὴν τῆς ἔχθρας τῆς καθ' ὑμῶν· αὕτη μόνη τῆς ἔχθρας ὑπόθεσις ἔστω· μηδεὶς ὑμῖν ἕτερόν τι ἐγκαλείτω, ἀλλὰ καὶ τιμὴν καὶ ὑπακοὴν πᾶσαν ἐπιδείκνυσθε, ὅταν μηδὲν βλάβη τὸ κήρυγμα, ὅταν μηδὲν ἐμποδίῃ τὴν εὐσέβειαν. Ἀπόδοτε γὰρ, φησί, πᾶσι τὰς ὀφειλάς, τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον, τῷ τὸ τέλος, τὸ τέλος. ὅταν γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις ἴδωσιν ἡμᾶς ἐπιεικεῖς, ἐντραπήσονται. Μὴ ὡς ἄσοφοι, ἀλλ' ὡς σοφοί, ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν. οὐχὶ ποικίλους ἡμᾶς καὶ παντοδαποὺς εἶναι βουλούμενος ταῦτα παραινεῖ· ἀλλὰ τοῦτο ἐστὶν ὃ φησιν· οὐκ ἔστιν ὑμέτερος ὁ καιρὸς· νῦν πάροικοί ἐστε καὶ παρεπίδημοι καὶ ξένοι καὶ ἀλλότριον· μὴ ζητεῖτε τιμὰς, μὴ ζητεῖτε δόξαν, μὴ ζητεῖτε δυναστείαν, μηδὲ ἐκδίκησιν· πάντα φέρετε, καὶ τούτῳ τὸν καιρὸν ἐξαγοράζεσθε· πολλὰ κατέθεσθε, πᾶν ὃ τι ἂν θέλωσιν. ἄσφαδες τὸ εἰρημένον· φέρε οὖν, ἐπὶ ὑποδείγματος ποιήσω αὐτὸ φανερόν. ἐννόησόν μοι τινα οἰκίαν ἔχοντα λαμπράν, εἰτά τινας ἐπεισερχομένους ὥστε αὐτὸν ἀνελεῖν κακεῖνον πολλὰ διδόντα, καὶ ἐξαιρούμενον ἑαυτόν· τότε λέγομεν, ὅτι ἐξηγόρασεν ἑαυτόν. οὕτω καὶ σὺ οἰκίαν ἔχεις μεγάλην, καὶ πίστιν ἀληθῆ· ἐπέρχονται ὥστε λαβεῖν πάντα· δὸς ὅτιοῦν ἂν ἀπαιτήσῃ τις, μόνον τὸ κεφάλαιον διάσωσον, τὴν πίστιν λέγω. Αἱ γὰρ ἡμέραι, φησί, πονηραὶ εἰσι.

Τί πονηρία τῆς ἡμέρας; πονηρία τῆς ἡμέρας περὶ τὴν ἡμέραν ὀφείλει εἶναι. ἂν τί ἐστὶν ἐκάστῳ τῶν ἐν ἡμῖν πονηρὸν μάθῃς, γνώσῃ καὶ τί ἐστὶ πονηρία ἡμέρας. τί ἐστὶ πονηρία σώματος; νόσος. τί δὲ πονηρία ψυχῆς; κακία. τί ἐστὶ πονηρία ὕδατος; πικρία. καὶ ἐκάστου ἡ πονηρία ἡ φαυλότης ἐστὶ περὶ ἐκείνην τὴν φύσιν, ἥ ἐστὶ πονηρία. εἰ τοίνυν ἡ πονηρία περὶ τὴν ἡμέραν ἐστὶ, περὶ αὐτὴν τὴν ἡμέραν χρὴ εἶναι, περὶ τὰς ὥρας, περὶ τὸ φῶς. οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς φησιν· ἀρκετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς. ἀπὸ τούτου κακεῖνο γνωσόμεθα. πῶς οὖν ἡμέρας καλεῖ πονηράς; πῶς καιρὸν πονηρόν; οὐ τὴν οὐσίαν, οὐδὲ τὰ κτίσματα, ἀλλὰ διὰ τὰ ἐν αὐτοῖς γινόμενα· καθάπερ καὶ ἡμῖν ἔθος λέγειν· χαλεπὴν ἡμέραν διήγαγον καὶ κακὴν· καίτοι πῶς ἂν γένοιτο χαλεπὴ, ἀλλ' ἡ ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ συμβαινόντων; τὰ δὲ ἐν αὐτῇ συμβαίνοντα, ἐστὶν ἀγαθὰ μὲν, παρὰ Θεοῦ· κακὰ δὲ, παρὰ ἀνθρώπων πονηρῶν. ἄρα τῶν ἐν τοῖς καιροῖς συμβαινόντων πονηρῶν οἱ ἄνθρωποι δημιουργοί, καὶ διὰ τοῦτο καιροὶ πονηροὶ λέγονται. οὕτω καὶ ἡμεῖς καιροὺς πονηροὺς καλοῦμεν. Διὰ τοῦτο, φησί, μὴ γίνεσθε ἄφρονες, ἀλλὰ συνιέντες τί τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου. Καὶ μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ, ἐν ᾧ ἐστὶν ἀσωτία. καὶ τούτου γὰρ ἡ ἀμετρία θυμῶδεις ποιεῖ καὶ θρασεῖς καὶ ἀκροσφαλεῖς, ὀργίλους καὶ χαλεπούς. εἰς εὐφροσύνην ὁ οἶνος δέδοται, οὐκ εἰς μέθην· νῦν δὲ τὸ πρᾶγμα καὶ ἀνανδρίας εἶναι δοκεῖ καὶ γέλωτος, τὸ μὴ μεθύσκεσθαι. ποία τοίνυν ἐλπίς σωτηρίας; γέλως, εἰπέ μοι, τὸ μὴ μεθύσκεσθαι, ἔνθα μάλιστα πάντων τὸ μεθύσκεσθαι γέλως ὀφείλει εἶναι; μάλιστα μὲν γὰρ καὶ τὸν ιδιώτην πόρρω μέθης εἶναι καλόν· πολλῷ δὲ πλεον τὸν στρατιώτην, τὸν ἐν ξίφεσι στρεφόμενον, τὸν ἐν αἵμασι, τὸν ἐν σφαγαῖς· πολλῷ μᾶλλον τὸν στρατιώτην, ὅταν καὶ ἐτέρωθεν ὁ θυμὸς θήγῃται, ἀπὸ τῆς ἐξουσίας, ἀπὸ τῆς δυναστείας, ἀπὸ τοῦ συνεχῶς ἐν ἐπιβουλαῖς καὶ μάχαις εἶναι. βούλει μαθεῖν ποῦ καλὸς ὁ οἶνος; ἄκουε τῆς Γραφῆς λεγοῦσης· Δότε οἶνον τοῖς ἐν λύπῃ, καὶ μέθην τοῖς ἐν ὀδύνῃ. εἰκότως· τὸ γὰρ τραχὺ καὶ σκυθρωπὸν οἶδε μαλάττειν, καὶ τὸ συννεφὲς ἀπάγειν. Οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου, φησί. πῶς οὖν ἐκ τοῦ οἴνου ἡ μέθη; οὐ γὰρ ἐνὶ τὸν αὐτὸν τὰ ἐναντία ἐργάζεσθαι ἑαυτῷ. οὐκ ἄρα ἐκ τοῦ οἴνου ἡ μέθη, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀμετρίας. ὁ οἶνος δι' οὐδὲν ἕτερον ἡμῖν δέδοται, ἢ δι' ὑγίαν σώματος· ἀλλὰ καὶ πρὸς τοῦτο ἐμποδίζει ἡ ἀμετρία. ἄκουε δὲ καὶ τοῦ μακαρίου τούτου γράφοντος καὶ λέγοντος τῷ Τιμοθέῳ· Ὀλίγῳ οἴνῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου, καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας.

2.20.2 β΄.

Διὰ γὰρ τοῦτο ὁ Θεὸς ἐποίησεν ἡμῶν τὰ σώματα σύμμετρα, καὶ ἀπὸ ὀλίγων κορέννυσθαι, ἐντεῦθεν ἤδη παιδεύων ἡμᾶς, ὅτι πρὸς ἑτέραν ἡμᾶς ζωὴν ἐποίησε ἐπιτηδείους. καὶ ἐβούλετο μὲν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐκείνην δοῦναι, ἐπειδὴ δὲ ἀναξίους ἑαυτοὺς κατεστήσαμεν, ἀνεβάλετο· καὶ ἐν τῷ χρόνῳ ᾧ ἀνεβάλετο, οὐδὲ ἐν αὐτῷ ἀφίησιν ἡμᾶς ἀπολαύειν ἀμέτρως· οἴνου γὰρ κοτύλη καὶ ἄρτος εἰς ἀρκεῖ γαστέρα ἐμπλῆσαι ἀνθρώπου. καὶ τὸν πάντων τῶν ἀλόγων κρατοῦντα, ὀλιγοδέεστερον αὐτῶν κατὰ τὴν ἀναλογίαν ἐποίησε, καὶ τὸ σῶμα βραχὺ, οὐδὲν ἕτερον ἢ τοῦτο δηλῶν, ὅτι πρὸς ἑτέραν ζωὴν ἐπειγόμεθα. Μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ, φησὶν, ἐν ᾧ ἐστὶν ἀσωτία. οὐ γὰρ σώζει, ἀλλ' ἀπόλλυσιν, οὐ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν. Ἀλλὰ πληροῦσθε ἐν Πνεύματι, λαλοῦντες ἑαυτοῖς ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ᾄδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ Κυρίῳ· εὐχαριστοῦντες πάντοτε ὑπὲρ πάντων ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ Χριστοῦ. βούλει, φησὶν, εὐφραίνεσθαι; βούλει τὴν ἡμέραν ἀναλίσκειν; ἐγὼ σοι δίδωμι πότον πνευματικόν· ἡ γὰρ μέθη καὶ τὴν εὐσημον ἐκκόπτει φωνὴν τῆς γλώσσης τῆς ἡμετέρας, ψελλίζειν παρασκευάζουσα, καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ πάντα ἀπλῶς διαστρέφουσα. μάθε

ψάλλειν, καὶ ὅψει τοῦ πράγματος τὴν ἡδονήν· οἱ ψάλλοντες γὰρ Πνεύματος πληροῦνται ἁγίου, ὥσπερ οἱ ἄδοντες τὰς σατανικὰς ῥόδους, πνεύματος ἀκαθάρτου. τί ἐστίν, Ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν τῷ Κυρίῳ; τουτέστι, μετὰ συνέσεως προσέχοντες· οἱ γὰρ οὐ προσέχοντες, ἀπλῶς ψάλλουσι, τὰ ῥήματα φθεγγόμενοι, τῆς καρδίας ῥεμβομένης ἐτέρωθι. Πάντοτε, φησὶν, ὑπὲρ πάντων εὐχαριστοῦντες ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ Χριστοῦ. τουτέστι, Τὰ αἰτήματα ὑμῶν μετὰ εὐχαριστίας γνωρίζεσθω πρὸς τὸν Θεόν· οὐδὲν γὰρ οὕτως εὐφραίνει τὸν Θεόν, ὥς ὅταν ἡ τις εὐχάριστος. μάλιστα δὲ δυνάμεθα εὐχαριστεῖν, ἀπάγοντες τῶν προειρημένων τὴν ψυχὴν τὴν ἡμετέραν, διακαθαίροντες αὐτὴν τούτοις οἷς εἶπεν. ἀλλὰ πληροῦσθε, φησὶ, ἐν Πνεύματι. ἄρα ἐν ἡμῖν τοῦτο; καὶ γὰρ ἐν ἡμῖν. ὅταν γὰρ ψεῦδος, ὅταν πικρίαν, ὅταν πορνείαν, ὅταν ἀκαθαρσίαν, ὅταν πλεονεξίαν ἀποσοβήσωμεν τῆς ψυχῆς τῆς ἡμετέρας, ὅταν γενώμεθα χρηστοὶ, εὐσπλαγχοὶ, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, ὅταν εὐτραπελία μὴ παρῇ, ὅταν ἑαυτοὺς ἀξιόους κατασκευάσωμεν, τί τὸ κωλύον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπελθεῖν καὶ ἐπιπτῆναι; καὶ οὐχ ἀπλῶς ἐπελεύσεται, ἀλλὰ πληρώσει τὴν καρδίαν ἡμῶν. τοσοῦτου δὲ ἔνδοθεν ὄντος φωτός, οὐδὲ δυσκατόρθωτος ἡμῖν λοιπὸν ἔσται ἡ ἀρετὴ, ἀλλὰ ῥαδίᾳ καὶ εὐκολος. Πάντοτε εὐχαριστοῦντες, φησὶν, ὑπὲρ πάντων. τί οὖν; ὑπὲρ πάντων εὐχαριστεῖν δεῖ τῶν συμβαινόντων; ναί· κἂν νόσος ᾖ, κἂν πενία. εἰ γὰρ ἐν τῇ Παλαιᾷ παρῇνει σοφός τις λέγων· Πᾶν ὃ ἐὰν ἐπαχθῇ σοι, δέξαι ἀσμένως, καὶ ἐν ἀλλάγμασι ταπεινώσεώς σου μακροθύμησον· πολλῷ μᾶλλον ἐν τῇ Καινῇ γίνεσθαι χρή. κἂν τὸν λόγον τοίνυν μὴ εἰδῇς, εὐχαρίστει· τοῦτο γὰρ ἐστὶν εὐχαριστία. ἂν δὲ εὖ παθὼν καὶ εὐθηνούμενος καὶ εὐπραγῶν καὶ ἐν εὐημερίαις ὢν, εὐχαριστῇς, οὐδὲν μέγα, οὐδὲν θαυμαστόν· τὸ δὲ ζητούμενον, ἐν θλίψεσιν ὄντα εὐχαριστεῖν, ἐν ἀθυμίαις. μηδὲν πρὸ τοῦ ῥήματος τούτου φθέγγου, Εὐχαριστῶ σοι, Δέσποτα. καὶ τί λέγω ὑπὲρ τῶν ἐνταῦθα θλίψεων; ὑπὲρ τῆς γεέννης αὐτῆς εὐχαριστεῖν δεῖ τῷ Θεῷ, ὑπὲρ τῶν κολάσεων τῶν ἐκεῖ, ὑπὲρ τῶν τιμωριῶν. πάνυ γὰρ τὸ πρᾶγμα ἡμᾶς ὠφέλησε τοὺς προσέχοντας, ἀντὶ χαλινοῦ τοῦ τῆς γεέννης φόβου ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἐπιτεθέντος. μὴ τοίνυν ὑπὲρ τῶν φανερῶν εὐεργεσιῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἀφανῶν, καὶ ὑπὲρ ὧν ἄκοντες εὐεργετούμεθα, εὐχαριστῶμεν· πολλὰ γὰρ καὶ μὴ βουλομένους ἡμᾶς εὐεργετεῖ, καὶ μὴ εἰδότας. εἰ δὲ ἀπιστεῖτε, ἥδη ὑμῖν τὸ πρᾶγμα ποιήσω φανερόν. ἐννόησον γάρ μοι· οἱ μισοὶ καὶ ἄπιστοι Ἕλληνες οὐχὶ τῷ ἡλίῳ τὸ πᾶν ἐπιγράφουσι, καὶ τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν; τί οὖν; οὐχὶ εὐεργετεῖ καὶ αὐτούς; οὐχὶ τῆς ἐκείνου προνοίας ἐστὶ, καὶ τὸ ζῆν, καὶ τὸ ὑγιαίνειν αὐτούς, καὶ παιδοποιεῖν, καὶ ὅσα τοιαῦτα; τί δὲ οἱ Μαρκεωνισταὶ λεγόμενοι; τί δὲ οἱ Μανιχαῖοι; οὐχὶ καὶ βλασφημοῦσιν αὐτόν; τί οὖν; οὐχὶ εὐεργετεῖ αὐτούς καθ' ἐκάστην ἡμέραν; εἰ δὲ ἐκείνους τοὺς ταῦτα οὐκ εἰδότας εὐεργετεῖ, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς. τί γὰρ ἄλλο ἔργον Θεοῦ ἢ τοῦτο, τὸ εὐεργετεῖν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, καὶ διὰ κολάσεων καὶ δι' ἀνέσεων;

Μὴ μόνον τοίνυν ἐν εὐπραγίαις ὄντες εὐχαριστῶμεν· οὐδὲν γὰρ μέγα. καὶ τοῦτο οἶδε καὶ ὁ διάβολος· διὸ καὶ ἔλεγε· Μὴ δωρεὰν σέβεται Ἰὼβ τὸν Θεόν; οὐχὶ σὺ περιέφραξας τὰ ἔσω αὐτοῦ, καὶ τὰ ἔξω; Περίελε πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, ἢ μὴν εἰς πρόσωπόν σε εὐλογήσῃ. ἀλλ' οὐδὲν αὐτῷ πλεῖον ἐγένετο τῷ μιᾶρῳ, μηδὲ γένοιτο, μηδὲ περὶ ἡμῶν γενέσθαι τι πλεον αὐτῷ. ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐν πενίᾳ ὦμεν, καὶ ὅταν ἐν νόσοις, καὶ ὅταν ἐν ἐπηρείαις, τότε ἐπιτείνωμεν τὴν εὐχαριστίαν. εὐχαριστίαν δὲ λέγω, μὴ ῥήμασι μηδὲ γλώσσει, ἀλλὰ πράγμασι καὶ ἔργοις, καὶ διανοίᾳ καὶ καρδίᾳ. ἐκ πάσης ψυχῆς εὐχαριστῶμεν αὐτῷ. μᾶλλον γὰρ τῶν γεννησαμένων ἡμᾶς φιλεῖ· καὶ ὅσον πονηρίας καὶ ἀγαθότητος τὸ μέσον, τοσοῦτον ἢ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν τῶν ἡμετέρων πατέρων διαφοράν.

2.20.3 γ'.

Καὶ ταῦτα οὐκ ἐμὰ ἐστὶ τὰ ῥήματα, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ φιλοῦντος ἡμᾶς Χριστοῦ. καὶ ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος· **Τίς ἐξ ὑμῶν ἐστὶν ἄνθρωπος, ὃς, ἐὰν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ; εἰ δὲ ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν;** καὶ πάλιν ἄκουε καὶ ἐτέρωθι λέγοντος· **Μὴ ἐπιλήσεται γυνὴ τοῦ ἐλεῆσαι τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς; Εἰ δὲ καὶ ἐπιλάβοιτο ταῦτα γυνή, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαί σου, λέγει Κύριος.** εἰ γὰρ μὴ φιλεῖ, τίνας ἔνεκεν ἡμᾶς ἐποίησε; μὴ γὰρ ἀνάγκην εἶχε; μὴ γὰρ χρεῖαν αὐτῷ καὶ διακονίαν πληροῦμεν; μὴ γὰρ δεῖται τίνος τῶν παρ' ἡμῶν; ἄκουε τοῦ Προφήτου λέγοντος· **Εἶπα τῷ Κυρίῳ· Κύριός μου εἴ σὺ, ὅτι τῶν ἀγαθῶν μου οὐ χρεῖαν ἔχεις.** ἀλλ' οἱ ἀγνώμονες καὶ ἀναίσθητοι, τοῦτο, φασὶν, ἀγαθότητος Θεοῦ, τὸ ἰσοτιμίαν εἶναι παρὰ πᾶσιν; εἰπέ μοι, ἀγνώμον ἄνθρωπε, ποῖα λέγεις μὴ εἶναι ἀγαθότητος Θεοῦ, καὶ τίνα λέγεις ἰσοτιμίαν; ὁ δεῖνα, φησὶ, πεπῆρωται ἐκ παίδων, ἕτερος μαίνεται καὶ δαιμονῶ, ἄλλος εἰς ἔσχατον γῆρας ἐλάσας ἐν πενίᾳ τὸν ἅπαντα βίον διήγαγεν, ἄλλος ἐν νόσοις

χαλεπωτάταις· ταῦτα προνοίας ἐστὶν ἔργα; ὁ μὲν ἐστὶ κωφὸς, ὁ δὲ ἄλαλος, ὁ δὲ πένης, ἕτερος μιαρὸς καὶ παμμίαρος, καὶ μυρίων γέμων κακῶν, χρημάτων ἀπολαύει, καὶ πόρνας τρέφει καὶ παρασίτους, καὶ λαμπρὰν οἰκίαν κέκτηται, καὶ βίον ἀπράγμονα ζῇ. καὶ πολλὰ τοιαῦτα συνείρουσι, μακρὸν ὑφαίνοντες κατηγορίας λόγον κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας. τί οὖν; ἀπρονόητά ἐστι; τί οὖν ἂν εἴποιμεν πρὸς αὐτούς; εἰ μὲν Ἕλληνες εἶεν, καὶ λέγοιεν ἡμῖν ὑπὸ τινος τὸν κόσμον διοικεῖσθαι, πάλιν καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ ἐροῦμεν πρὸς αὐτούς· τί οὖν, ἀπρονόητά ἐστιν; οὐκοῦν πῶς ὑμεῖς σέβεσθε θεοὺς, καὶ προσκυνεῖτε δαίμονας καὶ ἥρωας; εἰ γὰρ πρόνοιά ἐστίν, ἐφέστηκέ τις τοῖς πᾶσιν. εἰ δέ τινες εἶεν ἀποδυσπετοῦντες, ἢ Χριστιανοὶ ἢ καὶ Ἕλληνες, καὶ παρασαλεύομενοι, τί πρὸς αὐτούς ἐροῦμεν; τοσαῦτα δὲ, εἰπέ μοι, ἀπὸ ταυτομάτου γένοιτο ἂν ἀγαθὰ; τὸ φῶς τὸ καθημερινόν, ἡ εὐταξία ἡ ἐν τοῖς οὐσί, τῶν ἄστρον ἡ χορεία, ὁ ἰσοστάσιος νυκτῶν καὶ ἡμερῶν δρόμος, ἡ τῆς φύσεως ἀκολουθία καὶ ἐν φυτοῖς καὶ ἐν ζώοις καὶ ἐν ἀνθρώποις; τίς, εἰπέ μοι, ὁ ταῦτα διοικῶν; εἰ μηδεὶς ἐφεστὼς ἦν, ἀλλ’ ἀπὸ ταυτομάτου πάντα συνειστήκει, τίς τὴν καμάραν ταύτην τὴν οὕτω καλὴν, τὴν οὕτω μεγάλην, τὸν οὐρανὸν λέγω, περιδινήσας ἐπὶ τῆς γῆς ἔστησεν, ἢ καὶ ἐπὶ ὑδάτων; τίς ὁ τοὺς καιροὺς τοὺς καρποφόρους διδούς; τίς τοσαύτην ἔθετο ἐν σπέρμασι καὶ φυτοῖς δύναμιν; τὸ γὰρ ἀπὸ ταυτομάτου ἄτακτον πάντως· τὸ δὲ εὐτακτον μετὰ τέχνης γίνεται. τί γὰρ, εἰπέ μοι, τῶν παρ’ ἡμῖν τῶν ἀπὸ ταυτομάτου οὐ πολλῆς γέμει τῆς ἀταξίας καὶ πολλοῦ τοῦ θορύβου καὶ τῆς ταραχῆς; καὶ οὐ λέγω ἀπὸ ταυτομάτου, ἀλλὰ μετὰ τινος ποιούντος, ἀτέχνως δὲ ποιούντος. οἶον, ἔστω ξύλα καὶ λίθοι, ἔστω δὲ καὶ ἄσβεστος· καὶ λαβὼν ἄνθρωπος οἰκοδομίας ἄπειρος οἰκοδομεῖτω καὶ ἐνεργεῖτω· ἄρα οὐ πάντα ἂν ἀπώλεσε καὶ διέφθειρε; πάλιν, ἔστω πλοῖον κυβερνήτου χωρὶς, πάντα ἔχον ἅπερ ἔχειν δεῖ πλοῖον ἄνευ τεχνίτου, οὐ λέγω ἀκατασκευάστον, ἀλλὰ κατασκευασθέν· μὴ πλεῦσαι δυνήσεται; καὶ τοσαύτη γῆ ἐπὶ ὕδατος ἐστῶσα, ἄνευ τινὸς συγκρατοῦσης δυνάμεως ἡδύνατο, εἰπέ μοι, οὕτω παγίως ἐπὶ χρόνον στήναι τοσοῦτον; καὶ ταῦτα λόγον ἂν ἔχοι; καὶ οὐ μυριάκις γέλωτος ἄξιον τὸ ταῦτα ἐννοεῖν; καὶ εἰ μὲν βαστάζοι καὶ τὸν οὐρανὸν, ἰδοὺ καὶ ἕτερον ἄχθος· εἰ δὲ καὶ οὐρανὸς ἐν ὕδατι φέροιτο, πάλιν ἕτερον ζήτημα. Ἀλλὰ πᾶν τῆς προνοίας ἔργον. τὰ γὰρ ἐπὶ τῶν ὑδάτων φερόμενα οὐ κυρτοῦσθαι δεῖ, ἀλλὰ κοιλαίνεσθαι. τί δήποτε; ὅτι τοῦ μὲν κοίλου τὸ σῶμα ὅλον βαπτίζεται ἐπὶ τῶν ὑδάτων, καθάπερ ἐπὶ τοῦ πλοίου· τοῦ δὲ κεκυρτωμένου τὸ μὲν σῶμα ὅλον ἐστὶν ἄνωθεν, τὰ δὲ ἄκρα ἐπικεῖται μόνον. οὐκοῦν αὐτῷ δεῖ σώματος ἀντιτύπου καὶ σκληροῦ καὶ στέγειν δυναμένου, ὥστε φέρειν τὸ ἐπικείμενον ἄχθος. ἀλλ’ ἡρ φέρει τὸν οὐρανόν; ἀλλ’ οὗτος πολλῷ τοῦ ὕδατος μαλακώτερος καὶ χαυνότερος καὶ οὐδὲν στέγειν δυνάμενος, οὐδὲ τῶν λεπτοτάτων, μήτι γε ὄγκον τοσοῦτον. ὅλως δὲ εἰ βουλοίμεθα τῆς προνοίας τὸν λόγον ἐπεξιέναι, καὶ καθολικῶς, καὶ κατακερματίζοντες, ὅλος ὁ αἰὼν ἡμᾶς ἐλλείψει. ἐρήσομαι γὰρ τὸν ἐκεῖνα ζητοῦντα νῦν· ταῦτα προνοίας ἐστίν, ἢ ἀπρονουσίας; κἂν εἴποι, ὅτι οὐκ ἔστι προνοίας, καὶ πάλιν ἐρήσομαι· πῶς οὖν γέγονεν; ἀλλ’ οὐκ ἂν ἔχοι λόγον τινὰ εἰπεῖν. οὐκοῦν πολλῷ μᾶλλον περὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ζητεῖν οὐκ ὀφείλεις, οὐδὲ περιεργάζεσθαι. τί δήποτε; ὅτι τούτων πάντων ἄνθρωπος τιμιώτερος, καὶ ταῦτα δι’ ἐκεῖνον γέγονεν, οὐκ ἐκεῖνος διὰ ταῦτα.

2.20.4 δ’.

Εἰ τοίνυν τὴν ἐπὶ τῆς προνοίας αὐτοῦ μόνον σοφίαν καὶ τὴν οἰκονομίαν οὐκ οἶδας, πῶς δυνήσῃ τοὺς λόγους εἰδέναι τοὺς κατ’ αὐτόν; εἰπέ δή μοι, τί δήποτε οὕτω μικρὸν αὐτὸν εἰργάσατο, καὶ τοσοῦτον ἀπέχοντα τοῦ ὕψους τοῦ οὐρανοῦ, ὥς καὶ ἀμφιβάλλειν περὶ τῶν ἄνω φαινομένων; τίνος δὲ ἕνεκεν τὰ βόρεια ἀοίκητά ἐστι, καὶ τὰ νότια; εἰπέ δή μοι, διὰ τί γέγονεν ἡ νύξ χειμῶνος μὲν μακροτέρα, θέρους δὲ ἐλάττων; διὰ τί ψυχρος τοσοῦτον, διὰ τί καῦμα, διὰ τί σῶμα θνητόν; καὶ μυρία σε ἕτερα ἐρωτῶ, καὶ ἐὰν θέλῃς, οὐ παύσομαι σε ἐρωτῶν, καὶ ἐν ἅπασί μοι διαπορήσεις. ὥστε τοῦτο μάλιστα προνοίας ἐστὶ, τὸ τοὺς λόγους ἡμῖν ἀπορρήτους εἶναι. ἢ γὰρ ἂν καὶ ἄνθρωπον αἰτιὸν τις ἐνόμισε τοῦ παντός, εἰ μὴ τοῦτο ἡμῶν κατέστελλε τὴν διάνοιαν. ἀλλ’ ὁ δεῖνα, φησὶ, πένης, καὶ κακὸν ἢ πενία. τί δὲ ἡ νόσος, τί δὲ ἡ πῆρωσις; οὐδὲν ἐστὶ ταῦτα, ἄνθρωπε· ἐν μόνον ἐστὶ κακὸν, τὸ ἁμαρτάνειν, καὶ τοῦτο μόνον ἐξετάζειν ὀφείλομεν. ἀλλ’ ἀφέντες τῶν ὄντως κακῶν τὰς αἰτίας ἐρευνᾶν, ἕτερα πολυπραγμονοῦμεν. διὰ τί μηδεὶς ἡμῶν μηδέποτε ἐξετάζει, διὰ τί ἡμαρτεν; ἄρα ἐν ἐμοὶ τὸ ἁμαρτάνειν; ἄρα οὐκ ἐν ἐμοί; καὶ τί με δεῖ πολλοὺς περιέναι λόγους; ἐν ἐμαυτῷ τὸ πρᾶγμα ζητήσω· ἄρα ἐκράτησά ποτε θυμοῦ; ἄρα ἐκράτησά ποτε ὀργῆς, ἢ δι’ αἰσχύνην, ἢ διὰ φόβον ἀνθρώπινον; εἴτα ἐπειδὴν εὖρω τοῦτο γινόμενον, εὐρήσω ὅτι ἐν ἐμοὶ τὸ ἁμαρτάνειν. οὐδεὶς ταῦτα ἐξετάζει, οὐδεὶς ταῦτα πολυπραγμονεῖ, ἀλλὰ ἀπλῶς, κατὰ τὸν Ἰωβ, **Βροτὸς δὲ ἄλλως νήχεται λόγοις**. τί γὰρ σοι τοῦτο μέλει, εἰ ὁ δεῖνα τυφλὸς, καὶ ὁ δεῖνα πένης; οὐ τοῦτο ἐπέταξέ σοι ὁ Θεὸς σκοπεῖν, ἀλλὰ τί δήποτε σὺ πράττεεις; εἰ μὲν γὰρ ἀμφιβάλλεις, ὅτι ἐφέστηκέ τις τῷ κόσμῳ δύναμις, πάντων ἀνοητότερος εἶ· εἰ δὲ πέπεισαι περὶ τούτου, τί

ἀμφιβάλλεις, ὅτι ἀρέσαι δεῖ τῷ Θεῷ; πάντοτε, φησί, ὑπὲρ ἀπάντων εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ. ἄπελθε εἰς ἰατρεῖον, καὶ ὄψει, ὅταν εὑρεθῇ τις τραῦμα ἔχων, ἐκεῖνον αὐτὸν τέμνοντα καὶ καίοντα. ἐπὶ δὲ σοῦ οὐ τοῦτο λέγω, ἀλλὰ ἄπελθε εἰς τεκτονεῖον· καὶ οὐκ ἐξετάζεις τὸν λόγον, καίτοι γε οὐδὲν οἶδας τῶν γινομένων ἐκεῖ· καὶ πολλὰ ἄπορα εἶναι σοι δοκεῖ· οἶον, ὅταν τορνεύῃ τὸ ξύλον, ὅταν μετασχηματίζη. μᾶλλον δὲ εἰς εὐπορωτέραν σε τέχνην ἂν ἀγάγω, οἶον τὴν τῶν ζωγράφων, καὶ ἐκεῖ ἱλιγγιάσεις. εἰπέ γάρ μοι, οὐχὶ ἀπλῶς σοι δοκεῖ ποιεῖν, ἃ ποιεῖ; τί γὰρ αὐτῷ βούλονται αἱ γραμμαὶ, καὶ αἱ περιαγωγαὶ τῶν γραμμῶν; ἀλλ' ἂν ἐπιθῇ τὰ χρώματα, τότε σοι φανέται ἡ τέχνη καλὴ, καὶ ὁμῶς οὐδὲ οὕτως ἀκριβῶς οὐδὲν δυνήσῃ καταμαθεῖν. τί δὲ ἐπὶ τεκτόνων λέγω καὶ ζωγράφων καὶ τῶν ὁμοδούλων; ἡ μέλιττα πῶς ἐργάζεται τοὺς σίμβλους, εἰπέ μοι, καὶ τότε καὶ περὶ Θεοῦ ἐρεῖς. τῶν μυρμήκων τὴν ἐργασίαν κατὰμαθε, τοῦ ἀράχου, τῆς χελιδόνος, καὶ τότε ἐρεῖς, καὶ περὶ Θεοῦ. ἂν ἦς σοφός, εἰπέ μοι ταῦτα· ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχῃς. οὐ παύσῃ οὖν, ἄνθρωπε, τὰ περιττὰ ζητῶν; περιττὰ γὰρ ὄντως ταῦτα· οὐ παύσῃ εἰκῇ πολυπραγμονῶν; οὐδὲν τῆς ἀμαθίας ταύτης σοφώτερόν ἐστιν, ἐν οἷς οἱ μὲν ἐπαγγελλόμενοι μηδὲν εἰδέναι, σοφώτατοι πάντων εἰσιν, οἱ δὲ περιεργαζόμενοι, ἀνοητότεροι τῶν πάντων εἰσιν. ὥστε οὐ πανταχοῦ τὸ ἐπαγγέλλεσθαι εἰδέναι, σοφίας, ἀλλ' ἔστιν ὅπου καὶ μωρίας ἐστίν. εἰπέ γάρ μοι, εἰ δύο τινῶν ἀνθρώπων ὄντων ὁ μὲν ἐπαγγέλλοιτο τὸν ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀέρα διατρέχοντα μετρεῖν, σχοίνους ἐκτείνας, ὁ δὲ καταγελῶν καὶ μὴ εἰδέναι φαίη, τίνα γελασόμεθα, εἰπέ μοι; τὸν εἰδέναι λέγοντα, ἢ τὸν ἀγνοοῦντα; δηλονότι τὸν λέγοντα εἰδέναι. οὐκοῦν ὁ ἀγνοῶν τοῦ ὑποσχομένου εἰδέναι σοφώτερος. τί δὲ, εἴ τις ἐπαγγέλλοιτο λέγειν ὅσους ἔχει κυάθους ἢ θάλασσα, ἕτερος δὲ ἀγνοεῖν, οὐ πάλιν ἡ ἄγνοια τῆς εἰδήσεώς ἐστι σοφώτερα; σφόδρα γε. τί δῆποτε; ἐπειδὴ κάκεῖνη ἄγνοιά ἐστιν ἐπιτεταμένη. ὁ μὲν γὰρ λέγων ἀγνοεῖν, οἶδεν τι μέρος. ποῖον δὲ τοῦτο; ὅτι ἀκατάληπτον ἀνθρώπων· καὶ γὰρ οὐ μικρὸν τοῦτο. ὁ δὲ λέγων εἰδέναι, ἐκεῖνος μάλιστα οὐκ οἶδεν ὁ λέγει εἰδέναι, καὶ διὰ τοῦτο αὐτό ἐστι καταγέλαστος. οἵμοι, πόσοις παιδευόμεθα τὴν πολυπραγμοσύνην τὴν ἄκαιρον, καὶ τὴν περιεργίαν χαλινούν, καὶ οὐκ ἀνεχόμεθα, ἀλλὰ τοὺς ἐτέρων περιεργαζόμεθα βίους, διὰ τί ὁ δεῖνα πηρὸς, διὰ τί πένης ὁ δεῖνα; οὐκοῦν τῷ λόγῳ τούτῳ καὶ εἰς ἕτερον ἐκπεσούμεθα λῆρον, διὰ τί ἡ δεῖνα γυνὴ, καὶ μὴ πάντες ἄνδρες, διὰ τί ὄνος, διὰ τί βοῦς, διὰ τί κύων, διὰ τί λύκος; διὰ τί λίθος, διὰ τί ξύλα; καὶ εἰς ἄπειρον ἐκπεσεῖται μῆκος ὁ λόγος. διὰ τοι τοῦτο ὁ Θεὸς μέτρα τῆς γνώσεως ἡμῖν ἀφώρισε, καὶ ἐν τῇ φύσει κατεβάλετο. καὶ θέα μοι τὴν πολυπραγμοσύνην τὴν πολλήν· ὅτι τοσοῦτον ὕψος ὀρῶντες ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ οὐδὲν πάσχοντες, ὅταν εἰς πύργον ἀνελθόντες ὑψηλὸν θελήσωμεν κατανεῦσαι κάτω μικρὸν κατακύψαντες, ἱλιγγὸς τις ἡμᾶς εὐθέως καὶ σκοτοδινία λαμβάνει. εἰπέ μοι δὲ τούτου τὴν αἰτίαν· ἀλλ' οὐκ ἂν εὔροις· διὰ τί μείζονα ὀφθαλμὸς ἔχει τὴν ἰσχὺν, καὶ ὑπὸ τῶν πορρωτέρω κατέχεται;

2.20.5 ε'.

Καὶ ἐπὶ τῆς ἀκοῆς ὁμοίως αὐτὸ ἴδοι τις ἂν, Οὐ γὰρ ἂν τις οὔτε βοῆσαι δυνήσεται τοσοῦτον, ὥστε ἐμπλῆσαι τὸν ἀέρα, ὅσον δυνήσεται ὁ ὀφθαλμὸς κατασχεῖν, οὔτε ἀκοῦσαι ἐκ διαστήματος τοσοῦτου. διὰ τί μὴ πάντα τὰ μέλη ἰσότημά ἐστι· διὰ τί μὴ μίαν ἔλαβε χρεῖαν μηδὲ χώραν; καὶ Παῦλος ταῦτα ἠρεύνησε, μᾶλλον δὲ οὐκ ἠρεύνησε (σοφὸς γάρ), ἦν ἀλλ' εἰς τοῦτο ἐμπεσὼν τὸ χωρίον, φησὶν· ἕκαστον αὐτῶν [ἔθετο] καθὼς ἠθέλησε· τῷ θελήματι αὐτοῦ τὸ πᾶν ἐπέτρεπεν. οὐκοῦν καὶ ἡμεῖς ζητεῖν ταῦτα ἀφέντες, μόνον εὐχαριστῶμεν ὑπὲρ ἀπάντων· διὰ τοῦτο, φησὶν, εὐχαριστεῖτε ὑπὲρ ἀπάντων. τοῦτο εὐγνώμονος οἰκέτου, τοῦτο σοφοῦ, τοῦτο συνετοῦ· ἐκεῖνο δὲ λάλου καὶ ἀργοῦ καὶ περιέργου. οὐχ ὁρᾷς ἐν τοῖς οἰκέταις, ὅτι οἱ μὲν κατάπτυστοι τῶν οἰκετῶν οὐδαμοῦ χρήσιμοι λάλοι τέ εἰσι καὶ φλύαροι, καὶ τὰ τῶν δεσποτῶν περιεργάζονται, ἅπερ ἐκεῖνοι κρύπτειν ἐθέλουσιν· οἱ δὲ συνετοὶ καὶ εὐγνώμονες πρὸς ἕν μόνον ὀρῶσιν, ὅπως αὐτῶν τὴν διακονίαν πληρῶσιν; ὁ πολλὰ φθεγγόμενος οὐδὲν ἐργάζεται· ὥσπερ ὁ πολλὰ ἐργαζόμενος οὐδὲν φθέγγεται ἄκαιρον. διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἔλεγε περὶ χηρῶν γράφων· οὐ μόνον δὲ ἀργαὶ μανθάνουσιν, ἀλλὰ καὶ φλύαροι.

Εἰπέ δὲ μοι, ποῖόν ἐστι πλέον τὸ μέσον, τὸ τῆς ἡμετέρας ἡλικίας πρὸς τὴν τῶν παίδων, ἢ τὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων; τὸ ἡμέτερον πρὸς κώνωπας, ἢ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς; εὐδὴλον ὅτι τὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς. τί οὖν σὺ τοσοῦτον περιεργάζῃ; εὐχαρίσται ὑπὲρ ἀπάντων. τί οὖν, ἂν Ἑλλήν ἔρηται, φησὶ, πῶς ἀποκρινοῦμαι; βούλεται μαθεῖν παρ' ἐμοῦ, εἰ ἔστι πρόνοια, αὐτὸς γὰρ οὗ φησιν εἶναι τίνα τὸν προνοοῦντα. οὐκοῦν μεταστρέψας, ἐρώτησον αὐτὸν καὶ σύ. ἀλλ' οὐ φησιν εἶναι πρόνοιαν. ὅτι μὲν ἔστι πρόνοια, ἐξ ὧν εἶπας, δηλὸν· ὅτι δὲ ἄληπτος, ἐξ ὧν οὐχ εὐρίσκομεν τὸν λόγον. εἰ γὰρ ἐν οἷς διοικοῦσιν ἄνθρωποι οὐκ ἴσμεν τὸν τρόπον τῆς διοικήσεως πολλάκις, καίτοι ἐξ αὐτῶν πολλὰ ἡμῖν εἶναι δοκεῖ καὶ ἄτοπα, καὶ παραχωροῦμεν,

πόσω μᾶλλον ἐπὶ Θεοῦ; ἀλλ' οὐδὲν ἐπὶ Θεοῦ ἄτοπον οὔτε ἐστὶν, οὔτε δοκεῖ τοῖς πιστοῖς. διὸ ὑπὲρ πάντων εὐχαριστῶμεν, ὑπὲρ πάντων δοξάζωμεν αὐτόν, Ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις, φησὶν, ἐν φόβῳ Θεοῦ. εἰ γὰρ δι' ἄρχοντα ὑποτάττη, ἢ διὰ χρήματα, ἢ δι' αἰδῶ, πολλῶ μᾶλλον διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον. ἔστω δουλείας καὶ ὑποταγῆς ἀντίδοσις· οὕτω γὰρ οὐκ ἔσται δουλεία. μὴ ὁ μὲν ἐν τάξει καθεζέσθω ἐλευθέρου, ὁ δὲ ἐν τάξει δούλου, ἀλλὰ καὶ δεσπότης καὶ δούλους ἀλλήλοις δουλεύειν βέλτιον· πολλῶ βέλτιον οὕτως εἶναι δοῦλον, ἢ ἐτέρως ἐλεύθερον. καὶ δηλὸν ἐκεῖθεν· ἔστω τις οἰκέτας ἔχων ἑκατὸν, καὶ μηδεὶς ἐν αὐτοῖς διακονεῖτω· ἔτεροι δὲ τινες ἔστωσαν ἑκατὸν φίλοι, ἀλλήλοις διακονούμενοι· τίνες ἄμεινον βιώσονται; τίνες μετὰ πλείονος ἡδονῆς, μετὰ πλείονος εὐφροσύνης; οὐκ ἔστιν ἐκεῖ ὀργή, οὐδὲ παροξυσμός, οὐδὲ θυμός, οὐδὲ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν· ὥδε φόβος καὶ δειλία· κάκεῖ μὲν ἀνάγκης, ἐνταῦθα δὲ προαιρέσεως τὸ πᾶν· κάκεῖ μὲν βιαζόμενοι, ἐνταῦθα δὲ χάριν ἔχοντες ἀλλήλοις δουλεύουσιν. οὕτω βούλεται ὁ Θεός· διὰ τοῦτο ἐνιψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, Μᾶλλον δὲ, εἰ θέλεις ἀκριβῶς ἐξετάσαι, καὶ ἐπὶ δεσποτῶν ἀντίδοσις ἐστὶ δουλείας. τί γὰρ, εἰ ὁ τῦφος οὐκ ἀφίησι φανῆναι τὴν ἀντίδοσιν; ὅταν γὰρ οὗτος μὲν τὴν σωματικὴν διακονίαν παρέχῃ, σὺ δὲ τὸ σῶμα τρέφῃς, καὶ θεραπεύῃς καὶ τροφαῖς καὶ ἐνδύμασι καὶ ὑποδήμασι, καὶ οὗτος δουλείας ἐστὶ τρόπος· ὅτι ἐὰν μὴ παρέχῃς καὶ σὺ τὴν σὴν, διακονίαν, οὐδὲ ἐκεῖνος τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἔσται ἐλεύθερος, καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἀναγκάσει νόμος καὶ μὴ τρεφόμενον τοῦτο ποιεῖν. εἰ τοίνυν καὶ ἐπὶ δούλων τοῦτό ἐστι, τί ἄτοπον, ἐὰν καὶ ἐπὶ ἐλευθέρων τοῦτο γίνηται; **Ἐν φόβῳ**, φησὶ, **Χριστοῦ ὑποτασσόμενοι**. πόση ἡ χάρις, ὅταν καὶ μισθὸν ἔχωμεν; ἀλλ' οὐ βούλεται σοὶ ὑποταγῆναι; ἀλλὰ σὺ ὑποτάγηθι· μὴ ἀπλῶς ὑπακούσης, ἀλλ' ὑποτάγηθι· ὡς πρὸς δεσπότης ἅπαντας, οὕτω διάκεισο· οὕτω γὰρ αὐτοὺς δούλους ἔξεις ταχέως τῇ τυραννικωτάτῃ τῆς δουλείας δυνάμει δεδουλωμένους. μᾶλλον γὰρ αὐτοὺς αἰρήσεις, ὅταν οὐδενὸς τῶν παρ' αὐτῶν τυγχάνων, αὐτὸς τὰ παρὰ σαυτοῦ παρέχῃς. τοῦτό ἐστιν, **Ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ Χριστοῦ**, ἵνα πάντων κρατῶμεν τῶν παθῶν, ἵνα τῷ Θεῷ δουλεύωμεν, ἵνα τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην διασώζωμεν· καὶ τότε δυνησόμεθα καὶ τῆς παρὰ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς, καὶ τὰ ἐξῆς.

2.21 Ὁμιλία Κ'.

Αἱ γυναῖκες, τοῖς ἰδίῳις ἀνδράσιν ὑποτάσσεσθε, ὡς τῷ Κυρίῳ, ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐστὶ κεφαλὴ τῆς γυναικὸς, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτός ἐστι σωτὴρ τοῦ σώματος. ἀλλ' ὥσπερ ἡ Ἐκκλησία ὑποτάσσεται τῷ Κυρίῳ, οὕτω καὶ αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίῳις ἀνδράσιν ἐν παντί.

2.21.1 α'.

Σοφός τις ἀνὴρ ἐν τάξει μακαρισμῶν πολλὰ θεῖς, ἐν καὶ τοῦτο τέθεικεν ἐν τάξει μακαρισμοῦ· **Καὶ γυνή,** φησὶν, **ἀνδρὶ συμπεριφερομένη.** καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ μετὰ τῶν μακαρισμῶν αὐτὸ τίθησι, τὸ γυναικα ἀνδρὶ μετὰ ὁμονοίας συνεῖναι. καὶ ἐξ ἀρχῆς δὲ πολλὴν ὁ Θεὸς φαίνεται πρόνοιαν πεποιημένος τῆς συζυγίας ταύτης· καὶ ὡς περὶ ἐνός, περὶ ἀμφοτέρων διαλεγόμενος, οὕτως ἔλεγεν· **Ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς·** καὶ πάλιν, **Οὐκ ἐνὶ ἄρσεν καὶ θῆλυ.** οὐ γὰρ ἐστὶν ἀνδρὸς πρὸς ἄνδρα τοσαύτη οἰκειότης, ὥς γυναικὸς πρὸς ἄνδρα, ἂν ἦ τις, ὡς χρὴ, συνευγυγμένος. διὰ τοῦτο καὶ τις τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγάπην δηλῶν μακάριος ἀνὴρ, καὶ τινα τῶν αὐτῶ φίλων καὶ ὁμοψύχων πενθῶν, οὐ πατέρα εἶπεν, οὐ μητέρα, οὐ τέκνον, οὐκ ἀδελφόν, οὐ φίλον, ἀλλὰ τί; **Ἐπεσεν ἐπ' ἐμὲ ἡ ἀγάπησίς σου,** φησὶν, **ὡς ἀγάπησις τῶν γυναικῶν.** ὄντως γὰρ, ὄντως πάσης τυραννίδος αὕτη ἡ ἀγάπη τυραννικωτέρα. αἱ μὲν γὰρ ἄλλαι, σφοδραί· αὕτη δὲ ἡ ἐπιθυμία ἔχει καὶ τὸ σφοδρὸν, καὶ τὸ ἀμάραντον. ἔνεστι γὰρ τις ἔρως ἐμφωλεύων τῇ φύσει, καὶ λανθάνων ἡμᾶς συμπλέκει ταῦτα τὰ σώματα. διὰ τοῦτο καὶ ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ ἀνδρὸς ἡ γυνή, καὶ μετὰ ταῦτα ἀπὸ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἀνὴρ καὶ γυνή. ὁρᾷς σύνδεσμον καὶ συμπλοκὴν, καὶ πῶς οὐκ ἀφῆκεν ἐτέραν¹ ἐπεισελθεῖν οὐσίαν ἔξωθεν; καὶ ὅρα πόσα ὠκονόμησε. Τὴν ἀδελφὴν ἠνέσχετο γαμῆσαι αὐτὸν τὴν αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ οὐ τὴν ἀδελφὴν, ἀλλὰ τὴν θυγατέρα, μᾶλλον δὲ οὐ τὴν θυγατέρα, ἀλλὰ τι πλεον θυγατρὸς, τὴν σάρκα τὴν αὐτοῦ. τὸ δὲ ὅλον ἐποίησεν ἄνωθεν, ὥσπερ ἐπὶ τῶν λίθων, εἰς ἓν αὐτοὺς συνάγων. οὕτε γὰρ ἔξωθεν αὐτὴν εἰργάσατο, ἵνα μὴ ὡς ἄλλοτρία προσέχη· οὕτε πάλιν μέχρις αὐτῆς τὸν γάμον ἔστησεν, ἵνα μὴ συστέλλων ἑαυτὸν καὶ συνάγων, τῶν λοιπῶν χωρίζηται. καὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν φυτῶν ἐκεῖνα μάλιστα ἐστὶν ἄριστα, ἂν καὶ ἐν πρέμνον ἔχη, καὶ εἰς πολλοὺς κλάδους ἐκτείνηται, ὡς ἐὰν περὶ τὴν ρίζαν στρέφηται μόνον πάντα εἰκῇ· καὶ καὶ πολλὰς ἔχη τὰς ρίζας, οὐκέτι θαυμαστὸν τὸ δένδρον· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, ἐξ ἐνός τοῦ Ἀδάμ τὸ πᾶν ἐποίησε φυτευθῆναι γένος, τοῦ μὴ διασπᾶσθαι καὶ χωρίζεσθαι καταστήσας εἰς ἀνάγκην μεγάλην. καὶ μᾶλλον συστέλλων, οὐκέτι ἐποίησεν

ἀδελφὰς γαμεῖσθαι καὶ θυγατέρας, ἵνα μὴ πάλιν τὴν ἀγάπην εἰς τὸ ἐν συστέλλωμεν, καὶ ἐτέρως ἑαυτῶν χωρίζομεθα. διὰ τοῦτο ἔλεγεν· **Ὁ ποιήσας ἐξ ἀρχῆς, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς.** μεγάλη γὰρ ἀπὸ τούτου κακὰ τίκεται καὶ μεγάλα καλὰ καὶ οἰκίαις καὶ πόλεσιν. οὐδὲν γὰρ οὕτως ἡμῶν συγκροτεῖ τὸν βίον, ὥς ἔρως ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς· ὑπὲρ τούτου καὶ ὅπλα πολλοὶ τίθενται, ὑπὲρ τούτου καὶ τὴν ψυχὴν προδιδόασιν. οὐ γὰρ ἂν ἀπλῶς οὐδὲ εἰκὴ πολλὴν ὑπὲρ τούτου τοῦ πράγματος ἐποιήσατο τὴν σπουδὴν Παῦλος, λέγων· **Αἱ γυναῖκες, τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὑποτάσσεσθε, ὡς τῷ Κυρίῳ.** τί δήποτε; ὅτι ἐὰν ἐν ὁμονοίᾳ ὣσιν οὗτοι, καὶ παῖδες τρέφονται καλῶς, καὶ οἰκέται εὐτακτοῦσι, καὶ γείτονες ἀπολαύουσι τῆς εὐωδίας, καὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς· ἐὰν δὲ τοῦναντίον, πάντα ἀνατέτραπται καὶ συγκέχυται. καὶ καθάπερ τῶν στρατηγῶν πρὸς ἀλλήλους εἰρηνευόντων, πάντα ἐν ἀκολουθίᾳ ἐστὶ, καὶ ταραττομένων πάλιν ἐκείνων, πάντα ἄνω καὶ κάτω γίνεται· οὕτω δὴ καὶ νῦν. διὸ, **Αἱ γυναῖκες, φησὶ, τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὑποτάσσεσθε, ὡς τῷ Κυρίῳ.** Βαβαί! πῶς οὖν ἀλλαχοῦ λέγεις· ἐὰν μὴ τις ἀποτάξῃται καὶ γυναικὶ καὶ ἀνδρὶ, οὐ δύναται ἀκολουθεῖσάι μοι; εἰ γὰρ ὡς τῷ Κυρίῳ ὑποτάσσεσθαι χρὴ, πῶς λέγει διὰ τὸν Κύριον ἀφίστασθαι; καὶ σφόδρα μὲν οὖν χρὴ· ἀλλὰ τὸ, ὡς, οὐ πάντως πανταχοῦ ἰσοτιμίας ἐστίν. ἢ τοῦτό φησιν· ὡς εἰδυῖαι ὅτι τῷ Κυρίῳ δουλεύετε· ὅπερ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν, ὅτι εἰ καὶ μὴ διὰ ἄνδρα, ἀλλὰ προηγουμένως διὰ τὸν Κύριον· ἢ, ὅταν ὑπείκης τῷ ἀνδρὶ, ὡς τῷ Κυρίῳ δουλεύουσα ἡγοῦ πείθεσθαι. εἰ γὰρ **Ὁ ἀρχαῖς ταύταις ταῖς ἔξωθεν ταῖς πολιτικαῖς ἀντιτασσόμενος, τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκε, πολλῶ μᾶλλον ἢ τῷ ἀνδρὶ μὴ ὑποτασσομένη.** οὕτως ἐξ ἀρχῆς ἠθέλησε, φησὶν, ὁ Θεός. ὑποθώμεθα οὖν τὸν μὲν ἄνδρα ἐν τάξει κεῖσθαι κεφαλῆς, τὴν δὲ γυναῖκα ἐν τάξει σώματος. εἶτα καὶ ἀπὸ λογισμῶν δεικνύς, **Ὅτι ὁ ἀνὴρ κεφαλὴ ἐστὶ τῆς γυναικὸς, φησὶ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτὸς ἐστὶ σωτὴρ τοῦ σώματος. ἀλλ’ ὡς ἡ Ἐκκλησία ὑποτάσσεται τῷ Χριστῷ, οὕτω καὶ αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ἐν παντί.** εἶτα, **Ὁ ἀνὴρ ἐστίν, εἰπὼν, κεφαλὴ τῆς γυναικὸς, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτὸς ἐστὶ σωτὴρ, ἐπάγει, τοῦ σώματος·** καὶ γὰρ ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος σωτηρία ἐστίν. ἥδη προκατεβάλετο τῷ ἀνδρὶ καὶ τῇ γυναικὶ τῆς ἀγάπης τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὴν πρόνοιαν, ἐκάστω τὴν προσήκουσαν ἀπονέμων χώραν, τούτῳ μὲν τὴν ἀρχικὴν καὶ προνοητικὴν, ἐκείνῃ δὲ τὴν ὑποτακτικὴν.

2.21.2 β’.

Ὡς οὖν ἡ Ἐκκλησία ὑποτάσσεται τῷ Χριστῷ, τουτέστιν, ἄνδρες καὶ γυναῖκες· οὕτω καὶ αἱ γυναῖκες, τοῖς ἀνδράσιν ὡς τῷ Θεῷ ὑποτάσσεσθε. Οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν. Ἦκουσας τῆς ὑποταγῆς τὴν ὑπερβολὴν· ἐπήνεσας καὶ ἐθαύμασας τὸν Παῦλον, ἅτε συγκροτοῦντα τὸν βίον ἡμῶν, ὡς θαυμαστόν τινα καὶ πνευματικὸν ἄνδρα· καλῶς. ἀλλ’ ἄκουσον, ἃ καὶ παρὰ σοῦ ἀπαιτεῖ· πάλιν γὰρ τῷ αὐτῷ κέχρηται ὑποδείγματι· **Οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε, φησὶ, τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν.** εἶδες μέτρον ὑπακοῆς; ἄκουσον καὶ μέτρον ἀγάπης. βούλει σοὶ τὴν γυναῖκα ὑπακούειν, ὡς τῷ Χριστῷ τὴν Ἐκκλησίαν; προνόει καὶ αὐτὸς αὐτῆς, ὡς ὁ Χριστὸς τῆς Ἐκκλησίας· καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ αὐτῆς δοῦναι δεῖ, καὶ κατακοπῆναι μυριάκις, καὶ ὅτι οὖν ὑπομεῖναι καὶ παθεῖν, μὴ παραιτήσῃ· καὶ ταῦτα πάθῃς, οὐδὲν οὐδέπω πεποίηκας, οἷον ὁ Χριστός. σὺ μὲν γὰρ ἥδη συναφθεὶς ταῦτα ποιεῖς, ἐκείνος δὲ ὑπὲρ ἀποστρεφομένης αὐτὸν καὶ μισούσης. ὥσπερ οὖν αὐτὸς τὴν ἀποστρεφομένην αὐτὸν καὶ μισοῦσαν καὶ διαπτύουσαν καὶ θρυπτομένην περὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ τῇ πολλῇ ἡγάγε κηδεμονίᾳ, οὐκ ἀπειλαῖς, οὐδὲ ὕβρεσιν, οὐδὲ φόβῳ, οὐδὲ ἐτέρῳ τινὶ τοιούτῳ· οὕτω καὶ σὺ πρὸς τὴν γυναῖκα ἔχε τὴν σὴν· καὶ ὑπερορῶσαν, καὶ θρυπτομένην, καταφρονοῦσαν ἴδης, δυνήσῃ αὐτὴν ὑπὸ τοὺς πόδας ἀγαγεῖν τοὺς σούς τῇ πολλῇ περὶ αὐτὴν πρόνοιᾳ, τῇ ἀγάπῃ, τῇ φιλίᾳ. οὐδὲν γὰρ τούτων τυραννικώτερον τῶν δεσμῶν, καὶ μάλιστα ἀνδρὶ καὶ γυναικί. οἰκέτην μὲν γὰρ φόβῳ τις ἂν καταδῆσαι δυνήσεται, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐκείνον· ταχέως γὰρ ἀποπηδήσας οἰχήσεται· τὴν δὲ τοῦ βίου κοινωνὸν, τὴν παίδων μητέρα, τὴν πάσης εὐφροσύνης ὑπόθεσιν, οὐ φόβῳ καὶ ἀπειλαῖς δεῖ καταδεσμεῖν, ἀλλ’ ἀγάπῃ καὶ διαθέσει. ποία γὰρ συζυγία, ὅταν ἡ γυνὴ τὸν ἄνδρα τρέμῃ; ποίας δὲ αὐτὸς ὁ ἀνὴρ ἀπολαύσεται ἡδονῆς, ὡς δούλῃ συνοικῶν τῇ γυναικὶ, καὶ οὐχ ὡς ἐλευθέρᾳ; καὶ πάθῃς τι ὑπὲρ αὐτῆς, μὴ ὀνειδίσης· οὐδὲ γὰρ ὁ Χριστὸς τοῦτο ἐποίησε· **Καὶ ἑαυτὸν, φησὶ, παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν καθάρισας ἀγίασῃ.** ἄρα ἀκάθαρτος ἦν, ἄρα μῶμον εἶχεν, ἄρα ἄμορφος ἦν, ἄρα εὐτελής. οἷαν ἂν λάβῃς γυναῖκα, οὐ τοιαύτην λήψῃ νύμφην, οἷαν ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν, οὐδὲ τοσοῦτόν σου ἀπέχουσαν, ὅσον ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ· ἀλλ’ ὅμως οὐκ ἐβδελύξατο, οὐδὲ ἐμίσησε διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀμορφίας. βούλει ἀκοῦσαι αὐτῆς τὴν ἀμορφίαν; ἄκουε Παύλου λέγοντος· **Ἦτε γὰρ ποτε σκότος.** εἶδες αὐτῆς τὸ μέλαν; τί σκότους μελανώτερον; ἀλλ’ ὅρα καὶ τὸ θρασύ· ^{Ἐν κακίᾳ} φησὶ, **καὶ φθόνῳ διάγοντες.** ὅρα καὶ τὸ ἀκάθαρτον· ἀπειθεῖς, ἀνόητοι. τί δὲ

λέγω; καὶ μωρὰ ἦν, καὶ βλάσφημος· ἀλλ' ὅμως τοσούτων ὄντων, ὡς ὑπὲρ ὠραίας, ὡς ὑπὲρ ἀγαπωμένης, ὡς ὑπὲρ θαυμαστής, οὕτως ἑαυτὸν ἐξέδωκεν ὑπὲρ τῆς ἀμόρφου. καὶ τοῦτο θαυμάζων ὁ Παῦλος ἔλεγε· **Μόλις γὰρ ὑπὲρ δικαίου τις ἀποθανεῖται· καὶ πάλιν, Εἰ ἔτι ἁμαρτωλῶν ἡμῶν ὄντων ὁ Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε.** καὶ τοιαύτην λαβὼν, καλλωπίζει αὐτὴν καὶ λούει, καὶ οὐδὲ τοῦτο παραιτεῖται. **Ἵνα αὐτὴν ἀγιάσῃ, φησὶ, καθάρισας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι. Ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἑνδοξον τὴν Ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπῖλον, ἢ ῥυτίδα, ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ᾖ ἁγία καὶ ἁμωμος.** τῷ λουτρῷ λούει αὐτῆς τὴν ἀκαθαρσίαν. **Ἐν ῥήματι,** φησὶ. ποίῳ; ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. καὶ οὐχ ἀπλῶς αὐτὴν ἐκόσμησεν, ἀλλ' ἑνδοξον ἐποίησε, **Μὴ ἔχουσαν σπῖλον, ἢ ῥυτίδα, ἢ τι τῶν τοιούτων.** καὶ ἡμεῖς τοίνυν τοῦτο ἐπιζητῶμεν τὸ κάλλος, καὶ δυνησόμεθα αὐτοῦ γενέσθαι δημιουργοί. μὴ ζητεῖ σὺ παρὰ τῆς γυναικὸς, ἃ μὴ ἐστὶν αὐτῆς. ὁρᾷς ὅτι πάντα παρὰ τοῦ Δεσπότη εἶχεν ἡ Ἐκκλησία· παρ' αὐτοῦ γέγονεν ἑνδοξος, παρ' αὐτοῦ ἁμωμος. μὴ ἀποστραφῆς δι' ἀμορφίαν τὴν γυναικα. ἄκουε τῆς Γραφῆς λεγούσης· **Μικρὰ ἐν πετεινοῖς ἢ μέλισσα, καὶ ἀρχὴ γλυκασμάτων ὁ καρπὸς αὐτῆς** Θεοῦ πλάσμα ἐστίν· οὐκ ἐκείνην ὑβρίζεις, ἀλλὰ τὸν ἐργασάμενον. τί πάθῃ ἡ γυνή;

Μὴ ἐπαινέσῃς αὐτὴν δι' εὐμορφίαν· ἀκολάστων ψυχῶν καὶ ὁ ἔπαινος, καὶ τὸ μῖσος ἐκεῖνο, καὶ αὐτὴ ἡ ἀγάπη. ψυχῆς ἐπιζητεῖ κάλλος· τὸν νυμφίον τῆς Ἐκκλησίας μιμοῦ. τὸ ἐξωθεν κάλλος ἀλαζονείας καὶ ἀπονοίας γέμει πολλῆς, καὶ εἰς ζηλοτυπίαν ἐμβάλλει, καὶ ὑποπεύειν σε πολλάκις ποιεῖ τὸ πρᾶγμα ἄτοπα. ἀλλὰ ἡδονὴν ἔχει; μέχρι τοῦ πρώτου μηνὸς καὶ τοῦ δευτέρου, ἢ τὸ πολὺ, τοῦ ἐνιαυτοῦ, λοιπὸν δὲ οὐκέτι, ἀλλ' ὑπὸ τῆς συνηθείας τὸ θαῦμα μαραίνεται· τὰ μέντοι διὰ τὸ κάλλος προσγεγόμενα κακὰ ἐναπομένει, ὁ τῦφος, ἡ ἀπόνοια καὶ ἡ ὑπεροψία. ἐπὶ δὲ τῆς μὴ τοιαύτης, οὐδὲν τοιοῦτον· ἀλλ' εἰκότως ἀρχόμενος ὁ ἔρως παραμένει σφοδρὸς, ἐπειδὴ κάλλους ἐστὶ ψυχῆς, καὶ οὐ σώματος.

2.21.3 γ'.

Τί βέλτιον τοῦ οὐρανοῦ, εἰπέ μοι, τί βέλτιον τῶν ἄστρων; Οἶον ἂν εἴποις σῶμα, οὐκ ἔστιν οὕτω λευκόν· οἶους ἂν εἴποις ὀφθαλμοὺς, οὐκ εἰσὶν οὕτω φαιδροί. τούτων δὲ γενομένων καὶ οἱ ἄγγελοι ἐθαύμασαν, καὶ ἡμεῖς νῦν θαυμάζομεν, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως, ὡς παρὰ τὴν ἀρχήν. τοιοῦτον γὰρ ἡ συνηθεία· οὐχ ὁμοίως ἐκπλήττει· πόσῳ μᾶλλον ἐπὶ γυναικός; ἂν δὲ καὶ νόσος ἐπιγένηται, εὐθέως ἀπέπη τὸ πᾶν. εὐνοίαν ζητῶμεν παρὰ γυναικός, μετριοφροσύνην, ἐπιείκειαν· ταῦτα τοῦ κάλλους τὰ γνωρίσματα· σώματος μέντοι ὥραν μὴ ζητῶμεν, μηδὲ ἐγκαλῶμεν αὐτῇ περὶ τούτων, ὧν οὐκ ἔστι κυρία, μᾶλλον δὲ μηδὲ ὅλως ἐγκαλῶμεν (τολμηρῶν γάρ), μηδὲ ἀποδυσπετῶμεν, μηδὲ δυσχεραίνωμεν. ἢ οὐχ ὁρᾶτε πόσοι γυναιξὶν ὠραίας συνοικήσαντες, ἐλεεινῶς τὸν βίον κατέστρεψαν; πόσοι δὲ οὐ σφόδρα εὐμόρφοις, μετὰ πολλῆς ἡδονῆς εἰς ἔσχατον γῆρας ἤλασαν; τὸν σπῖλον τὸν ἔσωθεν ἀποσμήχωμεν, τὰς ῥυτίδας τὰς ἑνδον ἐκτίλλωμεν, τοὺς μώμους τοὺς ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἀνέλωμεν. τοιοῦτον ὁ Θεὸς ἐπιζητεῖ κάλλος· τῷ Θεῷ, μὴ ἡμῖν, καλὴν αὐτὴν κατασκευάζωμεν. μὴ χρήματα ζητῶμεν, μηδὲ εὐγένειαν τὴν ἑξωθεν, ἀλλ' εὐγένειαν τὴν ἐν ψυχῇ. μηδεὶς ἀπὸ γυναικὸς ἀναμενέτω πλουτεῖν· αἰσχρὸς γὰρ καὶ ἐπονείδιστος οὗτος ὁ πλοῦτος· μηδὲ ὅλως ζητεῖτω τις ἐντεῦθεν πλουτεῖν. **Οἱ γὰρ βουλόμενοι πλουτεῖν, φησὶν, ἐπιπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν, καὶ ἐπιθυμίας ἀνοήτους καὶ βλαβερὰς, καὶ εἰς παγίδας καὶ ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν.** ἀπὸ γυναικὸς τοίνυν μὴ ζητεῖ χρημάτων περιουσίαν, καὶ πάντα εὐρήσεις τὰ ἄλλα εὐκόλως. τίς, εἰπέ μοι, τὰ κυριώτερα ἀφείς, τῶν ἐλαττόνων ἐπιμελήσεται; ἀλλ', οἴμοι! πανταχοῦ τοῦτο πάσχομεν· κἂν παῖδα κτησώμεθα, οὐ σπουδάζομεν ὅπως γένηται ἀγαθός, ἀλλ' ὅπως πλουσίαν αὐτῷ γυναικα λάβωμεν· οὐχ ὅπως εὐτροπος, ἀλλ' ὅπως εὐπορος· κἂν ἐπιτήδευμα μετίωμεν, οὐχ ὅπως ἁμαρτημάτων ἀπηλλαγμένον ᾖ, ἀλλ' ὅπως ἡμῖν κέρδος προσοίσῃ μέγα· καὶ πάντα γέγονε χρήματα. διὰ τοῦτο πάντα διέφθαρται, ὅτι ἐκεῖνος ἡμᾶς κατέχει ὁ ἔρως. Οὕτως ὀφείλουσι, φησὶν, **οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα.** τί δὴ τοῦτό ἐστιν; ὡς εἰς μείζονα εἰκόνα, καὶ σφοδρότερον ἦλθεν ὑπόδειγμα· οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐγγύτερον, καὶ σαφέστερον, καὶ δικαίωμα ἕτερον. ἐκεῖνο μὲν γὰρ οὐκ ἦν πολλῆς ἀνάγκης· ἵνα γὰρ μή τις εἴπῃ, Ἐκεῖνος Χριστὸς ἦν, καὶ Θεὸς ἦν, καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν, ἐτέρωθεν αὐτὸ μεθοδεύει λοιπὸν, λέγων· **Οὕτως ὀφείλουσιν·** οὐ γὰρ χάρις ἐστὶ τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ὀφειλή. εἰπὼν, **ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα,** ἐπήγαγεν, **Οὐδεὶς γὰρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν, ἀλλ' ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτήν.** τουτέστι, θεραπεύει μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας. καὶ πῶς αὐτοῦ ἐστὶ σὰρξ; ἄκουε· **Τοῦτο νῦν ὁστοῦν ἐκ τῶν ὁστώ μου, φησὶ, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς μου.** καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ, **Ἔσονται,** φησὶν, **εἰς σάρκα μίαν.** Καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν. ἐπὶ τὸ πρῶτον ὑπόδειγμα ἦλθεν. **Ὅτι μέλη ἐσμὲν τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ,**

καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ. πῶς; ἀπὸ γὰρ τῆς ἡμετέρας γέγονεν ὕλης, ὥσπερ καὶ ἡ Εὐὰ σὰρξ ἀπὸ τῆς σαρκὸς τοῦ Ἀδάμ. καλῶς δὲ ὀστέων καὶ σαρκὸς ἐμνημόνευσε· ταῦτα γάρ ἐστιν ἐν ἡμῖν τὰ κυριώτερα, σάρκες καὶ ὀστᾶ· τὰ μὲν ὥσπερ τις τρόπις ὑποκείμενα, τὰ δὲ ὥσπερ οἰκοδομία. ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν δῆλον· τοῦτο δὲ πῶς; ὥσπερ ἐκεῖ τοσαύτη ἐγγύτης ἐστίν, οὕτω, φησὶ, καὶ ἐνταῦθα. τί ἐστίν, **ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ;** τουτέστι, γνησίως ἐξ αὐτοῦ. καὶ πῶς τοῦ Χριστοῦ μέλη οὕτως ἐσμέν; ὅτι κατ' αὐτὸν γεγενήμεθα. καὶ πῶς ἐκ τῆς σαρκὸς; ἵστε ὅσοι μετέχετε μυστηρίων· ἐκ τούτου γὰρ εὐθέως ἀναπλαττόμεθα. καὶ πῶς; πάλιν ἅκουε τοῦ μακαρίου τούτου λέγοντος· **Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδιά κεκοινώνηκε σαρκὸς καὶ αἵματος, παραπλησίως καὶ αὐτὸς μετέσχε τῶν αὐτῶν.** ἀλλ' ἐνταῦθα αὐτὸς ἡμῖν ἐκοινώνησεν, οὐχ ἡμεῖς αὐτῷ· πῶς οὖν ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ ἐσμεν, καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ; τινὲς τὸ αἷμά φασι καὶ τὸ ὕδωρ, οὐκ ἔστι δέ· ἀλλ' ὅπερ δηλοῦν βούλεται, τοῦτό ἐστιν, ὅτι ὥσπερ ἄνευ συνουσίας ἐκεῖνος γεγέννηται ἐκ Πνεύματος ἁγίου, οὕτω καὶ ἡμεῖς γεννώμεθα ἐν τῷ λουτρῷ. ὅρα πόσα ὑποδείγματα, ὥστε πιστευθῆναι τὴν γέννησιν ἐκείνην. ὦ τῆς ἀνοίας τῶν αἰρετικῶν! τὸ ἦδη τεχθὲν ἐξ ὕδατος, ὅτι τίκτεται, γέννημα ἀληθινὸν ὁμολογοῦσιν· ὅτι δὲ γινώμεθα αὐτοῦ σῶμα, οὐ δέχονται. ἂν τοίνυν τοῦτο μὴ γινώμεθα, πῶς ἀρμόσει τὸ, Ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ, λεγόμενον; σκόπει δέ· ἐπλάσθη ὁ Ἀδὰμ, ἐτέχθη ὁ Χριστός· ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ εἰσῆλθε φθορὰ, ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Χριστοῦ ἐπήγασεν ἡ ζωὴ· ἐν παραδείσῳ ἐβλάστησε θάνατος, ἐν τῷ σταυρῷ αὐτοῦ ἡ ἀναίρεσις γέγονεν.

2.21.4 δ'.

Ὡς οὖν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τῆς ἡμετέρας φύσεως, οὕτως ἡμεῖς τῆς οὐσίας αὐτοῦ· καὶ ὡς ἡμᾶς ἐκεῖνος ἔχει ἐν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ ἡμεῖς αὐτὸν ἔχομεν ἐν ἡμῖν. **Ἀντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.** ἰδοὺ καὶ τρίτον δικαίωμα· δείκνυσι γάρ, ὅτι τοὺς γεννησαμένους τις ἀφείς καὶ ἐξ ὧν ἔφυ, ἐκείνη συμπλέκεται· καὶ λοιπὸν ἡ σὰρξ ὁ πατήρ καὶ ἡ μήτηρ καὶ ὁ παῖς ἐστίν ἐκ τῆς ἐκατέρου συνουσίας συγκαθειστα· καὶ γὰρ μιγέντων τῶν σπερμάτων, τίκτεται ὁ παῖς· ὥστε τοὺς τρεῖς εἶναι μίαν σάρκα. οὕτως οὖν ἡμεῖς πρὸς τὸν Χριστὸν γινώμεθα μία σὰρξ διὰ μετουσίας· καὶ πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς, ἢ τὸ παιδίον. τί δὴ ποτε; ὅτι ἐξ ἀρχῆς οὕτω γέγονε. μὴ μοι λέγε, ὅτι τοιάδε ἐστί, καὶ τοιάδε ἐστίν. οὐχ ὁρᾷς, ὅτι καὶ ἐν τῇ σαρκὶ πολλὰ ἔχομεν ἐλαττώματα; ὁ μὲν γάρ ἐστι χωλός, ὁ δὲ διεστραμμένους ἔχει τοὺς πόδας, ἕτερος χεῖρας ξηρὰς, ἄλλος ἄλλο τι μέλος ἀσθενές· καὶ ὁμως οὐκ ἀλγεῖ οὐδὲ ἐκκόπτει, ἀλλὰ καὶ προτίθησιν αὐτὸ πολλάκις τοῦ ἄλλου· εἰκότως· αὐτοῦ γάρ ἐστιν. ὅσῃν τοίνυν ἕκαστος πρὸς ἑαυτὸν ἀγάπην ἔχει, τοσαύτην πρὸς τὴν γυναῖκα ἡμᾶς βούλεται ἔχειν· οὐχ ὅτι φύσεως μιᾶς κοινωνοῦμεν, ἀλλὰ πλεον τοῦτο ἡμῖν τὸ δικαίωμα τὸ πρὸς τὴν γυναῖκα. ἐπειδὴ οὐκέτι δύο εἰσὶ σώματα, ἀλλ' ἐν, ὁ μὲν κεφαλὴ ὢν, ἡ δὲ σῶμα. καὶ πῶς φησιν ἀλλαχοῦ, **Κεφαλὴ δὲ Χριστοῦ ὁ Θεός;** τοῦτο καὶ ἐγὼ φημι, ὅτι ὥσπερ ἐν σῶμα ἡμεῖς, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Πατήρ ἐν. εὐρίσκεται ἄρα καὶ ὁ Πατήρ κεφαλὴ ἡμῶν ὢν. δύο τίθησιν ὑποδείγματα, τὸ τοῦ σώματος, καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ· διὸ καὶ ἐπάγει· **Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.** τί ἐστὶ τοῦτο; μέγα μυστήριον αὐτὸ φησιν, ὅτι μέγα τι καὶ θαυμαστὸν ἠνίξαστο ὁ μακάριος Μωϋσῆς, μᾶλλον δὲ ὁ Θεός· τέως μέντοι, **Εἰς Χριστὸν**, φησὶ, **λέγω**, ὅτι καὶ αὐτὸς τὸν Πατέρα ἀφείς κατήλθε, καὶ ἦλθε πρὸς τὴν νύμφην, καὶ ἐγένετο εἰς πνεῦμα ἓν· **Ὁ κολλώμενος γὰρ τῷ Κυρίῳ, ἐν πνευμᾷ ἐστι.** καὶ καλῶς εἶπε· μέγα μυστήριόν ἐστίν· ὡς ἂν εἰ ἔλεγε· **πλὴν ἀλλ'** οὐχ ἡ ἀλληγορία ἀνατρέπει τὴν ἀγάπην. **Πλὴν καὶ ὑμεῖς οἱ καθ' ἓνα, ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα οὕτως ἀγαπάτω, ὡς ἑαυτόν· ἡ δὲ γυνὴ ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα.** /οντως γὰρ, ὄντως μυστήριόν ἐστι, καὶ μέγα μυστήριον, ὅτι τὸν φύντα, τὸν γεννησάμενον, τὸν ἀναθρεψάμενον, τὴν ὠδινήσασαν, τὴν ταλαιπωρηθεῖσαν ἀφείς, τοὺς τὰ τοσαῦτα εὐεργετήσαντας, τοὺς ἐν συνηθείᾳ γενομένους, τῇ μηδὲ ὀφθείσῃ, μηδὲ κοινόν τι ἐχούσῃ πρὸς αὐτὸν προσκολλᾶται, καὶ πάντων αὐτὴν προτιμᾷ. μυστήριον ὄντως ἐστί. καὶ οἱ γονεῖς τούτων γινομένων οὐκ ἄχθονται, ἀλλὰ μὴ γινομένων μᾶλλον· καὶ χρημάτων ἀναλίσκομένων καὶ δαπάνης γινομένης, ἥδονται. ὄντως μέγα μυστήριον, ἀπόρρητόν τινα σοφίαν ἔχον. τοῦτο ἄνωθεν προφητεύων ἐδήλου Μωϋσῆς· τοῦτο καὶ νῦν ὁ Παῦλος βοᾷ λέγων· **Εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.** πλὴν οὐ δι' αὐτὸν εἰρηται μόνον οὕτως, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν γυναῖκα, ἵνα ὡς τὴν ἰδίαν σάρκα αὐτὴν θάλπῃ, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν. **Ἡ δὲ γυνὴ ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα.** οὐκέτι τὰ τῆς ἀγάπης τίθησι μόνον, ἀλλὰ τί; ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα. ἀρχὴ δευτέρα ἐστὶν ἡ γυνή. μήτε οὖν αὕτη τὴν ἰσοτιμίαν ἀπαιτεῖτω· ὑπὸ γὰρ τὴν κεφαλὴν ἐστὶ· μήτε ἐκεῖνος ὡς ὑποτεταγμένης καταφρονεῖτω· σῶμα γάρ ἐστι, κἂν καταφρονῇ τοῦ σώματος ἡ κεφαλὴ, καὶ αὕτη

προσαπολεῖται· ἀλλ’ ἀντίτροπον τῆς ὑπακοῆς εἰσαγέτω τὴν ἀγάπην. ὥσπερ ἡ κεφαλὴ, καὶ τὸ σῶμα· τὸ μὲν αὐτῇ πρὸς διακονίαν παρέχον τὰς χεῖρας, τοὺς πόδας, τὰ λοιπὰ πάντα μέλη· ἐκείνη δὲ αὐτοῦ προνοουμένη, πᾶσαν ἐν αὐτῇ αἴσθησιν ἔχουσα. οὐδὲν ταύτης ἄμεινον τῆς συζυγίας. καὶ πῶς ἂν γένοιτο ἀγάπη, φησὶ, φόβου ὄντος; μάλιστα τότε ἂν γένοιτο. ἡ γὰρ φοβουμένη καὶ ἀγαπᾷ· ἡ ἀγαπῶσα φοβεῖται ὡς κεφαλὴν, καὶ ἀγαπᾷ ὡς μέλος, ἐπεὶ καὶ ἡ κεφαλὴ μέλος τοῦ παντός ἐστι σώματος. διὰ τοῦτο τὴν μὲν ὑπέταξε, τὸν δὲ ἐπέθηκεν, ἵνα εἰρήνῃ ἡ. ἐνθα γὰρ ἰσοτιμία, εἰρήνῃ οὐκ ἂν ποτε γένοιτο, οὐδὲ δημοκρατουμένης οἰκίας, οὐδὲ πάντων ἀρχόντων, ἀλλὰ ἀνάγκη μίαν εἶναι τὴν ἀρχήν. καὶ ταῦτα πανταχοῦ ἐπὶ τῶν σωματικῶν· ἐπεὶ ἐὰν ὧσιν ἄνδρες πνευματικοί, ἔσται εἰρήνη. **πεντακισχίλια** ἦσαν ψυχαί, καὶ οὐδεὶς τι τῶν ὑπαρχόντων ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ’ ὑπετάττοντο ἀλλήλοις. τοῦτο δεῖγμα συνέσεως καὶ φόβου Θεοῦ. τὸν μὲν οὖν τῆς ἀγάπης τρόπον ἔδειξε, τὸν δὲ τοῦ φόβου, οὐκέτι.

2.21.5 ε΄.

Καὶ ὅρα τὸν μὲν τῆς ἀγάπης πλατύνοντα, τὰ κατὰ Χριστὸν διηγούμενον, τὰ κατὰ τὴν σάρκα τὴν ἰδίαν, τὸ, **Ἀντὶ τούτου καταλείπει ἄνθρωπος τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ τὸν πατέρα**· τὰ δὲ τοῦ φόβου οὐκέτι πλατύνει. τί δήποτε; ὅτι τοῦτο μᾶλλον βούλεται κρατεῖν, τὸ τῆς ἀγάπης. ταύτης γὰρ οὔσης, πάντα ἔπεται τὰ ἄλλα· ἐκείνου δὲ ὄντος, οὐ πάντως. ὁ μὲν γὰρ ἀγαπῶν τὴν γυναῖκα, κἂν μὴ σφόδρα ἔχη πειθηρίαν, πάντα ὁμως ὑποστήσεται· οὕτω δύσκολον καὶ χαλεπὸν ἡ ὁμόνοια, ὅταν μὴ τῇ τῆς τυραννίδος ἀγάπῃ ὧσι συνδεδεμένοι· ὁ μέντοι φόβος οὐ πάντως τοῦτο κατορθώσει. διὰ τοῦτο ἐνδιατρίβει τούτῳ πλέον, ὅπερ ἐστὶν ἰσχυρόν. καὶ δοκοῦσα πλεονεκτεῖσθαι ἡ γυνή, ὅτι φοβεῖσθαι προσετάγη, πλεονεκτεῖ· τὸ γὰρ κυριώτερον ὁ ἀνὴρ προστέτακται, τὸ ἀγαπᾶν. τί οὖν, ἂν μὴ φοβῆται, φησὶν, ἡ γυνή; σὺ ἀγάπα, τὸ σαυτοῦ πλήρου. καὶ γὰρ ἂν τὰ παρὰ τῶν ἄλλων μὴ ἔπηται, τὰ παρ’ ἡμῶν ἔπεσθαι δεῖ. οἷόν τι λέγω· **Ὑποτασσόμενοι**, φησὶν, **ἀλλήλοις ἐν φόβῳ Χριστοῦ**. τί οὖν, ἂν ὁ ἕτερος μὴ ὑποτάσσεται; σὺ πείθου τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ. οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα· ἡ γοῦν γυνή κἂν μὴ ἀγαπᾶται, ὁμως φοβεῖσθω, ἵνα μηδὲν ἢ παρ’ αὐτῇ γεγονός· ὁ τε ἀνὴρ, ἂν μὴ φοβῆται ἡ γυνή, ὁμως ἀγαπάτω, ἵνα μηδὲν αὐτὸς ὑστερή· ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον ἀπέλαβεν. ἄρα γάμος ἐστὶν οὗτος γινόμενος κατὰ Χριστὸν, γάμος πνευματικὸς καὶ γέννησις πνευματικῇ, οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐκ ἐξ ὠδίνων. τοιαύτη καὶ ἡ τοῦ Ἰσαάκ· ἄκουε τῆς Γραφῆς λεγούσης· **Καὶ ἐξέλιπε παραγίνεσθαι Σάρρα τὰ γυναικεῖα αὐτῆς**. καὶ ὁ γάμος οὐκ ἀπὸ πάθους οὐδὲ σωμάτων, ἀλλὰ πνευματικὸς ὅλος, ψυχῆς πρὸς Θεὸν συναπτομένης συνάφειαν ἄρρητον, καὶ μόνος οἶδεν αὐτός. διὰ τοῦτό φησιν· **Ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ, ἐν πνευμᾷ ἐστίν**. ὅρα πῶς σπουδάζει καὶ τὴν σάρκα ἐνῶσαι τῇ σαρκὶ, καὶ τὸ πνεῦμα τῷ πνεύματι. ποῦ οἱ αἰρετικοί; οὐκ ἂν, εἰ τῶν διαβεβλημένων ὁ γάμος ἦν, νύμφην καὶ νυμφίον ἐκάλεσεν· οὐκ ἂν προτρέπων ἐκεῖνο παρήγαγε τὸ, **Καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα** καὶ πάλιν ἐπήγαγεν, ὅτι **Εἰς τὸν Χριστὸν εἴρηται καὶ τὴν Ἐκκλησίαν**. περὶ γὰρ ταύτης καὶ ὁ Ψαλμωδός φησιν· ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου· καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· **Ἐγὼ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον, καὶ ἤκω**. ἀλλ’ ὅταν εἶπω, ὅτι τὸν Πατέρα κατέλιπε, μὴ τοιοῦτον νομίσης, οἷον ἐπ’ ἀνθρώπων, τόπων μετάβασιν. ὥσπερ γὰρ ἐκβῆναι λέγεται, οὐκ ἐπειδὴ ἐξῆλθεν, ἀλλὰ διὰ τὴν σάρκα, οὕτω καὶ τὸ, **Κατέλιπε τὸν Πατέρα**. διὰ τί οὖν μὴ καὶ περὶ τῆς γυναικὸς εἶπε, Προσκολληθήσεται πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς; τί δήποτε; ὅτι περὶ ἀγάπης διελέγετο, καὶ τῷ ἀνδρὶ διελέγετο. ἐκείνη μὲν γὰρ περὶ φόβου διαλεγόμενος, φησὶν· **Ἀνὴρ ἐστὶ κεφαλὴ τῆς γυναικὸς**· καὶ πάλιν, ὅτι **Καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας**· περὶ δὲ ἀγάπης αὐτῷ διαλέγεται, καὶ αὐτῷ τὰ ταύτης ἐνεχείρισε, καὶ τὰ περὶ τῆς ἀγάπης πρὸς αὐτὸν ἐφθέγγετο, συσφίγγων αὐτὸν καὶ συγκολλῶν. ὁ γὰρ τὸν πατέρα διὰ τὴν γυναῖκα ἀφείξ, καὶ αὐτὴν δὲ ταύτην πάλιν ἀφείξ καὶ καταλιμπάνων, ποίας ἂν εἴῃ ἄξιος συγγνώμης; οὐχ ὁρᾷς πόσης αὐτὴν ἀπολαύειν βούλεται τιμῆς ὁ Θεός, ὅτι σε τοῦ πατρὸς ἀπαγαγὼν, ταύτη προσήλωσε; τί οὖν, ἂν τὰ παρ’ ἡμῶν γένηται, φησὶν, ἐκείνη δὲ μὴ ἀκολουθῇ; **Εἰ δὲ ὁ ἄπιστος χωρίζεται, χωριζέσθω**. οὐ δεδοῦλται ὁ ἀδελφός, ἢ ἡ ἀδελφὴ ἐν τοῖς τοιούτοις. ἀλλ’ ὅταν ἀκούης φόβον, ἐλευθέρα προσήκοντα φόβον ἀπαίτει, μὴ καθὼς παρὰ δούλης· σῶμα γὰρ ἐστὶ σόν· ἂν γὰρ τοῦτο ποιήσης, σαυτὸν καθυβρίζεις, τὸ σῶμα ἀτιμάζων τὸ σόν. ποῖος δὲ ἐστὶν ὁ φόβος; ὥστε μὴ ἀντιλέγειν, ὥστε μὴ ἐπανίστασθαι, ὥστε μὴ τῶν πρωτείων ἐρᾶν· ἀρκεῖ μέχρι τούτων ἐστάναι τὸν φόβον. ἂν δὲ ἀγαπᾷς, ὡς ἐκελεύσθης, μείζονα ἐργάσῃ· μᾶλλον δὲ οὐκέτι φόβῳ τοῦτο ἐργάσῃ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἢ ἀγάπῃ ἐργάζεται τι. ἀσθενέστερόν πως τὸ γένος ἐστίν, πολλῆς δεόμενον τῆς βοηθείας, πολλῆς τῆς συγκαταβάσεως. τί δὲ ἂν εἵποιεν οἱ δευτέροις συναπτόμενοι γάμοις; οὐχὶ κατακρίνων λέγω, μὴ γένοιτο· καὶ

γὰρ ὁ Ἀπόστολος συνεχώρησεν· ἀλλὰ καὶ σφόδρα συγκαταβαίνων· πάντα αὐτῇ πόριζε, πάντα ὑπὲρ ἐκείνης πρᾶττε, καὶ ταλαιπωροῦ· ἀνάγκη σοι ἐπίκειται. ἐνταῦθα οὐκ ἀξιοῖ ἀπὸ τῶν ἔξωθεν παραδειγμάτων εἰσάγειν τὴν συμβουλὴν, ὅπερ πολλαχοῦ ποιεῖ. ἦρκει γὰρ μέγα καὶ σφοδρὸν ὄν τὸ τοῦ Χριστοῦ· μᾶλλον δὲ καὶ εἰς ὑποταγῆς λόγον. **Καταλείπει**, φησὶ, **τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα**. ἰδοὺ τοῦτο ἔξωθεν. ἀλλ' οὐκ εἶπε, Καὶ συνοικήσει, ἀλλὰ, Προσκολληθήσεται, τὴν ἀκριβῆ ἔνωσιν, τὴν μετὰ σφοδρότητος ἀγάπην δηλῶν. καὶ οὐδὲ τούτῳ ἠρκέσθη, ἀλλὰ καὶ τῇ ἐπαγωγῇ ἔδειξε τὴν ὑποταγὴν οὕτως, ὥς μηκέτι τοὺς δύο φαίνεσθαι δύο. οὐκ εἶπεν, εἰς πνεῦμα, οὐκ εἶπεν, εἰς ψυχὴν· ἐκεῖνο μὲν γὰρ δηλόν, καὶ παντὶ δυνατόν· ἀλλ' οὕτως, ὥς εἰς σάρκα μίαν εἶναι.

2.21.6 ζ'.

Δευτέρα ἐστὶν ἀρχὴ αὕτη, ἀρχὴν ἔχουσα καὶ πολλὴν τὴν ὁμοτιμίαν· ἀλλ' ὅμως ἔχει τι πλεόν ὁ ἀνὴρ. τοῦτο σωτηρία μεγίστη οἰκίας. ἐκεῖνο μὲν γὰρ τὸ τοῦ Χριστοῦ παρέλαβεν, οὐκ εἰς τὸ δεῖν ἀγαπᾶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ρυθμίζειν. **Ἰνα ᾗ**, φησὶν, **ἀγία καὶ ἁμῶμος**· τὸ δὲ, τῆς σαρκὸς, εἰς τὸ ἀγαπᾶν, καὶ τὸ, **Προσκολληθήσεται**, ὁμοίως εἰς τὸ ἀγαπᾶν. ἂν γὰρ αὐτὴν κατασκευάσης ἁγίαν καὶ ἁμῶμον, πάντα ἔπεται. ζῆτει τὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ ἀνθρώπινα ἀκολουθήσει μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας. ρύθμιζε τὴν γυναῖκα, καὶ οὕτω συγκροτεῖται ἡ οἰκία. ἄκουε τοῦ Παύλου λέγοντος· **Εἰ δέ τι μαθεῖν θέλουσιν, ἐν οἴκῳ τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν**. ἂν οὕτω τὰς οἰκίας διοικῶμεν τὰς ἑαυτῶν, καὶ πρὸς Ἐκκλησίαν ἐπιστάσιαν ἐσόμεθα ἐπιτήδειοι· καὶ ἡ οἰκία γὰρ Ἐκκλησία ἐστὶ μικρά. οὕτως ἐνὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας γενομένους ἀγαθοὺς, πάντας ὑπερβαλέσθαι. ἐννόησον τὸν Ἀβραάμ, τὴν Σάρραν, τὸν Ἰσαάκ, τοὺς τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτὼ οἰκογενεῖς· πῶς πᾶσα ἡ οἰκία συγκεκρότητο, πῶς ἅπασα εὐλαβείας ἔγεμεν. ἐκείνη καὶ τὸ ἀποστολικὸν ἐπλήρου παράγγελμα, καὶ τὸν ἄνδρα ἐφοβεῖτο· ἄκουε γὰρ αὐτῆς λεγούσης· **Οὕτω μὲν μοι γέγονεν ἕως τοῦ νῦν, ὁ δὲ κύριός μου πρεσβύτερος**· κάκεῖνος αὐτὴν οὕτως ἠγάπα, ὥς πάντα κελευούσῃ πείθεσθαι. καὶ τὸ παιδίον ἐνάρετον ἦν, καὶ οἱ οἰκογενεῖς καὶ αὐτοὶ θαυμαστοὶ, οἳ γε καὶ κινδυνεῦσαι μετὰ τοῦ δεσπότου οὐκ ὤκνησαν, οὐκ ἀνεβάλοντο, οὐδὲ τὴν αἰτίαν ἐζήτησαν· ἀλλ' εἰς αὐτῶν ὁ προεστηκὼς οὕτω θαυμαστός ἦν, ὥς καὶ γάμον ἐμπιστευθῆναι τοῦ μονογενοῦς παιδὸς, καὶ ἀποδημίαν ὑπερόριον. καθάπερ γὰρ ἐπὶ στρατηγοῦ, ὅταν καὶ τὸ στρατιωτικὸν ᾗ συγκεκροτημένον, οὐδαμῶθεν ὁ πολέμιος ἐπείσערχεται· οὕτω δὲ καὶ ἐνταῦθα, ὅταν ἀνὴρ καὶ γυνὴ καὶ παιδιά καὶ οἰκέται ὥσι τῶν αὐτῶν ἐπιμελούμενοι, πολλὴ τῆς οἰκίας ἡ ὁμόνοια· ἐπεὶ, ἐὰν μὴ οὕτως ᾗ, πολλάκις δι' ἐνὸς οἰκέτου φαύλου τὸ πᾶν ἀνατρέπεται καὶ καταλύεται, καὶ ὁ εἰς πολλάκις τὸ πᾶν ἠφάνισε καὶ διέφθειρε. πολλὴν οὖν πρόνοιαν ποιῶμεθα καὶ γυναικῶν καὶ παίδων καὶ δούλων, εἰδότες ὅτι τὴν ἀρχὴν ἡμῖν αὐτοῖς εὐκολον καταστήσομεν, καὶ ὅτι τὰς εὐθύνas ἡμέρους καὶ ἐπιεικεῖς ἔχομεν, καὶ ἐροῦμεν· ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά, ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός. ἐὰν ὁ ἀνὴρ θαυμαστός, καὶ ἡ κεφαλὴ καλὴ, καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα οὐδεμίαν ὑποστήσεται βίαν.

Τὰ μὲν οὖν κατὰ τὴν γυναῖκα πῶς ἂν καλῶς διατεθεῖ καὶ τὸν ἄνδρα, ἀκριβῶς εἶπε, τὴν μὲν φοβεῖσθαι παραινέσας ὥς κεφαλὴν, τὸν δὲ ἀγαπᾶν ὥς γυναῖκα. πῶς δ' ἂν ταῦτα γένοιτο; φησὶν· ὅτι μὲν γὰρ δεῖ, ἔδειξε· τὸ δὲ πῶς, ἐγὼ πρὸς ὑμᾶς ἐρῶ· ἂν χρημάτων καταφρονῶμεν, ἂν πρὸς ἐν ὀρῶμεν μόνον, ψυχῆς ἀρετὴν, ἂν τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἔχωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν. ὅπερ γὰρ ἐν τοῖς πρὸς τοὺς δούλους διαλεγόμενος ἔλεγεν, **Ὁ τι ἂν ποιήσῃ ἕκαστος ἀγαθὸν ἢ κακόν, τοῦτο κομιέται παρὰ τοῦ Κυρίου**, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα. μὴ δι' ἐκείνην τοίνυν τοσοῦτον, ὅσον διὰ τὸν Χριστὸν αὐτὴν ἀγαπᾶν. τοῦτο γοῦν καὶ ἠνίζατο εἰπών· **Ὡς τῷ Κυρίῳ**. - ὥς τῷ Κυρίῳ τοίνυν πειθόμενος, καὶ δι' αὐτὸν πάντα ποιῶν, οὕτω πάντα πράττε· τοῦτο ἱκανὸν ἐναγαγεῖν καὶ πεῖσαι, καὶ μὴ ἀφεῖναι ἐρεσχελίαν τινὰ καὶ διχόνοιαν εἶναι. μηδεὶς ἔστω πιστὸς συκοφαντῶν ἐπὶ τῆς γυναικὸς τὸν ἄνδρα· ἀλλὰ μηδὲ ὁ ἀνὴρ ἀπλῶς πιστευέτω κατὰ τῆς γυναικὸς, μηδὲ ἡ γυνὴ περιεργαζέσθω εἰσόδους καὶ ἐξόδους ἀπλῶς· μηδὲ μὴν μηδὲ ὁ ἀνὴρ ἄξιον παρεχέτω ἑαυτὸν τινος ὑποψίας. τί γὰρ, εἰπέ μοι, πᾶσαν τὴν ἡμέραν τοῖς φίλοις δίδως σαυτὸν, τῇ δὲ γυναικὶ τὴν ἐσπέραν, καὶ οὐδὲ οὕτως αὐτὴν δύνῃ πληροφορεῖν, καὶ ἐκτὸς ὑποψίας ποιεῖν; κἂν ἐγκαλῇ ἡ γυνὴ, μὴ δυσχέραινε· φιλίας ἐστίν, οὐκ ἀπονοίας· φιλίας ἐστὶ ζεύξης τὰ ἐγκλήματα καὶ διαθέσεως πεπυρωμένης καὶ φόβου. δέδοικε γὰρ μή τις αὐτῆς ἔκλεψε τὴν εὐνὴν, μή τις αὐτὴν περὶ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν ἐξημίωσε, μή τις αὐτῆς τὴν κεφαλὴν ἀφείλετο, μή τις διώρυξε τὴν εὐνὴν. ἐστὶ καὶ ἄλλη μικροψυχίας ὑπόθεσις· μηδεὶς πέρα τοῦ μέτρου τῶν οἰκετῶν ἀντιποιεῖσθω, μήτε τῆς κόρης ὁ ἀνὴρ, μήτε τοῦ οἰκέτου ἡ γυνὴ· καὶ γὰρ ταῦτα ἱκανὰ τεκεῖν ὑποψίας. ἐννόησον γὰρ μοι τοὺς δικαίους ἐκείνους· αὕτη ἡ Σάρρα ἐκέλευσε τῷ πατριάρχῃ λαβεῖν τὴν Ἄγαρ· αὕτη προσέταξεν, οὐδεὶς ἠνάγκασεν, οὐδὲ ἐπῆλθεν ὁ ἀνὴρ· ἀλλὰ καίτοι μακρὸν χρόνον ἐλκύσας ἐν ἀπαιδίᾳ,

εἴλετο μηδέποτε γενέσθαι πατήρ, ἢ τὴν γυναῖκα λυπῆσαι. ἀλλ' ὅμως μετὰ ταῦτα πάντα, τί φησιν ἡ Σάρρα; **Κρίναι ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ.** ἄρα εἰ τις ἦν τῶν ἄλλων, οὐκ ἂν εἰς ὀργὴν ἐκινήθη; οὐκ ἂν καὶ χεῖρας ἐξέτεινε, μονονουχὶ φάσκων· τί λέγεις; οὐκ ἐβουλόμην ἐγὼ συγγενέσθαι τῇ γυναικί, σὸν τὸ πᾶν γέγονε, καὶ πάλιν ἐγκαλεῖς; ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν ἐκεῖνος· ἀλλὰ τί; ἰδοὺ ἡ παιδίσκη ἐν ταῖς χερσὶ σου· χρῶ αὐτῇ, ὡς ἂν σοι ἀρεστὸν ᾖ. τὴν κοινωνὸν τῆς εὐνῆς ἐξέδωκεν, ἵνα μὴ λυπήσῃ τὴν Σάρραν. καίτοι γε οὐδὲν τούτου μεῖζον εἰς εὐνοίας λόγον ἐστίν. εἰ γὰρ τὸ τραπέζης κοινωνῆσαι καὶ λησταῖς ὁμοψυχίαν ποιεῖ πρὸς τοὺς ἐναντίους (καὶ ὁ Ψαλμωδὸς φησιν· ὃς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐγλύκανάς μοι ἐδέσματα)· τὸ μίαν σάρκα γενέσθαι λοιπὸν (τοῦτο γὰρ ἐστὶ κοινωνῆσαι τῆς εὐνῆς), πολλῶ μᾶλλον ἱκανὸν ἐπισπάσασθαι. ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἴσχυσε τὸν δίκαιον ἐλεῖν, ἀλλ' ἐξέδωκε τῇ γυναικί, δεικνὺς ὅτι οὐ παρὰ τὴν αὐτοῦ αἰτίαν τι γεγένηται· καὶ τὸ δὴ μεῖζον, κύουσιν ἐξέπεμψεν αὐτήν. τίς οὐκ ἂν ἠλέησε κυήσασαν ἐξ αὐτοῦ παιδίον; ἀλλ' οὐχ ὁ δίκαιος ἐπεκάμφθη· πάντων γὰρ τὴν ἀγάπην προϋτίθει τὴν πρὸς τὴν γυναῖκα.

2.21.7 ζ'.

Τοῦτον μιμώμεθα καὶ ἡμεῖς· μηδεὶς ὀνειδιζέτω πενίαν τῷ πλησίον, μηδεὶς χρημάτων ἐράτω, καὶ πάντα λέλυται. μηδὲ λεγέτω γυνὴ πρὸς τὸν ἄνδρα· ἄνανδρε καὶ δειλὲ, ὅκνου γέμων καὶ νωθείας καὶ ὕπνου πολλοῦ, ὁ δεῖνα ταπεινὸς καὶ ἐκ ταπεινῶν, κινδύνους ἀράμενος καὶ ἀποδημίας στειλάμενος, πολλὴν τὴν οὐσίαν ἐποίησε, καὶ ἡ γυνὴ χρυσοφορεῖ, καὶ ἐπὶ ζεύγους λευκῶν ἡμιόνων πρόεισι, περιφέρεται πανταχοῦ, οἰκετῶν ἀγέλας ἔχει καὶ εὐνούχων ἐσμόν· σὺ δὲ κατέπτηχας, καὶ εἰκὴ ζῆς. μὴ λεγέτω ταῦτα γυνὴ, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια· σῶμα γὰρ ἐστίν, οὐχ ἵνα διατάτῃ τῇ κεφαλῇ, ἀλλ' ἵνα πείθεται καὶ ὑπακούῃ. πῶς οὖν οἴσεται, φησὶ, τὴν πενίαν; πόθεν εὐρήσεται παραμυθίαν; ἐκλεγέσθω παρ' ἑαυτῇ τὰς πενεστέρας, ἀναλογιζέσθω πόσαι πάλιν εὐγενεῖς καὶ ἐξ εὐγενῶν κόραι οὐ μόνον ἐξ ἀνδρῶν οὐδὲν προσέλαβον, ἀλλὰ καὶ προσέδωκαν, καὶ τὰ αὐτῶν ἅπαντα ἀνάλωσαν· ἐννοεῖτω τοὺς ἐκ τοιούτων πλούτων κινδύνους, καὶ τὸν ἀπράγμονα ἀσπάζεται βίον.

[05812] Καὶ ὅλως εἰ φιλοστόργως πρὸς τὸν ἄνδρα διακέοιτο, οὐδὲν τοιοῦτον ἐρεῖ, ἀλλ' αἰρήσεται πλησίον αὐτῆς ἔχειν αὐτὸν μηδὲν πορίζοντα, ἢ μυρία τάλαντα χρυσοῦ μετὰ μερίμνης καὶ φροντίδος τῆς ἐκ τῶν ἀποδημιῶν ταῖς γυναιξὶν ἐγγινομένης αἰεὶ. ἀλλὰ μηδὲ ὁ ἀνὴρ ταῦτα ἀκούων ὡς ἀρχὴν ἔχων, ἐπὶ ὕβρεις τρεπέσθω καὶ πληγὰς, ἀλλὰ παραινέτω, νουθετεῖτω, ὡς ἀτελεστέραν λογισμοῖς ἀναπειθέτω, χεῖρας μηδέποτε ἐντεινέτω· πόρρω ἐλευθέρας ψυχῆς ταῦτα· ἀλλὰ μηδὲ ὕβρεις, μηδὲ ὀνειδῆ, μηδὲ λοιδορίας· ἀλλ' ὡς ἀνοητότερον διακειμένην ρυθμιζέτω. πόθεν δὲ τοῦτο ἔσται; ἐὰν τὸν ἀληθῆ πλοῦτον μανθάνῃ, ἐὰν τὴν ἄνω φιλοσοφίαν, οὐδὲν ἐγκαλέσει τῶν τοιούτων. διδασκέτω αὐτήν, ὅτι πενία κακὸν οὐδέν· διδασκέτω, μὴ δι' ὧν λέγει μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ὧν ποιεῖ διδασκέτω δόξης καταφρονεῖν, καὶ οὐδὲν τοιοῦτον ἢ γυνὴ οὔτε ἐρεῖ οὔτε ἐπιθυμήσει. καθάπερ ἄγαλμα δεχόμενος, οὕτως ἀπὸ τῆς ἐσπέρας ἐκείνης, ἥς ἂν αὐτὴν εἰς τὸν θάλαμον δέχεται, διδασκέτω σωφροσύνην, ἐπιείκειαν, ὅπως βιώσεται σεμνῶς, ἐκ προοιμίων εὐθέως καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν προθύρων καταβάλλων τῶν χρημάτων τὸν ἔρωτα· καὶ φιλοσοφίαν παιδεύετω, καὶ παραινέτω ὅπως μὴ εἷη χρυσία κρεμάμενα ἐπὶ τῶν ὤτων καὶ κατὰ τῶν παρειῶν καὶ ἐπὶ τοῦ τραχήλου περικείμενα, μήτε κατακείμενα περὶ τὸν θάλαμον, μήτε ἱμάτια χρυσᾶ καὶ πολυτελῆ ἀποκείμενα· ἀλλ' ἔστω μὲν φαιδρὸς ὁ κόσμος, μὴ μὴν εἰς ὕβριν ἢ φαιδρότης ἐκπιπέτω· ἀλλὰ ταῦτα ἀφείς τοῖς ἐπὶ τῆς σκηνῆς, αὐτὸς μετὰ πολλῆς τῆς κοσμιότητος καλλώπιζε τὸν οἶκον, σωφροσύνης πνέοντα μᾶλλον, ἢ ἄλλης τινὸς εὐωδίας. δύο γὰρ ἐκ τούτου ἔσται, καὶ τρία τὰ καλὰ· πρῶτον μὲν, οὐκ ἀλγήσει ἡ νύμφη, λυθιστῶν τῶν παστάδων, καὶ ἀποπεμπομένων ἐκάστῳ καὶ τῶν ἱματίων καὶ τῶν χρυσίων καὶ τῶν σκευῶν τῶν ἀργυρῶν· δεύτερον, οὐ φροντίσει ὁ νυμφίος ὑπὲρ τῆς ἀπωλείας, καὶ τῆς φυλακῆς τῶν συμπορισθέντων. τρίτον πάλιν πρὸς τούτοις, τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, ἐξ αὐτῶν τούτων ἐνδείξεται τὴν αὐτοῦ γνώμην, ὅτι δὴ τούτων οὐδενὶ χαίρει, καὶ ὅτι καὶ τὰ λοιπὰ πάντα καταλύσει, καὶ μήτε ὀρχήματα, μήτε ἀσέμνους ὥδᾶς γενέσθαι συγχωρήσει ποτέ. καὶ οἶδα μὲν ὅτι δοκῶ καταγέλαστος εἶναι ἴσως τισὶ, τὰ τοιαῦτα νομοθετῶν· πλὴν ἀλλ' ἐὰν πεισθῇτέ μοι, τοῦ χρόνου προϊόντος, καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ πράγματος ἀπολαύοντες ὠφελείας, τότε τὸ κέρδος εἴσεσθε· καὶ ὁ μὲν γέλως ρύησεται, καὶ καταγελάσεσθε τοῦ νῦν ἔθους, καὶ ὤψεσθε ὅτι ὄντως παίδων ἀνοήτων, καὶ ἀνδρῶν μεθυόντων ἐστὶ τὰ γινόμενα νῦν· ἃ δὲ παραινῶ, σωφροσύνης καὶ φιλοσοφίας, καὶ τῆς ἀνωτάτω πολιτείας ἐστί. τί οὖν φημι δεῖν; πάντα τὰ ἄσματα τὰ αἰσχροῦ, τὰ σατανικά, τὰς ἀσέμνους ὥδᾶς, τὰς συνδρομὰς τῶν ἀκολάστων νέων περίελε τοῦ γάμου, καὶ ταῦτα τὴν νύμφην σωφρονίσαι δυνήσεται. εὐθέως γὰρ παρ' ἑαυτῇ λογιέται, Βαβαί! ποῖος οὗτος ὁ ἀνὴρ; φιλόσοφός ἐστιν, οὐδὲν τὸν παρόντα ἡγεῖται βίον, ἐπὶ παιδοποιίᾳ καὶ παιδοτροφίᾳ με ἥγαγεν εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἑαυτοῦ, ἐπὶ οἰκουρίαν. ἀλλ' ἀηδὴ ταῦτα τῇ νύμφῃ; μέχρι τῆς

πρώτης ημέρας, καὶ τῆς δευτέρας· λοιπὸν δὲ οὐκ, ἀλλὰ καὶ μεγίστην καρπώσεται τὴν ἡδονὴν, πάσης ἑαυτὴν ὑποψίας ἀπαλλάττουσα. ὁ γὰρ μήτε αὐτῶν μήτε ὀρχουμένων μήτε ὁσμάτων κεκλασμένων ἀνασχόμενος, καὶ ταῦτα παρὰ τὸν τοῦ γάμου καιρὸν, σχολῇ γ' ἂν οὗτος ἀνέξεται ποτε πρᾶξαι ἢ εἰπεῖν τι αἰσχρὸν. μετὰ δὲ τοῦτο, ὅταν πάντα περιέλης ταῦτα τοῦ γάμου, παραλαβὼν αὐτὴν, πλάττε καλῶς, τὸ μὲν αἰσχυνηλὸν ἐπὶ πολὺ τοῦ χρόνου ἐξάγων, καὶ μὴ διαλύων ταχέως. κἂν γὰρ ἀναισχυντοτέρα ἢ ἡ κόρη, μέχρι καιροῦ σιγᾶν οἶδεν, αἰδουμένη τὸν ἄνδρα, καὶ ξενιζομένη πρὸς τὰ πράγματα. σὺ τοίνυν τοῦτο τὸ αἰσχυνηλὸν μὴ διαλύσης ταχέως, ὅπερ οἱ ἀκόλαστοι ποιοῦσι τῶν ἀνδρῶν, ἀλλ' ἐπεξάγαγε ἐπὶ πολὺν χρόνον· μέγα γάρ σοι τοῦτο ἔσται κέρδος. οὐκ ἐγκαλέσει τέως, οὐ μέμψεται ἐφ' οἷς διατυπώσης.

2.21.8 η'.

Πάντα τοίνυν κατ' ἐκεῖνον νομοθέτει τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἡ αἰσχύνῃ, καθάπερ τις χαλινὸς ἐπικείμενος τῇ ψυχῇ, οὐκ ἀφίησιν οὐδὲν μέμφεσθαι, οὐδὲ ἐγκαλεῖν τοῖς γινομένοις. ὅταν γὰρ παρρησίας ἐπιλάβηται, μετὰ πολλῆς τῆς ἀδεΐας πάντα ἀνατρέπει καὶ συγγεῖ. πότε τοίνυν ἐστὶν ἕτερος οὕτω καιρὸς ἐπιτήδειος πρὸς τὸ πλάττειν γυναῖκα, ὡς ἐκεῖνος, καθ' ὃν αἰδεῖται τὸν ἄνδρα, καὶ δέδοικεν ἔτι καὶ δυσωπεῖται; τότε αὐτῇ τίθει τοὺς νόμους ἅπαντας, καὶ πάντως πεισθήσεται, καὶ ἐκοῦσα καὶ ἄκουσα. πῶς δὲ τὴν αἰσχύνῃ οὐ λύσεις; ὅταν φαίνη καὶ αὐτὸς οὐδὲν ἥττον ἐκείνης αἰσχυνόμενος, ὀλίγα μὲν προσδιαλεγόμενος, καὶ αὐτὰ δὲ μετὰ πολλῆς τῆς ἐμβριθείας καὶ τῆς συστροφῆς· τότε αὐτῇ τοὺς περὶ φιλοσοφίας κατὰθεσ λόγους· δέχεται γὰρ ἡ ψυχὴ· εἰς τὴν καλλίστην ἔξιν αὐτὴν κατάστησον, τὴν αἰσχύνῃ λέγω. εἰ δὲ βούλεσθε, καὶ ὑποδείγματος ἔνεκεν ἐρῶ, τίνα πρὸς αὐτὴν διαλέγεσθαι χρή. εἰ γὰρ Παῦλος οὐ παρητήσατο εἰπεῖν, **Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους**, καὶ νυμφευτρίας ἐφθέγγατο ῥήματα, μᾶλλον δὲ οὐ νυμφευτρίας, ἀλλὰ πνευματικῆς ψυχῆς· πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς οὐ παραιτησόμεθα εἰπεῖν. τί τοίνυν αὐτῇ διαλέγεσθαι χρή; μετὰ πολλῆς μέντοι χάριτος λέγειν πρὸς αὐτὴν· ἡμεῖς, ὧ παιδίον, τοῦ βίου σε κοινωνὸν ἐλάβομεν καὶ εἰσηγάγομεν ἐν τοῖς τιμιωτέροις καὶ ἀναγκαιοτέροις ἡμῖν κοινωνήσουσαν, ἐν παιδοποιίᾳ, καὶ οἰκίας προστασίᾳ. τί οὖν δὴ σε παρακαλοῦμεν; μᾶλλον δὲ πρὸ τούτου τὰ τῆς ἀγάπης διαλέγου· οὐδὲν γὰρ οὕτω συμβάλλεται πρὸς τὸ εἰσαῖν τὸν ἀκούοντα δέξασθαι τὰ λεγόμενα, ὡς τὸ μαθεῖν, ὅτι μετὰ πολλῆς τῆς ἀγάπης λέγεται. πῶς οὖν δείξεις τὴν ἀγάπην; ἂν εἴπῃς, ὅτι Πολλὰς ἐνὸν λαβεῖν, καὶ εὐπορωτέρας καὶ γένους λαμπροῦ, οὐχ εἰλόμην, ἀλλὰ σοῦ καὶ τῆς σῆς ἡράσθην ἀναστροφῆς, τῆς κοσμιότητος, τῆς ἐπιεικειᾶς, τῆς σωφροσύνης. εἶτα ἀπὸ τούτων εὐθὺς παρασκεύασον ὁδὸν τῶν λόγων τῶν περὶ φιλοσοφίας, καὶ κατηγορεῖ τοῦ πλούτου μετὰ τινος περιόδου. ἀπλῶς μὲν γὰρ ἐὰν κατατείνῃς λόγον κατὰ πλούτου, φορτικὸς ἔσῃ· ἂν δὲ ὑποθέσῃς λαβόμενος, πάντα ἀνύσεις. δόξεις γὰρ ἐν τάξει ἀπολογίας τὸ πρᾶγμα ποιεῖν, οὐχ ὡς αὐστηρὸς τις καὶ ἄχαρις καὶ μικρολόγος, ἀλλ' ὅταν ἐκ τῶν αὐτῆς τὴν ὑπόθεσιν λάβῃς, καὶ ἡσθήσεται. ἐρεῖς οὖν (πάλιν γὰρ τὸν λόγον ἀναλαβεῖν ἀναγκαῖον), ὅτι παρὸν πλουσίαν γῆμαι καὶ εὐπορον, οὐκ ἠνεσχόμην. τί δήποτε; οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ εἰκῇ, ἀλλ' ἐπαιδεύθην ἐγὼ καλῶς, ὅτι πλοῦτος οὐδὲν κτῆμά ἐστιν, ἀλλὰ πρᾶγμα εὐκαταφρόνητον, καὶ λησταῖς προσδὸν καὶ πόρναις γυναιξὶ καὶ τυμβωρύχοις.

Διὸ ταῦτα ἀφείς, ἐπὶ τὴν τῆς σῆς ἀρετὴν ἦλθον ψυχῆς, ἣν παντὸς προτιμῶ χρυσίου. συνετὴ γὰρ καὶ ἐλευθέρᾳ κόρῃ νέᾳ, καὶ εὐλαβείας ἐπιμελουμένη, πάσης τῆς οἰκουμένης ἐστὶν ἀνταξία. διὰ δὲ ταῦτά σε καὶ ἡσπασάμην καὶ φιλῶ, καὶ τῆς ἐμαυτοῦ προτίθημι ψυχῆς. οὐδὲν γὰρ ὁ παρὼν βίος ἐστὶ, καὶ εὐχομαι καὶ παρακαλῶ καὶ πάντα ποιῶ, ὥστε ἡμᾶς οὕτω καταξιοθῆναι τὸν παρόντα στήσαι βίον, ὥστε δυνηθῆναι καὶ ἐκεῖ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι μετὰ πολλῆς τῆς ἀδεΐας ἀλλήλοις συνεῖναι. ὁ μὲν γὰρ χρόνος οὗτος βραχύς καὶ ἐπικηρός· εἰ δὲ, καταξιοθήμεν εὐαρεστήσαντες τῷ Θεῷ οὕτω τὸν βίον μετελθεῖν τοῦτον, αἰεὶ καὶ μετὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ μετ' ἀλλήλων ἐσόμεθα μετὰ πλείονος τῆς ἡδονῆς. ἐγὼ πάντων τὴν σὴν ἀγάπην προτίθημι, καὶ οὐδὲν οὕτω μοι δύσκολον οὐδὲ ἐπαχθές, ὡς τό ποτε διενεχθῆναι πρὸς σέ· κἂν πάντα ἀπολέσαι δέῃ, κἂν Ἴρου πενέστερον γενέσθαι, κἂν κινδύνους ὑποστῆναι τοὺς ἐσχάτους, κἂν ὀτιοῦν παθεῖν, ἐμοὶ πάντα οἰστὰ καὶ φορητὰ, ἕως ἂν τὰ πρὸς σέ εὔ μοι διακέχῃται· καὶ τὰ παιδιά μοι ποθεινὰ τότε ἔσται, ἕως ἂν εὐνοϊκῶς πρὸς ἡμᾶς διακειμένη ᾖ. δεήσει δὲ καὶ σέ ταῦτα ποιεῖν. εἶτα παραμίνυε καὶ τὰ ἀποστολικά ῥήματα, ὅτι οὕτως ὁ Θεὸς βούλεται τὴν εὐνοίαν ἡμῖν συγκεκροτῆσθαι. Ἀἴκουε γὰρ τῆς Γραφῆς λεγούσης· **Ἀντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ**. μηδεμία μικροψυχίας ἔστω πρόφασις ἡμῖν· ἐρρέτω χρήματα, καὶ ἀνδραπόδων πλῆθος, καὶ τιμαὶ αἱ τῶν ἑξωθεν· ἐμοὶ πάντων τοῦτο προτιμότερον. πόσου χρυσίου, πόσων θησαυρῶν οὐχὶ ποθεινότερα ταῦτα τὰ ῥήματα ἔσται τῇ γυναικί; μὴ φοβηθῇς μή ποτε ἀπονοηθῇ κατὰ σοῦ φιλουμένη, ἀλλ' ὅτι φιλεῖς ὁμολόγει. αἱ μὲν γὰρ ἐταῖραι νῦν μὲν τούτῳ, νῦν δὲ ἐκείνῳ προσπλεκόμεναι, εἰκότως ἂν ἐπαίροιντο κατὰ τῶν ἐραστῶν ὅταν τοιαῦτα ἀκούοιεν ῥήματα· ἐλευθέρᾳ δὲ γυνὴ καὶ κόρῃ εὐγενῆς οὐκ ἂν ποτε τούτοις ἐπαρθείη τοῖς ῥήμασιν, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον καὶ κατακάμπτεται. ἐνδείκνυσο δὲ τὴν πρὸς αὐτὴν συνουσίαν πολλοῦ τιθέμενος, καὶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς οἰκίας εἶναι βουλόμενος δι' αὐτὴν, ἢ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς· καὶ πάντων τῶν φίλων

προτίμα, καὶ παίδων τῶν ἐξ αὐτῆς, καὶ αὐτὰ δὲ διὰ ταύτην φιλείσθω παρὰ σοῦ. ἂν ἀγαθὸν τι πράξῃ, ἐπαίνει καὶ θαύμαζε· ἂν ἄτοπὸν τι καὶ οἷον νεανίστι συμβαίνει, παραίνει καὶ ὑπομύνησκε. ἄνω καὶ κάτω χρημάτων κατηγορεῖ καὶ πολυτελείας, καὶ ὑποδείκνυε τὸν κόσμον τὸν ἀπὸ τῆς κοσμιότητος καὶ ἀπὸ τῆς σεμνότητος, καὶ δίδασκε διηλεκτῶς τὰ συμφέροντα.

2.21.9 θ´

Εὐχαὶ γενέσθωσαν ὑμῖν κοιναί· ἕκαστος εἰς τὴν ἐκκλησίαν προίτω, καὶ τῶν λεγομένων καὶ τῶν ἀναγινωσκομένων ἐκεῖ, καὶ ὁ ἀνὴρ τὴν γυναῖκα ἀπαιτεῖτω ἐπὶ τῆς οἰκίας τὸ μέρος, κάκεῖνη τὸν ἄνδρα. εἰ πενία τις κατέχοι, πάραγε εἰς μέσον τοὺς ἀγίους ἄνδρας, τὸν Παῦλον, τὸν Πέτρον, οἱ πάντων μᾶλλον καὶ βασιλέων καὶ πλουσίων εὐδοκίμησαν, καὶ πῶς δὲ καὶ ἐν λιμῷ καὶ ἐν δίψει τὸν βίον διήγαγον· παίδευε αὐτὴν, ὅτι οὐδὲν φοβερὸν τῶν ἐν τῷ βίῳ, ἢ μόνον τὸ προσκροῦσαι τῷ Θεῷ. ἂν οὕτω τις γήμη, ἂν ἐπὶ τούτοις, τῶν μοναζόντων οὐκ ἔσται πολλῷ ἐλάττων, οὐδὲ τῶν μὴ γεγαμηκότων ὁ γεγαμηκῶς. εἰ βούλει καὶ ἄριστα ποιεῖν καὶ ἐστιάσεις ἐπιτελεῖν, μηδὲνα ἄσεμνον, μηδὲνα ἄκοσμον, ἀλλ’ εἴ τινα ἅγιον πένητα εὖροις δυνάμενον ὑμῖν εὐλογῆσαι τὴν οἰκίαν, δυνάμενον μετὰ τῆς τῶν ποδῶν ἐπιβάσεως πᾶσαν εἰσενεγκεῖν τοῦ Θεοῦ τὴν εὐλογίαν, τοῦτον κάλει. εἴπω δὲ καὶ ἕτερον; μηδεὶς ὑμῶν σπουδαζέτω εὐπορωτέραν γαμεῖν, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον πενεστέραν. οὐ γὰρ τοσαύτην ἀπὸ τῶν χρημάτων εἰσελεύσεται εἰσφέρουσα ἀφορμὴν ἡδονῆς, ὅσπην ἀηδίαν ἀπὸ τῶν ὀνειδῶν, ἀπὸ τοῦ πλείονα ἀπαιτεῖν ὧν εἰσῆγαγεν, ἀπὸ τῶν ὕβρεων, ἀπὸ τῆς πολυτελείας, ἀπὸ τῶν φορτικῶν ῥημάτων. ἐρεῖ γὰρ ἴσως· οὐδέπω τῶν σῶν ἀνάλωσα οὐδὲν, ἔτι τὰ ἐμὰ περικεῖμαι, ἐξ ὧν οἱ γονεῖς μοι δεδώρηται. τί λέγεις, ὦ γύναι; ἔτι τὰ σὰ περικεῖσαι; καὶ τί τούτου τοῦ ῥήματος γένοιτ’ ἂν ἀθλιώτερον; σῶμα οὐκέτι ἔχεις ἴδιον, καὶ χρήματα ἔχεις ἴδια; οὐκέτι δύο ἐστὲ σάρκες μετὰ τὸν γάμον, ἀλλ’ ἐγένεσθε εἰς μίαν· καὶ αἱ οὐσίαι δύο, καὶ οὐ μία. ὦ τοῦ τῶν χρημάτων ἔρωτος! εἷς ἄνθρωπος, ἐν ζῶον ἀμφότεροι γεγένησθε, καὶ ἔτι λέγεις, τὰ ἐμὰ; ἐπάρατον τοῦτο τὸ ῥῆμα καὶ μιὰ ἀπὸ τοῦ διαβόλου εἰσηνέχθη. πάντα ἡμῶν κοινὰ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ τούτων ἀναγκαιότερα, καὶ ταῦτα οὐ κοινὰ; οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, τὸ ἐμὸν φῶς, ὁ ἐμὸς ἥλιος, τὸ ἐμὸν ὕδωρ· πάντα ἡμῖν κοινὰ τὰ μείζονα, τὰ δὲ χρήματα οὐ κοινὰ; ἀπολλύσθω τὰ χρήματα μυριάκις, μᾶλλον δὲ μὴ τὰ χρήματα, ἀλλ’ αἱ προαιρέσεις αἱ μὴ εἰδυῖαι χρήμασι χρῆσασθαι, ἀλλὰ πάντων αὐτὰ προτιμῶσαι. καὶ ταῦτα μετὰ τῶν ἄλλων δίδασκε· ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς χάριτος. ἐπειδὴ γὰρ αὕτη καθ’ ἑαυτὴν τῆς ἀρετῆς ἢ παραίνεσις πολὺ τὸ σκυθρωπὸν ἔχει, καὶ μάλιστα πρὸς κόρην ἀπαλὴν καὶ νέαν, ὅταν περὶ φιλοσοφίας λέγοντο λόγοι, πολλὴν ἐπινόει τὴν χάριν, καὶ τοῦτο μάλιστα ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἐξόρισον ἐκείνης, τὸ ἐμὸν, καὶ τὸ σόν. ἂν εἴπῃ, τὰ ἐμὰ, εἰπέ αὐτῇ· ποῖα λέγεις σά; οὐδὲ γὰρ οἶδα· οὐδὲν ἔχω ἐγὼ ἴδιον· πῶς οὖν λέγεις, τὰ ἐμὰ, πάντων ὄντων σῶν; χάρισαι αὐτῇ τὸ ῥῆμα. οὐχ ὀρθῶς ἐπὶ τῶν παιδίων ὅτι τοῦτο πράττομεν; ὅταν ἡμῶν κατεχόντων τι ἀρπάσῃ, καὶ τὸ ἕτερον πάλιν βούληται λαβεῖν, συγχωροῦμεν καὶ λέγομεν· ναί, τοῦτο σόν ἐστὶ, κάκεῖνο. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς γυναικὸς ποιῶμεν· παιδικωτέρα γὰρ αὐτῆς ἢ διάνοια ἐστὶ· κἂν λέγῃ, τὰ ἐμὰ, εἰπέ· πάντα σά ἐστὶ, καὶ ἐγὼ σός. οὐκ ἔστι κολακείας τὸ ῥῆμα, ἀλλὰ πολλῆς συνέσεως. οὕτως αὐτῆς δυνήσῃ χαλάσαι τὸν θυμὸν, καὶ τὴν ἀθυμίαν σβέσαι. κολακεία γάρ ἐστιν, ὅταν τις ἀγεννὲς τι πράξῃ κακοῦ ἕνεκεν· τοῦτο δὲ φιλοσοφία μεγίστη. λέγε οὖν· καὶ ἐγὼ σός, ὦ παιδίον· τοῦτό μοι Παῦλος παρήνευσεν εἰπών· **Ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ’ ἡ γυνή.** εἰ τοῦ σώματός μου οὐκ ἔχω ἐξουσίαν, ἀλλὰ σὺ, πολλῷ μᾶλλον τῶν χρημάτων. ἀνέπαυσας αὐτὴν ταῦτα φθεγξάμενος, ἔσβεσας τὴν πυρὰν, κατήσχυνας τὸν διάβολον, δούλην ἐποίησας μᾶλλον ἀργυρώνητον, τοῖς ῥήμασι τούτοις κατέδησας αὐτὴν. ὥστε ἀφ’ ὧν σὺ φθέγγῃ, δίδασκον αὐτὴν μηδέποτε λέγειν, Ἐμὸν καὶ Σόν. καὶ μηδέποτε ἀπλῶς αὐτὴν κάλει, ἀλλὰ μετὰ κολακείας, μετὰ τιμῆς, μετὰ πολλῆς ἀγάπης. τίμα αὐτὴν, καὶ οὐ δεήσεται τῆς παρ’ ἐτέρων τιμῆς, οὐ δεήσεται τῆς παρ’ ἐτέρων δόξης, ἂν ἀπολαύῃ τῆς παρὰ σοῦ. πάντων αὐτὴν προτίθει, πάντων ἕνεκεν, καὶ κάλλους, καὶ συνέσεως, καὶ ἐγκωμιάζε. οὕτως αὐτὴν πείσεις μηδενὶ προσέχειν τῶν ἔξωθεν, ἀλλὰ πάντων τῶν ἄλλων καταγελαῖν. δίδασκε τοῦ Θεοῦ τὸν φόβον, καὶ πάντα ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς ἐπιρρεύσει, καὶ μυρίων ἔσται ἡ οἰκία τῶν ἀγαθῶν γέμουσα. ἂν τὰ ἄφθαρτα ζητῶμεν, καὶ ταῦτα ἐπελεύσεται τὰ φθαρτά. **Ζητεῖτε γὰρ, φησὶ, πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν.** οἷους εἶναι χρὴ νομίζειν τοὺς παῖδας τῶν τοιούτων πατέρων; οἷους τοὺς οἰκέτας τῶν τοιούτων δεσποτῶν; οἷους τοὺς ἄλλους ἅπαντας τοὺς πλησιάζοντας; ἄρα οὐχὶ μυρίων τῶν ἀγαθῶν καὶ αὐτοὺς γέμειν συμβήσεται; ὥς γὰρ τὰ πολλὰ πρὸς τοὺς κρατοῦντας καὶ οἱ δοῦλοι τὰ ἥθη ῥυθμίζονται, καὶ ταῖς ἐκείνων ἐξομοιοῦνται ἐπιθυμίαις, τῶν αὐτῶν ἐρῶσιν, ὧν ἂν καὶ διδαχθῶσι, τὰ αὐτὰ φθέγγονται, ἐν τοῖς αὐτοῖς συναναστρέφονται. ἐὰν οὕτως ἑαυτοὺς ῥυθμίζωμεν, καὶ ταῖς Γραφαῖς προσέχωμεν, τὰ πλείονα παρ’ ἐκείνων παιδευθησόμεθα· καὶ οὕτω δυνησόμεθα ἀρέσαι τῷ Θεῷ, καὶ τὸν

παρόντα βίον ἅπαντα μετὰ ἀρετῆς διεξελθεῖν, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν τυχεῖν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιοθῆναι, χάριτι καὶ φιланθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

2.22 Ὁμιλία ΚΑ'.

Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν ἐν Κυρίῳ· τοῦτο γάρ ἐστι δίκαιον. Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα, ἣτις ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη ἐν ἐπαγγελίᾳ, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς.

2.22.1 α'.

Καθάπερ τις σῶμα πλάττων, πρῶτον μὲν τὴν κεφαλὴν, ἔπειτα τὸν αὐχένα, εἶτα τοὺς πόδας τίθησιν, οὕτω καὶ ὁ μακάριος Παῦλος τῷ λόγῳ πρόεισιν. εἶπε περὶ τοῦ ἀνδρὸς, εἶπε περὶ τῆς γυναικὸς, τῆς δευτέρας ἀρχῆς· χωρεῖ λοιπὸν ὁδῷ βαδίζων ἐπὶ τὴν τρίτην· αὕτη δέ ἐστὶν ἡ τῶν παιδῶν. τῆς μὲν γὰρ γυναικὸς ἄρχει ὁ ἀνὴρ, τῶν δὲ παιδῶν ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή. ὅρα οὖν τί φησι· **Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν ἐν Κυρίῳ· αὕτη γάρ ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη ἐν ἐπαγγελίᾳ.** οὐδὲ ἐνταῦθα περὶ τοῦ Χριστοῦ διαλέγεται, οὐδὲ περὶ τῶν ὑψηλῶν· ἐτι γὰρ πρὸς ἀπαλὰς διαλέγεται διανοίας· διὸ καὶ βραχεῖαν ποιεῖται τὴν παραίνεσιν, ἅτε οὐ δυναμένων τῶν παιδῶν μακρῷ παρακολουθῆσαι λόγῳ. διὰ τοῦτο οὐδὲ περὶ βασιλείας τι διαλέγεται· οὐ γάρ ἐστὶ τῆς ἡλικίας ἐκείνης ταῦτα ἀκούειν· ἀλλ' ἃ μάλιστα ψυχὴ νηπιώδης ἀκοῦσαι ποθεῖ, ταῦτά φησιν, ὅτι μακροχρόνιος ἔσται. εἰ γὰρ τις ἐξετάζῃ, διὰ τί μὴ περὶ βασιλείας διελέχθη, ἀλλὰ τὴν ἐν τῷ νόμῳ κειμένην ἐντολὴν αὐτοῖς ἔθηκεν, ἐροῦμεν, ὅτι ὡς νηπιωδεστέροις οὖσι, καὶ μάλα εἰδὼς ὅτι, τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς οὕτω διακειμένων κατὰ τὸν νόμον ὃν ἔθηκεν, οὐ πολλοῦ καμάτου ἐστὶ τὰ παιδιά ὑποτάξαι. ὅταν γὰρ πρᾶγμα τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ὑπόθεσιν λάβῃ καλὴν καὶ ἰσχυρὰν καὶ κοσμίαν, ὁδῷ πάντα καὶ νόμῳ προβαίνει λοιπὸν μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας. τὸ γὰρ χαλεπώτερον, τὸ θεμέλιον θέσθαι, καὶ τὴν κρηπίδα ὑποβαλεῖν. **τὰ τέκνα, ὑπακούετε**, φησὶ, **τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν ἐν Κυρίῳ**· τουτέστι, κατὰ Κύριον. ὁ Θεὸς, φησὶν, οὕτω προσέταξε. τί οὖν, ἂν ἄτοπα προστάττωσι; μάλιστα μὲν οὐδέποτε ἐπιτάττει πατὴρ ἄτοπα, κἂν αὐτὸς ἄτοπος ᾖ· πλὴν ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτως ἡσφαλίσατο, εἰπὼν· **Ἐν Κυρίῳ**· τουτέστιν, ἐν οἷς ἂν μὴ προσκρούσης Θεῷ· ὡς ἐὰν Ἕλληνας ᾖ, ἢ αἰρετικὸς, οὐκέτι πείθεσθαι δεῖ· οὐ γάρ ἐστὶν ἐν Κυρίῳ τὸ πρᾶγμα. πῶς δὲ φησιν, **Ἦτις ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη; πρώτη γάρ ἐστὶ τὸ, Οὐ μοιχεύσεις, τὸ, Οὐ φονεύσεις.** οὐ τῇ τάξει εἶπεν αὐτὴν πρώτην, ἀλλὰ τῇ ἐπαγγελίᾳ. Ἐκείναις μὲν οὖν οὐ κεῖται μισθός, ἅτε περὶ κακῶν διατεταγμέναις καὶ τῆς τῶν κακῶν ἀναχωρήσεως· ἐν δὲ ταύταις, ἅτε ἀγαθῶν ἐργασίας οὔσης, καὶ ἐπαγγελία κεῖται. καὶ ὅρα πῶς θαυμαστὴν κρηπίδα ἔθηκε τῇ τῆς ἀρετῆς ὁδῷ τὴν εἰς τοὺς γονεάς τιμὴν καὶ αἰδῶ· καὶ εἰκότως· ἀπαγαγὼν τῶν πονηρῶν πράξεων, καὶ μέλλων εἰς τὰ ἀγαθὰ ἐμβαίνειν, τοῦτο πρῶτον ἐπέταξε, τὴν εἰς τοὺς γονεάς λέγω τιμὴν, ἐπειδὴ καὶ πρὸ πάντων τοῦ ζῆν μετὰ τὸν Θεὸν αὐτοὶ γεγόνασιν αἴτιοι. ὥστε εἰκότως ἂν πρῶτοι τῶν ἡμετέρων ἀπολαύσειαν καλῶν, καὶ τότε οἱ ἄλλοι ἅπαντες ἄνθρωποι. ἂν γὰρ μὴ τοῦτό τις ἔχῃ, οὐδέποτε περὶ τοὺς ἐξωθεν ἔσται ἐπιεικής. παραινέσας τοίνυν ἅπερ ἐχρῆν τοῖς παισὶ, μεταβαίνει ἐπὶ τοὺς πατέρας, καὶ φησι· **Καὶ οἱ πατέρες, μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἀλλὰ ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου.** οὐκ εἶπεν, Ἀγαπᾶτε αὐτά· τοῦτο γὰρ καὶ ἀκόντων αὐτῶν ἡ φύσις ἐπισπᾶται, καὶ περιττὸν ἦν περὶ τῶν τοιούτων νόμον τιθέναι· ἀλλὰ τί φησι; **Μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν**, οἷον οἱ πολλοὶ ποιοῦσιν, ἀποκληρονόμους ἐργαζόμενοι, καὶ ἀποκηρύκτους ποιοῦντες, καὶ φορτικῶς ἐπικεῖμενοι, οὐχ ὡς ἐλευθέροις, ἀλλ' ὡς ἀνδραπόδοις. διὰ τοῦτό φησι· **Μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν.** εἶτα τὸ κεφάλαιον πάντων, πῶς ἂν ὑπακούσαιεν δείκνυσιν, εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν ἀρχὴν τὴν αἰτίαν ἅπασαν ἀγαγόν. καὶ καθάπερ ἔδειξε τοῦ τὴν γυναικα ὑπακούειν αἴτιον τὸν ἄνδρα γινόμενον (διὸ καὶ τὰ πλείονα αὐτῷ διαλέγεται, τῇ τῆς ἀγάπης τυραννίδι παρακαλῶν αὐτὴν ἐπισπᾶσθαι), οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα πάλιν εἰς αὐτὸν τὴν αἰτίαν ἀνάγει, λέγων· **Ἀλλὰ ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου.** ὁρᾷς ὅτι τῶν πνευματικῶν ὄντων καὶ τὰ σαρκικὰ ἔψεται; βούλει εἶναι τὸν υἱὸν πειθήνιον; ἐξ ἀρχῆς αὐτὸν ἐκτρεφε ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου· μὴ νομίσης εἶναι περιττὸν τὸ τῶν θείων Γραφῶν αὐτὸν ἐπακούειν· ἐκεῖ γὰρ τοῦτο πρῶτον ἀκούσεται· **Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου.** ὥστε ὑπὲρ σοῦ τοῦτο γίνεται. μὴ εἴπῃς· τοῦτο μοναζόντων ἐστί· μὴ γὰρ μονάζοντα αὐτὸν ποιῶ; οὐκ ἔστιν ἀνάγκη γενέσθαι αὐτὸν μονάζοντα. τί δέδοικας δέος πολλοῦ κέρδους ἀνάμεστον; Χριστιανὸν αὐτὸν ποιήσον. μάλιστα γὰρ τοῖς κοσμικοῖς ἀναγκαῖον τὰ ἐντεῦθεν εἰδέναι διδάγματα, μάλιστα τοῖς παισὶ. πολλὴ γὰρ ἡ ἄνοια ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡλικίᾳ· τῇ δὲ

ἀνοίᾳ προσθήκη γίνεται καὶ τὰ παρὰ τῶν ἔξωθεν λόγων, ὅταν μάθωσιν ἐκεῖ τοὺς παρ' αὐτοῖς θαυματομένους ἥρωας, παθῶν δούλους ὄντας καὶ δειλοὺς πρὸς θάνατον· οἷον ὁ Ἀχιλλεὺς ὅταν μετανοῇ, ὅταν ὑπὲρ παλλακίδος ἀποθνήσκη, ὅταν ἕτερος μεθύῃ, καὶ ἕτερα πολλὰ τοιαῦτα. δεῖ τοίνυν αὐτῶ τῶν φαρμάκων τούτων.

2.22.2 β'

Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον εἰς τέχνας μὲν ἐκπέμπειν καὶ εἰς διδασκαλεῖον, καὶ πάντα πράττειν ὑπὲρ τούτου, ἐν δὲ παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου μὴ ἐκτρέφειν τὰ παιδιά; διὰ τοι τοῦτο πρῶτοι τῶν καρπῶν ἡμεῖς ἀπολαύομεν, θρασεῖς, ἀκολάστους, ἀπειθεῖς, βαναύσους ἐκτρέφοντες τοὺς παῖδας. μὴ τοίνυν τοῦτο ποιῶμεν, ἀλλὰ πειθώμεθα τῷ μακαρίῳ τούτῳ παραινούντι· ἐκτρέφωμεν αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου· δῶμεν αὐτοῖς ὑπόδειγμα, ἐκ πρώτης ἡλικίας τῇ τῶν Γραφῶν ἀναγνώσει ποιοῦντες αὐτοὺς ἐνσχολάζειν. οἴμοι! ὅτι συνεχῶς ταῦτα λέγων, ληρεῖν νομίζομαι· πλὴν ἀλλ' ὅμως οὐ παύσομαι τὸ ἑμαυτοῦ ποιῶν, Τίνος ἕνεκεν, εἰπέ μοι, οὐ μιμεῖσθε τοὺς παλαιούς; μάλιστα ὑμεῖς αἱ γυναῖκες, τὰς θαυμαστὰς ἐκεῖνας γυναῖκας ζηλώσατε. Ἐτέχθη τὸ παιδίον; Μίμησαι τὴν Ἄνναν· κατάμαθε τί πεποίηκεν ἐκείνη· ἀνήγαγεν αὐτὸν εὐθέως εἰς τὸν ναόν. τίς ὑμῶν οὐκ ἂν ἐθελήσκει Σαμουὴλ τὸν υἱὸν τὸν ἑαυτοῦ ἅπαξ γενέσθαι, ἢ μυριάκις βασιλέα τῆς οἰκουμένης ἀπάσης; καὶ πῶς δυνατόν, φησὶ, γενέσθαι τοιοῦτον; διὰ τί μὴ δυνατόν; ὅτι οὐ θέλεις, οὐδὲ παραδίδως τοῖς δυναμένοις αὐτὸν ποιῆσαι τοιοῦτον. καὶ τίς τοιοῦτός ἐστι, φησὶν; ὁ Θεός· ἐπεὶ κἀκεῖνη αὐτῶ αὐτὸν ἐνεχείρισεν. οὐδὲ γὰρ ὁ Ἥλει τῶν σφόδρα δυναμένων αὐτὸν πλάσαι ἦν· πῶς γὰρ, ὁ μὴδὲ τοὺς υἱοὺς δυνηθεὶς τοὺς ἑαυτοῦ; ἀλλ' ἡ πίστις τῆς γυναικὸς καὶ ἡ προθυμία τὸ αὐτὸ εἰργάσατο. Πρῶτον ἔτεκε, καὶ μόνον, καὶ οὐδὲ ἦδει εἰ καὶ ἐτέρους τέξεται. καὶ οὐκ εἶπεν· ἀναμείνω αὐξηθῆναι τὸ παιδίον, ἵνα πράγμασι χρήσεται βιωτικοῖς· συγχωρήσω αὐτὸν μικρὸν ἐνδιατρίψαι τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ· ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἡ γυνὴ παρῳασμένη, ἐνὸς μόνου γέγονε, πῶς ἐκ προοιμίων τὸ ἄγαλμα τὸ πνευματικὸν ἀναθῇ τῷ Θεῷ. αἰσχνῶμεν, οἱ ἄνδρες, τῆς γυναικὸς τὴν φιλοσοφίαν· ἀνήνεγκεν αὐτὸν τῷ Θεῷ, καὶ ἐκεῖ εἶασε. διὰ τοῦτο καὶ ὁ γάμος ἐγένετο λαμπρότερος, ἐπειδὴ πρότερον τὰ πνευματικὰ ἐζήτησεν, ἐπειδὴ τὴν ἀπαρχὴν ἀνέθηκε· διὰ τοῦτο εὐφορος αὐτῆς γέγονεν ἡ γαστήρ, καὶ ἐτέρους ἐκτήσατο παῖδας· διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῷ κόσμῳ εἶδεν εὐδοκιμοῦντα. εἰ γὰρ ἄνθρωποι τιμώμενοι ἀντιτιμῶσιν, οὐ πολλῶ μᾶλλον ὁ Θεός, ὁ καὶ χωρὶς τοῦ τιμηθῆναι τοῦτο ποιῶν; μέχρι τίνος ἐσμὲν σάρκες; μέχρι τίνος ἐπὶ γῆς κύπτομεν; πάντα ἡμῖν δευτέρα ἔστω τῆς προνοίας τῶν παίδων, καὶ τοῦ ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου αὐτὰ ἐκτρέφεσθαι. ἂν μάθῃ φιλόσοφος εἶναι ἐκ προοιμίων, πλοῦτον ἐκτήσατο παντὸς πλούτου μείζονα, καὶ δόξαν δυνατωτέραν. οὐδὲν τοσοῦτον ἐργάσῃ τέχνην διδάσκων αὐτὸν καὶ παιδείαν τὴν ἔξωθεν, δι' ἧς χρήματα κτήσεται, ὅσον ἐὰν διδάξης αὐτὸν τέχνην, δι' ἧς χρημάτων καταφρονήσῃ. εἰ βούλει ποιῆσαι αὐτὸν πλούσιον, οὕτω ποιήσων. πλούσιος γὰρ οὐχ ὁ πολλῶν χρημάτων δεόμενος, καὶ πολλὰ περιβεβλημένος, ἀλλ' ὁ μηδενὸς χρεῖαν ἔχων. τοῦτο παίδευσον τὸν υἱόν, τοῦτο δίδαξον· οὗτος μέγιστος πλοῦτος. μὴ ζητεῖ πῶς εὐδόκιμον ἐργάσῃ ἐν διδάγμασι τοῖς ἔξωθεν, καὶ ἐπίδοξον ποιήσῃς, ἀλλὰ φρόντισον πῶς αὐτὸν διδάξεις καταφρονεῖν τῆς δόξης τῆς ἐν τῷ βίῳ τούτῳ· ἐκεῖθεν λαμπρότερος καὶ ἐνδοξότερος γένοιτο ἂν. ταῦτα καὶ τῷ πένητι καὶ τῷ πλουσίῳ δυνατόν ποιεῖν· ταῦτα οὐκ ἐκ διδασκάλου μαθαίνει τις, οὐδὲ διὰ τέχνης, ἀλλὰ διὰ τῶν θείων λογίων. μὴ ζητεῖ ὅπως μακρὸν ὥδε ζήσεται βίον, ἀλλ' ὅπως ἐκεῖ ἅπειρον καὶ ἀτελεύτητον. τὰ μεγάλα αὐτῷ χαρίζου, μὴ τὰ μικρά. ἄκουε Παύλου λέγοντος· **Ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου.** μὴ ῥήτορα αὐτὸν σπουδαζέ ποιῆσαι, ἀλλὰ φιλοσοφεῖν παίδευε. ἐκείνου μὲν γὰρ οὐκ ὄντος, οὐδὲν ἔσται βλάβος· τούτου δὲ ἀπόντος, οὐδὲν ἔσται κέρδος μυρίας ῥητορείας. τρόπων χρεῖα, οὐ λόγων, ἤθους, οὐ δεινότητος, ἔργων, οὐ ῥημάτων. ταῦτα προξενεῖ τὴν βασιλείαν, ταῦτα χαρίζεται καὶ τὰ ὄντως ἀγαθὰ. μὴ τὴν γλῶτταν ἀκονήσης, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν ἐκκάθαιρε. οὐ κωλύων παιδεύειν ταῦτα λέγω, ἀλλὰ κωλύων ἐκείνοις μόνοις προσέχειν. μὴ νομίσης ὅτι τῷ μονάζοντι μόνῳ τούτων δεῖ τῶν παιδευμάτων τῶν ἀπὸ τῶν Γραφῶν· μάλιστα γὰρ τούτων δεῖ τοῖς παισὶ τοῖς μέλλουσιν εἰς τὸν βίον τοῦτον ἵκειν. ὥσπερ γὰρ τῆς ἀπὸ τοῦ πλοίου κατασκευῆς καὶ κυβερνήτου καὶ πληρώματος τῶν ναυτῶν οὐχ οὗτος δεῖται ὁ διαπαντὸς ἐπὶ λιμένος ἐστὼς, ἀλλ' ὁ θαλαττεύων ἀεὶ· οὕτω καὶ ὁ κοσμικὸς, καὶ ὁ μονάζων. ὁ μὲν γὰρ, καθάπερ εἰς λιμένα ἐστὶν ἀκύμαντον, βίον ἀπράγμονα ζῶν, καὶ πάσης ἀπηλλαγμένον καταιγίδος· οὗτος δὲ διαπαντὸς πελάγιός ἐστι, καὶ θαλαττεύει ἐν μέσῳ πελάγει πολλαῖς τρικυμίαις μαχόμενος· κἂν αὐτὸς μὴ δέηται, ἀλλὰ παρεσκευασμένον εἶναι δεῖ, ὥστε τὰς ἐτέρων ἐμφράξαι γλώττας.

2.22.3 γ'.

Ὡστε ὅσῳ ἂν εὐδόκιμος γένηται ἐν τῷ βίῳ τῷ παρόντι, τοσούτῳ αὐτῷ δεῖ τῆς παιδεύσεως ταύτης. ἂν τε γὰρ ἐν βασιλείῳ τρέφηται, πολλοὶ καὶ Ἕλληνες ἐκεῖ καὶ φιλόσοφοι καὶ οἱ πεφυσημένοι ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ δόξης, καθάπερ τόπος τις ὑδερικῶν ἐμπεπλησμένος. τοιοῦτόν τι ἐστὶ τὰ βασιλεια· πάντες εἰσὶ πεφυσημένοι καὶ φλεγμαίνοντες· οἱ δὲ οὐκ ὄντες σπουδάζουσι τοῦτο γενέσθαι. ἐννόησον οὖν ὅσον ἐστὶ τὸν υἱὸν τὸν σὸν εἰσελθόντα ἐκεῖ, καθάπερ ἰατρὸν ἄριστον, μετὰ τῶν ὀργάνων εἰσέναι τῶν δυναμένων καταστέλλειν τὴν ἐκάστου φλεγμονήν, καὶ προσίεναι ἐκάστῳ καὶ διαλέγεσθαι, καὶ ὑγιᾶς τὸ κάμνον σῶμα ποιεῖν, φάρμακα ἐπιτιθέντα τὰ ἀπὸ τῶν Γραφῶν, καὶ τοὺς περὶ φιλοσοφίας ἐκχέοντα λόγους. ὁ γὰρ μονάζων τίτι διαλέξεται; τῷ τοίχῳ καὶ τῷ ὀρόφῳ; ἀλλὰ τῇ ἐρημίᾳ καὶ ταῖς νάπαις; ἢ τοῖς ὄρνισι καὶ τοῖς δένδροις; οὐκ ἔχει τοίνυν πολλὴν ἀνάγκην ἐκεῖνος τῆς τοιαύτης διδασκαλίας· ἀλλ' ὅμως ἔργον τίθεται τοῦτο κατορθῶσαι, οὐχ ὥστε ἐτέρους τοσοῦτον παιδεῦσαι, ἀλλ' ὥστε ἑαυτόν. πολλὴ οὖν χρεῖα μάλιστα τοῖς ἐν τῷ βίῳ τούτῳ στρεφομένοις τῆς τοιαύτης διδασκαλίας· καὶ γὰρ τοῦ ἁμαρτάνειν πλείονα οὗτος ἀνάγκην ἔχει, ἢ ἐκεῖνος. εἰ δὲ βούλει γινῶναι, καὶ ἐν τῷ κόσμῳ αὐτῷ ἐπιτηδειότερος ἔσται. πάντες γὰρ αὐτὸν αἰδεσθήσονται ἀπὸ τῶν ῥημάτων ἐκείνων, ὅταν ὁρῶσιν αὐτὸν ἐν πυρὶ μὴ καιόμενον, μηδὲ ἀρχῆς ἐπιθυμοῦντα· τότε καὶ τεύξεται ταύτης, ὅταν μὴ ἐπιθυμῇ, καὶ βασιλεὺς αἰδεσιμώτερος ἔσται. οὐ γὰρ ἐνὶ τὸν τοιοῦτον λαθεῖν. ἐν μὲν γὰρ πολλοῖς ὑγιαίνουσι λήσεται ὁ ὑγιαίνων· ἐν δὲ πολλοῖς κάμνουσιν ὅταν εἰς ὑγιαίνων ᾗ, ταχέως καὶ εἰς τὰς βασιλικὰς ἀκοὰς ἢ φήμῃ διαδραμεῖται, καὶ πολλοῖς αὐτὸν ἐπιστήσει ἔθνεσι. ταῦτα οὖν εἰδότες, ἐκτρέφετε ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου τὰ τέκνα. ἀλλὰ πένης τίς ἐστι; πάλιν πένης· ἀλλὰ τοῦ ἐν βασιλείῳ στρεφομένου οὐδὲν ἔσται εὐτελέστερος, ἐπεὶ μὴ ἐν βασιλείῳ ἐστίν, ἀλλὰ θαυμασθήσεται, καὶ ταχέως εἰς ἀρχὴν ἤξει τὴν ἐκούσιον, οὐ τὴν χειροτονητήν. εἰ γὰρ Ἕλληνες ἄνδρες τριωβολιμαῖοί τινες καὶ κύνες, φιλοσοφίαν τοιαύτην ἀναδεξάμενοι τριωβολιμαῖον (τοιαύτη γὰρ ἡ Ἑλληνικὴ), μᾶλλον δὲ οὐδὲ αὐτήν, ἀλλ' ὄνομα αὐτῆς, καὶ τρίβωνα περιθέμενοι, καὶ κόμην θρέψαντες, πολλοὺς δυσωποῦσι· πόσῳ μᾶλλον ὁ ὄντως φιλόσοφος; εἰ σχῆμα ψευδές, εἰ σκιά φιλοσοφίας φαινομένη οὕτως αἰρεῖ, τί ἐὰν τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν ἀγαπήσωμεν καὶ τὴν εἰλικρινῆ; οὐχὶ πάντες θεραπεύσουσι; καὶ οἰκίας καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας τοῖς τοιούτοις μετὰ πολλῆς τῆς ἀδείας ἐγχειρίσουσιν; ἀλλ' οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστι τοιοῦτος φιλόσοφος νῦν. διὰ τοῦτο οὐδὲ τὸ ὑπόδειγμα ἔστιν εὐρεῖν. εἰσὶ μὲν γὰρ ἐν μονάζουσιν, ἐν δὲ κοσμοῖς οὐκέτι. καὶ ὅτι ἐν μονάζουσιν εἰσι, δυνατὸν πολλοὺς παραγαγεῖν· ὅμως ἕνα ἀπὸ πλειόνων ἐρῶ.

Ἵστε δῆπου, καὶ ἀκηκόατε, οἱ δὲ καὶ ἐθεωρήσατε τὸν ἄνδρα, ὃν μέλλω νῦν ἐρεῖν· Ἰουλιανὸν λέγω τὸν θαυμάσιον. οὗτος ἦν ἀνὴρ ἄγροικος, ταπεινὸς καὶ ἐκ ταπεινῶν· οὐδὲ ὅλως τῆς ἐξωθεν παιδείας ἔμπειρος, ἀλλὰ τῆς ἀπλάστου φιλοσοφίας πεπληρωμένος. τούτου εἰς τὰς πόλεις ἐμβάλλοντος (σπανιάκις δὲ τοῦτο ἐγίνετο), οὔτε ρητόρων, οὔτε σοφιστῶν, οὔτε ἄλλου τινὸς εἰσελαύνοντος, τοιαύτη τις ἐγίνετο συστροφή. τί δὲ λέγω; οὐχὶ πάντων βασιλέων καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ λαμπρότερον ἄδεται ἔτι καὶ νῦν; εἰ δὲ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ταῦτα, ἐν τῷ κόσμῳ, ἐν ᾧ μηδὲν ἡμῖν ἐπηγγείλατο ἀγαθὸν ὁ Δεσπότης, ἐν ᾧ ξένους ἡμᾶς εἶπεν εἶναι, ἐννοήσωμεν ἐν τοῖς οὐρανοῖς πόσα ἔσται τὰ ἀποκείμενα ἀγαθὰ· εἰ ἔνθα πάροιχοι ἦσαν, τοσαύτης ἀπέλαυνον τιμῆς, ἔνθα αἱ πόλεις εἰσὶ, πόσης ἀπολαύσουσι δόξης; εἰ ἔνθα θλίψιν ἐπηγγείλατο, τοσαύτη θεραπεία, ἔνθα ὄντως τιμὰς ἐπαγγέλλεται, πόση ἔσται ἡ ἄνεσις; ἀλλὰ βούλεσθε καὶ κοσμικοὺς ἐπιδεικνύντες; νῦν μὲν γὰρ οὐκ ἔχομεν· πλὴν εἰσι μὲν ἴσως καὶ κοσμικοὶ ἐπιεικεῖς, ἀλλ' εἰς τὴν ἄκραν οὐχ ἦκοντες φιλοσοφίαν. διὸ ἀπὸ τῶν παλαιῶν καὶ ἀγίων ἐρῶ ὑμῖν τὰ ὑποδείγματα. πόσοι γυναῖκας ἔχοντες, καὶ παῖδας τρέφοντες, τῶν εἰρημένων οὐδὲν ἔλαττον, οὐδὲν ἔλαττον ἔσχον; ἀλλὰ νῦν οὐκέτι ἐστὶ διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην, καθὼς φησιν ὁ μακάριος οὗτος. τίνα οὖν βούλεσθε εἶπω; τὸν Νῶε, ἢ τὸν Ἀβραάμ; τὸν τούτου παῖδα, ἢ τὸν ἐκείνου; ἀλλὰ τὸν Ἰωσήφ; ἀλλὰ βούλεσθε ἐπὶ τοὺς προφήτας ἔλθωμεν; τὸν Μωϋσέα λέγω, τὸν Ἡσαΐαν.

2.22.4 δ'.

Ἀλλ', εἰ δοκεῖ, ἐπὶ τὸν Ἀβραάμ τὸν λόγον ἐλκύσωμεν, ὃν μάλιστα πάντες προφέρουσιν ἡμῖν ἀεὶ. οὐχὶ γυναῖκα εἶχεν; οὐχὶ παῖδας; καὶ γὰρ καὶ ἐγὼ τοῦτο λέγω πρὸς ὑμᾶς, ὅπερ ὑμεῖς πρὸς ἡμᾶς. γυναῖκα εἶχεν, ἀλλ' οὐκ ἐπειδὴ γυναῖκα εἶχε, θαυμαστὸς ἦν· χρήματα εἶχεν, ἀλλ' οὐκ ἐπειδὴ χρήματα εἶχεν, ἥρесе τῷ Θεῷ· παῖδας ἔτεκεν, ἀλλ' οὐκ ἐπειδὴ παῖδας ἔτεκεν, ἐμακαρίζετο· τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτὼ οἰκογενεῖς ἐκέκτητο, ἀλλ' οὐ τούτου χάριν ἐθαυμάζετο. ἀλλὰ βούλει μαθεῖν πόθεν; ἀπὸ τῆς φιλοξενίας, ἀπὸ τῆς τῶν χρημάτων ὑπεροψίας, ἀπὸ τῆς κοσμιότητος. τί γάρ ἐστιν, εἰπέ μοι, φιλοσόφου; οὐχὶ καὶ χρημάτων καὶ δόξης καταφρονεῖν; καὶ φθόνου καὶ παντὸς πάθους ἀνώτερον εἶναι; φέρε οὖν, αὐτὸν εἰς μέσον ἀγαγόντες

ἀποδύσωμεν, καὶ δείξωμεν ὑμῖν οἷος φιλόσοφος ἦν. οὐδὲν ἡγεῖτο πατρίδα πρῶτον· ἔξελθε γὰρ, ἤκουσεν, ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου· καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν. οὐ προσεδέδετο οἰκίαν· ἦ γὰρ ἂν οὐκ ἐξῆλθεν· οὐ συνηθείας φιλία, οὐκ ἄλλω οὐδενί. εἴτα δόξης μάλιστα πάντων ἐκεῖνος κατεφρόνησε καὶ χρημάτων· καὶ γὰρ πόλεμον τροπώσαντες, καὶ λάφυρα ἀξιούμενος λαβεῖν, κατέπτυσεν. ἀλλ’ ὁ παῖς ὁ τούτου, οὐ διὰ τὰ χρήματα πάλιν ἐθαυμάζετο, ἀλλὰ διὰ τὴν φιλοξενίαν, οὐ διὰ τὰ παιδιά, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑπακοήν, οὐ διὰ τὴν γυναικα, ἀλλὰ διὰ τὴν στείρωσιν τὴν ἐπὶ τῇ γυναικί. οὐδὲν τὴν παροῦσαν ἡγοῦντο ζωὴν, οὐκ ἐχρηματίζοντο, ὑπερεώρων ἀπάντων. εἰπὲ γάρ μοι, ποῖα τῶν φυτῶν ἐστὶν ἄριστα; οὐχ ἅπερ ἂν οἴκοθεν ἔχη τὴν ἰσχὺν, καὶ μήτε ὄμβροις, μήτε χαλάζαις, μήτε ἀνέμων ῥύμαις, μήτε ἄλλῃ τινὶ τοιαύτῃ ἀνωμαλία βλάπτεται, ἀλλὰ γυμνὰ ἔστηκε πάντων καταφρονούντων, μήτε θριγκίων, μήτε φραγμῶν δεόμενα; τοιοῦτος ὁ φιλόσοφος ἐστὶ, τοιοῦτος ὁ πλοῦτος ἐκεῖνος· οὐδὲν ἔχει, καὶ πάντα ἔχει· πάντα ἔχει, καὶ οὐδὲν ἔχει. ὁ γὰρ τοῖχος οὐκ ἔνδον, ἀλλ’ ἐξωθεν ἐστὶν, ὁ θριγκὸς οὐ τῆς φύσεώς ἐστὶν, ἀλλ’ ἐξωθεν περιβαλλόμενος. τί δέ, εἰπέ μοι; ποῖον σῶμα ἰσχυρόν ἐστιν; οὐχ ὅπερ ἂν ὑγιαῖνον ᾖ, καὶ μήτε λιμῶ, μήτε πλησμονῇ, μήτε ψύχει, μήτε καύματι ἀλίσκηται· ἦ τὸ πρὸς πάντα ταῦτα ὑποκείμενον, καὶ τραπεζοποιῶν καὶ ὑφαντῶν καὶ θηρευτῶν καὶ ἰατρῶν δεόμενον, ἵνα ὑγιαίνει; ἐκεῖνός ἐστι πλούσιος, ὁ ὄντως φιλόσοφος, ὁ μηδενὸς τούτων δεόμενος. διὰ τοῦτο ὁ μακάριος οὗτος ἔλεγεν· ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου. μὴ τοῖνυν θριγκία ἐξωθεν περιβάλλετε· τοῦτο γὰρ ὁ πλοῦτος, τοῦτο ἡ δόξα. ὅταν γὰρ ταῦτα καταπέσῃ, καταπίπτει δέ, γυμνὸν ἔστηκε καὶ εὐάλωτον τὸ φυτὸν, οὐ μόνον οὐδὲν κερδᾶναν ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ, ἀλλὰ καὶ βλαβέν. ἐκεῖνα γὰρ τὰ θριγκία τὰ κωλύοντα αὐτὸ ἐγγυμνάζεσθαι πρὸς τὰς τῶν ἀνέμων προσβολὰς, νῦν ἀθρόον καταπεσεῖν παρεσκεύασεν.

Ὡστε βλάπτει μᾶλλον ὁ πλοῦτος, ἀμελετήτους παρασκευάζων πρὸς τὰς ἀνωμαλίας τοῦ βίου. τοιούτους τοῖνυν παρασκευάζωμεν τοὺς παῖδας, ὥστε δύνασθαι πρὸς πάντα ἀντέχειν, καὶ μὴ ξενίζεσθαι τοῖς ἐπιούσιν· ἐκτρέφωμεν αὐτοὺς ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου, καὶ πολὺς ἡμῖν ὁ μισθὸς ἀποκείσεται. εἰ γὰρ ἄνθρωποι ἀγάλματα ποιοῦντες βασιλέων, καὶ εἰκόνας γράφοντες, τοσαύτης ἀπολαύουσι τιμῆς· ἡμεῖς τὴν βασιλικὴν εἰκόνα καλλωπίζοντες (εἰκὼν γὰρ τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος), οὐ μυρίων ἀπολαύσομεν τῶν ἀγαθῶν, τὸ καθ’ ὁμοίωσιν ἀποδιδόντες; τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὁμοιον, ἢ τῆς ψυχῆς ἀρετὴ, ὅταν ἀγαθοὺς εἶναι παιδεύσωμεν τοὺς παῖδας, ὅταν ἀοργήτους, ὅταν ἀμνησικάκους· ταῦτα πάντα Θεοῦ ἴδια, ὅταν εὐεργετικούς, ὅταν φιλανθρώπους, ὅταν παιδεύσωμεν τὰ παρόντα μηδὲν ἡγεῖσθαι. τοῦτο τοῖνυν ἡμῖν ἔργον ἔστω καὶ ἑαυτοὺς, κάκείνους πλάττειν καὶ ῥυθμίζειν εἰς δέον· ἐπεὶ ποῖα παρρησία στησόμεθα ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ; εἰ γὰρ ἐπισκοπῆς ἀνάξιος ὁ παῖδας ἀνυποτάκτους ἔχων, πολλὰ μᾶλλον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. τί λέγεις; κἂν γυναῖκα ἄτακτον ἔχωμεν, κἂν παῖδας, εὐθύνας ὑφέξομεν; ναί, ἐὰν μὴ μετὰ ἀκριβείας τὰ παρ’ ἑαυτῶν εἰσενέγκωμεν· οὐ γὰρ ἀρκεῖ ἡμῖν ἡ οἰκεία ἀρετὴ πρὸς σωτηρίαν. εἰ γὰρ ὁ τὸ τάλαντον τὸ ἐν μὴ καταβαλλόμενος, οὐδὲν ἐκέρδανεν, ἀλλὰ καὶ οὕτω κολάζεται· δῆλον ὅτι οὐκ ἀρκεῖ ἡ οἰκεία ἀρετὴ εἰς σωτηρίαν, ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς ἐτέρου. πολλὴν τοῖνυν ποιῶμεθα καὶ τῶν γυναικῶν φροντίδα, πολλὴν καὶ τῶν παίδων πρόνοιαν καὶ τῶν οἰκετῶν, πολλὴν καὶ ἡμῶν αὐτῶν, καὶ ἐν τῷ ἑαυτοῦς, καὶ ἐν τῷ ἐκείνους ῥυθμίζειν, τὸν Θεὸν παρακαλῶμεν, ὥστε συναντιλαβέσθαι ἡμῖν τοῦ ἔργου. ἂν ἴδῃ ἡμᾶς τοῦτο μεριμνῶντας, τούτου φροντίζοντας, συναντιλήψεται· ἂν δὲ μηδένα ποιούμενους λόγον, οὐ δώσει χεῖρα. οὐ γὰρ καθεύδουσιν ἡμῖν χορηγεῖ τὴν βοήθειαν ὁ Θεὸς, ἀλλὰ πονούμενοις καὶ αὐτοῖς. ὁ γὰρ βοηθὸς οὐ τοῦ ἀργοῦντός ἐστι βοηθός, ἀλλὰ τοῦ [62.156] καὶ αὐτοῦ ἐργαζομένου. δυνατὸς δὲ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς δι’ ἑαυτοῦ τὸ ἔργον εἰς τέλος ἀγαγεῖν, ἵνα ἀξιωθῶμεν πάντες ἐπιτυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ’ οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

2.23 Ὁμιλία KB’.

Οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε τοῖς κυρίοις κατὰ σάρκα μετὰ φόβου καὶ τρόμου, ἐν ἀπλότῃ καρδίᾳ ὑμῶν, ὡς τῷ Χριστῷ· μὴ κατ’ ὀφθαλμοδουλείαν ὡς ἀνθρωπάρεσκοι, ἀλλ’ ὡς δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ, ποιοῦντες τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐκ ψυχῆς, μετ’ εὐνοίας δουλεύοντες ὡς τῷ Κυρίῳ, καὶ οὐκ ἀνθρώποις· εἰδότες ὅτι ἐὰν τις ἄνθρωπος ποιήσῃ ἀγαθόν, τοῦτο κομίζεται παρὰ τοῦ Κυρίου, εἴτε δοῦλος, εἴτε ἐλεύθερος.

2.23.1 α΄.

Ὡστε οὐκ ἀνὴρ μόνον, οὔτε γυνή, οὔτε παιδιά, ἀλλὰ καὶ οἰκετῶν ἀρετὴ συντελεῖ εἰς σύστασιν καὶ πρόστασιν οἰκίας. Διὰ τοῦτο ὁ μακάριος Παῦλος οὐδὲ τούτου τοῦ μέρους ἡμέλησεν· ἀλλ' ἔρχεται μὲν ἔσχατον ἐπ' αὐτὸ, ἐπειδὴ καὶ ἔσχατον κεῖται τῷ ἀξιώματι. Πολλὰ δὲ καὶ πρὸς αὐτοὺς διαλέγεται, οὐκέτι ὡς τοῖς παισὶν, ἀλλὰ πολλῶ τελειότερον· οὐ γὰρ ἐνταῦθα δίδωσιν αὐτοῖς τὴν ὑπόσχεσιν, ἀλλ' ἐν τῷ μέλλοντι. **Εἰδότες**, φησὶν, **ὅτι ὁ ἕαν τι ἕκαστος ποιήσῃ ἀγαθὸν ἢ κακὸν, τοῦτο κομιεῖται παρὰ τοῦ Κυρίου.** καὶ φιλοσοφεῖν ἤδη διδάσκει. εἰ γὰρ καὶ τῷ ἀξιώματι τῶν παίδων εἰσὶν ἐλάττους, ἀλλὰ τῷ φρονήματι μεῖζους. **Οἱ δοῦλοι**, φησὶν, **ὑπακούετε τοῖς κυρίοις κατὰ σάρκα.** εὐθέως τὴν λελυπημένην ἀνέστησε ψυχὴν, **εὐθέως παρεμυθήσατο.** μὴ ἄλγει, φησὶν, ὅτι ἔλαττον ἔχεις καὶ τῆς γυναικὸς, καὶ τῶν παίδων· ὄνομα δουλείας ἐστὶ μόνον· κατὰ σάρκα ἐστὶν ἡ δεσποτεία, πρόσκαιρος καὶ βραχεῖα· ὅπερ γὰρ ἂν ἦ σαρκικόν, ἐπικηρόν ἐστι. **Μετὰ φόβου**, φησὶ, **καὶ τρόμου.** ὁρᾷς ὅτι οὐ τὸν αὐτὸν ἀπαιτεῖ παρὰ γυναικὸς καὶ δούλων φόβον; ἐκεῖ μὲν γὰρ ἀπλῶς εἶπεν· **Ἡ δὲ γυνή, ἵνα φοβῇται τὸν ἄνδρα·** ἐνταῦθα δὲ μετ' ἐπιτάσεως, **Μετὰ φόβου**, φησὶ, **καὶ τρόμου.** **Ἐν ἀπλότητι τῆς καρδίας ὑμῶν, ὡς τῷ Χριστῷ.** συνεχῶς τοῦτό φησι. τί λέγεις, ὦ μακάριε Παῦλε; ἀδελφός ἐστι, τῶν αὐτῶν ἀπέλαυσεν, εἰς τὸ αὐτὸ σῶμα τελεῖ· μᾶλλον δὲ ἀδελφὸς ἐγένετο οὐ τοῦ κυρίου τοῦ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τῶν αὐτῶν ἀπολαύει πάντων, καὶ λέγεις, **Ὑπακούετε τοῖς κατὰ σάρκα κυρίοις μετὰ φόβου καὶ τρόμου;** διὰ γὰρ τοῦτο, φησὶ, φημί. εἰ γὰρ τοὺς ἐλευθέρους ἀλλήλοις ὑποτάσσεσθαι κελεύω διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, καθάπερ ἀνωτέρω ἔλεγεν· **Ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ Θεοῦ·** εἰ γὰρ τὴν γυναῖκα προστάσσω φοβεῖσθαι τὸν ἄνδρα, καίτοι αὕτη καὶ ὁμοτιμός ἐστι· πολλῶ μᾶλλον τὸν οἰκέτην. οὐ γὰρ δυσγένεια τὸ πρᾶγμά ἐστιν, ἀλλ' ἡ πρώτη εὐγένεια, τὸ εἰδέναι ἐλαττοῦσθαι, καὶ μετριάζειν, καὶ εἶκιν τῷ πλησίον. καὶ ἐλεύθεροι ἐλευθέροις μετὰ πολλοῦ φόβου καὶ τρόμου ἐδούλευον. **Ἐν ἀπλότητι**, φησὶ, **καρδίας.** καλῶς εἶπεν· ἐπειδὴ ἐνὶ μετὰ φόβου καὶ τρόμου δουλεύειν, οὐκ ἐξ εὐνοίας δὲ, ἀλλ' ὡς ἂν ἐξῆ. λανθάνουσι γὰρ πολλοὶ πολλὰ κακουργοῦντες περὶ τοὺς δεσπότας τοὺς αὐτῶν. καὶ ταύτην γοῦν ἀναιρεῖ τὴν κακουργίαν, λέγων· **Ἐν ἀπλότητι τῆς καρδίας ὑμῶν, ὡς τῷ Κυρίῳ. Μὴ κατ' ὀφθαλμοδουλείαν ὡς ἀνθρωπάρεσκοι, ἀλλ' ὡς δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ, ποιοῦντες τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐκ ψυχῆς, μετ' εὐνοίας δουλεύοντες, ὡς τῷ Κυρίῳ, καὶ οὐκ ἀνθρώποις.** ὁρᾷς πόσων ἐδεήθη, ὥστε τοῦτο ἐμφυτεῦσαι τὸ καλόν, τὸ, Μετ' εὐνοίας, λέγω, καὶ ἐκ ψυχῆς; ἐκεῖνο μὲν γὰρ πολλοὺς ὁρῶμεν τοῖς δεσπόταις παρέχοντας, τὸ τοῦ φόβου καὶ τὸ τοῦ τρόμου λέγω, καὶ πρὸς ἐκεῖνο ἡ τοῦ Δεσπότου ἀπειλὴ πολλὰ ἀνύει· ἀλλὰ δεῖξον, φησὶν, ὅτι ὡς Χριστοῦ δοῦλος δουλεύεις, οὐχ ὡς ἀνθρώπου· ποίησον εἶναι σὸν τὸ κατόρθωμα. μὴ τῆς ἀνάγκης, ὥσπερ τὸν παρ' ἐτέρου κακῶς πάσχοντα πείθει καὶ διδάσκει διὰ τῶν ἐξῆς, αὐτοῦ ποιῆσαι τὸ κατόρθωμα καὶ τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως· οὔτε καὶ τοῦτον. ἐπειδὴ γὰρ ὁ πλήξας τὴν σιαγόνα, οὐκ ἀπὸ τῆς διανοίας τῆς τοῦ πληγέντος εἰς τοῦτο ἦλθεν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς οἰκείας κακίας, τί φησι; στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην, ἵνα δείξῃς ὅτι καὶ ταύτην οὐκ ἄκων ὑπέστης. ὁ γὰρ ἐπιδασκωμένος τῷ παθεῖν κακῶς, καὶ ὅπερ οὐκ ἦν αὐτοῦ, ἐποίησεν ἑαυτοῦ τῷ ῥαπισθῆναι καὶ τὴν ἄλλην σιαγόνα, μὴ τῷ μόνον ἐνεγκεῖν. τοῦτο μὲν γὰρ ἴσως δόξει καὶ φόβου εἶναι· ἐκεῖνο δὲ φιλοσοφίας πολλῆς. οὐκοῦν ἔδειξας, ὅτι καὶ τοῦτο διὰ φιλοσοφίαν ἤνεγκας. ὥστε καὶ νῦν δεῖξον ἐνταῦθα, ὅτι καὶ ταύτην ἔκοντι φέρεις τὴν δουλείαν, καὶ οὐχ ὡς ἀνθρωπάρεσκος. ὁ ἄρα τοιοῦτος, οὐ δοῦλος τοῦ Χριστοῦ· ὁ δὲ δοῦλος τοῦ Χριστοῦ, οὐκ ἀνθρωπάρεσκος. τίς γὰρ Θεοῦ δοῦλος ὢν, ἀνθρώποις ἀρέσκειν βούλεται; τίς δὲ ἀνθρώποις ἀρέσκων, Θεοῦ δύναται εἶναι δοῦλος; **Ἐκ ψυχῆς**, φησὶ, **μετ' εὐνοίας δουλεύοντες.** καλῶς οὕτως εἶπεν· ἐπειδὴ γὰρ ἐνὶ καὶ ἐν ἀπλότητι δουλεύειν, καὶ μὴ κακούργως, μὴ μὴν πάσῃ δυνάμει, ἀλλὰ τὸ ὀφειλόμενον μόνον πληροῦν, διὰ τοῦτό φησιν, ἀπὸ προθυμίας, μὴ ἀπὸ ἀνάγκης, ἀπὸ προαιρέσεως, μὴ ἀπὸ βίας. ἂν οὕτω δουλεύσης, οὐκ εἶ δοῦλος, ἂν ἐκ προαιρέσεως, ἂν μετ' εὐνοίας, ἂν ἀπὸ ψυχῆς, ἂν διὰ τὸν Χριστόν. ταύτην γὰρ τὴν δουλείαν καὶ Παῦλος δουλεύει ὁ ἐλεύθερος, καὶ βοᾷ λέγων· **Οὐ γὰρ ἑαυτοὺς κηρύσσομεν, ἀλλὰ Χριστὸν Ἰησοῦν Κύριον, ἑαυτοὺς δὲ δούλους ὑμῶν διὰ Ἰησοῦν.**

2.23.2 β΄.

Ὅρα πῶς ἀφαιρεῖταί σου τὴν δυσγένειαν τῆς δουλείας. ὥσπερ γὰρ ὁ χρήματα ἀφηρημένος, ἂν καὶ ἕτερα προσδῷ τῷ λαβόντι, οὐκ ἐν τοῖς ἀφηρημένοις, ἀλλ' ἐν τοῖς φιλοτίμοις κεῖται, οὐκ ἐν τοῖς παθοῦσι [62.157] κακῶς, ἀλλ' ἐν τοῖς ποιοῦσι καλῶς, καὶ μᾶλλον ὀνειδίζει περιέβαλε τῷ χαρίσασθαι, ἢ περιεβλήθη τῷ ἀφαιρεθῆναι· οὕτω δὴ ἐνταῦθα, τῇ δαψιλείᾳ καὶ μεγαλοψυχότερος φανεῖται, καὶ δεικνὺς ὅτι οὐκ ἦσθετο τῆς ἀρπαγῆς, ἐντρέψει ἐκεῖνον. οὐκοῦν διὰ τὸν Χριστὸν δουλεύωμεν τοῖς δεσπόταις, **Εἰδότες**, φησὶν, **ὅτι ὁ ἄν**

τι ἄνθρωπος ποιήσῃ ἀγαθόν, τοῦτο κομιεῖται παρὰ τοῦ Κυρίου, εἴτε δοῦλος, εἴτε ἐλεύθερος. ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν πολλοὺς τῶν δεσποτῶν ἀπίστους ὄντας μὴ αἰσχύνεσθαι, μηδὲ ἀμείβεσθαι τοὺς οἰκέτας τῆς ὑπακοῆς, ὅρα πῶς αὐτοὺς παρεμυθήσατο, ὥστε μὴ ὑποπτεύειν τὴν ἀνταπόδοσιν, ἀλλὰ σφόδρα θαρρεῖν περὶ τῆς ἀμοιβῆς. καθάπερ γὰρ οἱ καλῶς πάσχοντες, ὅταν μὴ ἀμείβωνται τοὺς εὐεργέτας, τὸν Θεὸν αὐτοῖς ὀφειλέτην ποιοῦσιν· οὕτω δὴ καὶ οἱ δεσπότες, ἂν παθόντες εὖ παρὰ σοῦ μὴ ἀμείψωνται σε, μᾶλλον ἡμείψαντο, τὸν Θεὸν ὀφειλέτην σοι καταστήσαντες. **Καὶ οἱ κύριοι, φησὶ, τὰ αὐτὰ ποιεῖτε πρὸς αὐτούς. Τὰ αὐτὰ·** ποῖα; μετ' εὐνοίας δουλεύετε. ἀλλ' οὐκ εἶπε, δουλεύετε, καίτοι γε εἰπὼν τὰ αὐτὰ, τοῦτο ἐδήλωσε· δουλεύει γὰρ καὶ ὁ δεσπότης. μὴ ὡς ἀνθρωπάρεσκοι, φησὶ, μετὰ φόβου καὶ τρόμου, τουτέστι, τοῦ πρὸς τὸν Θεὸν, δεδοικότες μήποτε ὑμῖν ἐγκαλέσῃ ὑπὲρ τῆς εἰς τοὺς δούλους ἀμελείας. **Ἀνιέντες τὴν ἀπειλήν.** μὴ φορτικοὶ, φησὶ, μηδὲ ἐπαχθεῖς γίνεσθε. **Εἰδότες ὅτι καὶ ὑμῶν αὐτῶν ὁ Κύριός ἐστιν ἐν οὐρανοῖς.** βαβαί! ἡλίκον ἠνίζατο! πῶς ἐφόβησε! Τουτέστι, τῷ μέτρῳ, ᾧ μετρεῖς, ἀντιμετρηθήσεται σοι. μὴ ἀκούσης· **δοῦλε πονηρῆ, πᾶσαν τὴν ὀφειλήν ἐκείνην ἀφήκᾳ σοι. καὶ προσωποληψία, φησὶν, οὐκ ἔστι παρ' αὐτῷ.** μὴ νομίσης, φησὶν, ὅτι τὰ εἰς τὸν δούλον, ὡς εἰς δούλον γινόμενα, οὕτως ἀφήσει. οἱ μὲν γὰρ ἔξωθεν νόμοι διαφορὰν ἴσασι τούτων τῶν γενῶν, ἅτε ἀνθρώπων ὄντες νόμοι· ὁ δὲ νόμος ὁ τοῦ κοινοῦ Δεσπότης οὐδεμίαν οἶδε διαφορὰν, ἅτε κοινῇ πάντας εὖ ποιῶν, καὶ πᾶσι τῶν αὐτῶν μεταδιδούς.

Εἰ δέ τις ἔροιτο πόθεν ἡ δουλεία, καὶ διὰ τί εἰς τὸν βίον εἰσῆλθε τὸν ἀνθρώπινον (καὶ γὰρ οἶδα πολλοὺς καὶ ἐρωτῶντας τὰ τοιαῦτα ἡδέως καὶ μαθεῖν βουλομένους), ἐγὼ πρὸς ὑμᾶς ἐρῶ· ἡ πλεονεξία τὴν δουλείαν ἔτεκεν, ἡ βαναυσία, ἡ ἀπληστία· ἐπεὶ Νῶε δούλον οὐκ εἶχεν, οὐδὲ Ἀβελ, οὐδὲ Σὴθ, ἀλλ' οὐδὲ οἱ μετὰ ταῦτα. ἀμαρτία τοῦτο τὸ πρᾶγμα ἔτεκεν, ἡ εἰς τοὺς πατέρας ὕβρις. ἀκουέτωσαν οἱ παῖδες, ὅτι ἄξιοί εἰσι δούλοι εἶναι, ὅταν εἰς τοὺς πατέρας ἀγνώμονες ᾖσιν. ἀφείλετο ἑαυτοῦ ὁ τοιοῦτος τὴν εὐγένειαν· ὁ γὰρ ὕβριζων τὸν πατέρα, οὐκ ἔστιν ἔτι υἱός. εἰ δὲ ὁ πατέρα ὕβριζων, οὐκ ἔστιν υἱός, ὁ τὸν ὄντως ἡμῶν Πατέρα ὕβριζων, πῶς ἔσται υἱός; ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς εὐγενείας, ἐξύβρισεν εἰς τὴν φύσιν. εἴτα καὶ πόλεμοι καὶ μάχαι αἰχμαλώτους ἔλαβον. ἀλλ' ὁ Ἀβραὰμ εἶχεν οἰκέτας, φησὶν. ἀλλ' οὐχ ὡς οἰκέταις ἐκέχρητο. ὅρα πῶς πάντα εἰς τὴν κεφαλὴν ἀναρτᾷ· τὴν γυναῖκα, ἵνα, φησὶν, ἀγαπᾷ ταύτην· τὰ παιδία, ἵνα ἐκτρέφῃ ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου· τοὺς δούλους, **Εἰδότες ὅτι καὶ ὑμῶν αὐτῶν ὁ Κύριός ἐστιν ἐν οὐρανοῖς.** οὕτω, φησὶ, καὶ αὐτοὶ, ὡς δούλοι ὄντες, φιλάνθρωποι γίνεσθε καὶ συγγνωμονικοί. εἰ δὲ βούλεσθε ἀκοῦσαι, τὰ αὐτὰ ἐροῦμεν περὶ τῶν οἰκετῶν, ἃ καὶ πρότερον περὶ τῶν παίδων· διδάσκετε αὐτοὺς εἶναι εὐλαβεῖς, καὶ πάντως πάντα ἔπεται. νῦν δὲ εἰς μὲν θέατρον ἀνίων, καὶ εἰς βαλανεῖον ἀπιών τις, πάντας ἐπισύρεται τοὺς παῖδας· εἰς δὲ ἐκκλησίαν, οὐκέτι, οὐδὲ ἀναγκάζει παρεῖναι καὶ ἀκοῦειν. πῶς δὲ ὁ οἰκέτης ἀκούσεται, σοῦ τοῦ δεσπότης ἐτέροις προσέχοντος; ἡγόρασας, ἐπρίω τὸν δούλον; ἐπίταττε πρότερον αὐτῷ τὰ κατὰ Θεὸν, ὥστε πρὸς τοὺς συνδούλους εἶναι ἡπιον, ἀρετῆς πολλὴν ποιεῖσθαι λόγον. πόλις ἐστὶν ἡ ἐκάστου οἰκία, ἄρχων ἐστὶν ἕκαστος τῆς ἑαυτοῦ οἰκίας. καὶ ὅτι μὲν τοιαύτη ἡ τῶν πλουτούντων, εὐδηλον, ἔνθα καὶ ἀγροὶ καὶ ἐπίτροποι καὶ ἄρχοντες ἐπὶ ἄρχουσιν· ἐγὼ δὲ καὶ τὴν τῶν πενήτων οἰκίαν φημὶ πόλιν εἶναι. καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα εἰσιν ἀρχαί· οἶον, κρατεῖ τῆς γυναικὸς ὁ ἀνὴρ, ἡ γυνὴ τῶν οἰκετῶν, οἱ οἰκέται τῶν ἰδίων γυναικῶν· πάλιν αἱ γυναῖκες καὶ οἱ ἄνδρες τῶν παίδων. ἄρα οὐ δοκεῖ σοι, καθάπερ τις βασιλεὺς εἶναι, τοσούτους ἔχων ἄρχοντας ὑποτεταγμένους ἑαυτῷ, καὶ πάντων προσήκειν αὐτὸν οἰκονομικώτερον εἶναι καὶ πολιτικώτερον; ὁ γὰρ εἰδὼς διαφόρως κεχρησθαι τούτοις, οἶδε τοὺς ἐπιτηδείους ἄρχοντας αἰρεῖσθαι, καὶ αἰρήσεται γε λαμπρούς. οὐκοῦν ἔσται βασιλεὺς ἕτερος ἢ γυνὴ ἐν οἰκίᾳ χωρὶς τοῦ διαδήματος, καὶ ὁ εἰδὼς τὸν βασιλέα τοῦτον αἰρεῖσθαι, πάντα τὰ ἄλλα καλῶς διαθήσει. **Τὸ λοιπὸν, ἀδελφοί μου,** φησὶν, **ἐνδυναμοῦσθε ἐν Κυρίῳ.** ὅταν μέλλῃ τελευτᾷ ὁ λόγος, αἰεὶ τούτῳ κέχρηται τῷ τρόπῳ.

2.23.3 γ'.

Οὐχὶ καλῶς ἔλεγον ἐξ ἀρχῆς, ὅτι στρατόπεδόν ἐστιν ὁλόκληρον ἡ ἐκάστου οἰκία; ἰδοὺ γὰρ διατάξας πάσας τὰς ἀρχάς, λοιπὸν αὐτοὺς καθοπλίζει, καὶ ἐπὶ πόλεμον ἐξάγει. ἐὰν γὰρ μηδεὶς τὴν ἀρχὴν ἀρπάξῃ τὴν τοῦ ἐτέρου, ἀλλὰ κατὰ χώραν ἕκαστος μένη, πάντα εὖ διακείμενα. **Ἐνδυναμοῦσθε,** φησὶν, **ἐν Κυρίῳ, καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ·** τουτέστιν, ἐν τῇ ἐλπίδι τῇ εἰς αὐτὸν διὰ τῆς αὐτοῦ βοηθείας. ἐπειδὴ γὰρ πολλὰ ἐπέταξεν ἅπερ ἔδει γενέσθαι, μὴ δεῖσητε, φησὶν, ἐπιρρίψατε τὴν ἐλπίδα ἐπὶ τὸν Κύριον, καὶ πάντα ἐξευμαρίσει. καὶ ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στήναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου. οὐκ εἶπε, Πρὸς τὰς μάχας, οὐδὲ, Πρὸς τοὺς πολέμους, ἀλλὰ, Πρὸς τὰς μεθοδείας. οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς, οὐδὲ φανερῶς ἡμῖν ὁ ἐχθρὸς πολεμεῖ, ἀλλὰ μεθοδεῖα. τί ἐστι μεθοδεῖα; μεθοδεῦσαί ἐστι τὸ

ἀπατήσαι, καὶ διὰ μηχανῆς ἐλεῖν, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν τεχνῶν γίνεται, καὶ ἐν λόγοις, καὶ ἐν ἔργοις, καὶ ἐν παλαίσμασιν, ἐπὶ τῶν παραγόντων ἡμᾶς. οἷόν τι λέγω· οὐδέποτε φανερὰ προτίθησι τὰ ἀμαρτήματα, εἰδωλολατρείαν οὐ λέγει, ἀλλ' ἐτέρως αὐτὸ κατασκευάζει μεθοδεύων, τουτέστι, πιθανὸν κατασκευάζων τὸν λόγον, ἐπικαλύμμασι κεκρημένους. ἤδη μὲν οὖν καὶ τούτῳ διηγείρε τοὺς στρατιώτας, καὶ νήφειν ἐποίησε, τῷ πείσαι καὶ διδάξαι, ὅτι πρὸς ἔμπειρον τῶν πολεμικῶν ἡμῖν ἡ μάχη, καὶ οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ φανερώς πολεμοῦντα, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς μεθοδείας. καὶ πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς φύσεως καὶ τοῦ πλήθους τοὺς μαθητὰς ἐπαίρει. οὐχὶ καταβαλεῖν βουλόμενος τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐστῶτας στρατιώτας, ἀλλ' ἐπᾶραι καὶ διεγείρει, εἶπε τὰ σοφίσματα, καὶ παρεσκεύασε νήφειν. εἰ μὲν γὰρ μόνον διηγησάμενος αὐτῶν τὴν δύναμιν μέχρι τούτου τὸν λόγον ἔστησε, κἂν κατέβαλεν αὐτούς· εἰ δὲ καὶ πρὸ τούτου καὶ μετὰ τοῦτο δείκνυσιν δυνατὸν εἶναι τὸν τοιοῦτον ἐλεῖν, μᾶλλον αὐτούς ἐπαίρει. ἡ γὰρ τῶν ἐναντίων ἰσχὺς ὅσῳ ἂν σαφέστερον παρ' ἡμῶν ἀπαγγέλληται πρὸς τοὺς οἰκείους, τοσοῦτῳ σπουδαιοτέρους ποιεῖ τοὺς ἡμετέρους. **Ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν, φησὶν, ἡ πάλῃ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις.** προτρέψας ἀπὸ τοῦ εἴδους τῆς μάχης, λοιπὸν καὶ ἀπὸ τῶν ἐπάθλων τῶν κειμένων αὐτούς διεγείρει. τί γάρ; εἰπὼν ὅτι σφοδροὶ οἱ ἐχθροὶ, ἐπήγαγεν, ὅτι καὶ μεγάλα ἡμᾶς ἀποστεροῦσι. ποῖα; ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἡ μάχη κεῖται· οὐ περὶ χρημάτων, οὐ περὶ δόξης, ἀλλ' ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ ὁ ἀγών. ὥστε ἀκατάλλακτος ἡ ἐχθρα γίνεται. σφοδρότερα ἡ φιλονεικία καὶ ἡ μάχη, ὅταν ὑπὲρ μεγάλων ᾖ. τὸ γὰρ, **Ἐν τοῖς ἐπουρανίοις**, ἀντὶ τοῦ, ὑπὲρ τῶν ἐπουρανίων, ἐστίν· οὐχ ἵνα αὐτοὶ τινος τύχωσι νικήσαντες, ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς ἀποστερήσωσιν· ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν, Ἡ συνθήκη ἐν τινι κεῖται, τὸ ἐν, ὑπὲρ ἐστὶ, καὶ τὸ ἐν, **διὰ** ἐστίν. ὅρα πῶς ἡμᾶς διεγείρει ἡ δύναμις τοῦ ἐχθροῦ, καὶ νήφειν ποιεῖ, τὸ εἰδέναι ὑπὲρ μεγάλων ὄντα τὸν κίνδυνον, καὶ ὑπὲρ μεγάλων τὴν νίκην· τοῦ γὰρ οὐρανοῦ ἡμᾶς ἐκβάλλειν σπουδάζει. ἀρχὰς τίνας φησὶ καὶ ἐξουσίας καὶ κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου; ποίου σκότους; ἄρα τῆς νυκτός; οὐδαμῶς, ἀλλὰ τῆς πονηρίας· ἤμεν γὰρ, φησὶ, σκότος ποτὲ, οὕτω τὴν πονηρίαν λέγων τὴν ἐν τῷ παρόντι βίῳ. οὐ γὰρ ἔξει περαιτέρω χώραν, οὐκ ἐν οὐρανῷ, οὐκ ἐν τῷ μετὰ ταῦτα αἰῶνι.

Κοσμοκράτορας δὲ αὐτούς φησιν, οὐχ ὡς τοῦ κόσμου κρατοῦντας, ἀλλ' ὡς τῶν πονηρῶν ἔργων ὄντας αἰτίους. οἶδε γὰρ κόσμον καλεῖν ἡ Γραφή τὰς πονηρὰς πράξεις· ὡς ὅταν λέγῃ ὁ Χριστός· **Ὑμεῖς οὐκ ἐστέ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ὥσπερ ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου.** ἄρα οὖν οὐκ ἦσαν ἐκ τοῦ κόσμου; οὐχὶ σάρκα περιέκειντο; οὐ τῶν ἐν κόσμῳ ἦσαν; καὶ πάλιν· **Ὁ κόσμος ἐμὲ μισεῖ, ὑμᾶς δὲ οὐ δύναται μισεῖν·** πάλιν τὰς πονηρὰς πράξεις λέγων οὕτως. ἡ κόσμον ἐνταῦθα τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους λέγει· οἱ γὰρ δαίμονες μᾶλλον τούτων κρατοῦσι. **πρὸς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τὰ πνευματικὰ, φησὶ, τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις.** ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας φησὶ, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἐπουρανίων εἰσὶ θρόνοι, κυριότητες, ἀρχαὶ, ἐξουσίαι. διὰ τοῦτο, φησὶν, **ἀναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, ἵνα δυνηθῆτε ἀντιστῆναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ πονηρᾷ, καὶ ἅπαντα κατεργασάμενοι στήναι.** ἡμέραν πονηρὰν, τὸν παρόντα βίον, καὶ αἰῶνα δὲ πονηρὸν τοῦτον καλεῖ, ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῷ γινομένων κακῶν. τουτέστιν, ἀεὶ ὀπλίζεσθε. **Καὶ ἅπαντα,** φησὶ, **κατεργασάμενοι**· τουτέστι, καὶ πάθη καὶ ἐπιθυμίας ἀτόπους καὶ τὰ ἐνοχλοῦντα ἡμῖν ἅπαντα. οὐχ ἀπλῶς ἐργάσασθαι εἶπεν, ἀλλὰ κατεργάσασθαι, ὥστε οὐκ ἀνελεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ στήναι μετὰ τὸ ἀνελεῖν. πολλοὶ γὰρ τὴν νίκην ταύτην νικήσαντες, πάλιν ἔπεσον. **Πάντα, φησὶ, κατεργασάμενοι,** οὐ τὸ μὲν ναί, τὸ δὲ οὐ· δεῖ γὰρ καὶ μετὰ τὴν νίκην στάσεως. ἐβλήθη ποτὲ, ἀλλὰ πάλιν ἀναζῇ τὰ βαλλόμενα· ἂν μὴ στῶμεν, ἤδη καὶ πεσόντα ἀνίσταται. ἕως ἂν στήκωμεν, πέπτωκεν· ἕως ἂν μὴ περιφερώμεθα, ἐκεῖνος οὐκ ἀνίσταται. Ἐνδυσώμεθα τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ.

2.23.4 δ'.

Ὅρᾳς πῶς τὸν φόβον ἐξεῖλεν; εἰ γὰρ δυνατὸν κατεργάσασθαι καὶ στήναι, τί ἀποφεύγεις τὴν μάχην; στήθι κατεργασάμενος, καὶ νενίκηκας. καὶ μὴ θαυμάσης ὅτι, τοσαῦτα περὶ τῆς τῶν ἐχθρῶν δυνάμεως διεξέρχεται· τὸ γὰρ ταῦτα διεξιέναι οὐ δειλίαν ἐμποιεῖ καὶ φόβον, ἀλλὰ τὴν ῥαθυμίαν ἀποτινάσσει. **ἵνα δυνηθῆτε, φησὶν, ἀντιστῆναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ πονηρᾷ.** καὶ ἀπὸ τοῦ χρόνου παραμυθεῖται. βραχύς, φησὶν, ὁ καιρός· ὥστε χρὴ ἐστάναι· μὴ κάμῃτε μετὰ τὴν σφαγὴν. εἰ τοίνυν πόλεμός ἐστιν, εἰ τοιαῦτα αἱ παρατάξεις εἰσὶν, εἰ ἀσώματοι αἱ ἀρχαί, εἰ κοσμοκράτορες, εἰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, πῶς τρυφᾷς, εἰπέ μοι; πῶς διακεχυμένος εἶ; πῶς ἀφωπλισμένος περιγενέσθαι δυνησόμεθα; ταῦτα ἕκαστος ἑαυτῷ λεγέτω καθ' ἑκάστην ἡμέραν· ὅταν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ κρατῇται, ὅταν ὑπὸ ἐπιθυμίας, ὅταν τὸν ὕγρον τοῦτον βίον καὶ εἰκὴ ἐπιζητῇ. ἀκουέτω τοῦ μακαρίου

Παύλου λέγοντος· **Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας.** χαλεπώτερος οὗτος ὁ πόλεμος τοῦ αἰσθητοῦ, σφοδροτέρα ἡ μάχη. ἐννόησον ὅσον οὗτος παλαίει χρόνον, ὑπὲρ τίνος πυκτεύει, καὶ γενοῦ σεαυτοῦ ἀσφαλέστερος. ναὶ, φησὶν, ἀλλ’ ἔδει ὄντα διάβολον ἐκ μέσου γενέσθαι, καὶ πάντες ἂν ἐσώζοντο. ταῦτά τινες τῶν ῥαθύνων προφασίζόμενοι φθέγγονται. δέον σε εὐχαριστεῖν, ἄνθρωπε, ὅτι τοιοῦτου περιγίνῃ, ἂν ἐθέλῃς, ἐκ τῶν ἐναντίων καὶ ἀγανακτεῖς, νωθοῦ τινος καὶ ὑπνηλοῦ στρατιώτου φθεγγόμενος ῥήματα. οἶδας τὰς λαβὰς, ἂν ἐθέλῃς· περισκόπει πάντοθεν, σαυτὸν τείχιζε. οὐχὶ πρὸς τὸν διάβολόν ἐστιν ἡ μάχη μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ἐκείνου δυνάμεις. πῶς οὖν παλαίσομεν τῷ σκότῳ, φησί; φῶς γενόμενοι. πῶς τοῖς πνευματικοῖς τῆς πονηρίας; ἀγαθοὶ γενόμενοι. ἀγαθῷ γὰρ ἐναντίον ἡ πονηρία, καὶ φῶς ἀπελαύνει σκότος· ἂν δὲ καὶ αὐτοὶ ὦμεν σκότος, ἀλωσόμεθα πάντως. πῶς οὖν αὐτῶν περισσόμεθα; ἂν ὅπερ εἰσὶν ἀπὸ φύσεως ἐκεῖνοι, τοῦτο γενώμεθα ἀπὸ προαιρέσεως ἡμεῖς, σαρκὸς ἐκτὸς καὶ αἵματος· οὕτως αὐτοὺς αἰρήσομεν. ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς ὑπὸ πολλῶν ἐλαύνεσθαι, μὴ νομίσητε, φησὶν, ὅτι αὐτοὶ πολεμοῦσιν ἡμῖν. οἱ ἐνεργοῦντες ἐν αὐτοῖς δαίμονές εἰσιν, οἱ πολεμοῦντες· πρὸς ἐκεῖνους ἡμῖν ἡ μάχη. δύο δὲ ἀπὸ τούτων κατασκευάζει, αὐτούς τε προθυμότερους ποιῶν πρὸς τοὺς πολεμοῦντας αὐτοῖς, καὶ πρὸς ἐκεῖνους τὸν θυμὸν ἐγείρων. καὶ τίνος ἔνεκεν πρὸς τούτους ἡμῖν ἡ μάχη γεγένηται; ἐπειδὴ καὶ σύμμαχον ἔχομεν ἅμαχον, τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν, τέχνην ἐδιδάχθημεν τοιαύτην, ὥστε μὴ πρὸς ἀνθρώπους δύνασθαι παλαίειν, ἀλλὰ πρὸς δαίμονας. ἂν δὲ ἐθέλωμεν, οὐδὲ παλαίσομεν, ἐπειδὴ γὰρ βουλόμεθα, πάλη ἐστίν· ἐπεὶ τοσαύτη ἡ δύναμις τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν, ὡς λέγειν· **Ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ.** πᾶσαν ἡμῖν δέδωκεν ἐξουσίαν καὶ τοῦ παλαίειν, καὶ τοῦ μὴ παλαίειν· ἐπειδὴ δὲ ἡμεῖς νωθεῖς ἐσμεν, παλαίσομεν αὐτοῖς· ἐπεὶ ὅτι Παῦλος οὐκ ἐπάλαισεν, ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· **Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλίψις, ἢ στενοχωρία, ἢ λιμὸς, ἢ διωγμὸς, ἢ γυμνότης, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα;** καὶ πάλιν ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος· **Ὁ Θεὸς συντρίψει τὸν σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν ἐν τάχει.** εἶχε γὰρ αὐτὸν ὑποτεταγμένον· διὸ καὶ ἔλεγε· **Παραγγέλλω σοι ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐξελθεῖν ἀπ’ αὐτῆς.** τοῦτο δὲ οὐκ ἔστι παλαίοντος. ὁ γὰρ παλαίων οὐδέπω ἐνίκησεν, ὁ δὲ νικήσας οὐκέτι παλαίει. ὑπέταξεν αὐτὸν, ἐξηχμαλώτισε. καὶ Πέτρος δὲ οὐκ ἐπάλαιε τῷ διαβόλῳ, ἀλλ’ ὁ τοῦ παλαῖσαι βέλτιον ἦν, τοῦτο εἰργάζετο. ἐν τοῖς πιστοῖς, ἐν τοῖς ὑπακούουσιν, ἐν τοῖς κατηγουμένοις ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἐκράτουν αὐτοῦ. διὸ καὶ ἔλεγεν ὁ μακάριος Παῦλος· **Οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν.** ὅθεν καὶ μάλιστα αὐτοῦ περιεγένετο. καὶ πάλιν ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος· **Οὐ θαυμαστὸν, εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζονται, ὡς διάκονοι δικαιοσύνης.** Οὕτως ἦδει πᾶσαν τὴν μάχην, καὶ οὐδὲν αὐτὸν ἐλάνθανε. καὶ, **Τὸ μυστήριον γὰρ, φησὶν, ἤδη ἐνεργεῖται τῆς ἀνομίας.** Ἀλλὰ πρὸς ἡμᾶς ἡ πάλη ἐστίν. ἐπεὶ ἄκουε πάλιν αὐτοῦ λέγοντος· **Πέπεισμαι ὅτι οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἀρχαί, οὔτε ἐξουσίαι, οὔτε δυνάμεις, οὔτε ἐνεστώτα, οὔτε μέλλοντα, οὔτε κτίσις ἐτέρα δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ.** οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, Ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ’, **Ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ.** πολλοὶ γὰρ εἰσιν ἠνωμένοι διῆθεν τῷ Χριστῷ, οὐκ ἀγαπῶντες δὲ αὐτόν. οὐ μόνον, φησὶν, ἀρνήσασθαι με οὐ πείσεις, ἀλλ’ οὐδὲ ἤττον αὐτὸν ἀγαπῆσαι. εἰ δὲ αἱ ἄνω δυνάμεις οὐκ ἂν τοῦτο ἴσχυσαν, τίς ἕτερος αὐτὸν μετέστησεν; οὐχ ὡς δὲ ἐκείνων ἐπιχειρουσῶν, ταῦτά φησιν, ἀλλὰ καθ’ ὑπόθεσιν. διὸ καὶ ἔλεγε· **Πέπεισμαι.** οὐκοῦν οὐκ ἐπάλαιεν, ἀλλ’ ὁμῶς φοβεῖται αὐτοῦ τὰς πανουργίας. ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος· **Φοβοῦμαι, μή πως ὡς ὁ ὄφις Εὐδαν ἐξηπάτησεν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ, οὕτω φθαρῇ τὰ νοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς ἀπλότητος τῆς εἰς τὸν Χριστόν.** ναὶ, φησὶν· ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τούτῳ τῷ ῥήματι κέχρηται, λέγων· **Φοβοῦμαι γὰρ, μή πως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι.** πῶς οὖν πέπεισαι, ὅτι οὐδεὶς σε χωρίσει;

2.23.5 ε’.

Ὅρᾳς ὅτι ταπεινοφροσύνης τὸ ῥῆμά ἐστι καὶ μετριότητος; ἤδη γὰρ ἐκεῖνος ᾧκει τὸν οὐρανόν· διὸ καὶ ἔλεγεν· **Οὐδὲν γὰρ ἑμαυτῷ σύννοιδά·** καὶ πάλιν, **Τὸν δρόμον τετέλεκα.** ὥστε οὐκ εἰς ταῦτα ἐνεπόδιζεν αὐτῷ ὁ διάβολος, ἀλλ’ εἰς τὰ τῶν μαθητῶν. τί δήποτε; ἐπειδὴ τούτων οὐκ αὐτὸς ἦν κύριος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκείνων προαίρεσις. ἐκεῖ ἐστὶν ὅπου ἐκράτει· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐκεῖ αὐτοῦ ἐκράτει, ἀλλὰ τῆς ῥαθυμίας τῶν μὴ προσεχόντων. εἰ μὲν γὰρ τὰ παρ’ αὐτοῦ μὴ ἐπλήρου, ἢ διὰ νωθείαν, ἢ δι’ ἄλλο τι τοιοῦτον, αὐτοῦ ἐκράτει· εἰ δὲ αὐτὸς μὲν πάντα ἔπραττεν, ἐκεῖνοι δὲ οὐκ ἐπέιθοντο, οὐκ αὐτοῦ ἐκράτει, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων ἀπειθείας· καὶ τὸ νόσημα οὐ τοῦ ἱατροῦ ἐκράτει, ἀλλὰ τῆς ἀταξίας τοῦ κάμνοντος. ὅταν γὰρ αὐτὸς μὲν πάντα παρασκευάσῃται, ἐκεῖνος δὲ πάντα διαφθείρῃ, ἐκεῖνος ἥττηται, οὐχ οὗτος. ὥστε οὐδαμοῦ ἐκράτησε

τοῦ Παύλου. πλὴν ἄλλ' ἐφ' ἡμῶν ἀγαπητὸν τὸ καὶ δύνασθαι παλαίειν. Ῥωμαίοις μὲν οὐ τοῦτο ἐπεύχεται, ἀλλὰ τί; Συντρίψει τὸν σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν ἐν τάχει· καὶ τούτοις οὕτως ἐπεύχεται. **Τῷ δυναμένῳ ὑπὲρ πάντα ποιῆσαι ὑπερεκπερισσοῦ, ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν.** ὁ παλαίων, ἔτι κατέχεται· πλὴν ἄλλ' ἀγαπητὸν καὶ τὸ μὴ πεσεῖν. τότε ἡ νίκη λαμπρὰ γίνεται, ὅταν ἐξέλθωμεν ἐντεῦθεν. οἶον, ἔστω τις ἐπιθυμία πονηρά· τὸ μὲν παράδοξον, μὴδὲ δέχεσθαι ταύτην, ἀλλὰ σβεννύναι· εἰ δὲ τοῦτο οὐ δυνατόν, κἂν παλαίωμεν καὶ διαπαντὸς κατέχωμεν· ἂν παλαίοντες ἐξέλθωμεν, νενίκηκαμεν. οὐ γὰρ ὡς ἐπὶ τῶν ἀθλητῶν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα· ἐκεῖ μὲν γὰρ ἂν μὴ καταβάλῃς, οὐ νενίκηκας· ἐνταῦθα δὲ ἂν μὴ καταβληθῇς, νενίκηκας· ἂν μὴ καταβληθῇς, κατέβαλες. εἰκότως· ἐκεῖ μὲν γὰρ ἀμφοτέρω ὑπὲρ νίκης σπουδάζουσι, κἂν ὁ ἕτερος καταβληθῇ, ὁ ἕτερος στεφανοῦται· ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὁ διάβολος ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ἡττης σπουδάζει. ὅταν οὖν αὐτὸν ἀφέλωμαι τοῦτο ὑπὲρ οὗ σπουδάζει, ἐνίκησα· οὐ γὰρ ὥστε καταβαλεῖν, ἀλλ' ὥστε συγκαταβαλεῖν ἐπείγεται. ἤδη οὖν νενίκηται· αὐτὸς γὰρ ἤδη βέβληται, καὶ ἐν τῇ ἀπωλείᾳ ἐστίν. ἡ δὲ νίκη αὐτοῦ οὐκ ἐν τῷ στεφανωθῆναι, ἀλλ' ἐν τῷ ἐμὲ ἀπολέσαι· ὥστε ἂν μὴ καταβάλω, μὴ καταβληθῶ δὲ, νενίκηκα. τίς οὖν ἐστὶ λαμπρὰ νίκη; τὸ ἐκ περιουσίας καταπατεῖν αὐτὸν, οἶον ὁ Παῦλος ἐποίει, οὐδὲν ἡγούμενος εἶναι τὰ παρόντα πράγματα. τοῦτον καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα, καὶ σπουδάζωμεν ἀνώτεροι γενέσθαι, καὶ μηδαμόθεν παρέχειν αὐτῷ λαβὴν.

Ὁ πλοῦτος δίδωσιν αὐτῷ λαβὴν, τὰ χρήματα, ἢ κενοδοξία· καὶ πολλάκις μὲν αὐτὸν ἀνέστησε, πολλάκις δὲ ἡγρίανεν. ἀλλὰ τίς χρεῖα πάλης; τίς χρεῖα συμπλοκῆς; ὁ συμπλεκόμενος ἄδηλον ἔχει τὸ τέλος, πότερον μὴ ἡττηθεῖ καὶ αὐτὸς καὶ ἀλώσεται· ὁ δὲ καταπατὼν, δῆλην ἔχει τὴν νίκην. οὐκοῦν καταπατήσωμεν τοῦ διαβόλου τὴν δύναμιν, καταπατήσωμεν τὰς ἁμαρτίας, πάντα λέγω τὰ βιωτικά, θυμὸν, ἐπιθυμίαν, ἀλαζονείαν, πάντα τὰ πάθη· ἵνα ἀπελθόντες ἐκεῖ, τὴν ἐξουσίαν, ἣν ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεὸς, μὴ εὐρεθῶμεν προδιδόντες. οὕτω γὰρ καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτευξόμεθα. εἰ δὲ περὶ τοῦτο γινόμεθα κακοὶ, τίς ἡμῖν ἐγχειρίσει τὰ μείζονα; εἰ γὰρ τὸν προσκεκρουκότα, τὸν ἡτιμωμένον, τὸν καταπεφρονημένον, τὸν ὑπὸ τοὺς πόδας κείμενον, πατήσαι οὐκ ἡδυνήθημεν, πῶς ἡμῖν δώσει τὰ πατρῶα ὁ Πατήρ; εἰ τοῦ οὕτως ὑποτεταγμένου οὐ περιεγεγόμεθα, ποῖαν ἔξομεν παρρησίαν εἰς τὴν πατρώαν εἰσελθεῖν οἰκίαν; εἰπέ γάρ μοι· εἴ τινα υἱὸν ἔχοις, ἐκεῖνος δὲ ἀφείς τοὺς εὐγνωμονοῦντας τῶν οἰκετῶν, ἀναμινύνηται τοῖς σε λελυπηκόσι, τοῖς ἐκπεπτωκόσι τῆς πατρῴας οἰκίας, τοῖς περὶ κυβείαν ἡσυχολημένοις, καὶ μέχρι τέλους τοῦτο ποιῇ, οὐχὶ ἀποκληρονόμος ἔσται; εὐδὴλον ὅτι. οὕτω καὶ ἡμεῖς, ἂν ἀφέντες τοὺς εὐηρεστηκότας καὶ τοὺς ἐπιτεταγμένους ἡμῖν ἀγγέλους, ἀναστρεφόμεθα μετὰ τοῦ διαβόλου, πάντως ἀποκληρονόμοι ἐσόμεθα. ἀλλὰ μὴ γένοιτο τοῦτο μηδένα παθεῖν ἡμῶν, ἀλλὰ τὸν πόλεμον ἀναδεξαμένους τὸν πρὸς αὐτὸν, καὶ νικήσαντας μετὰ τῆς ἄνωθεν συμμαχίας, κληρονόμους γενέσθαι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. εἴ τις ἐχθρὸν ἔχει, εἴ τις ὑπ' αὐτοῦ ἡδίκηται, εἴ τις ἀγριαίνει, πάντα τὸν θυμὸν ἐκεῖνον, πᾶσαν τὴν χαλεπότητα συναγαγὼν κενούτω κατὰ τῆς τοῦ διαβόλου κεφαλῆς. ἐνταῦθα ὁ θυμὸς καλὸν, ἐνταῦθα ἡ ὀργὴ χρήσιμον, ἐνταῦθα ἡ μνησικακία ἐπαινετόν. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἐξωθεν τοῦτο τὸ μνησικακεῖν κακόν, οὕτως ἐνταῦθα τὸ μνησικακεῖν ἀγαθόν. ὥστε εἰ ἐλαττώματα ἔχεις, ἐνταῦθα αὐτὰ ἀποσκεύαζε· εἰ δὲ μὴ δύνاسαι αὐτὸς ἀποθέσθαι, κἂν μετὰ τῶν μελῶν τῶν σῶν. ἐπληξέ σε τις; μνησικάκησον τῷ διαβόλῳ, καὶ μηδέποτε καταλύσης τὴν ἐχθραν τὴν πρὸς αὐτόν. ἀλλ' οὐκ ἐπληξε; καὶ οὕτω μνησικάκει, ὅτι τὸν Δεσπότην ὕβρισε τὸν σὸν, ὅτι προσέκρουσεν, ὅτι τοὺς ἀδελφοὺς λυμαίνεται καὶ πολεμεῖ. αἰεὶ ἐχθρὸς ἔσο, αἰεὶ πικρὸς, αἰεὶ ἀνήμερος· οὕτω ταπεινὸς ἔσται ἐκεῖνος, οὕτως εὐκαταφρόνητος, οὕτως εὐχείρωτος. ἂν ἡμεῖς ἀγριαίνωμεν πρὸς αὐτόν, ἐκεῖνος οὐκ ἔσται ἡμῖν ἄγριος· ἂν ἡμεῖς ὤμεν ἐπιεικεῖς, τότε ἐκεῖνος ἄγριος ἔσται· οὐχ ὡς ἐπὶ τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡμετέρων. ἐχθρὸς ἐστὶ καὶ πολέμιος καὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας καὶ τῆς αὐτοῦ. εἰ ἑαυτὸν οὐ φιλεῖ, πῶς ἡμᾶς φιλεῖσαι δυνήσεται; παραταττώμεθα τοίνυν καὶ βάλλωμεν αὐτόν, ἔχοντες σύμμαχον μέγαν τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ὃς δυνήσεται καὶ ἡμᾶς ἀχειρώτους ποιῆσαι ταῖς ἐκείνου πάγαις, καὶ τῶν μελλόντων ἀξιῶσαι ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

2.24 Ὁμιλία ΚΓ'.

Στήτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ.

2.24.1 α'.

Συντάξας τὸ στρατόπεδον τοῦτο, καὶ διεγείρας αὐτῶν τὴν προθυμίαν (ἀμφοτέρων γὰρ ἔδει, καὶ τοῦ συντεταγμένους εἶναι, καὶ τοῦ θυμὸν αὐτῶν διεγερθῆναι), καὶ παραθαρσύνας αὐτοὺς (καὶ γὰρ καὶ τούτου ἔδει), λοιπὸν αὐτοὺς καὶ καθοπλίζει. οὐδὲν γὰρ τῶν ὀπλων ὄφελος, ἐκείνων πρότερον μὴ διατεταγμένων, μηδὲ τοῦ θυμοῦ διεγερθέντος τῆς τοῦ στρατιώτου ψυχῆς. δεῖ γὰρ πρότερον αὐτὸν ἔνδοθεν ὀπλίζειν, καὶ τότε ἔξωθεν. εἰ δὲ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν τοῦτο, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῶν νοητῶν στρατιωτῶν· μᾶλλον δὲ ἐπὶ τούτων οὐδὲ ἔστιν ἔξωθεν ὀπλίσασθαι, ἀλλὰ πάντα ἔνδοθεν. διηγείρει τὸν θυμὸν καὶ ἀνέκαυσε, προσέθηκε τὸ θάρσος, ἔστησεν αὐτοὺς εὐτάκτως· λοιπὸν καθοπλίζει. ἀλλ' ὅρα πῶς καὶ περιτίθησι τὰ ὄπλα. **Στήτε οὖν**, φησί. πρῶτον τῶν τακτικῶν εἶδος, τὸ εἰδέναι ἐστάναι καλῶς, καὶ πολλὰ παρὰ τοῦτο γένοιτο ἄν. διὰ τοῦτο πολλὰ περὶ τοῦ στήναι διαλέγεται, καὶ ἐτέρωθι λέγων· **Στήτε, γρηγορεῖτε**· καὶ πάλιν, **Οὕτω στήκετε ἐν Κυρίῳ**· καὶ πάλιν, Ὁ δοκῶν ἐστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ· καὶ πάλιν, Ἵνα δυνηθῇτε πάντα κατεργασάμενοι στήναι. οὐκ ἄρα ἀπλῶς τινα στάσιν φησὶν, ἀλλ' εὐτακτον· καὶ ὅσοι πολέμων εἰσὶν ἔμπειροι, ἴσασιν ὅσον ἐστὶ τὸ εἰδέναι ἐστάναι. εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν πυκτευνόντων καὶ παλαιόντων τοῦτο πρὸ τῶν ἄλλων ὁ παιδοτρίβης παρεγγυᾷ, τὸ ἐστάναι, πολλῶ μᾶλλον ἐν τοῖς πολέμοις καὶ τοῖς στρατιωτικοῖς πράγμασιν. ὁ ἐστὼς ὀρθός, ἔστηκεν οὐ διακεχυμένος, οὐκ ἐπικλινόμενός τινι· ἡ ἀκριβὴς ὀρθότης ἐν τῇ στάσει φαίνεται. ὥστε οἱ ὄντως ὀρθοὶ, οὗτοι ἐστήκασιν· οἱ δὲ μὴ ἐστῶτες, οὐκ ἂν εἶεν ὀρθοὶ, ἀλλὰ διαλελυμένοι καὶ διακεχυμένοι. ὁ τρυφῶν οὐχ ἔστηκεν ὀρθός, ἀλλὰ κέκλιται, ὁ λάγνος, ὁ φιλοχρήματος. ὁ ἐστάναι εἰδὼς, ἀπ' αὐτῆς τῆς στάσεως, ὥσπερ ἀπὸ τινος θεμελίου πάντα εὐμαρῇ ἔξει τὰ τῆς πάλης. **Στήτε οὖν, φησί, περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ**. οὐ περὶ αἰσθητῆς ζώνης φησί· πάντα γὰρ τὰ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ νοητῶς λέγει. καὶ ὅρα πῶς ὁδῶ προβαίνει. πρῶτον ἀναζώννυσι τὸν στρατιώτην. τί δὴ τοῦτό ἐστι; διαρρέοντα καὶ διακεχυμένον ταῖς ἐπιθυμίαις, καὶ χαμαὶ τοὺς λογισμοὺς ἔχοντα συρομένους ἀναστέλλει διὰ τῆς ζώνης, οὐκ ἔων αὐτὸν ἐμποδίζεσθαι ὑπὸ τῶν ἱματίων συμπλεκομένων ταῖς κνημῖσιν, ἀλλ' εὐλύτοις τοῖς ποσὶν ἀφείς τρέχειν. **Στήτε οὖν περιζωσάμενοι, φησί, τὴν ὀσφὺν ὑμῶν**. ὀσφὺν δὲ ἐνταῦθά φησι· καθάπερ ἐπὶ τῶν νηῶν ἡ τρόπις, οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν ἡ ὑπόθεσις παντὸς τοῦ σώματος ἡ ὀσφύς ἐστίν· ὥσπερ γὰρ θεμέλιόν ἐστι, καὶ ἐπ' αὐτῷ τὸ πᾶν οἰκοδομεῖται, καθάπερ ἱατρῶν παῖδές φασι. τὴν τοίνυν ψυχὴν ἡμῶν συσφίγγει, ζωννύων τὴν ὀσφύν· οὐ γὰρ δὴ ταύτην τὴν ὀσφύν φησιν, ἀλλὰ νοητῶς διαλέγεται. καὶ ὥσπερ τῶν κάτω, καὶ τῶν ἄνω ἡ ὀσφύς θεμέλιός ἐστιν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς νοητῆς ὀσφύος, οἱ γοῦν πολλάκις ἀποκαμώντες, καθάπερ εἰς τινα θεμέλιον ἐκεῖ τὰς χεῖρας θέντες, οὕτως ἑαυτοὺς διαβαστάζουσι· καὶ ἡ ζώνη διὰ τοῦτο γίνεται ἐν τοῖς πολέμοις, ἵνα συγκρατῇ καὶ συνέχῃ τὸν θεμέλιον τὸν ἐν ἡμῖν. διὰ τοῦτο καὶ τρέχοντες ζωννύμεθα· ἐκείνη ἀσφαλίζεται τὸ ἐν ἡμῖν ἰσχυρόν. τοῦτο τοίνυν, φησί, καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς γινέσθω, καὶ πᾶν ὁτιοῦν ποιοῦντες, ἰσχυροὶ ἐσόμεθα. μάλιστα γὰρ τοῖς στρατιώταις τὸ πρᾶγμα πρέπον ἐστί. ναί, φησὶν, ἀλλὰ ταύτην τὴν ὀσφύν ἱμάντι δερματίνῳ ζωννύμεθα· ἡμεῖς δὲ τίνοι; τῷ κεφαλαίῳ τῶν λογισμῶν ἡμῶν, λέγω δὲ τῇ ἀληθείᾳ. **Περιζωσμένοι, φησί, τὴν ὀσφὺν ἡμῶν ἐν ἀληθείᾳ**. οὐκοῦν μηδὲν ψεῦδος ἀγαπῶμεν, πάντα τὰ πράγματα μετίωμεν ἐν ἀληθείᾳ, μὴ ψευδόμεθα εἰς ἀλλήλους· κἂν δόξα ᾦ, τὸ ἀληθὲς ζητῶμεν· κἂν βίος ᾦ, τὸν ἀληθῆ. ἂν τούτῳ ἑαυτοὺς περιφράζωμεν, ἂν τῇ ἀληθείᾳ ζωσώμεθα, οὐδεὶς ἡμῶν περιέσται. ὁ δόγμα ἀληθείας ζητῶν, οὐ καταπεσεῖται εἰς τὴν γῆν. ὅτι γὰρ τὰ μὴ ἀληθῆ ἀπὸ τῆς γῆς ἐστί, δηλὸν ἐξ ὧν τοῖς πάθεσι δουλεύουσι πάντες οἱ ἔξωθεν, τοῖς οἰκείοις λογισμοῖς κατακολουθοῦντες. διὸ ἐὰν νήφωμεν, ἐν τοῖς τῶν Ἑλλήνων λόγοις οὐ διδασκαλίας δεησόμεθα. ὁρᾷς πῶς εἰσιν ἐκεῖνοι μαλακοὶ καὶ χαῦνοι, οὐδὲν αὐστηρὸν, οὐδὲν ὑπὲρ τὸν ἀνθρώπινον λογισμὸν περὶ Θεοῦ δέξασθαι δυνάμενοι; οὐ γὰρ εἰσιν ἐζωσμένοι ἐν ἀληθείᾳ. διόπερ αὐτῶν ἡ ὀσφύς ἐκλέλυνται, τὸ δεκτικὸν τῶν γεννητικῶν σπερμάτων, καὶ τῶν λογισμῶν τὸ ἰσχυρόν. οὐδὲν οὖν τούτων ἀσθενέστερον.

2.24.2 β'.

Μανιχαίους δὲ ὁρᾷς πάλιν, πῶς πάντα ἀπὸ τῶν οἰκείων λογισμῶν τολμῶσι φθέγγεσθαι; οὐκ ἡδύνατο, φησὶν, ὁ Θεὸς ἄνευ ὕλης ποιῆσαι τὸν κόσμον. πόθεν τοῦτο δηλόν; χαμόθεν ταῦτα λέγουσι καὶ ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἀπὸ τῶν παρ' ἡμῖν. ὅτι ἄνθρωπος, φησὶν, οὐ δύναται ἐτέρως ποιῆσαι. πάλιν Μαρκίων ὅρα τί φησιν· οὐκ ἡδύνατο ὁ Θεὸς σάρκα ἀναλαβὼν μεῖναι καθαρός. πόθεν τοῦτο δηλόν; ὅτι οὐδὲ οἱ ἄνθρωποι, φησί. καίτοι ἄνθρωποι δύνανται. οὐαλεντῖνος πάλιν χαμαὶ συρομένους ἔχων τοὺς λογισμοὺς, ἀπὸ τῆς γῆς φθέγγεται· ὁμοίως καὶ Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς, καὶ Ἀρειος. τί γάρ φησιν; οὐκ ἡδύνατο ὁ Θεὸς γεννῶν, γεννῆσαι ἀπαθῶς. πόθεν τοῦτο τολμᾷς λέγειν, ὦ Ἀρειε; ἀπὸ τῶν παρ' ἡμῖν. ὁρᾷς πάντων χαμαὶ συρομένους τοὺς λογισμοὺς, πάντων

κεχαλασμένους, τῆς γῆς πνέοντας; καὶ δογμάτων μὲν ἔνεκα, οὕτω· βίου δὲ πάλιν, οἱ πόρνοι, οἱ χρημάτων ἐρῶντες, οἱ δόξης, οἱ τῶν ἄλλων ἀπάντων, χαμαὶ σύρονται· οὐκ ἔχουσιν ἐστηκυῖαν αὐτὴν τὴν ὁσφύν, ὥστε καμώντες ἐπαναπαύεσθαι, ἀλλ' ἐὰν κάμωσιν, οὐ τιθέασι τὴν χεῖρα καὶ ἐστήκασιν, ἀλλὰ διαλύονται. ὁ μέντοι ἐζωσμένος τῇ ἀλήθειᾳ, πρῶτον μὲν οὐδέποτε καμεῖται· δεύτερον δὲ, κἂν κάμη, εἰς αὐτὴν ἐπαναπαύσεται τὴν ἀλήθειαν. τί γὰρ, εἰπέ μοι; πενία αὐτὸν καμεῖν ποιήσει; οὐδαμῶς· ἐπαναπαύεται γὰρ ἐπὶ τὸν ὄντως πλοῦτον, καὶ διὰ τῆς πενίας εἴσεται τὴν ὄντως πενίαν. ἀλλὰ δουλεία ποιήσει αὐτὸν καμεῖν; οὐδαμῶς· οἶδε γὰρ τὴν ὄντως δουλείαν. ἀλλὰ νόσος; ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο· **Αἱ ὁσφύες ὑμῶν, φησὶν ὁ Χριστὸς, ἔστωσαν ἐζωσμένοι, καὶ οἱ λύχνοι καιόμενοι**, ὥστε τὸ φῶς ἔχειν ἄσβεστον. τοῦτο καὶ οἱ ἐξ Αἰγύπτου ἐξιόντες ποιεῖν ἐπετάττοντο, καὶ ἐζωσμένοι τὸ πάσχα ἦσθιον. καὶ τίνος ἔνεκεν, φησὶν, οὕτως ἦσθιον; βούλει μαθεῖν τὴν ὑπόθεσιν ἅπασαν καθ' ἱστορίαν, ἢ κατὰ ἀναγωγὴν; ἐγὼ μὲν οὖν ἀμφοτέρω ἐρῶ· ὑμεῖς δὲ κατέχετε. οὐ γὰρ ἀπλῶς, ἵνα μόνον εἶπω τὴν λύσιν, ποιῶμαι, ἀλλ' ἵνα καὶ ἔργον ἐν ὑμῖν γένηται τὰ ἡμέτερα ῥήματα. **Ἦσαν, φησὶν, ἐζωσμένοι, καὶ αἱ βακτηρίαι αὐτῶν ἐν ταῖς χερσὶ, καὶ τὰ ὑποδήματα ἐν τοῖς ποσὶ, καὶ οὕτως ἦσθιον τὸ πάσχα**. φρικτὰ καὶ φοβερὰ τὰ μυστήρια, καὶ πολὺ τὸ βάθος ἔχοντα. εἰ δὲ ἐν τοῖς τύποις οὕτω φοβερὰ, πολλῶ μᾶλλον ἐν τῇ ἀλήθειᾳ. ἐξ Αἰγύπτου ἐξέρχονται, τὸ πάσχα ἐσθίουσι. πρόσεχε, τὸ σχῆμα ὁδοιπορούντων ἐστὶ· τὸ γὰρ ὑποδήματα ἔχειν, καὶ ῥάβδους ἐν ταῖς χερσὶ, καὶ ἐσθῶτας ἐσθίειν, οὐδὲν ἕτερον ἢ τοῦτο δηλοῖ. βούλεσθε τὴν ἱστορίαν ἀκοῦσαι πρῶτον, ἢ τὴν ἀναγωγὴν; τὴν ἱστορίαν ἄμεινον. τί οὖν ἡ ἱστορία βούλεται; ἀγνώμονες ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ συνεχῶς τοῦ Θεοῦ ἐπελανθάνοντο τῶν εὐεργεσιῶν. βουλόμενος οὖν καὶ ἄκοντας εἰς μνήμην αὐτῶν ἔρχεσθαι, τὸν τρόπον τῆς βρώσεως τοῦ πάσχα τοῦτον νομοθετεῖ. τί δήποτε; ἵνα καθ' ἕκαστον χρόνον ἔχοντες ἀνάγκην τὴν νομοθεσίαν τηρεῖν, μνημονεύωσιν ἀναγκαίως καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐξαγαγόντος Θεοῦ. οὐκ ἄρα οὖν τῷ χρόνῳ μόνον κατέδησεν αὐτοῦ τὰς εὐεργεσίας ὁ Θεὸς, ἀλλὰ καὶ τῷ σχήματι τῶν ἐσθιόντων. διὰ τοῦτο γὰρ ἐζωσμένοι καὶ ὑποδεδεμένοι ἐσθίουσιν, ἵνα ἐρωτώμενοι λέγωσιν, ὅτι Πρὸς ὁδοιπορίαν ἤμεν ἐτοιμοί, καὶ ὅτι Ἐμέλλομεν ἐξιέναι ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. τοῦτο μὲν ὁ καθ' ἱστορίαν τύπος· ἡ δὲ ἀλήθεια, αὕτη. καὶ ἡμεῖς ἐσθίομεν πάσχα, τὸν Χριστόν· **Τὸ γὰρ πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστὸς**, φησὶν. ἄρα καὶ ἡμεῖς πάσχα ἐσθίομεν πολὺ τοῦ νομικοῦ κρείττον. οὐκοῦν καὶ ὑποδεδεμένοι καὶ ἐζωσμένοι ὀφείλομεν ἐσθίειν. διὰ τί; ἵνα καὶ ἡμεῖς ἐτοιμοὶ ᾤμεν πρὸς τὴν ἐξοδον, πρὸς τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν. μηδεὶς τῶν τὸ πάσχα τοῦτο ἐσθιόντων πρὸς Αἴγυπτον βλέπετω, ἀλλὰ πρὸς τὸν οὐρανὸν, πρὸς τὴν ἅνω Ἱερουσαλήμ. διὰ τοῦτο ἐζωσμένος, διὰ τοῦτο ὑποδεδεμένος ἐσθίεις, ἵνα μάθῃς ὅτι ἅμα τῷ ἄρξασθαι ἐσθίειν τὸ πάσχα, ἀποδημεῖν ὀφείλεις καὶ ὁδεύειν. δύο δὲ αἰνίττεται· καὶ τὸ δεῖν ἐξιέναι ἀπὸ Αἰγύπτου, καὶ τὸ μένοντας, ὡς εἰς ἀλλοτρίαν λοιπὸν μένειν· **Ἡμῶν γὰρ, φησὶ, τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς**, καὶ τὸ πάντα τὸν βίον αἰεὶ ἐμπαρασκεύους εἶναι, ὥστε κληθέντας μὴ ἀναβάλλεσθαι, ἀλλὰ λέγειν· ἐτοίμη ἡ καρδιά ἡμῶν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν Παῦλος ἠδύνατο λέγειν, ὁ μηδὲν ἑαυτῷ συνειδώς· ἐγὼ δὲ ὁ πολλοῦ χρόνου δεόμενος εἰς μετάνοιαν, οὐ δύναμαι εἰπεῖν. ὅτι δὲ τὸ ἐζῶσθαι γρηγορούσης ψυχῆς, ἄκουε τοῦ Θεοῦ λέγοντος τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ· **Μὴ, ἀλλὰ ζῶσαι ὥσπερ ἀνὴρ τὴν ὁσφύν σου· ἐρωτήσω δέ σε, σὺ δέ μοι ἀποκρίθητι**. τοῦτο καὶ πρὸς πάντας ἀγίους φησὶ, τοῦτο δὲ καὶ πρὸς τὸν Μωϋσέα. καὶ αὐτὸς δὲ φαίνεται ἐζωσμένος ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ· μᾶλλον δὲ καὶ οἱ ἄγγελοι ἡμῖν ἐζωσμένοι φαίνονται, ἅτε στρατιῶται ὄντες. ἀπὸ τοῦ περιζώσασθαι. τὸ στήναι γίνεται γενναίως, ὥσπερ ἀπὸ τοῦ στήναι, τὸ ζώσασθαι. οὐκοῦν καὶ ἑαυτοὺς περιζώσωμεν· καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐξιέναι μέλλομεν, καὶ πολλὰ μεταξὺ τὰ χαλεπὰ. ὅταν τὸ πεδίον τοῦτο διέλθωμεν, ὁ διάβολος ἐφέστηκεν εὐθέως, πάντα ποιῶν καὶ μηχανώμενος, ὥστε τοὺς ἐξ Αἰγύπτου σωθέντας, ὥστε τοὺς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν διαβάντας, τοὺς ἀπὸ τῶν δαιμόνων καὶ τῶν μυρίων πληγῶν ἅμα ἀπολυομένους, τούτους λαβὼν ἀπολέσαι. ἀλλ', ἐὰν νήφωμεν, ἔχομεν καὶ ἡμεῖς στῦλον πυρὸς, τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν· ὁ αὐτὸς καὶ φωτίζει, καὶ σκιάζει· ἔχομεν μάννα· μᾶλλον δὲ οὐ μάννα, ἀλλὰ πολλῶ πλέον τοῦ μάννα ἔχομεν· πόμα πνευματικόν, οὐχ ὕδωρ ἀπὸ πέτρας ἔξεισιν. ἔχομεν καὶ παρεμβολήν, τὴν ἔρημον οἰκοῦντες καὶ νῦν. ὄντως γὰρ, ὄντως ἔρημος καὶ νῦν τῆς ἀρετῆς ἡ γῆ γέγονε, καὶ μᾶλλον ἢ ἐκείνη. διὰ τί ἐκείνη ἡ ἔρημος φευκτὴ ἦν; δᾶρ' οὐχ ὅτι σκορπίους εἶχεν ἐν ἑαυτῇ καὶ ἔχεις; ἐν ἧ, φησὶν, οὐ διήλθεν ἄνθρωπος. ἀλλ' οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν οὕτως ἄφορος ἐκείνη καρπῶν, ὡς ἡ ἀνθρωπίνη φύσις.

2.24.3 γ'.

Νῦν πόσοι σκορπιοί, πόσαι ἔχεις κατὰ τὴν ἔρημον ταύτην, πόσοι ὄφεις, πόσοι γεννήματα ἐχιδνῶν οὗτοι, οὓς νῦν διήλθομεν; ἀλλὰ μὴ φοβηθῶμεν· τῆς γὰρ ἐξόδου ταύτης στρατηγεῖ, οὐ Μωϋσῆς, ἀλλὰ Ἰησοῦς. πῶς οὖν

μη τὰ αὐτὰ πάθωμεν; μη τὰ αὐτὰ δράσωμεν, καὶ οὐ πεισόμεθα τὰ αὐτά. ἐκεῖνοι ἐγόγγυζον, ἐκεῖνοι ἀγνώμονες ἦσαν· μη τοίνυν ταῦτα πάθωμεν ἡμεῖς. Πῶς ἔπεσον ἐκεῖνοι πάντες; Ἐξουθένησαν τὴν γῆν τὴν ἐπιθυμητήν. πῶς ἐξουθένησαν; καὶ μὴν ἐθαύμαζον. τῷ μαλακισθῆναι, καὶ μὴ θελῆσαι πόνους ὑπὲρ αὐτῆς ἀναδέξασθαι. μη τοίνυν ἡμεῖς ἐξουθενήσωμεν τὸν οὐρανόν· τοῦτο ἐξουθένησίς ἐστιν. ἠνέχθη καὶ παρ' ἡμῖν καρπὸς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, οὐκ ἐν ἀμφορεῦσι βασταζόμενος βότρυς, ἀλλ' ὁ ἀρραβὼν τοῦ Πνεύματος, τὸ πολίτευμα τὸ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὁ Παῦλος ἐπαίδευσε, ὁ πᾶς τῶν ἀποστόλων χορὸς, οἱ θαυμάσιοι γεωργοί. οὐ Χάληβ ὁ τοῦ Ἰεφονῆ, οὐδὲ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ τοὺς καρποὺς ἤνεγκε τούτους, ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Πατρὸς τῶν οἰκτιρμῶν, ὁ τοῦ ὄντως Θεοῦ Υἱός, ἤνεγκε πᾶσαν τὴν ἀρετὴν, πάντας τοὺς ἐκεῖθεν καρποὺς ἡμῖν κατήνεγκεν, τοὺς ὕμνους λέγω τοὺς ἐπουρανίους. ἃ γὰρ τὰ Χερουβὶμ ἄνω λέγει, ταῦτα καὶ ἡμῖν προσέταξε λέγειν, Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος. ἤνεγκεν ἡμῖν τῶν ἀγγέλων τὴν πολιτείαν· οὐ γαμοῦσιν, οὐδὲ γαμίζονται οἱ ἄγγελοι· τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ἐφύτευσε τὸ καλόν· χρημάτων οὐκ ἐρῶσιν, οὐδὲ τῶν ἄλλων ἐκεῖνοι· καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐγκατέσπειρεν· οὐκ ἀποθνήσκουσιν ἐκεῖνοι· τοῦτο καὶ ἡμῖν ἐχαρίσατο· οὐκέτι γὰρ θάνατος ὁ θάνατος, ἀλλ' ὕπνος. ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος· **Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται.** εἶδες τοὺς καρποὺς τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ; καὶ τὸ δὴ θαυμαστότερον, ὅτι οὐπὼ ὁ πόλεμος ἐκρίθη, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐπαγγελίας πάντα ταῦτα ἡμῖν δεδωρηται. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ καὶ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ἐλθόντες, ἐπόνουν· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐπόνουν· εἰ γὰρ ἐβούλοντο πείθεσθαι τῷ Θεῷ, χωρὶς ὅπλων καὶ παρατάξεως πάσας ἂν εἶλον τὰς πόλεις· τὴν γοῦν Ἱερικὴν, χορευόντων μᾶλλον ἢ πολεμούντων τὸ σχῆμα ἔχοντες, ἐτροπώσαντο. ἡμεῖς δὲ οὐ πολεμοῦμεν μετὰ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὴν γῆν ἐπαγγελίας, τουτέστιν, εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλ' ἕως ἂν ὦμεν ἐν τῇ ἐρήμῳ, τουτέστιν, ἐν τῷ παρόντι βίῳ. **Ὁ γὰρ εἰσελθὼν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὥσπερ ἀπὸ τῶν ιδίων ὁ Θεός.** μη τοίνυν ἀποκάμωμεν τὸ καλὸν ποιοῦντες· καιρῷ γὰρ ἰδίῳ θερίσομεν, μὴ ἐκλυόμενοι. ὁρᾷς πῶς καθάπερ ἐκείνους ἤγαγεν, οὕτω καὶ ἡμᾶς; ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ μάννα καὶ τῆς ἐρήμου, φησὶν, ὁ τὸ πολὺ, οὐκ ἐπλεόνασε· καὶ ὁ τὸ ὀλίγον, οὐκ ἡλαττόνησε. καὶ ἡμεῖς τοῦτο προστετάγμεθα, μὴ θησαυρίζειν ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἄν δὲ θησαυρίζωμεν, οὐκέτι σκώληξ ὁ αἰσθητὸς λυμαίνεται, καθάπερ ἐπὶ τοῦ μάννα, ἀλλ' ὁ τῷ πυρὶ συνδιαιώνιζων. πάντα οὖν κατεργασώμεθα, ἵνα μὴ τῷ σκώληκι τροφήν εὐτρεπίσωμεν· ὁ τὸ πολὺ γὰρ, φησὶν, οὐκ ἐπλεόνασε. καὶ τοῦτο γὰρ καὶ ἐφ' ἡμῖν γίνεται ἐφ' ἐκάστης· πάντες γὰρ τὸ αὐτὸ μέτρον πληροῦμεν τῆς γαστροῦ· τὸ δὲ περιττὸν, προσθήκη φροντίδων ἀνοήτων ἐστίν. ὅπερ γὰρ ἔμελλε μετὰ ταῦτα παραδιδόναι, λέγων, Ἀρκετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς, τοῦτο ἄνωθεν ἤδη ἐπαίδευσε, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐδέξαντο. ἀλλ' ἡμεῖς μὴ ἁπληστοὶ ὦμεν, μὴ ἀγνώμονες, μὴ οἰκίας ζητῶμεν λαμπράς· ὀδεύομεν γὰρ, οὐκ οἰκοῦμεν. ὥστε εἰ τις οἶδεν ὅτι ὁ παρὼν βίος ὁδὸς τίς ἐστι καὶ στρατεία, καὶ ὡς ἂν εἴποι τις τὸ λεγόμενον παρ' αὐτοῖς φωσάτον, οὐ ζητήσῃ οἰκοδομὰς λαμπράς. τίς γὰρ, εἰπέ μοι, κὰν σφόδρα εὐπορος ᾗ, αἰρήσεται ἐπὶ τοῦ λεγομένου φωσάτου οἰκοδομεῖν οἰκίας λαμπράς; οὐδὲ εἷς· κατάγελως γὰρ ἔσται, καὶ τοῖς ἐχθροῖς οἰκοδομήσει, καὶ μᾶλλον αὐτοὺς ἐπισπάσεται· ὥστε ἐὰν νήφωμεν, οὐδὲ ἡμεῖς. οὐδὲν στρατείας καὶ φωσάτου ὁ παρὼν βίος διενήνοχε. διὸ παρακαλῶ, πάντα πράττωμεν, ὥστε μηδὲν ἐνταῦθα θησαυρίζειν· ἂν γὰρ ἔλθῃ ὁ κλέπτων, ταχέως ἀπαναστησόμεθα. **Γρηγορεῖτε, φησὶν, ὅτι οὐκ οἴδατε ποία ὥρα ὁ κλέπτης ἔρχεται·** τὸν θάνατον οὕτω καλῶν. πρὶν ἢ τοίνυν ἔλθῃ, πάντα ἀποπέμπωμεν εἰς τὴν πατρίδα τὴν ἡμετέραν. ὧδε δὲ εὕζωνοι ὦμεν, ἵνα δυνηθῶμεν περιγενέσθαι τῶν ἐχθρῶν· ὧν γένοιτο περιγεγονότας ἡμᾶς κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν στεφάνων τῆς ἀφθάρτου δόξης ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, καὶ τὰ ἐξῆς.

2.25 Ὁμιλία ΚΔ'.

Στήτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὁσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, καὶ ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης, ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνήσεσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ Πονηροῦ τὰ πεφυρωμένα σβέσαι, καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ.

2.25.1 α'.

¹ Περιζωσάμενοι, φησὶ, τὴν ὁσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ. ² τί ποτε τοῦτό ἐστιν; εἴρηται ἡμῖν ἐν τῇ πρὸ ταύτης διαλέξει, ὅτι δεῖ οὕτως εὐσταλεῖς εἶναι, ὡς μηδὲν ἐμπόδιον εἶναι πρὸς τὸ τρέχειν. ³ Καὶ ἐνδυσάμενοι, φησὶ, τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης. ⁴ καθάπερ ὁ θώραξ ἄτρωτός ἐστιν, οὕτω καὶ ἡ δικαιοσύνη. ⁵ δικαιοσύνην δὲ

ἐνταῦθα τὸν καθόλου καὶ ἐνάρετόν φησι βίον. ⁶ τὸν τοιοῦτον οὐδεὶς οὐδέποτε δυνήσεται καταβαλεῖν, ἀλλὰ τιτρώσκουσι μὲν πολλοὶ, διατέμνει δὲ οὐδεὶς, οὐκ αὐτὸς ὁ διάβολος. ⁷ ὥς ἂν εἴποι τις, ἐνστερνισάμενοι τὰ δίκαια πράγματα. ⁸ περὶ τούτων φησὶν ὁ Χριστός· **Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται.** ⁹ ὁ ταύτην ἐνστερνισάμενος οὕτως ἐστὶν ἰσχυρὸς, ὥς θώραξ· ὁ τοιοῦτος οὐδέποτε ὀργισθήσεται. ¹⁰ **Καὶ ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης.** ¹¹ ἀσαφέστερόν πως τοῦτο εἴρηται. τί οὖν ἐστὶ; ¹² καλὰς ἡμῖν τὰς κνημίδας περιέθηκε, τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἐτοιμασίαν. ¹³ ἢ τοῦτο γοῦν φησιν, ὥστε ἐτοίμους εἶναι πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ πρὸς τοῦτο τοῖς ποσὶ κεκρῆσθαι, καὶ προπαρασκευάζειν αὐτοῦ ὁδὸν καὶ προετοιμάζειν· ἢ εἰ μὴ τοῦτο, ἀλλ' ὥστε αὐτοὺς ἐτοίμους εἶναι πρὸς τὴν ἔξοδον. ¹⁴ ἢ τοίνυν ἐτοιμασία τοῦ Εὐαγγελίου οὐκ ἄλλο τί ἐστίν, ἀλλ' ἡ βίος ἄριστος. ¹⁵ ὅπερ ἔλεγεν ὁ Προφήτης, **τὴν ἐτοιμασίαν τῆς καρδίας αὐτῶν προσέσχε τὸ οὖς σου,** τουτέστι, τὸ ἐμπαρασκεύον. ¹⁶ **Τοῦ Εὐαγγελίου,** φησὶ, **τῆς εἰρήνης;** εἰκότως. ¹⁷ ἐπειδὴ γὰρ πολέμου ἐμνήσθη καὶ μάχης, δείκνυσιν ὅτι τὴν μάχην πρὸς τοὺς δαίμονας ἔχειν δεῖ· τὸ γὰρ Εὐαγγέλιον, εἰρήνης ἐστίν. ¹⁸ ἐκεῖνος ὁ πόλεμος ἕτερον καταλύει πόλεμον τὸν πρὸς τὸν Θεόν· ἂν τῷ διαβόλῳ πολεμῶμεν, εἰρηνεύομεν τῷ Θεῷ. ¹⁹ μὴ δείσης τοίνυν, ἀγαπητέ, Εὐαγγέλιόν ἐστίν· ἥδη ἡ νίκη γεγένηται. ²⁰ **Ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως.** ²¹ πίστιν ἐνταῦθα, οὐ τὴν γνῶσιν φησιν, οὐ γὰρ ἂν αὐτὴν ὑστέραν ἔταξεν, ἀλλὰ τὴν χάριν, δι' ἧς τὰ σημεῖα γίνεται. ²² καὶ εἰκότως τὴν πίστιν ὀνομάζει θυρεόν· καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος προβέβληται τοῦ παντὸς σώματος, ὥπερ τεῖχος ὢν, οὕτω δὴ καὶ ἡ πίστις· πάντα γὰρ αὐτῇ εἴκει. ²³ **ἐν ᾧ δυνήσεσθε,** φησὶ, **πάντα τὰ βέλη τοῦ Πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι.** ²⁴ οὐδὲν γὰρ δύναται τοῦτον τὸν θυρεὸν διακόψαι. ²⁵ ἄκουε γὰρ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος πρὸς τοὺς μαθητάς· **Ἐὰν ἔχητε πίστιν, ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, Μετάβηθι ἐντεῦθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται.** ²⁶ πῶς δὲ ἔξομεν τὴν πίστιν; ὅταν ἐκεῖνα κατορθώσωμεν. ²⁷ βέλη δὲ τοῦ Πονηροῦ καὶ τοὺς πειρασμούς φησι, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἀτόπους. ²⁸ καλῶς δὲ προσέθηκεν, **Τὰ πεπυρωμένα.** ²⁹ τοιαῦτα γὰρ εἰσιν αἱ ἐπιθυμίαι. ³⁰ εἰ δὲ δαίμοσιν ἐπέταξεν ἡ πίστις, πολλῷ μᾶλλον καὶ τοῖς πάθεσι τῆς ψυχῆς. ³¹ **Καὶ τὴν περικεφαλαίαν,** φησὶ, **τοῦ σωτηρίου δέξασθε·** ³² τουτέστι, τῆς σωτηρίας ὑμῶν. ³³ περιφράττει γὰρ αὐτοὺς, ὡς εἰς πόλεμον ἐξάγων. ³⁴ **Καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, ὃ ἐστὶ ῥῆμα Θεοῦ.** ³⁵ ἥτοι τὸ Πνεῦμά φησιν, ἥτοι ἐν τῇ πνευματικῇ μαχαίρᾳ. ³⁶ διὰ γὰρ ταύτης πάντα τέμνεται, διὰ ταύτης πάντα κόπτεται, καὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ δράκοντος ἀποτέμνομεν διὰ ταύτης. ³⁷ **Διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δεήσεως,** φησὶ, **προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ, ἐν πνεύματι, καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο ἀγρυπνοῦντες ἐν πάσῃ προσκαρτερήσει καὶ δεήσει περὶ πάντων τῶν ἁγίων, καὶ ὑπὲρ ἑμοῦ, ἵνα μοι δοθῇ λόγος ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου, ἐν παρρησίᾳ, γνωρίσαι τὸ μυστήριον τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπὲρ οὗ πρεσβεύω ἐν ἀλύσει, ἵνα ἐν αὐτῷ παρρησιάσωμαι, ὡς δεῖ με λαλῆσαι.** ³⁸ καθάπερ τὸ ῥῆμα τοῦ Θεοῦ πάντα ἰσχύει, οὕτω καὶ ὁ τὸ χάρισμα ἔχων τὸ πνευματικόν. ³⁹ **Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ,** φησὶ, **καὶ ἐνεργῆς, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον.** ⁴⁰ ὅρα δὲ τὴν σύνεσιν τοῦ μακαρίου τούτου. ⁴¹ καθώπλισεν αὐτοὺς μετὰ πάσης ἀσφαλείας· λοιπὸν πῶς δεῖ τὸν Βασιλέα καλεῖν, ὥστε ὀρέξαι χεῖρα, διδάσκει· **Διὰ πάσης προσευχῆς,** φησὶ, **καὶ δεήσεως προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ, ἐν πνεύματι.** ⁴² ἐστὶ γὰρ μὴ ἐν πνεύματι προσεύχεσθαι, ὅταν τις βαττολογῇ. ⁴³ **Καὶ εἰς αὐτὸ,** φησὶν, **ἀγρυπνοῦντες,** τουτέστι, νήφοντες. ⁴⁴ τοιοῦτον γὰρ εἶναι χρὴ τὸν καθωπλισμένον, τὸν παρὰ τὸν Βασιλέα ἐστῶτα, ἄγρυπνον καὶ νηφάλιον. ⁴⁵ **Ἐν πάσῃ προσκαρτερήσει καὶ δεήσει περὶ πάντων τῶν ἁγίων, καὶ ὑπὲρ ἑμοῦ, ἵνα μοι δοθῇ λόγος ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου.** ⁴⁶ τί λέγεις, ὦ μακάριε Παῦλε; τῶν μαθητῶν χρεῖαν ἔχεις; ⁴⁷ καὶ καλῶς εἶπεν, **Ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου.** ⁴⁸ οὐκ ἄρα ἐμελέτα ἅπερ ἔλεγεν, ἀλλὰ καθὼς εἶπεν ὁ Χριστός· **Ὅταν παραδῶσιν ὑμᾶς, μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί λαλήσετε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τί λαλήσετε·** οὕτω πάντα πίστει ἔπραττε, πάντα χάριτι. ⁴⁹ **Ἐν παρρησίᾳ,** φησὶ, **γνωρίσαι τὸ μυστήριον τοῦ Εὐαγγελίου.** ⁵⁰ τουτέστι, ἵνα ἀπολογήσωμαι, ὡς χρή. ⁵¹ ἄλυσιν περίκεισαι, καὶ ἐτέρων χρήζεις; ναί, φησὶν· ἐπεὶ καὶ Πέτρος ἄλυσιν περιέκειτο, ἀλλ' ὅμως εὐχὴ ἦν ἐκτενὴς ὑπὲρ αὐτοῦ γινομένη. ⁵² **Ὑπὲρ οὗ πρεσβεύω ἐν ἀλύσει, ἵνα ἐν αὐτῷ παρρησιάσωμαι, ὡς δεῖ με λαλῆσαι.** ⁵³ τουτέστι, μετὰ παρρησίας, μετὰ ἀνδρείας, μετὰ συνέσεως πολλῆς ἵνα ἀποκρίνωμαι. ⁵⁴ **ἵνα δὲ εἰδῆτε καὶ ὑμεῖς τὰ κατ' ἐμὲ, τί πράσσω, πάντα ὑμῖν γνωρίσει Τυχικὸς, ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφός, καὶ πιστὸς διάκονος ἐν Κυρίῳ.**

2.25.2 β'.

¹ Ἐπειδὴ δεσμῶν ἐμνήσθη, ἀφήσιν τι καὶ τῷ Τυχικῷ παρ' ἑαυτοῦ διαλεχθῆναι. ² ἃ μὲν γὰρ ἦν δογμάτων καὶ παρακλησεως, ταῦτα διὰ τῆς Ἐπιστολῆς ἐδήλου· ἃ δὲ ἀπαγγελίας φιλῆς, ταῦτα τῷ κομίζοντι τὴν Ἐπιστολὴν

ἐπέτρεπε. ³ διὸ καὶ ἐπήγαγεν· **Ἴνα γνῶτε τὰ περὶ ἡμῶν**, τουτέστιν, ἵνα μάθητε. ⁴ τοῦτο καὶ αὐτοῦ τὴν ἀγάπην ἐδήλου τὴν πρὸς αὐτοὺς, καὶ τὴν ἐκείνων πρὸς αὐτόν. ⁵ **Ὅν ἔπεμψα**, φησὶ, **πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, ἵνα γνῶτε τὰ περὶ ἡμῶν, καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν**. ⁶ οὐχ ἀπλῶς τοῦτό φησιν, ἀλλὰ πρότερον εἰπὼν, **Ἐνδυσάμενοι καὶ περιζωσάμενοι**, ὅπερ τοῦ ἀεὶ προσιέναι καὶ ἀδιαλείπτως ἐστὶ τεκμήριον. ⁷ ἤκουε γὰρ τοῦ Προφήτου λέγοντος· **Γενηθήτω αὐτῷ, ὡς ἱμάτιον ὃ περιβάλλεται, καὶ ὡσεὶ ζώνῃ ἣν διαπαντὸς περιζώννυται**. ⁸ καὶ τὸν Θεὸν δὲ ὁ Προφήτης φησὶ θώρακα δικαιοσύνης περιβεβλησθαι, διὰ τούτου παιδεύων ἡμᾶς, ὅτι ἀεὶ, καὶ οὐ πρὸς καιρὸν βραχὺν δεῖ ταῦτα ἔχειν· ἀεὶ γὰρ πολέμου χρεῖα. ⁹ καὶ ἄλλος ἄλλαχού. ¹⁰ **Δίκαιος γὰρ**, φησὶν, **ὡς λέων πέποιθε**. ¹¹ τὸν γὰρ οὕτω τεθωρακισμένον οὐκ ἔνι φοβηθῆναι τὴν παράταξιν, ἀλλ' εἰς μέσους ἄλλεσθαι τοὺς πολεμίους. ¹² καὶ ὁ Ἡσαΐας, **Ὡραῖοι**, φησὶν, **οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην**. ¹³ τίς οὐκ ἂν δράμοι, τίς οὐκ ἂν διακονήσῃ τοιούτῳ πράγματι, ὥστε εἰρήνην εὐαγγελίζεσθαι καὶ εἰρήνην Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους, εἰρήνην οὐδὲν καμόντων ἀνθρώπων, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ τὸ πᾶν ἐργασαμένου; τί δέ ἐστιν ἡ ἐτοιμασία τοῦ Εὐαγγελίου, ἀκούσωμεν Ἰωάννου λέγοντος· **Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ**. ¹⁴ ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐκεῖνος διὰ τὸ βάπτισμα· ἐπεὶ δὲ καὶ ἄλλης ἐτοιμασίας μετὰ τὸ βάπτισμα δεῖ, ταύτην δείκνυσιν οὗτος, καὶ λέγει· **Ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης**· αἰνιττόμενος διὰ τούτου, ὥστε μηδὲν ἀνάξιον πράττειν [τῆς εἰρήνης]. ἐπειδὴ γὰρ ὡς τὰ πολλὰ οἱ πόδες εἰσὶ τοῦ βίου σύμβολον, διὰ τοῦτο συνεχῶς παραινῶν λέγει, **Βλέπετε πῶς ἀκριβῶς περιπατεῖτε, περὶ τοῦ βίου λέγων**. οὐκοῦν ἀξίως πολιτευόμεθα τοῦ εὐαγγελίου, καὶ βίον καὶ πράξεις καθαρὰς ἐπιδεικνύμεθα διὰ πάσης ἡμῶν τῆς ζωῆς. εἰρήνην εὐηγγελίσθη, δότε τοῖς εὐαγγελίοις τούτοις ἔτοιμον ὁδόν· ὡς ἐὰν πάλιν ἐχθροὶ γένησθε, οὐκέτι ἐστὶν ἐτοιμασία τῆς εἰρήνης. ἔτοιμοί ἐστε, μὴ ἀναβάλλεσθε πρὸς εἰρήνην. καθάπερ ἔτοιμοι ἐγένεσθε πρὸς τὴν εἰρήνην καὶ τὴν πίστιν, οὕτω καὶ ἐπιμείνατε. θυρεὸς ἐστὶν ἡ πίστις, πρῶτος δεχόμενος τὰς τῶν ἐναντίων προσβολὰς, καὶ τὰ ὅπλα τῶν ἁτρωτά. ἐὰν οὖν πίστις ὀρθὴ ἢ καὶ βίος ὀρθός, τὰ ὅπλα ἁτρωτά μένει. πολλὰ δὲ περὶ πίστεως καὶ ἄλλαχού διαλέγεται, μάλιστα δὲ πρὸς Ἑβραίους γράφων, καὶ περὶ τῆς ἐλπίδος. πιστεύετε, φησὶ, τοῖς μέλλουσιν ἀγαθοῖς, καὶ οὐδὲν τούτων τρωθήσεται. ἐν γὰρ τοῖς δεινοῖς, ἐν τοῖς πόνοις τὴν ἐλπίδα προβαλλόμενος καὶ τὴν πίστιν, ἁτρωτά ἐκεῖνα διατηρήσεις. **Πιστεῦσαι δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ Θεῷ, ὅτι ἔστι, καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται**. ἡ πίστις θυρεὸς ἐστὶ σκέπων τοὺς ἀπεριέργως πιστεύοντας· ἐὰν δὲ σοφίσματα ἢ καὶ λογισμοὶ καὶ εὐθῦναι, οὐκ ἔτι ἐστὶ θυρεός, ἀλλὰ συμποδίζει ἡμᾶς. τοιαύτη ἔστω ἡ πίστις, ὥστε συγκαλύπτειν καὶ συσκιάζειν τὸ πᾶν. μὴ τοίνυν ἔστω βραχεῖα, ὥστε γυμνοὺς τοὺς πόδας, ἢ ἄλλο τι μέρος ἔἵναι, ἀλλ' ἔστω σύμμετρος ὁ θυρεός. **Πεπυρωμένα**. πολλοὶ γὰρ διαλογισμοὶ τὴν ψυχὴν καίοντες, πολλαὶ ἀπορίαι, πολλαὶ ἀμυχαναίαι, ἀλλὰ πάντα ὄντως ἡ πίστις ἀναπαύει. πολλὰ ἐνίσχιν ὁ διάβολος, ἐμπυρίζων ἡμῶν τὴν ψυχὴν, καὶ εἰς ἀμφιβολίαν ἄγων, ὡς ὅταν λέγωσί τινες· ἄρα ἀνάστασις ἐστίν; ἄρα κρίσις; ἄρα ἀνταπόδοσις; ἀλλ' ἐὰν τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως ἔχῃς, σβέσεις ἐν αὐτῇ τὰ βέλη τοῦ διαβόλου. ἐπὶ ἧλθεν ἁτοπὸς τις ἐν σοὶ ἐπιθυμία, ἀνήφθη πῦρ ἔνδον πονηρῶν λογισμῶν; προβαλοῦ τὴν πίστιν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καὶ οὐδὲ φανεῖται, ἀλλ' ἀπολεῖται. **Πάντα τὰ βέλη**· οὐ τὰ μὲν ναὶ, τὰ δὲ οὐ. ἤκουε τοῦ Παύλου λέγοντος· **Λογίζομαι γὰρ, ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς**.

Ὅρᾳ πόσα βέλη τότε ἔσβησαν οἱ δίκαιοι; ἢ οὐ δοκεῖ σοι βέλος εἶναι πεπυρωμένον τὸ καίεσθαι τὸν πατριάρχην τῷ ἔνδον πυρὶ τὸν υἱὸν προσφέροντα; καὶ ἄλλοι δὲ δίκαιοι πάντα αὐτοῦ τὰ βέλη κατέσβησαν. ἂν τε οὖν λογισμοὶ ἐπιστρατεύωνται, ταύτην προβαλόμεθα, ἂν τε ἐπιθυμίαι ἁτοποὶ, ταύτην χρώμεθα, ἂν τε πόνοι καὶ ταλαιπωρίαι, ἐπὶ ταύτην ἀναπαυόμεθα· πάντων τῶν ὅπλων αὕτη ἐστὶ φυλακτήριον· ἂν μὴ ταύτην ἔχωμεν, κἀκεῖνα ταχέως τρωθήσεται. **Ἐπὶ πᾶσι, φησὶν, ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως**. τί ἐστίν, **Ἐπὶ πᾶσι**; καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ, καὶ ἐν τῇ δικαιοσύνῃ, καὶ ἐν τῇ ἐτοιμασίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου. τουτέστι, ταύτης πάντα ταῦτα χρήζει. διὰ τοῦτο ἐπήγαγε· **καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε**, τουτέστιν, ἐν ἀσφαλείᾳ λοιπὸν γενέσθαι διὰ ταύτης δυνήσεσθε, καὶ πάντα κίνδυνον ἐκφυγεῖν. καθάπερ γὰρ ἡ περικεφαλαία πάντοθεν ἀκριβῶς καλύπτουσα τὴν κεφαλὴν, οὐκ ἀφήσιν τι δεινὸν παθεῖν, ἀλλὰ σώζει· οὕτω καὶ ἡ πίστις ἀντὶ θυρεοῦ γίνεται, καὶ ἀντὶ περικεφαλαίας σωτηρίου. ἂν σβέσωμεν αὐτοῦ τὰ βέλη, ταχέως καὶ τοὺς σώζοντας λογισμοὺς δεξόμεθα τοὺς τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν οὐκ ἔδωντάς τι παθεῖν. ἐὰν γὰρ οὗτοι σβεννύωνται οἱ λογισμοὶ οἱ ἐναντίοι, ταχέως οἱ μὴ τοιοῦτοι, ἀλλὰ σώζοντες ἡμᾶς καὶ εὐέλπιδας ποιοῦντες, ἐν ἡμῖν τεχθήσονται, καὶ καθάπερ περικεφαλαία τῇ κεφαλῇ, τῷ ἡγεμονικῷ ἡμῶν ἐγκείσονται.

2.25.3 γ'.

Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν μάχαιραν δεξόμεθα τοῦ Πνεύματος, ὥστε μηκέτι ἀσφαλίζεσθαι μόνον τὰ πεμπόμενα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν πλήττειν τὸν διάβολον. ψυχὴ γὰρ μὴ ἀπογνοῦσα ἑαυτῆς, μηδὲ δεχομένη τὰ πεπυρωμένα βέλη, μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας στήσεται κατὰ τοῦ Ἐχθροῦ, ἀναρρήξει αὐτοῦ τὸν θώρακα τῆς μαχαίρας ταύτης, δι' ἧς ἀνέρρηξε καὶ τὰ νοήματα αὐτοῦ ἡχμαλώτευσεν Παῦλος· ἀποτεμεῖ καὶ κατατομήσει τὸν δράκοντα. **Ὁ ἐστὶ ῥῆμα Θεοῦ.** Ῥῆμα Θεοῦ ἦτοι τὸ πρόσταγμα φησιν ἐνταῦθα, ἢ τὸ κέλευσμα· ὅπερ καὶ οἱ ἀπόστολοι θαυματουργοῦντες πανταχοῦ ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔλεγον. μόνον καὶ ἡμεῖς ἐν πᾶσι τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ διατηρῶμεν· ἐὰν γὰρ ποιῶμεν αὐτὰ, διὰ τούτων αὐτὸν ἀνελοῦμεν καὶ κτενοῦμεν τὸν δράκοντα, τὸν ὄφιν τὸν σκολιόν. καὶ σκόπει μοι σύνεσιν ἐνταῦθα τοῦ Παύλου. ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, **Δυνήσεσθε τὰ βέλη τοῦ διαβόλου τὰ πεπυρωμένα σβέσαι,** ἵνα μὴ αὐτοὺς φυσῇ, δείκνυσι μάλιστα πάντων πρὸς τοῦτο τοῦ Θεοῦ δεομένους. τί γὰρ φησι; **Διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δεήσεως.** ὥσει ἔλεγε· ταῦτα ἔσται, καὶ κατορθώσετε τὸ πᾶν προσευχόμενοι· μηδέποτε δὲ προσιών, ὑπὲρ σαυτοῦ μόνου ἀξίου, καὶ οὕτω τὸν Θεὸν ἴλεων ἔξει. **Διὰ πάσης, φησὶ, προσευχῆς καὶ δεήσεως προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ, ἐν πνεύματι, καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο ἀγρυπνοῦντες ἐν πάσῃ προσκαρτερήσῃ, καὶ δεήσει περὶ πάντων τῶν ἁγίων.** μὴ μοι καιροὺς ὀρίζε τῆς ἡμέρας· ἄκουε γὰρ τί φησιν· **Ἐν παντὶ καιρῷ πρόσιθι.** ἀδιαλείπτως, φησὶ, προσευχόμενοι. οὐκ ἤκουσας τῆς χήρας ἐκείνης, πῶς τῇ προσεδρεΐᾳ περιεγένετο; οὐκ ἤκουσας τοῦ φίλου ἐκείνου τοῦ μέσων νυκτῶν τῇ εὐτονίᾳ δυσωπήσαντος; οὐκ ἤκουσας περὶ τῆς Συροφοινίσσης, πῶς τῇ συνεχείᾳ τῆς ἐντεύξεως τὸν Δεσπότην ἐξεκαλέσατο; οὗτοι πάντες τῇ προσεδρεΐᾳ ἦνυσαν. **Προσευχόμενοι, φησὶν, ἐν παντὶ καιρῷ ἐν πνεύματι.** τουτέστι, τὰ κατὰ Θεὸν ζητῶμεν, μηδὲν κοσμικόν, μηδὲν βιωτικόν. οὐ τοίνυν τοῦ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι χρεῖα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀγρυπνοῦντας· **Καὶ εἰς αὐτὸ, φησὶν, ἀγρυπνοῦντες.** εἴτε παννυχίδας ἐνταῦθα λέγει, εἴτε τὴν νῆσιν τῆς ψυχῆς, ἀμφοτέρωθεν δέχομαι. ὁρᾷς πῶς ἡγρύπνει ἐκείνη ἡ Χαναναία, ὅτι καὶ τοῦ Κυρίου μὴ ἀποκρινομένου, ἀλλὰ καὶ ἀποσειομένου, καὶ κυνάριον αὐτὴν καλέσαντος, ἐκείνη ἔλεγε, **Ναὶ, Κύριε, καὶ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψυχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν·** καὶ οὐκ ἀφίστατο, ἕως ἐπέτυχεν τῆς αἰτήσεως; πῶς δὲ ἡ χήρα ἐκείνη ἔκραζε, καὶ μέχρι τοσούτου ἐπέμεινεν, ἕως ὅτου τὸν ἄρχοντα, τὸν μήτε τὸν Θεὸν φοβούμενον, μήτε ἄνθρωπον αἰδούμενον ἠδυνήθη δυσωπῆσαι; πῶς δὲ ὁ φίλος ἐπέμεινεν ἄωρὶ τῶν νυκτῶν παραμένων, ἕως ὅτου ἐγερθῆναι παρεσκεύασεν, δυσωπῆσας ἐκείνον τῇ προσεδρεΐᾳ; τοῦτό ἐστιν ἀγρυπνεῖν. βούλει μαθεῖν ἀγρυπνίαν ψυχῆς; ἅπιθι πρὸς τὴν Ἄνναν, ἄκουσον αὐτῶν τῶν ῥημάτων αὐτῆς· **Ἄδωναϊ, Ἐλωὶ Σαβαώθ.** μᾶλλον δὲ τὰ πρὸ τῶν ῥημάτων ἄκουσον. ἀνέστησαν, φησὶ, πάντες ἀπὸ τῆς τραπέζης, καὶ ἐκείνη εὐθέως οὐ πρὸς ὕπνον ἐτρέπετο, οὐ πρὸς ἀνάπαυσιν. ὅθεν μοι δοκεῖ καὶ ἐπὶ τῆς τραπέζης καθημένη, κούφη τις εἶναι, καὶ μὴ βεβαρῆσθαι σιτίοις τισίν· οὐ γὰρ ἂν τοσαῦτα ἠφίει δάκρυα. εἰ γὰρ ἡμεῖς νήστευς ὄντες καὶ ἄσιτοι, μόλις οὕτως εὐχόμεθα, μᾶλλον δὲ οὐδέποτε οὕτως εὐχόμεθα, πολλῷ μᾶλλον ἐκείνη μετὰ τράπεζαν οὐκ ἂν οὕτως ἠῤῥατο, εἰ μὴ καὶ ἐν τῇ τραπέζῃ τοῖς ἀσίτοις ἐφκει. αἰσχυνοῦμεν οἱ ἄνδρες τὴν γυναῖκα, αἰσχυνοῦμεν οἱ ὑπὲρ βασιλείας ἰκετεύοντες καὶ χασμῶμεν τὴν ὑπὲρ παιδίου δεομένην καὶ δακρύουσαν. **Καὶ κατέστη, φησὶν, ἐνώπιον Κυρίου,** καὶ τί φησιν; **Ἄδωναϊ Κύριε, Ἐλωὶ Σαβαώθ.** τοῦτο δὲ ἐρμηνευόμενόν ἐστι, Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων. προέτρεχε τῆς γλώττης τὰ δάκρυα· τούτοις ἐπικάμπτειν τὸν Θεὸν ἠλπίζεν. ἐνθα δάκρυα, πάντως ἐκεῖ καὶ θλίψις· ἐνθα θλίψις, καὶ φιλοσοφία πολλὴ καὶ προσοχή. **Ἐὰν ἀκούων εἰσακούσῃ, φησὶ, τῆς προσευχῆς τῆς δούλης σου, καὶ δῶς μοι υἱόν, δώσω αὐτὸν δοτὸν τῷ Κυρίῳ πάντα τὸν χρόνον.** οὐκ εἶπεν, ἐνιαυτὸν μόνον ἢ δύο, καθάπερ ἡμεῖς· οὐδὲ εἶπεν, ἐὰν δῶς μοι παιδίον, δίδωμι χρήματα· ἀλλ', ὁλόκληρον αὐτὸ τὸ δῶρον ἀντιδίδωμι, τὸν πρωτότοκον, τὸν τῆς εὐχῆς υἱόν. αὕτη θυγάτηρ ἦν τοῦ Ἀβραάμ. ἐκεῖνος αἰτήθεις, ἔδωκεν· αὕτη δὲ καὶ πρὸ τῆς αἰτήσεως δίδωσιν. ἀλλ' ὅρα καὶ ἐντεῦθεν αὐτῆς τὴν εὐλάβειαν. **Φωνὴ αὐτῆς, φησὶν, οὐκ ἠκούετο, τὰ δὲ χεῖλη αὐτῆς ἐκινεῖτο.** οὕτως ὁ βουλόμενος ἀνύσαι προσέρχεται τῷ Θεῷ, οὐ μαλακίζόμενος οὐδὲ χασμῶμενος οὐδὲ ἐκλελυμένος οὐδὲ κνώμενος οὐδὲ ἀκηδιῶν. μὴ γὰρ οὐκ ἠδύνατο ὁ Θεὸς καὶ χωρὶς εὐχῆς δοῦναι; μὴ γὰρ οὐκ ἤδει καὶ πρὸ τῆς αἰτήσεως τὴν ἐπιθυμίαν τῆς γυναικὸς; ἀλλ' εἰ ἔδωκε πρὸ τῆς αἰτήσεως, οὐκ ἂν ἐφάνη τῆς γυναικὸς ἡ προθυμία, οὐκ ἂν γέγονεν ἡ ἀρετὴ αὐτῆς δήλη, οὐκ ἂν τοσοῦτον ἐκτήσατο μισθόν. ὥστε ἡ ἀναβολή, οὐχὶ φθόνου ἐστὶν οὐδὲ βασκανίας, ἀλλὰ κηδεμονίας.

2.25.4 δ'.

Ὅταν οὖν ἀκούσης τῆς Γραφῆς λεγούσης, **Ὅτι ἀπέκλεισε τὰ περὶ τὴν μήτραν αὐτῆς, καὶ ὅτι παρώργιζεν αὐτὴν ἡ ἀντίζηλος αὐτῆς**, ἐννόησον ὅτι τὴν φιλοσοφίαν δεῖξαι βούλεται τῆς γυναικὸς. σκόπει γάρ· εἶχε τὸν ἄνδρα δεδουλωμένον· ἔλεγε γὰρ πρὸς αὐτήν· **Οὐκ ἀγαθὸς σοι ἐγὼ ὑπὲρ δέκα τέκνα; Καὶ παρώργιζεν αὐτὴν, φησὶν, ἡ ἀντίζηλος αὐτῆς**· τουτέστιν, ὠνείδιζεν, ἐφήλλετο· καὶ οὐδέποτε αὐτὴν ἡμίνατο, οὐδὲ κατηύξατο αὐτῆς, οὐδὲ εἶπεν· ἐπειδὴ ὠνείδιζει μοι ἡ ἀντίζηλος, ἐκδίκησόν με. εἶχεν ἐκείνη παιδία, ἀλλ' εἶχεν αὕτη τὴν ἀγάπην τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀντίρροπον. τοῦτ' αὖ γοῦν αὐτὴν καὶ παρεμυθήσατο λέγων· **Οὐκ ἀγαθὸς σοι ἐγὼ ὑπὲρ δέκα τέκνα; ἀλλὰ πάλιν ἴδωμεν τῆς γυναικὸς τὴν φιλοσοφίαν. Καὶ ἐλογίσατο αὐτὴν, φησὶν, Ἥλει εἰς μεθύουσαν. ἀλλ' ὅρα καὶ πρὸς αὐτὸν τί φησι· Μὴ δῶς τὴν δούλην σου εἰς θυγατέρα λύμης, ὅτι ἐκ πλήθους ἀδολεσχίας μου ἐκτέτηκα ἕως τοῦ νῦν.** τοῦτο ἀληθῶς καρδίας συντετριμμένης, ὅταν πρὸς τοὺς ὑβρίζοντας μὴ χαλεπαίνωμεν, ὅταν μὴ δυσχεραίνωμεν, ὅταν ἀπολογώμεθα. οὐδὲν οὕτω ποιεῖ καρδίαν φιλόσοφον, ὡς θλίψις· οὐδὲν οὕτω πρᾶγμα ἡδὺ, ὡς πένθος τὸ κατὰ Θεόν. **Ἐκ πλήθους, φησὶν, ἀδολεσχίας μου ἐκτέτηκα ἕως τοῦ νῦν.** ταύτην μιμώμεθα ἅπαντες. ἀκούετε ὅσαι στεῖραι, ἀκούετε ὅσαι παίδων ἐρᾶτε, ἀκούετε καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες· καὶ γὰρ καὶ ἄνδρες συνεβάλλοντο πολλάκις. ἄκουε γὰρ τῆς Γραφῆς λεγούσης· **Καὶ ἐδεῖτο Ἰσαὰκ Ῥεβέκκα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ὅτι στεῖρα ἦν.** μεγάλα γὰρ δύναται ἡ εὐχή. **Ἐν πάσῃ, φησὶ, προσκαρτερήσῃ καὶ δεήσῃ περὶ πάντων τῶν ἁγίων, καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ, ἐαυτὸν ἔσχατον τιθεῖς. τί ποιεῖς, ὦ μακάριε Παῦλε, ἐαυτὸν ἔσχατον τιθεῖς; Ναί, φησὶν, Ἵνα μοι δοθῇ λόγος ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου, ἐν παρρησίᾳ γνωρίσαι τὸ μυστήριον τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπὲρ οὗ πρεσβεύω ἐν ἀλύσει.** ποῦ πρεσβεύεις; πρὸς ἀνθρώπους, φησί. Βαβαὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ! Ἐπεμψε πρεσβεύοντας ἐκ τῶν οὐρανῶν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὑπὲρ εἰρήνης, καὶ λαβόντες ἔδησαν αὐτοὺς οἱ ἄνθρωποι, καὶ οὐδὲ τὸν κοινὸν νόμον ἠδέσθησαν, ὅτι ὁ πρεσβεύων οὐδέποτε πάσχει τι κακόν. ἀλλ' ὁμως ἐγὼ πρεσβεύω ἐν ἀλύσει. ἡ ἄλυσις ἐπικεῖται τὴν παρρησίαν ἐπιστομίζουσα, ἀλλ' ἡ εὐχή ἡ ὑμετέρα ἀνοίγει μοι τὸ στόμα, ἵνα ἐν αὐτῷ παρρησιάσωμαι, ὡς δεῖ με λαλῆσαι· τουτέστιν, ἵνα πάντα ἃ ἐπέμφθην εἰπεῖν, εἴπω. **Ἵνα δὲ εἰδῆτε καὶ ὑμεῖς τὰ κατ' ἐμὲ, τί πράσσω, πάντα ὑμῖν γνωρίσει Τυχικὸς ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκονος ἐν Κυρίῳ.** εἰ πιστὸς, οὐδὲν ψεύσεται, ἀλλὰ πάντα ἀληθεύσει. **Ὅν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς αὐτὸ τοῦτο, ἵνα γνῶτε τὰ περὶ ἡμῶν, καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν.** Βαβαί, πόση ἡ ἀγάπη! ἵνα μὴ ἐξῇ, φησὶ, τοῖς βουλομένοις πτοεῖν ὑμᾶς· εἰκὸς γὰρ αὐτοὺς ἐν δεινοῖς εἶναι· τὸ γὰρ, **Παρακαλέσει τὰς καρδίας ὑμῶν**, τοῦτο αἰνίττεται. ἵνα μὴ ἀφῇ, φησὶ, καταπεσεῖν. **Εἰρήνη τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ἀγάπη μετὰ πίστεως ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.** ἐπεύχεται αὐτοῖς εἰρήνην καὶ ἀγάπην μετὰ πίστεως. καλῶς εἶπε· βούλεται γὰρ μὴ ἀπλῶς ἔχειν τὸν τῆς ἀγάπης λόγον, καὶ τοῖς ἑτεροπίστοις ἐαυτοὺς ἀναμιγνύναι. ἢ τοῦτο, ἢ ἐκεῖνό φησιν, ὥστε καὶ πίστιν αὐτοὺς ἔχειν, ὥστε θαρρεῖν καὶ περὶ τῶν μελλόντων. ἡ εἰρήνη πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἡ ἀγάπη. ἐὰν γὰρ εἰρήνη ᾖ, καὶ ἀγάπη ἔσται· ἂν ἀγάπη, καὶ εἰρήνη ἔσται. **Μετὰ πίστεως.** οὐδὲν γὰρ ὄφελος ἀγάπης, πίστεως χωρὶς· μᾶλλον δὲ οὐδ' ἂν γένοιτο ἀγάπη ἐτέρως. **Καὶ χάρις μετὰ πάντων τῶν ἀγαπώντων τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν ἀφθαρσίᾳ. Ἀμήν.** ἐνταῦθα διεῖλε, τὴν εἰρήνην κατ' ἰδίαν θεῖς, καὶ τὴν χάριν. **Ἐν ἀφθαρσίᾳ**, φησὶν, **Ἀμήν.** Τί ἐστίν, **Ἐν ἀφθαρσίᾳ**; ἥτοι ἐν κοσμιότητι, ἢ ὑπὲρ τῶν ἀφθάρτων· οἷον μὴ ἐν πλούτῳ, μηδὲ ἐν δόξῃ, ἀλλ' ἐν ἐκείνοις τοῖς ἀφθάρτοις. Τὸ, **ἐν, διὰ** ἐστίν. διὰ ἀφθαρσίας, φησὶ· τουτέστι, δι' ἀρετῆς. πᾶσα γὰρ ἁμαρτία φθορά· καὶ καθάπερ τὴν παρθένον φθείρεσθαι λέγομεν, οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν. διὰ τοῦτο Παῦλος ἔλεγε· **Μὴ πως φθορῇ τὰ νοήματα ὑμῶν**· καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ, **Ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἀδιαφθορίαν**, φησί.

2.25.5 ε'.

Τί γὰρ, εἰπέ μοι, φθορὰ σώματος; οὐχὶ διάλυσις τοῦ παντὸς, καὶ τῆς συνθέσεως αὐτῆς; τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς γίνεται, τῆς ἁμαρτίας εἰσελθοῦσης. κάλλος γὰρ ψυχῆς σωφροσύνη, δικαιοσύνη· ὑγίεια ψυχῆς ἀνδρεία, φρόνησις. ὁ τε γὰρ αἰσχροὺς δυσειδής, ὁ τε πλεονέκτης, ὁ τε τοῖς πονηροῖς πράγμασιν ἐαυτὸν ἐκδιδούς, ὁ τε δειλὸς, ἄνανδρος καὶ ἀσθενὴς καχεκτεῖ. τι δὲ αἱ ἁμαρτίαι φθορὰν ἐργάζονται, ἐντεῦθεν δῆλον· καὶ γὰρ αἰσχροὺς ποιοῦσι καὶ ἀσθενεῖς, καὶ κάμνειν παρασκευάζουσι. φθορῇ γὰρ τὴν παρθένον καὶ διὰ τοῦτο κυρίως λέγομεν, οὐχ ὅτι τὸ σῶμα φθείρεται μόνον, ἀλλὰ διὰ τὴν παρανομίαν· τὸ γὰρ γινόμενον μῖξις ἐστίν· εἰ δὲ τοῦτο ἦν ἡ φθορὰ, ἦν ἂν καὶ γάμος φθορά. ὥστε οὐχ ἡ μῖξις φθορά, ἀλλ' ἡ ἁμαρτία· ἥσυχνε γὰρ αὐτήν. σκόπει δὲ καὶ ἄλλως· φθορὰ οἰκίας τί γένοιτο ἂν, ἢ διάλυσις; καὶ πανταχοῦ ἡ φθορὰ μεταβολὴ τίς ἐστίν ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἐφ' ἑτέραν ἔξιν καὶ ἀφανισμόν τοῦ προτέρου γινομένη. Ἄκουε γὰρ

τῆς Γραφῆς λεγούσης· **Κατέφθειρε πᾶσα σὰρξ τὴν ὁδὸν αὐτῆς·** καὶ πάλιν, **Ἐν καταφθορᾷ ἀνυπομονήτῳ·** καὶ πάλιν, **Ἄνθρωποι κατεφθαρμένοι τὸν νοῦν.** φθαρτὸν ἡμῖν τὸ σῶμά ἐστιν, ἀλλ’ ἄφθαρτος ἡ ψυχὴ. μὴ δὴ οὖν καὶ αὐτὴν φθείρωμεν· τοῦτο ἡ ἁμαρτία εἰργάσατο ἢ προτέρα· ἡ δὲ μετὰ τὸ λουτρὸν καὶ τὴν ψυχὴν φθεῖραι δύναται, καὶ εὐάλωτον ποιῆσαι τῷ σκώληκι τῷ ἀθανάτῳ· οὐ γὰρ ἂν ἦψατο, εἰ μὴ φθαρτὴν εὔρε ψυχὴν. ἀδάμαντος σκώλης οὐχ ἄπτεται· κἂν ἄψηται, οὐδὲν εἰργάσατο. μὴ δὴ φθείρης τὴν ψυχὴν· τὸ γὰρ φθειρόμενον δυσωδίας ἐστὶ μεστόν. ἄκουε γὰρ τοῦ Προφήτου λέγοντος· **Προσώξεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου.** ἀλλ’ αὕτη ἡ φθορὰ ἐνδύσεται ἀφθαρσίαν, ἐκείνη δὲ οὐκέτι· ἔνθα γὰρ ἀφθαρσία, φθορὰ οὐκ ἔστιν. ὥστε φθορὰ ἀφθαρτός ἐστι, τέλος οὐκ ἔχουσα, θάνατος ἀθάνατος, ὅπερ ἔμελλε γίνεσθαι, εἰ τὸ σῶμα ἔμεινεν ἀθάνατον. οὕτως ἂν φθορὰν ἔχοντες ἀπέλθωμεν ἐκεῖ, ἀφθαρτον καὶ ἀτελεύτητον ἔξομεν τὴν φθοράν. τὸ γὰρ καίεσθαι καὶ σκώληκι διαπαντὸς δαπανᾶσθαι, φθορὰ ἐστὶν ἀφθαρτος· οἷον ἦν καὶ ἐπὶ τοῦ μακαρίου Ἰώβ· ἐφθείρετο, καὶ οὐκ ἀπώλλυτο, καὶ ταῦτα χρόνου πολλοῦ προβεβηκότος· ἀλλ’ αἰεὶ ἔτηκε βώλακας γῆς ἀπὸ ἰχῶρος ξέων. τοιοῦτόν τι ἡ ψυχὴ πείσεται τότε, τῶν σκωλήκων αὐτῇ περιεστώτων καὶ διατρωγόντων, οὐκ ἐπὶ δύο ἔτεσιν, οὐδὲ ἐπὶ τρισὶν, οὐδὲ ἐπὶ δέκα, οὐδὲ ἐπὶ ἑκατὸν, οὐδὲ ἐπὶ μυρίοις, ἀλλ’ ἐπὶ ἀτελευτήτοις· **Ὁ γὰρ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει,** φησί. φοβηθῶμεν τοίνυν, παρακαλῶ, δείσωμεν τὰ ῥήματα, ἵνα μὴ περιπέσωμεν τοῖς πράγμασι. φθορὰ ἡ πλεονεξία ἐστὶ, φθορὰ πασῶν χαλεπωτέρα, εἰς εἰδωλολατρείαν ἄγουσα. φύγωμεν τὴν φθοράν, ἐλώμεθα τὴν ἀφθαρσίαν. ἐπλεονέκτησας τὸν δεῖνα; τὰ μὲν πλεονεκτηθέντα φθείρεται, ἡ δὲ πλεονεξία μένει, φθορὰ ἀφθαρσίας ὑπόθεσις γινομένη· ἡ μὲν ἀπόλαυσις παρέρχεται, ἀφθαρτος δὲ ἡ ἁμαρτία μένει. δεινὸν κακὸν μὴ ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἅπαντα ἀποδύσασθαι· μεγάλη συμφορὰ φορτία ἁμαρτημάτων ἔχοντας ἀπελθεῖν ἐκεῖ. **Ἐν γὰρ τῷ ἄδη, φησὶ, τίς ἐξομολογήσεται σοι;** κριτήριόν ἐστιν ἐκεῖ, μετανοίας λοιπὸν οὐκέτι καιρὸς. πόσα ἀπωδύρατο ὁ πλούσιος τότε! ἀλλ’ ὅμως οὐδὲν ἦνυσε. πόσα εἶπον οἱ μὴ θρέψαντες τὸν Χριστόν! ἀλλ’ ὅμως ἀπήχθησαν εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. πόσα οἱ τὴν ἀνομίαν ἐργασάμενοι τότε εἶπον, Κύριε, οὐκ ἐν τῷ ὀνόματί σου προεφητεύσαμεν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου δαιμόνια ἐξεβάλομεν! ἀλλ’ ὅμως οὐκ ἐγνωρίσθησαν. πάντα τότε μὲν γίνεται ταῦτα· οὐδεμία δὲ ὄνησις, ἐὰν μὴ νῦν γένηται. φοβηθῶμεν οὖν, μή ποτε εἴπωμεν τότε· **Κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα, καὶ οὐκ ἐθρέψαμεν;** νῦν αὐτὸν θρέψωμεν, μὴ μίαν ἡμέραν, μηδὲ δευτέραν, μηδὲ τρίτην· **Ἐλεημοσύνη γὰρ, φησὶ, καὶ πίστις μὴ ἐκλιπέτωσάν σε.** οὐκ εἶπεν, ἅπαξ ποιήσον, οὐδὲ δεύτερον· ἐπεὶ αἱ παρθένοι ἔλαιον εἶχον, ἀλλ’ οὐ διαρκές. ὥστε πολλοῦ ἡμῖν δεῖ τοῦ ἐλαίου, καὶ ὡς ἐλαίαν ἡμᾶς εἶναι κατάκαρπον δεῖ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ. ἐννοήσωμεν οὖν ὅσα ἡμῶν ἕκαστος ἔχει φορτία ἁμαρτημάτων, καὶ ἀντιρρόπους ποιήσωμεν τὰς φιλανθρωπίας, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ πλείους, ἵνα μὴ μόνον σβεσθῶσιν αἱ ἁμαρτίαι, ἀλλ’ ἵνα καὶ εἰς δικαιοσύνην ἡμῖν λογισθῶσιν αἱ δικαιοσύναι. ἂν γὰρ μὴ τοσαῦτα ᾖ τὰ ἀγαθὰ, ὥς καὶ τὰ ἐγκλήματα ἀποδύσασθαι, καὶ ἐκ τῶν ὑποληφθέντων εἰς δικαιοσύνην ἡμῖν λογισθῆναι, οὐδεὶς ἡμᾶς ἐξαιρήσεται τῆς κολάσεως· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀπαλλαγῆναι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ’ οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, καὶ τὰ ἐξῆς.

3 Notes for the Greek Text

The text in Migne (from which this was taken) does not have any indication from which to compile notes; I have therefore added sentence numbers; however, some sentences were so short that I have combined such sentences together according to the sense.

3.1 Ὑποθεσις

1	μητρόπολις – capital city, chief city ἐτελεῖτο – 3rd person singular imperfect from τελέω, I accomplish, execute, perform. This is the usual meaning but here (see Lampe [13, p. 1387]) the meaning is ‘dedicated’. ἔσεβον – 3rd person plural imperfect from σέβω, I worship μείζονα – greatest; μείζων used elatively. δῆθεν – strengthened form of δῆ δαισιδαιμονία - false religion, superstition. See also section 5.1 verse 1. ἐκέχρηντο – 3rd person plural pluperfect middle from χράω, τοῦνομα – crasis for τὸ ὄνομα ἐμπρήσαντος – aorist participle from ἐμπίπρημι, I kindle, burn, set on fire ἐνεπρήσθη – 3rd person singular aorist passive from ἐμπίπρημι, I kindle, burn, set on fire γάρ – an unusual use of γάρ at the end of a sentence; the only other example I know of is the (short) ending of Κατὰ Μάρκον
2	ἐνδιέτριψεν – 3rd person singular aorist from ἐνδιατρίβω, I spend <i>or</i> consume in doing, spend time in a place, waste time in a place ἐξωρίσθη – 3rd person singular aorist passive from ἐξορίζω, I send beyond the frontier, banish
3	Καθὼς παρεκάλεσά σε προσμεῖναι ἐν Ἐφέσῳ - A quotation from Πρὸς Τιμόθεον Α 1:3
4	ἀνθήσαντες – aorist participle from ἀνθέω, I blossom, flourish
5	Πυθαγόρας – Pythagoras Σάμος – Samos Ἴωνική – Ionic
6	Παρμενίδην - Parmenides Ζήνωνα – Zeno Δημόκριτον – Democritus
7	ἀπλῶς – simply, sincerely, openly εἴρηται – 3rd person singular perfect passive from λέγω, I say σπουδῆς – haste, speed
8	βαθύτερα – comparative adjective from βαθύς, deep, high νοημάτων – perception, thought, concept ἐμπιστεῦσαι – aorist infinitive from ἐμπιστεύω, I entrust τινί τι ἄτε – just as, as if, so as, inasmuch as, seeing that κατηχημένοις – present passive participle from κατηχέω, I sound over <i>or</i> through, in the passive, I am informed or instructed
9	μεστή - full
10	δεδεμένος – perfect passive participle from δέω, I bind

	Προσεύχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα μοι δοθῇ λόγος ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου ἐν παρρησίᾳ γνωρίσαι τὸ μυστήριον τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπὲρ οὗ ἐγὼ πρεσβεύω ἐν ἀλύσει. – A close quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 6:19 – 20; Chrysostom begins with Προσεύχεσθε in order to make sense of the remainder of the sentence.
11	γέμει – 3rd person singular present from γέμω, I am full ὑπερόγκων – excessive bulk, immoderate, excessive; here, above the normal, difficult
12	μηδαμοῦ – not even one, not any one σχεδὸν – nearly, almost ἐφθέγγατο – 3rd person singular aorist middle from φθέγγομαι, I utter a sound or voice, speak loud and clear Ἵνα γνωρισθῇ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ. – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 3:10 Συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν ἡμᾶς ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 2:6 Ὁ ἐτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη, νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἀποστόλοις τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ καὶ προφήταις ἐν τῷ Πνεύματι, εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμετοχα τῆς κληρονομίας αὐτοῦ ἐν τῷ Χριστῷ. – A close quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 3:5 – 6. Nestlé-Aland has: ⁵ ὁ ἐτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις ἐν πνεύματι, ⁶ εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμετοχα τῆς ἐπαγγελίας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου

3.2 Ὁμιλία Πρώτη

3.2.1 Inscr καὶ α

1	Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ θελήματος Θεοῦ, τοῖς ἁγίοις τοῖς οὖσιν ἐν Ἐφέσῳ, καὶ πιστοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. The opening verses of Πρὸς Ἐφεσίους; Nestlé-Aland has the same.
2	τὸ, διὰ – a very common form of expression throughout this commentary; Chrysostom is calling attention to a particular word. I think this is also common to his other commentaries. ἐλάττονα – smaller, less, Chrysostom has used the Attic (-ττ-) form. μηδαμῶς – adverb from μηδαμός, -ή, -όν, no one, not any one οἰκέτας – household slave
3	
4	
5	τέλους – fulfillment <i>or</i> completion λέγῃ – 3rd person singular present subjunctive from λέγω Αἱ γυναῖκες, τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὑποτάσσεσθε – a quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 5:22. Nestlé-Aland does not have ὑποτάσσεσθε but this is included in some manuscripts – (D, F, G), K, L, 630, 81, sy Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς πατράσιν ὑμῶν – a close quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 6:1; Nestlé-Aland has γονεῦσιν instead of πατράσιν

	Οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε τοῖς δεσπόταις – a close quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 6:5; Nestlé-Aland has τοῖς κατὰ σάρκα κυρίοις instead of τοῖς δεσπόταις
6	ῥαθυμία – desire, lust σπανίζει – 3 rd person singular from σπανίζω, I am rare, scarce φορὰ – that which is brought forth ἐναρέτων – virtuous
7	χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ – a quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:2
8	τεκμήριον – proof
9	ἐτέρωθι – elsewhere ἐξαπέστειλεν – 3 rd person singular aorist from ἐξαποστέλλω, I send away Ἀββᾶ, ὁ Πατήρ. Καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ – a quotation from Πρὸς Γαλάτας 4:6
10	Εὐλογητὸς ὁ Θεός, φησὶ, καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ – a quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:3 σαρκωθέντος – aorist passive participle from σαρκόω, I make to look like flesh
11	
12	Ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ – a quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:3
13	αἰνίττεται – 3 rd person singular present from αἰνίσσομαι, I speak darkly <i>or</i> in riddles
14	Εὐλογῆσαι σε ὁ Θεός· Εὐλογῆσει τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας σου, καὶ εὐλογῆσει τὴν εἵσοδόν σου καὶ τὴν ἔξοδόν σου – a quotation from Ἀριθμοὶ 6, Δευτερονόμιον 7:13 Εὐλογῆσαι – 3 rd person singular aorist optative from εὐλογέω, I bless ἔκγονα – born of, sprung from Ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ – a quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:3
15	
16	συγκληρονόμος – joint-heir συμβασιλεύεις – 2 nd person singular present from συμβασιλεύω, I rule or reign together συνδοξάζῃ – 2 nd person singular present passive from συνδοξάζω, I am glorified together κεχάρισται – 3 rd person singular perfect passive from χαρίζομαι, I say or do something agreeable to a person
17	Πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίζεται – a quotation from Πρὸς Ῥωμαίους 8:32 ἀπαρχή – first fruits. See also section 5.2.1 verse 17. προσκυνεῖται – 3 rd person singular present passive from προσκυνέω, I worship Χερουβιμ – Cherubim Σεραφιμ – Seraphim
18	Ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ – a quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:3 σαρκικὸν – fleshly, sensual
19	ἐξεῖλεν – 3 rd person singular aorist from ἐξαιρέω, I take out, tear out τί Θλίψιν ἔχετε ἐν τῷ κόσμῳ – a close quotation from Κατὰ Ἰωάννην 16:33; Nestlé-Aland has ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε – D (Codex Bezae) also has this reading.
20	ἂν μὴ ... ἀποστῶσι – an indefinite clause so the verb is subjunctive ἀποστῶσι – 3 rd person plural aorist subjunctive from ἀφίστημι, I put away, remove

21	
22	καθάπερ – according as, just as Τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε· Εἰς γῆν ρέουσιν μέλι καὶ γάλα· Εὐλογήσει ὁ Θεὸς τὴν γῆν σου ρέουσιν – a quotation from Ἑσαΐας 1:19 and a close quotation from Ἑξοδος 33:3; Rahlfs-Hanhart has καὶ εἰσάξω σε εἰς γῆν ρέουσιν γάλα καὶ μέλι.
23	Ὁ ἀγαπῶν με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσει, καὶ ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐλευσόμεθα πρὸς αὐτόν, καὶ μονὴν παρ’ αὐτῷ ποιήσομεν. – a loose quotation from Κατὰ Ἰωάννην 14:23; Nestlé-Aland has εἰάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ Πατὴρ μου ἀγαπήσει αὐτόν καὶ πρὸς αὐτόν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ’ αὐτῷ ποιήσομεθα.
24	Ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους, καὶ ποιῶν αὐτοὺς, ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις ὠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν, καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι, καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ, καὶ προσέρρηξαν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἔπεσε· τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν – a close quotation from Κατὰ Ματθαῖον 7:24 – 25 ὁμοιωθήσεται – 3rd person singular future from ὁμοιόω, I make like προσέρρηξαν – 3rd person plural aorist from προσρήσσω, I burst upon τινί
25	μεταβολῆς – change ἀνώτερα – comparative adjective from ἄνω, higher
26	Ὅστις γὰρ ἂν ὁμολογήσῃ με, ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ ἐγὼ αὐτόν ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· – a close quotation from Κατὰ Ματθαῖον 10:32 ὁμολογήσῃ – 3rd person singular aorist subjunctive from ὁμολογέω, I confess Ὅστις ἀπαρνήσεται με, ἀρνήσομαι αὐτόν καὶ ἐγὼ· καὶ πάλιν, Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὁψονται· – a close quotation from Κατὰ Ματθαῖον 10:33 Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· – a quotation from Κατὰ Ματθαῖον 5:3 Μακάριοι ἐστε οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. – a quotation from Κατὰ Ματθαῖον 5:10
27	πανταχοῦ – everywhere
28	Ἡμῶν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ Σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα Κύριον Ἰησοῦν – a quotation from Πρὸς Φιλιππησίους 3:20 ἀπεκδεχόμεθα – 1st person plural present from ἀπεκδέχομαι, I await eagerly
29	Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ – a quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 2:6. A little out of place here, I think, and Chrysostom then ‘corrects’ himself.
30	
31	ποιότητι – quality μεσίτη – divider, partaker διαφέρομεν – 1st person plural present from διαφέρω, I differ Καὶ Μωϋσῆς μὲν πιστὸς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ὡς θεράπων εἰς μαρτύριον τῶν λαληθησομένων, Χριστὸς δὲ ὡς Υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, οὗ οἶκός ἐσμεν ἡμεῖς. – a quotation from Πρὸς Ἑβραίους 3:5 – 6. θεράπων – servant λαληθησομένων – future passive participle from λαλέω, I speak
32	Καθὼς καὶ ἐξελέξατο ἡμᾶς, φησὶν, ἐν αὐτῷ πρὸ καταβολῆς κόσμου, εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους κατενώπιον αὐτοῦ. – a quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:4

- 34 **Λεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου**· a quotation from Κατὰ Μαθθαῖον 5:10
Ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, θέλω ἵνα καὶ οὗτοι ὦσι. – a close quotation from κατὰ Ἰωάννην 17:24

3.2.2 β

- 1 **σχεδὸν** – nearly, almost
σπουδάζει – 3rd person singular present from σπουδάζω, I hasten
νεώτερα – comparative adjective from νέος, new
τετύπωτο – 3rd person singular perfect passive from τυπώω, I mould, form
μεταμελείας – repentance, penitence
ὠκονόμητο – 3rd person singular imperfect passive from οἰκονομέω, I govern, supervise, manage
προώριστο – 3rd person singular perfect passive from προορίζω, I predetermine
- 2 **κηδεμονίας** – care, solicitude
- 3 **Ἐν αὐτῷ ἐξελέξατο** – a close quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:4; a slightly different word order
- 4 **κατώρθωσε** – 3rd person singular aorist from κατορθόω, I set upright, establish
καταβλήθηναι – aorist passive infinitive from καταβάλλω, I lay down, found, establish
- 5 **καλῶς** – fitly, appropriately, splendidly
καταβολὴν – laying down, foundation, establishment
καταβεβλημένον – perfect passive participle from καταβάλλω, I lay down, found, establish
δεικνύς – present participle from δείκνυμι, I show
- 6 **ἄφατον** – beyond words, unspeakable
ἀνακεχωρηκότι – perfect participle from ἀναχωρέω, I retire, walk backwards, withdraw, but here, remoteness. See also section 5.2.2 verse 6.
κτίσματος – creature
κτίστου – created
- 7 **αἰσχυνέσθωσαν** – 3rd person plural present passive imperative from αἰσχύνω, I shame, dishonour, in the passive, I am ashamed, dishonoured
αἱρετικοὶ – heretical
- 8 **Ὡστε εἶναι ἡμᾶς ἀγίους καὶ ἀμόμους κατενώπιον αὐτοῦ** – a close quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:4; prefixed by Ὡστε (not in Nestlé-Aland) so as to make clear the *consecutive* clause
- 9 **ἀρκεῖν** – present infinitive from ἀρκέω, I make good, achieve, assist
προστίθῃσι – 3rd person singular present from προστίθημι, I add, put to
ἄμωμοι – blameless
- 10 **ποτέ** – at some time or other, once, formerly
- 11 In the Latin translation Migne gives a reference to Δευτερονόμιον 7:6,14.
- 12
- 13 **ἐκλεγῆναι** – aorist passive infinitive from ἐκλέγομαι, I choose, select
φιλανθρωπίας – love of God towards men. See also section 5.2.2 verse 13.
τεκμήριον – proof
δοκίμους – trustworthy, approved, esteemed

	μεῖναι – aorist infinitive from μένω, I remain
14	μετέχων – present participle from μετέχω, I partake, share in ἀνεπίληπτον – not censured, blameless μετίων – present participle from μέτεμι (ibo), I go after <i>or</i> behind, follow, go to seek, pursue
15	ἀγιότητα – holiness, sanctity ἀπλῶς – simply, sincerely, openly ἐπιζητεῖ – 3 rd person singular present from ἐπιζητέω, I search for, seek after
16	τάφοις – funeral-rites, grave, tomb ἐοικότες – seeming like, like κεκονιασμένοις – perfect passive participle from κονιάω, I sprinkle with dust (middle) δορὰς – skin taken off hides, from δέρω, I skin, flay
17	οἷους – such as, of what sort Καὶ κατὰ τὴν καθαρότητα τῶν χειρῶν μου – A close quotation from Ψαλμὸς 17:25; Rahlfs-Hanhart has καθαριότητα instead of καθαρότητα
18	ἀγιωσύνην – holiness
19	κατορθώματα – success, prosperity, good order, virtuous action Ἐν ἀγάπῃ, προορίσας ἡμᾶς – a quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:4 – 5 ἄνεισι – 3 rd person singular present from ἄνειμι (ibo), I go up
20	πόνων – toil, hard work
21	ἐχρῆν – imperfect from χρή, it is necessary περιττὴ – beyond the regular number or size, prodigious, superfluous, unnecessary οἰκονομηθέντα – passive participle from οἰκονομέω, I govern, supervise, manage
22	
23	
24	Ἐν ἀγάπῃ, προορίσας ἡμᾶς – a quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:4 – 5
25	
26	ὠφελήθη – 3 rd person singular aorist passive from ὠφελέω, I help, aid, benefit, be of use ἐπεδείξατο – 3 rd person singular aorist middle from ἐπιδείκνυμι, I show, point out τινί τι εἴλκυσε – 3 rd person singular aorist from ἔλκω, I drag
27	ἀξιῶσαι – aorist infinitive from ἀξιόω, I consider worthy, deserving τινά τινας
28	ἐναρέτους – virtuous υἰοθεσίαν – adoption ὑπερβαλλούσης – present participle from ὑπερβάλλω, I go beyond, surpass, outdo
29	Ἐν ἀγάπῃ, προορίσας ἡμᾶς εἰς υἰοθεσίαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτόν – a quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:4 – 5, this time slightly longer
30	
31	ἐκεῖνος – referring to the Father προώρισεν – 3 rd person singular aorist from προορίζω, I predetermine προσήγαγε – 3 rd person singular aorist from προσάγω, I bring forward οὗτος – referring to Christ

32	ἐπαίρων – present participle from ἐπαίρω, I lift up, hold up τι ἐτέρωθί – on the other side, elsewhere (same as ἄλλοθι) οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ a close quotation from Πρὸς Ῥωμαίους 5:11; Nestlé-Aland has καυχώμενοι instead of καυχώμεθα καυχώμεθα – 1st person plural from καυχάομαι, I boast
33	Μονογενῇ - only, unique, only-begotten
34	Κατὰ τὴν εὐδοκίαν, τοῦ θελήματος αὐτοῦ – a quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:5 εὐδοκίαν – good-will. See also section 5.2.2 verse 34.
35	σφοδρῶς – very much, violently
36	πανταχοῦ - everywhere προηγούμενον – present participle from προηγέομαι, I go before and show the way to someone
37	
38	κολάζει – 3 rd person singular present from κολάζω, I punish
39	Θέλω πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτὸν – a very close quotation from Πρὸς Κορινθίους Α 7:7. Nestlé-Aland has Θέλω δὲ πάντας ... Θέλω νεωτέρας γαμεῖν, τεκνογονεῖν – a close quotation from Πρὸς Τιμόθεον 5:14; Nestlé-Aland has Βούλομαι instead of Θέλω; there are no critical notes on this verse. I think Chrysostom has changed Βούλομαι to Θέλω for the purposes of his rhetoric. νεωτέρας – young(er) women; the comparative sense is often lost
40	εὐδοκίαν – good will, favour, good pleasure σφοδρὸν – strong, harsh, severe πεῖσμα – persuasion, confidence παραιτήσομαι – 1st person singular future, παραιτέομαι, I reject, decline, avoid κοινοτέρᾳ - comparative adjective from κοινός, communal, common σαφηνείας – clearness, distinctness ἀφελεστέρων - comparative adjective from ἀφελής, without a stone, even, smooth, artless
41	ἐπίτασιν – stretching
42	ἐφίεται – 3rd person singular present middle from ἐφιημι, I send, send to, send against ἐπιθυμεῖ – 3rd person singular present from ἐπιθυμέω, I desire, long for τινος
43	
44	ἀγαθότητος – goodness
45	Εἰς υἰοθεσίαν ἡμᾶς προώρισε – From the point of view of Chrysostom this is a quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:5
46	Κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, εἰς ἔπαινον δόξης τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐν ᾗ ἔχαρίτωσεν ἡμᾶς ἐν τῷ ἡγαπημένῳ - A very close quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:5 – 6. Nestlé-Aland has ἥς instead of ἐν ᾗ, which is also the reading from various manuscripts (8², D, (F), G, K, L, Ψ, 104, 630, 1241, 1505, 88).
47	

3.2.3 γ

1	οὐκοῦν – in questions, inviting assent to an inference; in replies, yes, very well ἐχαρίτωσεν – 3 rd person singular aorist from χαριτόω, I bestow, favour upon, favour highly, bless
2	Εἰς ἔπαινον δόξης – a quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:6
3	ἐπαινέσῃ - 3 rd person singular aorist subjunctive from ἐπαινέω, I approve, applaud, commend, praise δοξάσῃ - 3 rd person singular aorist subjunctive from δοξάζω, I think, form an opinion, honour, give glory to ἀρχάγγελοι – archangel
4	ἀνευδὲς – in want of nothing, with no need of
5	
6	θερμότεραν – comparative adjective from θερμός, hot ἐγγενέσθαι – aorist infinitive from ἐγγίνομαι, I spring up, appear in, come in, intervene
7	ἐφίεται – 3 rd person singular present middle from ἐφιημι, I long for, desire τινός
8	προσεκτικώτερος – comparative adjective from προσεκτικός, attentive σπουδαιότερος – comparative adjective from σπουδαίος, in haste, quick, earnest, serious
9	Ἦς ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς – a quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:6
10	ἀμαρτημάτων – failure, fault ἀπήλλαξεν – 3 rd person singular aorist from ἀπαλλάσσω, I set free, deliver from ἐπεράστους – lovely, lovable
11	ψωραλέον – itchy, scabby, mangy λοιμῶ – plague νόσῳ – disease διεφθαρμένον – perfect passive participle from διαφθείρω, I destroy utterly γῆρα – old age, cast skin of a serpent πενία – poverty, need εὖμορφον – fair of form, comely, goodly νεώτερον – comparative adjective from νέος, new ἐργάσαιτο – 3 rd person singular aorist middle optative from ἐργάζομαι, I work, labour κάλλει – beauty σφοδρὰν – vehement, violent, excessive αὐγὴν – light, light of the sun ἀφιέντα – present participle from ἀφίημι, I send away, forgive παρειῶν – cheek μαρμαρυγὰς – flashing, sparkling, gleaming ὀφθαλμῶν βολαῖς – quick glances καταστήσειε – 3 rd person singular aorist optative from καθίστημι, I set up, erect, establish ἡλικίας – prime of life ἄνθει – blossom, flower άλουργίδα – purple robe περιβάλοι – 3 rd person singular aorist optative from περιβάλλω, I throw around <i>or</i> about, put on <i>or</i> over διάδημα – diadem

	ἐξήσκησε – 3 rd person singular aorist from ἐξασκέω, I adorn, deck out, equip ποθεινὴν – full of longing, longed for, desired, admirable ἐπέραστον – lovely, lovable
12	ἐπιθυμοῦσι – 3 rd person plural present from ἐπιθυμέω, I desire, long for τινος παρακύψαι – aorist infinitive from παρακύπτω, I stoop for the purposes of looking, look sideways at
13	ἐπιχάριτας – pleasing, charming ποθεινούς – full of longing, longed for, desired, admirable
14	Ἐπιθυμήσει γὰρ ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου. – a close quotation from Ψαλμός 44:12; Rahlfs-Hanhart has ἐπεθύμησεν; the reading here is from the Alexandrinus
15	ἐπιβλαβῇ - hurtful φθεγγόμενοι – present participle from φθέγγομαι, I utter a sound, voice κεχαριτωμένα – perfect passive participle from χαριτόω, I bestow, favour upon, favour highly, bless
16	οὐράνια – heavenly, dwelling in heaven
17	χαρίεν – graceful, beautiful φαμεν – 1 st person plural from φημί, I say
18	
19	μεμνημένοι – perfect passive participle from μύω, I shut, close (the eyes <i>or</i> mouth). The Latin translation gives ‘sunt initiati mysteriis’. Probably a reference to those who engage in the mystery religions.
20	χαριέστερον – comparative adjective from χαρίεις, graceful, beautiful ἀφιέντος – present participle from ἀφίημι, I dismiss, send away, release, forgive μεταλαμβάνοντος – present participle from μεταλαμβάνω, I have <i>or</i> get a share of, partake τραπέζης – table μυστικῆς – secret, not easily accessible λαμπρότητος – brilliancy, splendour παρρησίας – outspokenness, frankness, freedom of speech
21	χαριέστερον – comparative adjective from χαρίεις, graceful, beautiful ἀποτασσόμεθα – 1 st person plural present from ἀποτάσσω, I take leave of, part from, renounce τινί
22	συντασσόμεθα – 1 st person plural present from συντάσσω, I put in order together, draw up, put in array
23	ὁμολογίας – confession λουτροῦ - bath, bathing place, also (see Lampe [13, pp. 812 – 813]) baptism
24	στενάζωμεν – 1 st person plural aorist subjunctive from στενάζω, I sigh deeply δυνηθῶμεν – 1 st person plural aorist subjunctive from δύναμαι, I am able ἀναλαβεῖν – aorist infinitive from ἀναλαμβάνω, I take up
25	Διὰ τοῦ ἡγαπημένου, ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ – a close quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:6 – 7. Nestlé-Aland has ἐν τῷ ἡγαπημένῳ instead of Διὰ τοῦ ἡγαπημένου
26	θαυμαστὸν – wonderful, marvellous σφαγῆναι – aorist passive infinitive from σφάζω, I slay
27	ὑπερβολή – a throwing beyond, extravagance
28	

29	καταλλαγῶμεν – 1 st person plural aorist passive subjunctive from καταλλάσσω, I reconcile
30	Τὴν ἄφεισιν τῶν παραπτωμάτων – a quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:7
31	κάτεισι – 3 rd person plural from κάτειμι (ibo) I go <i>or</i> come down ἁγιασμὸν – consecration, sanctification μειῶν – lesser, less; irregular comparative adjective from μικρός ἀνιών – present participle from ἀνέιμι (ibo), I go up κατάγων – present participle from κατάγω, I lead down, bring down, draw down
32	ἐκχυθῆναι – aorist passive infinitive from ἐκχύνω (later form of ἐκχέω) I pour forth φείσασθαι – aorist infinitive from φείδομαι, I spare
33	ἀφεθῆναι – aorist passive infinitive from ἀφίημι, I dismiss, send away, release, forgive Δεσποτικοῦ - Lord
34	ἐνταῦθα – then ἀνεβόησε – 3 rd person singular aorist from ἀναβοάω, I cry, shout aloud
35	Κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἧς ἐπερίσσευσεν εἰς ἡμᾶς – a close quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:7 – 8. Nestlé-Aland has τὸ πλοῦτος instead of τὸν πλοῦτον
36	
37	ἧς ἐπερίσσευσε, εἰς ἡμᾶς – a quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:8
38	ἀφάτως – in a way that cannot be described, abundantly ἐξεχύθη – 3 rd person singular aorist passive ἐκχύνω (later form of ἐκχέω) I pour forth
39	ἔνεστι – 3 rd person singular present from ἐνειμί, I am in, present in a place; here it is (not) possible παραστῆσαι – aorist infinitive from παρίστημι, I cause to stand, place beside, set before the mind, present
40	πανταχόθεν – from all quarters, from every side ἀμήχανον – without means or resources, helpless; here, without words λεχθῆναι – aorist passive infinitive from λέγω, I say
41	περισσεῖαν – surplus, abundance Ἐν πάσῃ σοφία καὶ φρονήσει γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ – a quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:8 – 9. ὄντως – really, actually, verily

3.2.4 δ

1	Βαβαὶ - exclamation of surprise and wonder; Oh! Well!
2	
3	Τοῦ θελήματος αὐτοῦ – a quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:9.
4	γέμον – present participle from γέμω, I am full φρονήσεως – purpose, intention, thought
5	ἀναγάγη - 3 rd person singular aorist subjunctive from ἀνάγω, I lead up
6	εὐμηχανίας – skill in devising means, inventive skill μεμισημένος – perfect passive participle from μισέω, I hate

7	
8	εἰργάσατο – 3 rd person aorist middle from ἔργω, the usual meaning is I shut in, shut up; here the sense is (following the Latin), make, bring about
9	Κατὰ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ ἣν προέθετο ἐν αὐτῷ – a quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:9.
10	ἐπιθύμει – 3 rd person singular present from ἐπιθυμέω, I long after, desire ᾧδινεν – 3 rd person singular present from ᾧδίνω, I have the pains of childbirth, in travail ἐξειπεῖν – aorist infinitive from ἐκλέγω, I pick <i>or</i> single out
11	καθίσαι – aorist infinitive from καθίζω, I cause to sit down, sit
12	Εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἐν αὐτῷ – a quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:10. Nestlé-Aland has ἐπὶ τοῖς οὐρανοῖς instead of ἐν τοῖς οὐρανοῖς, a reading from many manuscripts including A, Alexandrinus. ἀνακεφαλαιώσασθαι – aorist passive infinitive from ἀνακεφαλαιόομαι, I am summed up
13	ἀπέσχιστο – 3 rd person singular aorist middle from ἀποσχίζω, I split, cleave off, sever, detach from ἐπιγείων – of the earth, terrestrial
14	δημιουργίας – workmanship, handicraft, creation οἰκειώσεως – propensity, inclination, tendency κεχυμένης – perfect passive participle from χέω, I pour ἀπεσχισμένοι ἦσαν – 3 rd person plural perfect passive from ἀποσχίζω, I split, cleave off, sever, detach from ὑπακοῆς – obedience
15	Εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν. – a quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:10
16	
17	πρόθεσιν – placing in public, public notice ὁρμήν – violent movement, assault, attack ἐκπλήρῳσιν – filling up οὐδαμοῦ - nowhere
18	Ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ, προορίσας ἡμᾶς εἰς υἰοθεσίαν διὰ Χριστοῦ Ἰησοῦ εἰς αὐτὸν, καὶ εἰς ἔπαινον δόξης τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, ἣν προέθετο ἐν αὐτῷ εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ. – a selection of quotations from Πρὸς Ἐφεσίους 1:4 – 9
19	
20	διακόνου – servant, minister
21	Διὰ τοῦ θελήματος τοῦ Πατρὸς – a quotation from Πρὸς Ἐφεσίους
22	
23	ἐκτός – outside, free from ἀπεστέρηται – 3 rd person singular aorist from ἀποστερέω, I rob, despoil, defraud Πάντα γὰρ τὰ ἐμὰ σὰ ἐστὶ, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ – a quotation from Κατὰ Ἰωάννην 17:10
24	
25	ἐκινδύνευεν – 3 rd person singular from κινδυνεύω, I am daring, run risk εἰκῇ - at random, without cause; LSJ [17, p. 484] spell this as εἰκῇ, as also does Arndt & Gingrich [3, p.221 } but Migne and Field omit the iota subscript

	παρῆχθαι – aorist middle infinitive from παρέχω, I cause myself to be something, grant τινί τι, get for oneself πάντων ἀπολλυμένων – genitive absolute clause κατακλυσμοῦ - deluge, inundation
26	
27	ὅτε – while; this is almost a concessive usage διεσώθησαν – 3rd person plural aorist passive from διασώζω, I bring safely through, save, rescue
28	ἀνακεφαλαιώσασθαι – aorist passive infinitive from ἀνακεφαλαιόομαι, I am summed up συνάψαι – aorist infinitive from συνάπτω, I join together. Chrysostom is giving a more common word, ἀνακεφαλαιόομαι only occurs twice in the New Testament, in Πρὸς Ῥωμαίους 13:9 and Πρὸς Ἑφεσίους 1:10.
29	Πλὴν ἀλλὰ - But now ... σπουδάσωμεν – 1st person plural aorist subjunctive from σπουδάζω, I hasten
30	συνηθεία - habitual intercourse, acquaintance, intimacy ἀνακεφαλαίωσις – summary βραχὺ - short συστεῖλαι – aorist infinitive from συστέλλω, I draw in, contract συντόμως – concisely, briefly
31	οἰκονομούμενα – present passive participle from οἰκονομέω, I dispense, bestow. See also section 5.2.4 verse 31. ἀνεκεφαλαιώσατο – 3rd person singular aorist middle from ἀνακεφαλαιόομαι, I am summed up συνέτεμε – 3rd person singular imperfect from συντέμνω, I cut short, state briefly, made an end of
32	συντελῶν – present participle from συντελέω, I bring to an end, complete συντέμνων – present participle from συντέμνω, I cut short περιέλαβε – 3rd person singular aorist from περιλαμβάνω, I grasp, comprehend, include, catch, encompass, get possession of
33	
34	
35	ἅπασιν – all σαθρὰ - unsound ἀνωκοδόμησε – 3rd person singular aorist from ἀνοικοδομέω, I build up εἰργάσατο – 3rd person singular aorist middle from ἐργάζομαι, I work, labour κρηπίδα – groundwork, foundation ὑπέθηκεν – 3rd person singular aorist from ὑποτίθημι, I place under
36	συνάφεια – connexion, union, junction ἄχθει – 3rd person singular aorist passive optative from ἄγω, I lead, bring σύνδεσμον – bond of union
37	καταισχύνωμεν – 1st person plural present subjunctive from καταισχύνω, I dishonour, put to shame εὐεργετήσαντα – aorist participle from εὐεργετέω, I am a benefactor ἐπιδειξώμεθα – 1st person plural present passive subjunctive from ἐπιδέικνυμι, I show, point out τινί τι πολιτείαν – condition and rights of a citizen, citizenship

δέομαι -
 ἀντιβολῶ - I meet
 κρίμα – decision, judgement
 ἀπόλαυσιν – act of enjoying, fruition
 ἐπιτυχεῖν – aorist infinitive from ἐπιτυγχάνω, I hit the mark, light *or* fall upon, meet with
 τὰ ἑξῆς – et cetera

3.3 Ὅμιλία Β΄

3.3.1 Inscr καὶ α

1	Ἐν ᾧ καὶ ἐκκληρώθημεν προορισθέντες ... εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:11 – 14.
2	ἄφατον – unspeakable, beyond words φιλανθρωπίαν – love for mankind, loving kindness (of God)
3	ἀκριβείας – accurate Ὡς βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! ὡς ἀνεξερευνήτα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ! A quotation from Πρὸς Ῥωμαίους 11:33. ἀνεξερευνήτα – not to be searched out, unsearchable. Nestlé-Aland has ἀνεξεραυνήτα. None of Nestlé-Aland, Migne or Field has any critical notes on this point. See also section 5.3.1 verse 3. κρίματα – judgements ἀνεξιχνίαστοι – inscrutable, incomprehensible
4	
5	Ἐν ᾧ καὶ ἐκκληρώθημεν προορισθέντες A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:11
6	Ἐξελέξατο ἡμᾶς A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:4 ἀνωτέρω – comparative from ἄνω, up Ἐκκληρώθημεν – 1 st person plural aorist passive from κληρώω, I appoint by lot, receive, inherit. See also section 5.3.1 verse 6.
7	κληρὸς – lot, inheritance συντυχίας – association, relationship προαιρέσεως – faculty of free choice, deliberate choice. See also section 5.3.1 verse 7. ἀρετῆς – virtue ἀγνοίας – lack of perception, ignorance ἐπιτυχίας – luck, chance ἔχεται – 3 rd person singular present middle from ἔχω; the middle voice has the sense of ‘hold on to’, ‘cling to’ τινός. See also section 5.3.1 verse 7. ἐναρέτους – virtuous παρήγαγεν – 3 rd person singular aorist from παράγω, I lead by <i>or</i> past διορθοῦται – 3 rd person singular present passive from διορθόω, I make straight

8	Προορισθέντες κατὰ πρόθεσιν τοῦ τὰ πάντα ἐνεργοῦντος A quotation from Πρὸς Ἑφεσίους 1:11
9	ἀπλῶς – simply, sincerely, openly ἐκληρώθημεν – 1 st person plural aorist passive from κληρώω, I appoint by lot, receive, inherit. See also section 5.3.1 verse 6. ἐξελέγημεν – 1 st person plural aorist passive from ἐκλέγω, I pick out for myself, choose ἐκλεξάμενος – aorist middle participle from ἐκλέγω, I pick out for myself, choose κληρωσάμενος – aorist middle participle from κληρώω, I appoint by lot, receive, inherit. See also section 5.3.1 verse 6. πρόθεσιν – purpose, will, inclination. See also section 5.3.1 verse 9.
10	Τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν. Οὓς ἐκάλεσε, τούτους καὶ ἐδικαίωσεν· οὓς δὲ ἐδικαίωσε, τούτους καὶ ἐδόξασε A quotation from Πρὸς Ῥωμαίους 8:28, 30 κλητοῖς – called. See also section 5.3.1 verse 10.
11	Τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν A quotation from Πρὸς Ῥωμαίους 8:28 ὁμοῦ - one and the same, common ἐξαίρετον – remarkable, distinguished, special. See also section 5.3.1 verse 11. κληρὸν – lot, inheritance αὐτεξούσιον – in one's own power ἀφελέσθαι – aorist middle infinitive from ἀφαιρέω, I take away from
12	τοίνυν – accordingly μακαριότητος – happiness, bliss
13	συντυχίας – association, relationship
14	κλήρου γενομένου – genitive absolute clause
15	προαιρέσεως – faculty of free choice, deliberate choice. See also section 5.3.1 verse 7. προορισθέντας – aorist passive participle from προορίζω, I decide upon beforehand, predestine τινά. See also section 5.3.1 verse 15. ἀφώρισεν – 3 rd person singular aorist from ἀφορίζω, I set apart. See also section 5.3.1 verse 15. οἶον - έώρα – this actually comes from ὁράω, I see, usually it forms the perfect έώρακα, but it <i>can</i> be from the <i>imperfect</i> according to LSJ [17, p. 1245], best interpreted, like the Latin, he sees. κεκληρωμένους – perfect passive participle from κληρώω, I appoint by lot, receive, inherit. See also section 5.3.1 verse 6.
16	πρόγνωσις – foreknowledge εἰδυῖα – present participle from οἶδα, I know γενέσεως – origin, source
17	θέα – 2 nd person singular imperative from θεάομαι, I contemplate, consider. See also section 5.3.1 verse 17. μετανοίας – change of mind <i>or</i> heart, repentance, regret τετύπωτο – 3 rd person singular perfect from τυπόω, I form by impress, impress, stamp, model ἐλαττον – smaller, less. Attic form for ἔλασσον

18	Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ; A quotation from Κατὰ Μαθθαῖον 15:24 ἀπεστάλην – 1st person singular aorist passive from ἀποστέλλω, I send out, despatch ἀπολωλότα – perfect participle from ἀπολλύμι, I destroy, lose, ruin
19	Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθῃτε; A quotation from Κατὰ Μαθθαῖον 10:5 ἀπέλθῃτε – 2nd person plural aorist subjunctive from ἀπέρχομαι, I come from εἰσέλθῃτε – 2nd person plural aorist subjunctive from εἰσέρχομαι, I come in
20	Ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτὸν, καὶ οὐκ ἀξιόους κρίνετε ἑαυτοὺς τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη; A quotation from Πράξεις Ἀποστόλων 13:46 ἀπωθεῖσθε – 2nd person plural present passive from ἀπωθέω, I thrust away, push back
21	παρέργου – beside the main subject, subordinate γεγενῆσθαι – perfect middle infinitive from γίνομαι, I happen, become
22	Κατὰ πρόθεσιν τοῦ τὰ πάντα ἐνεργοῦντος κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ θελήματος αὐτοῦ A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:11
23	ἐνήργησε – 3rd person singular aorist from ἐνεργέω, I am in action, operate διατυπώσας – aorist participle from διατυπώω, I form
24	ἐπάγει – 3rd person singular from ἐπάγω, I bring on, set on, urge on
25	προσεῖχον – 3rd person plural imperfect from προσέχω, I apply to, take notice ἀναγκασθεὶς – aorist passive participle from ἀναγκάζω, I compel ὀρμηθεὶς – aorist passive participle from ὀρμάω, I start, come, originate
26	Εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ, τοὺς προηλπικότας ἐν τῷ Χριστῷ· ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς ἀκούσαντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ὑμῶν A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:12 – 13
27	οὐδαμοῦ - nowhere ὑπουργοῦ - rendering service διακόνου – servant ἀλλαχοῦ - elsewhere Πάλαι λαλήσας τοῖς πατράσιν ἡμῶν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ’ ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ A quotation from Πρὸς Ἑβραίους 1:1 – 2
28	
29	Τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ἡμῶν A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:13
30	αἰνιττόμενος – present participle from αἰνίσσομαι (Chrysostom has used the Attic form αἰνίττομαι), I speak darkly <i>or</i> in riddles κόλασιν – chastisement, correction
31	κήρυγμα – proclamation, preaching. See also section 5.3.1 verse 31 ἀπόλλυσθαι – aorist infinitive from ἀπολλύμι, I destroy, lose, ruin

32	Ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες ἐσφραγίσθητε ἐν τῷ Πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ, ὃς ἐστὶν ἄρραβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:13 – 14 ἄρραβὼν – first instalment, down payment, deposit, pledge
33	προνοίας – perceiving beforehand, foreknowledge, foresight δείγμα – sample, pattern σφραγισθῆναι – aorist passive infinitive from σφραγίζω, I close <i>or</i> enclose with a seal, seal ἀφορισθῆναι – aorist passive infinitive from ἀφορίζω, I set apart. See also section 5.3.1 verse 15 κληρωθῆναι – aorist passive infinitive from κληρόω, I appoint by lot, receive, inherit. See also section 5.3.1 verse 6.
34	λαχόντας – allotted portion, lot, destiny ποιήσκειν – 3rd person singular aorist optative from ποιέω, I make, do ἀφώρισεν – 3rd person singular aorist from ἀφορίζω, I set apart. See also section 5.3.1 verse 15

3.3.2 β

1	προϊόντος τοῦ χρόνου – genitive absolute clause προϊόντος – present participle from πρόειμι, I go forward
2	προγνώσει – foreknowledge, perceiving beforehand ἐσφραγίσθησαν – 3rd person plural aorist passive from σφραγίζω, I close <i>or</i> enclose with a seal, seal
3	περιτομῇ - circumcision βοσκήματα – that which is fed <i>or</i> fatted ἄλογα – speechless, unreasoning
4	Πνεύματι ἐπαγγελίας A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:13
5	ἢτοι – or, equivalent to ἢ αὐτὸ - referring to πνεῦμα
6	
7	Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν, καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσεις ὄψονται, καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται A very close quotation from Ἰωήλ 3:1. Rahlfs-Hanhart has the clauses οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσεις ὄψονται, and οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται reversed. See also section 5.3.2 verse 7 Ἐκχεῶ - 1st person singular from ἐκχέω, I pour out. LSJ [17, p. 526] gives the accentuation for the future as ἐκχέω, but Arndt & Gingrich [3, p. 247] gives the future as ἐκχεῶ as here. Καὶ λήψεσθε δύνάμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ’ ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ, καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς A very close quotation from Πράξεις Ἀποστόλων 1:8. Nestlé-Aland begin with ἀλλά. ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος – genitive absolute clause
8	καίτοι – and indeed, and further δυσχυρίζεται – 3rd person singular present middle from δυσχυρίζομαι, I insist, insist firmly

	ἐξετάζει – 3rd person singular present middle from ἐξετάζω, I examine well <i>or</i> closely, scrutinise Ἵνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι Θεὸν ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχωμεν A quotation from Πρὸς Ἑβραίους 6:18 ἀμεταθέτων – unalterable, immutable ψεύσασθαι – aorist middle infinitive from ψεύδομαι, I lie, make a false statement παράκλησιν – encouragement, calling to one's aid, summons. See also section 5.3.2 verse 8
9	δεδομένα – perfect passive participle from δίδωμι, I give
10	ἄρραβῶνα – first instalment, down payment, deposit, pledge
11	τέως – so long, in the meantime
12	
13	εἰργασάμεθα – 1 st person plural aorist middle from ἐργάζομαι, I work, labour, operate
14	δείξωμεν – 1st person plural aorist subjunctive from δείκνυμι, I show προστίθῃσι – 3rd person singular present from προστίθημι, I add to
15	
16	διδόασιν – 3rd person plural present from δίδωμι, I give σπονδῶν – drink-offering ἐνέχυρον – pledge, security μετέχοντες – present participle from μετέχω, I partake, share in τινός ἴσασι – 3rd person plural present from οἶδα, I know
17	ἐντεῦθεν - γεγευμένος – perfect middle participle from γεύω, I taste; in the middle γεύομαι τινός ἠπείγετο – 3rd person singular imperfect passive from ἐπειγω, I drive on, press hard ᾧδινε – 3rd person singular present from ᾠδίνω, I am in birth pains, in great pain, travail ἐνθάδε - ἀφεῖναι – aorist infinitive from ἀφίημι, I send away, forgive ἔστενεν – 3rd person singular imperfect from στένω, I groan, sigh, moan ἑώρα – this actually comes from ὁράω, I see, usually it forms the perfect ἑώρακα, but it <i>can</i> be from the <i>imperfect</i> according to LSJ [17, p. 1245], best interpreted, like the Latin, he sees μεταστήσας – aorist participle from μεθίστημι, I place in another way, change
18	ἐκπιπτεις – 2 nd person singular present from ἐκπίπτω, I fall out, lapse
19	μετείχομεν – 1st person plural imperfect from μετέχω, I partake, share in τινός ἑωρῶμεν – 1st person plural present subjunctive from ἑωρέω, also spelt as αἰωρέω, I lift up, raise κατάστασιν – settled, orderly condition, peace
20	
21	ἀπολυτρώσεως – ransoming, redemption. See also section 5.3.2 verse 20. περιποιήσεως – keeping safe, preserving, saving, gaining, obtaining, possessing, possession, property. See also section 5.3.2 verse 21.
22	ἀναστρεφόμεθα – 1st person plural present passive from ἀναστρέφω, I invert, reverse, turn back ἀνθρώπινα – of, from or belonging to man, human

	συμπίπτει – 3rd person singular from συμπίπτω, I fall together, meet violently, fall to, fight hand-to-hand, fall in, collapse, be downcast. See also section 5.3.2 verse 21. ἀσεβῶν – ungodly, unholy, not worshipping God, atheistic. See also section 5.3.2 verse 21. ἀναμιξ – promiscuously, pell-mell
23	
24	ἀπέστημεν – 1st person plural aorist from ἀφίστημι, I put away, remove, keep out of the way πολίτευμα – business of government, act of administration ἐκτός – outside πάροικοι – dwelling beside or near
25	Εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:6
26	συνεχῶς – continually, continuously, unremittingly δήποτε – at some time, once upon a time
27	πληροφορῆσαι – aorist infinitive from πληροφορέω, I bring full measure, satisfy fully, fulfil. See also section 5.3.2 verse 26.
28	ἀναμφίβολον – unambiguous ἀγαθωσύνην – goodness, kindness. See also section 5.3.2 verse 27. Ποίησον ἡμῖν διὰ τὸ ὄνομά σου A reference to Ψαλμός 108:21; Rahlfs-Hanhart has: καὶ σὺ, κύριε κύριε, ποίησον μετ’ ἐμοῦ ἔλεος ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος σου Ποιῶ ἕνεκεν ἐμοῦ A reference to Ἑσαΐας 48:11; Rahlfs-Hanhart has: ἕνεκεν ἐμοῦ ποιήσω σοι
29	πληροφορεῖ - 3rd person singular from πληροφορέω, I fill, satisfy ἀνίησι – 3rd person singular from ἀνίημι, I send up <i>or</i> forth οἰκεῖαν -
30	ῥαθυμῶμεν – 1st person plural present from ῥαθυμέω, I leave off work, take holiday, neglect. See also section 5.3.2 verse 30 ὁμως – equally, likewise, alike ἀπαιτεῖ - 3rd person singular present from ἀπαιτέω, I demand, demand back
31	Τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω καὶ οἱ ἐξουθενοῦντές με ἐξουθενηθήσονται A close quotation from Βασιλείων Α 2:30; Rahlfs-Hanhart has: ἢ τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω καὶ οἱ ἐξουθενῶν με ἀτιμωθήσεται ἐξουθενοῦντές – present participle from ἐξουθενέω, I despise ἐννοήσωμεν – 1st person plural aorist subjunctive from ἐννοέω, I have in mind, consider
32	ἐπανέλθοιεν – 3rd person plural aorist optative from ἐπανέρχομαι, εἰκῇ - at random, without cause; LSJ [17, p. 484] spell this as εἰκῇ, as also does Arndt & Gingrich [3, p.221] but Migne and Field omit the iota subscript

3.3.3 γ

- 1 | **λουτρὸν** - bath, bathing place, also (see Lampe [13, pp. 812 – 813]) baptism

	καταλλαγή - reconciliation φοβερά - fearful ἐκδοχή - expectation. See also section 5.3.3 verse 1. ὑπεναντίους – set over against, set against, opposite
2	μέλλοιμεν – 1st person plural present optative from μέλλω, I intend ἐχθραίνοντες – present participle from ἐχθραίνω, I hate ἀξιοῦσθαι – present passive infinitive from ἀξιόω, I think <i>or</i> deem worthy συγγνώμης – concession, indulgence, pardon. See also section 5.3.3 verse 2. θρυπτόμενοι – present passive participle from θρύπτω, I break in small pieces χείρους – worse, meaner, inferior; comparative adjective from κακός. The formation is an Attic contraction πεπηρωμένοι – perfect passive participle from πηρόω, I lame, maim, mutilate, disable
3	ἄκτινα – ray, beam ἀνοίγουσάν – present participle from ἀνοίγω, I open ὑγιεῖς – health ὀξυδερκεῖς – quick-sighted
4	προσδράμης – 2nd person singular aorist subjunctive from προτρέχω, I run towards ἀπολογία – speech in defence, defence συγγνώμη – concession, indulgence, pardon. See also section 5.3.3 verse 2.
5	μίσους – hatred, hate ἄρρητου – unspoken, unsaid
6	ἦδεις – 2nd person singular imperfect from οἶδα, I know ἐχθραίνων – present participle from ἐχθραίνω, I hate ὅπωςδῆποτέ – how possibly ἐγεύσω – 2nd person singular aorist middle from γεύω, I taste χρηστότητος – goodness, honesty μέλιτος – honey ἄφεις – aorist participle from ἀήνημι, I send away, let go ἔμετον – vomiting σαυτοῦ - alternative form of σεαυτοῦ καταφρονήσεως – contempt, disdain ἐκφέρεις – 2nd person singular from ἐκφέρω, I bring out, bring forth
7	φύσεως – nature, natural qualities, powers ἀναγκάζομαι – 1st person singular passive from ἀναγκάζω, I compel
8	ὑπομένεις – 2nd person singular present from ὑπομένω, I stay behind, survive, stand one's ground, hold out, endure ῥαθυμίας – desire, lust καταπίπτεις – 2nd person singular present from καταπίπτω, I fall or drop down
9	Φέρε – 2nd person singular present imperative of φέρω, I carry. Here, as an adverbial expression, Come!, Well now! ἐξετάσωμεν – 1st person plural aorist subjunctive from ἐξετάζω, I examine well <i>or</i> closely, inquire into

	ὀλιγορίας – esteeming lightly, slighting, contempt
10	Οὐ φονεύσεις A quotation from Ἔξοδος 20:15
11	
12	
13	ἔλοιτο – 3 rd person singular aorist optative from αἰρέω, I take βαπτίσαι – aorist infinitive from βαπτίζω, I baptise ξίφος – sword λαιμόν – throat, gullet αἰμάξαι – aorist infinitive from αἰμάσσω, I make bloody, stain with blood
14	τοὐναντίον – crasis for τὸ ἐναντίον, on the contrary
15	ἐνέθηκε – 3 rd person singular from ἐντίθμη, I put in, into, inspire φίλτρον – love-charm πάν γὰρ ζῶον ἀγαπᾷ τὸ ὅμοιον αὐτοῦ, καὶ ἄνθρωπος τὸν πλησίον αὐτοῦ A quotation from Σποφία Σιράχ 13:15; Raglfs- Hanhart has ... καὶ <u>πᾶς</u> ἄνθρωπος ...
16	
17	νωθείας – sluggishness, dullness τεκμήριον – proof
18	μοιχεύειν – present infinitive from μοιχεύω, I commit adultery
19	τυραννίς – kingly power, sovereignty, absolute power, despotic rule. See also section 5.3.3 verse 19.
20	
21	ἔνεστι – it is possible, it is in one's power, one may, can; used with the dative and the infinitive κεχρησθαι – perfect middle infinitive from χράομαι, I use, be in want of, touch παῦσαι – aorist infinitive from παύω, I rest, cease
22	ἔρω – love. See also section 5.3.3 verse 22
23	προαιρέσει – faculty of free choice, deliberate choice. See also section 5.3.1 verse 7. έκοντί – willing
24	μίγνυσθαι – present passive infinitive from μίγνυμι, I mix, join together, mingle μίξεως – mixing, mingling πέρα – beyond, across <i>or</i> over, further τρυφή – softness, delicacy, daintiness, indulgence, revelling. See also section 5.3.3 verse 24
25	
26	κατεγγυθεῖσαν – aorist participle from κατεγγυάω, I pledge, betroth. See also section 5.3.3 verse 26. παιδοποιίας – procreation of children ἐγνωσμένην – perfect passive participle from γινώσκω, I know
27	συνήθειαι – habitual intercourse, acquaintance, society, intimacy τίκτουσιν – 3 rd person singular present from τίκτω, I bring into the world; of the father, beget; of the mother, bring forth
28	

29	αἰτιῶ - 2 nd person singular imperative παρεσχέθῃ – 3 rd person singular aorist passive from παρέχω, I hold beside, in readiness διαφθοράν – destruction
30	συγγινώσκειν – present infinitive from συγγινώσκω, I think with, consent with, agree
31	ἐδημιούργησεν – 3 rd person singular aorist from δημιουργέω, I practise a trade, do work. See also section 5.3.3 verse 31 κόλασις – chastisement, correction
32	ἀπαιτοῦμεν – 1 st person plural present from ἀπαιτέω, I demand, demand back μήτιγε
33	
34	πενία – poverty, need
35	
36	ἀργίας – idleness, laziness, rest, leisure φιλοπονίαν – love of labour, laboriousness, industry τίκτειν – present participle from τίκτω, I bring into the world; of the father, beget; of the mother, bring forth εἶθθεν – 3 rd person singular perfect from ἔθω, I am accustomed
37	ῥαθυμίας – desire, lust δυσκολώτερον – comparative adjective from δύσκολος, hard to please, discontented, difficult ἀηδέστερον – comparative adjective from ἀηδής, unpleasant, distasteful, disagreeable ἀγρυπνοῦντα – present participle from ἀγρυπνέω, I lie awake, be wakeful, watchful. See also section 5.3.3 verse 37 περιμέναι – present infinitive from περίεμι (εἶμι, ibo), I go around, go about τοίχους – wall of a house; alternative spelling for τεῖχος διορύττειν – present infinitive from διορύττω, I dig through or accross φόνον – murder, homicide, manslaughter παρατετάχθαι – 3 rd person singular perfect passive from παρατάσσω, I place side by side τρέμειν – present infinitive from τρέμω, I tremble, quake, quiver προσέχειν – present infinitive from προσέχω, I turn towards, devote myself καθημερινοῖς – day by day, daily ἀπολαύειν – present infinitive from ἀπολαύω, I have the enjoyment of a thing, I have the benefit of it ἀδείας – freedom from fear εὐκόλον – easily satisfied

3.3.4 δ

1	
2	ψεύδεσθαι – present middle infinitive from ψεύδομαι, I lie ἐπιорκεῖν – present infinitive from ἐπιорκέω, I swear falsely ἔχοι – 3 rd person singular present optative from ἔχω, I have
3	

4	ἀπιστούμεθα – 1 st person plural present passive from ἀπιστέω, I disbelieve, mistrust
5	ὄρκων – the object by which one swears, oath
6	ὀμνύουσι – 3 rd person plural present from ὀμνυμι <i>or</i> ὀμνύω, I swear.
7	
8	περιττὸν – beyond the regular number <i>or</i> size, out of the common way, extraordinary ὄρκος – the object by which one swears, oath ἀπιστίας – disbelief, mistrust, distrust
9	εὐκόλον – easily satisfied ὀμόσαι – aorist infinitive from ὀμνυμι <i>or</i> ὀμνύω, I swear εὐλαβείας – discretion, caution, circumspection
10	συνεχῶς – continually, continuously, unremittingly κεχρημένος – perfect participle from χράομαι, I use ἀπολαύει – 3 rd person singular present from ἀπολαύω, I have the enjoyment of a thing, I have the benefit of it
11	χρεία – use, advantage, service
12	
13	ὕβριστήν – violent, overbearing person θυμὸς – soul, breath, life, desire, mind, temper, will. See also section 5.3.4 verse 13. ἐξάγει – 3 rd person singular present from ἐξάγω, I lead, carry out, call forth, lead on, carry away φλέγει – 3 rd person singular present from φλέγω, I burn, burn up
14	μικροψυχίας – littleness of mind, meanness of spirit ὀργιζόμενοι – present passive participle from ὀργίζω, I make angry, provoke to anger διέλειπον – 3 rd person plural imperfect from διαλείπω, I leave an interval, wait, cease doing something ὕβριζοντες – present participle from ὑβρίζω, I outrage, insult, affront, maltreat. See also section 5.3.4 verse 14.
15	ὕβριζωμεν – 1 st person plural present from ὑβρίζω, I outrage, insult, affront, maltreat πλησίον – near, neighbouring, close by ἐπιστρέφωμεν – 1 st person plural present subjunctive from ἐπιστρέφω, I turn about, turn around διανιστώμεθα – 1 st person plural present subjunctive from διανίσταμαι, I stand aloof from, stand apart from νωθεῖς – sluggish, slothful ῥώμεν – 1 st person plural present subjunctive from εἰμί
16	κέντρον – sharp point, goad, incentive. See also section 5.3.4 verse 16. ἐγκείται – 3 rd person singular present from ἐγκειμαι, I wrap in, lie in, press on βρύχωμεν – 1 st person plural present from βρύκω, I eat noisily, greedily; βρύχω is an alternative spelling σφοδροὶ – vehement, violent. See also section 5.3.4 verse 16. ῥώμεν – 1 st person plural present subjunctive from εἰμί στώμεν – 1 st person plural aorist subjunctive from ἵστημι, I stand
17	χρώμεθα – 1 st person plural present subjunctive from χράομαι, I use παντευχία – full array, full armour

18	ὀργίλος – inclined to anger, quick-tempered ἐπίπληττε – 2nd person singular imperative from ἐπιπλήττω, I strike out, strike smartly, chastise with words μάστιζε – 2nd person singular imperative from μαστίζω, I whip, flog συνειδὸς – πικρὸς – pointed, sharp, keen, pungent, piercing δικαστὴς – judge, juryman
19	κέρδος – gain, profit, advantage ἐνέθηκεν – 3rd person singular aorist from ἐντίθημι, I place in
20	
21	
22	
23	
24	ἔρωτηθεῖς – aorist passive participle from ἐρωτάω, I ask δήποτε – at some time, once upon a time ἄμμον – sand κρυμὸν – icy cold, frost ὕετόν – rain, heavy shower
25	ἀναστρέφει – 3 rd person singular present from ἀναστρέφω, I turn upside down, turn back
26	πλεονέκτει – 2 nd person singular present imperative from πλεονεκτέω, I have too much, claim too much, get too much, am greedy, grasping
27	παραδοῦναι – aorist infinitive from παραδίδωμι, I give <i>or</i> hand over to another, transmit κτῆσαι – aorist infinitive from κτίζω, I create. See also section 5.3.4 verse 27 ἔστηκεν – 3rd person singular perfect from ἵστημι, I stand ἀπόλλυται – 3rd person singular present passive from ἀπολλύμι, I destroy διαφθείρεται – 3rd person singular present passive from διαφθείρω, I destroy
28	
29	μὴν – verily, truly; here, a particle that introduces something new or special ἀλλότρια – of <i>or</i> belonging to another, foreign, strange σηρικὰ – silken πωλοῦντες – present participle from πωλέω, I sell, barter εὐπορώτεροι – comparative adjective from εὐπορός, easy to travel through λέγουντο – 3rd person plural present passive optative from λέγω, I say
30	
31	
32	συμβόλαια – of or concerning contracts διδόμενα – present passive participle from δίδωμι, I give ἀφίστασθαι – present passive infinitive from ἀφίστημι, I put away, remove, keep out of the way
33	ἀπολαῦσαι – aorist infinitive from ἀπολαύω, I have the enjoyment of a thing, I have the benefit of it
34	μακροτέρας – comparative adjective from μακρός, long
35	πλεονεξίας – greediness, grasping, arrogance

	ἄωρον – untimely, unseasonable φροντίδων – thought, care, attention. See also section 5.3.4 verse 35 νόσους – sickness, disease. malady τεκόντες – aorist participle from τίκτω, I bring into the world; of the father, beget; of the mother, bring forth ἀπώλονται – 3rd person plural present passive from ἀπολλυμι, I destroy
36	μέτρον – measure <i>or</i> rule ὄριον – boundary, limit, frontier
37	περιβάλλεσθαι – present passive infinitive from περιβάλλω, I throw around, encompass, surround, enclose with περιτοῦ – beyond the regular number <i>or</i> size, out of the common way, extraordinary
38	σητόβρωτα – eaten by moths
39	ὠρισμένον – perfect passive participle from ὀρίζω, I divide or separate from as a boundary πέρα – beyond, across <i>or</i> over, further διέφθειρε – 3rd person singular imperfect from διαφθείρω, I destroy ποίμνια – flock κρεῶν – flesh, meat κατακοπαί – cutting back, pruning
40	στέγης – roof, roofed place, chamber χρήζομεν – 1st person plural present from χρήζω, I need, want, lack, have need of τινός περίβολοι – anything which is thrown round, a covering πολυτελή – very expensive, costly
41	γῦπες – vultures κολοιοὶ – jackdaw πένητας – one who works for his daily bread, labourer, poor man ἀποδύεις – 2nd person singular present from ἀποδύω, I strip off, strip
42	γεέννης – gehenna
43	κίοσι – flogging-post, pillar πολυτίμοις – very costly ἐξαστράπτοντα – present participle from ἐξαστραπτω, I flash as with lightning κατεργάζονται – 3rd person plural present from κατεργάζομαι, I effect by labour, achieve, accomplish ἐμχανήσαντο – 3rd person plural aorist middle from μηχανάομαι, I make by art, put together, construct build ἀπέλαυσαν – 3rd person plural aorist from ἀπολαύω, I have the enjoyment of a thing, I have the benefit of it ἐρημία – solitude, desert, wilderness ἀφίστανται – 3rd person plural present middle from ἀφίστημι, I put away, remove, keep out of the way
44	χρηματισμοῦ – oracular response, divine warning. See also section 5.3.4 verse 44
45	ἄνοια – lack of understanding, folly ἄλογία – lack of reason, unreasonable conduct, absurdity κενοδοξία – vanity, conceit, excessive ambition

δυνηθῶμεν -

ἐπηγγεμένων – perfect passive participle from ἐπαγγέλλω, I tell, proclaim, announce

3.4 Ὁμιλία Γ΄

3.4.1 α

1	Διὰ τοῦτο καὶ γὰρ ἀκούσας τὴν ... ἦν ἐνήργησεν ἐν τῷ Χριστῷ, ἐγείρας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:15 – 20. Nestlé-Aland has some <i>slight</i> variations.
2	σπλάγχων – the heart, seat of the feelings and affections. See also section 5.4.1 verse 2 ὁμοιον συμπαθείας φιλοστοργίας ὀλοκλήρων
3	Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ ὑπὲρ ὑμῶν, μνησθῆναι ὑμῶν ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου
4	διανοίᾳ μνησθῆναι ἐμέμνητο εὐεργετούμενος
5	μέλλον ἀποκείμενα βιοῦσιν
6	ὑπηργμένων
7	Ἀκούσας, τὴν πίστιν τὴν καθ’ ὑμᾶς διὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἀγάπην τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁγίους
8	συνάπτει συγκολλᾷ ξυνωρίδα
9	ἐπιχωρίους
10	οὐ παύομαι εὐχαριστῶν ὑπὲρ ὑμῶν μνησθῆναι ὑμῶν ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:16
11	δέη
12	ἵνα ὁ Θεὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Πατὴρ τῆς δόξης, δόξῃ ὑμῖν πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:17
13	ἀξιοῖ ἐκλήθησαν ἀπηλλάγησαν
14	
15	
16	ἄρρητον ὑπερφυῆ

	αὐθεντίαν ἀλλοτριωθέντας ἐπιστρέψαι
17	ἰσχυρότερον
18	εἴλκυσε
19	
20	Καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ, ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ κυριότητος καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου· καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἣτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὸ πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου.
21	μυστηρίων ἀπορρήτων
22	μετέχοντας ἀπολαύοντας – present participle from ἀπολαύω, I have the enjoyment of a thing, I have the benefit of it
23	δεδωκὼς ὑποκειμένων Ὁ Πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν, καὶ Θεὸς πάσης παρακλήσεως· καὶ πάλιν ὁ προφήτης, Κύριος ἰσχύς μου, καὶ βοήθειά μου
24	Ὁ Πατὴρ τῆς δόξης
25	παραστῆσαι πανταχοῦ λαμπρότητος προσηγορία παράσχοι
26	περιττὴ – beyond the regular number <i>or</i> size, out of the common way, extraordinary
27	ἀμφισβητήσει
28	μάθωμεν – 1 st person plural aorist subjunctive from μανθάνω
29	Ἐν ἐπιγνώσει αὐτοῦ πεφωτισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας ὑμῶν
30	ἀπιστήσκει
31	εὔχεται λογισμῶν κατασκευάζει ὑπαρξάντων
32	συμβάντα πιστοῦται
33	Εἰς τὸ εἰδέναι ὑμᾶς, φησὶ, τίς ἐστὶν ἡ ἐλπίς τῆς κλήσεως αὐτοῦ
34	ἄδηλός
35	Καὶ τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης αὐτοῦ τῆς κληρονομίας ἐν τοῖς ἁγίοις.
36	

37	ἀναστήσαι θαυμασιώτερον
38	πειράσομαι Λάζαρε, δεῦρο ἔξω ὑπήκουσεν Ἀνάστηθι ἀντεῖπεν
39	τελευταία ἀναστήσονται φθάσαι κοιμηθέντας ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ A quotation from Πρὸς Κορινθίους Α 15:52 ἀτόμῳ ῥιπῇ συνδραμεῖν

3.4.2 β

1	Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα ὑμῶν, καὶ οὐκ ἠθελήσατε!
2	δυσκολώτερον
3	κατασκευάζει
4	λογισμοῖς ἀνθρωπίνοις δυσκολώτερον προαίρεσιν
5	
6	εἰκότως Τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας
7	ἤνυσαν κτίσις προκειμένη
8	Πλοῦτον δόξης ἄφατον
9	παραστήσαι
10	διάνοιαν ἀκτῖνα
11	ἤδεσαν σαφέστερον
12	
13	

14	
15	ἄφωνότερον παίγνιον ὕψος ἀνήγαγεν
16	
17	
18	Ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς
19	
20	εὐτελείας βαθμὸν ὑπερέβη Ὑπεράνω. Τῶν γὰρ ἄνω δυνάμεων
21	νύσσης
22	Πάσης ἀρχῆς Πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ κυριότητος, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου ἀνώτερος
23	ἐγερθέντος
24	
25	κώνωπες
26	σίελος ρόπή
27	
28	κατωτάτων
29	σταγῶν
30	
31	ἄσημα γνωριζόμενα
32	ὑπέταξεν
33	προτιμᾶσθαι σύγκρισιν προκαθῆσθαι
34	φρικτὰ
35	
36	ἐπάνω ὑπακούοντας προτιμώμενον ὑποταγὴν
37	
38	Καὶ αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ Ἐκκλησίᾳ

39	
40	μηχανῆς
41	διείργεται
42	Ὑπὲρ πάντα
43	ὀρώμενα νοούμενα
44	ἀφῆκεν
45	κοινὸν ἔπεσθαι παρεσκεύασεν
46	
47	βεβαιότητα ἴδης Τὸ πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου
48	ἀρκοῦντος ἐγγύτητα
49	Τὸ πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ ἡ Ἐκκλησία
50	πλήρωμα
51	κέχρηται φείδεται
52	πληροῦται χρηζεί
53	χρηζόντα
54	
55	
56	τέλειον συνημμένοι συγκεκολλημένοι

3.4.3 γ

1	
2	
3	
4	αἰδεσθῶμεν ὑποτέτακται
5	ὑπόδειγμα βελτίους προτετιμημένους
6	ἐπελάβετο

	ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ κυριότητος φύσιν ἀνέλαβε
7	
8	ὑπέταξε
9	
10	
11	πολλαπλασίους
12	
13	ταπεινότητος ὕψηλότητος ἀνήγαγε
14	ἐταπείνωσε ὕψηλότερον κεφάλαιον
15	ἡξιώθημεν ἥρκει σφάζαι ὕπερβολήν νικήσκει ὕπερβαίη
16	
17	Ὁ Θεὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
18	αἰδεσθῶμεν φοβηθῶμεν ἀποκοπῇ ἐκπέση ἀνάξιος φανῇ
19	διάδημά περιέθηκε ἀψύχων ὀφθῆναι ἄξιοι
20	περίκειται
21	αἰδεσθησόμεθα
22	
23	βασιλικὸν ὕπερβολήν

	γεέννης βουλοίμεθα
24	ἀναξιούς ἔχοι κόλασιν – chastisement, correction
25	ἀπόχρη ότιούν ἴδρυται
26	δαιμόνων πατεῖται
27	
28	εὐδοκιμοῦντες πεφρίκασι προσκεκρουκόσιν ὑποβάλλεις
29	
30	κλοιοῖς περιβάλοι πέδαις ὑπεύθυνος
31	θηρίοις χαλεποῖς φρίττεις
32	Κυριακοῦ φέρει μνημονεύσωμεν σταυρωθέντος προσηλωθέντος θυομένου
33	ἐμπτύσματα ράπίσματα ἦλους
34	
35	ἀναμάρτητον Ἀμαρτίαν γὰρ οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ εὐρέθη εὐεργεσίαν ἐξέβαλε Δαιμόνιον ἔχεις ἀντεῖπεν
36	ἀπογενόμεθα διαφέροντος

	διεστῶτος μετοχήν καθημένου προσκυνουμένου ἀκηράτου
37	
38	μετέδωκε ἀποτρέπει
39	βυθοῦ
40	
41	Τὰ ἄνω φρονεῖτε, οὗ ὁ Χριστός ἐστὶν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθημένος

3.4.4 δ

1	περιττὰ – beyond the regular number <i>or</i> size, out of the common way, extraordinary ἄχρηστα ἀποτεμένεται περικόπτεται
2	κέρδος πεπηρωμένον ἢ νενεκρωμένον σεσηπὸς λυμαίνεται
3	θαρρῶμεν
4	ἀποτεμένεται προαιρέσεως πείσεται
5	μετέχη πόροι ἐμφραγῶσι νεκροῦται ὀχετοὶ πηροῦται
6	ἀποφράζωμεν ἀκοὰς πηροῦται πονηρίαι λυμαίνονται τίκτει – 3 rd person singular present from τίκτω, I bring into the world; of the father, beget; of the mother, bring forth τηκεδόνα δεήσεται

	διχοτομηθῆναι
7	ἀνέχεται νυμφῶνα
8	ῥυπαρὰ ἐνδεδυμένον προστιθέντα
9	διαθήσει
10	μετέχοντας ἀπλῶς – simply, sincerely, openly ἔτυχε συνηθεία λογισμῶ
11	ἐπιστῇ τεσσαρακοστῆς ἐπιφανίων
12	καίτοι προσόδου ἐπιφάνια προσιέναι εἰλικρίνεια καθαρότης
13	πρόσιθι
14	ὅσάκις γὰρ τοῦτο ποιεῖτε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε ὅσάκις ὑπόμνησιν ἐνεργεσίας
15	παλαιᾶς ἐκέχρηντο φειδοῖ
16	
17	
18	ἐκαθαίροντο προσιῶν φρίττουσι περίοδοις ὀρίζεις
19	παραστήση μιαραῖς κατατολμῶν
20	ἔλοιο

	καταφιλήσαι ὁδωδότος ὁδωδυία
21	
22	άνίπτοις
23	ἐθέλοις ῥυπαραῖς
24	εὐλαβῆς ῥυπαρὰν προσέρχῃ ᾗπτεσθαι
25	κατέχεται ὀλόκληρος ἀναλύεται
26	
27	σκεύη περικλυζόμενα
28	ἀπολάμποντα
29	καθαρωτέρας ἀγιωτέρας λαμπροτέρας
30	
31	
32	ἐνόντος
33	ῥυπαρῶ χρήσασθαι προσέρχῃ
34	ἁνωμαλίαν
35	τετολμημένον πρόσιτε
36	
37	
38	καθημερινῇ παρεστήκαμεν θυσιαστηρίῳ
39	μετέχῃτε κατασκευάζῃτε
40	μεταλήψεως
41	εὐχῆς
42	ἐστῶτος

	κήρυκος Ὅσοι ἐν μετανοίᾳ, ἀπέλθετε πάντες
43	
44	Ἀπέλθετε, οἱ μὴ δυνάμενοι δεηθῆναι ἔστηκας ἰταμῶς
45	φροντίζεις
46	

3.4.5 ε

1	πάρεστι διακονούμενοι ἔστηκας χασμώμενος
2	ρύπαρά
3	
4	ἀνάπεσον
5	ἀνακειμένους διαλέγεται συνειδότι ἐρεῖ ἐστήκατε
6	ἀνέπεσες
7	κατακλίσεως εἰσόδου ἀνάξιον
8	
9	ἀναισχύντως ἰταμῶς ἐστῶτας
10	ἀναίσχυντος
11	
12	παραγενομένου προσκεκρουκότας οἰκετῶν ἐκποδῶν ἐκφερομένης τεθυμένου Δεηθῶμεν πάντες κοινῇ ἀνελκόμενα

	ἀμφίθυρα διαστέλλεσθαι κατιέναι
13	ἀμυήτων μεμνημένων ρύπαρῶν
14	ἐστίασιν κληθεῖς νίψαιτο κατακλιθεῖη ὕβριζει καλέσαντα
15	βέλτιον παραγενέσθαι
16	ὕμνον ὡμολόγησας ἀναξίων ἀνακεχωρηκέναί
17	ἀνάξιός
18	κοινωνίας
19	προκειμένων πάντοθεν κάτεισιν
20	σπογγιᾷ περιπλύνοντας καθαίροντας πίνακας τιθέντας
21	βοῆς προτεθῇ σπῖλος ρύτις
22	θεαμάτων ἀκοαί
23	Κἄν θηρίον θίγη τοῦ ὄρους, λιθοβοληθήσεται
24	ἐπιβάσεως
25	παρῇ ἄπιθι κατηχουμένῳ
26	τυχεῖν

	προσκρούσαντα καταφρονεῖν καταστήσαι
27	ἐνῆν φοβερώτερα βαρῆσαι ἄρκεῖ σωφρονιζόμενοι
28	παραγίνησθε παρουσίας προσόδου καταστήσητε
29	ἐπέταξε ἀπεχέτω
30	θαυμαστοῦ ἀναδυνόμεθα σπεύδομεν ἐπιτρέχομεν
31	
32	αἰτιάσασθαι ἀσθένειαν ῥαθυμία καθίστησι
33	κατανύσσων κατανύξεως τεκεῖν
34	Οἱ υἱοὶ σου γὰρ ὡς νεόφυτα ἐλαιῶν κύκλῳ τῆς τραπέζης σου
35	ἔστω ἀνήμερον ὠμόν
36	νεόφυτα ἐπιτήδεια ἐλαίας συνέρχεσθαι
37	παρρησίας ἀξιωθήσεσθε

3.5 Ὅμιλία Δ

3.5.1 α

1	Καὶ ὑμᾶς ... οἱ λοιποὶ A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 2:1 - 3
2	νέκρωσις – mortification, state of death, condition of death σωματική – of <i>or</i> for the body, bodily ψυχική – of the soul, spiritual ἔγκλημα – accusation, charge μετέχειν – present infinitive from μετέχω, I partake, share in τινός προαιρέσεως – faculty of free choice, deliberate choice. See also section 5.3.1 verse 7.
3	πρωτοπλάστου – first-formed παραβάσεως – going aside, escape, digression, transgression. See also section 5.5.1 verse 3. ἐξέβη – 3 rd person singular aorist from ἐκβαίνω, I go out, transcend, pass beyond, come forth ταχέως – quickly
4	λύσιν – release, loosing
5	τοίνυν – therefore, accordingly σφόδρα – very much, exceedingly ἀνιστᾶν – present infinitive from ἀνιστάω, a different spelling for ἀνίστημι, νεκρωμένην – perfect passive participle from νεκρόω, I make dead, kill ιάσασθαι – aorist middle infinitive from ἰάομαι, I heal; can be both physical and spiritual
6	Καὶ ὑμᾶς ὄντας νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι καὶ ταῖς ἁμαρτίαις, ἐν αἷς ποτε περιεπατήσατε κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ κόσμου τούτου, κατὰ τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, τοῦ πνεύματος τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 2:1 - 2
7	προσηνές – gentle, pleasant παραμυθεῖται – 3 rd person singular present from παραμυθέομαι, I encourage, exhort τινί + infinitive ἀκροατὴν – hearer βαρῶν – present participle from βαρέω, I weigh down, oppress
8	ἡλάσατε – 2 nd person plural aorist from ἐλαύνω, I drive, push νεκρωθῆναι – aorist passive infinitive from νεκρόω, I make dead, kill βαρῦναι – aorist infinitive from βαρύνω, I weigh down, oppress συνεργὸν – working together, joining <i>or</i> helping in work νομισθῆναι – aorist passive infinitive from νομίζω,
9	
10	Μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι Βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι Καὶ ταῦτά τινες ἦτε A quotation from Πρὸς Κορινθίους 6:9 – 11 καταλέξας – aorist participle from καταλέγω, I enlist, select, enroll ἐπαγαγὼν – aorist participle from ἐπάγω, I bring upon, set on, urge on Βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι A quotation from Πρὸς Κορινθίους 6:9 Καὶ ταῦτά τινες ἦτε A quotation from Πρὸς Κορινθίους 6:11

11	
12	ἐπιφύονται – 3rd person singular present passive from ἐπιφύω, I make to grow, produce αἱρετικοί – heretics. See also section 5.5.1 verse 12. εἰρηῆσθαι – perfect middle infinitive from λέγω, I say ἀχαλίνωτον – unbridled ἐξάγοντες – present participle from ἐξάγω, I lead out, lead away ἀρμόζουσι – 3rd person plural present from ἀρμόζω, I fit together, join
13	ἐπιστομίσομεν – 3rd person singular future from ἐπιστομίζω, I bridle, curb; the Attic future would be ἐπιστομοῦμεν, this seems to be the Koine form
14	μιαροῦ - defiled, abominable, polluted
15	
16	σχεδὸν – nearly, almost ἀνθρωπίνῃ – of, from <i>or</i> belonging to man, human δουλεύουσιν – 3rd person plural present from δουλεύω, I am a slave, serve, subject to ἐκόντες – wittingly, purposefully προαιρούμενοι – present passive participle from προαίρω, I bring forth; middle (as here) I choose (for myself), prefer
17	ἐπαγγελλομένῳ - present participle from ἐπαγγέλλομαι, I offer, promise, profess, lay claim to. See also section 5.5.1 verse 17. μυρία – ten thousand, a very large number προσέχει – 3rd person singular present from προσέχω, I turn to <i>or</i> towards, attend to ὑπισχνομένῳ - present participle from ὑπισχνέομαι γέενναν – gehenna, hell παραπέμποντι – present participle from παραπέμπω, I send past ὑπείκουνσι – 3rd person plural present from ὑπέικω, I withdraw, yield, draw back
18	εἰκοντας – present participle from εἴκω, I make way for, withdraw, yield ῥαθυμίαν – desire, lust
19	Κατὰ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀέρος τοῦ πνεύματος A close quotation from Πρὸς Ἐφεσίου 2:2, ἄρχοντα has been omitted
20	ὑπουράνιον – under the heaven <i>or</i> sky ἀέρια – misty, in the air ἀσώματοι – disembodied, incorporeal ἐνεργοῦντος – present participle from ἐνεργέω, I work, am at work, operate, am effective
21	συγκαταλυομένη – present passive participle from συγκαταλύω, I help in undoing <i>or</i> putting down, put down, help to reduce Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἢ πάλῃ πρὸς αἶμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου A quotation from Πρὸς Ἐφεσίου 6:12
22	κοσμοκράτορας – ruler of the world, world-ruler. See also section 5.5.1 verse 22. ἄκτιστον – uncreated. See also section 5.5.1 verse 22. Τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος A quotation from Πρὸς Ἐφεσίου 6:12

	προστίθῃσι – 3 rd person singular present from προστίθημι, I add to
23	ἄλλαχοῦ - elsewhere διεστραμμένον – perfect passive participle from διαστρέφω, I make crooked, pervert κτισμάτων – that which is created, creature
24	μεταπεπτωκέναι – perfect infinitive from μεταπίπτω, I undergo change παράβασιν – overstepping, transgression
25	ἀπειθείας – disobedience
26	τυραννίδι – tyranny, arbitrary rule. See also section 5.5.1 verse 26. πειθοῖ - persuasion; dative from πειθώ. προσάγεται – 3 rd person singular present passive from προσάγω, I lead on to, introduce to
27	ἀπειθείαν – disobedience ἀπάτη - fraud, deceit, treachery ἐφέλκεται – 3 rd person singular middle passive from ἐφέλκω, I draw, after, attract
28	παραμυθεῖται – 3 rd person singular present from παραμυθέομαι, I encourage, exhort τινί + infinitive κοινωνόν – participant, partner τάξαι – aorist infinitive from τάσσω,
29	Ἐν οἷς καὶ ἡμεῖς πάντες ἀνεστράφημέν ποτε. A quotation from from Πρὸς Ἐφεσίους 2:3 Πάντες A (very) partial quotation from from Πρὸς Ἐφεσίους 2:3 ἐξήρτό – 3 rd person singular aorist passive from ἐξαίρω, I lift up
30	Ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς σαρκὸς ἡμῶν, ποιοῦντες τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν διανοιῶν, καὶ ἡμεν τέκνα φύσει ὀργῆς ὡς καὶ οἱ λοιποὶ πάντες A quotation from from Πρὸς Ἐφεσίους 2:3; πάντες has been added
31	ὑποπτευθῇ - 3 rd person singular present passive from ὑποπτεύω, I am suspicious, guess, suspect πλημμέλημα – sin, offence ἀσφαλίζεται - 3 rd person singular present passive from ἀσφαλίζω, I secure, shut up, fortify, confirm Τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς ἡμῶν καὶ τῶν διανοιῶν ποιοῦντες A quotation from from Πρὸς Ἐφεσίους 2:3 πάθη – passions
32	παρωξύναμεν – 1 st person plural aorist from παροξύνω, I urge, spur on, stimulate παροργίσαμεν – 1 st person plural aorist from παροργίζω, I provoke to anger ὀργή - object of wrath. See also section 5.5.1 verse 32.
33	
34	Ὁ δὲ Θεὸς πλούσιος ὢν ἐν ἐλέει. A quotation from from Πρὸς Ἐφεσίους 2:4
35	ἐλεήμων – merciful Ἐν τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους σου A reference to Ψαλμὸς 68:17; Rahlfs-Hanhart has κατὰ τὸ πλήθος τῶν οἰκτιρμῶν σου. Ἐλέησόν με κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου. A quotation from from Ψαλμὸς 50:1 and 68:17

	Διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ, ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς A quotation from from Πρὸς Ἐφεσίους 2:4
36	
37	τιμωρίας – punishment, retribution
38	
39	Καὶ ὄντας ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι, συνεζωοποίησεν ἐν τῷ Χριστῷ A quotation from from Πρὸς Ἐφεσίους 2:5
40	ἀξιόπιστον – trustworthy
41	ἀπαρχή - first fruit ἐζωοποίησε – 3 rd person singular aorist from ζωοποιέω, I give a life to. See also section 5.5.1 verse 26 κάκεϊνον – crasis for καὶ ἐκεῖνον

3.5.2 β

1	εἴρηται – 3 rd person singular perfect passive from λέγω, I say
2	
3	ἐζωοποίησεν – 3 rd person singular aorist from ζωοποιέω, I give a life to. See also section 5.5.1 verse 26
4	κλήσεως – calling. See also section 5.5.2 verse 4.
5	Συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν A quotation from from Πρὸς Ἐφεσίους 2:6
6	
7	Συνεκάθισεν ἡμᾶς ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ A quotation from from Πρὸς Ἐφεσίους 2:6 ἔστηκεν – 3 rd person singular perfect from ἵστημι, I stand. Strictly speaking this is intransitive but it seems to me to make more sense with an understood object, ἡμᾶς.
8	οὐδέπω – never yet at any time, by no means ἐγηγερμένος – perfect passive participle from ἐγείρω, I raise ἀναστάσης – resurrection προσκυνήσαντος – aorist participle from προσκυνέω, I make obeisance. See also section 5.5.2 verse 8.
9	συνεκάθισε – 3 rd person singular aorist from συγκαθίζω, I cause to sit down with καθεζομένης – present participle from καθεζομαι, I sit down συγκάθηται – 3 rd person singular aorist passive from συγκαθίζω, I cause to sit down with
10	ἐπήγαγεν – 3 rd person singular aorist from ἐπάγω, I bring upon, set on, urge on Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ A partial quotation from from Πρὸς Ἐφεσίους 2:6
11	λουτροῦ - bath, washing, baptism
12	Εἰ γὰρ ὑπομένομεν καὶ συμβασιλεύσομεν A quotation from Πρὸς Τιμόθεον B 2:12

	ὑπομένομεν – 1st person plural present from ὑπομένω, I endure συμβασιλεύσομεν – 1st person plural future from συμβασιλεύω, I reign with συζήσομεν – 1st person plural future from συζάω, I live with
13	χρεία – need, lack, want βάθος – depth νοῆσαι – aorist infinitive from νοέω, I think, perceive, apprehend, understand
14	εἴτα – furthermore, then, next ἀπιστήσης – 2nd person singular aorist subjunctive from ἀπιστέω, I disbelieve Ἵνα ἐνδείξῃται ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐν χρηστότητι ἐφ’ ἡμᾶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ A close quotation from from Πρὸς Ἐφεσίους 2:7. Nestlé-Aland has ... τὸν ὑπερβάλλον πλοῦτος ...
15	
16	ἦνται – 3rd person singular perfect passive from ἐνόω, I unify, unite, make one κατ’ ἰδίαν – crasis for κατα ἰδίαν, belonging to the individual. See also section 5.5.2 verse 16. Ὅντας γὰρ ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι συνέγειρε καὶ συνεκάθισεν
17	ἀπίσται – 2nd person singular present imperative from ἀπιστέω, I disbelieve ἐνδείκνυσθαι – present passive infinitive from ἐνδείκνυμι, I show ἀγαθότητα – goodness λαβὼν – aorist participle from λαμβάνω, I receive ἀπόδειξιν – proof
18	
19	αἰῶσι ἐπερχομένοις – present participle from ἐπέρχομαι,
20	λήρος ἀπίστοις
21	
22	Καθίσεσθε ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ A quotation from Κατὰ Μαθθαῖον 19:28 Τὸ δὲ καθίσει ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ ἐκωνύμων οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ’ οἷς ἡτοίμασται παρὰ τοῦ Πατρὸς A close quotation from Κατὰ Μαθθαῖον 20:23; Nestlé-Aland has ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου.
23	
24	ἐνχρηστότητι
25	
26	καθεδούμεθα
27	ὑπερβάλλον
28	μυρίας ἀπολλύεις
29	
30	ἐμβῆναι

	ἐχρῆν ὕπομειναι
31	
32	κατακόπτεσθαι προθύμως καταδέχεσθαι
33	ἐννόησον
34	Ἐπάνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας A close quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 1:21; Nestlé-Aland has ὑπεράνω. ἐπάνω – above
35	συγκάθησαι
36	
37	
38	κατώρθωσας
39	εὐκαιρον ἀναβοῆσαι ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! Τῇ γὰρ χάριτί ἐστε σεσωσμένοι
40	εὐεργεσιῶν καταστέλλει Τῇ χάριτί ἐστε σεσωσμένοι A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 2:8.
41	Διὰ πίστεως
42	αὐτεξούσιον λυμήνηται ἀνεῖλε Καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ἡμῶν
43	
44	Πῶς γὰρ πιστεύουσιν, ἐὰν μὴ ἀκούσωσιν
45	
46	
47	Θεοῦ τὸ δῶρον· οὐκ ἐξ ἔργων
48	ἥρκει
49	ἀργοῦς
50	εὐγνώμονας ἐκώλυσεν δικαιωθῆναι
51	
52	ἀπώσατο προδομένους

3.5.3 γ

1	κατωρθώθη ἀργὸς ἐπήγαγεν Αὐτοῦ γάρ ἐσμεν ποίημα, κτισθέντες ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, οἷς προητοίμασεν ὁ Θεὸς, ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν
2	ἀναγέννησιν αἰνίττεται
3	κτίσις
4	
5	
6	Ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, οἷς προητοίμασεν ὁ Θεός, ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν προητοίμασεν ἀρξώμεθα Ἵνα περιπατήσωμεν διαρκοῦς χρεία ἀρετῆς ἐκτεταμένης τελευτήν
7	βασιλικὴν ἀνύσαντες μαλακισθέντες ᾤνησεν βαδίσαι ᾠνήσειεν κεκτημένους
8	κληθέντες
9	
10	αἰσθήσεις κεχρησθαι – perfect middle infinitive from χράομαι, I use, be in want of, touch
11	σωφρονοίη ἀνελεήμων πλεονέκτης ἀπέχοιτο ἀλλοτρίων μεταδιδοῖ
12	ἀρκεῖ παραστήσαι

	βήματι παρρησίας ποικίλης παντοδαπῆς
13	Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα, ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν ἐνετειλάμην Ἄν λύση τις μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν κληθήσεται ἀναστάσει
14	εἰσελεύσεται
15	Μίαν ἐὰν λύση ἐλάχιστος κληθήσεται
16	
17	ἐλεημοσύνης ἐλλίπη ἀπελευσόμεθα
18	Ἀπέλθετε γὰρ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ
19	Ὅτι ἐπείνασα, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με.
20	ἐγκληθέντες ἀπώλοντο
21	ἐξεβλήθησαν νυμφῶνος σωφοσύνην ἐλεημοσύνης ἔρημοι βοηθείας νυμφίῳ συνεισιῆλθον
22	Εἰρήνην μετὰ πάντων διώκετε, καὶ τὸν ἁγιασμόν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον
23	ἐνεπόδισε
24	κατορθώσωμεν ὠφελήσωμεν εἰσελευσόμεθα
25	τάλαντα πιστευθέντων οἰκετῶν
26	ἀκέραιος ἐλέλειπτο ἐργασίαν

	ὀκνηρὸς
27	λοιδορίας γένενναν ἐμπεσεῖν Ὁ γὰρ λέγων τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, Μωρὲ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γένενναν τοῦ πυρός
28	κατορθώση ὕβριστης ἧ ὠμότητα καταγινωσκέτω ἐπταικότας
29	ὅτιοῦν παρανόμων ἐργάσηταί ἐξέπεσε ὄψεως παραβῆ συκοφαντήση κατηγορῶν μοιχεύση ἀλῶ ἀνάξιος κατωρθωκῶς ἐργάσεται δειχθῆ διαφθεῖραι
30	ἀπολαύουσι
31	μωρὸν
32	διαλεχθέντων
33	Μὴ εἴπης, ὅτι Ὁ οἰκτιρμὸς αὐτοῦ ὁ πολλὸς τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μου ἐξιλάσεται
34	κωλύει οἰκτιρμὸς παραινεῖ κινεῖ ἐξῆς Οἰκτιρμὸς αὐτοῦ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μου ἐξιλάσεται.

3.5.4 δ

1	διαλεγόμεθα
θαρροῦντες |
|---|---------------------------|

	πράττωμεν λύμη ἀπογινώσκωμεν ἁμαρτήμασιν μετανοῶμεν
2	χρηστὸν μετάνοιάν
3	μοχθηρὸς γένη χρηστότητα διαβάλλεις κατηγοροῦντας μακροθυμίας
4	χρησάμενος
5	
6	
7	συγχωρῶν
8	ἀποδίδωσιν
9	ὑπερβαίνει ἐξαιρεῖ
10	ἐξέτασιν ποιεῖται
11	ἐναντία
12	διέλωμεν
13	ἐξαιρεῖ ἀνομίας λουτροῦ - bath, bathing place, also (see Lampe [13, pp. 812 – 813]) baptism ἐξέτασιν πεπραγμένων βασάνων
14	ἐργασάμενος ὧ ἐκβάλλωμαι ἐκπίπτω
15	ἀγνώμονος οἰκέτου ἐπιλυσόμεθα
16	ὠφελήσης ὁμοίως ἐκπεσούμεθα δώσομεν

	ἡμερωτέραν
17	κατεφρονήσατε ἔλαττον διαφορᾶς αἰσθήσεσθε
18	ἀπειλεῖ δεδωκόσιν ἡτοιμασμένον
19	
20	παροξύνει ἀποστρεφόμενος κολάσεως
21	ἁμαρτήματος τοιούτον
22	οὐαὶ
23	συγκεχώρητο ἀπόλαυσις ἐπιμέλεια πρόνοια κελευόμεθα ῥῖψαι
24	
25	δεκάτας ὀρφανοῖς χήραις προσηλύτοις ἐπήρκουν
26	δεῖνα
27	αἰσχύνης τοῦτο γέμει θαυμασμοῦ
28	ἀπολιπεῖν
29	μέθη κληρονομεῖ
30	
31	παραμυθία
32	
33	ἀπολαύσεις τιμωρίας

34	παθῶν σύμμετρα ὑπερβαίνει ἐκστάσει ἀφίησι λοιπὸν καταικίζομένῳ ἐμβεβηκότι
35	
36	
37	ἐλύπει
38	ἀπολώλαμεν ἐξολώλαμεν παρανηλώμεθα
39	
40	μάτην παραμυθούμεθα
41	ἄσβεστον ἐμπεσόντα βρυγμὸς ὀδόντων κλαυθμὸς σκώληξ ἀτελεύτητος
42	στενοχωρία
43	ἔση
44	ἀπατῶμεν παραμυθώμεθα πράττωμεν
45	συγκαθίσει πρόκειται ἀκριβολογῇ
46	ὑποστῆναι νωθεῖς ταλαίπωροι ῥάθυμοί προκειμένης
47	στενάξεις κατωρθωκότας τιμωμένους

48	ἴδης δυσγενῶν καμόντας μετέχοντας διαπαντός
49	χείρονα
50	εὐδοκιμοῦντάς χεῖρον διαφθείρη πενθεῖς σαυτὸν δακρύεις μυρίων ὑποστήση
51	ἔννοια
52	πείρας ψυχαγωγῶμεν προσέχωμεν φροντίζωμεν ἐπιμελώμεθα διεγείρωμεν

3.6 Ὁμιλία Ε

3.6.1 α

1	Διὸ μνημονεύετε, ὅτι ὑμεῖς ποτε τὰ ἔθνη ... καὶ ἄθροι ἐν τῷ κόσμῳ. A quotation from Πρὸς Ἑφραίμους 2:11 – 12.
2	φιλανθρωπίαν
3	μεγίστην ἀπόδειξιν
4	παραπτώμασι
5	Διὸ, φησὶ, μνημονεύετε
6	ἔθος εὐτελείας ἀντίρροπον ἀναχθῶμεν μεμνησθαι ἐντρεφομένοις
7	Διὸ μνημονεύετε.
8	

9	
10	ἐπιμελεῖσθαι
11	εὐγνώμονας εὐεργέτην
12	Ὅτι ὑμεῖς ποτε τὰ ἔθνη
13	πλεονεκτήματα Ἰουδαϊκὰ καθαρεῖ ἐλαττώματα
14	ἀκροβυστία
15	προτέρημα
16	Ὑπὸ τῆς λεγομένης περιτομῆς ἐν σαρκὶ χειροποιήτου. Ὅτι ἦτε ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ χωρὶς Χριστοῦ, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς πολιτείας τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ξένοι τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας, ἐλπίδα μὴ ἔχοντες, καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ. ἀπηλλοτριωμένοι διαθηκῶν
17	
18	δήποτε δεικνύναι εὐεργεσίαν κοινωνῆσαι ἀξίωμα Ἰσραηλιτικὸν ἐπαίρει
19	ἀναγκαίοις ἐκοινώνησαν
20	προῖον Συμπολῖται τῶν ἁγίων ἐστέ, καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ Συμπολῖται
21	
22	ἀδιάφορά
23	νομίσητε ἐτύχετε ἀκροβυστία
24	πολιτείας ἀπηλλοτριωθῆσθαι πολιτεῖαι ἀθέους παραμυθούμενος Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐλαττον

	Οὕτω γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφήτας τοὺς πρὸ ὑμῶν
25	
26	πολιτεύεσθαι
27	κεχωρισμένοι Ἀπηλλοτριωμένοι τῆς πολιτείας
28	Ξένοι
29	ἔμφασις χωρισμόν
30	ἐκτὸς ἀλλότριοι ράθυμοι ἐξέπεσον
31	Σοὶ καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην ἐπηγγέιλαι
32	Ἑλπίδα μὴ ἔχοντες, καὶ ἄθροι
33	προσεκύνουν
34	Νυνὶ δὲ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὑμεῖς, οἱ ποτὲ ὄντες μακρὰν, ἐγγὺς ἐγενήθητε ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ.
35	Αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἓν, ὁ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ
36	
37	
38	ἀνεκεφαλαιώσατο
39	
40	
41	Νυνὶ δὲ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὑμεῖς, οἱ ποτὲ ὄντες μακρὰν, ἐγγὺς ἐγενήθητε πρὸς τὴν πολιτείαν
42	προαιρέσεώς
43	Αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἓν

3.6.2 β

1	τὰ ἀμφότερα ἓν
2	εὐγένειαν κάκείνους εὐεργεσία
3	ἐπήγγελτο ἐγγύτεροι πορρωτέρω
4	Τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δοξάσαι τὸν Θεόν
5	ἐπηγγέιλαι κοινὸν

	συνάψας
6	ὑπόδειγμα ὑποθώμεθα ἀνδριάντας ἀργύρου μολίβδου καταχωνευθέντας
7	
8	ἐτέρως υἱοποίητος προσκυνεῖτωσαν ἀποκήρυκτος δραπέτης ἐγνωκῶς ἐγνωκῶς γνήσιοι
9	ἤχθησαν πόρρωθεν ἐγγύθεν προσκροῦσαι γνησιώτερος
10	Τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας
11	ἐρμηνεύει Τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ
12	Τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας
13	ἡφίει ἀναμίγνυσθαι
14	διάφραγμα διατειχίζον Οὐχὶ αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν διυστῶσιν ἀνὰ μέσον ὑμῶν καὶ ἐμοῦ
15	
16	ἠϋξέτο Ὁ γὰρ νόμος ὀργὴν κατεργάζεται
17	
18	ἐπιγράφει παρέβημεν προσυπακούεται παρακουόμενος
19	φραγμὸς ἀσφαλείας

	ὠνόμαστο περιφράττη
20	Καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκα Καθεῖλες τὸν φραγμὸν αὐτῆς, καὶ τρυγῶσιν αὐτὴν πάντες οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδόν
21	
22	Καθελῶ τὸν φραγμὸν αὐτοῦ, καὶ ἔσται εἰς καταπάτημα Νόμον εἰς βοήθειαν ἔδωκε Ποιῶν ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν ὁ Κύριος ἐγνώρισε τὰ δικαιώματα αὐτοῦ τῷ Ἰσραὴλ
23	μεσότοιχον ἀσφαλεία καθιστῶν χωρίζον
24	φραγμοῦ
25	Τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ
26	Τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν καταργήσας
27	σφραγίσας
28	παραβάσεως ἀπηλλάγμεθα ἀναγκαζόμεθα φυλάττειν
29	Τὸν νόμον γὰρ τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας
30	φυλάττωμεν κολασθῆναι κατέλυσεν παραδοὺς παιδαγωγῶ ὑπακούοι ποιήσκει ἀπαγάγοι
31	
32	Ἐν δόγμασι καταργήσας
33	διαφορὰν
34	παραγγελίαν Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μηδὲ ὀργισθῆναι ὅλως
35	πιστεύσης Ἐγγὺς σου τὸ ῥῆμά ἐστιν ἐν τῷ στόματί σου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου

3.6.3 γ

1	ἄβυσσον
2	

3	ἐκολάσθη ἀπήτησεν
4	Ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον
5	κατάστασιν ἦκοντας
6	κατήργησεν κτίσῃ
7	κέχρηται
8	μεταβάλλῃ ἐνεργῆς ἐλάττων ἀποπηδᾶν
9	Ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ
10	ἐπέταξεν χωνεύσας
11	παρασχὼν ὑπόδειγμα
12	κατασχὼν συμμίξας ἀπηλλοτριωμένον ἀφανίσας ἀνέπλασεν
13	περιτμηθεὶς ἐπικατάρατος
14	Εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον
15	Ποιῶν εἰρήνην αὐτοῖς
16	κατηλλάγησαν ἀπαλλαγέντες καταστάσεως
17	συνάπτεται γένηται οἰκημάτων δυνηθεῖεν
18	
19	Καὶ ἀποκαταλλάξῃ τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ σώματι τῷ Θεῷ διὰ τοῦ σταυροῦ
20	καταλλάξῃ εὐκατάλλακτος
21	Ἐν ἐνὶ σώματι τῷ αὐτοῦ, τῷ Θεῷ
22	
23	ὀφειλομένην

	ὑποστὰς
24	Ἀποκτείνας τὴν ἐχθρὰν ἐν αὐτῷ
25	κυριώτερον λέξεων ἐμφαντικώτερον
26	ἔτρωσε ἐπιτάξας ἐνεργήσας
27	σφοδρότερον ἀναστῆναι
28	ἀνίσταται
29	
30	μένωμεν ἡνωμένοι ἀνίσταται τέκωμεν ἀνελόντα ὠδίνεις
31	φρόνημα
32	φρονῶμεν σαρκικὸν τεχθήσεται

3.6.4 δ

1	πραγματευσαμένου καταλλαγῶμεν – 1 st person plural aorist passive subjunctive from καταλλάσσω, I reconcile ἀνύσαντος ἐπανελθεῖν – aorist infinitive from ἐπανερχομαι
2	λουτρὸν - bath, bathing place, also (see Lampe [13, pp. 812 – 813]) baptism ἄφεις ἐξέτασις
3	φρόνημα τρυφή σπατάλη πλεονεξία – greediness, grasping, arrogance
4	εἴρηται
5	εἰργάσατο
6	διαβάλλων Ψυχικὸς ἄνθρωπος ἄρκεῖ

	ρόπης ἀπολαύουσα
7	ψυχικὰ ἀπολαύσαντα προστασίας
8	
9	ἐχρησάμεθα φυσικὸν
10	φρονήματα
11	
12	κρατήση ἡνιόχου μετεωρισθεῖσα
13	ὑποτετάχθαι
14	εὐσκελῆς ἡνιόχου σκιρτήματα περικόψωμεν
15	ἐπιστήμης δεινότερα
16	πανταχόθεν ἐφεστάναι ἐφεστὸς ἰσχυρότερον καλλωπίζει
17	ἐνοῦσα ἐρημώση ἐνεργείας ἀποστῇ ζωγράφου συγγέοντος εἰδέχθεια φθορὰν ἐπειγομένου ἀνάλυσιν καταλίπη εἰδέχθεια
18	ψυχῆς ἔλαττον κάκιζε
19	ἀνέχομαι

	ἰσχύει χωρίς
20	κατηγορίας
21	ἐργάσαιο τηκομένου σκιρτῶντος γόητες μάγοι φθονοῦντες φαρμακοὶ τήκουσιν
22	τρυφή ἀπροσεξίας
23	θελήσω σφοδρὸν καθεῖναι χαλινὸν ἐπεστόμισα καταστέλλειν
24	
25	
26	κρατήση ἥμαρτεν ἀφέληται
27	εἴκειν
28	ἐργάσαιο
29	συναφεία ὑποταγὴν ἐπιτήδειον ρόπην
30	ἐπιθυμεῖ πορνείας μοιχείας μίξεως τροφῆς ποτοῦ
31	σκόπει ἀντέχει λοιπὸν ὑπερβῆς μέτρον

	ὅρια νικήσης καταφέρηται παχεῖα
32	ἥττον μόλυβδος δεῖται συγκολλῶντος εὐγενές παιδαγωγοῦ δεόμενον
33	θαυμάσης παρήγαγον παραδείγματα
34	ἡλικίαν διαβάλλοντες
35	ἔνεστι
36	θέσει διαθέσει
37	
38	
39	σωματικώτερον πλησιάζη
40	
41	ἀπαλλαγέντες δυνηθῶμεν ἐπιτυχεῖν ἐπηγγελμένων

3.7 Ὁμιλία C

3.7.1 α

1	Καὶ ἐλθὼν ... τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι. A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 2:17 - 22
2	ἐμήνυσεν
3	ἀπέστειλεν διορθῶσαι παρουσίας ἀπαγγεῖλαι
4	Ὑπηρέτου

	σχεδόν τάξιν ἀνεδέξατο εὐηγγελίσατο
5	αἰνιττόμενος
6	Ὅτι δι' αὐτοῦ ἔχομεν τὴν προσαγωγὴν ἀμφοτέροι ἐν ἐνὶ Πνεύματι πρὸς τὸν Πατέρα προσαγωγὴν
7	κατήλλαξεν
8	Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν Θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον Ὅσα ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, λήψεσθε Ὅτι ὁ Πατὴρ ὑμᾶς φιλεῖ
9	τεκμήρια
10	
11	Ὅτι δι' αὐτοῦ τὴν προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν ἀμφοτέροι ἐν ἐνὶ Πνεύματι ἐλαττον πλέον
12	ἐπεράστους
13	
14	Ἄρα οὖν οὐκέτι ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι, ἀλλὰ συμπολῖται τῶν ἁγίων
15	ἀπλῶς – simply, sincerely, openly ἀπεγράφημεν ἐμφανιζόμεθα
16	
17	οὐκέτι ξένοι τῶν ἁγίων, οὐδὲ πάροικοι
18	ἐπιτεύξεσθαι
19	
20	οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ
21	κατωρθώθη
22	Ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν
23	κλήσεως
24	συναφὴν
25	Ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν
26	
27	ἐσχάτους ρίζα
28	πατριάρχας
29	κυριώτερον ἐγκεντρισμὸν καθάπτεται

30	ὄντος ἀκρογωνιαίου Ἰησοῦ Χριστοῦ συνέχων ἀκρογωνιαίος συνέχει
31	Ἐν ᾧ πᾶσα οἰκοδομή
32	συνῆψε ἄνωθεν κατέχοντα συγκροτοῦντα κάτωθεν διαβαστάζοντα
33	Ἔκτισεν ἐν ἑαυτῷ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον συνῆψεν
34	Πρωτότοκος πάσης κτίσεως διαβαστάζει
35	συναρμολογουμένη
36	ὄροφον ὀτιοῦν διαβαστάζει
37	ἀλλαχοῦ Θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός
38	Ἐν ᾧ πᾶσα οἰκοδομή συναρμολογουμένη
39	ἀκριβὲς ἐμφαίνει τεθῆναι βιώσαντα
40	Αὐξei γὰρ εἰς ναὸν ἅγιον ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς συνοικοδομεῖσθε
41	συνεχέστερον Εἰς ναὸν ἅγιον, εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι
42	
43	ἐνοικῆσαι
44	πνευματικῶ
45	πρόσοδον Προσαγωγὴν προσῆλθομεν προσῆχθημεν Οὐδεὶς γὰρ ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ· Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωὴ
46	Εἰς ναὸν ἅγιον συνοικοδομεῖσθε

3.7.2 β

1	ἄνεισιν ὑπόδειγμα συνάπτει ἄφεις ἀπηρτῆσθαι
2	παρουσίας Ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον τέθεικα Θεμέλιον ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστι Χριστός
3	παραδείγματα ὑποκείμενα ἐκλαμβάνειν
4	γεωργὸν ρίζαν
5	Τούτου χάριν ἐγὼ Παῦλος ὁ δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ ὑμῶν τῶν ἐθνῶν
6	κηδεμονίαν ἐκβαίνει ἱκανὴν ἐπισπάσασθαι
7	δέδεμαι
8	ἐδέθη δεσμεῖσθαι συγχωρεῖ
9	ἐμφασις βδελυττόμεθα δεσμούμεθα ἀπέλαυσα
10	Εἰ γε ἠκούσατε τὴν οἰκονομίαν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ τῆς δοθείσης μοι εἰς ὑμᾶς
11	πρόρρησιν αἰνίττεται Ἀνανίαν ῥηθεῖσαν Πορεύου, ὅτι σκεῦος ἐκλογῆς μοί ἐστιν οὗτος τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων
12	ἀποκάλυψιν κατηξίωσε
13	Πορεύου, ὅτι εἰς ἔθνη μακρὰν ἐξαποστελῶ σε
14	μηδαμόθεν πειθόμενον Σαῦλε, Σαῦλε, τί με διώκεις;

15	ἀπορρήτῳ
16	Εἴ γε ἠκούσατε, φησὶ, τὴν οἰκονομίαν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ τῆς δοθείσης μοι εἰς ὑμᾶς, ὅτι κατὰ ἀποκάλυψιν ἐγνωρίσθη μοι τὸ μυστήριον, καθὼς προέγραψα ἐν ὀλίγῳ.
17	γεγραφὼς ἦν
18	εἰσηνέγκαμεν
19	
20	νομομαθῆς Γαμαλιήλ ἀκρίβειαν παιδευθεὶς
21	εἰκότως ἐξαίφνης εὐγένειαν ἀναγαγεῖν
22	Καθὼς προέγραψα διὰ βραχέων
23	Πρὸς ὃ δύνασθε ἀναγινώσκοντες νοῆσαι.
24	
25	
26	Πρὸς ὃ δύνασθε ἀναγινώσκοντες νοῆσαι τὴν σύνεσίν μου, φησὶν, ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Χριστοῦ συνῆκα ἐνόησα
27	ἄξιωμα Οὐκ ἐποίησεν οὕτως ὁ Θεὸς παντὶ ἔθνει ἐπάγει· Ὁ ἐτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὥς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις ἐν τῷ Πνεύματι
28	ἤδεσαν
29	
30	Εἰ ἐπιστεύσατε Μωϋσῇ, ἐπιστεύσατε ἂν ἐμοί
31	Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφὰς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν, κάκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ;
32	ἀπεκαλύφθη προσέθηκε Ὁ ἐτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὥς νῦν ἀπεκαλύφθη ἐγνωρίσθη Ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις ἐν Πνεύματι
33	
34	Ἄρα ἔδωκεν ὁ Θεὸς αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὥς καὶ ἡμῖν
35	Ἐν Πνεύματι ἠξίωσεν

36	ὑπερέβαιναν λογισμὸν
37	Εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμετόχα.

3.7.3 γ

1	Συγκληρονόμα καὶ συμμετόχα τῆς ἐπαγγελίας, καὶ σύσσωμα
2	ἐγγύτης
3	κληθήσεται, ἤδεσαν
4	
5	συμμετεῖχον
6	Ἐν τῷ Χριστῷ διὰ τοῦ εὐαγγελίου
7	πεμφθῆναι Διὰ τοῦ εὐαγγελίου
8	ἀποκαλύπτει ἀπεκαλύφθη
9	Τὴν σύνεσίν μου νοῆσαι
10	αἰνίττεται Πράξεις προσκαλεῖται
11	
12	βδελύττεσθαι
13	Οὗ ἐγενόμην διάκονος κατὰ τὴν δωρεὰν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ
14	Κατὰ τὴν δωρεὰν τῆς χάριτος αὐτοῦ, λέγων· κατὰ δύναμιν γὰρ δωρεᾶς γέγονε τὸ ἀξίωμα τῆς τιμῆς ταύτης. ἀλλ' οὐκ ἔρκει ἡ δωρεὰ, εἰ μὴ καὶ δύναμιν ἐνέθηκεν
15	ἔρκει σπουδῇ
16	εἰσήνεγκεν κήρυγμα προθυμίαν ζέουσιν παράβολον ὁτιοῦν ὑπομεῖναι ἔτοιμον φιλοκίνδυνον ἄληπτος
17	ἵνα μὴ μωμηθῇ ἡ διακονία ἡμῶν Ἡ γὰρ παράκλησις ἡμῶν οὐκ ἐκ πλάνης, οὐδὲ ἐξ ἀκαθαρσίας, οὔτε ἐν λόγῳ κολακείας, οὔτε ἐν προφάσει πλεονεξίας

	πλεονεξίας – greediness, grasping, arrogance
18	
19	Προνοούμενοι καλὰ, οὐ μόνον ἐνώπιον Κυρίου, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον ἀνθρώπων
20	Καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀποθνήσκω, νῆ τὴν ἡμετέραν καύχησιν, ἣν ἔχω ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ θλίψις, ἢ στενοχωρία, ἢ διωγμός
21	Ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς, ἐν στενοχωρίαις, ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς· οἰκονομία Γέγονα τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος, τοῖς ὑπὸ νόμον ὡς ὑπὸ νόμον ξυρᾶται
22	κεφάλαιον
23	Οὐ γὰρ τολμήσω λαλῆσαι τι ὧν οὐ κατειργάσατο Χριστὸς δι' ἐμοῦ Τί γάρ ἐστιν, ὃ ἡττήθητε ὑπὲρ τὰς λοιπὰς Ἐκκλησίας
24	Οὐδὲν γὰρ ὑστέρησα τῶν ὑπερλίαν ἀποστόλων, εἰ καὶ οὐδὲν εἰμι ὑπερλίαν
25	
26	πιστοί
27	ἄληπτον ῥιψοκίνδυνον διδασκτικόν
28	κατώρθου
29	κατωρθωκότα
30	
31	θάτερον διασπασθῇ θατέρου ἄχρηστον
32	ὄφελος ῥιψοκίνδυνον ἐπιληψίμου
33	Εἰ γὰρ τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος τὸ σκότος πόσον
34	νωθρὸν ὑπνηλόν
35	Ἐὰν γὰρ μή τις ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, φησὶ, καὶ ἀκολουθήσῃ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος θῇ
36	ἀποκρίνασθαι
37	
38	εἰσφέρων ἐλογίζετο

	εὐγνώμονος οἰκέτου
39	κατορθώματα κατέστη
40	μεμνήσθαι
41	βοηθοῦσαν ἤρκεϊτο εἰσέφερε ἀπεστερημένοι παρρησίας προσδοκῶμεν ἐγγχειρισθέντας τρυφᾶν μεμελετηκότες ἀνάπαυσιν ὄναρ ἀπέχοντες
42	ἀφεστήκασιν κρείττους ἀπειλημένοι βραχὺ καθελκόμενοι ἐπικαμπτόμενοι

3.7.4 δ

1	Ὅτι ὑμῖν ἐχαρίσθη τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν
2	Μιμηταὶ ἐγένεσθε τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ τῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ
3	Καὶ τὴν ἀρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε
4	Ἀπεθάνετε γὰρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ
5	Τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῇ, εἴ γε καὶ εἰκῇ
6	εὐποιίας ἐσχολακότας
7	ἐνήργει κατορθώμασιν ἔζων ἐγκαλεῖ Ἀλλὰ τὸν ζῆλον ὑμῶν, ἀλλὰ τὴν ἐπιπόθησιν
8	οἷχεται ἀπόλωλε

9	αἷτιον ἐψύχθαι ἀμαρτάνοντας κολάζεσθαι ἄκουε ... ἔλεγγε. See section 6.7.4 verse 9. Τοὺς ἀμαρτάνοντας ἐνώπιον πάντων ἔλεγγε ἔλεγγε νοσεῖν ὕγιαινούσης εὖρωστον μένοι
10	ἀνωμαλία ὅση
11	ὀρθῶς βιοῦντες ὅπωςδὴποτε παρρησίαν κορυφὰς κατειλήφασι ἀλλοτρίου ἀποσπώμενοι γέμοντες εἰσεπήδησαν ὠνηταὶ γεγόνασιν ἀρχαί
12	ἐντεῦθεν τίκτεται – 3rd person singular present passive from τίκτω, I bring into the world; of the father, beget; of the mother, bring forth διορθούμενος ἐπιτιμῶν ἀκολουθίαν ἀταξία
13	ἐνεκλήθη ἐγκλημάτων
14	ἀθῶον δυνηθῆναι
15	ἠπείληται τεταμείευτο κόλασιν – chastisement, correction συμφορῶν

	τραγωδίας
16	ὀργισθήτω ὀνομαστὶ ἐρῶ παραγενόμενος παραστήσας ἐξέτασιν ἐποιεῖτο προσιόντας λουομένους ἐξήτασε ἀκριβεία πεπραγμένα βαρύτερα
17	οἰωνιζομένους φαρμακείαις κληδονισμοῖς ἐπωδαῖς κεχρημένους – perfect participle from χράομαι, I use πεπορνευκότας μοιχεύσαντας μεθύσους λοιδόρους
18	πλεονέκτας ᾄψωμαι στώτων
19	προσιόντας ἠρεύνησε πλημμέλημα
20	
21	ἐφιεμένους ὠνούμενους φθονερούς, βασκάνους κενοδόξους λαιμάργους
22	ἀσεβείας προσδοκῆσαι
23	ὄση τιμωρία ὕπεύθυνοί

	άλισκόμενοι ἔκλεψεν ἱερὰ στρατιώτης ἀπώλοντο
24	Χαρμὶ ἀνάθημα
25	Ἐνεπλήσθη ἡ χώρα αὐτῶν κληδονισμῶν, ὥς ἡ τῶν ἄλλοφύλων
26	γέμει δέδοικε
27	τιμωρεῖσθαι Δανιὴλ τριῶν παίδων συμβαινόντων
28	βάρος ἀποτίθενται
29	προσέχωμεν
30	
31	
32	αἰδεύεσθε
33	ὀλόκληροι κατεποντίσθησαν δουλεύουσιν σωφρονιζώμεθα
34	ἀπειλαί ἐκβεβηκότα
35	δώσομεν σωφρονιζόμενοι συμφοραῖς
36	φορτικὸς προσέχωμεν
37	συστεῖλαι σωφρονίσαι
38	ἐπιτυχεῖν

3.8 Ὅμιλία Ζ

3.8.1 α

1 Ἐμοὶ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ ... τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

	A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 3:8 – 11
2	ιατρεῖον ἀπλῶς φάρμακα ἐπιτιθέναι
3	παραγενομένους ταπεινοφροσύνης ὕπερβολήν
4	μέγεθος Ἔμοι τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων ἁγίων ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη
5	ταπεινοφροσύνης ἐξηλειμμένοις θρηνεῖν μεμνησθαι μετριάζειν βλάσφημον διώκτην ὕβριστήν ἔκτρωμα κατορθώματα ἐλαχιστότερον ὕπερβαλλούσης μετριότητος
6	Ἔμοι τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων ἁγίων ἔλαττον
7	Οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος ἐλαχιστότερον
8	Ἔμοι τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων ἁγίων ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη
9	Εὐαγγελίσασθαι τοῖς ἔθνεσι τὸν ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τοῦ Χριστοῦ, καὶ φωτίσαι πάντας, τίς ἡ οἰκονομία τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀποκεκαλυμμένου ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ, τῷ τὰ πάντα κτίσαντι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα γνωρισθῇ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ
10	ἀπεκαλύφθη φωτίζεις
11	κέκρυπτο
12	τολμᾷς
13	
14	
15	Ἡ πολυποίκιλος
16	
17	

18	
19	εἴσεσθαι
20	ἀποκαλύπτοντος
21	
22	
23	Καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν
24	
25	θαυμασιώτερον ἑκπληκτον ἐλαχιστοτέρῳ ἐγχειρισθῆναι εὐαγγελιστήν
26	
27	Εὐαγγελίσασθαι ἐν τοῖς ἔθνεσι τὸν ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τοῦ Χριστοῦ ἀνεξιχνίαστον
28	φανῆναι
29	γνωρισθῆναι
30	
31	Καὶ φωτίσαι πάντας τίς ἡ οἰκονομία τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀποκεκρυμμένου ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ τῷ τὰ πάντα κτίσαντι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ
32	Ἐγενήθη μερὶς Κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ὁ ἄρχων τῶν Περσῶν ἀντέστη μοι
33	ἠγνόουν
34	ἐπανάδου
35	Ὅστις σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ τὸν Ἰσραὴλ
36	
37	ἐκλήθησαν προσεδόκησε
38	
39	Τοῦ ἀποκεκρυμμένου ἐν τῷ Θεῷ
40	σαφέστερον ἀποκαλύπτει
41	Ἐν τῷ Θεῷ, φησὶ, τῷ τὰ πάντα κτίσαντι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ
42	ἐμνημόνευσε
43	Χωρὶς γὰρ αὐτοῦ ἐγένετο οὐδέν
44	
45	Κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων
46	ὄριστο προτετύπωτο

47	Κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων, ἣν ἐποίησεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν πρόγινωσιν προειδὼς ἐσόμενα ᾤρισε
48	Κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων
49	Ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν παρρησίαν καὶ τὴν προσαγωγὴν ἐν πεποιθήσει διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ παρρησίαν προσαγωγὴν
50	προσῆχθημεν συγγνώμης ἀξιούμενοι Τὴν παρρησίαν ἔχομεν ἐν πεποιθήσει θαρρεῖν
51	Διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ. Διὸ αἰτοῦμαι μὴ ἐκκακεῖν ἐν ταῖς θλίψεσί μου ὑπὲρ ὑμῶν, ἥτις ἐστὶ δόξα ὑμῶν. ἐκκακεῖν
52	
53	
54	
55	τύχῳσι ἐδεσμεῖτο.
56	Ἀπέκτεινον αὐτοὺς ἐν ῥήματι στόματός μου
57	ἐξεκᾶκουν θλιβομένου ἐθορυβοῦντο, ἐταράττοντο
58	Ὡστε μηδένα σαίνεσθαι ἐν ταῖς θλίψεσι ταύταις σαίνεσθαι
59	ἀλγεῖν
60	προρρήσεως παραμυθεῖσθε προλέγομεν
61	προσέταξε
62	Τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς, καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται
63	διάθεσιν
64	κατανευγμένην δέησιν
65	Ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ

66	ἵνα δώῃ ὑμῖν κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ δυνάμει κραταιωθῆναι διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον, κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν κραταιωθῆναι
67	ἀπληστίας ἐπεύχεται περιφέρεσθαι
68	Διὰ Πνεύματος ἁγίου εἰς τὸν ἔσω ὑμῶν ἄνθρωπον κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις. κατοικῆσαι
69	Ἐν ἀγάπῃ ἐρριζωμένοι καὶ τεθεμελιωμένοι, ἵνα ἐξισχύσητε καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις, τί τὸ πλάτος, καὶ μῆκος καὶ βάθος καὶ ὕψος, γινῶναι τε τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ. τεθεμελιωμένοι ἐξισχύσητε καταλαβέσθαι πλάτος μῆκος βάθος ὕψος

3.8.2 β

1	ἡῤῥατο
2	
3	ἵνα ὁ Θεὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Πατὴρ τῆς δόξης, δώῃ ὑμῖν πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως ἐν ἐπιγνώσει αὐτοῦ, πεφωτισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας ὑμῶν, εἰς τὸ εἰδέναι ὑμᾶς τίς ἐστὶν ἡ ἐλπίς τῆς κλήσεως αὐτοῦ, καὶ τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τῆς κληρονομίας αὐτοῦ ἐν τοῖς ἁγίοις, καὶ τί τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας
4	ἵνα ἰσχύσητε καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις, τί τὸ πλάτος καὶ μῆκος καὶ βάθος καὶ ὕψος οἰκονομηθὲν ἐκτέταται ἐκτέταται ὑπέγραψε σχήμασι περιέλαβε
5	
6	Τούτου τῇ δυνάμει κραταιωθῆναι κραταιωθῆναι πειρασμοὺς παραφέρεσθαι
7	

8	κατοικεῖ Ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν
9	κατοικεῖ ἐρριζωμέναις παραφερομέναις
10	Ἵνα ἐξισχύσητε
11	ἰσχύος
12	χρεία δηλῶν ἐπάγει Καταλαβέσθαι σὺν πᾶσιν ἁγίοις, τί τὸ βάθος καὶ ὕψος, γινῶναί τε τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ. Ἵνα πληρωθῶμεν εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ
13	ὑπέρκειται γνώσεως ἀνθρωπίνης σχοίητε ἐνοικοῦντα πληρωθήσεσθε προσκυνεῖται προτρέπων σπουδάζειν
14	Τῷ δὲ δυναμένῳ ὑπὲρ πάντα ποιῆσαι ὑπερεκπερισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν, κατὰ τὴν δύναμιν τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἡμῖν A quotation from ὑπερεκπερισσοῦ ἐνεργουμένην
15	πώποτε
16	ἐκπερισσοῦ αἰτούμεθα νοοῦμεν
17	εὐχῆς αἰτήσεων ἐμφαίνων δωρεᾶς
18	
19	ἐνεργουμένης
20	προσεδοκήσαμεν
21	Αὐτῷ ἡ δόξα, φησὶν, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς πάσας τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος τῶν αἰώνων. Ἀμήν
22	εὐχὴν δοξολογίαν

	κατέκλεισεν
23	παρασχόντα δοξασθῆναι εὐλογηθῆναι
24	θανμασμοῦ δοξάζειν ὑπηργμένων
25	Ἡ δόξα αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διηνεκές
26	ἔστηκε δοξάζεσθαι συντελείας Εἰς πάσας τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος
27	
28	
29	συστήματά άματταρεῖ καλοῦνται
30	ἀπαιτεῖ ἐρριζωμένην τεθεμελιωμένην σαλεύειν
31	

3.8.3 γ

1	ἐγκαταλιμπανομένων θλίβεσθαι
2	εὐχῆς χρεία ἐνιδρύσεως εἴσεται λογισμοῖς κατακολουθῶν
3	καίτοι δύσκολον
4	
5	ἀγνοοῦσιν
6	μετρήσαι ζητεῖ
7	κατηξιώθημεν

8	καίτοι περισσόν κραταιοῦσθαι
9	ἔνδον περισσόν
10	αἰτηθέντα
11	μεριμνήσωμεν
12	ὠφελεῖ κατανύσσει γεέννης ψυχάς
13	
14	συμβαινόντων
15	
16	χρείας
17	εὐεργετῶνται προϋπάρξαντος
18	μιμώμεθα ποιῶμεν ἀποστρεφόμενους προσιώμεθα
19	
20	
21	ἐθνικοὶ
22	
23	
24	ὑπόδειγμα σύγγνωτέ πνευματικοῖς ἔξωθεν
25	ἐρῶντας
26	ὕβριζόμενοι ἐρωμένων ἐπιβουλευόμενοι, ζημιούμενοι προσηλοῦνται ἐκκαίονται διανυκτερεύοντες προθύροις
27	ὑπόδειγμα

	πόρνας
28	ὕβριστικώτερον κέχρηνται διασπαθῶσι ὕβριζουσι διακονουμένων δουλικώτερα ἐπιτάττουσιν
29	ἀφίστανται
30	καίτοι
31	θρύπτεται αἰκίζεται καταφρονεῖ
32	διακειμένης θηριωδέστερον
33	
34	εὐρήσομεν ἐψύγη θαυμαστῶν

3.8.4 δ

1	ὑπερέβαλε ἔρωτι
2	
3	ἀφιεῖς τρυφήν θεραπείαν δοξάζεσθαι, εἴλετο
4	εἰργάσατο ἐπησχύνθη ἐλέγχοντος φανῆναι συγγενῆς μιαρῶν συγγένειαν ἤμυνε ἔρριψεν
5	ἀδικοῦντα
6	

7	ἐπιούση γινόμενον ἤμυνεν παρήνει παύσασθαι ἀγνωμοσύνη κεχρημένος – perfect participle from χράομαι, I use Τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστὴν ἐφ’ ἡμᾶς δικαστὴν – judge, juryman
8	ἐνέπρησε
9	θυμῷ μανία πλήξας ἀνεΐλεν
10	κατεμήνυσεν συγγενεῖς
11	ἡδিকেῖτο ἐφθέγξατο Τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστὴν ἐφ’ ἡμᾶς; δικαστὴν – judge, juryman
12	
13	ὠμότης κατέστησεν δικαστὴν – judge, juryman
14	
15	μακροθυμίας κατηγοροῦσιν
16	πικρότερον – comparative adjective from πικρός, pointed, sharp, keen, pungent, piercing ἀγνώμονας ἀχαρίστους πεμπόμενος ἀνεδύετο
17	καταλεῦσαι ἐπεχείρησαν ἐξέφυγε κατεγόγγυζον συνεχῶς – continually, continuously, unremittingly ἡνίκα χαλεπὴν εἰργάσαντο Εἰ μὲν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μὴ, καὶ ἐξάλειψον ἐκ τῆς βίβλου τὴν ἑγγραφάν

18	
19	μανία ἔρως
20	
21	καταφρονεῖς ἡδικηκότης
22	ἐξαλειφθῆναι αἰτεῖς
23	
24	ἐτέρωθι Καὶ ἐκακώθη Μωϋσῆς δι' αὐτούς
25	
26	ἀπεχειροτόνησαν μεταναστῆναι
27	ἐξεκαίετο ἐμεμῆναι κοπτόμενον ταλαιπωρούμενον χωριζόμενον ἐφίεσθαι
28	ἤτησεν
29	παράδειγμα
30	Τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς
31	ἐταπείνωσεν ἐκένωσε μορφὴν παραγενόμενος ἀπῆρχετο ἐπέταττε περιῆγε
32	ἐξεπλήσσοντο Πόθεν τούτῳ ταῦτα
33	εὐεργετούμενοι Δαιμόνιον ἔχει, καὶ, βλασφημεῖ Μαίνεται Πλάνος ἐστί
34	ἀπώσατο
35	οὐδαμῶς εὐηργέτει ἀπῆει

	σταυροῦν διασώση
36	σταυρωθῆναι
37	Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασιν ὃ ποιοῦσι
38	ἀναπνοῆς ἔπραττεν ἐδεῖτο
39	
40	
41	
42	
43	μιμεῖσθαι
44	λιθαζόμενος Ἦ εὐδοκία μου καὶ ἡ δέησις ὑπὲρ αὐ τῶν ἐστὶν εἰς σωτηρίαν Εἰ σὺ ἀγριέλαιος ὢν ἐνεκεντρίσθης ἐγκεντρισθήσονται
45	φιλοστοργίας εὐνοίας
46	
47	ἐπιτάξαντα νομοθετήσαντα ὑπακούεις
48	κυρώσωμεν κατορθώσαντες τύχωμεν ἐπηγγελμένων

3.9 Ὅμιλία Η

3.9.1 α

1	Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγὼ, ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ, ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθητε, μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος
2	ἀρχομένων τύραννος
3	ἐπέστησεν ἀπολαύσης θεραπείας ἀμελῆται οἰκοδομῆται
4	τύφου

	ἀπήλλακτο διέκειτο ἐλάχιστος
5	ίκετηρίας τάξει φθέγγεται
6	γοῦν ἐπιτακτικὸν αὐθεντικὸν συνεσταλμένον, καθυφειμένον
7	Παρακαλῶ οὖν ἐγὼ, φησὶν, ὑμᾶς ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ, ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθητε
8	παρακαλεῖς
9	
10	οὐδαμῶς
11	διαφερόντων
12	ἐτέρωθι Νῦν ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς στήκητε ἐν Κυρίῳ
13	μαθητευομένων ἐφίετο
14	Ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ
15	ὕπατειας
16	Φιλήμονα Ὡς Παῦλος πρεσβύτης, νυνὶ δὲ καὶ δέσμιος ἐν Χριστῷ
17	άλύσεις περικείμεναι ὀσίαις
18	
19	εὐαγγελιστὴν λαμπρότερον
20	μαίνεται περικαίεται
21	ἔλοιτο
22	λαμπροτέρας ἐδείκνυ διαδήματος βασιλικοῦ
23	ταινία λιθοκόλλητος

	ἄλυσις σιδηρᾶ
24	δεσμωτήριον
25	
26	
27	ἐχαρίσατο γένει δεθῆναι
28	τάχα σεμνότερον δεθῆναι
29	
30	αἰσχύνομαι συγκρίνων
31	ἀντίδοσις ἱκανή
32	ἴσασιν ἡδονται ἐρωμένων
33	χοροῦ συνιδεῖν
34	Ὑπέστρεφον χαίροντες ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου, ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ κατηξιώθησαν ἀτιμασθῆναι συνεδρίου κατηξιώθησαν ἀτιμασθῆναι
35	γέλως ἐπισταμένοις μακαριστότερον νενόμισται
36	ἐχαρίζετο ἄλυσιν προετίμησα ἴστη δεσμωτήριον εἰλόμην εἰλόμην
37	εἰκότως ἀλύσεως
38	θανμάσαι πόθου

	δεδοίκασι φρίττουσιν αἰδοῦνται
39	βέλτιον
40	μακαρίζω παράδεισον ἡρπάγη ἐνεβλήθη
41	ἄρρητα ὑπέμεινε
42	
43	
44	Παρακαλῶ ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ.

3.9.2 β

1	προσγράφει πάντοτε ἐδέδετο
2	αἰρετώτερον
3	ὑπερβάλλουσα
4	κενώσας ἡγεῖτο ἐσταυροῦτο
5	
6	Δόξασόν με σὺ, Πάτερ
7	ληστῶν τυμβωρύχων ἐπαράτων ὑφίστασθαι ἐμπτύεσθαι ράπιζεσθαι
8	τανῦν – See also section 6.9.2 verse 8
9	οἰκτροὺς ταλαιπώρους πατρικῶ ἀτιμία προετίθει ὀφείλω
10	ἄλυσις

11	τίμιαι χωλὸν ἀναστήσασαι περικείμεναι
12	περιεπτυξάμην κόρας ἐπαυσάμην καταξιοθείσας δεθῆναι
13	καθῆψεν ἔχις
14	ῥδέσθη ἄλυσιν όλόκληρος ῥδεῖτο ἐδέδετο
15	ἀναστήσαι εἰλόμην ἐκκλησιαστικῶν φροντίδων εὖρωστον παρητησάμην ἀποδημίαν ἔνθα
16	θαυμάτων ποθεινὰ στιγμάτων
17	εὐφραίνει μαστιζόμενος συρόμενος
18	χρωτὸς σουδάρια σημικίνθια παράδοξα
19	Δείραντες αὐτὸν καὶ ἐπιθέντες πολλὰς πληγὰς, ἔβαλον εἰς φυλακὴν Δείραντες ἐπιθέντες Λεδεμένοι ὕμνουں τὸν Θεόν Λιθάσαντες αὐτὸν, ἔσυρον ἔξω τῆς πόλεως, νομίσαντες αὐτὸν τεθνάναι
20	Μακάριοί ἐστε
21	ἀναστήσητε

22	
23	
24	Ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς, καὶ διώξωσι, καὶ εἰπῶσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα, ψευδόμενοι καθ' ὑμῶν ἕνεκεν ἐμοῦ
25	
26	Λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος
27	λαμπρότερος
28	καταξιώσει ἀκριβολογοῦμαι
29	ἀρκεῖ ἀντίδοσιν
30	Ἀνταναπληρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου Ἀνταναπληρῶ ὑστερήματα
31	κατηξιώθη παραδεδομένος ἐκάθευδεν ἡλγει φροντίδι
32	ἐκάθευδε πατάξας πλευρὰν
33	ἐβούλου
34	νύξας διασωθεῖς
35	
36	ὀναίμην
37	ἀπαλλαγεῖς εὐχεται δεδοικῶς ἀποθάνη
38	
39	
40	Τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον, τὸ δὲ παραμένειν τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς
41	Ἐχαρίσθη γὰρ ὑμῖν, φησὶν, ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν
42	ἐχαρίσατο
43	στήσαι ἀπελάσαι

	ἀλγοῦσιν ἐλαυνόμενοι παρρησίαν
44	προξενεῖ παραπέμπουσιν

3.9.3 γ

1	καύχημα ἐδέθη
2	διαπαντὸς φθέγγεσθαι ἔχεσθαι ἀλύσεως ἀπεστέρημαι περιθεῖναι διαθέσεως
3	Ἐσείσθη τὸ δεσμωτήριον δεδεμένου Παύλου, καὶ πάντων τὰ δεσμὰ ἀνείθη
4	ἀναλύουσιν
5	ἐθανάτωσεν δεσμωτήριον ἀνέφξε ἐναντία ἀσφαλεία τοίχους ἀνοίγειν
6	
7	προσέπεσεν δεσμοφύλαξ
8	δήσαντας τοῦναντίον ὑποχειρίους
9	δήσας ἡξίου δεθέντα ἔδησας
10	ἐσωτέραν
11	ξύλον ἡσφαλίσω
12	τρέμεις
13	θορυβῇ

14	
15	ἐσπάσω
16	ἔδησα ἥδειν
17	
18	
19	σιδήριον περιέσεσθαι
20	συγγνώμης ἔτυχες
21	ἠδέσθησαν σουδάρια σημικίνθια ἤλαυνε ἐφυγάδευε ἀδαμάντινος ἀρραγέστερος δεσμεῖ
22	ἴσχυσε
23	διαρρηγνύς δέσιν
24	δεσμώτας ἀπαλλάττων
25	ἐδέθη
26	εἰργάσατο
27	λαμπρότερα κρατῇ
28	τοίχων ὄφελος
29	
30	
31	ἐνδοτέ παραχωρήσατε ἀποσχομένῳ ἐντρυφήσαντι ἀποστολικοῖς ἐστιαθῆναι άλύσει ἐπιπλέον ἐνδιατρίψαι

32	ἐπελαβόμεν ἀφίστησιν
33	ἀσφαλέστερον πόθω
34	Οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἀρχαὶ, οὔτε δυνάμεις, οὔτε ἐνεστώτα οὔτε μέλλοντα, οὔτε ὕψωμα οὔτε βάθος δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ
35	
36	
37	
38	
39	ἐπίδειξιν
40	ἤδεσαν
41	
42	Μηδὲν πράξης σεαυτῷ κακὸν, πάντες γὰρ ἐσμεν ἐνθάδε
43	
44	τοίχους διατέμνοντες ὀρόφους θριγκία ὑπερβαίνοντες τολμῶντες ἐκαρτέρησαν
45	
46	ὠκονομήθη συμβῆναι ἐτέρως
47	σπουδῆς
48	
49	
50	διαναστῆναι

3.9.4 δ

1	ὑπερβολήν
2	μεμνήσθαι
3	ἐγκαλοῦντες διεσώθη ἐχρῆν ψέγοντες
4	τρέφουσιν τροφὴν

	κακίζουσιν μέλι πικρὸν
5	τυφλώττοντες ὄφειλον φωτίζεσθαι σκοτίζονται συμβαινόντων ἀσθένειαν κεχρη̐σθαι – perfect middle infinitive from χράομαι, I use, be in want of, touch
6	
7	ἐμπεσόντα βελτίω εἰργάσατο ἐνόμισε γοητείας μαγγανείας ἀνωλόλυξε
8	συνεβάλλετο ὑμνούντων γόητες Ἦκουσε γὰρ αὐτῶν
9	ἀπέφυγον ἐκώλυσαν σφάζαι προτέρους ἐξεῖλον
10	δήσαντα μονονουχὶ ἡσφαλίσω πικρῶς ἔδησας πικροτάτων
11	σειραῖς σφίγγεται
12	ἐπάρατα μακάρια
13	αἰσθητῶν
14	
15	ἀνεθέντα
16	διπλῇ

	δεσμώτης σιδήρω ἐδέδεντο
17	
18	πληροφορίαν όρατὰ
19	ἀντιστρόφως
20	
21	
22	
23	Θάρσει τέκνον, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι
24	
25	Εἰπόν τινες τῶν γραμματέων ἐν ἑαυτοῖς, Οὗτος βλασφημεῖ, εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν, εἶπεν· Ὡνα τί ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; ²⁶ τί γάρ ἐστιν εὐκοπώτερον εἰπεῖν, Ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν, Ἐγείραι καὶ περιπάτει; ²⁷ Ὡνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας, λέγει τῷ παραλυτικῷ· Ἐγερθεῖς, ἄρὼν σου τὴν κλίνην, καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου
28	ἐβεβαίου νοητὸν αἰσθητοῦ σωματικοῦ
29	πληρωθῇ Δοῦλε πονηρὲ, ἐκ τοῦ στόματός σου κρινῶ σε
30	
31	κτιστὴ ὡμολογήσατε
32	
33	δειχθῶ εὐδηλον
34	
35	Ὡνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας, τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ, Ἐγερθεῖς ἄρὼν σου τὴν κλίνην, καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου
36	δυσκολώτερον ἐργάσωμαι εὐκόλου καταλείπεται πρόφασις ἀντιλογία
37	ἀντιλέγοντες
38	κουφότητος
39	φαῦλον

	μαγγανεία ἡμύναντο
40	ἐνῆν ἐξελόντας
41	
42	κατήδεσαν
43	
44	Μηδὲν ποιήσης σεαυτῷ κακόν· ἅπαντες γὰρ ἐσμεν ἐνθάδε
45	ἀκενόδοξον ἄτυφον φιλόστοργον
46	ὥσανεὶ Πάντες γὰρ ἐσμεν ἐνθάδε
47	σιγῆσαι ἀπολῦσαι
48	κατέσχον ᾤθησεν
49	ἐνδοτέραν βεβλημένος
50	
51	ἐμμήσαντο
52	ἐξέφυγον

3.9.5 ε

1	περιδεῖν ἀπολλύμενον
2	ἐνενόησε γόητες ἀπέλυσαν ἡλευθέρωσαν ἐμβεβλήσθαι
3	δεξάμενος γόητας
4	γόης θεμέλια διυπνίσαι δυσκολωτέραν
5	
6	Αἰτήσας, φησὶ, φῶτα εἰσεπήδησε, καὶ ἔντρομος ὑπάρχων, προσέπεσε τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σίλῳ, καὶ προαγαγὼν αὐτοὺς ἔξω, φησὶ· Κύριοι, τί με δεῖ ποιεῖν ἵνα σωθῶ;

7	ἐκράτει
8	Κύριοι, τί με δεῖ ποιεῖν ἵνα σωθῶ; Οἱ δὲ εἶπον· Πίστευσον εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ σωθήσῃ σὺ, καὶ ὁ οἶκός σου.
10	γοήτων παραδοῦναι μνήμη
11	
12	θαῦμα ἀπαλλαγεῖς ἐπελάθετο συμφερόντων ἐφρόντιζε ἐχρῆν
13	Καὶ ἐλάλησαν αὐτῷ, φησὶ, τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. ¹⁴ Καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ, ἔλουσεν ἀπὸ τῶν πληγῶν, καὶ ἐβαπτίσθη αὐτὸς, καὶ οἱ αὐτοῦ πάντες παραχρῆμα ἔλουσεν πληγῶν παραχρῆμα
15	θερμότητα
16	ἀνεβάλετο ἴδωμεν σκεψώμεθα περιορῶσι ἀμυήτους τυγχάνοντας
17	προαίρεσιν
18	ἀξιώματος προαίρεσις
19	βαβαὶ ὠμὸς ἀπηνῆς συζῶν μελετῶν κηδεμονικὸς ἀθρόως
20	Ἔλουσεν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν πληγῶν
21	θέα δεδεμένος μεμαστιγμένος εὐηγγελίζετο

22	μακαρίας άλύσεως ᾧδινεν ᾧδῖνας ἀπέτεκε
23	Οὗς ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς μου
24	ἀγάλλεται τεχθέντα λαμπρότερα
25	περιουσία περικείμενον λαμπροὺς
26	ἄφεςιν προοιμίων παιδεύονται ἀγάλλεσθαι
27	Αὐτῇ τῇ ὥρᾳ τῆς νυκτὸς παραλαβὼν αὐτοὺς, ἔλουσεν ἀπὸ τῶν πληγῶν, καὶ ἐβαπτίσθη
28	ἀντέδωκεν σαρκικά
29	Ἀναγαγὼν αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον, εὐθέως παρέθηκε τράπεζαν, καὶ ἡγαλλιάσατο πανοικὶ πεπιστευκῶς τῷ Θεῷ
30	ἔμελλεν ἀνοιγέντος
31	ἡγαλλιάσατο
32	ἄλυσις εἰργάσατο
33	
34	ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι συνηγμένοι σφοδρότητα
35	ὑπέμνησε
36	παραδεδομένος τετραδίους δεδωκότες οὐδέπω
37	ᾠδύνων προσδοκία ἐθορύβει
38	

39	Ἰδοὺ ἄγγελος Κυρίου, φησὶν, ἐπέστη, καὶ φῶς ἔλαμψεν ἐν τῷ οἰκήματι· πατάξας δὲ τὴν πλευρὰν τοῦ Πέτρου, ἤγειρεν αὐτὸν λέγων· Ἀνάστα ἐν τάχει.
40	εὐθέως ἐξέπεσον αὐτοῦ αἱ ἀλύσεις ἐκ τῶν χειρῶν
41	ἔνυξεν
42	έώρα ὄραμά ἐπαισθάνονται εὐεργεσιῶν
43	Εἶπε δὲ, ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτόν· Περίζωσαι καὶ ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου. ⁴⁴ Καὶ ἐποίησεν οὕτω. Καὶ λέγει αὐτῷ, Περιβαλοῦ τὸ ἱμάτιόν σου, καὶ ἀκολούθει μοι. ⁴⁵ Καὶ ἐξελθὼν ἠκολούθησεν αὐτῷ, καὶ οὐκ ᾔδει ὅτι ἀληθὲς ἐστὶ τὸ γινόμενον διὰ τοῦ ἀγγέλου· ἐδόκει δὲ ὄραμα βλέπειν. ⁴⁶ Διελθόντες δὲ πρώτην φυλακὴν καὶ δευτέραν, ἦλθον ἐπὶ τὴν πύλην τὴν σιδηρὰν τὴν φέρουσαν εἰς τὴν πόλιν, ἣτις αὐτομάτη ἠνοίχθη αὐτοῖς. ⁴⁷ Καὶ εἰσελθόντες, προῆλθον ρύμην μίαν, καὶ εὐθέως ὁ ἄγγελος ἀπ' αὐτοῦ ἀπέστη.

3.9.6 ζ´

1	
2	ἀπολύειν ἀπολυθῆναι
3	θαυμασιώτερον ἐξαχθέντα παραδοθέντα ἐξαρπασθῆναι
4	
5	κεκίνηται ζήτημα
6	τιμωρίας ἀπωλείας
7	
8	
9	ᾠκονόμησεν ἐχρήσατο δωρεᾶ δέον
10	Γενομένης δὲ ἡμέρας, ἦν ταραχος οὐκ ὀλίγος ἐν τοῖς στρατιώταις, τί ἄρα ὁ Πέτρος ἐγένετο
11	ἐξέτασιν ποιεῖται ἀνακρίνας ἀπαχθῆναι
12	ἀνέκρινεν

	παρέστησεν ἐδέδετο ἡσφάλιστο τοῖχος διωρώρυκτο ἀνέφκτο κακουργίας ἐχρῆν ἀνήρπασε προσκυνῆσαι δυνηθέντα ἀπήγαγε
13	
14	διαρραγῆναι ῥαθυμίας δειχθῆναι κακουργίας θαυματουργίας
15	τεθορυβημένος πρόνοιαν σανδάλια εἶασεν
16	Ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου ἀνέσεως σχολήν ἐσωτέραν
17	
18	δεσμωτηρίου μέμνημαι
19	ἀποσταλέντων ἐξαγαγεῖν κεκλεισμένας ἐστῶτας ἀνεῖλον διηπόρουν
20	φονῶντες ἐνενόησαν
21	μετῆλθεν
22	ἐγκαλεῖς σφαττομένων ἀναιρουμένων

	ἀναιρεθέντων μανία τυραννίς
23	ἥρπασε ἡδύνατο ἐκέρδανεν
24	γοῦν
25	ἀγνώμονας ὑπομνημάτων ἀνύποπτος
26	οὐδαμόθεν ἄλλοθεν ἐπεστομίσθησαν
27	ἔλαττον κεκλεισμένων δεδεμένος φαντασία ἔδοξεν ἀκριβείας ἀπαγγελλόμενον
28	ἔσφαξεν
29	συνεχώρησεν ἀναιρεθῆναι ἀπολογήσασθαι τάχα ἐμπεσούμεθα

3.9.7 ζ

1	Τέως καταπαύσωμεν παρακαλέσαντες δυσχεραίνειν πάθοιτε καυχᾶσθαι Ἦδιστα καυχῆσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου
2	Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου
3	
4	κατηξιώθησαν μαστιγωθῆναι

	ἄνεσιν τρυφήν
5	τυχεῖν ἀπεναντίας
6	Καὶ νῦν, φησὶ, πορεύομαι εἰς Ἱεροσόλυμα δεδεμένος τῷ πνεύματι, τὰ ἐν αὐτοῖς συναντήσοντά μοι μὴ εἰδὼς, πλὴν ὅτι τὸ Πνεῦμά μοι κατὰ πόλιν διαμαρτύρεται λέγον, ὅτι δεσμά με καὶ θλίψεις μένουσι
7	ἀπέρχη
8	δεσμευθῶ
9	δεθῆναι ἐτοίμως
10	μακαριώτερον
11	
12	άλύσει στίγμασιν
13	Ἐγὼ τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ σώματί μου βαστάζω Ἕνεκεν τοῦ Ἰσραὴλ τὴν ἄλυσιν ταύτην περικείμεαι Ἐν ᾗ πρεσβεύω ἐν ἀλύσει
14	
15	δέδοικας δεσμώτης περιγών
16	καταγνῶ
17	
18	
19	Ὡστε τοὺς δεσμούς μου, φησὶ, φανεροὺς γενέσθαι ἐν ὅλῳ τῷ πραιτωρίῳ, καὶ τοὺς πλείονας τῶν ἀδελφῶν ἐν Κυρίῳ πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου περισσοτέρως τολμᾶν ἀφόβως λαλεῖν τὸν λόγον
20	
21	δεδεμένον θαρροῦσιν
22	κατορθώματα
23	λακτίση πλήττεται δήση ἐπιδίδωσι
24	
25	ἐδεσμεύθη
26	Ἐν αὐτοῖς γὰρ, φησὶ, τοῖς δεσμοῖς μου
27	ἐδεσμεύθη ἐπηγάγετο

	ἐθάρρει
28	δημηγορῶν κατέπληξε ἔμφοβος ἀπέλυσεν ἡσχύνετο δήσας
29	δεδεμένος ἔπλει ναυάγιον ἐπέδησεν
30	καθήψατο λυμηνάμενον ἐξέπεσεν
31	ἐπεσπάσατο προβαλλόμενος άλύσει
32	δεθῆναι
33	
34	
35	πλεονεξίαν
36	δήσωμεν σιδηρίου
37	
38	συγκεκλεισμένην ἀφεῖναι τεθραυσμένους ἀφέσει
39	κεῖται
40	κατέσχευεν σειρᾶς κοσμιωτέρα
41	μηχανῆς ἔλκει χρυσῇ ἐξαρτηθεῖσα ἀνέλκει δεθεῖσα
42	
43	καταπίπτειν

	δυσχεραίνειν
44	μεμαστίγωτο ἰσχυρῶς Πολλὰς γὰρ αὐτοῖς, φησὶν, ἐπιθέντες πληγὰς ἐδέδετο ἐνέβαλεν
45	μεσονύκτιον ἐγγηγερμένοι καθεύδουσιν χαλεπωτέρου ἐπικειμένου ἦδον
46	γένοιτ' ἂν ἀδαμαντινώτερον
47	ἐνενόουν καμίνῳ ἐλογίζοντο πεπόνθαμεν
48	ἐξήνεγκε

3.9.8 η

1	
2	σιγῆσαι
3	ἐκπληκτικώτερον
4	διανάστητε ἀκμαζούσαις διανοίαις
5	διακόψαι ἀνέχεται
6	ἀνάσχοιτο ὅτιοῦν κύλικος
7	ἀνέσεως φθεγγόμενος μεμαστιγωμένων
8	καμίνῳ
9	ἴδωμεν
10	ἐδέθησαν προοιμίων

	ἐδείκνυτο καίεσθαι εἰσιέναι
11	δεσμεῖς φλογίζεσθαι
12	θυμοῦ
13	καῆναι κάμινον
14	
15	ὕμνούντων ἐσεΐετο δρόσος διεσύριζεν
16	περιρρεῖ
17	ἀπαιτεῖτω συγγένεια
18	συνδεδεμένοι ἐκάθευδον κατεκάησαν ἐμβαλόντες
19	προσέπεσεν περιπατοῦντας
20	
21	παιδευόμεθα
22	σπεύδειν ἐπαγωγαῖς ἐπείγесθαι ἐμμένειν
23	ἡδύνατο ἐτόλμα κατεσκεύασε
24	
25	Κύριοι, τί με δεῖ ποιεῖν ἵνα σωθῶ
26	ταπεινοφροσύνης ἔλαττον ἡδίω ἀφῆκε Σεδράχ, Μισάκ, Ἀβδεναγῶ, οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ἐξέλθετε, καὶ δεῦτε
27	Οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ἐξέλθετε, καὶ δεῦτε
28	ἐξέλθωσιν

29	ἐνέβαλες ἐνεχρόνισαν
30	ἀδαμάντινοι ὕλαι μεταλλικαὶ
31	ἐσώθησαν
32	ἠδέσθη προθυμίαν
33	
34	προλαβὼν Οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου
35	ἤττον ἰσχύουσι κρατοῦσι διατάττονται
36	ἠδίστην κολακεύων
37	ἐνέβησαν ἠδίων δεσπότας ἠΰφραναν Οἱ δοῦλοι Θεοῦ τοῦ ὑψίστου
38	
39	κρατούση φρονούση ἐπ' ἀξιώμασιν ἀντίρροπον ἀσυγκρίτως ὑπατείας τέθεικε Παῦλος δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ
40	Οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου
41	πείσομεν
42	εὐλάβειαν ἠγανάκτησαν ὠργίσθησαν ἀντεῖπον
43	τιμωρίαν ἤλγησαν προϊόντες

	προήεσαν
44	Ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ ἀμάρτοι
45	ἐκπορευομένου λαμπρότερον ἐξεπορεύοντο
46	φωτίζων αἰσθητῶ νοητῶς διάταγμα ἔπεμπεν ἤρεσεν
47	ἐξήεσαν ἀφιέντες ἀκτῖνα φαιδρὰν ἐκταθῆναι τεταμένον
48	Ἐξέλθετε, καὶ δεῦτε καιομένης ἐξελθεῖν
49	
50	
51	Κύριοι, τί με δεῖ ποιεῖν, ἵνα σωθῶ
52	
53	σκιρτᾶν Θεοῦ Μονογενῆς Τί ποιήσομεν, ἵνα σωθῶμεν
54	
55	ἠδέως γένναν ἐνέπεσεν ἐπιθυμίαν ὑπακοῆς
56	ἐπιτρέπει περιεργάζεται
57	τρανοτέρα
58	δεῖται κατηχηθῆναι
59	ἀνακηρύττει

	ἐξάπέστειλε ἐρρύσατο καμίνου
60	
61	κατηχοῦνται
62	ἐψεύσατο αἰχμαλωτισθεῖσι μαρτυρῆσαι ἀνοίας
63	περιφάνεια παρόντων
64	πόση
65	ὕμνωδίας
66	ἀπηγόρευσαν ἀνέπεσον σφοδροὶ προθυμία
67	ἐννοοῦσιν
68	ὕπολείπεται
69	κατεκάησαν
70	ἐχρῆν
71	
72	χρεία ἀκριβολογίας
73	ἀσεβεῖς ᾠκονόμητο δειχθῇ
74	κατέφαγεν ἐδείκνυ
75	δήλη
76	εἰργάσατο
77	ἀπώναντο
78	ἔφην σφοδρότεροι ᾧσι
79	παραμυθίας ἥδιον
80	μνήσω
81	άλύσεως
82	ποῖον

83	
84	
85	
86	άλύσει
87	ἐδέθη
88	
89	ἥργει
90	Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν
91	ἡμέλει.
92	προεφήτευσεν Βαβυλωνίου
93	
94	τριακαίδεκα
95	ἐπελάθετο
96	καταπαύσομεν
97	ἐδέθη ἐργασάμεναι δήσαντες
98	θαυματουργήματα
99	δυσχεραίνωμεν δεθῶμεν συνδεδεμένοι διακεώμεθα
100	
101	ἀναπέμπωμεν

3.10 Ὁμιλία Θ

3.10.1 α

1	Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγὼ ... ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης.
2	Ἀπεδείχθη άλύσεως μάτην ἔοικε προβάλλεται
3	Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγὼ, ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ, ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθητε
4	Μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης, μετὰ πραότητος καὶ μακροθυμίας, ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ
5	δέσμιον

6	Ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ
7	
8	ἀποσύρει προκειμένων περισπᾶ ἀντιπесеῖν ὑπομένομεν ἐλκόμεθα ἄκοντες
9	εἶθε διαλέγεσθαι
10	ναρκήσητε ἀπολογούμενος Εὐξαίμην ἂν τῷ Θεῷ, καὶ ἐν ὀλίγῳ καὶ ἐν πολλῷ, οὐ μόνον σέ, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἀκούοντάς μου σήμερον γενέσθαι τοιούτους, ὅποιος καὶ ἐγώ εἰμι, παρεκτὸς τῶν δεσμῶν τούτων ἀπευκτὸν ἐκαυχᾶτο Ἦδιστα καυχήσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου
11	ἡγεῖσθαι
12	
13	
14	παρήνει συνδεδέσθαι ἐδεσμεῖτο ἀπήγετο
15	ἀρκεῖ θέαμα ἐξαγόμενον δεσμοτηρίου
16	ἡδονῆς
17	
18	ὑπάτους ζεύγους χρυσοφοροῦντας δορυφοροῦντας δώρατα ἀσπίδας ἱμάτια,
19	τερπνότερον
20	ἠϋξάμην μυριάκις

	δορυφορίας παραπεμπομένους
21	οἷεσθε προηγεῖσθαι ἐξήγετο
22	
23	ἐλισσαῖος ἐκπεπολεμωμένου ταμείοις κοινωνούντων ἐβουλεύετο ἀκύρους βουλὰς ἀπόρρητα προλέγων παγίδας ἐμπεσεῖν
24	ἀθυμῶν ἀπορία καθειστήκει ἐκφέροντα ἐπιβουλεύοντα μηχανὰς ἀκυροῦντα
25	ἀποροῦντι ὑπασπιστῶν Ἑλισσαῖος Σαμαρεία ἐῶν ἐστάναι
26	
27	ἀθλιώτερον
28	ἐκπλαγῆναι σταδίων ταμείῳ ἀπαγγέλλοντος εἰδέναι παροξυνθεῖς ὀργῆς γενόμενος μόνης, ἱππέας καὶ ὀπλίτας συντάξας συντάξας παραστήσων

29	προφυλαίοις μήπω κρινόμενος ἀξιοῦσθαι
30	ἐπέστησαν δήσοντες
31	δεσμούς ἐμπίπτομεν
32	πάντοθεν ὕφαινεται
33	ἐξέστη περιδεῆς ἔντρομος προσδραμῶν συμφορὰν ᾧετο ἀπήγγειλε ἄφυκτον ἐμήνυσε
34	κατεγέλασεν δέους ἐδεδοίκει παρήνει θαρρεῖν
35	ἄτελής ὄψεως ἐκπληττόμενος ἐνέκειτο
36	Κύριε, ἄνοιξον τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ παιδαρίου τούτου, καὶ ἰδέτω
37	πυρίνων ἀρμάτων ἐμπεπλησμένον
38	παρατάξεις

3.10.2 β

1	παρείπετο τάξις
2	Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν· Ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου

3	
4	ἐξιόντος
5	ὥπτανετο ἐπηγγείλατο Ἐγὼ εἰμι μεθ' ὑμῶν πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος
6	Μὴ φοβοῦ, ἀλλὰ λάλει, ὅτι ἐγὼ εἰμι μετὰ σοῦ, καὶ οὐδεὶς ἐπιθήσεται σοι τοῦ κακῶσαί σε ἐπιθήσεται κακῶσαί
7	Θάρσει· ὥς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμοῦ εἰς Ἱερουσαλὴμ, οὕτω σε δεῖ καὶ ἐν Ῥώμῃ μαρτυρῆσαι.
8	θαυμαστοὶ γέμουσι
9	γενναῖος θέαμα ὀρῶσι ἐστήκη παρατάττη
10	ὑπελθόν
11	Βαβύλας ἐδέθη παρανομοῦντα ἐλέγξας
12	ἐπέτρεψε ταφῆνα κεῖνται τέφρας
13	πόθος
14	Σίδηρον διήλθεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ
15	πεῖραν δεσμούμεθα
16	παραινῶ δήσης δῆσον διάνοιαν
17	οἴσουσιν
18	δήσατε αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας δήσατε
19	ἐμπλησθῆναι
20	Ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθητε
21	συνήγειρε

	συνεκάθισεν ἐπουρανίοις ἐργασαμένους
22	κλῆσις
23	
24	Μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης
25	ὑπόθεσις
26	ταπεινὸς ἐννοήσης ἐσώθης ἀφορμὴν μνήμην ἐπαίρη συστέλλεις σαυτόν
27	ταπεινόφρων εὐγνώμων
28	Τί γὰρ ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες;
29	Περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα, οὐκ ἐγὼ δὲ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σὺν ἐμοί. Μετὰ
–	πάσης, φησὶ, ταπεινοφροσύνης
30	σχήματι φθέγματι ταπεινὸς θρασύς
31	κατορθώμασιν ἔσο
32	Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι
33	Μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος καὶ μακροθυμίας
34	ὀξὺν ὀργίλον ὄφελος κατεχόμενος ἀπώλεσεν
35	Ἀνεχόμενοι, φησὶν, ἀλλήλων ἐν ἀγά
36	ἀνέχεσθαι κατήγορος
37	
38	ἀνέχη ἀνέξεται
39	ὁμόδουλον

	οἷσει
40	οἰστά
41	Σπουδάζοντες τηρεῖν τὴν ἐνότητα τοῦ πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης
42	δῆσον ἐπιεικεία
43	ἦνθησεν ἀφήκαμεν ἐπέδραμε
44	τίκτεται
45	σύνδησον κούφως συνδεδεμένοι
46	πρόσδησον κάκεινόν βουλήσωμαι
47	Μετ' εὐκολίας σπουδάζοντες
48	
49	ἐνότητα

3.10.3 γ

1	ἐνότης
2	συνέχον διαφόροις μέλεσιν
3	τρόποις διαφόροις διεστηκότας ένωση
4	ἔφηβος
5	συγγενείας ἀκρίβεια ένώσεως
6	συνάφεια ἀκριβεστέρα ἀπλῇ μονοειδῆς
7	φυλάττεται
8	Ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης
9	ἔχθρα διαστάσει

10	Ὅπου γὰρ ἔριδες ἐν ἡμῖν, φησί, καὶ ζῆλοι καὶ διχοστασίαι, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε, καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε;
11	ξηρὰ εὖρη ξύλα πυρὰν ὕγρὰ ἐνεργεῖ συγκολλᾶται ψυχρῶν συσφίγξαι
12	γοῦν θερμότης τίκτεται συνδέσμου συνδῆσαι
13	προσδῆσαι δυνήση ἐθέλοις διπλοῦν προσδεθῆναι προσδεδέσθαι εἰρηνεύειν
14	συνδήσωμεν
15	θλίβει πιέζει δεδεμένος ἀνίησι εὐρυχωρία καθίστησι εὐθυμεῖσθαι
16	ἀσθενοῦς διαβαστάζει ἀφίησιν ῥαθύμου προσδεθῇ διεγείρει
17	Ἀδελφὸς γὰρ ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος ὡς πόλις ὀχυρά
18	ἄλυσιν διάστημα κωλύσαι

	κρείττων ἰσχυροτέρα τεχθεῖσα περιλαβεῖν
19	Οὐ στενοχωρεῖσθε δὲ ἐν τοῖς σπλάγχνοις ὑμῶν πλατύνθητε
20	λυμαίνεται
21	ἔρως φιλαρχίας χαύνους διακόπτει
22	διακοπῶσιν
23	ἐκποδῶν παρενοχλῇ διαφθειρόντων
24	Ὅταν πληθυνθῇ ἡ ἀνομία, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν ψυγήσεται
25	
26	λησταὶ εἰρηνεύουσι
27	
28	ληστρικῶ χρήσονται
29	διανέμονται φυλάξωσι ἀπονεύμωσι κἀκείνους
30	βιῶσιν
31	
32	ἀντερασταὶ
33	
34	πλεονέκτης εἰρηνεύσειέ ἐπιεικεῖς ἀδικούμενοι διεσπᾶσθη
35	πεινώντων ἀναλωθῆναι κατεσθίουσιν
36	κατορθωθείσης

37	κατασκευάσωμεν ἰσοτίμων φερέτω ψηφον ἀδικεῖτωσαν συστῆναι
38	μοιχῶν
39	ὁμονοοῦντας
40	ψυγῆναι πληθυνθῆναι ἀνομίαν
41	φιλαυτίαν διαίρει σχίζει χαυνοῖ διασπᾷ
42	ἐνάρετος
43	δύναιнт' ἂν εἰρηνικοί

3.10.4 δ

1	ἐνάρετοι ἀπολεῖται
2	προτιμᾷ μνησικάκος γενναίως
3	συνίσταται
4	ὑφίσταται
5	κατασκευαστικά
6	Ὅταν πληθυνθῇ ἡ ἀνομία, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη ψυγήσεται Ὁ ἀγαπῶν τὸν πλησίον, νόμον ἐπλήρωσε
7	φιλικὸν ἐρώμενον ἐνάρετον
8	κέκτηται τοῦναντίον
9	μεταδιώξωμεν φρούριον συγχωρῆσαι

	συνδήσωμεν
10	δολερὸν ἔστω ὑπουλον εὕρίσκεται
11 – 12	Ἐπὶ φίλον ἐὰν καὶ σπάσης ῥομφαίαν, μὴ ἀπελπίσης· ἔστι γὰρ ἐπάνοδος. ¹² Ἐπὶ φίλον ἐὰν ἀνοίξης τὸ στόμα, μὴ ἀπογνῶς· ἔστι γὰρ διαλλαγή, ἄνευ ὀνειδισμοῦ, καὶ μυστηρίων ἀποκαλύψεως, καὶ πληγῆς δολίας
13	ἀποφεύγει ἀποκαλύψει μυστηρίων
14	
15	ἀδύνατος διακοπή
16	ψυγμὸς
17	
18	
19	
20	αἰσχύνῃ
21	
22	θαρρεῖν
23	ὀνειδισμός
24	ὀνειδίσειεν
25	κέρδει
26	δακεῖν ἥρξατο ὀνειδίζειν Οὐαὶ σοι Χωραζὶν, οὐαὶ σοι Βηθσαϊδὰ ὀνειδισμῶν ἀπαλλάξῃ
27	καθάψασθαι διανοίας διαναστῆσαι παρειμένην ἀνορθῶσαι
28	
29	
30	
31	κοινὰ κέκτησαι

32	
33	διορθώσεις
34	Καὶ πληγῆς δολίας
35	
36	ἀναιρήσει
37	πλήξει
38	
39	διώκωμεν
40	
41	ἀφανίζεται ὀξεῖα ἀναχώρησιν λυμαίνεται
42	φθάσει ἐξελκύσομεν συνῆψε βασιλικὸν ἐκάθισεν μισούντων οἰκετῶν ἐκδοθῆναι
43	
44	ἀπήλλαξεν δώσειν ἐπηγγείλατο
45	εὐχαριστήσαντες μετέλθωμεν ἀκριβείας κατορθώσωμεν καταξιοθῶμεν ἐπιτυχεῖν ἐπηγγελμένων
46	

3.11 Ὁμιλία Ι

3.11.1 α

1	Ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα ... τῆς κλήσεως ὑμῶν.
2	παρακαλῇ

συνετὸς
ποιεῖται τὴν παράκλησιν
μεμαθηκώς·
ἀλλαχοῦ

**Περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν
Τοῦτο φρονεῖσθω ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμόν
ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ**

3

4 ὑποδείγματα
προκείμενα

5 ἐνότητα
προτρέπων

6 Ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν· εἷς Κύριος, μία
πίστις, ἓν βάπτισμα

7

8 πανταχοῦ

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32	
33	
34	
35	
36	
37	
38	
39	
40	

3.11.2 β

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.11.3 γ

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.11.4 δ

1	
2	
3	
4	
5	
6	

7	
8	

3.12 Όμιλία ΙΑ

3.12.1 α

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.12.2 β

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.12.3 γ

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.12.4 δ

1	
---	--

2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.13 Όμιλία IB

3.13.1 α

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.13.2 β

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.13.3 γ

1	
2	
3	
4	
5	
6	

7	
8	

3.13.4 δ

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.14 Όμιλία ΙΓ

3.14.1 α

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.14.2 β

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.14.3 γ

1	
---	--

2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.14.4 δ

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.15 Ὁμιλία ΙΔ΄

3.15.1 α

Ins	Διὸ ἀποθέμενοι τὸ ψεῦδος ... μὴ δίδετε τόπον τῷ διαβόλῳ. A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 4:25 – 27. πλησίον – fellow-christians, neighbour
1	καθολικῶς – generally, universally
2	εὐμαθεστέρα – comparative adjective from εὐμαθής, ready or quick at learning
3	Διὸ ἀποθέμενοι τὸ ψεῦδος – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 4:25 εἰδωλα – idols οὐδαμῶς – by no means, not at all δολερὸν – deceitful, treacherous ὑποῦλον – false, deceitful
4	πρὸς – with
5	εἴτα – so, and then, consequently ἐντρεπτικώτερον – comparative adjective from ἐντρεπτικός, put to shame Ὅτι ἐσμὲν ἀλλήλων μέλη – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 4:25
6	χείλη δόλια ἐν καρδίᾳ, καὶ ἐν καρδίᾳ ἐλάλησε κακά – a close quotation from Ψαλμός 11:3; Rahlf's-Hanhart has χεῖλη δόλια ἐν καρδίᾳ, καὶ ἐν καρδίᾳ ἐλάλησαν. The Vulgate (both secundum LXX and secundum Hebraeos) agrees.
7	ἀπατᾶν – cheat, deceive

	παραλογίζεσθαι – leave out of reckoning, condemn
8	πανταχοῦ - everywhere δυσωπεῖ - importune, win over
9	οἶον – it is like ὄρυγμα – trench, ditch, moat καλάμων – reed διακειμένων – well-disposed, settled, fixed, ordered ἐπιφανεία - appearance, manifestation στερεᾶς – firm, solid, substantial διάκενόν – empty, hollow ἀντερείδει - ἀντιτυπεῖ - strike against
10	
11	διαγνῶναι – know one from the other, distinguish, discern ὀσφρῆσεως – sense of smell δηλητήριον – noxious
12	προσαπόλλυσιν – destroy besides
13	ἐνθα – there, when
14	τεκμήριον - proof
15	ἐπιβουλεύη - παρακούσαντας ἐγκαταλιμπάνει ἀφίησιν
16	κατεφρονήθη δάκνεται πανταχοῦ - everywhere
17	
18	ἐμπέσοι
19	ἐμπλησθῆναι
20	ἄρκεῖ
21	ἀγαθότητος – goodness ἀνέτειλε ἀναξίους
22	ἀφῆκε
23	δέδοικε φλεγμαίνοντα
24	ἐκκρούη ἐμφορεῖσθαι καταλλάττου πρόσφατον

25	ἐπιλάβηται ἄρκέσει συναχθὲν ὑποτέμης ὑπολειφθέντος σφοδροτέραν
26	νεφωθὲν πυκνωθὲν καθημερινῇ μαλάξαι διασκεδάσαι ὑπόθεσιν λειψάνου
27	
28	ἴστασθαι ἐκλύσαντες τρέπεσθαι

3.15.2 β

3.16 Ὀμιλία ΙΕ

3.16.1 α

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.16.2 β

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	

8

3.16.3 γ

1

2

3

4

5

6

7

8

3.16.4 δ

1

2

3

4

5

6

7

8

3.17 Όμιλια IZ

3.17.1 α

1

2

3

4

5

6

7

8

3.17.2 β

1

2

3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.17.3 γ

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.17.4 δ

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.18 Όμιλία ΙC

3.18.1 α

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.18.2 β

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.18.3 γ

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.18.4 δ

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.19 Ὁμιλία ΙΖ΄

3.19.1 α

Inscr	Γίνεσθε δὲ εἰς ἀλλήλους χρηστοὶ, εὖσπλαγχοι, χαριζόμενοι ... καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας. A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 4:32 – 5:2
-------	---

1	παρελθόντα – aorist participle from παρέρχομαι, I go by, pass by θαυμαστότερα – comparative adjective from θαυμαστός, wonderful, marvellous πιστότερα – comparative adjective from πιστός, trustworthy, faithful, dependable, inspiring
2	ὑπηργμένων – perfect middle participle from ὑπεργάνυμαι, I exult much παράκλησιν – encouragement, exhortation
3	τὸ γὰρ εἰπεῖν, Ἄφες, καὶ ἀφεθήσεται σοι, κἂν μὴ ἀφῆτε, οὐ μὴ ἀφεθήσεται ὑμῖν – a reference, but not a quotation, to Κατὰ Μαθθαῖον 6:14,15 φιλοσόφους – philosopher. See also section 5.17.1 verse 3. ἐντρέπει – 3rd person singular present from ἐντρεπω, I turn about ὑπηργμένων – perfect middle participle from ὑπεργάνυμαι, I exult much
4	κόλασιν – chastisement, correction μετασχεῖν – aorist infinitive from μετέχω, I partake of, share in τινός
5	μιμῇ - 2nd person singular imperative from μιμέομαι, I imitate
6	ἄρκεῖ - 3rd person singular present from ἀρκέω, I am enough, sufficient, adequate Ἀνατέλλει τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους – a close quotation of Κατὰ Μαθθαῖον 5:45. Nestlé-Aland has: τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους There are no critical notes on this verse, so I think Chrysostom has changed it (very slightly) for the purposes of his prose. Ἀνατέλλει – 3rd person singular present from ἀνατέλλω, I rise, appear over the horizon
7	ἀπλῶς – singly, in one way, in one sense, simply, plainly πάσχομεν – 1st person plural from πάσχω, I suffer σπλαγχνα – emotions, inward feelings, mercy, compassion φιλανθρωπία – philanthropy, love towards men οἰκτιρμοί – pity, compassion, compassionate feelings
8	ἐνι – for ἔνεστι, ἔνεισι from ἐνείμι λυπεῖν – present infinitive from λυπέω, I grieve, vex, τινά λυπεῖσθαι – present passive infinitive from λυπέω, I grieve, vex, τινά φάρμακον – drug χαρίζεσθαι – present passive infinitive from χαρίζω, I say or do something agreeable to someone, show a favour τινί Χαριζόμενοι ἑαυτοῖς – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 4:32
9	χαρίση - χαριεῖται – 3rd person singular future from χαρίζω, I say or do something agreeable to someone, show a favour τινί ἐχαρίσω – 2nd person singular aorist middle from χαρίζω, I say or do something agreeable to someone, show a favour τινί
10	ὁμοδούλῳ - fellow-slave
11	ἐχαρίσατο – 3rd person singular aorist middle from χαρίζω, I say or do something agreeable to someone, show a favour τινί
12	αἵνιγμα – dark saying, riddle

	ἀκινδύνως – free from danger κινδύνου – danger
13	συγγινῶ - 3rd person singular aorist subjunctive from συγγινώσκω, I am aware of ἔθυσσε – 3rd person singular aorist from θύω, I sacrifice ἀκίνδυνον – without danger, without cost ἀδάπανον – without expense, costing nothing συγχώρησιν – agreement, consent
14	Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητὰ, καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 5:1 – 2 προσφορὰν – bringing to, applying ὁσμὴν – smell, odour εὐωδίας – sweet (smell)
15	Ἐαυτὸν παρέδωκεν – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 5:2 Δεσπότης – master, lord, here as a name for Christ δυνήσῃ - 2nd person singular future from δύναμαι, I am able
16	βαβαί – an exclamation of surprise and wonder μακαριώτερον – comparative adjective from μακάριος, blessed, happy γένειτ' ἄν – elided from γένοιτο ἄν
17	ὅτιοῦν – anybody <i>or</i> anything whatsoever
18	ἐξομοιοῦσαι – present participle from ἐξομοιῶ, I make quite like, imitate συγχωρήσης – 2nd person singular aorist subjunctive from συγχωρέω, I accede, yield τινί. See also section 5.17.1 verse 18.
19	συγχωρεῖν – present infinitive from συγχωρέω, I surrender, yield. See also section 5.17.1 verse 18. χρήματα – money.
20	ἐμιμήσω – 2nd person singular aorist middle from μιμέομαι, I imitate See also section 5.17.1 verse 20
21	ἡγῇ - 2nd person singular περιουσίαν – that which is over and above εὐπορίαν – ease, facility of doing something, plenty, abundance See also section 5.17.1 verse 21
22	Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 5:1
23	παράκλησις – encouragement, exhortation εὐγενεστέρα – comparative adjective from εὐγενής, well-born, generous, noble-minded
24	Ὡς τέκνα ἀγαπητὰ – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 5:1
25	Ὡς τέκνα ἀγαπητὰ – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 5:1
26	Ὡς τέκνα ἀγαπητὰ. Περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 5:1 – 2
27	ὑπόθεσις – proposal, proposed action, supposition οὐκουν – certainly not, at any rate .. not. There is a stress on the following words. Not the same as οὐκοῦν. θυμὸς – soul, spirit, principle of life, mettle, temper

	ὀργή - anger, wrath κραυγή - crying, screaming, shouting βλασφημία – blasphemy ἀνήρηται – 3rd person singular perfect passive from ἀναιρέω, I take up for myself, raise up
28	
29	συνεχωρήθη – 3 rd person singular aorist passive from συγχωρέω, I come together, combine
30	
31	δεσμώτην – prisoner, captive μυρίων – numberless, countless ὑπεύθυνον – liable to ἄφωμεν – 1st person plural aorist subjunctive from ἀφίημι, I dismiss, send away, release, forgive πυρέττοντα – present participle from πυρέττω, I am feverish, this is the Attic form ψυχορραγοῦντα – present participle from ψυχορραγέω, I let the soul break loose, lie at the last gasp ὠφέλησε – 3rd person singular aorist from ὠφελέω, I help assist προϋτίμησας - τοῦνομα – crasis for τὸ ὄνομα
32	ἐραστής – lover, admirer ἔσο – 2nd person singular present from εἰμί, I am. This is a form found in ‘Late Prose’ according to LSJ [17, p. 487]. ἐσώθης – 2nd person singular aorist passive from σώζω, I save χρήση - useful παραινέσεις – spoken exhortation, preaching, assurance
33	εὐγνωμόνων – of good feeling, considerate, reasonable προτρέπεσθαι – present passive infinitive from προτρέπω, I urge forwards, turn to flight, urge, persuade εὐγενῶν – well-born
34	Καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 5:2
35	φείδῃ - 2nd person singular present from φείδομαι, I spare, in a good sense, i.e. not destroy οὐκουν – certainly not, at any rate .. not. There is a stress on the following words
36	
37	ἦ - truly, of a certainty
38	Καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 5:2
39	θυσία – burnt-offering, sacrifice. See also section 5.17.1 verse 39. εὐπρόσδεκτος – acceptable
40	ἀποθάνῃς – 2nd person singular future from ἀποθνήσκω, I die μιμήσασθαι -
41	Πορνεία δὲ καὶ πᾶσα ἀκαθαρσία, ἥ πλεονεξία, μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, καθὼς πρέπει ἁγίοις. – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 5:3 πλεονεξία – greediness, grasping, arrogance
42	πικροῦ - pointed, sharp, keen, pungent, piercing

	πάθους – that which happens to a person <i>or</i> thing, incident, accident θυμοῦ – soul, spirit, principle of life, mettle, temper ἥττον – comparative adjective (irregular) from μικρός, inferior, smaller, weaker
43	ἐπιθυμία – desire, yearning Οὐ φονεύσεις – A quotation from Ἑξοδος 20:15 Οὐ μοιχεύσεις – A quotation from Ἑξοδος 20:13
44	θυμώδους – fierce ἐπιθυμητικοῦ – desiring, endowed with desire πορνεία – prostitution, fornication, unchastity ἀκαθαρσία – uncleanness, foulness πλεονεξία – greediness, assumption, arrogance ἐρῶμεν – 1st person plural from ἐράω, I love
45	περιεῖλεν – 3rd person singular aorist from περιαίρω, I raise up ὄχημα – carriage, chariot αἰσχρολογία – foul language, obscenity εὐτραπेलίαν – vain <i>or</i> frivolous talk
46	Καὶ αἰσχροῦτης γὰρ, φησὶ, καὶ μωρολογία, ἢ εὐτραπεία, τὰ οὐκ ἀνήκοντα, ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 5:4
47	ἀστεῖα – town-bred, polite, refined, elegant, witty αἰσχρὰ – causing shame, dishonouring, reproachful πράξης – 2nd person singular aorist subjunctive from πράσσω, I do, act κατασβέσεις – 2nd person singular future from κατασβέννυμι, I quench
48	Μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 5:3 μηδαμοῦ – adverb from μηδαμός, -ή, -όν, no one, not any one φαιnéσθω – 3rd person singular passive imperative from φαίνω, I come to light, appear
49	Ὅλος ἀκούεται ἐν ὑμῖν πορνεία – A quotation from Πρὸς Κορινθίους Α 5:1
50	
51	
52	φορτικός – burdensome, hard to bear, difficult, severe βαρὺς – heavy εὐτραπελίαν – vain <i>or</i> frivolous talk ἐκκόπτων – present participle from ἐκκόπτω, I cut out, knock out ἐπήγαγε – 3rd person singular aorist from ἐπάγω, I bring on, set on, urge on Τὰ μὴ ἀνήκοντα – Migne shows this as a quotation but I cannot find this in either the New Testament or the LXX; nor are there any critical notes to support this reading. I can only suppose that Chrysostom has ‘interpreted’ ἃ οὐκ ἀνήκεν (which are not fitting) as τὰ μὴ ἀνήκοντα (the things which are not fitting) ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 5:4

3.19.2 β

1 | γέλωτα – laughter

2	σκυτοτόμος – shoemaker κτιήσεται – 3rd person singular future middle from κτίζω, I make, create ὄργανον – instrument, implement, tool
3	οὐδαμῶς – by no means, not at all
4	ἀργός – lazy, idle ἀτόπους – out of place, out of the way, extraordinary καταπίπτομεν – 1st person plural present from καταπίπτω, I fall, drop
5	διαχύσεως – diffusion, spreading, extension, waste, loss, liquefaction πένθους – grief, sorrow θλίψεων – tribulations ὀδυρμῶν – lamentation εὐτραπελεύη - 2nd person singular present from εὐτραπελεύομαι, I am witty, ready. See also section 5.17.2 verse 5
6	ἀθλητῆς – combatant, champion, usually of Christ ἀγωνίαν – of <i>or</i> belonging to the contest ἀφείς – present participle from ἀφίημι, I send away, forgive ἀντίδικον – opponent or adversary in suit ἀστεῖα – refined, elegant, witty φθέγγεται – 3rd person singular present from φθέγγομαι, I utter a sound, voice
7	ἐφέστηκεν – 3rd person singular perfect from ἐφίστημι, I come, arrive, appear; this is the intransitive use περιέρχεται – 3rd person singular present from περιέρχομαι, I go round, go about ὠρυόμενος – present participle from ὠρύομαι, I howl ἀρπάσαι – aorist infinitive from ἀρπάζω, I snatch. LSJ [17. p 245] gives ἤρπαξα as the aorist but also mentions ἤρπασα, which is the form in Arndt & Gingrich [3, p.109]; Lampe [13, p. 228 – 229], tends not to show these forms. στρέφει – 3rd person singular present from στρέφω, I turn μηχανᾶται – 3rd person singular present from μηχανάομαι, I construct, build, prepare, make ready καλιᾶς – hut, wooden dwelling, shrine τρίζει – 3rd person singular present from τρίζω, I cry shrilly, creak, gnash, grind βρυχᾶται – 3rd person singular present from βρυχάομαι, I roar, bellow; usually of wild beasts μωρολογῶν – present participle from μωρολογέω, I talk in a silly way
8	οὐκοῦν – in questions, inviting assent to an inference; in replies, yes, very well περιγενέσθαι – aorist infinitive from περιγίνομαι, I am superior to others, prevail over, overcome παίζομεν – 1st person plural present from παίζω, I play like a child, sport διαγωγὴν – way, manner
9	Τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν οὐκ ἐπαυσάμην μετὰ δακρύων νουθετῶν ἓνα ἕκαστον ὑμῶν – A quotation from Πράξεις Ἀποστόλων 20:31 νουθετῶν – present participle from νουθετέω, I admonish, warn, instruct. See also section 5.17.2 verse 9.
10	ἐχρήσατο – 3rd person singular aorist middle from χράομαι, σπουδῇ - haste, speed

	εἰσφέρων – present participle from εἰσφέρω, I carry in, bring in, contribute
11	Ἐκ πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδίας ἔγραψα ὑμῖν διὰ πολλῶν δακρύων – A quotation from Πρὸς Κορινθίους B 2:4 συνοχῆς – distress, anguish Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; – A quotation from Πρὸς Κορινθίους B 11:29
12	ἐπιθυμοῦντος – present participle from ἐπιθυμέω, I set my heart upon a thing, covet, desire, τινός Καὶ γὰρ ἡμεῖς οἱ ὄντες ἐν τῷ σκῆνῃ, στενάζομεν – A quotation from Πρὸς Κορινθίους B 5:4 σκῆνῃ – I pitch tents, encamp, live, dwell στενάζομεν – 1 st person plural present from στενάζω, I sigh deeply, groan
13	γελάς – 2 nd person singular from γελάω, I laugh παίζεις – 2 nd person singular present from παίζω, I play like a child, sport πολέμου καιρὸς – time of war χορευόντων – present participle from χορεύω, I dance a round, choral dance μεταχειρίζη – 2 nd person singular present from μεταχειρίζομαι, I take in hand
14	πολεμοῦντων – present participle from πολεμέω, I am at war <i>or</i> make war σκυθρωπὰ – sad, gloomy, grievous, severe συνηγμένα – perfect passive participle from συνάγω, I bring together, gather together φοβερὰ – causing fear, terrible φρίκης – shuddering, shivering γέμουσα – present participle from γέμω, I am full
15	ὄμμα – eye αὐστηρὸν – harsh, rough, bitter διεγερμένην – perfect passive participle from διεγείρω, I arouse, stimulate πηδῶσαν – present participle from πηδάω, I leap, throb, pulsate ἀλλομένην – present participle from ἄλλομαι, I spring, leap, jump συνηγμένον – perfect passive participle from συνάγω, I bring together, gather together τρέμοντα – present participle from τρέμω, I tremble, quake, quiver ἀγωνιῶντα – present participle from ἀγωνιάω, I contend eagerly, struggle εὐταξίαν – good arrangement εὐρυθμίαν – rhythmical order <i>or</i> movement σιγῇν – silence ἀπλῶς – simply, sincerely, openly φθέγξασθαι – aorist middle infinitive from φθέγγομαι, I utter a sound, voice
16	αἰσθητοὺς – sensible, perceptible βλαπτόμενοι – passive participle from βλάπτω, I hinder, disable κέχρηνται – 3 rd person singular perfect middle from χράω, I desire, yearn after ἔἴς – 2 nd person singular present from ἐάω, I allow γυμνόν – naked, unclad
17	ἀγνοεῖς – 2 nd person singular present from ἀγνοέω, I do not know, I am ignorant ἐντεῦθεν – thence, from that source

	ἐπιβουλευόμεθα – 1 st person plural present from ἐπιβουλεύω, I plot, contrive against τί τι
18	παίζεις – 2 nd person singular present from παίζω, I play like a child, sport τρυφᾷς – 2 nd person singular present from τρυφάω, I live softly, luxuriously, sumptuously γέλωτα – laughter κινεῖς – 2 nd person singular present from κινέω, I move ἡγῇ – 2 nd person singular present from ἡγέομαι, I think, consider ἀστειολογιῶν – clever talking, wit ἐπιορκίαι – false swearing, perjury βλάβαι – harm, damage αἰσχρολογία – foul language, obscenity
19	
20	εὐτραπελίαν – vain <i>or</i> frivolous talk ἐξέβαλε – 2 nd person singular imperative from ἐκβάλλω, I throw out
21	ἄγρυπνίας – sleeplessness, wakefulness φυλακῆς – watch <i>or</i> guard, station, post ὀπλίσεως – preparing for war, arming παρατάξεως – placing side by side, marshalling, line of battle γέλωτος – laughter
22	Ὁ κόσμος χαρήσεται, ὑμεῖς δὲ λυπηθήσεσθε – A quotation from Κατὰ Ἰωάννην 16:20
23	γελάς – 2 nd person singular present from γελάω, I laugh
24	ἐρραπίσθη – 3 rd person singular aorist passive from ῥαπίζω, I strike, beat, slap in the face, cudgel ἔπαθε – 3 rd person singular aorist from πάσχω, I suffer συμφορὰν – misfortune, mishap καταλαβόντα – aorist participle from καταλαμβάνω, I seize, lay hold of χειμῶνα – winter, storm τρυφᾷ – 3 rd person singular present from τρυφάω, I live softly, luxuriously, sumptuously
25	παροξύνεις – 2 nd person singular present from παροξύνω, I provoke, irritate
26	ἀδιάφορον – not different, indistinguishable, unimportant δυσφύλακτόν – hard to guard, hard to defend διαλεχθῶμεν – 1 st person plural aorist subjunctive from διαλέγομαι, I discuss, hold converse with
27	
28	ἐχρῆν – imperfect from χρή, ought εἰδότα – participle from οἶδα, I know τίκτεται – 3 rd person singular present passive from τίκτω, I bring into the world; of the father, beget; of the mother, bring forth αὖξεται – 3 rd person singular present passive from αὖξω (also αὖξάνω), I increase τελευτᾷ – 3 rd person singular present from τελευτάω, I bring to pass, accomplish
29	ἥμερον – tame, cultivated πρᾶον – mild, gentle πενθοῦντα – present participle from πενθέω, I mourn, go into mourning θρηνοῦντα – present participle from θρηνέω, I sing a dirge, wail

	τεθλιμμένον – perfect passive participle from θλίβω, I chafe, rub, afflict
30	τοίνυν – accordingly καταγέλαστος – ridiculous, absurd ἐφεῖται – 3 rd person singular middle present from ἐφίημι, I send to
31	
32	ἐνθα – there, when ἄκαιρος – ill-timed, unseasonable
33	Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν φόβῳ, καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ – A quotation from Ψαλμός 2:11 ἀγαλλιᾶσθε – 2 nd person plural present middle from ἀγαλλιάω, I rejoice exceedingly
34	μαλακὴν – soft ῥάθυμον – light-hearted, easy-tempered, frivolous, careless ἀναπεπτωκυῖαν – perfect participle from ἀναπίπτω, I fall back, lay back, flag, lose heart ὠδινε – 2 nd person singular present imperative from ὠδίνω, I have the pains of childbirth

3.20 Ομιλία ΙΘ΄

3.20.1 α

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.20.2 β

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.20.3 γ

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.20.4 δ

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.21 Ομιλία Κ

3.21.1 α

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.21.2 β

1	
2	
3	
4	
5	

6	
7	
8	

3.21.3 γ

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.21.4 δ

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.22 Ομιλία ΚΑ

3.22.1 α

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.22.2 β

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.22.3 γ

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.22.4 δ

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.23 Ομιλία ΚΒ

3.23.1 α

1	
2	
3	
4	
5	
6	

7	
8	

3.23.2 β

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.23.3 γ

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.23.4 δ

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.24 Ομιλία ΚΓ

3.24.1 α

1	
---	--

2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.24.2 β

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.24.3 γ

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.24.4 δ

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

3.25 Ομιλία ΚΔ΄

3.25.1 α΄

Ins	Στήτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ ... καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, ὃ ἐστὶ ῥῆμα Θεοῦ - A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 6:14 – 17
1	Περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ - A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 6:14
2	ποτε – enclitic, used as an intensive in questions εἴρηται – 3 rd person singular perfect passive from λέγω διαλέξει – discourse, argument εὐσταλεῖς – well-equipped ἐμπόδιον – at one's feet, in the way, obstacle, impeding
3	Καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 6:14
4	καθάπερ – inasmuch ἄτρωτός – unwounded, invulnerable, intact
5	καθόλου – on the whole, in general ἐνάρετόν – virtuous
6	τιτρώσκουσι – 3 rd person plural present from τιτρώσκω, I damage, injure, do a mischief διατέμνει – 3 rd person singular present from διατέμνω, I cut through, cut in two, dis sever
7	ἐνστερνισάμενοι – aorist participle from ἐνστερνίζομαι, I draw to my breast, embrace
8	Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται – A quotation from Κατὰ Μαθθαῖον 5:6
9	ἐνστερνισάμενος – aorist participle from ἐνστερνίζομαι, I draw to my breast, embrace ὀργισθήσεται – 3 rd person singular future from ὀργίζω, I am angry
10	Καὶ ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 6:15
11	ἁσαφέστερόν – comparative adjective from ἁσαφής, indistinct (to the senses), dim, faint
12	κνημίδας – greaves, leggings περιέθηκε – 3 rd person singular aorist from περιτίθημι, I place or put around, put on
13	κεχρῆσθαι – perfect middle infinitive from χράομαι, I use, be in want of, touch προπαρασκευάζειν – present infinitive from προπαρασκευάζω, I prepare beforehand προετοιμάζειν – present infinitive from προετοιμάζω, I get ready beforehand
14	τοίνυν – accordingly ἄριστος – best
15	τὴν ἐτοιμασίαν τῆς καρδίας αὐτῶν προσέσχε τὸ οὖς σου – A quotation from LXX Ψαλμός 9:38. See also section 5.25.1 verse 15. προσέσχε – 3 rd person singular aorist from προσέχω, I turn to or towards, attend to ἐμπαράσκευον – prepared
16	See also section 5.25.1 verse 16. Τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 6:15

	εἰκότως – fairly, reasonably
17	ἐμνήσθη – 3 rd person singular aorist from μνάομαι, I am mindful of δαίμονας – demon, evil spirit. See also section 5.25.1 verse 17.
18	καταλύει – 3 rd person singular present from καταλύω, I put down, destroy πολεμῶμεν – 1 st person plural present from πολεμέω, I fight, do battle, make war upon εἰρηνεύομεν – 1 st person plural present from εἰρηνεύω, I bring to peace, reconcile
19	δείσης – 2 nd person singular aorist subjunctive from δέιδω, I fear
20	Ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαμβάνοντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 6:16. Nestlé-Aland has ἐν instead of ἐπὶ; the following manuscripts agree with Chrysostom: A, D, F, G, K, Ψ, 81, 365, 630, 1241 ^s , 1505, M, Ambst, Hier
21	γνώσιν – seeking to know, inquiry, investigation, knowledge ὕστεραν – latter
22	θυρεὸν – shield προβέβληται – 3 rd person singular perfect passive from προβάλλω, I throw, lay before εἰκει – impersonal use from εἴκω, it is allowable, possible
23	ἐν ᾧ δυνήσεσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ Πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 6:16; Nestlé-Aland brackets τὰ (2), noting that the following manuscripts omit it: ℞ ⁴⁶ , B, D*, F, G
24	διακόψαι – aorist infinitive from διακόπτω, I cut in two, cut through
25	Ἐὰν ἔχητε πίστιν, ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρείτε τῷ ὄρει τούτῳ, Μετάβηθι ἐντεῦθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται – A quotation from Κατὰ Μαθθαῖον 17:20. Nestlé-Aland has μετάβα ἐνθεν instead of Μετάβηθι ἐντεῦθεν; the following manuscripts agree with Chrysostom: C, K, L, W, Γ, Δ, 33, 565, 892, 1241, 1424, 12211, ℣ κόκκον – seed σινάπεως – mustard
26	κατορθώσωμεν – 1 st person plural aorist subjunctive from κατορθόω, I set upright, erect, set straight
27	πειρασμούς – trial, temptation. See also section 5.25.1 verse 26. ἀτόπους – out of place, out of the way, unwonted, extraordinary
28	προσέθηκεν – 3 rd person singular aorist from προστίθημι, I add, put to Τὰ πεπυρωμένα – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 6:16
29	
30	δαίμοσιν – demon, evil spirit. See also section 5.25.1 verse 16
31	Καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 6:17 σωτηρίου – bringing salivation. See also section 5.25.1 verse 31
32	σωτηρία – salvation. See also section 5.25.1 verse 31
33	περιφράττει – 3 rd person singular present from περιφάττω, I fence around, fortify all round; this is the Attic form.
34	Καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, ὃ ἐστὶ ρῆμα Θεοῦ – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 6:17
35	
36	τέμνεται – 3 rd person singular present passive from τέμνω, I cut, cut to pieces

	κόπτεται – 3 rd person singular present passive from κόπτω, I cut, strike, beat δράκοντος – dragon, serpent ἀποτέμνομεν – 3 rd person singular present from ἀποτέμνω, I cut off, amputate, decapitate
37	Διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δεήσεως προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ, ἐν πνεύματι, καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο ἀγρυπνοῦντες ἐν πάσῃ προσκαρτερήσῃ καὶ δεήσει περὶ πάντων τῶν ἁγίων, καὶ ὑπὲρ ἑμοῦ, ἵνα μοι δοθῇ λόγος ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου, ἐν παρρησίᾳ, γνωρίσαι τὸ μυστήριον τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπὲρ οὗ πρεσβεύω ἐν ἀλύσει, ἵνα ἐν αὐτῷ παρρησιάσωμαι, ὥς δεῖ με λαλῆσαι – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 6:18 – 20; there is one change from Nestlé-Aland: • εἰς αὐτὸ τοῦτο ἀγρυπνοῦντες instead of εἰς αὐτὸ ἀγρυπνοῦντες. The same part of this verse has been quoted in verse 42 (q.v.). Perhaps τοῦτο is an interpolation. There are no critical notes for this in Nestlé-Aland. The Latin version also omits this word.
38	ἰσχύει – 3 rd person singular present from ἰσχύω, I am strong in body χάρισμα – favour, gift, esp. spiritual gift. See also section 5.25.1 verse 38
39	Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνεργῆς, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον – A quotation from Πρὸς Ἑβραίους 4:12 ἐνεργῆς – active, effective τομώτερος – comparative adjective from τομός, cutting, sharp δίστομον – two-edged; literally, two-mouthed
40	σύνεσιν – uniting, union
41	καθώπλισεν – 3 rd person singular aorist from καθοπλίζω, I equip, arm fully ἀσφαλείας – steadfastness, stability ὀρέξαι – aorist infinitive from ὀρέγω, I reach, stretch, stretch out Διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δεήσεως προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ, ἐν πνεύματι – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 6:18
42	βαττολογῇ - 3 rd person singular present subjunctive from βατταλογέω, I talk aimlessly, waffle, babble foolishly
43	Καὶ εἰς αὐτὸ ἀγρυπνοῦντες – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 6:18; this time τοῦτο has been omitted. νήφοντες – present participle from νήφω, I am sober, well-balanced, self-controlled
44	καθωπλισμένον – perfect participle from καθοπλίζω, I equip, arm fully ἐστῶτα – perfect participle from ἵστημι, I stand, intransitive ἄγρυπνον – wakeful νηφάλιον – without wine, temperate
45	Ἐν πάσῃ προσκαρτερήσῃ καὶ δεήσει περὶ πάντων τῶν ἁγίων, καὶ ὑπὲρ ἑμοῦ, ἵνα μοι δοθῇ λόγος ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 6:18 – 19.
46	χρεῖαν -
47	Ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 6:19
48	ἐμελέτα – 3 rd person singular imperfect from μελετάω, I take thought, care for, attend to, study, meditate upon Ὅταν παραδῶσιν ὑμᾶς, μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί λαλήσετε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τί λαλήσετε – A quotation from Κατὰ Μαθθαῖον 10:19. παραδῶσιν – 3 rd person plural aorist subjunctive from παραδίδωμι, I hand over

	μεριμνήσητε – 2 nd person plural aorist subjunctive from μεριμνάω, I am anxious, (unduly) concerned
49	Ἐν παρρησίᾳ γνωρίσαι τὸ μυστήριον τοῦ Εὐαγγελίου – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 6:19
50	ἀπολογήσωμαι – 1 st person singular present subjunctive middle from ἀπολογέομαι, I speak in defence, defend myself
51	ἄλυσιν – chains περίκειμαι – 2 nd person singular present from περίκειμαι, I lie round about χρήζεις – 2 nd person singular present from χρήζω, I desire, long for ἐκτενής – intensive, concentrated, assiduous, earnest
52	Ὑπὲρ οὗ πρεσβεύω ἐν ἀλύσει, ἵνα ἐν αὐτῷ παρρησιάσωμαι, ὥς δεῖ με λαλῆσαι – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 6:20
53	παρρησίας – outspokenness, frankness, freedom of speech ἀνδρείας – courage συνέσεως – uniting, union
54	ἵνα δὲ εἰδῆτε καὶ ὑμεῖς τὰ κατ’ ἐμὲ, τί πράσσω, πάντα ὑμῖν γνωρίσει Τυχικὸς, ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφός, καὶ πιστὸς διάκονος ἐν Κυρίῳ – A quotation from Πρὸς Ἐφεσίους 6:21

3.25.2 β’

1	διαλεχθῆναι
2	δογμάτων ἀπαγγελίας ψιλῆς ἐπέτρεπε
3	Ἵνα γνῶτε τὰ περὶ ἡμῶν
4	
5	Ὅν ἔπεμψα, πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, ἵνα γνῶτε τὰ περὶ ἡμῶν, καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν
6	ἀπλῶς – simply, sincerely, openly Ἐνδυσάμενοι καὶ περιζωσάμενοι προσιέναι ἀδιαλείπτως
7	Γενηθῆτω αὐτῷ, ὥς ἱμάτιον ὃ περιβάλλεται, καὶ ὥσεί ζώνη ἣν διαπαντὸς περιζώννυται
8	περιβεβλήσθαι
9	
10	Δίκαιος γὰρ ὥς λέων πέποιθε
11	τεθωρακισμένον παράταξιν ἄλλεσθαι
12	Ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην
13	δράμοι διακονήσκει

καμώντων

Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.

14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27

3.25.3 γ´

1
2
3
4
5
6
7
8

3.25.4 δ´

1
2
3
4
5
6
7
8

3.25.5 ε'

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

4 Translation

4.1 Ὑποθεσις

¹ Ephesus is the capital city of Asia and it was dedicated to Artemis and there they worshipped her especially as the greatest god; and with so great a superstition they honoured her and consulted her; so that they made this clear even though the name of her temple was burned, for it had burnt down. ² The blessed evangelist John spent a great deal of time there, for he was banished there and died. ³ Paul left Timothy there just as he wrote to him and said, 'Just as I commanded you to stay in Ephesus'. ⁴ Many of the philosophers and especially those who flourished in Asia, lived there. ⁵ It is even said that Pythagoras came from there, but it was from Samos whence he came, an Ionian island. ⁶ One would find Parmenides, Zeno and Democritus and even now there are many philosophers there. ⁷ These things have been said to us openly, but so that they might show that it was necessary for Paul to write to them with great haste. ⁸ It is said that he entrusted profound ideas to them inasmuch that they were already instructed. ⁹ The letter is full of elevated thoughts and doctrines. ¹⁰ He writes the letter from Rome, imprisoned, for he says 'pray for me that the word may be given to me to open my mouth in all boldness to make known the mystery of the gospel, for which I am an ambassador in chains'. ¹¹ And he fills the letter exceedingly full of high and difficult concepts. ¹² For what almost no one utters, he then shows these things as he says 'that the many-sided wisdom of God may be made known to the powers and authorities in the heavens through the church'; and again, 'and he raised us and set us in the heavens', and 'this was not made known to other generations but now has been revealed to his holy apostles and prophets in the spirit, to be an inheritance with the gentiles and belonging to the same body and sharing his inheritance in Christ Jesus'.

4.2 Ὁμιλία Α

4.2.1 α

¹ Paul, an apostle of Christ Jesus through the will of God to the saints who are in Ephesus and to those who are faithful in Christ Jesus, grace to you and peace from God our father and the Lord Jesus Christ.

² Notice the word διὰ, he has given to the Father. What then? Shall we say that he is less? Not at all. ³ To the saints, he says, to those in Ephesus and to the faithful in Christ Jesus. ⁴ Observe that he calls the saints, men who have children and wives and household slaves. ⁵ That he calls them thus is clear from the end of the letter when he says, 'Wives, obey your husbands; and again, 'Children, obey your parents'; and 'slaves, obey your masters. ⁶ Let us keep in mind how much indolence holds us and how scarce are the things of virtue, and how much in the past was brought forth the things of virtue that even the worldly were said to be holy and faithful. ⁷ Grace to you and peace from our father God and from the Lord Jesus Christ. ⁸ He said grace and he calls God the Father, for this is the proof of that grace. ⁹ How? listen to what he says in another place; because you are sons, God sent the Spirit of his son into our hearts, crying, 'Abba, Father'. And of the Lord Jesus Christ. ¹⁰ Because of us, Christ has been made, and was seen in the flesh. Blessed be God, he says, and Father of our Lord Jesus Christ. Notice, God having been made flesh. ¹¹ Or, if you don't like this, the Father of the word of God. ¹² He has blessed us in every spiritual blessing in heavenly matters in Christ. ¹³ Then he spoke obscurely to the Jews; for that was a blessing, but not a spiritual blessing. So what did he say? ¹⁴ May God bless you; He will bless your womb, he will bless your coming in and your going out. However, it is not thus, but what? With every spiritual blessing. ¹⁵ For what yet he leaves to you? ¹⁶ You are made immortal, you are made free, you are made a son, you are made just, you are made a brother, you are made a joint-heir, you are reigning together, your glorifies together; he does all things agreeable to you. ¹⁷ How will he not give all things to us with him, he says? Your first fruit is worshipped by the angels, by the Cherubim, by the Seraphim; what yet is left? ¹⁸ In every spiritual blessing. So there is nothing fleshly. ¹⁹ Because of this he takes out all things and says, 'you will have troubles in the world'. ²⁰ For just as those who are sensual were not able to hear the things of the spirit, so those who have reached the spiritual are not able to meet them, whenever they have not first put away the flesh. ²¹ What is it, a spiritual blessing in the heavens? ²² Not on the earth, he says, just as amongst

the Jews, you shall eat the goods of the earth; in a land flowing with milk and honey; God will bless your land. ²³ Then there is nothing such, but what? He who loves me will keep my commandments, and I and the Father will come to him and we shall make our home with him. ²⁴ He who hears these words and does them will be like a wise man who built his house upon rock; the wind blew, the rivers came upon that house, and it did not fall; for it was built upon rock. ²⁵ What kind of rock is it, that resists the things of heaven, things that are above change? ²⁶ For whoever confesses me, he says, before men, I will confess him before my father in the heavens; and whoever will deny me, I shall deny him. And again, blessed are the pure in heart, because they will see God; again, blessed are the poor in spirit, because the kingdom of heaven is theirs, also, blessed are you who are persecuted for the sake of righteousness because your reward is great in the heavens. ²⁷ Notice the heavens are everywhere, nowhere is the earth, nor the things of the earth. ²⁸ Furthermore, 'our citizenship is in the heavens, from which we wait eagerly for our saviour the Lord Jesus Christ' and again, not considering the things on the earth, but those in the heavens. ²⁹ In Christ Jesus. ³⁰ That is, through Christ Jesus, not through Moses which was the blessing. ³¹ So that not only by quality but also by partaking do we differ; just as he says in the Epistle to the Hebrews, 'Moses was faithful in his whole household as a servant for a witness of those will be spoken of, but Christ as a son in his household of which household we are part.' ³² Just as he chose us in him before the foundation of the world to be holy and blameless in his presence. ³³ What he is saying is this; through whom he blessed us, and through whom he chose us. ³⁴ He, therefore, will give to us there all those things, he is the judge and he will say, 'Come you who are blessed by my father, inherit the kingdom which has been made ready from the foundation of the world'; and again 'where I am, I wish that all those would be.'

4.2.2 β

¹ In nearly all the letters (Paul) hastens to show this, that the new natures are not from us, but are formed from above, nor out of repentance, but are managed and predetermined. ² And this come from great concern. ³ What does it mean, **he chose (us) in him?** ⁴ Christ through faith in him, he says, established (us) before either we were made or even before the world was founded. ⁵ And he called the foundation splendidly, since he shows what has been established from God. ⁶ Great and beyond words is the greatness of God, not by position, but by the remoteness of his nature, and great between the creation and the creature. ⁷ Let the heretics be ashamed hearing this. ⁸ What does he choose? **So that we may be holy and blameless before him.** ⁹ So, lest having heard that he chose us you think that only faith suffices, he adds life; because of this he chose (us), Paul says, in order that we may be holy and blameless. ¹⁰ And at one time he also chose the Jews. How? ¹¹ This nation, he says, he chose out of all nations. ¹² Now, if men choose, they choose the best, much more God will choose. ¹³ And this choosing is a proof of the love of God towards men and of their virtue; for he certainly chooses all those approved; he himself makes us holy, but we must stay holy. ¹⁴ Holy is he who shares in the faith; blameless, he who pursues a blameless life. ¹⁵ But he does not simply seek holiness and blamelessness, but also such to appear before him. ¹⁶ For those who are holy and blameless, but are thought to be thus to men, seem like tombs sprinkled with dust, just as those who have the skins of sheep. ¹⁷ He does not seek such, but such as the prophet says, **according to the purity of my hands.** ¹⁸ Of what kind? He seeks the holiness before his eyes, which the eye of God sees. ¹⁹ Of these things he speaks in good order, and again he goes up to grace, and says, **in love he predestined us.** ²⁰ Not by toil nor by virtuous actions does this happen but by love, and not only love but also from our virtue. ²¹ Because if by love only, everyone would have been saved; if by our virtue only his advent is superfluous and everything that is managed. ²² But it is not by love alone nor by our virtue, but by both. ²³ For he chose us, he says, and the one who chooses knows what he chose. ²⁴ **In love,** he says, **he predestined us.** ²⁵ Virtue would have saved no one, since it is not love. ²⁶ Tell me, what Paul would be helped, what he would point out, unless he called him from above, and having loved drew to himself? ²⁷ Otherwise, it was love that was worthy of such things, not our virtue. ²⁸ To become virtuous, to believe, and to approach, this is from his calling, however, also from us, honouring those who approach worthy of such things, so that straightaway he leads us from enmity to adoption since his love truly overflows. ²⁹ **In love,** he says, **he predetermined us for adoption through Jesus Christ in him.** ³⁰ You see how there is nothing without Christ? How there is nothing without the father? ³¹ The former, predetermined, the latter brought us

forward.³² And he puts these things lifting up what has been made, just as he says elsewhere, **not only so, but also boasting through our Lord Jesus Christ.**³³ The things which have been given are great, greater by far than the gift through Christ; because he did not send someone who is a slave to slaves, but his only begotten Son.³⁴ **According to his good pleasure,** he says, **through his good will.**³⁵ It is this, through his earnest will.³⁶ His desire, as one might say, is this; that everywhere his good pleasure is the wish to show the way.³⁷ For there is another will; which, the first not to destroy those who have sinned, secondly, to destroy those who have become evil.³⁸ For it is not compulsion that punishes them, but the will.³⁹ It is this that is seen in Paul when he says, **I wish all men to be as myself,** and again, **I wish young women to marry, to bear children.**⁴⁰ So good pleasure the first wish, he says, is free will, the second is intense, with desire almost persuasion; for I shall not avoid the use of a more common term of clarity for the sake of smooth expression.⁴¹ Therefore we show, straining our will and speak according to our persuasion.⁴² Therefore what he says is this: he desires greatly, he really longs for our salvation.

⁴³ So why does he love us thus, and from what does he love us?⁴⁴ Only from his goodness; for his grace is from his goodness.⁴⁵ Because of this he says, **he predestined us for adoption,** desiring, willing this strongly, that the glory of his grace might be shown.⁴⁶ **According to the good pleasure of his will,** he says, **for the praise of the glory of his grace, in which he has blessed us in his beloved.**⁴⁷ In order to show the glory of his grace, he says, in which he has blessed us in his beloved.

4.2.3 γ

¹ So if he has blessed us in this, for the praise of the glory of his grace, and that he might show his grace, let us remain in him.² For the praise of his glory.³ What is this? That someone might praise him? That someone might glorify him? We, angels, archangels, and all of creation?⁴ And what is this? Not so; for God is in want of nothing.⁵ For whose sake does he wish to be praised and glorified by us?⁶ So that love for him may become warmer and appear in us.⁷ For from us he desires nothing but our salvation, not service, not glory, not any other thing and he does all things through this.⁸ He who praises and marvels at the fact of his grace will be more attentive and more earnest.⁹ Which he bestowed on us.¹⁰ He did not say, which he gave freely, but he bestowed on us; that is not only has he set us free from our sins, but he has also made us lovable.¹¹ Just as if someone receives an itchiness and is destroyed by plague and disease, or by old age or poverty or famine, straightaway he would labour to make them comely and younger, all men overcome with beauty, vehemently sending light from the cheeks, and revealing the flashing of the sun with quick glances, then he would establish the bloom of the prime of life, and after this he would put on a purple robe and diadem and every royal ornament; thus he adorned our soul, and made it beautiful, admirable and lovely.¹² For the angels desire to look closely at such a soul, and archangels and all other powers.¹³ Thus he makes us pleasing and full of longing for himself.¹⁴ For the king, he says, desires your beauties.¹⁵ You see what kind of hurts we spoke about before this and what kind blessed words we speak now.¹⁶ No longer do we admire riches, no longer the things here and now, but the heavenly and the things in heaven.¹⁷ Do we not speak about that child that is graceful, who indeed came at the right time in the flesh, and possessed much grace in his words?¹⁸ Such are the faithful.¹⁹ You see how those who close their eyes speak.²⁰ So what would be more graceful than that mouth, since marvellous words came, and with a pure heart and pure lips partook of such a mystical table with great splendour and frankness?²¹ What is more graceful than the words through which we renounce the devil?²² Through which are we not drawn to Christ?²³ With that confession before baptism; and after baptism?²⁴ Let us keep in mind the baptism that we are utterly destroyed, and we sigh deeply, that we may be able again to take him up.²⁵ In his beloved, he says, in whom we have redemption through his blood.²⁶ How? Not only because he gave his amazing son, but also in this way, so that he slayed his beloved.²⁷ Great is the extravagance! He gave his beloved on behalf of those who hate him.²⁸ You see how great he honours us.²⁹ If when we hate him and are his enemies, he even gives his beloved; What is left that he will not do, when by this he we are reconciled through his grace?³⁰ Forgiveness, he says, of our sins.³¹ From above he comes down below; formerly he spoke about adoption and consecration and perfection; and then the suffering, not minimising it, nor bringing down the word from the great to the small but going up from the lower to the higher.³² Thus nothing is great as the blood flowing from God on behalf of us; and this is greater than the

adoption and of other gifts, not sparing his son.³³ Great is the forgiveness of sins, but greater that through the blood of the Lord.³⁴ Because this is greater by far than all other things, you see how he then cried out saying,³⁵ ‘According to riches of his grace, which is more than sufficient for us’.³⁶ For those riches are much greater than this.³⁷ ‘Which is more than sufficient’, he says, ‘for us’.³⁸ And the riches and ‘it is more than sufficient’ are poured out in indescribable abundance.³⁹ It is not possible to present this in words, which we tried to do through works.⁴⁰ For these are the riches, the riches which are more than sufficient, not the riches of men, but of God, so that from everywhere it is spoken without words.⁴¹ Showing how in abundance he gave, ‘in all wisdom and understanding’, he says, ‘revealing to us the mystery of his will’; that is, he makes the wise and those who understand really wise and really understanding.

4.2.4 δ

¹ Well, what love! ² Because his mystery speaks to us. ³ His will, he says, as one might say, he knows what is in his heart for us. ⁴ For this is the mystery which is the fulness of all wisdom and purpose. ⁵ So what shall you say that is equal to such love? That those being worthy of nothing he found them to lead them into riches. ⁶ What is the equal of this skill? The enemy, the one who has hated, this one has suddenly become above. ⁷ And not only this, but also at the right time’ and this was of wisdom, even through the cross. ⁸ Then at length the word is to show how this was wise, and how it makes us wise. ⁹ So again, according to his pleasure, he says which he planned in him. ¹⁰ That is, he desired this, he was in travail for this, as he would be able to set apart the mystery for us. ¹¹ What kind is this? That he wishes to place man above. ¹² And this has happened, for his plan of salvation of the fulfillment of the age, to bring everything together in Christ, the things in heaven, and the things on the earth in him. ¹³ He has separated, he says, the things of heaven from the things on the earth, they did not have one head. ¹⁴ For according to the word of his handiwork there was one God, but no longer according to the word of his fellowship, since the Greek wandering has flooded out but they have been separated from his obedience. ¹⁵ For his plan of salvation, he says, of the fulfillment of the age. ¹⁶ See how he speaks precisely. ¹⁷ And showing the beginning from the father, the plan, the counsel, the first attack, the filling up of the works through Christ, he nowhere names his servant. ¹⁸ He chose us, he says, in him determining us for adoption through Jesus Christ in him, and for the praise of the glory of his grace in whom we have redemption through his blood, which he planned in him for the plan of the fulfillment of the age, to bring all things together in Christ. ¹⁹ But nowhere does he speak of his servant. ²⁰ If it is *in* and *through* his servant, notice where the matter turns. ²¹ For immediately at the beginning of the epistle, through the will, he says, of the Father. ²² The Father willed, he says, and the Son worked. ²³ But neither, since the Father willed is the Son free of the work, nor, since the Son worked is the Father defrauded of the will; but the Father and the Son are all common; **for everything that is mine is yours and everything that is yours is mine.** ²⁴ But his presence was the fulfillment of the ages. ²⁵ So when he accomplished everything through the angels and the prophets and through the law, and there was nothing more, he ran the the risk lest he became man without cause. ²⁶ Lest he was born without reason, but rather in evil, since everything was destroyed, greater than the flood, he found this world which was through grace, so that neither at random nor in vain was he born. ²⁷ He says that this is the fulfillment of the ages, and wisdom. ²⁸ How? Because while he intended to really destroy them, they were saved. ²⁸ **To be summed up**, he says. What is it ‘to be summed up’? To join together. ²⁹ But now let us hasten to get to the truth of this. ³⁰ In our experience and in the acquaintance of a summary, it is even said that speaking at length is to sum up briefly, and that saying through many things is summed up concisely. ³¹ For it is this; the dispensation of God over a long period of time is summed up in him, that is, it is made an end of. ³² For having completed the message and stating it briefly in righteousness, he encompassed those things and added other things. ³³ And this is the summary. ³⁴ Yet there is another thing to be shown. ³⁵ What kind is this? He placed Christ according to the flesh as one head for all, and this is for both angels and men; that is he gave one ruler for angels and for men, for the one according to the flesh, for the other according to the Word of God; as someone might say concerning a house, on the one hand unsound, on the other having strength; he built up the house, that is, he laboured more strongly, he placed underneath a stronger foundation; thus and so he brought all things under one head. ³⁶ For so a unity would come about, and thus a precise connexion, when everything would be brought under one head; having a compelled bond of union from above.

³⁷ Accordingly having been worthy of such a free gift, of such honour, of such love of men, let us not be ashamed of the benefactor, lest we make vain so great a gift, let us show a life as a messenger, a messenger of virtue and citizenship, yea, I am bound and I meet him, not for judgement nor that all these things may occur as a judgement to us, but for the enjoyment of good things; which may it happen that we meet with all these things, by grace and fellowship of our Lord Jesus Christ with whom to the Father and the Holy Ghost be glory, power and all the rest.

4.3 Ὁμιλία Β

4.3.1 Inscr καὶ α

¹¹ In whom our lot has been cast, having been predestined according to the divine purpose, who works everything according to the purpose of his will, ¹² in order that we may be a song of praise to the glory of God who are the first to hope in Christ. ¹³ In whom you have heard the word of truth, the promise of your salvation, in whom, having believed, you were marked with a seal with the spirit of the promise for holiness, ¹⁴ which is the first payment of our inheritance, for the release of your property, for the praise of his glory.

² Everywhere Paul hastened to show the inexpressible loving kindness of God which he has for us, as his power. ³ That it is not possible accurately to say this, hear what he says ‘O the depth of riches and wisdom and knowledge of God! How unsearchable are his judgements, and how incomprehensible are his ways!’ ⁴ So it is possible to show this. ⁵ Therefore, what does he mean that he says, ‘In whom our lot has been cast, having been predestined?’ ⁶ He said, ‘He chose us’ from above; then he says, ‘we are appointed by lot’. ⁷ But since our lot is a matter of association, not of our free choice or of virtue, for it holds on to ignorance and chance and often letting go the virtuous, those worthy of no note, it leads by those in the middle; notice how it is corrected. ⁸ Having been predestined, he says, according to the divine purpose, who works everything. ⁹ That is, we are not simply appointed just as we have not been simply chosen; for God has chosen; nor are we appointed, for God has appointed, in accordance with his purpose. ¹⁰ To those who are called according to his purpose. Whom he called, he also justified; whom he justified, he also glorified. ¹¹ Firstly, he says ‘to those he called according to his purpose’ wishing to show to others the same remarkable thing, and he says inheritance, so that he is not able to take it away in his own power. ¹² Which is actually more happiness that he gives. ¹³ For the inheritance is not of virtue, but, as some one might say, of relationship. ¹⁴ As if he had said, when the inheritance came, he chose us. ¹⁵ The whole, predestined from the free choice, that is, having chosen for himself, he set apart; he saw us before we became inheritors. ¹⁶ For the foreknowledge of God is wonderful, and all things are known before their beginning. ¹⁷ Consider how he hastens to show everywhere that not out of repentance but from above he has thus modelled these things, so that you have no less thing than the Jews according to this, and through this he makes every thing above this. ¹⁸ So how does Christ himself say this, ‘Was I not sent if only to the lost sheep of the house of Israel?’ ¹⁹ And again he spoke to his disciples, ‘Do not go to ways of the gentiles and do not enter the city of the Samaritans?’ ²⁰ And again, Paul himself said ‘Was it not necessary to speak the word of God to you first, but since you are pushing it aside and you do not judge yourselves worthy of eternal life, behold, are we not turning ourselves to the gentiles?’ ²¹ Because these things were said, lest someone considers that this was beside the point. ²² According to the divine purpose, he says, who works everything according to the purpose of his will. ²³ That is, nothing operates after these things, having formed everything everything from above. ²⁴ Thus he urges the end according to counsel of his will. ²⁵ So that since the Jews did not take notice, he called the gentiles because of this, nor was he compelled, nor did this start from others. ²⁶ In order that we, he says, may be a song of praise to the glory of God who are the first to hope in Christ; in whom you have heard the word of truth, the promise of your salvation; that is through him. ²⁷ You see that everywhere Christ has become the cause of all things, and nowhere is the name rendering service and nor is it of service; just as elsewhere he says, writing to the Hebrews, that he spoke of old to our forefathers, but in these last days he has spoken to us through his son. ²⁸ The word, he says of truth; no longer a model, nor of an image.

²⁹ The promise of your salvation. ³⁰ And he calls beautifully this good news of salvation, speaking darkly about the law, and about the coming punishment. ³¹ This is nothing other than the proclamation, but the

message of salvation that those worthy of destruction are no longer destroyed.³² In whom, having believed, you were marked with a seal with the spirit of the promise for holiness, which is the first payment of our inheritance.³³ Again, the seal is an example of much foreknowledge, not being set apart nor inheritance only, but also the sealing.³⁴ For just as if someone makes visible to him those who are appointed by lot, so God has set apart for belief, he has sealed them for the future inheritance.

4.3.2 β

¹ You see how, as time proceeds, he makes them marvellous. ² For while they were in his foreknowledge, they were visible to no one; when they had been sealed, they became clear, but not merely us, for they also are visible a little before. ³ And the Israelites were sealed, but circumcised, just as fatted cattle and dumb beasts, we are sealed but as sons, by the Spirit. ⁴ What is 'the spirit of promise'? ⁵ Or that we accept him according to the promise. ⁶ For there are two promises, one through the prophets, and the other through the Son; through the prophets, ⁷ listen to Joel, 'I shall pour out my spirit on all flesh and your sons and your daughters will prophesy and you young men will see visions and you old men will dream dreams'; and again hear Christ speaking, 'and you will receive power when the Holy Spirit comes upon you and you will be witnesses in Jerusalem and in Judea and Samaria and unto the end of the earth'. ⁸ Furthermore, it was necessary, he says that God is to be believed, not that he insist upon this firmly, nor that he examines concerning man, just as he says in the the Epistle to the Hebrews 'in order that we may have great encouragement through these two immutable things in which it is not possible for God to lie.' ⁹ Thus it is proved ¹⁰ Wherefore he calls it the first deposit, for the first deposit is a part of all. ¹¹ He purchased the things that are our own, our own salvation, and gave to us the first deposit in the meantime. ¹² So why did he not give us everything straightaway? ¹³ Since we had not worked hard for the whole. ¹⁴ We believed, this is the beginning; he gave the down payment, when we show our faith through works, then he adds everything. ¹⁵ But rather he gives another gift, his own blood, and again he promises another. ¹⁶ Just as if he were an enemy, nations give hostages to nations; thus God gives his own Son as a pledge of peace and drink-offerings and the Holy Spirit which is from him; those who share the Spirit know that it is deposit of our inheritance. ¹⁷ Such was Paul, whereupon having already tasted these things, on which account he pressed hard and took great pains in these circumstances to forgive and sighed; for he has seen with other eyes, changing everything in his mind. ¹⁸ You do not share in these things because you do not fall from these things. ¹⁹ If all share in the Spirit, as it was necessary to share, let us lift up to heaven the peace there. ²⁰ Of what is the first deposit? ²¹ Of redemption, of preservation, for the pure redemption then becomes. ²² But now we turn back into the world, and much of the human condition falls to us, and we are with the ungodly; then there is the pure redemption, when there is no sin nor human suffering nor are we mixed up with everything. ²³ But now is the first deposit. ²⁴ For we put away the matters of the present, because our government is not of this earth; but here we are outside, we are dwelling here and now. ²⁵ 'For the praise of his glory'. ²⁶ He places this continually. Why is this? ²⁷ Because it is sufficient to fill his hearers. ²⁸ For if he speaks for our sake, he does these things it is not unambiguous; if it is because of him, so that his goodness shows, like a witness, he posits the cause not to be otherwise than these things; which we actually see him saying upon the Israelites above and below: 'make for us according to your name'; and again God himself says 'I make for my sake'; and Moses, 'make for us according to your name, even if for no other. ²⁸ For this satisfies the hearers and sends them away, making them learn according to the virtues of the household, which was actually promised. ²⁹ But let us not neglect those who hear, for if he does through himself, likewise he demands from us. ³¹ For if he says 'I shall glorify those who glorify me', 'and those who despise me will be despised', let us keep in mind that he seeks the things for us. ³² The salvation of enemies is the praise of his glory but, those who become friends remain friends; as if they again returns to their former enmity, all things are random and in vain.

4.3.3 γ

¹ For there is not another baptism, nor again a second reconciliation, but a certain fearful expectation of judgement, and a zeal for a future fire to consume those who opposed. ² For if we intend while always hating him, to be thought with of his pardon, we shall not cease hating and being broken in pieces and becoming

inferior and being disabled from the coming of the sun of righteousness.³ Do you wish to receive the ray which opens your eyes? Do good works, be healthy and quick-sighted.⁴ He showed the light of truth to you; if you would again flee and run towards darkness, what will be your defence, what kind of pardon?⁵ None is left, for this is the sign of unspoken hatred.⁶ For when you did not know God, hating him, how possibly did you have a pardon; but since you tasted the goodness of the honey, if again you let go, and come to throwing up, there is nothing else but you bring forth the signs of great hatred contempt.⁷ No, he says, but by nature I am compelled; I love Christ but I am compelled by nature.⁸ If you endure compulsion and force, you will have pardon; but if you fall because of lust, no longer.

⁹ Well then, let us inquire closely into this whether sins come from compulsion or or force, or from lust and contempt.¹⁰ You shall not kill, he says.¹¹ What sort of compulsion is this, what kind of force?¹² The force is the killing.¹³ Which of you would take a sword to baptise a neighbour in the throat, stain the right hand with blood? Not one of you.¹⁴ Do you not see that on the contrary, that compulsion is the sin rather than force?¹⁵ For God has put a love-charm into our nature so that we love each other; 'for all' he says 'living things love their own likenesses and man loves his neighbour'.¹⁶ Do you not see that we have a tendency towards virtue from the seeds of our nature.¹⁷ Evil things are contrary to our nature; if they rather overcome this is a proof of our great sluggishness.¹⁸ What of adultery? What kind of compulsion brings to this?¹⁹ Yes, he says, the tyrant of desire.²⁰ Why, tell me?²¹ For is it not possible that you have enjoyed your wife and soothed her passion?²² ²³ This is no longer compulsion, for love is not compulsion; no one loves by coimpulsion but by free choice and will.²⁴ So mixing is equally by compulsion; but loving this or that is not compulsion; nor is the desire of mixing this thing, but is vainglory and hubris and beyond the measure of indulgence.²⁵ For what kind, tell me is according to rationality?²⁶ A betrothal, being together for the procreation of children, having this or is this not known?²⁷ Do you not know that those who are intimate in love bear children?²⁸ So that this is not of nature.²⁹ Do not reproach desire; for desire is given through marriage, it is furnished on account of procreation, not through adultery nor destruction.³⁰ The laws recognise that consent to sin is out of compulsion; or rather that no sin arises out of compulsion, but everything from insolence.³¹ Thus God has not worked our nature, so that we have compulsion to sin; if this were so, there would not be punishment.³² For these things according to compulsion or for force we do not demand and nor does God, who is thus loving men and good.³³ What then? Is theft from compulsion?³⁴ Yes, he says; the poor do this.³⁵ Rather, the poor is compelled to work, not to steal.³⁶ Then the poor does the opposite; thieving is idleness, but the poor are not idle, but are accustomed to industry to raise children.³⁷ So that this is of desire.³⁸ And mark this; what, tell me is more difficult, what is more distasteful, going around sleepless during the night, digging through walls and walking in the darkness, and having one's soul in one's hands, and having been placed side by side with murder, and trembling, and killing by necessity or devoting oneself day by day to hard work and having the enjoyment of safety and freedom from fear?³⁹ This is easily answered; and because this is easily answered, most people do this rather than that.

4.3.4 δ

¹ Do you see that virtue is in accordance with nature and evil is against it, just as illness and health.² What is the falsehood and lying, what kind of compulsion it would have?³ No compulsion, nor force but willing, do we come to this.⁴ We do not believe, they say.⁵ We do not believe, since we wish; for it was possible to believe us more from this manner, than from sworn oaths.⁶ For why, tell me, we do not believe those who swear oaths, but we consider those without oaths to be faithful?⁷ He would speak strangely, he says, and I believe without oaths; but I do not believe you with oaths.⁸ An oath is extraordinary, and this is more than unbelief, or a proof of faith.⁹ ¹⁰ So that he who uses oaths continually,

4.4 Ὁμιλία Γ

4.4.1 α

4.4.2 β

4.4.3 γ

4.4.4 δ

4.4.5 ε

4.5 Ὁμιλία Δ

4.5.1 α

² The body is in a state of death; and so is the soul; but neither a charge nor a risk has a share in them; for this matter is not of the nature of free choice. ³ Because it has become from the first-formed transgression, and the final thing went out into nature, otherwise it will be quickly released. ⁴ This is the death of the soul, being the deliberate choice, it has the accusation and the release of no one. ⁵ Notice, therefore, how Paul has already shown a great thing, that of raising the dead and what is much greater, healing the dead soul, and now, just as great he poses this: ⁶ ‘And you being dead with your transgressions and sins, in which you walked in accordance with the age of this world, according to the ruler of the spirit of the air, the spirit which now works in the children of disobedience’. ⁷ Do you not notice the gentleness of Paul, and how everywhere he exhorts his auditor, not weighing him down? ⁸ Since he says, that you push towards ultimate evil (for it is this that makes death), lest it greatly weighs you down (because men are ashamed of the first evil) he gave to them an assistant lest it was thought that everything was ascribed to them, and the assistant was strong. ⁹ Who was this? The devil. ¹⁰ So he actually says in the Epistle to the Corinthians, ‘Do not make a mistake, neither prostitutes, nor idolaters and all the rest included with them, and those who bring them in, will not inherit the kingdom of God; then he says, ‘And some of you were these things’. ¹¹ He does not simply say, ‘you were’ but ‘some were’; which is, this is how you were.

¹² Then the heretics are greatly produced among us; for they say that these things are said concerning God, and leading away an unbridled tongue for the most part, they fit together these things to God, which are really only of the devil. ¹³ So how do we bridle them? From their own words. ¹⁴ For if he is right, just as you say, he did these things, yet it is not right, but also very wrong and abominable; God is not at any time abominable. ¹⁵ Why does he say that he is the ruler of this world? ¹⁶ Since almost all human nature has given it to him, and all willingly serve him and choose him. ¹⁷ Nor does someone turn towards Christ offering ten thousand goods; to him no such thing is promised, but all draw back from the one sent into gehenna. ¹⁸ And the ruler in this age, he has more than God, rather he has more yielding to him than to God, except a few, because of our desire. ¹⁹ According to the power, he says, of the spirit of the air. ²⁰ He says this again, that he has a place under the heaven, and the disembodied spirits of the air are the powers of his working. ²¹ That this is the ruler of his age, that is, being put down in the present age; listen to the end of the epistle which says ‘our struggle is not against blood and flesh, but against authorities and powers, against the world-rulers of this darkness and against the spirits of evil in the heavens’. ²² In order not to hear the ruler of the word, you say that he is uncreated, he adds the darkness of this age. ²³ And elsewhere he calls the evil age a perverted time, not speaking concerning created things. ²⁴ The present ruler seems to me not to have changed form the beginning, even after the transgression. ²⁵ Since the present activity, he says, is in the sons of disobedience. ²⁶ Do you see that not by force, nor by tyranny but by persuasion he leads on? ²⁷ For, he says, that disobedience, as someone might say, by deceit and persuasion he draws everyone for himself. ²⁸ And not only by this does he encourage them, to give a participant but also to place himself with them. ²⁹ ‘In which we all once behaved’. All; because he does not say that he was lifted up for one. ³⁰ ‘In the desires of our flesh, performing the wishes of the flesh in its understanding, were children of nature of wrath and all the rest’; that is, considering nothing spiritual. ³¹ But in order not to guess that these are said, nor that someone might think this to be great sin, observe how it

is confirmed: the desires of our flesh, and performing its wishes, that is, the passion of the flesh.³² We spurred on God and provoked him to anger; that is, we were an object of wrath, and nothing other.³³ For just as man, being a child, is by nature a man, so we were children of wrath, like all the rest; that is, no one was free, but everyone acted worthy of wrath.³⁴ 'But God is rich in mercy'.³⁵ He is not simply merciful, but rich, just as in another place he says 'In the multitude of your mercy'; and again 'Have mercy upon me according to your great mercy. Because of his great love, which he had for us'.³⁶ He shows whence he loved us.³⁷ For it is not because of love of worthy things, but of wrath and final retribution.³⁸ And thus from great mercy.³⁹ And he has made you, dead in your sins, alive in Christ.⁴⁰ Again, Christ is the intermediary, and this is a trustworthy saying.⁴¹ For if he lives as the first fruit, and we; he gave a life to him and us.

4.5.2 β

¹ Do you see that everything has been said according to the flesh? ² Do you know the surpassing greatness of his power for us who believe? ³ He has given life to the dead, to the sons of wrath. ⁴ Do you know the hope of the calling? ⁵ 'And he raised us and set us'. ⁶ Do you know the glory of his inheritance? ⁷ Yes, he says, but it is clear that 'he raised' however, 'that he set us in the heavens in Christ Jesus' how has he set us? ⁸ As to 'he raised us, never yet has anyone been raised, except the head of the resurrection, and we were raised just as when Jacob made obeisance and so did his wife, to Joseph. ⁹ Accordingly, he sat down with the head sitting down and the body was sat with him. ¹⁰ Because of this he urges 'In Christ Jesus'. ¹¹ Or if not this, but he raised through baptism how did he sit down with him? ¹² 'For if we endure, we shall reign with him', if we die, we/shall live with him. ¹³ Truly, there is a need for the revelation of the spirit so as to understand the depth of these mysteries. ¹⁴ Furthermore, in order that you may not disbelieve, notice what he introduces, 'in order that he might show in the coming age the surpassing riches of his grace in goodness upon us in Christ Jesus'. ¹⁵ For since he speaks about the things concerning Christ, these things were nothing to us; what, pray he says, is it for us, if he rose? ¹⁶ He shows that this is for us if he has actually been united to us; except that those things of ours according to an individual, he says, he raised you, being dead in your sins and set you with him. ¹⁷ So that, as I was actually saying, do not disbelieve,

4.5.3 γ

4.5.4 δ

4.6 Ὁμιλία Ε

4.7 Ὁμιλία Ϛ

4.8 Ὁμιλία Ζ

4.9 Ὁμιλία Η

4.10 Ὁμιλία Θ

4.11 Ὁμιλία Ι

4.12 Ὁμιλία ΙΑ

4.13 Ὁμιλία ΙΒ

4.14 Ὁμιλία ΙΓ

4.15 Ὁμιλία ΙΔ

So, put aside falsehood and each of you speak the truth to fellow-christians, because we are members of each other. Be angry, but do not sin; do not let the sun go down on your wrath; do not give a place to the devil.

4.15.1 α

¹ Having spoken about the old man, he then writes point by point, ² because this teaching is more readily grasped when we learn part by part. ³ And what does he say? ‘So, put aside falsehood’. What is falsehood? Do the idols speak? Hardly. For these things are false, but it is not now about these things. For nothing is common to these things with these things; but concerning falsehood what it brings is one thing with another, that is, deceit and treachery. Each of you should speak the truth to his fellow man. ⁵ And then it is put to shame the more, because we are members of each other. Let no one deceive his fellow man. ⁶ The Psalmist says loud and soft, the lips are deceitful at heart and the heart speaks evil. ⁷ For it is nothing and it is nothing to make enmity and cheat and condemn. ⁸ You see everywhere it importunes shame through the body. ⁸ Let not the eye deceive the foot nor the foot the eye. ⁹ It is like this, if there is a deep ditch and above the ground there are ordered reeds, and below the ground it has been covered, it appearance it provides good hope of firm ground to the eyes, but it will not be usable for the feet and will not the foot either go in and yield to the empty space below, or ... and strike against? It does not deceive the foot, but is it not expected? ¹⁰ What then? If the eye sees a serpent or wild animal, does it deceive the foot?

4.16 ‘Ομιλία ΙΕ

4.17 ‘Ομιλία ΙΣ

4.18 ‘Ομιλία ΙΖ

Become useful to each other, compassionate, pardoning yourselves just as God in Christ pardoned you. Therefore, be imitators of God as beloved children, and walk in love, just as Christ loved us and gave himself as a gift and a sacrifice to God for a fragrant offering

4.18.1 α

¹ Past things have more life than those of the future and appear more wonderful and inspiring. ² So Paul, out of his exultation, now makes an exhortation; for those things for the sake of Christ have greater life. ³ For to says Forgive and it will be forgiven to you, and if you do not forgive it will not be forgiven to you, it is to say to men of philosophy and to those who will believe, much is possible; but Paul does not only turn from these things but also from great exultation. ⁴ To the one it is to escape punishment, to the other it is to share in his goodness. ⁵ Imitate Christ, he says. ⁶ Only this is enough for the exhortation of virtue; the imitation of God, this is greater, **because he makes the sun shine upon the evil and the good, and the rain upon the just and the unjust.** ⁷ For it is not in one sense, that we imitate God, he says, but also that we ourselves suffer gladly in these things; he wishes that we have the compassion of our fathers towards each other; these emotions are said to be love towards men and compassion. ⁸ Since there are no men who nither grieve nor are grieved, next they find a medicine, so that they may be agreeable to each other; **become useful,** he says, **to each other.** ⁹ And yet it is not even. For when you are agreeable, someone will be agreeable to you, but to God you give no favour. ¹⁰ And you are a fellow-slave, but God is the same to the slave, to an enemy and to those who hate him. ¹¹ Just as God, he says, has pardoned us in Christ. ¹² And this he claims is a great puzzle. What he is saying is this, he has not pardoned us simply without cost, without expense, he says, but with the price of Christ. ¹³ In order that this might be known to you, he sacrificed Christ; you, though often seeing this consent freely and without price did not do it. ¹⁴ Therefore, be imitators of God as beloved children, and walk in love, just as Christ loved us and gave himself as a gift and a sacrifice to God for a fragrant offering. ¹⁵ In order that you might not think this thing was under compulsion, hear how not only, but that he surrendered himself, he said, as though he said, since the Lord loved you while you were yet hostile, you loved a friend, but rather not as he is able, but as much as you were able. ¹⁶ Well! What would be more blessed than this saying? ¹⁷ And if you speak of the kingdom and if anybody, it is not the same. ¹⁸ Imitate God and you become quite like him when you yield to him. ¹⁹ But you must bring surrender your sins, rather than your money. ²⁰ Because if you surrender your money you have not imitated God, but if you surrender your sins, you will imitate God. ²¹ If you are able to say ‘I am poor’ and not able to give, and when you are able to give, you do not give, do you

not think this is a loss and not more riches, nor something over and above still less abundance? ²² Therefore, be imitators of God. ²³ And here is another more generous exhortation. ²⁴ As beloved children, he says. And you have another compulsion to imitate him, not only to suffer gladly, but also to become as children. ²⁵ As beloved children. ²⁶ For since not every son imitates his father, but is beloved he says this, as beloved children, walk in love. ²⁷ Notice the supposition of everything; certainly not this, no temper, no anger, no shouting, no blasphemy, but everything is to be raised up. ²⁸ And he places the chief of these last. ²⁹ Whence have you become a child? Since it has been forgiven for you. ³⁰ From this basis, from which you have been esteemed worthy of this honour, from this forgive your neighbour. ³² Now tell me, if someone makes you a captive and liable to a thousand evils, but led you to the kingdom so much more would we forgive this; if someone assists you with a medicine while you are feverish and at the last breath, you would prefer this above everything and the name of the medicine wouldn't you? ³² You are an admirer of love, through which you are saved. because of which the son was born. And will you not be able to save another, not with the same useful medicine, but the preaching to all, forgive in order that you it may be forgiven to you? ³³ This is the good impulse of the spirit, the urging forwards, and of freedom and generosity. ³⁴ Just as Christ loved us, he says. ³⁵ You are sparing of you friends, he of the enemy; not at any rate much greater than done by the Lord. ³⁶ So, just as, how is he saved? ³⁷ Truly it is clear that, if we treat our enemies well. ³⁸ And gave himself as a gift and a sacrifice to God for a fragrant offering. ³⁹ Do you see that he suffered on behalf of enemies, that he is a fragrant offering and an acceptable sacrifice? ⁴⁰ If you die, then you will be a sacrifice; this is an imitation of God. ⁴¹ Prostitution and immorality and greed must not even be named amongst you, as it is appropriate for the saints.

⁴² He has spoken concerning bitterness of disposition, of temper; he now comes to a lesser evil. ⁴³ For desire is a lesser evil; hear the first saying of the law of Moses, do not kill, which is actually from anger, and then, do not commit adultery, which is really from desire. ⁴⁴ For just as bitterness and shouting, and every evil and blasphemy, and such things are from fierceness, even so fornication, uncleanness and greed are from desire; for by this same thing we love money and the flesh. ⁴⁵ But even as there he raised a shout, which was a vehicle for anger, so now foul language and frivolous talk is a vehicle for fornication. ⁴⁶ And wickedness, he says, foolish talk or facetiousness, which are not fitting but rather thanksgiving. ⁴⁷ Do not speak witticisms nor shameful things, nor do such things and you will put out flames. ⁴⁸ Let them not even be named amongst you; that is, let not any of these things appear amongst you. ⁴⁹ He wrote and said this to the Corinthians, it is heard everywhere that there is prostitution amongst you. ⁵⁰ That is, everyone is to become clean. ⁵¹ For the words are the way of the matter. ⁵² Then, lest someone appear burdensome and heavy, cut out the foolish talk, bring on the cause and say, these things are not appropriate, they are nothing to us, he says, but rather thanksgiving.

4.18.2 β

¹ What help is it to speak witticisms? Only that you overcame ridicule. ² Tell me, what will the shoemaker work when something is not appropriate for his craft? or will such a tool be made? ³ Not at all; ⁴ Let there be no idle word; for from an idle word we fall into words that are inappropriate. ⁵ The present time is not for waste, but for sorrows, tribulations and lamentations, you engage in frivolous talk? ⁶ Does a champion, on entering the stadium, forgive his opponent and then declaims elegantly? ⁷ The devil appears, going around howling for snatching, everything which moves and turns everything on your head, and prepares to throw you out of your shrine, grinding his teeth, roaring, breathing fire upon you salvation; and you are sitting down speaking elegantly, talking foolishly and declaiming what is inappropriate? ⁸ Very well then, are you able to superior to him? We are playing, beloved. Do you wish to learn the way of the saints? ⁹ Hear Paul speaking, 'For three years night and day I did not stop instructing each one of you with tears. ¹⁰ If he used such haste on behalf of the Milesians and Ephesians, with speaking elegantly, but with tears and introducing admonishment, what would someone say about other things? Hear what he says to the Corinthians. ¹¹ 'From many tribulations and anguish of heart I wrote to you with many tears', and again, 'Does some one suffer and I do not suffer? Is some one made to fall and I do not burn?'. ¹² And hear him speaking in another place, that every day he says, he eagerly desires to leave the world; 'for we while living in a temporary abode, sigh deeply'. ¹³ And you laugh and play? It is a time of war, and you take hands in choral dances? ¹⁴ Do you not see people at war, how they severe, how they come together, their eyebrows cause fear, full of shuddering. ¹⁵ You see a harsh eye, a

stimulated, throbbing and jumping heart, a collected mind, trembling and struggling, much in good order, much in rhythmical order, much silence in the camp; I do not say, that they say no shameful word, but neither do they speak sincerely. ¹⁶ For if they have warlike perceptions, and are not hindered by words, and they desire such silence, you, having a battle in words, and more of a war, do you permit yourself to be naked? ¹⁷ Do you not know that thence we are the more plotted against? ¹⁸ You play and live luxuriously, and you speak refinely, and cause laughter and you think this is nothing? How many perjuries there are from fancy talking, how many injuries, how many obscenities? ¹⁹ But such things are not polite, he says. ²⁰ But hear that he throws out all vain talk. ²¹ Now is the time of war and battle, of wakefulness and watching, of arming and marshalling; thus, the one who has time for laughter has no place; for he is of the world. ²² Hear Christ speaking, 'the world will rejoice, but you will be despondent. ²³ Christ was crucified because of your evil and you laugh? ²⁴ He was beaten and suffered so much because of your misfortune and seized your storm; and you live sumptuously? ²⁵ And how much more do you not provoke him? ²⁶ But since this matter seems to be unimportant to them, which is hard to defend, come now, let us discuss this matter a little, teaching how bad it is. ²⁷ For this is the work of the devil, to despise the making of the unimportant. ²⁸ Firstly, even if it is unimportant, it ought not to be despised, knowing that great evils are engendered from this and grow, and often accomplish fornication; nor is this unimportant, from that is clear. ²⁹ Let us see, therefore, whence it is born; but much more let us see of what kind must be holy, cultivated, mild, those who mourn, those who lament, those who have been afflicted. ³⁰ Accordingly, he who speaks frivolously, is not holy; and if he is a Greek, such a one is ridiculous; these things are laid upon only those in this life. ³¹ So shameful speaking, there also is frivolous speaking. ³² Accordingly, ridicule is unseasonable and there also frivolous speaking. ³³ Hear the Prophet speaking, 'Serve the Lord in reverence and rejoice in him in trembling'. ³⁴ Frivolous talk makes the spirit soft, light-hearted, laid back; this and hubris pains often and makes enemies.

4.19 Ὁμιλία ΙΗ

4.20 Ὁμιλία ΙΘ

4.21 Ὁμιλία Κ

4.22 Ὁμιλία ΚΑ

4.23 Ὁμιλία ΚΒ

4.24 Ὁμιλία ΚΓ

4.25 Ὁμιλία ΚΔ

Stand, therefore, having girded your waist with truth and put on the breastplate of righteousness ¹⁵ bind your feet for the readiness of the gospel of peace, ¹⁶ and in all things taking up the shield of faith, with which you will be able to extinguish all the flaming arrows of the evil one; ¹⁷ and take up the helmet of salvation and the sword of the Spirit, which is the word of God.

4.25.1 α

¹ **Having girded**, he says, **your waist with truth**. ² What in fact does this mean? It says to us that in discussion beforehand we must be well-equipped, that there be no impediment in order to run. ⁴ **And having put on**, he says, **the breastplate of righteousness**, ⁴ inasmuch as the breastplate is invulnerable. ⁵ And righteousness, he says, is wholly a virtuous life. ⁶ No one can overturn such a life, although many injure it, no one cuts through it, not even the devil. ⁷ As **someone** might say, they draw the deeds of righteousness to their breast. ⁸ Concerning these things, Christ says, **blessed are those who hunger and thirst for righteousness, because they will be satisfied**. ⁹ The one who embraces this is strong as the breastplate; such a one will never be angry. ¹⁰ And bind your feet for the readiness of the gospel of peace. ¹¹ How this is expressed is less clear. So what is it? ¹² He places around us beautiful greaves, which is the readiness of the gospel of peace. ¹³ Or at least he

says this, that in order to be ready for the gospel, that to use our feet, and to prepare beforehand his way and to get ready in advance; or if not this, that they are ready for departure.¹⁴ Accordingly, readiness for the gospel is not other than this, the best life.¹⁵ Just as the prophet says, **he turns your ears for the readiness of their hearts**, that is, the preparation¹⁶ **of the gospel**, he says, **of peace**; reasonably.¹⁷ For since he remembered war and battle, he shows that it is necessary make battle against the demons, because the gospel is of peace.¹⁸ That war destroys the other war against God, whenever we make war upon the devil, we reconcile to God.¹⁹ So do not fear, beloved, it is the gospel; the victory has already occurred.²⁰ **In all things taking up the shield of faith.**²¹ So it is faith, not knowledge, he says, for he does not place it later, but grace through which signs happen.²² And reasonable he names faith as a shield, inasmuch as it is laid before the whole body, like a wall, so moreover is faith, because everything is possible by it.²³ **By which you will be able**, he says, **to quench all the flaming darts of the evil one.**²⁴ Because nothing is able to cut this shield in two.²⁵ Listen to Christ speaking to his disciples: **if you have faith like a mustard seed, you will say to this mountain, move from here to there, and it will be moved.**²⁶ How shall we have this faith? When we are set straight.²⁷ But there are the darts of the evil one and trials, he says, and unwonted desires.²⁸ Wisely he adds, **the flaming,**²⁹ for such are desires.³⁰ If faith sets in command over demons, so much more does it command the passions of the soul.³¹ **And receive**, he says, **the helmet bringing salvation.**³² This is your salvation.³³ For it fences them all around, as leading out to war.³⁴ **And receive the sword of the spirit which is the word of God.**³⁵ Or the spirit, he says, or in the spiritual sword.³⁶ For through this all things are cut, through this all things are cut in two, and the head of the dragon is cut off.³⁷ **Through every prayer and entreaty praying at the right time in the spirit, and keeping alert with all perseverance and entreaty concerning all the saints, and for me that the word may be given to me to open my mouth in all boldness to make known the mystery of the gospel, for which I am an ambassador in chains, in order that I may speak openly in him as it is necessary for me to speak.**³⁸ Inasmuch as the word of God strengthens everything and thus has the spiritual gift.³⁹ **For the word of God is alive and is effective and is sharper than any two-edged sword.**⁴⁰ Notice the union of this blessing.⁴¹ It therefore equips them with every security; finally, how must it call the King, so that it stretches out the hand, it teaches; **through every prayer and entreaty praying at the right time in the spirit.**⁴² For it is not prayer in the spirit when someone babbles.⁴³ **And for this**, he says, **keeping alert**, that is, being self-controlled.⁴⁴ One ought to be so armed, standing before the King, alert and temperate.⁴⁵ **With all perseverance and entreaty concerning all the saints, and for me that the word may be given to me to open my mouth.**⁴⁶ What do you say, blessed Paul? What need do you have of the disciples?⁴⁷ And he responds well: **For the opening of my mouth.**⁴⁸ He does not attend to *what* he says, but just as Christ said, **when they hand you over, do not worry how or what you will speak, for what you will say will be given to you in that same hour**; thus he was doing everything by faith, everything by grace.⁴⁹ **in all boldness** he says, **to make known the mystery of the gospel.**⁵⁰ Which is, that I might defend myself, as I ought.⁵¹ You are lying in chains, and you desire others to do so? Yes, he says; when even Peter lay in chains, there was nevertheless an earnest prayer for him.⁵² **For which I am an ambassador in chains, in order that I may speak openly in him as it is necessary for me to speak.**⁵³ Which is to say, with frankness, with courage, with all unity that I might answer.⁵⁴ **In order that you may know my situation, and what I am doing, Tychicus, a dear brother and faithful servant of the Lord, will make everything known to you.**

4.25.2 β

5 Commentary

5.1 Ὑποθεσις

- 1 **δειδιδαιμονία** - the usage of this word changed over the centuries; by the time that Chrysostom was writing, the meaning had become 'superstition' but in Attic times it meant 'fear of the gods', 'religious feeling'; then it came to be used in a bad sense, 'superstition', as here.

The temple of Artemis at Ephesus was built by Croesus at Ephesus in 550 BC and was one of the seven wonders of the ancient world. It was burnt down in 356 BC by a madman called Herostratus but subsequently rebuilt. The temple (called the Artemisium) was famous not only for its size but also for the magnificent works of art within it. It was destroyed in 262 AD by invading Goths and then never rebuilt, so at the time that Chrysostom was writing (latter part of the fourth century) the temple was in ruins.

5.2 Ὀμιλία Α

5.2.1 α

- 17 **ἀπαρχή** – originally this meant 'the beginning of a sacrifice', 'the primal offering', 'the firstlings for sacrifice' first fruits'.

5.2.2 β

- 6 **ἀνακεχωρηκότη**

- 13 **φιλανθρωπίας**

33	Μονογενῇ
34	εὐδοκίαν - Arndt & Gingrich [3, p. 319] give these meanings, I – good will, II – favour, good pleasure, III – wish, desire LSJ [17, p. 710] has, I – good will, especially of God, II - desire Lampe [13, pp. 562 – 563] gives two main meanings, I – good will, good pleasure, II – object of good pleasure, delight Lampe has numerous quotations including Chrysostom In Epistulam ad Ephesios Homily 1β

5.2.3 γ

6	
13	
33	
34	

5.2.4 δ

6	
13	
31	οἰκονομούμενα – Lampe [13, p. 940] has a long article on οἰκονομέω; the relevant section here is meaning B referring, theologically, to God’s dispensation.
34	

5.3 Ὁμιλία Β

5.3.1 α

3	ἀνεξερεύνητα – this word, with the spelling ἀνεξεραύνητα, only occurs once in the New Testament. It occurs in Symmachus’ translation of the LXX, with the spelling ἀνεξερεύνητα, at Παροιμίαι 25:3. Rahlfs-Hanhart has ἀνεξέλεγκτος at this point. It <i>seems</i> that the spelling used in the New Testament is unusual, but there are no critical notes (or none that I can find) about this. The Sinaiticus (www.codexsinaiticus.org) has the same spelling as Nestlé-Aland.
6	Ἐκκληρώθημεν – There are several different interpretations of this word:

Arndt & Gingrich [3. pp. 435] gives two main meanings, I – (active) appoint by lot, II – obtain by lot, receive, have something

LSJ [17, p. p. 960] gives the following meanings; I – appoint by lot; of the lot itself, all on, II – cast lots, III – have allotted one, obtain by lot, (middle), IV – allot, assign, V – deliver an oracle by lot.

Lampe [13, p. 757] gives the usages as Middle and Passive, with the following meanings:

I – inherit, receive as one's own portion, II – (passive) be appointed, be destined. This is the meaning Lamp identifies in this passage.

7 προαιρέσεως

ἔχεται

9 πρόθεσιν

10 κλητοῖς

11 ἐξαίρετον

15 προορισθέντας – This word is used six times in the New Testament, the other references are: Πράξεις Ἀποστόλων 4:28, Πρὸς Ῥωμαίους 8:28, 8:30, Πρὸς Κορινθίους Α 2:7, Πρὸς Ἐφεσίους 1:11. Arndt & Gingrich [3, p. 709] only give one meaning but also refer to προγινώσκω, which has a similar meaning but emphasising knowledge as opposed to decision.

LSJ [17, p. 1493] give the meanings 'determine beforehand', 'predetermine', and give only one reference to the Classics, to Heliodorus who was a third century A.D. 'Scriptor Eroticus'. The remaining references refer to the New Testament.

Lampe [13, p. 1161] gives four main meanings (with numerous patristic references), I – predetermine, II – arrange in advance, III – limit, define in advance, IV – define previously

For the first meaning, the following authors may be mentioned;

- John of Damascus
- Paul of Samosata
- Eusebius of Caesarea
- Clement of Alexandria
- John Chrysostom

ἀφώρισεν

17 θέα

31 κήρυγμα

34

5.3.2 β

7 In the Hebrew Bible (Biblia Hebraica Stuttgartensia), the Septuagint (Rahlfs-Hanhart) and the Jerusalem Bible the Book of Joel has *four* chapters; chapter 1 has 20 verses, chapter 2 has 27 verses, chapter 3 has 5 verses and chapter 4 has 21 verses. In the Vulgate, Luther's Bible, the Authorised Version and the New International Version, the Book of Joel has *three* chapters; chapter 1 has 20 verses, chapter 2 has 32 verses, chapter 3 has 21 verses. In chapter 1 has 20 verses, chapter 2 has 27 verses, chapter 3 has 5 verses and chapter 4 has 21 verses. In the Vulgate (and all subsequent translations *except* the Jerusalem Bible) chapter 3 has been merged into chapter 2.

Furthermore, in the Hebrew Bible, the Vulgate, Luther's Bible, the Authorised Version, the New English Bible, New International Version and the Jerusalem Bible, Joel is placed *between* Hosea and Amos, but in the Septuagint, Ἰωήλ is placed *after* Μιχαίας.

8 παράκλησιν

16

21 ἀπολυτρόσεως

περιποιήσεως – only used 5 times in the New Testament.

Arndt & Gingrich [3, p. 650] lists the following: I – keeping safe, preserving, saving, II – gaining, obtaining, III – possessing, possession, property. The most sensible meaning here is the last, property, in that we belong to God.

LSJ [17, p. 1384] gives the following I – keeping safe, preservation, II – those who are saved, specifically referring to this passage, III – gaining possession of, acquisition

Lampe [13, p. 1070] gives two meanings, I – preservation, saving, II – acquiring, securing. Lampe only quotes from Epiphanius, Clement of Alexandria and Basil the Great. However, Chrysostom also expands on this word in 'In Epistulam ad Ephesios' Homily B. See Liber 3857 § 2.3.2, 3.3.2 and 4.3.2.

22 συμπίπτει

ἀσεβῶν

27 πληροφορήσαι

28 ἀγαθωσύνην

30 ῥαθυμῶμεν

5.3.3 γ

1 ἐκδοχή

2 συγγνώμης

19 τυραννίς

22 ἔρως

24 τρυφή

26 κατεγγυθηεῖσαν

30 ἐδημιούργησεν

37 ἀγρυπνοῦντα

5.3.4 δ

13 θυμὸς

14 ὑβρίζοντες

16 κέντρον

	σφοδροὶ
27	κτῆσαι
35	φροντίδων
44	χρηματισμοῦ

5.4 Ὁμιλία Γ

5.4.1 α

2	σπλάγχχνων
7	
16	
20	
21	

5.5 Ὁμιλία Δ

5.5.1 α

5.5.2 β

4	κλήσεως
5	Συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν – It is somewhat difficult to translate this partial quotation; for the Greek reader, Chrysostom has let the reader infer the rest of the sentence and the force for the preposition σύν can be understood. This is not so easy to render into decent English. The Latin translation uses <i>con-</i> .
8	προσκυνήσαντος

16	κατ' ἰδίαν
26	
32	
40	
41	

5.6 Ὁμιλία Ε

5.7 Ὁμιλία Α

5.8 Ὁμιλία Ζ

5.9 Ὁμιλία Η

5.10 Ὁμιλία Θ

5.11 Ὁμιλία Ι

5.12 Ὁμιλία ΙΑ

5.13 Ὁμιλία ΙΒ

5.14 Ὁμιλία ΙΓ

5.15 Ὁμιλία ΙΔ

5.16 Ὁμιλία ΙΕ

5.17 Ὁμιλία Ι

5.18 Ὁμιλία ΙΖ

5.18.1 α

3	φιλοσόφους
6	
13	
18	συγχωρήσης – Chrysostom uses this word (συγχωρέω) quite extensively in this homily and the meaning has changed or has been developed since Attic times. Arndt & Gingrich [3, p. 775] gives two meanings, I – yield τινί to someone, II – grant, permit τινί to someone LSJ [17, p. 1669] has the following: I – come together, combine, II – get out of the way, make way τινί, give way, yield, defer τινί, make a compromise, be in collusion with, III – accede, assent to, acquiesce in, come to terms with, IV – concede, give up, V – concede <i>or</i> grant in argument, VI – forgive a debt, VII – allow, VIII – used impersonal, it is agreed Lampe [13, p. 1277] has a long article with several quotations from Chrysostom's commentaries, giving the following: I – accede, allow, accept, II – allow of, admit of, III – ascribe, accord, IV –

	excuse, waive, V – (there are several subsections here) forgive, make allowances, excuse, condone, be forgiven (passive), obtain or effect forgiveness, forgive on behalf on God, grant absolution As noted above Chrysostom has used this word several times in this passage and it requires some different interpretations. I have used the word ‘surrender’ which I have derived from the Latin translation given in Migne, which uses the verb ‘condono’. This is rather an <i>interpretation</i> of the Greek word συγχωρέω, at least as far as the lexica that I have consulted (LSJ, Arndt & Gingrich, Lampe).
20	The sense here is better interpreted (in my view) by the use of the word ‘give’ rather than ‘surrender’ or ‘grant’
21	It makes more sense in English to treat this question as though it were a question expecting the answer ‘yes’, so ἡγῆ is best translated as ‘do you not think...’.
39	θυσία

5.18.2 β

3	
9	νουθετῶν – It is difficult to convey in one word the various meanings conveyed by νουθετέω; it is combination of admonishment, warning and instruction. The quotation also mentions ‘with tears’ so there is the sense of reluctance to admonish, and perhaps sadness that it was necessary.
13	
18	
20	

5.19 Ὁμιλία ΙΗ

5.20 Ὁμιλία ΙΘ

5.21 Ὁμιλία Κ

5.22 Ὁμιλία ΚΑ

5.23 Ὁμιλία ΚΒ

5.24 Ὁμιλία ΚΓ

5.25 Ὁμιλία ΚΔ

5.25.1 α

|

15	Chrysostom refers to ‘the prophet’, I am not sure why he does, since the reference is to Ψαλμὸς Η.
16	Migne puts a full stop after ἐπαράσκευον and thus begins a new sentence with τοῦ εὐαγγελίου, which is a sentence without a verb and it seems to ‘hang in the air’. I think it makes more sense to write the Greek like this: ... τὸ ἐμπαράσκευον τοῦ Εὐαγγελίου, φησὶ, τῆς εἰρήνης, εἰκότως. But it still seems a bit odd. The Latin version has: ... et instructum. Evangelii, inquit, pacis. Merito id dixit. Which is not quite the same. Possibly, the original manuscripts may illuminate the text here. δαίμονας
26	πειρασμούς
37	χάρισμα

6 Critical Notes

There are very few critical notes in the Migne edition and it is not always clear as to which manuscript Migne is referring. I have found some places where the Latin version differs from the Greek which suggests that there is *some* variation as between the manuscripts. At the time of writing there is no Critical Edition of this commentary (nor that of Colossians) nor is one in preparation.

I have now located Field's edition of Chrysostom's commentary and this gives much more detail as to the readings from different manuscripts; the manuscripts used by Field (6 in number) are listed in section 1.1 which also gives a reference to the numerous manuscripts listed in Pinakes.

I have used my versification so as to provide a means of reference.

6.1 Ὑποθεσις

1	καὶ μάλιστα is replaced by: μάλιστα γάρ in A, F
1	ἐκεῖ is replaced by: ἐκεῖσε in A, E, F

6.2 Ὅμιλία Α

6.2.1 α

2	μηδαμῶς is replaced by: οὐδαμῶς in B, D, F
4	καὶ παιδιά καὶ γυναῖκας is replaced by: καὶ γυναῖκας καὶ παιδιά in E

6.2.2 β

6.2.3 γ

6.2.4 δ

2	μηδαμῶς is replaced by: οὐδαμῶς in B, D, F
4	καὶ παῖδια καὶ γυναῖκας is replaced by: καὶ γυναῖκας καὶ παῖδια in E
36	ἂν γένοιτο is omitted by A, B, F; it is included by Savile. I agree with the omission.

6.3 Ὅμιλία Β

6.3.1 α

6.3.2 β

2	ἡμεῖς is replaced by: ὁμεῖς in A, B, F
3	After πνεύματι the following is added ἐπαγγελίας in E

6.4 Ὁμιλία Γ

6.5 Ὁμιλία Δ

6.5.1 α

5	ἀνιστᾶν thus Field. Migne shows ἀνιστᾶν. I think Field is correct.

6.5.2 β

5	
15	Migne has brackets thus: (Τί γὰρ, φησι, πρὸς ἡμᾶς, εἰ ἐκεῖνος ἀνέστη); Field uses a semi-colon instead. I have followed Field.

6.6 Ὁμιλία Ε

6.7 Ὁμιλία Α

6.7.1 α

6.7.2 β

6.7.3 γ

6.7.4 δ

5	
9	Migne has brackets thus: (ἄκουε γὰρ αὐτοῦ γράφοντος τῷ Τιμοθέῳ, καὶ λέγοντος· Τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐνώπιον πάντων ἔλεγγε); Field omits the brackets and uses a semi-colon. I have followed Field.

6.8 Ὁμιλία Ζ

6.9 Ὁμιλία Η

6.9.1 α

6.9.2 β

5	
8	τανῶν is the reading of most Editors πάνυ is in E νῶν in A, F

6.10 Ὁμιλία Θ

6.10.1 α

6.10.2 β

20	καὶ πάλιν, Κεφαλὴν ἔχομεν τὸν Χριστόν is the reading from A, B, F and other editors including Savile E has: ποίας δὲ ταύτης; σῶμα ἐκλήθητε, φησί· κεφαλὴν ἔχετε τὸν Χριστόν C, D, have: ποίας δὲ ταύτης; φησί· κεφαλὴν ἔχετε τὸν Χριστόν
21	γὰρ is omitted from C, D, E
21	ἡμᾶς is replaced by ἡμᾶς in D
21	ἐν τοῖς ἐπουρανίοις is omitted from C, D, E; it is included in A, B, F and Savile and other editors; Field omits it

6.11 Όμιλία Ι

6.12 Όμιλία ΙΑ

6.13 Όμιλία ΙΒ

6.14 Όμιλία ΙΓ

6.15 Όμιλία ΙΔ

6.16 Όμιλία ΙΕ

6.17 Όμιλία Ι

6.18 Όμιλία ΙΖ

6.19 Όμιλία ΙΗ

6.20 Όμιλία ΙΘ

6.21 Όμιλία Κ

6.22 Όμιλία ΚΑ

6.23 Όμιλία ΚΒ

6.24 Όμιλία ΚΓ

6.25 Όμιλία ΚΔ

ἀγαθότης, ἀγαθότητος, ἡ	goodness	
ἀγιασμός, ὁ	consecration, sanctification	
ἀγιότης, ἀγιότητος, ἡ	holiness, sanctity	
ἀγιωσύνη, ἡ	holiness	
αἰνίσσομαι, αἰνίζομαι, ἡνιξάμην	I speak darkly <i>or</i> in riddles	Chrysostom uses the Attic form with -ττ-
αἰρετικός, -ή, -όν	heretical	
αἰσχύνω, αἰσχυνῶ, ἥσχυνα	I shame, dishonour, in the passive, I am ashamed, dishonoured	
άλουργίς, άλουργίδος, ἡ	purple robe	
ἀμάρτημα, ἀμαρτήματος, τό	failure, fault	
ἀμήχανος, -ον	without means or resources, helpless	In A γ 40, without words
ἄμωμος, -ον	blameless	
ἀναβοάω, ἀναβοήσω, ἀνέβησα	I cry, shout aloud	
ἀναλαμβάνω, ἀναλήμψομαι ἀνέλαβον	I take up	
ἄνειμι (ἰβο)	I go <i>or</i> come up	
ἀνενδεής, -ές	in want of nothing, with no need of	
ἀνεπίληπτος, -ον	not censured, blameless	
ἀνθέω, ἀνθήσω ἤνθησα	I blossom, flourish	
ἄνθος, ἄνθους, τό	blossom, flower	
ἀνώτερος, -α, -ον	higher	comparative adjective from ἀνω
ἀξιόω, ἀξιόσω, ἡξίωσα	I consider worthy, deserving τινά τινος	
ἀπαλλάσσω, ἀπαλλάξω, ἀπήλλαξα	I set free, deliver from	
ἀπαρχή, ἡ	first fruits	
ἀπεκδέχομαι, ἀπεκδέξομαι, ἀπεξεδεξάμην	I await eagerly	
ἀπλῶς	simply, sincerely, openly	
ἀποτάσσω, ἀποτάξω ἀπέταξα	I take leave of, part from, renounce τινί	
ἀρκέω, ἀρκήσω ἤρκησα	I make good, achieve, assist	
ἀρχάγγελος, ὁ	archangel	
ἄτε	just as, as if, so as, inasmuch as, seeing that	
αὐγή, ἡ	light, light of the sun	
ἀφάτως	in a way that cannot be described, abundantly	

ἀφελής, -ές	without a stone, even, smooth, artless	
ἀφίημι, ἀφήσω, ἀφῆκα	I send away, forgive	
ἀφίστημι, ἀποστήσω, ἀπέστην, ἀπέστησα	I put away, remove	
βαθύς, βαθύϊα, βαθύ	deep, high	
βολή, ἥ	stroke, wound, throw	
γέμω	I am full	only in the present and imperfect
γήρας, τό	old age, cast skin of a serpent	
δείκνυμι, δείξω, ἔδειξα	I show	
δεισιδαιμονία, ἥ	false religion, superstition	
Δεσποτικός, ὁ	Lord	
δέρω, δερῶ, ἔδειρα	I skin, flay	
δέω, δήσω, ἔδησα	I bind	
δῆθεν		strengthened form of δῆ
διάδημα, διαδήματος, τό	diadem	
διαφέρω,	I differ	
διαφθείρω, διαφθερῶ, διέφθειρα	I destroy utterly	
δόκιμος, -ον	trustworthy, approved, esteemed	
δοξάζω, δοξάσω, ἐδόξασα	I think, form an opinion, honour, give glory to	
ἐγγίνομαι, ἐγγενήσομαι, ἐνεγενόμην	I spring up, appear in, come in, intervene	
ἐκλέγομαι, ἐκλέξομαι, ἐξελεξάμην	I choose, select	
ἐκχύνω	I pour forth	a later form of ἐκχέω
ἐλάσσων, -ον	smaller, less	Chrysostom has used the Attic (-ττ-) form
ἔλκω, ἔλξω, εἴλκυσα	I drag	
ἐμπίπρημι, ἐμπρήσω, ἐνέπρησα	I kindle, burn, set on fire	The future and aorist are formed as if from ἐμπράω
ἐμπιστεύω, ἐμπιστεύσω, ἐνεπίστευσα	I entrust τινί τι	
ἐνάρετος, -ον	virtuous	
ἐνάρετος, -ον	virtuous	
ἐνδιατρίβω, ἐνδιατρίψω, ἐνδιέτριψα	I spend <i>or</i> consume in doing, spend time in a place, waste time in a place	
ἐνεμί	I am in, present in a place;	In A γ 38, it is (not) possible
ἐνταῦθα	then	
ἐξαποστέλλω, ἐξαποστελῶ, ἐξαπέστειλα	I send away	

ἐξασκέω, ἐξασκήσω ἐξήσκησα	I adorn, deck out, equip	
ἐξορίζω, ἐξορίσω, ἐξώρισα	I send beyond the frontier, banish	The future and aorist have been inferred
ἐοικώς, ἐοικυῖα, ἐοικος	seeming like, like	
ἐπαινέω, ἐπαινῆσω, ἠπῆνεσα	I approve, applaud, commend, praise	
ἐπαίρω, ἐπαρῶ, ἐπῆρα	I lift up, hold up τὶ	
ἐπέραστος, -ον	lovely, lovable	
ἐπιβλαβής, -ές	- hurtful	
ἐπιδείκνυμι, ἐπιδείξω, ἐπέδειξα	I show, point out τινί τι	
ἐπιζητέω, ἐπιζητήσω, ἐπεζήτησα	I search for, seek after	
ἐπιθυμέω, ἐπιθυμήσω, ἐπεθύμησα	I desire, long for τινος	
ἐπίτασις, ἐπιτάσεως, ἡ	stretching	
ἐπιχάρις, ἐπιχάριτος, ὁ, ἡ	pleasing, charming	
ἐργάζομαι, ἐργάσομαι, ἡργασάμην	I work, labour	
ἐτέρωθι	elsewhere	
ἐτέρωθί	on the other side, elsewhere	same as ἄλλοθι
εὐδοκία, ἡ	good-will	
ἐφίημι, ἐφήσω, ἐφῆκα	I send, send to, send against, long for, desire τινός	
ἡλικία, ἡ	prime of life	
θαυμαστός, -ή, -όν	wonderful, marvellous	
θεράπων, θεράποντος, ὁ	servant	
θερμός, -ή, -όν	hot	
καθάπερ	according as, just as	
καθίστημι, καταστήσω, κατέστην, κατέστησα	I set up, erect, establish	
κάλλος, τό	beauty	
καλῶς	fitly, appropriately, splendidly	
καταβάλλω, καταβαλῶ κατέβαλον	I lay down, found, establish	
καταβολή, ἡ	laying down, foundation, establishment	
κατάγω, κατάξω, κατήγαγον	I lead down, bring down, draw down	
καταλλάσσω, καταλλάξω, κατέλλαξα	I reconcile	
κάτειμι (ίβο)	I go <i>or</i> come down	
κατηχέω, κατηχήσω, κατήχησα	I sound over <i>or</i> through, in the passive, I am informed or instructed	

κατορθόω, κατορθώσω, κατώρθωσα	I set upright, establish	
κατορθώμα, κατορθώματος, τό	success, prosperity, good order, virtuous action	
καυχάομαι, καυχήσομαι, ἐκαυχησάμην	I boast	
κηδεμονία, ἡ	care, solicitude	
κοινός, -ή, -όν	communal, common	
κολάζω, κολάσω, ἐκόλασα	I punish	
κονιάω, κονιήσω, ἐκονίησα	I sprinkle with dust	At Όμιλία Α, β 17, used in the middle
κτίσμα, κτίσματος, τό	creature	
κτίστος, -η, -ον	created	
λαμπρότης, λαμπρότητος, ἡ	brilliancy, splendour	
λοιμός, ό	plague	
λουτρός, ό	bath, bathing place, also baptism	see Lampe [13, pp. 812 – 813]
μαρμαρυγή, ἡ	flashing, sparkling, gleaming	
μείζων, μείζον		
μειῶν, -ονα	lesser, less	irregular comparative adjective from μικρός <i>or</i> ὀλίγος
μένω, μενῶ, ἔμεινα	I remain	
μεσίτης, ἡ	divider, partaker	
μεστός, -ή, -όν	full	
μεταβολή, ἡ	change	
μεταλαμβάνω, μεταλήμψομαι, μετέλαβον	I have <i>or</i> get a share of, partake	
μεταμελεία, ἡ	repentance, penitence	
μέτειμι (ίβο)	I go after <i>or</i> behind, follow, go to seek, pursue	
μετέχω, μετέξω, μετέσχον	I partake, share in	
μηδαμοῦ	not even one, not any one	
μηδαμῶς	adverb from μηδαμός, -ή, -όν, no one, not any one	
μητρόπολις, μητροπόλεως, ἡ	capital city, chief city	
μονογενής, -ές	only, unique, only-begotten	
μυστικός, -ή, -όν	secret, not easily accessible	
μύω, μύσω, ἔμυσα, μέμυκα	I shut, close (the eyes <i>or</i> mouth).	
νεώτερος, -α, -ον	comparative adjective from νέος, new	
νόημά, νοήματος, τό	perception, thought, concept	
νόσος, ἡ	disease	
οἰκέτης, ό	household slave	

οἰκονομέω, οἰκονομήσω, ὠκονόμησα	I govern, supervise, manage	
οἷος, οἷα, οἷον	such as, of what sort	
ὁμοιόω, ὁμοιόσω, ὁμοίωσα	I make like	
ὁμολογέω, ὁμολογήσω, ὁμολόγησα	I confess	
ὁμολογία, ἡ	confession	
ὄντως	really, actually, verily	
οὐράνια, ἡ	heavenly, dwelling in heaven	
πανταχόθεν	from all quarters, from every side	
πανταχοῦ	everywhere	
παραιτέομαι, παραιτήσομαι	I reject, decline, avoid	
παρακύπτω, παρακύνω, παρέκυψα	I stoop for the purposes of looking, look sideways at	
παρεία, ἡ	cheek	
παρίστημι, παραστήσω, παρέστην, παρέστησα	I cause to stand, place beside, set before the mind, present	
παρρησία, ἡ	outspokenness, frankness, freedom of speech	
πεῖσμα, πείσματος, τό	persuasion, confidence	
πενία, ἡ	poverty, need	
περιβάλλω, περιβαλλῶ, περιέβαλον	I throw around <i>or</i> about, put on <i>or</i> over	
περισσεία, ἡ	surplus, abundance	
περιττός, -ή, -όν	beyond the regular number or size, prodigious, superfluous, unnecessary	This is the Attic form
ποθεινός, -ή, -όν	full of longing, longed for, desired, admirable	
ποιότης, ποιότητος, ἡ	quality, substance	
πόνος, ὁ	toil, hard work	
ποτέ	at some time or other, once, formerly	this is enclitic
προηγέομαι	I go before and show the way to someone	
προορίζω	I predetermine	
προσάγω, προσάξω, προσήγαγον	I bring forward	
προσεκτικός, -ή, -όν	attentive	
προσρήσσω, προσρήξω προσέρηξα	I burst upon τινί	
προστίθιμι, προσθήσω, προσέθηκα	I add, put to	

ῥαθυμία, ἡ	desire, lust	can also mean, apathy, indifference
σαρκόω, σαρκώσω, ἐσάρκωσα	I make to look like flesh	
σαφηνεία, ἡ	clearness, distinctness	
σέβω	I worship	
Σεραφίμ, τό	Seraphim	indeclinable
σπανίζω, σπανιῶ, ἐσπάνισα	I am rare, scarce	
σπουδάζω, σπουδάσω, ἐσπούδασα	I hasten	
σπουδαιός, -ά, -όν	in haste, quick, earnest, serious	
σπουδή, ἡ	haste, speed	
στενάζω, στενάξω, ἐστέναξα	I sigh deeply	
συγκληρονόμος, ὁ	joint-heir	
συμβασιλεύω, συμβασιλεύσω, συνεβασίλευσα	I rule or reign together	
συνδοξάζω, συνδοξάσω, συνεδόξασα	I am glorified together	
συντάσσω, συντάξω, συνέταξα	I put in order together, draw up, put in array	
σφάζω, σφάξω, ἔσφαξα	I slay	
σφοδρός, -ά, -όν	strong, harsh, severe, vehement, violent, excessive	
σφοδρῶς	very much, violently	
σχεδόν	nearly, almost	
τάφος, ὁ	funeral-rites, grave, tomb	
τεκμήριον, τό	proof	
τελέω, τελέσω, ἐτέλεσα	I accomplish, execute, perform	In Ὑπόθεσις, 1, dedicate
τέλος, τέλους, τό	fulfillment <i>or</i> completion	
τραπέζα, ἡ	table	
τυπώω, τυπώσω, ἐτύπωσα	I mould, form	
υἰοθεσία, ἡ	adoption	
ὑπερβάλλω, ὑπερβαλλῶ, ὑπερέβαλον	I go beyond, surpass, outdo	
ὑπερβολή, ἡ	a throwing beyond, extravagance	
ὑπέρογκος, -ον	excessive bulk, immoderate, excessive;	In Ὑπόθεσις, 11, above the normal, difficult
φείδομαι, φείσομαι, ἐφεισάμην	I spare	
φημί	I say	
φθέγγομαι, φθέγξομαι, ἐφθεγξάμην	I utter a sound or voice, speak loud and clear	apophthegm
φιλανθρωπία, ἡ	love of God towards men	
φορά, ἡ	that which is brought forth	

χαρίεις, χαρίεσσα, χαρίεν	graceful, beautiful	
χαρίζομαι, χαρίσομαι, ἐχαρισάμην	I say or do something agreeable to a person	Attic form χαριοῦμαι
χαριτόω, χαριτώσω, ἐχαρίτωσα	I bestow, favour upon, favour highly, bless	
Χερουβιμ, τό	Cherubim	indeclinable
χράω		
ψωραλέος, -α, -ον	itchy, scabby, mangy	
ὠφελέω, ὠφελήσω, ὠφέλησα	I help, aid, benefit, be of use	

7 Vocabulary Greek – English

8 Document Control

Document Version Control

Document Classification	New Testament
Document Title	ἐροῦμεν – Patristics Liber 3857
Author	Steve Watkins
Reviewer	

Document History

Issue Number	Issue Date	Issued by	Change Description
0.1	22 June 2020	Steve Watkins	Initial Draft
0.2	7 Sep 2020	Steve Watkins	Completion of Ὁμιλία A, Ὁμιλία B
0.3	21 Sep 2020	Steve Watkins	Renumbered as Liber 3857 and addition of Critical Notes
1.0	13 Nov 2023	Steve Watkins	Minor update